

รักเมืองไทย

รวมบทความวิชาการทาง เศรษฐศาสตร์
เพื่อเป็นเกียรติแด่ ศาสตราจารย์ บัวย อิงภากรณ์ ในโอกาสอายุครบ ๖๐ ปี

ณรงค์ชัย อัครเศรณี
รังสิโรต์ ธนะพรพันธุ์

บรรณาธิการ



ราคา ๖๐ บาท

ปก: ช่าง มุลพินิจ

รักเมืองไทย
เล่ม ๒

พิมพ์ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๑๔

จำนวนพิมพ์ ๒,๐๐๐ เล่ม

ลิขสิทธิ์เป็นของโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

พิมพ์ที่



โรงพิมพ์พิมพ์เกษตร

๕๕-๕๗ แขวงสรรพศาสตร์ ถนนตะนาว กรุงเทพมหานคร

โทรศัพท์ ๒๒๒๘๕๐, ๒๒๕๓๖๕

นายสุจิตต์ วงษ์เทศ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๕๑๔

รักเมืองไทย

เล่ม ๒

ณรงค์ชัย อัครเศรณี
รังสรรค์ ฐานะพรพันธุ์
บรรณาธิการ



โครงการตำรา
สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย
กรุงเทพมหานคร ๒๕๑๙

รายนามคณะกรรมการบริหาร
โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย

นายป๋วย อึ๊งภากรณ์	ประธาน
นายเสน่ห์ จามริก	รองประธาน
นางสาวกุสุมา สนิทวงศ์	กรรมการ
นายโกศล ศรีสังข์	กรรมการ
นางชลธิรา กลัดอยู่	กรรมการ
นายทักษ์ เฉลิมเตียรณ	กรรมการ
นายวิทย์ วิศทเวทย์	กรรมการ
นางสาวสดชื่น ชัยประสาธน์	กรรมการ
นางสาวสวาท เสนาณรงค์	กรรมการ
นายสุลักษณ์ ศิวรักษ์	กรรมการ
นายสมบัติ จันทรวงศ์	กรรมการ
นายสังเวียน อินทวิชัย	กรรมการ
นายเกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม	กรรมการและเหรัญญิก
นายชาญวิทย์ เกษตรศิริ	กรรมการและเลขานุการ

สารบัญ

บทบรรณาธิการ	(๘)
คำอำนวยการของกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์	(๑๐)
ประวัตินายป่วย อิงภากรณ์	(๑๓)

เศรษฐกิจศาสตร์การเกษตรและการพัฒนาชนบท

เกษตรกรกับคนกลาง	อัมมาร์ สยามวาลา	๑
วิเคราะห์หนี้สินของเกษตรกรและหนทางแก้ไข	สาริต อุทัยศรี	๓๕

เศรษฐกิจศาสตร์การเงินและการธนาคาร

โครงสร้างต้นทุนและรายได้ของธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย	โอฬาร ไชยประวัติ	๑๐๑
พฤติกรรมการกู้ยืมจากต่างประเทศของธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย	นิมิตร นนทพันธุ์วาทย์	๑๒๓

เศรษฐกิจศาสตร์การคลัง

ภาวะของภาษีอากรและรายได้ของรัฐบาลต่อการกระจายรายได้ ของครอบครัวไทยปี ๒๕๑๒	เมธี ครองแก้ว	๑๖๕
--	---------------	-----

เศรษฐกิจศาสตร์การศึกษา

อัตราผลตอบแทนที่เปลี่ยนแปลงในการลงทุนในการศึกษา	ศุภชัย พานิชภักดิ์	๑๘๘
การประยุกต์ใช้ราคาเงาเข้ากับทุนจำลองผสม เพื่อการวางแผน การศึกษาของไทย	อภิชัย พันธเสน	๒๒๖

เศรษฐกิจศาสตร์ระหว่างประเทศ

ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไทยกับญี่ปุ่น การค้าและการลงทุน	ฉรงค์ชัย อัครเศรณี และ เชอิจิ นายา	๒๕๗
---	---------------------------------------	-----

บทบรรณาธิการ

ดูเหมือนว่าจะไม่มียุคใดสมัยใดอีกแล้วที่ความขัดแย้งทางความคิดระหว่างคนในชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความคิดเรื่องวิถีทางของสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของไทยจะรุนแรงและเด่นชัดยิ่งไปกว่าสมัยนี้ และก็คงจะไม่มียุคใดสมัยใดอีกเหมือนกันที่เสียงเรียกร้องให้คนไทยรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ หรือรักเมืองไทยโดยส่วนรวมจะดังไปยิ่งกว่าในปัจจุบันนี้ ท่ามกลางความขัดแย้งเหล่านี้ สิ่งที่น่าจะใช้เป็นเครื่องวัดความรุนแรงของสถานการณ์ได้อย่างหนึ่งก็คือ เสียงประณามบุคคลในชาติไม่ว่าจะเป็นโดยส่วนตัวหรือเป็นกลุ่มเป็นคนละว่าไม่รักเมืองไทย ที่ดูเหมือนว่าจะดังและฟังชัดขึ้นทุกขณะ แต่ถ้าเรายอมรับว่าชาติบ้านเมืองนั้นเป็นของบุคคลทุกคนโดยกำเนิดโดยธรรมชาติ กล่าวคือ ทุกคนมีความผูกพันที่จะรักใคร่บ้านเมืองของตนโดยธรรมชาติอยู่แล้ว ก็ชวนให้ฉงนว่าบางทีคำประณามใครคนใดคนหนึ่ง หรือบุคคลบางกลุ่มบางคณะว่าไม่รักเมืองไทยนั้น แท้ที่จริงแล้วก็คือการยื่นข้อของคำประณามฉบับสมบูรณ์ที่ว่า “ท่านหรือพวกท่านไม่ได้รักเมืองไทยตามอย่างหรือตามวิธีที่ท่านคิดว่าควรจะรัก” นั่นเอง การผูกขาดความรักชาติบ้านเมืองไว้เสียแต่ผู้เดียว หรือการเชื่อว่าความคิดของตนในส่วนที่เกี่ยวกับทางรอดของประเทศชาติเป็นความคิดเดียวที่ถูกต้องนั้น แม้ว่าอาจจะถือกำเนิดมาจากความปรารถนาดีต่อประเทศชาติอันควรแก่การยกย่องสรรเสริญ แต่ก็อาจกลายเป็นพิษเป็นภัยต่อบ้านเมืองได้เช่นกัน ถ้าความรู้สึกดังกล่าวรุนแรงถึงขนาดที่จะมองว่าใครอื่นที่คิดตรงกันข้ามกับตนนั้นจะต้องเป็นปฏิปักษ์ต่อชาติบ้านเมืองและต้องทำลายเสียให้หมด ประวัติของอดีตนักเผด็จการทั้งหลายและประวัติศาสตร์ของโลกในส่วนที่เกี่ยวข้องกับระบบเผด็จการย่อมเป็นประจักษ์พยานในเรื่องนี้ได้เป็นอย่างดี และย่อมเป็นเครื่องยืนยันด้วยว่า ความสามัคคี ซึ่งจะเป็นกำลังของชาตินั้น น่าจะหมายถึงความสามัคคีในเรื่องของเป้าหมายเท่านั้น ส่วนความคิดต่าง ๆ อันจักต้องผสมผสานกลมกลืนกันเพื่อเป็นวิถีทางนำไปสู่เป้าหมายนั้น ๆ น่าจะเป็นสิ่งซึ่งมาได้จากหลายทิศหลายทาง ทั้งนี้ก็เพราะความแตกต่างกันของความคิดนั้น มีอยู่หลายครั้งที่มิสาเหตุสืบเนื่องมาจากการได้ประสบหรือได้รู้เห็นปัญหาหรือธรรมชาติของปัญหาที่แตกต่างกันออกไป และถ้าหากหาวิธีปฏิบัติที่ไม่ยอมรับว่ามีความมิดชิดมั่นคงจริง ๆ ของชาติ เป็นทหารที่ตีไม่ได้ฉันทใด ผู้ที่ปฏิเสธที่จะยอมรับปัญหาของชาติบ้านเมืองว่าเป็นปัญหา จะเรียกตนเองว่าเป็นผู้รักชาติที่แท้จริงได้หรือ ความรับผิดชอบของคนไทยทุกคนอยู่ที่ไหน ถ้าไม่ใช่การยอมรับปัญหาว่าเป็นปัญหา และลงมือแก้ปัญหานั้น ๆ ร่วมกันอย่างที่วิญญูชนพึงจะกระทำ และวิธีการแก้ปัญหาก็ที่เราทุกคนอาจทำได้ง่ายที่สุดวิธีหนึ่งก็คือ การปฏิบัติภารกิจของตนเองอย่างเต็มที่และจริงจัง

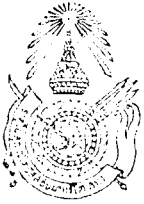
ในโลกของนักวิชาการหรือผู้ที่อยู่ในแวดวงของการสอนหนังสือ นั้น ปัญหาเรื่องภารกิจของนักวิชาการอาจแบ่งออกได้เป็นสองประเด็น ในประเด็นแรกทีเดียว นักวิชาการมักจะถูกมองว่าอาศัยอยู่บนนิมานเหนือโลกหรืออยู่ในหอคอยงาช้างที่ห่างไกลจากสภาพความเป็นจริง แต่แท้ที่จริงแล้วไม่ว่าสิ่งที่เป็นกิจของนักวิชาการจะมีความสัมพันธ์โดยตรงหรือโดยอ้อมกับโลกแห่งความเป็นจริงในปัจจุบันมากน้อยแค่ไหนอย่างไร ก็ยังดูเหมือนว่าจะมีความสำคัญน้อยกว่าประเด็นที่สองที่ว่า ในการปฏิบัติภารกิจของตนนั้น นักวิชาการได้ปฏิบัติตนเยี่ยง

นักวิชาการที่แท้จริงหรือไม่เพียงใด นักวิชาการพยายามที่จะหลีกเลี่ยงการแสวงหาสัจจะอันเป็นเป้าหมายของ
 วิชาการ ในเรื่องที่ดินคาดคะเนว่าจะได้ผลลัพธ์ที่ไม่ทำให้ตนเป็นที่นิยมของหมู่ชนหรือไม่ นักวิชาการบิดเบือน
 ข้อมูลหรือจงใจให้ได้มาซึ่งข้อสรุปที่ตนปรารถนาจะได้เพื่อแลกกับสิ่งตอบแทนบางอย่างหรือไม่ นักวิชาการใช้
 ไล้ของความเป็นกลางในการแสวงหาสัจจะมาปฏิเสธภาวะรับผิดชอบที่จะต้องแสดง ความเห็นใน ฐานะ เป็นผู้ใช้
 วิชาชีพทางวิชาการต่อสังคมหรือไม่ คำตอบเหล่านี้ทั้งนักวิชาการและสังคมจะต้องเป็นผู้พิจารณาเอาเอง ผู้
 เขียนและผู้รวบรวมบทความสำหรับหนังสือ รักเมืองไทย เล่มนี้เชื่อว่า ตนได้ทำหน้าที่ของนักวิชาการที่รัก
 บ้านเกิดเมืองนอนของตนไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าใครอื่นแล้วบางส่วนด้วยการ ทำตนให้มีสภาพนอกเหนือจากการเป็น
 เสือนอนกินกับตำราเลิศเซอร์เกาๆ ไปวันๆ หนึ่ง และถ้าหนังสือเล่มนี้มีส่วนทำให้สติปัญญาของผู้ที่สนใจศึกษา
 ได้แตกฉานยิ่งขึ้นหรือก่อให้เกิดข้อวิพากษ์วิจารณ์ก่อกำเนิดกันต่อไปในหมู่นักวิชาการ ไม่ว่าจะในรูปของการเห็น
 ด้วยหรือการคัดค้าน ก็น่าจะจัดได้ว่าเจตนารมณ์ของการจัดทำหนังสือเล่มนี้ให้เป็นเกียรติประวัติแก่ผู้ทรงเมือง
 ไทย ด้วยการกระทำได้บรรลุถึงเป้าหมายหลักแล้วด้วยอีกประการหนึ่ง

ในท้ายที่สุดนี้ คณะบรรณาธิการขอขอบพระคุณผู้ที่ให้ความร่วมมือเขียนบทความในหนังสือเล่มนี้ทุก
 ท่าน และขอขอบพระคุณสำนักเลขาธิการ สมาคมสังคมศาสตร์ ฯ ที่เป็นธุระจนหนังสือเล่มนี้สำเร็จออกมาเป็น
 รูปเล่มได้ทันโอกาส แม้การจัดทำหนังสือเล่มนี้ จะได้เตรียมกันมาตั้งแต่ปลายปี ๒๕๑๖ แต่ข้อบกพร่องก็
 คาดว่ามีอยู่เป็นอันมาก บรรณาธิการผู้รวบรวมขอน้อมรับผิดแต่เพียงผู้เดียว

ณรงค์ชัย อัครเศรณี

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์



คำ อำนวยพร

มงคล โสภณ คณาบดี อธิบดี ของ ดร. วิจารณ์ พานิช
 อธิการบดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ :-
 กรมการ โดยกรมการ ศึกษา ศาสตร์ และ มหาวิทยาลัย
 สภามหาวิทยาลัย ศาสตร์ แห่ง ประเทศไทย และ สภามหา
 ศาสตร์ แห่ง มหาวิทยาลัย ใน พร. กรมการ ศึกษา
 วิชา มหาวิทยาลัย นคร นคร เป็น อธิการบดี ศาสตร์
 ที่ บรรดา บุคคล และ ผู้คน มาก นาน จาก ทั่ว ทั่ว ทั่ว
 ใต้ :- แล้ว ความ ปรารถนาดี อำนวยพร เพื่อ
 ความ สุข ความ เจริญ ทั่ว ทั่ว ทั่ว

ใน วันที่ ๖๕๐๐ ที่ วันที่ ๖๕๐๐
 ศาสตร์ แห่ง ประเทศไทย เป็น ผู้จัด ลำดับ หนึ่ง
 วิชา ของ ชาติ กรม: ประเทศไทย มหาวิทยาลัย
 ศาสตร์ แห่ง ประเทศไทย :- ใน ฐานะ ที่ :- ภา: ภา: ภา:
 ประเทศไทย ใน ฐานะ หนึ่ง ใน ฐานะ หนึ่ง ภา: ภา: ภา:
 ศาสตร์ แห่ง ประเทศไทย เป็น ผู้จัด ลำดับ หนึ่ง
 ของ ชาติ ใต้ ใต้ ใต้

ที่ วันที่ ๖๕๐๐ ภา: ภา: ภา:
 ภา: ประเทศไทย ภา: ภา: ภา: ภา: ภา:
 ภา: ภา: ภา: ภา: ภา: ภา: ภา: ภา:

ป่วย อังภากรณ์

ในบรรดาผู้หลักผู้ใหญ่ของเมืองไทย ที่มีอายุอยู่ในราว ๖๐ ปี และมีเกียรติประวัติในการทำงานเพื่อสังคมและส่วนตัวอันดีงามแล้ว นายป่วย อังภากรณ์ หรือที่คนทั่วไปไปเรียกว่าอาจารย์ป่วยนั้น ก็เป็นบุคคลหนึ่งในจำนวนน้อยคนนักที่มีผลงานและการอุทิศตนเพื่อประโยชน์ของสังคมเสมอมา

นายป่วยเป็นครูสอนหนังสือ เป็นนักเศรษฐศาสตร์ เป็นนักพัฒนา เป็นนักมนุษยธรรม ให้ความสนใจต่ออนาคตและโชคชะตาของประเทศชาติ และท้ายที่สุดเป็นบุคคลสำคัญทั้งในวงการภายในประเทศและวงการระหว่างประเทศ ที่ถูกกล่าวขวัญถึงอยู่เป็นประจำ

นายป่วย อังภากรณ์ เกิดเมื่อวันที่ ๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๙ ที่ตลาดน้อย ใจกลางย่านธุรกิจของกรุงเทพฯ บิดาชื่อนายซา เป็นชาวจีนที่อพยพเข้ามาเมืองไทย เพื่อทำอาชีพขายส่งปลา มารดาชื่อนางเซาะเซ็ง มีเชื้อไทย-จีน ครอบครัวของนายซาและนางเซาะเซ็ง มีบุตรทั้งหมด ๗ คน เป็นชาย ๕ และหญิง ๒

ถ้าจะว่ากันโดยชาติกำเนิด นายป่วยก็เป็น “ลูกจีน” และประสบปัญหาในเรื่องนี้เหมือน ๆ กับคนไทยเชื้อจีนจำนวนมากในประเทศของเรา นายป่วยเล่าไว้ว่า

“เพราะชื่อเราก็เป็นจีน นามสกุลก็เป็นจีน เพื่อน ๆ ที่โรงเรียนก็ล้วนว่าเป็นเด็กเข้าง่ายต่าง ๆ ให้เจ็บอาย เช่น เรียกผมว่าไอตี้ เวลาเตี้ยต้องลงชื่อรับทราบรายงานความประพฤติและผลสอบในสมุดประจำตัวนักเรียน เตี้ยก็เขียนภาษาไทยไม่ได้ ต้องลงชื่อภาษาจีน ถ้ามีความอายเรื่องนั้นมากกว่าผม ตอนหลัง ๆ ถึงกับปลอมลายมือเตี้ยเขียนเป็นภาษาไทย และเปลี่ยนชื่อให้เป็นไทยเสร็จ เตี้ยเป็นลูกชายคนที่สามของปู่ ใคร ๆ เรียกว่า “ซา” กาก็เปลี่ยนให้เป็น “สา” ฟังดูแล้วเป็นชื่อไทย

อยู่โรงเรียน เราทั้งสองพยายามนักที่จะให้เพื่อน ๆ รับเราว่าเป็นคนไทย พอกลับบ้านและโดยเฉพาะเมื่อไปหาลุงกับเตี้ยที่แพปลา บรรดาญาติทางเตี้ยที่มาร่วมทำงานหากินกับลุงก็มักจะล้อเลียนพวกเราว่า กลายเป็นคนไทยไปเสียแล้ว พูดภาษาจีนก็ไม่ชัด กลายเป็น “ฮวนเกีย” คือลูกชาวบ้าเถื่อน เรายังเด็กอยู่รู้สึกอึดอัดเป็นกำลัง เพราะโดนขานบทั้งสอง

ด้าน ทั้งที่โรงเรียนและที่บ้าน แม่เป็นคนปลอบและให้กำลังใจแก่เรา ท่านว่า “ชวนเกีย” ซิติ เกิดเมืองไทย อยู่เมืองไทย ต้องเป็นไทย ถ้าอยู่เมืองจีนเป็นคนจีนดีแล้ว เข้ามาหากินในเมืองไทยกันทำไม ท่านว่าท่านเลี้ยงลูกของท่านให้เป็นคนไทยจะได้ไม่ต้องเป็นจับกัง คือกรรมกรแบกหาม อย่างญาติที่ข้างล้อเรา ไม่ต้องหาบถ้วยเตี้ยขายอย่างเด็ก ๆ เพื่อนบ้าน และเพื่อนเล่นของเรา และไม่ต้องเป็นอ้งยี่ สมาชิกสมาคมลับของจีนที่เป็นอันธพาล”

“ปัญหาเรื่องลูกจีนในประเทศไทยนั้น พวกเราโดยมากมักจะมองไปในทำนองว่า ลูกจีนเป็นตัวปัญหา หาได้คำนึงไม่ว่าลูกจีนนั้นเองมีปัญหาของตัวอยู่ เพราะถูกอัดก๊อปปี้ทั้งด้านไทยและด้านจีน ผมคิดว่าปัญหาของลูกจีนนั้น ถ้าเราแก้ไขให้แล้ว จะช่วยแก้ไขป้องกันปัญหาเรื่องลูกจีนสำเร็จไปด้วยในตัว สำหรับผมเอง แม่ได้ช่วยแก้ปัญหามาให้เสร็จด้วยสภาพที่ว่า เกิดเมืองไทย อยู่เมืองไทย ต้องเป็นไทย ต้องจงรักภักดีต่อไทย แม้จะถูกเย้ยหยันต่อว่า ว่าทั้งชนบทรกรรมนิยมภาษาจีนของปู่ย่าและพ่อไป ก็ทนไหว เพราะแม่ชี้ทางให้ แม่เองก็ซื้อจีน มีเชื้อจีนและพูดภาษาจีนได้คล่อง รู้ชนบทรกรรมนิยมจีนดี เช่น เช่น ให้อู๋ปู่ย่าตายายพระภูมิเจ้าที่แบบจีน นั่นเป็นเรื่องของครอบครัวของสังคม ไม่ใช่เรื่องสัญชาติ และความจงรักภักดี ซึ่งต้องเป็นของไทยเด็ดขาด เมื่อครั้งสงครามญี่ปุ่น ผมและเพื่อน ๆ ลูกจีนอย่างผมอีกหลายคนไม่เคยลังเลใจเลยที่จะสละชีพเพื่อชาติไทย เพราะนอกจากจะเกิดเมืองไทย กินข้าวไทยแล้ว ยังได้รับทุนเล่าเรียนรัฐบาลไทย คือเงินของชาวนาชาวเมืองไทย ไปเมืองนอก แล้วผูกพันใจว่าจะรับราชการไทยด้วย”

นายชาผู้บิดาถึงแก่กรรมเมื่อนายป่วยมีอายุได้ ๑๐ ขวบ ดังนั้นจึงตกเป็นหน้าที่ของนางเซาะเซ็ง ที่จะต้องเลี้ยงดูบุตรธิดาทั้งหมด มารดานั้นมีความตั้งใจอย่างแรงกล้าที่จะให้ลูก ๆ ได้รับการศึกษาอย่างดีเลิศ และก็มีฝ่าฟันปัญหาอันมาอย่างหนักหน่วง

นายป่วยเข้าศึกษาที่โรงเรียนอัสสัมชัญในแผนกภาษาฝรั่งเศส และก็ทำคะแนนได้อย่างดีในวิชาฝรั่งเศสและวิชาคณิตศาสตร์ อันเป็นผลให้เมื่อจบการศึกษาในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ นั้น ทางโรงเรียนเก็บนายป่วยไว้เป็นครูสอนหนังสือต่อ

อาชีพเริ่มแรกของการเป็นครูได้รับเงินเดือน ๔๐ บาท ซึ่งเป็นเงินจำนวนมากในสมัยนั้น (เสมือนพนักงานที่รับราชการได้รับเงินเดือนขั้นต้น ๑๕ บาท) ดังนั้น นายป่วย

๑ ป่วย อิงภรณ์ สันติประชาธรรม (สำนักพิมพ์เกสติกไทย ๒๕๑๖) หน้า ๗-๘; “ก่า” ในถ้อยความที่ยกมาอ้างนี้ เป็นที่ชายคนที่สามของนายป่วย ภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็นกำพล-บรรณารักษ์

ซึ่งเป็นครูหนุ่มอายุ ๑๗ ปี ก็สามารถช่วยเหลือครอบครัวได้ โดยแบ่งให้มารดาเดือนละ ๓๐ บาท และเก็บไว้ใช้เองส่วนตัวเพียง ๑๐ บาท

ในปี พ.ศ. ๒๔๗๗ มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองขึ้น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในสมัยนั้นเป็นตลาดวิชาที่เปิดโอกาสการศึกษาให้แก่คนไทยอย่างกว้างขวาง นักศึกษาไม่จำเป็นจะต้องเข้าเรียนเป็นประจำ และสามารถหาซื้อตำบรวรรายไปศึกษาได้ด้วยตนเองในราคาวิชาละ ๒ บาท นายป๋วยก็เป็นคนหนึ่ง ในจำนวนคนไทยหลายพันคนที่เข้าเป็นนักศึกษาของ ม.ธ.ก. และศึกษาไปพร้อมกับการทำงานอาชีพครู

นายป๋วยจบปริญญาธรรมศาสตร์บัณฑิตในปี พ.ศ. ๒๔๘๐ และก็ได้เริ่มงานอาชีพใหม่ในธรรมศาสตร์ โดยเป็นล่ามให้กับอาจารย์ฝรั่งเศส

ในปี พ.ศ. ๒๔๘๑ เมื่อมีอายุได้ ๒๓ ปี นายป๋วยสอบแข่งขันได้ทุนรัฐบาลไปศึกษาต่อทางเศรษฐศาสตร์และการคลังที่ London School of Economics ของมหาวิทยาลัยลอนดอน ประเทศอังกฤษ นางเซาะเซ็งผู้มารดาก็ถึงแก่กรรมในปีเดียวกันนั้น แต่ก็ได้ทราบแล้วว่า บุตรชายกำลังจะได้มีโอกาสไปศึกษาต่อในต่างประเทศ

ในระหว่างที่ศึกษาอยู่ที่ London School of Economics นั้น นายป๋วยมีผลการเรียนดีเด่น และเป็นศิษย์เอกของศาสตราจารย์โลออนเนล รอบบินส์ ศาสตราจารย์เฟรดเดอริก ฮาเย็ก (ซึ่งได้รับรางวัลโนเบลสาขาเศรษฐศาสตร์ในปี ๒๕๑๗) และศาสตราจารย์ฮาโรลด์ ลาสกี จนในที่สุดสำเร็จปริญญาตรีในปี ๒๔๘๔ โดยได้รับเกียรตินิยมอันดับหนึ่ง นับเป็นนักเรียนไทยคนเดียวที่ได้รับเกียรตินิยมอันดับหนึ่งจากสถาบันแห่งนี้ เกียรติประวัติทางการศึกษาดังกล่าวนี้นำให้ได้รับทุน Leverhulme Studentship เพื่อศึกษาต่อในระดับปริญญาเอกทันที

ในระยะนั้นสงครามโลกครั้งที่สองได้เกิดขึ้นในยุโรป และต่อมาสงครามก็ขยายตัวขึ้นในเอเชีย โดยประเทศญี่ปุ่นซึ่งเป็นตัวแทนของฝ่ายอักษะเริ่มรุกรานประเทศต่าง ๆ ในขณะเดียวกัน รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็เข้าร่วมกับญี่ปุ่น และประกาศสงครามกับสหรัฐอเมริกาและอังกฤษเมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๔๘๕ ดังนั้นประเทศไทยและประเทศอังกฤษจึงอยู่ในฐานะของประเทศคู่สงคราม บรรดาคนไทยในอังกฤษจะต้องถูกส่งตัวกลับประเทศทั้งหมด

การประกาศสงครามของรัฐบาลไทยได้รับการคัดค้านอย่างกว้างขวาง และก็เริ่มมีขบวนการต่อต้านขึ้นทั้งภายในและภายนอกประเทศ ซึ่งรู้จักกันดีต่อมาในนามของ **ขบวนการเสรีไทย** ขบวนการเสรีไทยภายในประเทศมีนายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้นำ ขบวนการเสรีไทย

ในสหรัฐฯ มี ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช อัครราชทูต เป็นผู้นำ

ขบวนการเสรีไทยในประเทศไทยและในสหรัฐฯ ได้รับการรับรองให้มีฐานะอย่างเป็นทางการจากทางฝ่ายสัมพันธมิตร ทั้งนี้เพราะนายปรีดี พนมยงค์ ในฐานะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ สามารถติดต่อกับฝ่ายสัมพันธมิตรได้ และ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เองก็ปฏิเสธการประกาศสงครามของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งทำให้สหรัฐฯ รับรองฐานะของขบวนการนั้น แต่ในอังกฤษปรากฏว่าอัครราชทูตไทยยอมเดินทางกลับประเทศตามคำสั่งรัฐบาลและอังกฤษเองก็ถือว่ามิสภาพสงครามกับประเทศไทย ดังนั้น ขบวนการเสรีไทยในอังกฤษจึงมิได้รับการรับรองฐานะเป็นทางการ คนไทยที่ต้องการทำงานเพื่อประเทศชาติจึงต้องอาสาสมัครเข้าทำงานในกองทัพอังกฤษ

นายป่วยก็เป็นบุคคลหนึ่งที่อาสาเข้าทำงานนั้นใน British Army Pioneers Corps เพื่อจุดประสงค์ในการทำงานติดต่อบริเวณระหว่างไทยกับสัมพันธมิตร และมีชื่อรหัสว่า "แซม"

จากบทความเรื่อง "ทหารชั่วคราว" ซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสืองานศพพันเอก สรรค์ ยุทธวงศ์ น้องเขย เมื่อเดือนกรกฎาคม ๒๔๙๖ นายป่วยได้เล่าว่า เสรีไทยในอังกฤษกลุ่มหนึ่งถูกส่งไปฝึกสงครามจรรยา ที่เมืองปูนา ประเทศอินเดีย เสรีไทยกลุ่มของนายป่วยนั้นมีฉายาว่า "ช้างเผือก" (The White Elephant) ในเดือนกันยายน ๒๔๙๖ นายป่วยได้รับเลือกให้อยู่ในหนึ่งในจำนวนสามคนแรกที่จะถูกส่งเข้าประเทศไทย เสรีไทยทั้งสามได้รับการฝึกฝนการส่งวิทยุและการสืบราชการลับ และทำที่สุดคือ ฝึกการขึ้นบกจากเรือดำน้ำ

ตั้งนั้นงานชิ้นแรกของนายป่วยก็คือ เดินทางไปกับเรือดำน้ำจากลังกาเข้าอ่าวไทย เรือดำน้ำดังกล่าวต้องจอดซุ่มอยู่ถึงหนึ่งสัปดาห์ กลางวันต้องกบดานอยู่ใต้ผิวน้ำเป็นส่วนใหญ่ และจะโผล่ขึ้นมาเหนือน้ำในตอนกลางคืน นายป่วยเล่าเหตุการณ์ในตอนนั้นว่า

"... การเดินทางด้วยเรือใต้น้ำมิใช่ว่าจะปราศจากเหตุการณ์ที่หามิได้ เราได้มีเวลาตื่นตื่นอยู่บ้างในเมื่อทราบว่ามีเรือใหญ่อยู่เหนือผิวน้ำ ใกล้เคียงกับที่เราจมอยู่ อาจจะเป็นเรือญี่ปุ่นหรือเรือไทยก็เป็นได้ แล้วเราก็ไม่ทราบแน่ชัดว่าเรือลำนั้นเป็นเรือของเราหรือไม่ แต่เราได้พยายามรักษาความเงียบสงบไว้เพื่อความปลอดภัย ในเวลาเช่นนั้นทุกคนในเรือใต้น้ำจะต้องนั่งเงียบๆ ไม่ทำเสียงอย่างหนึ่งอย่างใด และข้าพเจ้าเองแทบจะไม่กล้าหายใจ เพราะรู้สึกว่าการหายใจเป็นเสียงดังอย่างไม่น่าเชื่อ ... บางทีไม่จำเป็นที่จะต้องพูดมากไปว่า เรือใต้น้ำนั้นร้อน ชีวิตน่าเบื่อหน่าย ไม่มีอะไรจะทำนอกจากนอน กิน และทอดลูกเต๋า เรานอน

ในเวลากลางวัน และต้นในเวลากลางคืน เมื่อเวลาเรือลอยลำขึ้นมาเช่นนั้น ผู้โดยสารก็ได้
 รับอนุญาตให้ขึ้นไปบนคาคพารับอากาศบริสุทธิ์ได้ . . . ข้าพเจ้ายังมีความรู้สึกจำได้อยู่ข้อ
 หนึ่งคือ เมื่อส่องกล้องดูฝั่งไทยจากเรือต้นนั้น ข้าพเจ้าจำได้ว่า ได้เห็นแผ่นดินอันเป็นที่
 รักรักรของเราสวยงามมาก หาดทรายขาวและมีกระท่อมคนหาปลาอยู่ มีต้นไม้เป็นอันมาก
 ตำบลที่เราตั้งใจจะขึ้นบกนั้นรู้สึกว่เปลี่ยวอยู่มาก ข้าพเจ้าไม่เคยไปในตำบลนั้นเลย แต่ยัง
 รู้สึกว่าที่นั่นเป็นแผ่นดินที่รักรักรของเรา และมีคนร่วมชาติที่รักรักรของเราอาศัยอยู่”^๒

แผนการขึ้นบกประเทศไทยครั้งแรกนี้ไม่ประสบความสำเร็จ เพราะไม่ได้รับสัต
 ญาณติดต่อกับฝ่ายที่มาคอยรับในประเทศไทย ดังนั้น เรือดำน้ำและคณะเสรีไทยของนายป๋วย
 จึงต้องเดินทางกลับไปลังกา

เมื่อแผนการเรือดำน้ำล้มเหลว สัมพันธมิตรก็หันไปหาวิธีใหม่ คราวนี้วางแผน
 ส่งเสรีไทยเข้าประเทศโดยทางอากาศ ใช้เครื่องบินไปทิ้งพลร่ม ดังนั้นนายป๋วยและทีมจึงต้อง
 กลับไปฝึกการโดดร่มอีกครั้งที่อินเดีย

ในตอนนั้น นายป๋วยได้รับยศเป็นร้อยโทแห่งกองทัพบกอังกฤษ และถูกส่งเข้ามา
 โดตร่มลงในประเทศไทย อย่างไรก็ตาม แผนการโดดร่มครั้งแรกล้มเหลว เพราะนักบินไม่
 สามารถจะค้นหาตำแหน่งทิ้งพลร่มได้ เนื่องจากเป็นเวลากลางคืน แสงจันทร์ข้างขึ้นไม่สว่าง
 พอ นายป๋วยเล่าถึงเหตุการณ์ตอนนั้นว่า

“เราสามารถนั่งรออยู่เหนือช่องกระโศกในเครื่องบิน พร้อมทั้งจะถอดตัวกระโดดลงใน
 ท่ามกลางความมืด ช่องที่ว่างนั้นอยู่บนพื้นเครื่องบิน มีประตูเปิดออกใกล้ตัวเครื่องของ
 เครื่องบิน ช่องนั้นใหญ่พอที่จะให้ผู้กระโดดโดดตัวลงไปได้พร้อมด้วยเครื่องหลังและร่ม
 ชูชีพที่อยู่บนหลัง ถ้าคำสั่ง “ลง” มีมาเมื่อใด เราก็จะ “กระโดด” ลงไปสู่ความมืด และ
 ไปสู่ยุทธกรรม เราคงได้นั่งอยู่ที่นั่น คือ ที่ขอบเทวนั้น เป็นเวลาประมาณหนึ่งชั่วโมง
 . . . ข้าพเจ้ารู้สึกว่าจะเป็นหนึ่งปี . . . คำนึงถึงชีวิตและมรณะ คำนึงถึงอนิจจาและอนัตตา
 และจากช่องกระโศกนั้น ลมเย็นกระโชกพัดเข้ามาอยู่ตลอดเวลา คงจะมีประโยชน์สำหรับ
 จะทำให้เราแน่ใจว่า ที่ที่จะลงไปนั้นไม่ใช่่นรก เพราะว่าไม่มีเปลวเพลิงอันร้อน มีแต่ลมเย็น
 เครื่องบินวนเวียนอยู่เรื่อย ๆ รู้สึกว่าจะไม่หยุด แต่ว่าคำสั่งให้เตรียมตัวกระโดดไม่มีเข้าหู
 เราเลย ผลสุดท้ายมีผู้มาตบไหล่เบา ๆ และเราได้ยินว่าเลิกกันได้ เพราะเหตุว่านักบินไม่

สามารถจะหาที่ที่เราจะลงไปได้ แผนนั้นก็แล้วและอากาศก็มีดี พวกเรากำลังเดินทางกลับไป
กัลกัตตา”^๓

จนกระทั่งการโคจรครบครั้งที่สองนั้นแหละ ทีมเสรีไทยทั้งสามคนจึงประสบความสำเร็จและโคจรลงมาถึงทุ่งนาใกล้หมู่บ้านแห่งหนึ่งในจังหวัดชัยนาท ซึ่งก็เป็นการลงผิดที่ที่กำหนดไว้ว่าจะลงไปในปี

ทีมเสรีไทยทั้งสามถูกจับกุมโดยเจ้าหน้าที่บ้านเมืองในเวลาต่อมา และถูกนำตัวส่ง
เข้ากรุงเทพฯ โดยมีข้อหาจนกระทั่งว่าทรยศชาติ และทำจารกรรม นายป๋วยกล่าวไว้ว่า

“ต่อมาสักหนึ่งวันที่หลังจากข้าพเจ้าได้ยอมแพ้ เห็นมีประมาณ ๓๐ คน เขามัดมือ
ข้าพเจ้าด้วยผ้าขาวม้า ต่อไปนี่ก็เป็นเวลาที่ผู้จับข้าพเจ้าจะรู้สึกสนุก โดยตะโกนร้องส่งเสียง
ที่ฟังเอาศัพท์ไม่ได้ ข้าพเจ้าไม่รู้ว่า เขาพูดอย่างไรบ้าง เพราะต่างคนต่างก็พูดพร้อมๆ
กัน แต่คนที่ใกล้ข้าพเจ้าที่สุดดูเหมือนจะบอกข้าพเจ้าว่า ครอบครัวของข้าพเจ้าเป็นสัตว์ชั้น
ต่ำ และพ่อแม่ของข้าพเจ้าคงจะไม่แต่งงาน ซึ่งข้าพเจ้าเคราะห์ดีที่ยอมแพ้ มิฉะนั้น... ฯลฯ
คนที่เขามาที่หลังเมื่อได้เห็นแน่ชัดว่า มือของข้าพเจ้าถูกมัดไพล่หลังแล้ว ก็หาความสนุกได้
ด้วยการตบตีข้าพเจ้า และถือโอกาสสั่งสอนข้าพเจ้าด้วยถ้อยคำอันหยาบคาย... ข้าพเจ้า
ได้ยินเจ้าหน้าที่ถกเถียงกันอยู่บ้าง และรู้สึกว่า ความเห็นของเจ้าหน้าที่ในเรื่องข้าพเจ้านั้น
แตกแยกกันออกเป็น ๒ ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งเห็นว่าข้าพเจ้าเป็นนักโทษออกจากรัง เป็นคนทรยศ
ต่อชาติ พยายามทำลายชาติและฆ่าเพื่อนร่วมชาติด้วยกัน อีกฝ่ายหนึ่งรู้สึกจะเป็นจำนวน
เท่า ๆ กันกับฝ่ายแรกมีความกรุณา และหลังจากที่ข้าพเจ้าได้บอกเขาโดยไม่ได้บอกชื่อของ
ข้าพเจ้าเองว่า ข้าพเจ้าเป็นนักเรียนของรัฐบาลที่รัฐบาลส่งไปอังกฤษ เขาก็เชื่อข้าพเจ้า
และตั้งคำถามข้าพเจ้าหลายข้อด้วยกันถึงเรื่องอนาคตและสถานะแห่งสงคราม”^๔

งานสำคัญของนายป๋วยในครั้งนั้นก็คือ การติดต่อส่งข่าวทางวิทยุให้กับสัมพันธมิตร
และนำจดหมายจากกองบัญชาการสัมพันธมิตรไปมอบให้ผู้ถือรหัสว่า “รูธ” ซึ่งก็คือนายปรีดี
พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ และเป็นหัวหน้าของเสรีไทยภายในประเทศ

นายป๋วยทำการติดต่อกับสัมพันธมิตรอยู่จนกระทั่งถึงเดือนพฤษภาคม ๒๔๘๘ จึง
ได้รับอนุญาตให้กลับไปพักในอังกฤษ และก็ได้รับเลื่อนยศให้เป็นพันตรีแห่งกองทัพอังกฤษเมื่อ
เดือนมิถุนายน ๒๔๘๘ (ได้เลื่อนเป็นร้อยเอกมาแล้วในเดือนกันยายน ๒๔๘๗)

^๓ เล่มเดียวกัน หน้า ๑๘-๑๙

^๔ เล่มเดียวกัน หน้า ๓๐-๓๑

การไปอังกฤษคราวนี้ มีจุดหมายที่จะเขียนวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกให้เสร็จ ในระหว่างนั้นได้แต่งงานกับนางสาวมาร์กาเรต สมิธ ซึ่งเป็นเพื่อนนักศึกษากันมาตั้งแต่สมัยเรียนปริญญาตรี โดยฝ่ายหญิงศึกษามาทางสังคมวิทยา ซึ่งต่อมาได้อุทิศเวลาให้แก่งานสังคมสงเคราะห์ สามีภรรยาคู่นี้มีบุตรชายรวม ๓ คน คือ จอน ไมตรี และใจ ตามลำดับ

วิทยานิพนธ์ปริญญาเอกเรื่องเศรษฐศาสตร์ว่าด้วยการควบคุมตึก ได้เริ่มเขียนตั้งแต่ปี ๒๔๔๙ เขียนเสร็จและสอบปากเปล่าเสร็จในปลายปี ๒๔๕๑ แต่กรมสมุทการเมืองทำให้ต้องเลื่อนเวลารับปริญญาเอกมาเป็นปี ๒๔๕๒ ถึงที่นายป่วยได้เล่าไว้ว่า

“...เวลานั้น ทางกรมเมืองไทยใจกันอย่างชวนเสียหายว่า ผมได้โคตรมเข้ากรุงเทพฯ เพื่อร่วมปฏิวัติหรือปฏิวัติซ้อน พี่น้องกรุงเทพฯ เตือตรอนใจ เขียนจดหมายไปบอกทางลอนดอน ว่าอย่าเพิ่งเดินทางกลับจะเป็นอันตราย เพราะเพื่อนฝูงก็ถูกจับไปหลายคน ผมจึงเข้าหาศาสตราจารย์รอบบินส์ (Lionel Robbins) ขออย่าเพิ่งให้มหาวิทยาลัยประกาศผลสอบไล่ได้ เพราะถ้าสอบไล่ได้แล้วก็ต้องเดินทางกลับ ถ้าเดินทางกลับตอนนั้นก็อาจจะอันตราย ศาสตราจารย์รอบบินส์บอกว่า หมอนี้พิกัด ตั้งแต่ตั้งมหาวิทยาลัยมา มีแต่คนมาเร่งให้ประกาศผลสอบไล่ได้ นี่มาขอให้หน่วงไว้ แต่ท่านก็หน่วงให้หลายเดือน...”^๕

นักเรียนทุนรัฐบาลนั้น มีข้อผูกพันที่จะต้องกลับมารับราชการชดใช้ทุน แต่ข้อผูกพันดังกล่าวนี้ยกเว้นสำหรับผู้ที่ป็นเสรีไทย นายป่วย อังภากรณ์ ก็อยู่ในข่ายนี้ เกียรติประวัติทางการศึกษาและทางการทหารระหว่างสงคราม ทำให้บริษัทธุรกิจเอกชนทั้งในและนอกประเทศหลายต่อหลายบริษัทเสนองานให้ทำ แต่นายป่วยกลับตัดสินใจรับราชการ ดังที่เจ้าตัวได้กล่าวไว้ว่า

“...นอกจากจะเกิดเมืองไทย กินข้าวไทยแล้ว ยังได้รับทุนเล่าเรียนรัฐบาลไทย คือเงินของชาวนาชาวเมืองไทย ไปเมืองนอก แล้วผูกพันใจว่าจะรับราชการไทยด้วย...”^๖

ป่วย อังภากรณ์ เข้ารับราชการในกรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง ในปี ๒๔๕๒ ในขณะที่รัฐบาลกำลังดำเนินงานบูรณะและฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจ ด้วยการจัดสรรทุนพื้นฐานของสังคม (infrastructure) ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการพัฒนาเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม

^๕ ป่วย อังภากรณ์ “เรียนให้เก่ง” สันติประชาธรรม (สำนักพิมพ์เกสติกไทย ๒๕๑๖) เชียงรุด หน้า ๑๒๘

^๖ เล่มเดียวกัน หน้า ๘

ต่อไป โครงการที่ตำรวจดำเนินการก็มี โครงการเขื่อนเจ้าพระยา โครงการบูรณะโรงงานรถไฟ และโครงการขยายและปรับปรุงท่าเรือ โครงการเหล่านี้อาศัยเงินกู้จากต่างประเทศ ในการดำเนินการทั้งสิ้น และป๋วย อึ๊งภากรณ์ ก็ได้ร่วมอยู่ในคณะผู้แทนไทยซึ่งเดินทางไปเจรจาขอเงินจากธนาคารระหว่างประเทศเพื่อการบูรณะและพัฒนาการ หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า ธนาคารโลก แม้จะเป็นเพียงข้าราชการชั้นผู้น้อย แต่ความรู้ความสามารถของนายป๋วยได้มีส่วนสำคัญไม่น้อยที่บันดาลให้การกู้เงินครั้งนั้นสำเร็จลุล่วงด้วยดี และความรู้ความสามารถอีกนั้นแหละ ที่ช่วยให้ได้เลื่อนตำแหน่งหน้าที่การงานในปี ๒๕๑๖ พร้อมกันนั้นก็ได้ดำรงตำแหน่งกรรมการบริหารของสภาเศรษฐกิจแห่งชาติ การที่ได้ดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ เหล่านี้ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ได้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายการเงินและนโยบายการคลัง ซึ่งมีส่วนสำคัญในการช่วยฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจไทยในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองอย่างรวดเร็ว

เมื่อดำรงตำแหน่งรองผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยได้เพียง ๗ เดือนเศษ มรสุมทางการเมืองก็โหมกระหน่ำป๋วย อึ๊งภากรณ์ อีกครั้งหนึ่ง เหตุเกิดจากจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ต้องการ "ซื้อ" สหธนาคารกรุงเทพจำกัด จากนายสหัส มหาคุณ แต่เนื่องจากธนาคารแห่งนั้นต้องเสียค่าปรับแก่ธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นจำนวนหลายล้านบาท ด้วยเหตุที่ปฏิบัติฝ่าฝืนระเบียบของธนาคารแห่งประเทศไทย จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และผู้มีอำนาจทางการเมืองในขณะนั้นต้องการให้ธนาคารแห่งประเทศไทยยกเลิกการปรับ แต่นายป๋วยไม่ดำเนินนโยบายสู่ตามลม จึงต้องออกจากตำแหน่งรองผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยในปลายปี ๒๕๑๖ นับเป็นผู้ดำรงตำแหน่งรองผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยในช่วงเวลาสั้นที่สุดในประวัติศาสตร์ของธนาคารกลางแห่งนี้

ในระยะไล่เลี่ยกันต่อมานั้น พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ ได้พยายามบีบบังคับให้กระทรวงการคลังและธนาคารแห่งประเทศไทย ว่าจ้างบริษัทที่ตนมีผลประโยชน์เป็นผู้พิมพ์ธนบัตรไทย แทนบริษัทโรมัสเดอลารู จำกัด พระบริรักษ์ยุทธกิจ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังในขณะนั้น ได้ถามความเห็นนายป๋วย อึ๊งภากรณ์ และส่งไปยุติกิจการของบริษัทดังกล่าวในสหรัฐอเมริกา เมื่อไปถึง นายอลัน คัลเลส (ผู้อำนวยการคนแรกขององค์การซี.ไอ.เอ. และเป็นพี่ชายของนายจอห์น ฟอสเตอร์ คัลเลส รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศอเมริกันในสมัยประธานาธิบดีไอเซนฮาวร์) ได้พยายามเกลี้ยกล่อมด้วยเหตุผลต่าง ๆ นานา ให้

ปฏิบัติตามข้อเสนอของ พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ แต่นายป๋วยเห็นว่า บริษัทดังกล่าวหาวิธีการเป็นกิจจะลักษณะอันน่าเชื่อถือแต่ประการใดไม่^๗ จึงมีบันทึกถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง เสนอให้พิมพ์ธนบัตรไทยกับบริษัทโรมส์เดอลารู จำกัด ต่อไป

การขัดขวางผลประโยชน์ของผู้ทรงอิทธิพลทางการเมืองในช่วงแห่งยุคมหิพของการเมืองไทยครั้งนี้ ยังผลให้สวัสดิภาพแห่งชีวิตห่มดึสนไป นายป๋วยจึงติดต่อกาศตราจารย์เฟรดเดอริก เบนแนม (ซึ่งเคยเป็นอาจารย์ในสมัยที่เรียนอยู่ที่ London School of Economics) เพื่อไปทิวิจัย ณ Chatham House ในกรุงลอนดอน แต่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ขณะนั้นช่วยให้ได้รับตำแหน่งที่ปรึกษาทางเศรษฐกิจการคลัง ประจำสถานเอกอัครราชทูตไทยในอังกฤษแทน นายป๋วยรับตำแหน่งนี้ในปี ๒๔๙๙ ในระหว่างปี ๒๔๙๙ - ๒๕๐๑ นอกจากจะทำหน้าที่เป็นผู้แทนกระทรวงการคลังแล้ว ยังมีส่วนช่วยให้ไทยขายดีบุกและยางพาราแก่อังกฤษและประเทศต่าง ๆ ในยุโรปได้มากขึ้น และเมื่อไทยได้เข้าเป็นสมาชิกสภาดีบุกระหว่างประเทศ (International Tin Council) นายป๋วยก็ได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้แทนประเทศไทยในสภาดังกล่าว และได้รับเลือกตั้งเป็นรองประธานสภาดีบุกระหว่างประเทศในปี ๒๕๐๑ - ๒๕๐๒ ในระหว่างที่ดำรงตำแหน่งผู้แทนไทยนี้ นายป๋วยได้แสดงความสามารถในการเจรจาให้สภาดีบุกระหว่างประเทศ เพิ่มโควตาการส่งดีบุกออกของไทย จาก ๗.๓๕% เป็น ๘.๘% จนเป็นผลสำเร็จ

ในปี ๒๕๐๑ เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำการรัฐประหารได้สำเร็จ นายป๋วย อึ๊งภากรณ์ ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้ช่วยการสำนักงานงบประมาณ ซึ่งจัดตั้งขึ้นใหม่ ได้มีการปฏิรูประบบงบประมาณ จนเป็นผลให้มีการออกพระราชบัญญัติวิธีการงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๐๒ และในปี ๒๕๐๒ นั้นเอง ก็ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้ช่วยการสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษารัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังอีกตำแหน่งหนึ่ง

ในปลายปีเดียวกัน เกิดกรณีทุจริตเกี่ยวกับการพิมพ์ธนบัตร จนเป็นเหตุให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังในขณะนั้น ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ด้วย ต้องออกจากตำแหน่งทั้งสอง และนายป๋วย อึ๊งภากรณ์ ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้ว่าการธนาคาร

^๗ บริษัทต่างท้าวทิดคือให้ พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ เป็นนายหน้าให้ ได้ทวนกลับเข้ามาอีกครั้งหนึ่งในสมัยที่นายโชติ คุณะเกษม ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง และผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย จนเกิดเป็นกรณีอื้อฉาว

แห่งประเทศไทย โดยดำรงตำแหน่งนี้อยู่ ๑๒ ปี จนถึงปี ๒๕๑๔ จึงได้ลาออกจากตำแหน่งหลังจากที่เพียรพยายามลาออกหลายครั้งหลายครา นับเป็นผู้ที่ดำรงตำแหน่งนานที่สุดในประวัติของธนาคารแห่งประเทศไทย

ในระยะแรกเริ่มที่ดำรงตำแหน่งผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย นายป๋วย ได้พยายามอย่างยิ่งยวด ที่จะทำให้มหาชนเชื่อถือระบบการธนาคารพาณิชย์ เพราะในปลายยุคจอมพล ป. พิบูลสงคราม ต่อเนื่องกับยุคจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นักการเมืองได้พยายามใช้อิทธิพลในการแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ขณะเดียวกันบรรดาพ่อค้านักธุรกิจทั้งหลายก็พากันแสวงหาอิทธิพลทางการเมือง โดยการเข้าไปเกาะอยู่กับกลุ่มการเมืองต่างๆ เพื่อเป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอีกทอดหนึ่ง ในยุคดังกล่าวนี้ **วิสาหกิจอิทธิพล** ได้ผุดขึ้นเป็นอันมาก วิสาหกิจอิทธิพลเหล่านี้ได้อาศัยธนาคารพาณิชย์เป็นแหล่งเงินทุนในการรวบรวมอำนาจทางเศรษฐกิจ และแผ่ขยายสายใยของการผูกขาด ระบบการธนาคารพาณิชย์จึงเป็นระบบที่อ่อนแอ ซึ่งเป็นอันตรายต่อระบบเศรษฐกิจอย่างยิ่งและเป็นเหตุให้มหาชนขาดความเชื่อถือในระบบการธนาคารพาณิชย์ กรณีนายธนาคารศรีอยุธยาจำกัดสมคบกับผู้มีอำนาจทางการเมืองอาศัยบริษัทส่งเสริมเศรษฐกิจแห่งชาติจำกัด ฉ้อราษฎ์บังหลวงในปลายยุคจอมพล ป. พิบูลสงคราม กิติ กรณีนายธนาคารพาณิชย์นำเงินฝากของประชาชนไปใช้แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว จนเป็นเหตุให้ฐานะของธนาคารอ่อนแอ ดังกรณีธนาคารมณฑล จำกัดและธนาคารเกษตร จำกัด กิติ นับเป็นอุทาหรณ์ของความข้างต้นนี้

ในฐานะผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย นายป๋วย อึ๊งภากรณ์ ได้พยายามเสริมสร้างความมั่นคงให้เกิดแก่ระบบการธนาคารพาณิชย์ ไม่เพียงแต่จะเป็นตัวการสำคัญในการออกพระราชบัญญัติธนาคารพาณิชย์ในปี ๒๕๐๕ ตลอดจนนำเทคนิคนโยบายการเงินที่สำคัญๆ ดังเช่น อัตราเงินสดสำรอง (legal reserve ratio) อัตราส่วนลด (rediscount rate) เป็นอาทิ มาใช้มากขึ้นแล้ว ยังได้พยายามชักจูงนายธนาคารพาณิชย์เป็นการส่วนตัว (moral suasion) เพื่อให้ธนาคารพาณิชย์ปฏิบัติตามกฎระเบียบ อันจำเป็นต่อการเสริมสร้างความมั่นคงของระบบการธนาคารพาณิชย์ อารูทที่สำคัญในการนี้ ได้แก่ สุนทรพจน์ในงานเลี้ยงประจำปีของสมาคม

ธนาคารไทย สนุทรพจน์เหล่านี้มักจะเน้นถึงบทบาทและความรับผิดชอบของธนาคารพาณิชย์ ที่มีต่อกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทย และวิพากษ์วิจารณ์พฤติกรรมอันมิชอบของธนาคารพาณิชย์อย่างนุ่มนวล เช่น เคือนว่า “...รับฝากเงินเป็นระยะเวลาอันสั้น จะไปผูกพันให้กู้เป็นระยะยาวเกินไปนักมิได้...”^๙ ต่อต้านการผูกขาดและการกักตุนสินค้าด้วยการกล่าวว่า “...ผู้ใดทำการที่จะทำให้ต้นทุนการผลิตสินค้าต่าง ๆ สูงขึ้นโดยเหตุอันมิชอบ ย่อมถือได้เสมือนผู้ที่ทำลายป่าไม้อันเป็นทรัพยากรของชาติ...”^{๑๐} และตำหนิธนาคารพาณิชย์บางธนาคารว่า “...บางธนาคารที่หวงตำแหน่งแชมป์เปี้ยน (คือ เช็กของลูก้ากระดอนมากที่สุด) ผมใคร่ขอวิงวอนให้ดำเนินการสละตำแหน่งแชมป์เปี้ยนให้ผู้อื่นครองเถิด ความเชื่อมั่นในธนาคารของท่านจะดีมากยิ่งขึ้น...”^{๑๑} ทั้งนี้ เป็นต้น

สิ่งสำคัญยิ่งกว่าอื่นใดก็คือ การบ่อนกัมิให้นักการเมืองเข้าไปใช้อิทธิพลในการกำหนดนโยบายของธนาคารแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นสถาบันที่มีความสำคัญยิ่งยวดต่อการเงิน การคลังของเศรษฐกิจของไทย และอาจสรุปได้โดยไม่ผิดนักกว่า ตลอด ๑๒ ปี ที่ดำรงตำแหน่งผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย องค์การแห่งนี้ ได้ปลอดพ้นจากอิทธิพลทางการเมืองโดยสิ้นเชิง ซึ่งมีผลสืบเนื่องมาจนกระทั่งทุกวันนี้ อนึ่ง นายป๋วยได้พยายามที่จะเรียกร้องมิให้นักการเมืองและข้าราชการเข้าไปมีผลประโยชน์ในธุรกิจการค้า และปฏิบัติตนเป็นเยี่ยงอย่างด้วย ในการกล่าวสุนทรพจน์ในการเลี้ยงอาหารค่ำประจำปี ๒๕๐๗ ของสมาคมธนาคารไทย นายป๋วยได้กล่าวเป็นกลอน ความตอนหนึ่งว่า^{๑๒}

ยังจวนใจไม่รู้ยู่หนึ่งข้อ	จอมพล ถ. ท่านแถลงแจ้งเป็นเรื่อง
ท่านปรารมภ์ผมก็เห็นเด่นประเทือง	ว่าใครเฟื่องเป็นผู้ใหญ่ในราชการ
ตัวอย่างเช่นเป็นรัฐมนตรี	ไม่ควรมีการค้ามาสมาน
อย่าเกี่ยวข้องเกี่ยวรับทำเป็นกรรมการ	สมาจารช้อนนี้ตั้งจริงเจียว
ผมสงสัยไม่แจ้งจิตกิจการค้า	หมายความว่ากิจการใดบ้างยังเจดียว
กิจธนาคารท่านผู้ใหญจะไม่เกี่ยว	หรือจะเหนี่ยวรั้งไว้ไม่นับค้า

^๙ คำพูดและข้อเขียน หน้า ๙๗, ^{๑๐} เล่มเดียวกัน หน้า ๙๔, ^{๑๑} เล่มเดียวกัน หน้า ๙๗
^{๑๒} เล่มเดียวกัน หน้า ๑๐๔

สุนทรพจน์ข้างต้นนี้ ได้มีผลให้จอมพลถนอม กิตติขจร ลาออกจากตำแหน่งกรรมการธนาคารพาณิชย์สองแห่ง ยกเว้นธนาคารทหารไทย จำกัด และมีบันทึกเรียกร้องให้รัฐมนตรีร่วมคณะปฏิบัติตามด้วย

นอกเหนือจากงานในตำแหน่งผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยแล้ว นายป๋วย อึ๊งภากรณ์ ยังได้มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างมาก โดยการดำรงตำแหน่งในหน่วยงานและคณะกรรมการที่สำคัญหลายชุด ไม่ว่าจะเป็นสำนักงานส่งเสริมการลงทุน สภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ คณะกรรมการจัดวางท่อระบายน้ำและสิ่งโสโครก และอื่น ๆ การอุทิศตนทำงานให้แก่ชาติบ้านเมืองอย่างจริงจังจนเป็นที่เลื่องลือ ได้เป็นเหตุให้ได้รับรางวัลรามอนแมกไซไซ ในปี ๒๕๐๘

งานที่นายป๋วยให้ความสนใจอย่างมาก ก็คือ การพัฒนาชนบท และการจัดการศึกษา นายป๋วยเชื่อว่าการพัฒนาชนบท ไม่เพียงแต่จะเป็นบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของรัฐบาลเท่านั้น หากทว่าเอกชนยังสามารถและควรมีบทบาทด้านนี้ด้วย ความเชื่อดังกล่าวนี้ ยังผลให้นายป๋วยได้มีบทบาทในการก่อตั้งมูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย และโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่กลอง ส่วนในด้านการศึกษา นายป๋วยได้มีบทบาทสำคัญในการเร่งเร้าให้สภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติให้ความสนใจในการพัฒนาการศึกษา โดยรวบรวมผู้ที่เกี่ยวข้องกับวงการการศึกษา มาร่วมกันศึกษาถึงปัญหาของระบบการศึกษาที่เป็นอยู่ และจัดทำข้อเสนอเกี่ยวกับโครงการกู้เงินเพื่อพัฒนาการศึกษาระหว่างปี ๒๕๐๘-๒๕๑๓ ข้อเสนอดังกล่าวนี้ คณะกรรมการบริหารสภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติได้รับหลักการในปี ๒๕๐๖ และโครงการสำคัญที่ริเริ่มขึ้นก็คือโครงการพัฒนาอาชีวศึกษา และโครงการโรงเรียนมัธยมแบบประสม โดยเฉพาะโครงการแรกนั้น ธนาคารแห่งประเทศไทยได้ให้เงินกู้ร่วมกับธนาคารโลก ความสนใจงานด้านการศึกษาได้เป็นเหตุให้นายป๋วยตอบรับตำแหน่งคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในปี ๒๕๐๗ ในทันทีที่กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ อธิการบดีในขณะนั้น ทรงเสนอตำแหน่งให้ และพร้อมกันนั้น ก็ขอลาออกจากตำแหน่งผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย แต่ถูกยับยั้งโดยนายกรัฐมนตรีในขณะนั้น

เมื่อมาดำรงตำแหน่งคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ นายป๋วย อึ๊งภากรณ์ ได้พยายามปฏิรูปร่างที่สำคัญสองด้านด้วยกัน งานด้านหนึ่งได้แก่การปรับปรุงหลักสูตรปริญญาตรี ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นการสังคายนาครั้งยิ่งใหญ่ อันเป็นรากฐานสำคัญของการศึกษาเศรษฐศาสตร์

ในมหาวิทยาลัยแห่งนั้นจนทุกวันนี้ งานอีกด้านหนึ่งได้แก่ การผลิตอาจารย์ ในระหว่างที่ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการธนาคารแห่งประเทศไทยนั้น ท่านผู้นั้นได้ใช้วิธีกวาดนักเรียนหัวกะทิในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย แล้วส่งไปศึกษาต่อยังประเทศต่าง ๆ เพื่อกลับมาทำงานในสถาบันสำคัญแห่งนั้น ครั้นเมื่อมาดำรงตำแหน่งคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ก็ใช้วิธีเดียวกัน แต่คราวนี้ข้อจำกัดมีมากกว่า เนื่องจากคนที่มิให้เลือกนั้นมีน้อยกว่า และมีความยากลำบากมากกว่าที่จะพิจารณาว่าใครมีฉันทะทางวิชาการและร้งงานสอนหนังสือมาอย่างน้อยแตกต่างกันอย่างไร การเร่งผลิตอาจารย์ได้ยังผลให้จำนวนอาจารย์ประจำซึ่งมีอยู่เพียง ๔ คน ในปีการศึกษา ๒๕๐๗ เพิ่มขึ้นเป็นประมาณ ๙๐ คน ในปีการศึกษา ๒๕๑๘ นอกเหนือจากการปรับปรุงหลักสูตรและการผลิตอาจารย์แล้ว ได้มีการขยายการศึกษาหลักสูตรปริญญาโท ซึ่งสอนเป็นภาษาอังกฤษ โดยเริ่มตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๑๑ เป็นต้นมา แต่ที่สำคัญยิ่งกว่า ก็คือ การริเริ่มโครงการบัณฑิตอาสาสมัคร ซึ่งส่งบัณฑิตในสาขาวิชาต่างๆ ออกไปทำงานในชนบท

สิ่งที่ป่วย อังภากรณ์ ย้ำอยู่เสมอก็คือ ความเป็นธรรมในสังคม และเสรีภาพของประชาชน ดังปรากฏในคำบรรยายและปาฐกถาต่างกรรมต่างวาระกันอยู่เนื่อง ๆ ดังเช่นเมื่อกล่าวถึงความ เป็นธรรมในสังคม ได้เคยกล่าวว่า

“...ในการเพิ่มรายได้นั้น ไม่ควรที่จะให้คนมี มีเงินเกินไปนัก และไม่จำเป็นที่จะต้องให้คนจน จนลงไปมาก..สุขภาพของแมกไซไซที่ว่า ถ้าใครเกิดมามีน้อย บ้านเมืองพังให้มาก ๆ เป็นสุขภาพซึ่งควรจะมีประจำใจไว้..”^{๑๓}

แม้พื้นฐานทางการศึกษาจะเน้นหนักทางด้านเศรษฐศาสตร์ แต่นายป่วย ก็แตกต่างจากนักเศรษฐศาสตร์สมัยใหม่ ส่วนใหญ่ ทั้งในด้านความคิดและความประพฤติทางด้านความคิด การวิเคราะห์ปัญหาเศรษฐกิจต่างๆของนายป่วยมิได้คำนึงถึงเฉพาะแต่ปัจจัยทางเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียว แต่ให้ความสำคัญกับปัจจัยที่มีใช่ทางเศรษฐกิจ (non-economic factors) อย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความเป็นมนุษย์และจริยธรรม ดังที่เคยกล่าวไว้ว่า

“ในการพัฒนาประชาชาติ ข้อที่ควรคำนึงก็คือ ประชาชาติประกอบด้วยประชาชนที่เป็นมนุษย์และมนุษย์แตกต่างกับสัตว์เดรัจฉานหรือตุ๊กตาของเล่น อยู่ที่มนุษย์สามารถใช้สมองใช้ความคิดสามารถช่วยตัวเองได้ ฉะนั้น วิธีพัฒนาชุมชนด้วยการลงทุนน้อยและได้ผลมากก็คือ วิธีที่จะช่วยให้มนุษย์ประชาชนนั้นสามารถช่วยตัวเองได้อย่างดี กล่าวคือ

ผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ในส่วนกลาง คือ รัฐบาล จำเป็นจะต้องเคารพในความเป็นมนุษย์ของ
เอกชน...”^{๑๔}

หรือความอีกตอนหนึ่งว่า

“...ถ้าเราจะเรียนเป็นนักเศรษฐกิจ จะเรียนแต่เพียงเศรษฐศาสตร์ก็คงจะพอ แต่
เราจะเรียนเป็นบัณฑิต เพื่อให้ได้ปริญญาเศรษฐศาสตร์บัณฑิต วิสัยบัณฑิตย่อมต้อง
พิจารณาเรื่องต่างๆ ในกรอบแห่งความเป็นจริง และความเป็นจริงแห่งสังคมศาสตร์นั้น
ย่อมสัมพันธ์กันเป็นลูกโซ่ จะพิจารณาเศรษฐกิจโดด ๆ หาได้ไม่...”^{๑๕}

ตลอดชีวิตของการรับราชการ นายป๋วย ได้เน้นอยู่เสมอว่า ความรับผิดชอบทางจริยธรรมเป็น
สิ่งจำเป็นในการพัฒนาประเทศ และกล่าวเน้นถึงธรรมะทางเศรษฐกิจ ดังปรากฏในหนังสือ
เศรษฐกิจแห่งประเทศไทย (๒๔๙๘) ซึ่งเขียนร่วมกับคุณหญิงสุภาพ ยศสุนทร ได้อธิก
เนื้อหาหนึ่งบทสำหรับกล่าวถึงเรื่องนี้โดยเฉพาะ และสำหรับผู้ที่ใกล้ชิด มักจะได้ยินท่านผู้
กล่าวอยู่เสมอๆ ว่า

“ในการแสวงหาสัจธรรมและใช้วิชาความรู้ของเรา นักเศรษฐศาสตร์ไม่เพียงแต่จัก
ต้องรอบรู้และสามารถเท่านั้น แต่เราจะต้องซื่อสัตย์สุจริต และซื่อสัตย์พอที่จะเรียกร้อง
ให้ผู้อื่นซื่อสัตย์อีกด้วย”

นายป๋วย อึ๊งภากรณ์ อาจเป็นนักเศรษฐศาสตร์คนหนึ่งในจำนวนไม่กี่คนของ
โลกที่ตฤณนิยมทุกวันนี้ที่ ซื่อสัตย์พอที่จะเรียกร้องให้ผู้อื่นซื่อสัตย์ และที่ดำเนินชีวิต
อย่างเรียบง่าย ในขณะที่นักเศรษฐศาสตร์สมัยใหม่จำนวนมากไร้ศีลธรรมจรรยา และแสวงหา
อำนาจลาภยศสักการะ เพียงเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่จะมาสนองความต้องการทางคณหา ดังที่มีผู้
กล่าวถึงท่านผู้นี้ว่า

“ดร. ป๋วย เป็นแบบอย่างแก่ผู้ใช้ชีวิตง่าย ๆ ผู้คนเคยคงจะยืนยันได้ว่า ตลอดเวลา
หลายปีที่ผ่านมา สภาพชีวิตของบุคคลผู้นี้มีได้ผิดแผกแตกต่างกว่าเมื่อหลายปีก่อนเลย
ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองใหม่ ๆ หลายคนคงจำได้ว่า ท่านสวมใส่กางเกงผ้าเวสต์ปอยท์
เป็นประจำตลอดหลายเวลาหลายปี จนกระทั่งผ้าประเภทดังกล่าวไม่มีผู้ผลิตหรือมีราคาสูง
จึงหันมาใช้ผ้าธรรมดาที่จำหน่ายทั่วไป นาฬิกาข้อมือที่ใช้ยู่ก็เป็นนาฬิกาเรือนเหล็ก และ

^{๑๔} เดิมเดียวกับ หน้า ๑๓๕

^{๑๕} “เศรษฐศาสตร์บัณฑิตที่พึงปรารถนา” สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (ตุลาคม ๒๕๐๖)

เป็นเรือนเดียวกับที่ใช้มานานับสิบปี ในด้านอาหารการกินก็เช่นกัน นิยมอาหารแบบพื้น ๆ ที่เคยชอบแต่ครั้งยังเป็นนักเรียน เช่น ก๋วยเตี๋ยว ข้าวแกง ข้าวต้มกับ (ข้าวต้มก๊วย)...”^{๑๖}

การใช้ชีวิตเรียบง่ายและการดำรงอยู่อย่างง่าย ๆ คงเป็นผลจากแนวความคิดพื้นฐานของนายป๋วยที่ว่า เสรีภาพเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นของความเป็นมนุษย์ของปัจเจกชน ดังที่ได้กล่าวไว้ว่า

“เสรีภาพเป็นเนื้อดิน อากาศ และปุ๋ย ที่จะทำให้พฤษชาติแห่งความคิดเจริญเติบโตขึ้นได้ และเมื่อความคิดนำไปสู่อุดมคติ อุดมคติจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลในสังคมสามารถใช้ความคิดอย่างเสรี ปราศจากพันธนาการของจารีตประเพณี หรืออภัยหนึ่งเราต้องสนับสนุนให้มนุษย์แต่ละคนใช้ความคิดอย่างมีเสรีภาพ ชนิดที่ไม่ต้องพึ่งหวาดหวั่นว่าจะเป็นความคิดนอกคอกนอกทาง นั่นแหละจึงจะเป็นการสนับสนุนอุดมคติให้ถือกำเนิดได้ แม่น้ำลำห้วยยังเปลี่ยนแนวเดินได้ สมอมมนุษย์อันประเสริฐจะแหวกแนวบ้างมิได้หรือ ในเมื่อไม่เป็นพิษเป็นภัยต่อสังคม...”^{๑๗}

การเกิดทุนเสรีภาพ ทำให้ผู้ใกล้ชิดคุ้นเคยกันได้ยินนายป๋วยวิพากษ์วิจารณ์ระบบการปกครองของสหภาพโซเวียตและสาธารณรัฐประชาชนจีนอยู่เนือง ๆ

โดยมาตรฐานตะวันตก ป๋วย อึ้งภากรณ์เป็นนักเสรีนิยม โดยมาตรฐานของฝ่ายขวาในเมืองไทย ป๋วย อึ้งภากรณ์ เป็นนักสังคมนิยม และที่ขวาจัดหน้อยก็อาจตีตรานายป๋วยว่าเป็น “คอมมิวนิสต์” แต่สำหรับฝ่ายซ้ายสุด ป๋วย อึ้งภากรณ์ เป็นเพียงนักเสรีนิยมที่รักความเป็นธรรม ผู้ซึ่งยังคงต้องการรักษารังไว้ซึ่งชนชั้นแห่งตน ไม่ว่าจะมีการตีตราป๋วย อึ้งภากรณ์อย่างไร ป๋วยก็ยังเป็นป๋วยที่รักความเป็นธรรม ป๋วยที่ต้องการเห็นเมืองไทยเปลี่ยนแปลงโดยสันติวิธี และป๋วยที่ยึดหลัก “ธรรม คือ อำนาจ” มิใช่ “อำนาจ คือ ธรรม” ดังจะเห็นได้จากพฤติกรรมส่วนตัว และข้อเขียนใน “จดหมายนายเข้ม เย็นยิ่ง” และบันทึกประชาธรรมโดยสันติวิธี”

ว่ากันด้วยมาตรฐานของคนรุ่นใหม่ ป๋วย อึ้งภากรณ์ มีความสำคัญทางการเมืองช้ากว่าปกติ เพราะกว่าจะรู้เพียงสากก็ต่อเมื่อเดินทางไปศึกษาต่อที่อังกฤษในปี ๒๔๘๑ ซึ่งอายุปาเข้าไป ๒๒ ปีแล้ว ดังที่เจ้าตัวได้เขียนไว้ว่า

^{๑๖} สุกรเลิศ “ด้วยความรักและระลึกถึง” วารสาร สปท. ปรีทศน์ (มีนาคม ๒๕๑๖)

^{๑๗} อุดมคติ (มูลนิธิโกลด์ คิมทอง ๒๕๑๗) หน้า ๑๕

“...ผมเองไม่ได้มีเคียงสาในเหตุการณ์ต่างๆ นัก ในการเรียนปรัชญาที่เล่าเรียนไปด้วย ความสนใจกับบทเรียนอย่างธรรมดา ไม่ได้คิดอะไรนอกเหนือจากนั้นไป ในการเปลี่ยนแปลง การปกครองของประเทศหรือในเรื่องสไตรก์ที่โรงเรียน^{๑๘} ผมมีบทบาทเพียงแบบไทยมุง คือ คอยมุงดูเขา สนุกดี ไม่ได้สำนึกว่า มีความสำคัญอย่างไร...”^{๑๙}

แต่มาภายหลัง ก็ได้บทเรียนว่า

“...เรื่องของบ้านเมือง เป็นเรื่องที่สำคัญแก่ชีวิต อิศรภาพของคนและชาติเรามาก... ถ้ารักจะให้คู่แข่งชีวิตของประชาชาติไทยเคลื่อนไหวสูงขึ้นไป โดยไม่ทิ้งเสถียรภาพ ไม่มีทางอื่น ต้องร่วมกันมากๆ เดิกลัทธิตไทยมุง ไทยบ่น ไทยมุงบ่นเสีย ชวนกันนัยย สังกัดเป็นไทยสน ไทยร่วม ไทยเรียกร้อง แล้วไทยจะเจริญ...”^{๒๐}

มรสุมทางการเมืองได้เข้ามาแผ้วพาลชีวิตของป๋วย อึ๊งภากรณ์โดยตลอด แม้เมื่อจบปริญญาเอกจากมหาวิทยาลัยลอนดอน ก็ต้องร้องขอให้ทางมหาวิทยาลัยเลื่อนการประกาศผลสอบ เหตุเนื่องด้วยมีข่าวลือในเมืองไทยว่า นายป๋วยวางแผนปฏิวัติ ครั้นกลับมารับราชการในเมืองไทย ทั้งๆ ที่อยู่ในฐานะที่จะเสพสุขในต่างแดนได้อย่างสบาย ก็ต้องเผชิญกับอำนาจมืดและอิทธิพลทางการเมือง จนต้องจากเมืองไทยไปทำงานอยู่ในอังกฤษ เพื่อหลีกเลี่ยงภัยที่คุกคามสวัสดิภาพแห่งชีวิต ภายหลังเมื่อกลับสู่เมืองไทยอีกครั้งหนึ่ง ได้อุทิศชีวิตเพื่อประโยชน์สุขของสังคมโดยส่วนรวม เพียรพยายามร่วมกับมิตรสหายที่จะป้องกันการฉ้อราษฎร์บังหลวงและการใช้อำนาจในทางมิชอบของนักการเมืองและข้าราชการผู้ใหญ่ซึ่งประสบผลสำเร็จในบางกรณี และล้มเหลวหลายต่อหลายกรณี เจตจำนงที่จะป้องกันการฉ้อราษฎร์บังหลวงยังผลให้นโยบายของธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นนโยบายจารีตนิยม ในช่วง ๑๒ ปีที่ดำรงตำแหน่งผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย เงินสำรองระหว่างประเทศได้เพิ่มขึ้นเป็นอันมาก ธนาคารแห่งประเทศไทยไม่ยอมให้นักการเมืองแต่ละต้องเงินสำรองส่วนนี้ อันเป็นเหตุให้นักเศรษฐศาสตร์เป็นจำนวนมากโจมตีว่า ธนาคารแห่งประเทศไทยมิได้นำเงินสำรองระหว่างประเทศมาใช้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศเท่าที่ควร^{๒๑} แต่ประสบการณ์จากชีวิตคงสอนให้นายป๋วยซาบ

๑๘ หมายถึงโรงเรียนอัสสัมชัญ นักเรียนได้เรียกร้องให้หยุดเรียนในวันพิธีพุทธศาสนา ให้มีเครื่องแบบนักเรียน วราฯ ทางโรงเรียนใช้อำนาจลงโทษนักเรียนให้อยู่ในระดับวินัย ทางฝ่ายนักเรียนได้ตอบด้วยการไม่เข้าห้องเรียน

๑๙ “แตกเนื้อหนุ่มเมื่อ ๒๔๗๕” สังคมศาสตร์ปริทัศน์ (มิถุนายน ๒๕๑๕)

๒๐ เดิมเดียวกัน

๒๑ อาทิเช่น นิมิตร นนทพันธุ์วาทย์ “นโยบายเกี่ยวกับอัตราแลกเปลี่ยนของไทย” วารสารธรรมศาสตร์ ปีที่ ๕ เล่มที่ ๒ (ตุลาคม ๒๕๑๘-มกราคม ๒๕๑๙)

ซึ่งว่า หากเริ่มปล่อยให้ให้นักการเมืองเข้ามาแตะต้องเงินสำรองระหว่างประเทศเมื่อใด หายนภัยทางเศรษฐกิจย่อมเกิดขึ้นเมื่อนั้น ด้วยเหตุนี้เองนายป๋วยจึงมักจะเสนออยู่เสมอว่าควรจะถูกเงินจากองค์การเงินทุนระหว่างประเทศแทนการใช้เงินสำรองระหว่างประเทศ เพราะนอกจากจะเป็นการระดมเงินทุนจากภายนอกประเทศแล้ว ยังได้ประโยชน์ทางวิชาการอีกด้วย เพราะองค์การที่จะอนุมัติเงินกู้ให้ นั้นจะต้องเข้ามาสำรวจสภาพการณ์เศรษฐกิจและประเมินประโยชน์สุทธิที่สังคมจะได้จากโครงการนั้น ๆ นอกจากนี้ การฉ้อราษฎร์บังหลวงยังมีน้อยกว่าด้วย เนื่องจากการก่อสร้างและการซื้ออุปกรณ์ครุภัณฑ์ ใช้วิธีการประมูลระหว่างประเทศ แต่ดูเหมือนว่านายป๋วยจะมีได้ระแวงแม้แต่น้อยว่า ความช่วยเหลือระหว่างประเทศเป็นเครื่องมือของจักรวรรดินิยมสมัยใหม่ ความไม่ไว้วางใจนักการเมือง ทำให้นายป๋วยมีความคิดว่า กิจกรรมทางเศรษฐกิจประเภทใดก็ตาม ที่เอกชนสามารถดำเนินการได้ รัฐไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยว ดังที่เคยกล่าวไว้ว่า

“ผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ในส่วนกลาง คือ รัฐบาล จำเป็นจะต้องเคารพในความเป็นมนุษย์ของเอกชน เคารพในศักดิ์และสิทธิ์แห่งเอกชน ที่จะริเริ่มดำเนินการได้ด้วยตนเอง ที่จะดำเนินกิจการของเขาไปได้ โดยปราศจากข้อกีดขวางในทางของถูกเบียดเบียนแย่งชิง หรือห้ามปรามด้วยเอกสิทธิ์อันไม่ชอบธรรม . . .”^{๒๒}

มรสุมทางการเมืองโหมกระหน่ำอีกครั้งหนึ่ง เมื่อเดินทางไปพบนายปรีดี พนมยงค์ ในปี ๒๕๑๓ หลังจากที่มีได้พบปะกันเป็นเวลานานนับสิบปี อริของนายปรีดีและผู้ที่ยังจินตนาการว่านายป๋วยต่างรุ่มเล่นงานนายป๋วย และโจมตีว่า เป็นสมุนรับใช้ของนายปรีดี ผู้รับแผนเข้ามาก่อความสงบในเมืองไทย แต่มรสุมทางการเมืองที่หนักยิ่งกว่าคราวนั้น ก็คือ เมื่อคณะปฏิวัติทำการรัฐประหารตัวเองในเดือนมิถุนายน ๒๕๑๔ และเลิกล้มการปกครองระบบประชาธิปไตย เป็นเหตุให้นายป๋วย ภายใต้นาม “นายเข้ม เย็นยิ่ง” ซึ่งเป็นชื่อรหัสเมื่อครั้งเป็นเสรีไทย เขียนจดหมายถึงจอมพลถนอม กิตติขจร (พิกานู) วิงวอน “. . . ให้โปรดได้เร่งให้มีกติกากำหมุบ้านขึ้นเถิดโดยเร็วที่สุด . . . โปรดอำนวยให้ชาวบ้านไทยเจริญมีสิทธิเสรีภาพตามหลักประชาธิปไตย สามารถเลือกตั้งสมาชิกขึ้นโดยเร็ว . . .”^{๒๓} แม้จะเป็นการวิงวอนขอ “กติกากำหมุบ้าน” แต่ในแง่ของชนชั้นผู้ปกครอง นี่เป็นการตบหน้าอย่างแรง สิ่งที่น่าสังเกตก็คือชื่อของ “นายเข้ม” ปรากฏขึ้นครั้งแรกในช่วงที่ไทยสูญเสียเอกราชอธิปไตย การกลับมาใช้ชื่อ

๒๒ คำพูดและข้อเขียน หน้า ๑๓๔

๒๓ สันติประชาธรรม หน้า ๕๗

(๓๐)

“นายเข้ม” อีกครั้งหนึ่ง อาจเป็นเพราะนายป่วยเห็นว่า การใช้อำนาจเผด็จการของคณะปฏิวัติ ทำให้ประชาชนชาติไร้เสรีภาพ ไม่แตกต่างไปจากคราวที่ญี่ปุ่นยึดไทย แม้ว่า **จดหมายนายเข้ม** เย็นยิ่ง จะมีส่วนเกือหนุนให้ผู้ฝักใฝ่เสรีภาพ กล้าเรียกร้องเสรีภาพมากขึ้น แต่ในอีกแง่หนึ่ง ข้อเขียนดังกล่าวก็กลายเป็นข้ออ้างของฝ่ายเผด็จการที่จะใช้กำจัดนายป่วยเสีย และอีกครั้งหนึ่งที่มีภัยคุกคามสวัสดิภาพแห่งชีวิต จนเป็นเหตุให้นายป่วยต้องสอนหนังสือ ณ มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ต่อไปอีกหนึ่งปี แต่ถึงกระนั้นก็ตามเสียงข่มขู่เอาชีวิตก็ยังดังถึงอังกฤษ และด้วยเหตุดังนั้น จึงได้ลาออกจากตำแหน่งคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และที่ปรึกษากระทรวงการคลังในเดือนสิงหาคม ๒๕๑๕ ดังข้อความในจดหมายที่มีถึงอาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ว่า “**วันนี้ ผมได้เขียนใบลาออกจากตำแหน่งคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์แล้ว เพราะมาถนัดกว่า ลาออกเสียดีกว่าที่จะถูกให้ออก . . .**” อย่างไรก็ตาม ในเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๑๖ นายป่วยได้เดินทางแวะเข้ามาเมืองไทยตั้งรายละเอียดปรากฏในบันทึก “**ไปกรุงเทพฯ ๕ - ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๖**”^{๒๔} และภายหลังการปฏิวัติวัฒนธรรมตุลาคม ๒๕๑๖ จึงกลับมาเป็นศาสตราจารย์พิเศษประจำคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และรับตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยแห่งนั้นในเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๑๘ เป็นต้นมา หลังจากที่กรรมการสภามหาวิทยาลัยแห่งนั้นหลีกเลี่ยงที่จะเอื้อชื่อนายป่วยทุกครั้งที่มีการสรรหาอธิการบดี

ป่วย อิงภากรณ์ มีความฝันที่จะเห็นสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างสันติ ไปสู่สังคมที่มีความเป็นธรรมมากขึ้น และไปสู่สังคมที่ประชาชนมีเสรีภาพอย่างสมบูรณ์ อาจจะไม่ผิดนักที่จะกล่าวว่า การอุทิศตนทำงานเพื่อส่วนรวมตลอดชีวิตที่ผ่านมา แม้ในยามเฉาชรา และสังขารร่วงโรยปานนี้ ทั้งๆที่มีโอกาสจะเสพสุขในชีวิตบั้นปลายเย็นชานชั้นกรรมพิทังหลาย ก็เพียงเพื่อให้สังคมในโลกแห่งความฝันกลายเป็นสังคมในโลกแห่งความเป็นจริง แต่**สันติประชาธรรม**จะเกิดขึ้นอย่างไร กระแสธารแห่งประวัติศาสตร์เท่านั้นที่จะบอกเราได้

ประวัติการทำงานของนายป่วย อิงภากรณ์

ชาติ : ปี ๒๔๕๗ จังหวัดพระนคร

ก. เกียรติประวัติทางการศึกษา :

- ๒๔๘๐ ธรรมศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
๒๔๘๔ ปริญญาตรีทางเศรษฐศาสตร์ เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง
London School of Economics มหาวิทยาลัยลอนดอน
๒๔๙๒ ปริญญาเอก
London School of Economics มหาวิทยาลัยลอนดอน

ข. เกียรติประวัติทางการงาน :

- ๒๔๗๖ - ๒๔๘๐ ครูโรงเรียนอัสสัมชัญ
๒๔๘๐ - ๒๔๘๑ ล่ามอาจารย์ฝรั่งเศส มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง
๒๔๘๕ - ๒๔๘๘ รับราชการในกองทัพแห่งสหราชอาณาจักร เพื่อทำงานให้ขบวนการเสรีไทย
๒๔๙๒ - ๒๔๙๙ เศรษฐกร ประจำกระทรวงการคลัง
๒๔๙๖ รองผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย
๒๔๙๙ - ๒๕๐๒ ที่ปรึกษาเศรษฐกิจการคลัง ประจำสถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงลอนดอน
๒๕๐๑ - ๒๕๐๓ ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ สำนักนายกรัฐมนตรี
๒๕๐๓ - ๒๕๐๕ ผู้อำนวยการสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง
๒๕๐๒ - ๒๕๑๔ ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย
๒๕๐๗ - ๒๕๑๕ คณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
๒๕๑๐ - ๒๕๑๕ ที่ปรึกษากระทรวงการคลัง

(๓๒)

- ๒๕๑๔ - ๒๕๑๖ อาจารย์พิเศษ University College (ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น Wolfson College) มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์
- ๒๕๑๘ - อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ก. เกียรติประวัติทั่วไป :

๑. ศาสตราจารย์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
๒. สมาชิกกิตติมศักดิ์ London School of Economics มหาวิทยาลัยลอนดอน
๓. สมาชิกกิตติมศักดิ์ สยามสมาคม
๔. รางวัลแมกไซไซ ประจำปี ๒๕๐๘ สาขาบริการสาธารณะ
๕. ผู้ว่าการกิตติมศักดิ์ International Development Research Centre นครฮอกไกโด ประเทศญี่ปุ่น
๖. กรรมการ Board of Trustee, International Council for Educational Development นครนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา
๗. ประธานมูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย ภายใต้พระบรมราชูปถัมภ์
๘. กรรมการ Board of Trustee, East-West Center มหาวิทยาลัยฮาวาย สหรัฐอเมริกา
๙. กรรมการ Board of Trustee, International Food Policy Research Institute, Washington D.C.
๑๐. กรรมการ Board of Trustee, Asian Institute of Technology, กรุงเทพมหานคร

ง. เครื่องราชอิสริยาภรณ์

๑. Member of the Order of the British Empire, 2488
๒. มหาวิริยมงกุฎไทย ๒๕๐๕
๓. มหาปรมาภรณ์ช้างเผือก ๒๕๐๗
๔. ทูตยศจุลจอมเกล้าพิเศษ ๒๕๐๘

เกษตรกรกับคนกลาง*



อัมมาร สยามวาลา

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ก. คำนำ

ความสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกรกับคนกลางเป็นเรื่องราวที่ได้มีผู้ตกเถียงวิพากษ์วิจารณ์กันอยู่มากมาย ความเชื่อถือที่มีกันอยู่แพร่หลายก็คือ คนกลางมีบทบาทสำคัญในการกระจายได้ของเกษตรกร โดยการกดราคาสินค้าที่ตนซื้อจากเกษตรกร และถ้าขายบ้จจ่ายหรือสินค้าเพื่อบริโภค ก็จะต้องราคาสูง ยังผลให้เกษตรกรตกอยู่ในสภาวะความยากจนอยู่ตลอดเวลา ไม่มีโอกาสยกฐานะของตนโดยการขยายการผลิต เพราะไม่คุ้ม

สิ่งหนึ่งที่ทำให้ความเชื่อถือนี้แพร่หลายมากก็คือ ความรู้สึกที่มีอยู่ว่า คนกลางนั้นมีอำนาจผูกขาดเหนือเกษตรกร ซึ่งอาจจะเป็นเพราะในละแวกนั้นมีพ่อค้าอยู่ไม่กี่คน หรืออาจจะเป็นเพราะโรงงานแปรรูปมีอยู่น้อยโรง หรือในบางกรณีก็เพราะเกษตรกรมีพันธะกับคนกลาง เพราะเป็นหนี้คนกลาง เมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ก็ต้องขายให้กับคนกลางซึ่งเป็นเจ้าหนี้

ข้ออ้างดังกล่าวนี้ ตั้งอยู่บนรากฐานแห่งความเป็นจริงบ้างเหมือนกัน แต่การที่จะขยายความไปเลยว่า เกษตรกรทุกคนหรือแม้กระทั่งว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ต้องตกเป็นเบี้ยล่างของพ่อค้าคนกลางนั้น เป็นการขยายความที่จะหาหลักฐานมาพิสูจน์ได้ยาก บทความนี้มุ่งที่จะพิจารณาปัญหาเรื่องคนกลางนี้ โดยจะพิจารณาความสัมพันธ์ที่มีระหว่างเกษตรกรกับคนกลางเป็นหลักจะมุ่งหาเหตุผลและความจำเป็นที่เกษตรกรจะต้องติดต่อกับคนกลางคนใดคนหนึ่ง และค่อย ๆ สืบเรื่องราวต่อไป เพื่อเข้าใจระบบการตลาดของสินค้าเกษตรกรรมต่างๆ แต่ในการสืบเรื่องต่างๆ เหล่านี้จะไม่พิจารณาทุกๆ ประเด็นเกี่ยวกับการตลาด แต่จะพิจารณาเฉพาะประเด็น

* ในการเขียนบทความนี้ผู้เขียนถือว่าตนเองทำหน้าที่เป็นคนกลาง นำเอาความคิดเห็นความรู้ของบุคคลอื่นมาเผยแพร่แก่ผู้อ่าน แหล่งความคิดที่สำคัญๆ นอกจากที่อ้างอิงแล้ว ก็ได้จากการสนทนากับนายประยงค์ เนตยารักษ์ น.ส. บุรณีย์ ขจรจิตเมตต์ และนาย David Gisselquist ซึ่งขอขอบคุณไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ที่สำคัญ ๆ ที่มีผลกระทบกระเทือนต่อความสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกรกับคนกลางโดยตรงเท่านั้น ในบทความนี้เราจะไม่กล่าวถึงพ่อค้าส่งออกเลยนอกจากจะจำเป็นจริง ๆ เพราะระบบการส่งสินค้าออกนั้นผิดแปลกแตกต่างไปจากการค้าสินค้าภายในประเทศเป็นอย่างมาก และสำหรับสินค้าสำคัญ ๆ หลายชนิดรัฐบาลก็ได้มีบทบาทแทรกแซงอยู่มาก ซึ่งทำให้ระบบการค้าขายในระดับนี้เปลี่ยนแปลงไปจากระบบที่เกิดขึ้น หากปล่อยให้เป็นไปตามยถากรรม (หรือตามธรรมชาติ) การพิจารณาเรื่องระบบการส่งออกของสินค้าเหล่านี้เป็นเรื่องสลบซับซ้อน ถ้าจะว่ากันอย่างละเอียดแล้ว จะต้องเขียนบทความอีกเรื่องหนึ่งต่างหาก อีกประการหนึ่ง บทความนี้มุ่งแต่จะพิจารณาความสัมพันธ์โดยตรงระหว่างเกษตรกรกับคนกลาง พ่อค้าส่งออกมักจะไม่ค่อยมีการติดต่อโดยตรงกับเกษตรกร การที่ยังเรื่องมาถึงพ่อค้าส่งออกเลยนั้นบางครั้งจะเป็นการพูดนอกประเด็นไป

หากเรามุ่งที่จะพิจารณาปัญหาเรื่องนี้ เราก็จะประสบปัญหาเพราะสินค้าเกษตรกรรมที่ซื้อขายกันในประเทศนั้นมีหลายชนิด แต่ละชนิดก็จะมีระบบการตลาดแตกต่างกันไป จะใช้วิธีการเล่ากันไปเป็นราย ๆ ก็จะทำให้เกิดความเบื่อหน่ายแก่ผู้อ่านโดยเปล่าประโยชน์ และผู้อ่านก็จะมองไม่เห็นปัจจัยที่คล้ายคลึงหรือที่แตกต่างกันไปในระบบตลาดของพืชแต่ละชนิด และเหตุผลที่ทำให้บางระบบคล้ายคลึงกัน แต่อีกบางระบบก็แตกต่างกันไป

วิธีเปรียบเทียบที่เหมาะสมที่สุดก็เห็นจะเป็นด้วยการเริ่มต้นจากทฤษฎี ทฤษฎีนี้มีได้หมายความว่า เป็นทฤษฎีที่หยิบยืมมาจากตำราอื่น ๆ แต่เป็นการใช้แนวความคิดแบบกว้าง ๆ ตั้งคำถามว่าระบบการตลาดนั้นเป็นอย่างไร มีอะไรเป็นส่วนประกอบและมีความเกี่ยวข้องกันอย่างไร ทำไมถึงมีความเกี่ยวข้องเช่นนั้น โดยจะไม่พูดเจาะจงลงไปถึงสินค้าชนิดใดชนิดหนึ่ง ทฤษฎีแบบนี้ นักวิทยาศาสตร์ และนักเศรษฐศาสตร์เรียกกันว่า “หุ่นจำลอง” หรือบางทีก็เรียกทับศัพท์ภาษาอังกฤษไปเลยว่า “โมเดล” (model)

ทฤษฎีที่ว่าในขั้นต้น จะเป็นเรื่องเลื่อนลอย ยังไม่เกี่ยวข้องกับชีวิตของเกษตรกรหรือของคนกลางแต่ประการใด เป็นแต่ความฝันของนักเศรษฐศาสตร์เท่านั้น ทฤษฎีนี้จะมีผู้เลื่อมใสเชื่อถือมากน้อยประการใด จะขึ้นอยู่กับว่า มันสามารถจำลองแบบจากโลกแห่งความเป็นจริงได้ดีแค่ไหน ผู้ประกอบทฤษฎีทุกคนจึงควรที่จะนำเอาไปทดสอบดูกับความเป็นจริงว่าใช้ได้จริงหรือไม่

ด้วยเหตุผลดังกล่าวทั้งหมดนี้ บทความนี้จึงจะเริ่มด้วยทฤษฎีแบบง่าย ๆ ที่ผู้เขียนคิดว่า จะสามารถอธิบายถึงรูปแบบของระบบการตลาดของสินค้าเกษตรกรรมในประเทศไทยได้

เมื่อได้สารยายทฤษฎีแล้ว ก็จะหยิบยกเอาระบบการตลาดของสินค้าเกษตรกรรมบางชนิดมาพิจารณา โดยใช้ทฤษฎีเป็นกรอบในการอธิบายถ้าหากทฤษฎีของเราไม่เลื่อนลอยจนเกินไปนัก ก็น่าจะเป็นกรอบที่ดีที่จะพิจารณาข้อเท็จจริงบางอย่างเกี่ยวกับระบบการตลาดได้ และพอที่จะชี้ให้เห็นประเด็นที่ทำให้ระบบการตลาดของสินค้าบางอย่างเป็นไปในรูปหนึ่ง และของสินค้าอีกบางชนิดเป็นไปอีกรูปหนึ่ง ฉะนั้นถ้าหากทฤษฎีกับโลกแห่งความเป็นจริงไม่คลาดเคลื่อนกันนัก ก็จะเป็นการช่วยให้เราเข้าใจปัญหาได้ดีขึ้น

หัวข้อต่อไปในบทความนี้จึงจะเป็นการเสนอทฤษฎีที่จะใช้ เมื่อได้เสนอทฤษฎีแล้วจึงจะได้พิจารณาถึงการตลาดสินค้าเกษตรกรรมชนิดต่างๆ โดยแยกสินค้าเป็นกลุ่ม ๆ ไป

ข. ประเด็นบางอย่างทางทฤษฎี

เราจะเริ่มต้นด้วยการพิจารณาหน้าที่ของคณกลาง โดยทั่วไปแล้ว บทบาทสำคัญที่สุดของคณกลางมีอยู่ ๒ อย่าง คือ

๑) ระบายสินค้าจากผู้ผลิตมาสู่ผู้บริโภค ซึ่งในการระบายสินค้านั้นอาจจะมีการแปรรูปสินค้าด้วย เช่น สีข้าว บ่มยาสูบ ฯลฯ

๒) เก็บกักสินค้าเอาไว้ ทั้งนี้เพราะในปีหนึ่งๆ ผลผลิตของสินค้าหลายชนิดจะออกมาในช่วงระยะเพียง ๒-๓ เดือน ส่วนความต้องการสำหรับบริโภคนั้นมีอยู่ตลอดปี เมื่อเป็นเช่นนั้นย่อมจะต้องมีผู้รับภาระเก็บกักสินค้าเอาไว้ บางทีเกษตรกรเองก็เป็นผู้เก็บ บางทีผู้บริโภครักเป็นผู้เก็บกักไว้เอง (เช่นครอบครัวที่ซื้อข้าวเป็นกระสอบ) แต่ส่วนใหญ่แล้ว การเก็บกักสินค้าเป็นภาระของคณกลาง

ในเมื่อคณกลางมีบทบาทเช่นนั้น ในด้านการค้าสินค้าเกษตร รายได้ที่คณกลางได้มาจึงพอจะแบ่งได้ว่าเป็นรายได้ที่ได้จากงานด้านการระบายสินค้า จนกระทั่งถึงมือผู้บริโภค และรายได้ที่ได้จากการเก็บกักสินค้าเอาไว้ โดยทั่วไปแล้ว รายได้สองประเภทนี้จะผันแปรในทางตรงกันข้าม กล่าวคือ สินค้าใดที่พ่อค้าคณกลางมีทางได้รายได้ประเภทแรกมาก มักจะเป็นสินค้าที่ให้กำไรประเภทที่สองน้อย และสินค้าใดที่ให้กำไรประเภทที่สองมากก็จะให้รายได้ประเภทแรกน้อย ในเรื่องที่จะวิเคราะห์ต่อไปนี้ เราจะยึดเอาบทบาทแรกของพ่อค้าคณกลาง และรายได้ที่ได้จากบทบาทนั้นเป็นหลัก จะกล่าวถึงเรื่องรายได้จากการเก็บกักสินค้าเป็นประเด็นต่างหาก เฉพาะในการอธิบายวิธีการตลาดของสินค้าที่ให้รายได้ประเภทนี้แก่พ่อค้าคณกลางเท่านั้น

เหตุผลที่เราจะถือเอาบทบาทการระบายสินค้าจากผู้ผลิตถึงผู้บริโภคเป็นหลักนั้นก็เพราะว่าประเด็นที่มีเสียงวิพากษ์วิจารณ์กันหนาหูที่สุด ก็คือในปัญหาเรื่องอำนาจผูกขาดที่พ่อค้าคนกลางมีอยู่ ในการรับซื้อผลผลิตจากเกษตรกร กล่าวกันว่า เกษตรกรผู้ขายมักจะไม่มีทางเลือกบรรดาผู้ที่จะมารับซื้อผลผลิตของตน ด้วยเหตุผลต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในตอนต้นของภาค ก. ข้างบนนี้ เราจึงจะเริ่มต้นด้วยการพิจารณาถึงช่องทางที่เกษตรกรมีในการเลือกพ่อค้าคนกลางที่ตนจะขายสินค้าให้ โดยจะสมมติเสียก่อนว่าขณะนี้เกษตรกรกำลังติดต่อกับพ่อค้าคนกลางคนใดคนหนึ่งอยู่แล้ว หากเกษตรกรมีช่องทางที่จะโยกย้ายไปติดต่อกับพ่อค้าคนกลางอื่น ๆ ก็อาจจะได้ราคาดีกว่า และถ้าหากไม่ได้ก็ต้องติดต่อกับพ่อค้าคนเดิมต่อไป แต่ในการโยกย้ายจากพ่อค้าคนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่งนั้น เกษตรกรอาจต้องยอมรับการเสียหายบางอย่างจากการโยกย้ายนั้น ๆ การเสียหายที่เกิดจากการโยกย้ายนี้อาจจะไม่มีเลย หรือมีน้อยมากหรืออาจจะมีสูงมาก จนกระทั่งเกษตรกรอาจจะไม่คิดที่จะโยกย้ายคนกลางเสียเลย การเสียหายที่เกิดขึ้นต่อเกษตรกรจากการโยกย้ายคนกลางนี้ จะเรียกว่า “ค่าใช้จ่ายในการโยกย้าย”

ทฤษฎีการตลาดที่จะกล่าวถึงตั้งอยู่บนสมมติฐานสองประการ คือ

(๑) ค่าใช้จ่ายในการโยกย้ายนั้น จะแตกต่างกันไปสำหรับสินค้าเกษตรแต่ละชนิด และจะขึ้นอยู่กับ (ก) เทคโนโลยีในการผลิตสินค้าเกษตร (ข) คุณลักษณะของสินค้านั้น ๆ และ (ค) เทคโนโลยีในการแปรรูปสินค้าเกษตรนั้น นอกจากนี้ในแต่ละท้องที่ก็จะแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับว่าการขนส่งสะดวกมากน้อยแค่ไหน

(๒) ค่าใช้จ่ายในการโยกย้ายจะเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการกำหนดพฤติกรรมการตลาดของสินค้าเกษตรกรรม ยกเว้นในกรณีที่มีอะไรบางอย่างเกี่ยวกับเทคโนโลยีของอุตสาหกรรมแปรรูปที่ก่อให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องยกค่าใช้จ่ายในการโยกย้ายให้สูงกว่าที่จะเป็นไปโดยธรรมชาติ ประเด็นหลังนี้บางทีอุตสาหกรรมแปรรูปจะอยู่รอดหรือไม่ขึ้น ขึ้นอยู่กับว่าผู้ดำเนินการสามารถยกค่าใช้จ่ายในการโยกย้ายให้ ได้สูงขึ้นจริงหรือไม่

เราจะขยายความและทดสอบความเป็นจริงของสมมติฐานต่าง ๆ เหล่านี้ควบคู่กันไปด้วยพิจารณาสินค้าเกษตรกรรมต่าง ๆ เป็นราย ๆ ไป หลังจากการเอาทฤษฎีนี้ไปประยุกต์และหลังจากที่ได้แสดงถึงความเหมาะสมของทฤษฎีดังกล่าวนี้แล้ว เราจะพิจารณาต่อไปถึงนโยบายของรัฐ ๆ และประเด็นที่เกี่ยวข้องบางอย่างกล่าวคือ เรื่องสินค้าเกษตร และบทบาทของรัฐ โดยใช้ทฤษฎีที่ได้ผ่านการทดสอบมาเป็นกรอบในการที่จะเข้าใจปัญหาสินค้าและการสหกรณ์ในประเทศไทยให้ดีขึ้นได้

ก. สินค้าที่ไม่มีปัญหาในด้านการผลิตและแปรรูป: ข้าว ข้าวโพด มันสำปะหลัง ปอแก้ว

สินค้าทั้งสี่นี้เป็นสินค้าเกษตรที่มีความสำคัญสูงในเศรษฐกิจของประเทศไทย สินค้าเหล่านี้เป็นสินค้าที่ผลิต โดยวิธีการ ซึ่งไม่จำเป็นต้องใช้วัตถุดิบป้อนเข้า (input) เป็นจำนวนมาก ซึ่งก็หมายความว่าเกษตรกรไม่จำเป็นต้องหาเงินสดซื้อวัตถุดิบเหล่านี้เข้ามามาก เทคนิคการผลิตที่ใช้ ถึงแม้ว่าจะใหม่ในกรณีของพืชใหม่สำหรับประเทศไทย เช่นปอแก้ว ก็เป็นเทคนิคการผลิตที่ไม่เกินวิสัยของชาวไร่ชาวนาที่จะดำเนินการได้ด้วยตนเอง เมื่อเป็นเช่นนี้ความจำเป็นของเกษตรกรที่จะต้องพึ่งพ่อค้าขายวัตถุดิบจึงมีน้อย ต่างกับสินค้าบางประเภทที่จะกล่าวถึงในข้อ จ. ข้างล่างนี้

นอกจากนี้แล้ว สำหรับสินค้าทั้งสี่อย่างนี้ อุตสาหกรรมการแปรรูปสินค้าเหล่านี้ก็ล้วนแต่เป็นอุตสาหกรรมที่มีได้เป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ไม่ว่าจะกล่าวถึงโรงสีข้าว โรงอัดปอ โรงงานแปรรูปมันสำปะหลังต่าง ๆ ลู่ทางที่อุตสาหกรรมเหล่านี้จะเป็นจตุรวมอำนาจกำหนดราคาและวิธีการตลาดของสินค้าแต่ละชนิดจึงมีได้น้อย เกษตรกรและพ่อค้าทุกระดับจึงมีที่หนีที่ไล่มากพอสมควร ในการโยกย้ายเปลี่ยนแปลงพ่อค้าที่ตนประสงค์จะขายผลิตผลของตนเอง

ในประเด็นสุดท้ายสินค้าทั้งหมดนี้ ถึงแม้ว่าจะเป็นสินค้าที่ไม่มีมาตรฐานแน่นอนในด้านคุณภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับการซื้อขายระหว่างเกษตรกรกับพ่อค้าจะไม่มี การแยกแยะคุณภาพของผลิตผลอย่างแน่นอน เช่นในกรณีของปอแก้ว เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์กันทั่วไปว่าการที่พ่อค้าไม่แยกเกรดปอ เวลาซื้อจากเกษตรกรเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่มีได้ช่วยให้ผู้ปลูกปอพิถีพิถันนักในเรื่องการฟอกปอ และการปรับปรุงคุณภาพของปอที่ตนผลิต [ดู ไชยรงค์ ชูชาติ โสภณ ทองปานและอาคม สุทธิพันธ์ (๒๕๐๘) หน้า ๘๑-๘๒ และ Shalton (๑๙๖๘) หน้า ๓๔๑-๒] ๑ คนกลางจะตัดสินใจด้านคุณภาพโดยการทดสอบดูความชื้นของปอ ดูความสะอาดของปอ ในกรณีของมันสำปะหลัง ก็จะทดสอบดูด้วยการหักหัวมันดูสี [ดูกองเศรษฐกิจการเกษตร (๒๕๑๖)] หน้า ๘๓ ในกรณีของข้าว โรงสีจะใช้ไม้สองแท่งบด ตัวอย่างข้าวเปลือก

๑ กรุณา rays ชื่อหนังสือและบทความที่ต้องอ้างอิงของบทความนี้ หากประสงค์จะทราบรายละเอียดเกี่ยวกับหนังสือหรือบทความที่อ้างถึง บทความและหนังสือลำดับในตอนปลายนั้น จะแยกออกเป็นหนังสือและบทความที่เป็นภาษาไทยและที่เป็นภาษาอังกฤษ ถ้าเป็นภาษาอังกฤษ ก็จะใช้ชื่อผู้เขียนเป็นภาษาอังกฤษ แม้ว่าท่านผู้นั้นจะเป็นคนไทย การอ้างถึงจะใช้นามสกุล ถ้าเป็นชาวต่างชาติ และจะใช้นามต้น ถ้าเป็นคนไทย

ที่ชวานานำมาให้ ก่อนที่วางราคาแน่นอนตายตัวลงไป เช่นเดียวกันในกรณีของข้าวโพดก็จำเป็นต้องมีการทดสอบความชื้นโดยผู้ซื้อด้วย

จะสังเกตเห็นว่าในทุกกรณีที่กล่าวถึง มองจากแง่ความรู้ความชำนาญแล้ว คนกลางดูจะมีภาษีเหนือเกษตรกรทุกราย การวางมาตรฐานเรื่องคุณภาพนั้นเป็นเรื่องที่พ่อค้าเป็นผู้กระทำทั้งสิ้น เมื่อเป็นเช่นนั้น หลายคนจึงกลัวเกรงว่า นี่แหละคือวิธีเอาเปรียบเกษตรกรวิธีหนึ่งที่คนกลางใช้เพื่อที่จะได้มาซึ่งกำไรสูงสุด แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า คนกลางจะกวัดขั้นเรื่องคุณภาพเมื่อใดนั้นขึ้นอยู่กับภาวะตลาด ถ้าภาวะตลาดดี ราคาสินค้ากำลังเพิ่มขึ้น คนกลางซึ่งหวังจะได้กำไรจากการที่ราคาสินค้าสูงขึ้น ก็จะไม่ค่อยกวัดขั้นนักในเรื่องคุณภาพ เมื่อใดราคาสินค้านั้นเริ่มตก พ่อค้าจะเริ่มจับจู่ในเรื่องคุณภาพ และจะหาวิธีการเพื่อจะกดราคาจากเกษตรกร เพราะว่าพ่อค้าทุกคนดูราคาซุกเดียวกัน คือ ราคาขายส่งของสินค้านั้น ๆ ในกรุงเทพฯ พฤศจิกายนของพ่อค้าในระยะเวลาหนึ่งก็จะคล้ายคลึงกัน จึงดูเสมือนว่า เกษตรกรไม่มีทางเลือกและเป็นฝ่ายเสียเปรียบแก่พ่อค้า ซึ่งรวมหัวกันกดราคาเกษตรกรแต่ความจริงแล้ว การตัดสินเรื่อง คุณภาพเป็นวิธีการหนึ่งที่พ่อค้าคนกลางจะปรับราคาให้แท้จริงที่เกษตรกรได้รับให้เป็นไปตามการผันผวนของตลาดขายส่งในกรุงเทพฯ และของตลาดโลก ในเรื่องการผันผวนของราคานั้น ทั้งพ่อค้าและเกษตรกรเป็นแต่เพียงกลจักรเล็ก ๆ สองสามตัวเท่านั้น และไม่ค่อยจะมีทางเลือกเท่าใดนัก

แต่ในประเด็นเรื่องคุณภาพนี้ ถึงแม้ว่าคนกลางจะมีความชำนาญชำนาญในเรื่องการดูคุณภาพของผลิตผลเหนือเกษตรกร ก็มีได้หมายความว่า จะสามารถเอาเปรียบได้อย่างเต็มที่ ทั้งนี้ก็เพราะสำหรับผลผลิตดังกล่าวนี้ ค่าใช้จ่ายในการโยกย้ายจะต่ำ เกษตรกรมีทางเลือกโดยการไปหาพ่อค้าอื่น ๆ ได้ และเลือกขายเฉพาะพ่อค้าที่ให้ราคาได้ดีที่สุด

ในเมื่อการเป็นคนกลางในสินค้าดังกล่าวนี้ เป็นเรื่องที่ต้องการแต่เฉพาะความชำนาญในการดูคุณภาพของสินค้า และเป็นกิจการที่ไม่ต้องการทุนรอนมากมายเท่าใดนัก ก้าวไรที่จะตกเป็นของพ่อค้าคนกลางจึงไม่ค่อยสูงนักสำหรับสินค้าประเภทนี้ ในเรื่องนี้ก็ได้มีผลงานวิจัยหนุนหลังอยู่มาก สำหรับข้าว ผู้เขียนได้รวบรวมผลงานวิจัยของหลายคนไว้แล้ว [ดู อัมมาร สยามวาลา (๒๕๑๗)] สำหรับปอศู ไชยรงค์ ชูชาติ โสภิน ทองปาน และอาคม สุทธิพันธ์ (๒๕๐๘) หน้า ๑๔๒-๓ สำหรับข้าวโพดศู ไชยรงค์ ชูชาติ อาคม สุทธิพันธ์ และ กำพล อตุลวิทย์ (๒๕๐๖) มันสำปะหลังรัฐสีกจะเป็นสินค้าชนิดเดียวที่มีข้อมูลที่บ่งในทางตรงข้าม คือ

มีกำไรสำหรับคนกลางสูงมาก กองเศรษฐกิจการเกษตร (๒๕๑๖) หน้า ๑๙๕ - ๒๐๑ แสดงไว้ว่ากำไรของพ่อค้าและอุตสาหกรรมแปรรูปรวมกันทุกระดับสูงตั้งแต่ร้อยละ ๑๘.๙๖ ถึงร้อยละ ๓๙.๐๔ ของราคาปลายทาง (ราคาส่งออกและราคาขายปลีก) อาจจะเป็นได้ว่า กำไรที่เห็นที่สูงนี้เป็นเพราะผู้วิเคราะห์ไม่ได้หักดอกเบี้ยสำหรับเงินที่ต้องลงทุนไปในอุตสาหกรรมแปรรูป^๒

เหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ ในระดับการส่งออกนั้น ปัญหาเรื่องมาตรฐานสินค้าของมันเป็นอุปสรรค โดยเฉพะมันอัดเม็ด เป็นปัญหาที่เรอรังมานาน และเป็นปัญหาที่รัฐบาลไทยแก้ไขไม่ตก ในที่สุด ผู้ซื้อต่างประเทศจึงจำต้องแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยการเลิกซื้อจากพ่อค้าส่งออกในประเทศไทย และในที่สุดก็ต้องมาตั้งสาขาที่กรุงเทพฯ และซื้อผ่านสาขาบริษัทเหล่านี้ บริษัทสาขาเหล่านี้ มีอยู่เพียง ๖-๗ บริษัทซึ่งมีอำนาจถึงผูกขาดที่มีผลกระทบกระเทือน ย้อนหลังไปถึงผู้ปลูกมันสำปะหลัง แต่ในการค้ำมันสำปะหลังระดับอื่น ๆ เช่นในระดับท้องถิ่นและระดับจังหวัด ก็ยังมีการแข่งขันพอสมควร

อย่างไรก็ตาม มันสำปะหลังเป็นสินค้าที่ขณะนี้กำลังมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงมาก ประเทศไทยกำลังขยายเนื้อที่ปลูกมันสำปะหลัง โรงอัดเม็ดก็กำลังขยายกำลังผลิตตามไปด้วย โรงอัดเม็ดเหล่านี้ใช้เครื่องอัดที่ผลิตภายในประเทศ ต่างกับผู้ส่งออกอื่นๆ ที่ใช้เครื่องจากนอก โครงสร้างของกิจกรรมการส่งออก การแข่งขันที่จะมีขึ้น และปัญหาที่จะตามมาล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องที่ควรจะได้รับการศึกษาจากนักวิชาการต่างๆ มากกว่านี้

สรุปแล้ว เมื่อมองจากแง่การระบายสินค้า การตลาดของสินค้าทั้งสี่ประเภทนี้ (เราอาจจำเป็นต้องยกเว้น กรณีของมันสำปะหลังในระดับการส่งออก) เป็นระบบที่มีการแข่งขันสูง และราคาที่เกษตรกรได้รับ เมื่อเทียบกับราคาในกรุงเทพฯ เป็นราคาที่สูงพอสมควรและเป็นที่ยอมรับกันโดยผู้ที่ได้วิจัยปัญหาเรื่องนี้ว่า เป็นราคาที่ "เหมาะสม" เหตุผลประการหนึ่งก็เป็นเพราะว่าในระดับท้องถิ่นนั้น มองจากแง่ของเกษตรกรๆ มีค่าใช้จ่ายในการโยกย้ายต่ำมากจนแทบจะไม่มีเลย เป็นที่น่าเสียดายว่าในการวิจัยปัญหาเรื่องเกี่ยวกับการตลาด ไม่มีผู้วิจัยคนใดซักเกษตรกรว่าผลผลิตที่ตนเคยขายๆ มาในอดีตนั้น ตนเคยขายกับพ่อค้าที่คน เพราะหากพบว่าเกษตรกรเคยขายแก่พ่อค้าคนเดียวกันครั้งแล้วครั้งเล่า ก็อาจเป็นหลักฐานที่พอจะชี้ให้เห็นได้ว่า ค่าใช้จ่ายในการโยกย้ายคงจะสูง แต่จากงานวิจัย มีข้อมูลบางอย่าง

๒ ถึงแม้ว่าการลงทุนสำหรับโรงงานอัดเม็ดมันสำปะหลังจะไม่สูงนักในแง่ของการลงทุนต่อโรงงาน แต่การลงทุนต่อผลผลิตจะค่อนข้างสูง อัตราดอกเบี้ยหรืออัตรากำไรเมื่อคิดเป็นสัดส่วนของราคาผลผลิตจึงต้องสูงตามไปด้วย

ที่พอจะนำมาอ้างได้ว่า เกษตรกรได้เปลี่ยนแปลงโยกย้ายคนกลางบ่อยพอสมควร เช่น เกษตรกรจะยอมขายผลผลิตของตนให้แก่พ่อค้าคนกลางที่ ซึ่งจะมากกว่านซื้อผลผลิต ในระยะที่ตลาดสินค้าขึ้นกำลังคึกคัก ราคากำลังขึ้น หากเกษตรกรจำต้องพึ่งเจ้าหนหรือพ่อค้าคนกลางอย่างหนีไม่พ้นแล้ว ก็คงไม่ยอมย้ายมาขายให้แก่พ่อค้าคนกลางที่เหล่านี้ ผู้ที่วิจัยการค้าข้าวได้พบว่ามีการขายข้าวให้แก่พ่อค้าเหล่านี้ ถึง ๓๐% ของการขายข้าวทั้งหมด [อุทิศ นาคสวัสดิ์ (๒๕๐๑)] ในกรณีของข้าวโพดและปอแก้ว ถึง ๓๓% [ไชยยงค์ ชูชาติ อาคม สุทธิพันธ์ และกำพล อกุลวิทย์ (๒๕๐๖) ไชยยงค์ ชูชาติ โสภณ ทองปาน และอาคม สุทธิพันธ์ (๒๕๐๘)] นอกจากนี้จากการสำรวจชาวนาในภาคกลางแบบคร่าว ๆ ก็ปรากฏว่า การเลือกพ่อค้านั้นชาวนาไม่ได้ดูตัวบุคคลเลย ดูแต่ว่าใครให้ราคาดีกว่ากันเท่านั้น ทั้ง ๆ ที่ในบางกรณีตนเป็นลูกหนี้ของพ่อค้าคนกลาง หรือกับโรงสีอยู่ การที่เกษตรกรใช้สิทธิในการเลือกผู้ซื้อนั้นก็เป็ผลสืบเนื่องมาจากการที่ค่าใช้จ่ายในการโยกย้ายต่ำมากนั่นเอง

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ก็ได้หมายความว่า คนกลางจะได้กำไรน้อยจากการเป็นคนกลาง แต่กำไรที่คนกลางได้นั้นส่วนใหญ่เป็นกำไรที่มาจากการเก็บกักสินค้าไว้ขาย จากการที่ราคาสินค้าผันผวนในระยะที่มีการเก็บกักสินค้านั้น ๆ คนกลางจะอยู่รอดหรือไม่ จะร่ำรวยหรือไม่ มิได้ขึ้นอยู่กับอำนาจผูกขาดเหนือเกษตรกรแต่อย่างใด แต่อยู่ที่ความแม่นยำในการเก็งราคาสินค้าเหล่านั้น ทั้งนี้เพราะสินค้าเหล่านี้เป็นสินค้าที่มีปัญหาเรื่องคุณภาพน้อยและนอกจากนี้ยังสามารถเก็บได้นานพอสมควร จึงกลายเป็นสินค้าที่เป็นที่ซื้อขายกันอย่างกว้างขวาง ราคาจึงมักจะขึ้น ๆ ลง ๆ ตามวิสัยของสินค้าที่มีผู้ซื้อผู้ขายมากหรือที่ฝรั่งเรียกว่าเป็นสินค้า speculative เมื่อเป็นเช่นนั้นช่องทางที่พ่อค้าจะได้เงินเข้าตัวนั้นขึ้นอยู่กับความรู้จักเก็งราคาได้ถูกต้อง และเรื่องนี้ได้กลายเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุดในการค้าสินค้าเหล่านี้ เช่นโรงสีอาจจะเป็โรงสีที่มีประสิทธิภาพสูงในการสีข้าว อาจจะเฉือนต้นทุนในการสีให้ต่ำมากได้ แต่ถ้าผู้จัดการโรงสีไม่รู้จักซื้อข้าว ขายข้าวให้ถูกจังหวะแล้ว โรงสีนั้นจะอยู่รอดไปไม่ได้นาน เพราะกำไรที่ได้จากการสีข้าวเฉย ๆ นั้นน้อยมาก เมื่อเปรียบเทียบกับกำไรหรือขาดทุนที่ได้จากการผันผวนของราคาข้าวเปลือกและข้าวสาร

ในเรื่องของข้าวนี้ ได้มีการวิเคราะห์ผลของการผันผวนของราคาอยู่แล้ว [ดู อัมมาร สยามวาลา (๒๕๑๗)] จึงไม่จำเป็นต้องสาธยายอีก ส่วนเรื่องของพืชอื่น ๆ ก็มีประเด็นที่คล้ายคลึงกัน จึงขอข้ามเรื่องนี้ไปในบทความนี้

ง. สิ้นค้าที่มีปัญหาในเรื่องคุณภาพ : ยางพารา

ในหัวข้อที่ผ่านมา ได้กล่าวไว้ว่า การที่พ่อค้าคนกลางมีความชำนาญในการแยกแยะคุณภาพของสินค้าได้เก่งกว่าเกษตรกร มิได้หมายความว่าคนกลางจะมีภาษีเหนือกว่าเกษตรกรในการต่อรองราคาเสมอไป ทั้งนี้เป็นเพราะว่า เกษตรกรสามารถติดต่อขายผลิตผลของตนกับพ่อค้าอื่น ๆ ได้ ถ้าหากว่าค่าใช้จ่ายในการโยกย้ายไม่สูงนัก และเท่าที่เป็นมากก็จะเห็นได้ว่า ส่วนใหญ่แล้วในการขายผลิตผลของตน เกษตรกรจะพยายามเร่งขายผลิตผลของตนเพื่อให้ได้รายได้ที่สูงที่สุด

แต่ทว่าหากค่าใช้จ่ายในการโยกย้ายอยู่ในระดับสูง จะมีผลอย่างไร? กรณีเช่นนี้จะเห็นได้ชัดจากการตลาดของยางพารา ประเด็นที่สำคัญในการพิจารณาการตลาดของยางพารามีอยู่สองประเด็น คือ

(๑) ยางพาราเป็นผลิตผลที่ได้มาก่อนข้างสม่าเสมอตลอดปีจากพืชยืนต้น ต่างกับผลิตผลเกษตรอื่น ๆ ที่จะทะลักออกมาในช่วงระยะอันสั้น (เช่น ข้าว ข้าวโพด ผลไม้บางชนิด ฯลฯ) เกษตรกรจึงมีความประสงค์ที่จะขายผลิตผลของตนที่ละเล็กทีละน้อยตลอดปีซึ่งก็ตีไปอย่างหนึ่ง คือชาวสวนยางมีรายได้สม่าเสมอตลอดปี จึงมีความจำเป็นในการกักหนี้ยิมสินน้อย [กองเศรษฐกิจการเกษตร (๒๕๑๕) หน้า ๕๙] แต่ก็มีข้อเสียอยู่ตรงที่ ปริมาณซื้อขายกับคนกลางแต่ละครั้งมักจะมีไม่มาก ครั้นเรามาพิจารณาปัญหาจากแง่ผู้ขายคือชาวสวน จะเห็นได้ว่า ค่าใช้จ่ายในการโยกย้ายนั้นค่อนข้างจะเป็นค่าใช้จ่ายคงที่ (fixed cost) ไม่ขึ้นลงตามปริมาณที่ซื้อขาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ค่าใช้จ่ายในการเสาะแสวงหา (search cost) ผู้ที่จะสามารถให้ราคาที่ดีกว่าแก่ชาวสวนได้ ฉะนั้นชาวสวนจึงมักจะติดต่อกับพ่อค้าคนกลางคนเดียวกันอยู่ตลอดเวลาและมักจะไม่ค่อยโยกย้ายคนกลางเหล่านี้เท่าใดนัก ในรายงานฉบับหนึ่งของกองเศรษฐกิจการเกษตร (๒๕๑๕) (หน้า ๕๒ และ ๕๕) ได้สำรวจพบว่าชาวสวนส่วนใหญ่ (ร้อยละ ๕๗) จะขายยางให้แก่พ่อค้าคนกลางเดียวกันเป็นประจำ

(๒) ยางพาราที่ชาวสวนขายให้แก่คนกลางเป็นยางแผ่นดิบ ในการแปรรูปจากน้ำยางมาเป็นแผ่นยางดิบนั้น ชาวสวนจะต้องใช้วิธีการที่ระมัดระวังและสะอาดสะอาดพอสมควรเพื่อที่จะได้มาซึ่งแผ่นยางที่ไม่มีสิ่งอื่น (เช่นดินโคลน) ผสมติดไปด้วย และที่มิมีความชื้นค่อนข้างต่ำ นอกจากนี้ถ้าจะให้ยางมีคุณภาพดีก็จะต้องใช้น้ำกรดอย่างตีผสมลงไปด้วย ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นเรื่องของความระมัดระวังและความเอาใจใส่ของชาวสวนผู้ดำเนินการทำยางแผ่นดิบเอง

โปรดสังเกตว่าในกรณีนี้ ผู้ที่จะทราบถึงคุณภาพของยางแผ่นที่ซื้อขายคือชาวสวนผู้ผลิตยางแผ่นนั่นเอง แต่กลับปรากฏว่าในกรณีเช่นนี้ ชาวสวนกลับต้องพึ่งพ่อค้าคนกลางมากกว่าในกรณีของข้าวหรือผลผลิตอื่น ๆ ที่กล่าวถึงในข้อ ค. ซึ่งเป็นกรณีที่พ่อค้ารู้คุณภาพดีกว่าเกษตรกร ทั้งนี้เพราะในสถานการณ์เช่นนี้ เมื่อคุณภาพของสิ่งของขึ้นอยู่กับตัวบุคคลของผู้ขาย การซื้อขายกันก็จะต้องพึ่งความไว้วางใจกันมากขึ้น ชาวสวนแต่ละคนจะมีพ่อค้าคนกลางไม่กี่คน ที่พอจะทราบนิสัยใจคอของชาวสวน พ่อที่จะประเมินคุณภาพของผลผลิตได้ การที่ราคาของพ่อค้าคนกลางเหล่านี้จะเป็นไปได้ถูกต้องกว่าของคนกลางที่ไม่รู้จักชาวสวนเลย เพราะในกรณีหลังนี้ คนกลางจะต้องสมมติไว้ก่อนว่าคุณภาพยางจะไม่ดีและตีราคาให้ต่ำตามไปด้วย ชาวสวนที่จะโยกย้ายไปขายให้กับคนอื่นก็ต้องเสียผลประโยชน์ตามไปด้วย ด้วยประการฉะนี้ ผู้ที่เป็นคนกลางประจำจึงมีอำนาจผูกขาดเหนือเกษตรกรมากกว่าในกรณีสินค้าที่กล่าวไว้ในข้อ ค.

ถึงอย่างไรก็ตาม การตลาดในรูปแบบนี้เป็นการตลาดที่ไม่สนับสนุนให้มีการยกระดับคุณภาพของยาง และปัญหาเรื่องคุณภาพนั้นก็มีพอ ๆ กันกับในกรณีของปอแก้ว เหตุผลที่เป็นเช่นนี้เป็นเรื่องค่อนข้างยืดยาว เริ่มต้นจากพ่อค้าคนกลางที่รับซื้อยางจากชาวสวนที่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับคุณภาพของยางได้ (ยางแผ่นหนึ่ง ๆ จะมีคุณภาพดีหรือไม่นั้น จะรู้ได้ก็ต่อเมื่อเข้าโรงงานรมควันแล้ว) ฉะนั้น พ่อค้าคนกลางจะให้ราคาดีหรือไม่ ก็โดยการรู้จักชาวสวนเป็นการส่วนตัวว่า ชาวสวนนี้ใช้วิธีการอย่างไรในการทำแผ่นยาง หากชาวสวนพยายามปรับปรุงคุณภาพให้ดีขึ้น พ่อค้าคนกลางก็จะไม่ให้ราคาที่ดีขึ้น และถึงแม้พ่อค้าจะเชื่อชาวสวนว่าคุณภาพยางดีขึ้นจริง แต่ก็อาจไม่สามารถที่จะขายให้ยี่ปัวในราคาดีได้ เพราะยี่ปัวเองก็ไม่มีทางทราบได้เหมือนกันว่า ยางที่ว่ามีคุณภาพที่ดีขึ้นนั้นดีขึ้นจริงหรือไม่ ฉะนั้น เพื่อที่จะแน่ใจว่าไม่ขาดทุน พ่อค้าทุกระดับจะตราราคาไว้ก่อน โดยถือว่าคุณภาพของสินค้าจะต่ำ เมื่อชาวสวนไม่มีอะไรมาจูงใจให้ตนปรับปรุงคุณภาพของยาง ยางที่ผลิตออกมาก็มีคุณภาพต่ำสมกับที่พ่อค้าคาดเอาไว้ [มีบทความทางทฤษฎีที่ชี้ให้เห็นปัญหาทางตลาดของการซื้อขายสินค้าที่มีคุณภาพไม่แน่นอน ดู Akerlof (๑๙๗๐)]

ฉะนั้น รูปแบบของการตลาดในการค้ายางจึงเป็นไปในรูปแบบที่แตกต่างกับผลิตภัณฑ์ที่กล่าวไว้ในข้อ ค. กล่าวคือ ในกรณีของข้าว ข้าวโพด มันสำปะหลังและปอแก้ว ทุณฺีฝิน ๆ แล้วจะสนับสนุนมาก เกษตรกรจะขายให้กับพ่อค้าในท้องที่บ้าง ขายให้ตรงแก่โรงงานแปรรูปบ้าง

ขายให้แก่พ่อค้าในจังหวัดบ้าง และรูปแบบนี้จะขาดความถาวร ผันผวนไปตามสภาพการณ์ของตลาดเพราะเกษตรกรสามารถโยกย้ายได้ง่าย แต่ในกรณีของยางนั้น จะเป็นในแบบลูกโซ่ ชาวสวนจะขายให้กับคนกลางระดับท้องถิ่น (ซาปั๋ว) ซาปั๋วก็ขายให้กับยี่ปั๋ว ซึ่งจะขายต่อให้กับผู้ส่งออก ซึ่งมักจะเป็นเจ้าของโรงงานนมควั่นค้าย และลูกโซ่นี้จะมีความถาวรพอสมควร ผู้ซื้อผู้ขายจะเป็นลูกค้าพ่อค้าประจำซึ่งกันและกัน (หรือที่เรียกกันตามศัพท์ตลาดก็คือ “เจ้าจำนำ” กัน)

ในระบบการตลาดแบบนี้ ก็จะเป็นที่คาดกันได้ว่า ถ้าไรที่จะตกแก่พ่อค้าคนกลางจากการที่มีอำนาจผูกขาดในแต่ละระดับคงสูง ผลการวิจัยของนาย Stifel (๑๙๗๓) ก็รู้สึกจะชี้ไปในทางนั้น แม้ว่านาย Stifel จะมีได้ให้ตัวเลขอะไรแน่นอนเกี่ยวกับกำไรของพ่อค้าคนกลาง แต่นาย Stifel ก็ได้อธิบายไว้ว่าการแบ่งคุณภาพ ตรีราคา โดยเฉพาะในท้องที่ที่ไกลถนน คุณแล้วจะเป็นไปในรูปที่ค่อนข้างจะเอวรีดเอาเปรียบชาวสวนในระดับยี่ปั๋วและผู้ส่งออกขึ้นมา กำไรของพ่อค้าคนกลางจะคล้ายคลึงกับกรณีของข้าวคือกำไรส่วนใหญ่จะมาจากการเก็งกำไร การเปลี่ยนแปลงของตลาด ถ้าไรจากอำนาจผูกขาดคุณจะน้อยลง ถึงแม้ว่าในระดับผู้ส่งออกจะมีผู้ส่งออกรายใหญ่ ๆ เป็น “พีเอ็ม” อยู่เพียงไม่กี่ราย

นอกจากนี้แล้ว สิ่งที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งเกี่ยวกับยางพาราก็คือ ได้มีกลุ่มเกษตรกรบางกลุ่มตั้งขึ้นมาเพื่อที่จะขายยางให้แก่ยี่ปั๋วโดยตรง กลุ่มเกษตรกรเหล่านี้สามารถที่จะขายยางให้แก่ยี่ปั๋วในราคาที่ดีขึ้นกว่าเดิม แต่ราคาที่ได้สูงกว่าก็เพราะทางราชการได้สาธิตวิธีการผลิตยางแผ่นดิบให้ได้คุณภาพดี โดยใช้อุปกรณ์เดิมที่ชาวสวนใช้อยู่ (แต่พยายามดูแลรักษาให้ดีขึ้น) หลังจากนั้น ชาวสวนก็สามารถที่จะแสดงให้ยี่ปั๋วโดยตรงได้ว่า คุณภาพดีขึ้นจริงโดยไม่ต้องผ่านซาปั๋ว [ดู Stifel (1973) สำหรับรายละเอียด]

จ. สินค้าที่ต้องผ่านอุตสาหกรรมแปรรูปขนาดใหญ่ : อ้อยและสับปะรด

สินค้าที่กล่าวถึงข้างต้นในข้อ ค. และข้อ ง. ล้วนแต่เป็นสินค้าที่ต้องผ่านอุตสาหกรรมแปรรูปซึ่งเป็นอุตสาหกรรมที่ไม่ใหญ่เท่าใดนัก เช่น ถ้าหากวัดความใหญ่โตโดยเงินทุนที่ต้องลงไปในการแปรรูปแล้วจะเห็นได้ว่า อุตสาหกรรมแปรรูปในแต่ละรายนั้นเป็นอุตสาหกรรมค่อนข้างเล็ก ตัวอย่างเช่น โรงสีข้าวขนาดใหญ่โรงหนึ่งจะสร้างขึ้นได้ในวงเงิน ๓ - ๔ ล้านบาท โรงงานอัดเม็ดมันสำปะหลังจะตกไม่ถึง ๒ ล้านบาท โรงงานนมควั่นยางตกประมาณ ๓๐๐,๐๐๐

บาท ตัวเลขเหล่านี้ไม่รวมตัวเลขสำหรับทุนหมุนเวียน ซึ่งโรงงานเหล่านี้จำต้องมีเพื่อไว้เก็บ
การผันผวนของตลาด อุตสาหกรรมเหล่านี้แตกต่างไปจากโรงงานน้ำตาล ซึ่งในปัจจุบันต้อง
ใช้ทุน ๒๐๐ ล้านบาทขึ้นไป หรือโรงงานทำสับปะรดกระป๋องซึ่งต้องใช้ทุน ๓๐ ล้านบาทขึ้นไป

เมื่อเป็นเช่นนั้น จึงไม่เป็นเรื่องที่น่าแปลกใจแต่อย่างใดที่จะพบว่า การตลาดของ
สินค้าเช่นอ้อยและสับปะรด จึงยึดโรงงานเหล่านี้เป็นหัวใจของระบบ รูปการแบบนี้เห็นได้ชัด
อย่างยิ่งในกรณีของอ้อย

ทั้งได้กล่าวแล้ว โรงงานน้ำตาลเป็นกิจการมหึมาต้องใช้เงินทุนเป็นจำนวนมาก
ฉะนั้นผู้ที่ลงทุนในโรงงานน้ำตาลจะต้องมีความมั่นใจว่า โรงงานของตนนั้นมีวัตถุประสงค์คืออ้อย
บ่อนเข้าเต็มอัตรากำล้างการผลิต และจะต้องมั่นใจว่าชาวไร่อ้อยผลิตอ้อยได้พอต่อกำล้างการ
ผลิตนั้น ๆ ไม่น้อยไปและไม่มากเกินไป ไม่น้อยไป เพราะมิฉะนั้นโรงงานจะต้องว่างงาน โรง
งานจะไม่มีรายได้คุ้มกับเงินที่ลงทุนไป อ้อยจะต้องมีไม่มากเกินไป เพราะถ้าหากว่า
มีมากเกินไป และหากปล่อยให้ชาวไร่อ้อยต้องขาดทุนเพราะมีอ้อยมากเกินไปขายไม่ออก ในปีต่อๆ
ไปชาวไร่อ้อยก็อาจจะเลิกการปลูกอ้อย และโรงงานอาจจะกลับมาประสบภาวะขาดแคลนอ้อยอีก
ก็ได้

สรุปแล้ว จะเห็นได้ว่าอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลนั้นจำต้องมีการวางแผนและ
ประสานงานกันอย่างใกล้ชิด ระหว่างโรงงานกับเกษตรกร แตกต่างไปจากสินค้าเกษตรกรรม
อื่นๆ ที่กล่าวมาแล้ว สำหรับสินค้าอื่นๆ เหล่านี้ การตัดสินใจเกี่ยวกับปริมาณการผลิตทั้งทาง
ด้านเกษตรกรและทางด้านอุตสาหกรรมแปรรูปนั้นเป็นไปโดยเอกเทศได้ ปล่อยให้กระบวนการ
ตลาด (market mechanism) เป็นตัวเชื่อมโยงให้ปริมาณที่ทั้งสองฝ่ายตัดสินใจผลิตประสานกันได้
และหากในปีใดปีหนึ่ง ปริมาณการผลิตของเกษตรกรมีน้อยไป โรงงานแปรรูปก็อาจจะต้อง
ว่างงานไปบ้าง ซึ่งก็เป็นการเสียหายสำหรับผู้ลงทุนเหมือนกัน แต่เพราะเงินที่ลงทุนในตัวโรง
งานนั้นเป็นเงินจำนวนน้อย ก็ไม่เป็นการกระทบกระเทือนผู้ลงทุนแต่ละคนเท่าใดนัก เป็นที่น่า
สังเกตว่าสำหรับสินค้าต่างๆ เหล่านี้ กำล้างการผลิตของโรงงานมักจะมีเกินความต้องการเสมอไป
เช่นปัญหาเรื่องโรงสีข้าวมีมากเกินไปนั้นเป็นเรื่องที่เราได้ยืนยันกันเป็นเวลาเกือบศตวรรษแล้ว
และยังคงยืนยันอยู่เรื่อย แต่ถ้ามองจากแง่ของเกษตรกรของพืชผลเหล่านี้แล้ว ก็เป็นการดีอย่าง
หนึ่งที่ไม่ต้องวิตกเรื่องหาผู้สีข้าว ทำมันเส้น ฯลฯ ไม่ได้ มองจากแง่ของนายทุนเจ้าของโรง
งานก็เป็นข้อเสียอยู่เหมือนกัน แต่เพราะว่าเงินทุนที่ลงไป โรงงานนั้นน้อยเมื่อเทียบกับทุนทั้ง

หมด (ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นทุนหมุนเวียน) การที่มีกำลังผลิตเหลือเฟือนั้นจึงเป็นเรื่องพอทนได้ และถือว่าเป็นการลงทุนเพื่อลดความเสี่ยงของตนเอง ในกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงราคาอย่างรวดเร็ว ระหว่างวัตถุดิบกับผลผลิต

แต่สำหรับเจ้าของโรงงานน้ำตาลนั้น การมีกำลังการผลิตเกินความจำเป็นนั้น ทำให้โรงงานนั้นต้องขาดทุนอย่างมากได้ ฉะนั้นโรงงานจะไม่ยอมเสี่ยงกับปัญหาถ้าทำได้ เนื่องจากการปล่อยให้ชาวไร่ตัดสินใจปลูกอ้อยตามอำเภอใจของตนเองจะเป็นตัวก่อปัญหาเช่นนี้ โรงงานจึงต้องทำลายอิสรภาพของชาวไร่เสีย จึงจะขจัดการเสี่ยงดังกล่าวนี้ได้ ในประเทศอื่นๆ หลายประเทศ วิธีการที่โรงงานใช้ก็คือ โรงงานจะลงมือทำการปลูกอ้อยเสียเอง โดยกว้านซื้อ หรือขโมยหรือแย่งที่ดินของเกษตรกรที่ทำกินอยู่ก่อน แต่สำหรับประเทศไทยนี้วิธีการนี้ยังไม่เหมาะสม เพราะการควบคุมไร่ขนาดใหญ่จำเป็นต้องมีระบบการจัดการที่ดีอย่างยิ่ง เพราะการควบคุมลูกจ้างคนงานในเกษตรกรรมนั้นลำบากกว่าการควบคุมคนงานในโรงงานอุตสาหกรรมมาก โรงงานน้ำตาลต่าง ๆ จึงไม่นิยมใช้วิธีการแบบนี้ และที่เคยใช้วิธีนี้เช่นโรงงานน้ำตาลของสุพรรณบุรี (ซึ่งเป็นของรัฐฯ) ก็ได้เลิกใช้ไปแล้ว

วิธีการที่โรงงานชอบใช้คือ การผูกมัดชาวไร่ โดยการให้ชาวไร่ทำสัญญาล่วงหน้ากับโรงงาน โรงงานจะไม่รับซื้ออ้อยจากชาวไร่ที่ไม่ได้เซ็นสัญญาไว้กับตนไว้ก่อน ฉะนั้นเมื่อชาวไร่ตัดสินใจปลูกอ้อยและเซ็นสัญญาผูกมัดไว้กับโรงงานหนึ่งโรงงานใดแล้ว ลู่ทางที่ชาวไร่จะโยกย้ายไปขายให้กับคนอื่นนั้นไม่มี เพราะโรงงานอื่นจะไม่ยอมรับซื้อ เพราะได้เซ็นไว้กับคนอื่นเต็มอัตราแล้ว โรงงานจึงสามารถใช้สัญญานี้เป็นเครื่องมือในการดึงค่าใช้จ่ายในการโยกย้ายสำหรับชาวไร่ให้สูงขึ้นมากได้

การผูกมัดชาวไร่นี้ ก่อประโยชน์ให้แก่โรงงานน้ำตาลอย่างแน่นอน แต่เมื่อมองจากแง่ของเกษตรกรแล้ว ก็มีผลดีอยู่อย่างหนึ่ง กล่าวคือ เกษตรกรมั่นใจว่าผลผลิตของตนเมื่อถึงเวลาเก็บเกี่ยวแล้วก็มีตลาดที่แน่นอน อ้อยเป็นพืชที่กว่าจะตัดได้ก็ต้องรอถึง ๒ ปีหลังจากปลูก เมื่อตัดแล้วจะเก็บทิ้งไว้นานกว่า ๔-๕ วันไม่ได้เพราะจะเน่าเสีย ฉะนั้นความมั่นใจดังกล่าวจึงเป็นเรื่องสำคัญสำหรับชาวไร่อ้อยไม่ใช่น้อยทีเดียว

แต่ถึงกระนั้นก็ตาม โดยเหตุที่การเซ็นสัญญานี้เป็นแต่พิธีบนกระดาษเท่านั้น ชาวไร่อาจจะ “เบี้ยว” สัญญาได้ และอาจมีโรงงานอื่นที่หวังรายได้จากชาวไร่ที่ “เบี้ยว” สัญญาเหล่านี้ การตกลงซื้อขายอ้อยจึงต้องเป็นการค้าระหว่างบุคคลสองฝ่ายซึ่งต้องไว้ใจซึ่งกันและกัน

แต่เพราะว่าจำนวนชาวไร่อ้อยในประเทศไทยนั้นมีมากเหลือเกิน (โดยเฉพาะในกลุ่มน้ำแม่กลอง ซึ่งเป็นแหล่งอ้อยใหม่ที่สำคัญมากในประเทศไทย) ยากที่โรงงานจะรู้จักชาวไร่แต่ละคนจนถึงขั้นไว้ใจกันได้ สัญญาที่โรงงานจะเซ็นนั้นจะเป็นสัญญากับบุคคลกลุ่มหนึ่งที่เรียกกันในวงการอ้อยว่า “หัวหน้าโคกตำ”

หัวหน้าโคกตำเหล่านี้ส่วนใหญ่จะเป็นชาวไร่อ้อยด้วย แต่มักจะเป็นชาวไร่อ้อยขนาดใหญ่ เขาจะเป็นผู้ติดต่อกับโรงงาน และจะได้รับจัดสรรโคกตำ คือปริมาณอ้อยที่จะมอบให้กับโรงงานในฤดูหีบอ้อยต่อไป โคกตำนี้จะเป็นโคกตำที่จะเกินกำลังการผลิตของตัวหัวหน้าโคกตำเอง แต่หัวหน้าโคกตำก็จะไปทำสัญญากับชาวไร่เล็ก ๆ อื่น ๆ ที่ตนรู้จักให้เขามอบอ้อยให้ตามที่ตนต้องการ ถ้าจะพูดไปแล้ว หัวหน้าโคกตำก็คือคนกลางชนิดหนึ่งระหว่างชาวไร่อ้อยกับโรงงาน แต่หัวหน้าโคกตำเหล่านี้จะไม่ชอบนักที่จะถูกเรียกว่าเป็นคนกลาง ในรูปนี้ โรงงานก็จะทำสัญญากับหัวหน้าโคกตำไม่กี่คน และหัวหน้าโคกตำแต่ละคนก็จะทำสัญญากับชาวไร่ไม่กี่คน คู่สัญญาในทั้งสองระดับก็สามารถไว้ใจกันได้

การตกลงมอบอ้อยนี้เป็นการตกลงปริมาณเท่านั้น ส่วนเรื่องราคานั้นก็เป็นเรื่องที่จะต้องมีการตกลงกันตอนต้นฤดูหีบหลังจากชาวไร่ได้ลงมือปลูกอ้อยไปแล้ว ซึ่งโดยธรรมดาแล้วก็หมายความว่า โรงงานน่าจะมีโอกาสถวราคาราชาวไร่ได้อย่างเต็มที่ และในอดีตก็ได้มีเสียงครหา กันมากกว่า โรงงานน้ำตาลถวราคาราน้อย [อำนาจ ปะติเส (๒๕๑๗) บทที่ ๑๑] ด้วยเหตุผลนี้เอง จึงมีแรงกดดันให้มีชาวไร่อ้อยรวมตัวกันเป็นสมาคมได้รวดเร็ว และปัจจุบันนี้กลุ่มเกษตรกรชลบุรี และสมาคมชาวไร่อ้อยเขต ๗ จะมาประชุมเจรจากับโรงงานหีบอ้อยเพื่อตกลงราคาอ้อย นับเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์การเกษตรของไทยที่มีการเจรจาต่อรองกันในระดับกลุ่มต่อกลุ่ม (collective bargaining)

แต่อย่างไรก็ตาม สมาคมเกษตรกรที่ดำเนินการเจรจาดังกล่าวนี้มิได้รับความนิยมนิยมชอบจากชาวไร่อ้อยทุกคนเสมอไป ได้มีข้อท้วงติงอยู่เสมอว่า สมาคมเหล่านี้เป็นเฉพาะสมาคมของชาวไร่อ้อยขนาดใหญ่และของหัวหน้าโคกตำเท่านั้น หาได้เอาใจใส่ผลประโยชน์ของชาวไร่อ้อยขนาดเล็กไม่ เป็นที่คาดกันได้ว่าสถานการณ์คงจะเปลี่ยนแปลงไปอีกในอนาคต แต่จะเป็นอย่างไรก็ตาม จะไม่มีใครปฏิเสธได้ว่าการรวมตัวของชาวไร่อ้อยได้เกิดขึ้นแล้วและก็เป็นเพราะสถานการณ์ในอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลเอื้ออำนวยให้เป็นเช่นนั้น กล่าวคือ สมาคมเหล่านี้เมื่อตั้งขึ้นมาแล้วมีบทบาทที่แน่นอน มีงานที่ต้องทำ บทบาทและงานเหล่านี้ถูกกำหนด

ขึ้นจากระบบการตลาดที่มีอยู่ทั้งสิ้น แตกต่างจากกลุ่มชาวนา กลุ่มเกษตรกร หรือสหกรณ์ที่รัฐบาลและนักวิชาการหลายคนพยายามเชิญให้มี โดยไม่ได้ตั้งเป้าหมายหรือภาระงานที่จะต้องทำให้แน่นอน

จะเห็นได้ว่าในกิจการอ้อยและน้ำตาลนี้ โรงงานน้ำตาลสามารถผูกมัดชาวไร้อ้อยไว้ได้อย่างแน่นแฟ้นจนแทบจะแยกกันไม่ออก เมื่อเป็นเช่นนั้นบทบาทของคนกลางจึงสามารถขยายไปในทิศทางอื่นได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องสินเชื่อ ในเมื่อเกษตรกรมีพันธะเช่นนี้กับโรงงานน้ำตาล โรงงานน้ำตาลก็สามารถที่จะให้สินเชื่อแก่ชาวไร้อ้อยได้ โดยไม่ต้องเกรงปัญหาเรื่องการเบียดหนี้โดยฝ่ายเกษตรกร เพราะโรงงานสามารถลงโทษเกษตรกรที่เบียดหนี้โดยการไม่รับซื้ออ้อยจากเกษตรกรผู้นั้นได้ ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้เอง โรงงานน้ำตาลจึงได้ให้สินเชื่อเรียกกันในวงการอ้อยและน้ำตาลว่า “ค่าเกี่ยว” แก่เกษตรกร เงินค่าเกี่ยวนี้จะให้เป็นอัตราราคาตามโควตาอ้อยที่ให้แก่เกษตรกร และจะทำการหักลบกันหลังจากเกษตรกรขายอ้อยให้แก่โรงงาน (ดูข้อ ช. ข้างล่าง)

ระบบการตลาดของอ้อยนั้นแตกต่างไปอย่างมากจากเรื่องของสับปะรดที่เราจะพิจารณาต่อไปข้างล่างนี้ การเปรียบเทียบระหว่างอ้อยกับสับปะรดจะช่วยให้เราเข้าใจระบบการตลาดได้ดีขึ้น

โรงงานแปรรูปในกรณีของสับปะรด คือโรงงานกระป๋องนั้น ก็คล้ายกับโรงงานน้ำตาลตรงที่ว่า เป็นกิจการที่จะต้องลงทุนสูงมาก ผู้ลงทุนก็ต้องชวนขายหาวัตถุดิบป้อนเข้าโรงงานอยู่เสมอเสมอตลอดเวลา แต่ผลสำเร็จที่โรงงานน้ำตาลประสบ ด้วยวิธีการผูกมัดเกษตรกรนั้น เป็นบทเรียนที่โรงงานกระป๋องไม่สามารถนำมาใช้ได้ ทั้งนี้เพราะประเด็นง่ายๆ อย่างเดียวกล่าวคือ ตลาดอ้อยนั้นมีอยู่ประเภทเดียว คือโรงงานน้ำตาล ตลาดอ้อยสดนั้นมันเล็กจนแทบจะว่าได้ว่าไม่มี แต่สำหรับสับปะรดนั้นตลาดสับปะรดสดยังมีความสำคัญอยู่มากทีเดียว และเพราะตลาดสดนี้เองโรงงานสับปะรดกระป๋องจึงไม่มีทางที่จะครอบงำเกษตรกรได้เช่นในกรณีของอ้อย เพราะว่าทุกครั้งที่โรงงานพยายามที่จะทำสัญญากับเกษตรกรและให้สินเชื่อแก่เกษตรกร โดยหวังว่าเกษตรกรจะขายผลผลิตให้แก่ตน เมื่อถึงเวลาเก็บสับปะรด โรงงานก็ต้องประสบความผิดหวัง เพราะในหลายกรณีเกษตรกรจะ “เบียด” สัญญาและ “เบียด” หนี้ ขายสับปะรดส่งตลาดสด และเก็บเงินเอาไว้ใช้สอยเอง มีโรงงานอยู่หลายโรงงานที่เกือบประสบความหายนะจากพฤติกรรมแบบนี้

โรงงานกระป๋องจึงพยายามแก้ปัญหาวัตถุดิบ^๕ด้วยวิธีการสองวิธีด้วยกันคือ

(๑) เลิกทำสับปะรดกระป๋องแต่อย่างเดียว หันไปทำผลิตภัณฑ์กระป๋องจากผักและผลไม้อื่น ๆ ซึ่งก็หมายความว่า โรงงานไม่จำเป็นต้องพึ่งแต่ชาวไร่ประเภทใดประเภทหนึ่ง ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ที่โรงงานรับซื้อเข้านั้นจะซื้อจากตลาดโดยทั่วไป โดยไม่มีการผูกพันกับเกษตรกรไว้ก่อน

(๒) โรงงานที่ประสงค์จะผลิตสับปะรดกระป๋องเป็นหลัก โดยเกรงว่าจะจะเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีความต้องการในตลาดต่างประเทศสูงมาก กำลังขยับขยายการทำไร่สับปะรดของตนเอง โดยทำเป็นรูปไร่นาขนาดใหญ่ (plantation) วิธีนี้เป็นวิธีการที่จะกำจัดเกษตรกรออกไปเลย

จะเห็นได้ว่ารูปแบบของระบบการตลาดสับปะรดนั้น ผิดแผกแตกต่างไปจากอ้อยเป็นอย่างมาก ทั้ง ๆ ที่ในตอนแรกทุกฝ่ายที่อยู่ในวงการสับปะรดก็เกรงกันว่า วิธีที่เหมาะสมที่สุดก็คือ เอาวิธีการของอ้อยและน้ำตาลมาใช้ แต่เพราะเหตุผลทางเศรษฐกิจที่ได้อธิบายมาแล้ว วิธีการดังกล่าวนั้นไปไม่รอด จึงต้องละทิ้งไปและหารูปแบบที่เหมาะสมกว่ามาใช้

ถ้าเราพิจารณารูปแบบของกิจกรรมที่มีโรงงานแปรรูปขนาดใหญ่ เช่นอ้อยและน้ำตาล และสับปะรดแล้ว คำถามที่เราน่าจะถามก็คือ การที่โรงงานแปรรูปขนาดใหญ่เหล่านี้มีอำนาจผูกขาดเหนือเกษตรกรนั้น เป็นช่องทางที่ทำให้โรงงานเหล่านี้สามารถแสวงหากำไรโดยการกดราคาจากเกษตรกรได้หรือไม่

คำตอบจากประสบการณ์ต่อคำถามนี้ก็เป็นการตอบที่ค่อนข้างจะคลุมเครือ ^{๕๕๕} ทั้งนี้เพราะดังที่ได้เห็นมาแล้ว ประวัติของโรงงานสับปะรดกระป๋อง ก็เป็นประวัติที่ล้มลุกคลุกคลาน และกิจกรรมสับปะรดกระป๋องก็ยังไม่บรรลุสู่คุณภาพแต่ประการใด ยกที่ที่เราจะสรุปอะไรออกมาได้อย่างเด่นชัด ครั้นเราพิจารณากิจกรรมอ้อยและน้ำตาล ก็จะประสบกับเรื่องที่ยุงยากสลับซับซ้อนเอาการทีเดียว เพราะว่่าน้ำตาลเป็นสินค้าที่ได้รับการเอาใจใส่จากรัฐบาลเป็นพิเศษ และมีความสำคัญในสายตาของรัฐบาลมากที่สุด รองจากข้าวและเนื้อสุกร รัฐบาลจึงได้มีมาตรการต่าง ๆ นานา ที่จะพยายามตรึงราคาน้ำตาลเอาไว้ นอกจากนั้นสถานการณ์ต่างประเทศก็ได้ผันแปรไปมากในระยะ ๕ ปีที่แล้ว

แรกเริ่มเดิมทีน้ำตาลเป็นเป็นอุตสาหกรรมที่เราไม่สามารถส่งออกได้ เพราะราคาภายในประเทศสูง ในระยะนั้นสมาคมเกษตรกรยังไม่มีความหมายเท่าใดนัก ภาวะการค้าอ้อยและราคาอ้อยก็สะท้อนความซบเซาของกิจการค้าน้ำตาล ในช่วงนั้น โรงงานน้ำตาลบ่นกันมากกว่า

กิจการของตนต้องขาดทุนอยู่มาก เพราะไม่สามารถผลิตได้เต็มกำลังการผลิต เพราะตลาดไม่มีพอ หรือถ้ามีราคาก็ต่ำมากเกินไป และระยะนั้นเป็นระยะที่โรงงานน้ำตาลโดยเฉพาะทางด้านชลบุรีกำลังปล่อยให้กิจกรรมเสื่อมลง โดยไม่พยายามลงทุนใหม่หรือขยายกิจการแต่อย่างใด เพิ่งมาในระยะหลัง พ.ศ. ๒๕๑๕ นี้เองที่กิจการน้ำตาลของประเทศได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว เพราะราคาต่างประเทศสูงขึ้น จริง ๆ แล้วดีขึ้นเสียจนเป็นเหตุให้โรงงานน้ำตาลได้กำไรอย่างมหาศาล เพราะว่าโครงสร้างของการตลาดอ้อยและน้ำตาลเป็นอยู่อย่างนี้ และเพราะว่ารัฐบาลมีนโยบายไม่ส่งเสริมการแข่งขันในด้านอุตสาหกรรมน้ำตาล ผลพลอยได้จากการที่ราคาน้ำตาลในต่างประเทศสูง จึงไปตกอยู่กับโรงงานน้ำตาลและไม่ตกอยู่ในมือชาวไร่อ้อยอย่างเต็มที่ ความจริงแล้วหากไม่มีสมาคมเกษตรกรแล้ว ผลพลอยได้ที่จะตกอยู่กับชาวไร่อ้อยจะยิ่งน้อยกว่านี้ และจากการรวมตัวกันของเกษตรกรนี้เองที่ทำให้ชาวไร่อ้อยสามารถขึ้นราคาอ้อยจากประมาณตันละ ๑๕๐ บาท เป็น ๑๙๒ บาทตอนต้นฤดูหีบ พ.ศ. ๒๕๑๖-๑๗ เป็น ๒๑๒ บาทตอนกลางฤดูหีบเดียวกัน และเป็นถึง ๓๐๐ บาทตอนฤดูหีบ พ.ศ. ๒๕๑๗-๑๘ แต่ถึงกระนั้นก็ตาม โดยที่ขาดการวิจัยที่จริงจัง ๆ ทางด้านต้นทุนการผลิตน้ำตาล เราจึงไม่แน่ใจว่าราคา ๓๐๐ บาทนี้ เป็นราคาที่สูงที่สุดที่โรงงานจะพึงให้ได้ โดยจะสามารถดำเนินกิจการต่อไปได้ โดยมีกำไรเพียงแต่กำไรปกติ (normal profit) เท่านั้นหรือไม่ แต่จากการที่มีการวิ่งเต้นกันในปัจจุบันนี้ (กุมภาพันธ์ ๒๕๑๘) เพื่อที่จะได้รับอนุญาตตั้งโรงงานน้ำตาล นับเป็นเหตุผลที่ทำให้เราเชื่อได้ว่า กำไรที่โรงงานน้ำตาลได้อยู่สูงกว่ากำไรปกติอย่างแน่นอน

สรุปแล้ว สินค้าเกษตรกรรมเช่นอ้อยนี้เป็นสินค้าที่เปิดช่องทางให้มีการเอารัดเอาเปรียบได้ เพราะรูปแบบของการผลิตและการแปรรูปสินค้านี้ อำนาจให้มีระบบการตลาดที่จำเป็นต้องมีการสร้างพันธะให้แก่เกษตรกร แต่เพราะระบบการตลาดนี้ให้อำนาจแก่โรงงานแปรรูปมากเกินไป ก็เลยเป็นชนวนให้มีการรวมตัวของเกษตรกรได้สำเร็จ^๒ แต่การรวมตัวดังกล่าวนี้เพียงพอสำหรับการที่จะขับกำไรออกจากมือโรงงานน้ำตาลหรือไม่นั้นเป็นเรื่องที่จะต้องวิเคราะห์กันอีกมาก

จ. สินค้าที่ต้องใช้วัตถุดิบอ่อนเข้าเป็นจำนวนมาก : ยาสูบ และไข่ไก่

เกษตรกรในประเทศไทยนั้นเป็นกิจกรรมขั้นพื้นฐาน ที่เรียกว่าอย่างนั้นเพราะ

๒. ตัวอย่างนี้เป็นการประยุกต์ทฤษฎีอำนาจการประวิง (countervailing power) ของนาย Galbraith (1952)

ปัจจัยที่ใช้เป็นปัจจัยขั้นพื้นฐานส่วนใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ดินและแรงงาน ซึ่งเป็นปัจจัยที่เกษตรกรเป็นเจ้าของเสียส่วนใหญ่ และในกรณีที่เกษตรกรไม่ได้เป็นเจ้าของที่ดินเอง เกษตรกรก็มีทางที่จะเช่าที่ดินและจ่ายค่าเช่าตอนสิ้นฤดู หลังจากเก็บเกี่ยวผลผลิตผลแล้ว

โดยปกติแล้วเมื่อได้มีการพัฒนาเกษตรกรรมแล้ว สาขาเกษตรกรรมก็จำเป็นต้องใช้วัตถุดิบอื่นเพิ่มขึ้น เช่นปุ๋ยเป็นต้น ระบบการตลาดที่ดีจะต้องเป็นระบบที่สามารถส่งวัตถุดิบเหล่านี้ให้ถึงมือชาวนาได้ทันความต้องการด้วย และเพราะชาวนาจำต้องซื้อวัตถุดิบเหล่านี้ใช้ในการทำไร่นา ก็หมายความว่าชาวนาจำต้องลงทุนซื้อของเหล่านี้ ซึ่งก็หมายความว่าชาวนาจำต้องการทุนหมุนเวียนเพิ่มขึ้นและจะต้องมีทางได้ทุนมาจากแหล่งใดแหล่งหนึ่ง นั่นก็คือ จะต้องมียุทธวิธีเงินเชื่อ นำทุนมาให้แก่เกษตรกร ควบคู่กันไปด้วย

สำหรับผลผลิตบางชนิด การขาดแคลนเงินเชื่อเป็นตัวกีดกันที่ไม่อนุญาตให้เกษตรกรสามารถใช้วัตถุดิบต่าง ๆ เหล่านี้ได้เต็มที่ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือกรณีการใช้ปุ๋ยในการปลูกข้าว ชาวนามักจะรู้ดีถึงคุณค่าของการใช้ปุ๋ย ในการช่วยให้ผลผลิตของตนสูงขึ้น แต่จะไม่ยอมใช้เพราะไม่สามารถหาทุนรอนมาซื้อปุ๋ยได้

ถึงกระนั้นก็ตาม ยังมีตัวอย่างของผลผลิตบางชนิดที่พ่อค้าคนกลางเป็นสื่อ และจะสามารถทั้งขายวัตถุดิบ ทั้งให้เงินเชื่อ และทั้งรับซื้อผลผลิตจากเกษตรกร นอกจากนั้นแล้วในทั้งสองกรณีที่จะกล่าวถึงข้างล่างนี้ (คือยาสูบและไข่ไก่) คนกลางยังมีบทบาทให้คำแนะนำทางวิชาการแก่เกษตรกรอีกด้วย

ก็เช่นเดียวกันกับที่ได้กล่าวมาแล้ว การที่คนกลางในกิจกรรมดังกล่าวนี้ประสบผลสำเร็จในการช่วยเหลือชาวนาปรับระบบการผลิต ไม่ได้หมายความว่า คนกลางจะมีบทบาทเช่นเดียวกันได้เสมอไป การที่เราจะเอาประสบการณ์ของสองกรณีที่จะกล่าวถึงไปใช้ในกรณีอื่น ๆ ได้ เราจำเป็นต้องพิจารณาว่าสถานการณ์ในกรณีอื่น ๆ นั้นจะอำนวยให้เราเลียนแบบจากกรณียาสูบและไข่ไก่ไปใช้กับกรณีนั้น ๆ ได้หรือไม่ เราจะพิจารณาเช่นนี้ ได้ก็ต่อเมื่อเราสามารถวิเคราะห์ถึงสาเหตุของความสำเร็จในกรณียาสูบและไข่ไก่ให้ชัดเจนเสียก่อน

ต้นใบยาสูบเป็นพืชที่เกษตรกรในภาคเหนือปลูกในฤดูแล้งหลังจากเสร็จสิ้นการทำนากรรมวิธีการปลูกนั้นคล้ายคลึงกับการทำนาคำ ตรงที่ว่าจะต้องมีการลงกล้า และจะต้องนำกล้านั้นมาปักในที่ไร่อีกครั้งหนึ่ง แต่วิธีการในกรณีต้นใบยาสูบนี้แตกต่างไปจากการทำนาคำ ตรงที่ว่าจะเกษตรกรจะไม่ใช่ผู้ปลูกต้นกล้าเอง แต่จะรับซื้อมาจากคนกลาง ซึ่งในกรณีนี้มักจะเป็น

โรงบ่มยาสูบ สาเหตุที่เกษตรกรจำต้องซื้อต้นกล้าและไม่ปลูกเองก็เพราะ

(๑) การปลูกต้นกล้าเป็นเรื่องที่ต้องประคบประหงมมาก จะต้องใช้บู่ให้เพียงพอ จะต้องระมัดระวังมากในเรื่องโรคและเรื่องศัตรูพืช ซึ่งต้องใช้วิชาการมาก นอกจากนี้ปรากฏว่าการปลูกต้นกล้าถ้าทำในที่เดิมติดต่อกันหลายปี ปัญหาโรคก็จะรุนแรงขึ้น จะต้องพักที่ดินไว้บ้าง ฉะนั้นผู้ที่จะปลูกต้นกล้ายาสูบได้จำต้องมีที่ดินมากพอที่จะโยกย้ายแหล่งปลูกต้นกล้าได้ ซึ่งก็หมายความว่าต้องเป็นคนมีทุนรอนพอสมควร

(๒) ใบยาสูบนั้นจะต้องมีรสชาติตามความต้องการของตลาด การที่โรงบ่มทำการปลูกกล้าเสียเองเพื่อแจกจ่ายแก่เกษตรกรก็เป็นวิธีควบคุมรสชาติของยาสูบได้

(๓) การปลูกกล้านั้นจำต้องทำระหว่างฤดูเก็บเกี่ยวข้าว เพื่อว่าจะได้นำมาลงในไร่ได้ทันทีหลังจากเก็บเกี่ยวแล้ว เนื่องจากระยะเวลาการเก็บเกี่ยวข้าวนี้เป็นระยะที่ต้องการแรงงานสูง เกษตรกรไม่สามารถที่จะเอาใจใส่พร้อมกันได้ทั้งทางด้านการเก็บเกี่ยวข้าวและการเพาะปลูกต้นกล้ายาสูบ

การที่เกษตรกรจำต้องพึ่งโรงบ่มในเรื่องกล้านี้ จึงเปิดโอกาสให้โรงบ่มสามารถคุมเกษตรกรได้อย่างใกล้ชิด ก่อนที่เกษตรกรจะลงมือปลูดยาสูบได้นั้น จะต้องมาทำสัญญากับโรงบ่มเสียก่อน โรงบ่มจะส่งคนไปสำรวจดินในไร่ของเกษตรกรก่อน ทั้งนี้เพราะต้นใบยาสูบนั้นค่อนข้างจะจุกในเรื่องดิน ยาสูบจะงามหรือไม่งามนั้นขึ้นอยู่กับดินมากเหมือนกัน สัญญาที่ต่างกับสัญญาทางค้ำอัยเพราะจะมีการระบุราคากันไว้ล่วงหน้าเลยว่า โรงบ่มจะให้ราคา *ประมาณ* เท่าใด ที่ว่า "ประมาณ" ก็เพราะใบยาสูบนั้นมีได้หลายคุณภาพ อยู่ที่ขนาดของใบ สีของใบว่าเหลืองหรือเขียวอย่างไร

เมื่อทำสัญญากันแล้ว โรงบ่มก็จะขายกล้าและเมื่อชาวไร่ลงกล้าแล้วก็จะขายบู่และยาฆ่าแมลงให้เมื่อถึงเวลาที่จะต้องใส่บู่และยาฆ่าแมลง และจะให้คำแนะนำทางวิชาการแก่ชาวไร่ บางทีฝ่ายโรงบ่มก็จะทำการวิเคราะห์ทางค้ำอัยเอง บางทีก็จะหยิบยืมเอาผลงานของโรงงานยาสูบมา แต่ถึงอย่างไรก็ตามโรงบ่มมีบทบาทที่สำคัญในการที่จะนำเอาวิทยาการใหม่ๆ มาเผยแพร่ให้แก่เกษตรกร

วัตถุประสงค์ต่างๆ ที่โรงบ่มขายให้แก่เกษตรกรนั้นจะเป็นการขายเชื่อ และจะชำระบัญชีกันเมื่อเกษตรกรนำยาสูบมาขายให้แก่โรงบ่ม ฉะนั้นโรงบ่มจึงทำหน้าที่ให้สินเชื่อแก่เกษตรกรอีกด้วย เหตุที่โรงบ่มสามารถให้สินเชื่อแก่เกษตรกรได้ก็เพราะโรงบ่มมีทางคุมเกษตรกรได้

อย่างใกล้ชิดอยู่ตลอดเวลาโดยเฉพาะเมื่อตอนขายไບยาสูบ ปัญหาเรื่องการเรียกเก็บหนี้สินคืนจึงไม่เกิดขึ้น

ปัญหาที่เป็นเรื่องที่เกษตรกรบ่นกันอยู่ตลอดเวลาก็คือ ปัญหาเวลาขายไບยาสูบให้แก่วงบ่ม เกษตรกรอ้างว่าโรงบ่มจะเอาเปรียบในการแยกสารไບยาสูบตอนที่มีการซื้อขายไບยาสูบ ถ้าพิจารณาดูแล้วในตอนนั้นเกษตรกรแทบจะไม่มีทางเลือก ลู่ทางที่โรงบ่มจะเอาเปรียบจริงจึงมีอยู่ไม่มากนัก และข้อสงสัยของเกษตรกรจึงเป็นเรื่องที่ไม่น่าแปลกใจ

ในด้านการผลิตและการตลาดไซ้ไก่ (ดู Prayong 1973) สถานการณ์ก็คล้ายคลึงกับในกรณีของยาสูบ แต่ระบบตลาดเป็นระบบที่ไม่ซับซ้อนเท่ากับในกรณีของยาสูบ การผลิตไซ้ไก่เพื่อบ่อนตลาดกรุงเทพฯ ได้วิวัฒนาการไปมาก และได้แปรสภาพจากกิจกรรมเลี้ยงไก่ตามยถากรรมอยู่ใต้ถุนบ้าน มาเป็นกิจกรรมที่ล้ำขั้นขึ้นเป็นอันมาก จุดสำคัญในระบบการเลี้ยงไก่แบบใหม่นี้ก็คืออาหารสัตว์ ซึ่งในปัจจุบันได้กลายเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ และที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในเศรษฐกิจของเรา อาหารสัตว์นี้ เป็นตัวการที่สำคัญ ที่กำหนดระบบการตลาดของไซ้ไก่

ในเมื่อผู้เลี้ยงไก่ในปัจจุบันได้หันมาเลี้ยงไก่อย่างเป็นล่ำเป็นสัน โดยแต่ละคนจะเลี้ยงกันไว้เป็นร้อยๆ ตัว หรือเป็นพันเป็นหมื่นก็มี [ดู Prayong (1973) หน้า 33] นอกจากนี้พันธุ์ไก่แบบใหม่นี้ล้วนต้องใช้อาหารสัตว์ที่ปรุงพิเศษทั้งสิ้น ความจำเป็นที่ผู้เลี้ยงไก่จะต้องซื้ออาหารสัตว์ที่ละมาก ๆ ก็มีขึ้น ซึ่งแต่เดิมอาจจะบ่อนรำหรือข้าวเปลือกหรือปล่อยให้ไก่เดินพ่นผ่านหากินเอาเอง เมื่อต้องซื้ออาหารสัตว์ที่ละมาก ๆ ผู้เลี้ยงก็จำเป็นต้องมีทุนรอน หรือไม่ก็ต้องมีผู้ยืมดีให้สินเชื่อแก่ตน

ฝ่ายโรงงานผลิตอาหารสัตว์เองก็ได้ขยายกิจการจนกลายเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ก็เกิดความจำเป็นที่จะต้องหาตลาดที่แน่นอนสม่าเสมอมารับซื้อผลิตผลของตน และวิธีหนึ่งที่จะระบายสินค้าออกได้ก็โดยการขายให้แก่ผู้เลี้ยงไก่และผู้คุมผู้เลี้ยงไก่เหล่านี้โดยการให้สินเชื่อแก่ผู้เลี้ยงไก่

แต่การที่โรงงานเหล่านี้จะติดต่อยขายให้แก่ผู้เลี้ยงไก่โดยตรง และสืบประวัติของผู้เลี้ยงไก่ก่อนให้สินเชื่อ ก็เป็นปัญหาใหญ่อยู่เหมือนกัน วิธีการที่โรงงานอาหารสัตว์ใช้ก็คือการแต่งตั้งพ่อค้าท้องถิ่นเป็นเอเย่นต์ ซึ่งจะมีอำนาจผูกขาดในการขายผลิตผลของโรงงานนั้น ๆ ในท้องถิ่นนั้น ๆ และให้สินเชื่อแก่เอเย่นต์เหล่านี้ เอเย่นต์ก็จะขายอาหารเชื่อแก่ผู้เลี้ยงไก่

อีกทอดหนึ่ง ขณะเดียวกัน เอเยนต์สามารถคุมเกษตรกรเพราะเอเยนต์จะมีกิจการซื้อขายไข่ไก่ อีกด้วย ถ้าหากโรงงานอาหารสัตว์จะเข้ามาติดต่อโดยตรงกับผู้เลี้ยงไก่ โรงงานก็จำเป็นต้องเข้ามา พัวพันในการรับซื้อไข่ไก่ด้วย เพราะไม่เช่นนั้นแล้วจะไม่มีทางคุมผู้เลี้ยงไก่ได้ ซึ่งถ้าหาก โรงงานต้องขยายกิจการไปทางด้านการตลาดไข่ไก่ไปด้วยอาจจะยังผลให้ โรงงานขยายตัวจนเกิน กำลังก็ได้

ฉะนั้น ผู้ที่ควบคุมผู้เลี้ยงไก่โดยตรงก็คือเอเยนต์อาหารสัตว์นั่นเอง ผู้เลี้ยงได้รับ สินเชื่อจากเอเยนต์ และมีพันธะอันเกิดจากสินเชื่อนี้ พันธะอีกอย่างหนึ่งที่ผูกพันผู้เลี้ยงไก่กับ เอเยนต์เกิดขึ้นจากเหตุผลดังต่อไปนี้ อาหารสัตว์ของโรงงานแต่ละโรงงานนั้นจะมีส่วนผสมที่แน่นอน คงที่ ที่ต้องมีส่วนผสมที่แน่นอนก็เพราะหากมีการเปลี่ยนแปลงสูตรแล้ว ไก่จะหยุดไข่ไปหลาย วัน ซึ่งก็หมายความว่าผู้เลี้ยงไก่จะเสียหายได้ไป แต่ทว่าอาหารสัตว์จากโรงงานต่างกั้จะมีสูตร แตกต่างกันไป ฉะนั้นหากผู้เลี้ยงไก่ประสงค์จะย้ายจากการซื้ออาหารสัตว์จากเอเยนต์ของ โรงงาน หนึ่งไปยังเอเยนต์ของอีกโรงงานหนึ่ง ผู้เลี้ยงไ้ก็ต้องยอมเสียหายได้ไปมาก

ด้วยเหตุผลต่าง ๆ ดังนี้ เอเยนต์จึงไม่มีปัญหาในด้านการคุมผู้เลี้ยงไก่ แต่ก็ได้ หมายความว่า เอเยนต์จะมุ่งแต่จะกดราคาการรับซื้อไข่ไก่และขึ้นราคาอาหารแก่ผู้เลี้ยงแต่ ง่ายเดียว เพราะพันธะที่ผูกมัดผู้เลี้ยงไก่และเอเยนต์อาหารสัตว์เป็นพันธะระยะยาว เอเยนต์ จึงมีผลได้ผลเสียในการอยู่รอดของผู้เลี้ยงไก่อีกด้วย ปรากฏว่ามีเอเยนต์ที่พยายามแนะนำวิธีการ เลี้ยงไก่ที่ถูกต้องแก่ผู้เลี้ยงไก่ และบางที่ถึงกับส่งสัตวแพทย์มาตรวจดูไก่เป็นระยะ ๆ อีกด้วย [Prayong (1973) หน้า 72-73] เอเยนต์สามารถให้บริการเหล่านี้แก่ผู้เลี้ยงไก่ได้ก็เพราะตนเองมีอำนาจกึ่งผูกขาด (monopolistic competition) เหนือเกษตรกรนั่นเอง

เป็นที่น่าสังเกตว่า การตลาดเรื่องไข่ไก่ได้มีการศึกษากันแล้ว ๓ ครั้ง คือ พ.ศ. ๒๕๐๑ [กองเศรษฐกิจการเกษตร (๒๕๐๑)] พ.ศ. ๒๕๑๑ [Larsen and Wullop (1968)] และ พ.ศ. ๒๕๑๔/๕ [Prayong (1973)] จากการเปรียบเทียบผลงานวิจัยทั้งสามนี้ จะเห็น แนวโน้มของการตลาดไข่ไก่ได้ชัด จากการตลาดที่เป็นไปคล้าย ๆ กับการตลาดผลิตภัณฑ์ เช่น ข้าว ข้าวโพด ฯลฯ ในตอนต้น จนกระทั่งถึงรูปแบบในตอนปลายซึ่งได้สาธยายไว้ข้างบนนี้ แรง ผลักดันที่ทำให้การตลาดไข่ไก่ได้เปลี่ยนแปลงไปมากมายเช่นนี้ สืบเนื่องมาจากการขยายตัวของ อุตสาหกรรมอาหารสัตว์ขนาดใหญ่ และอุตสาหกรรมนี้จะมีบทบาทสำคัญยิ่งในการเปลี่ยนแปลง

ระบบการตลาดไม่เฉพาะสำหรับไข่ไก่เท่านั้น แต่กำลังจะมีผลกระทบต่อไปยังตลาดเนื้อไก่ และตลาดเนื้อสุกรอีกด้วย

ทั้งในกรณีของยาสูบและของไข่ไก่จะเห็นได้ว่า ถ้ามองดูแล้ว เกษตรกรมีพันธะอย่างแน่นแฟ้นกับคนกลาง และพันธะเหล่านี้จะเป็นการเปิดช่องทางให้เกษตรกรต้องเสียเปรียบคนกลางได้ในหลายกรณี และเราจะเล็งความจริงไม่ได้ว่าคนกลางโดยทั่วไปก็จะพยายามถือโอกาสเอาเปรียบเพื่อที่จะเพิ่มพูนผลกำไรของตน แต่ความจริงอีกประการหนึ่งที่เราจะหลีกเลี่ยงไม่ได้เช่นกัน ก็คือ คนกลางเหล่านี้ได้มีส่วนในการชักจูงและเผยแพร่ให้เกษตรกรสามารถใช้วิทยาการใหม่ๆ ในการผลิตสินค้าเหล่านี้ จริงอยู่ การชักจูงเผยแพร่วิทยาการเหล่านี้ไม่ได้เป็นการชักจูงเผยแพร่ที่เป็นไปด้วยความหวังดีต่อเกษตรกรเป็นหลัก แต่เป็นไปเพราะคนกลางหวังผลประโยชน์เข้าหาตนเสียส่วนใหญ่ การชักจูงเหล่านี้จึงลำเอียงไปในทางด้านการใช้วิธีการต่างๆ ที่ต้องใช้วัตถุดิบที่ตนเองเป็นผู้ขาย ขณะเดียวกันเพราะคนกลางหวังผลประโยชน์ระยะยาว การให้คำแนะนำนั้นมักจะเป็นคำแนะนำที่ถูกต้องและได้ผล หากไม่ทำเช่นนั้นเกษตรกรก็จะไม่เชื่อ จะมีใครปฏิเสธได้บ้างว่า การที่เกษตรกรหันมาใช้วิทยาการใหม่ๆ ที่ได้รับการชักจูงจากคนกลาง ได้เป็นหนทางหนึ่งที่เขาสามารถเพิ่มพูนรายได้ของเขาได้และสามารถใช้แรงงานของเขาเป็นประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ หากรัฐฯ สามารถที่จะเผยแพร่และทำงานส่งเสริมวิทยาการใหม่ๆ ให้แก่เกษตรกรได้อย่างเต็มที่ หากรัฐฯ มีทุนรอนและความสามารถที่จะให้สินเชื่อแก่เกษตรกรได้เต็มตามความต้องการของเกษตรกร การที่เกษตรกรต้องพึ่งคนกลางอย่างเช่นในกรณีของยาสูบและไข่ไก่นี้ก็เป็นเรื่องที่ควรจะต้องขจัดออกไป แต่ความจริงที่ทราบกันดีแล้วก็มีอยู่ว่า รัฐไม่สามารถทำงานเหล่านี้ได้อย่างเต็มที่ การที่เราจะรีบผลิผลตามเสนอให้มีการขจัดคนกลางก่อนที่รัฐจะเข้ามาทำแทนได้อย่างเต็มที่ ก็ย่อมเป็นข้อเสนอที่ฟังไม่ขึ้น

ข. สินเชื่อการเกษตรและระบบการตลาด

ในการบรรยายตลาดสินค้าเกษตรต่าง ๆ เหล่านี้จะเห็นได้ว่า สินเชื่อกับการตลาดได้มีบทบาทพัวพันกันอยู่เฉพาะในสินค้าบางประเภทเท่านั้น ในกรณีเหล่านี้คนกลางจะเป็นทั้งผู้ให้สินเชื่อแก่เกษตรกร และทั้งเป็นผู้ขายปัจจัยและซื้อผลผลิตจากเกษตรกร

ปัญหาเรื่องสินเชื่อกับคนกลางนี้ มีผู้เคยวิพากษ์วิจารณ์กันมากกว่า เป็นลู่ทางหนึ่งที่คนกลางจะรีดไถเกษตรกร ผู้วิจารณ์เหล่านี้จะมองปัญหาโดยเริ่มต้นจากข้อสังเกตว่า คนกลาง

จะ **เริ่มต้น** ด้วยการให้สินเชื่อแก่เกษตรกร เกษตรกรก็มีพันธะกับคนกลาง และเมื่อถึงเวลาเก็บเกี่ยวก็จำต้องขายผลิตผลให้แก่คนกลางนั้น ๆ โดยไม่มีทางเลือก คนกลางจึงสามารถเอาเปรียบเกษตรกรได้ตามความเป็นลูกโซ่ที่ผูกพันเกษตรกรนี้ เริ่มต้นจากการก่อหนี้โดยเกษตรกร

ความผิดพลาดของวิธมองปัญหาแบบนี้ อยู่ที่การที่ทักเอาว่า อะไรมาก่อนย่อมเป็นเหตุ อะไรมาก่อนย่อมเป็นผล เกษตรกรกู้เงินจากคนกลางตอนต้นฤดู เกษตรกรขายผลิตผลให้แก่คนกลางตอนปลายฤดู ฉะนั้น เกษตรกรจึงมีพันธะขายผลิตผลให้แก่คนกลาง แต่จากที่บรรยายไว้ข้างบนนี้ ความจริงหาเป็นเช่นนั้นไม่ ความจริงแล้วเกษตรกรมีพันธะที่จะต้องขายผลิตผลให้แก่คนกลางด้วยเหตุผลประการอื่น ๆ อยู่แล้ว เมื่อคนกลางมีอำนาจเหนือเกษตรกร เช่นนี้ จึงสามารถให้เกษตรกรกู้เงินได้ ทั้งนี้เป็นเพราะเหตุผลง่าย ๆ ที่ผู้ศึกษาปัญหาสินเชื่อเกษตรกรน้อยรายจะคำนึงถึง เพราะหลายคนหวังดีต่อเกษตรกรมากจนมองข้ามปัญหาที่ผู้ให้กู้แก่เกษตรกรต้องประสบและต้องคำนึงถึงอยู่ตลอดเวลา นั่นคือปัญหาการเบียดหนี้

สิ่งแรกที่ผู้ให้กู้ทุกคนไม่ว่าจะเป็นธนาคารพาณิชย์ หรือจะเป็นนายทุนหน้าเลือด หรือจะเป็นคหบดี หรือแม้จะเป็นญาติมิตรของผู้เอง จะคำนึงถึงเวลาให้เงินกู้ ก็คือเมื่อให้ไปแล้วจะได้เงินคืนหรือไม่ และถ้าลูกหนี้คิดจะเบียดหนี้แล้วจะมีทางอะไรหรือไม่ที่จะบังคับให้ลูกหนี้จ่ายเงินต้นคืน (ความจริงคงกล่าวนี้เป็นเรื่องที่นักวิชาการไม่ค่อยอยากจะคิดถึง เพราะเป็นเรื่องที่ไม่ค่อยน่าคิด แต่เราก็จำต้องนำมากล่าว เพราะถ้าจะเข้าใจระบบสินเชื่อในสาขาเกษตรแล้ว เลี่ยงปัญหาหนี้ไม่พ้น) สำหรับหลายกรณีกฎหมายบ้านเมืองก็เป็นเครื่องมืออย่างหนึ่ง ที่จะบีบบุกหนี้ให้จ่ายเงินแก่เจ้าหนี้ได้ ในวงธุรกิจและธนาคาร นักธุรกิจบางรายก็มีความเกรงกลัวการถูกฟ้องล้มละลาย แต่ส่วนใหญ่แล้วก็กลัวการเสียชื่อ อันอาจสืบเนื่องมาจากการเบียดหนี้ ซึ่งอาจจะมีผลทำให้ผู้เบียดหนี้ไม่สามารถดำเนินธุรกิจอีกต่อไปได้ เจ้าหนี้หลายรายมักจะขู่ลูกหนี้ในประเด็นหลัง แทนที่จะดำเนินคดีเป็นทางการ

แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ถ้าหนี้สินนั้นเป็นไปในวงการธุรกิจและธนาคาร และเป็นเงินมากเป็นเป็นแสนล้านแล้ว เจ้าหนี้มีทางเลือกอื่นทำเรื่องขึ้นศาล แต่ถ้าหนี้สินเหล่านั้นเป็นพันเป็นหมื่น การที่เจ้าหนี้จะนำเรื่องขึ้นศาลนั้นก็จะไม่คุ้ม เมื่อเจ้าหนี้ให้กู้อย่างน้อยเหล่านั้ไปก็ไม่มีทางที่จะเกี่ยวเชิญให้ลูกหนี้จ่ายเงินได้ ฉะนั้นผู้ที่มักจะให้กู้แก่ลูกหนี้รายเล็กรายน้อยได้สำเร็จ ก็จะต้องเป็น (๑) ผู้ที่มีอำนาจเกี่ยวเชิญลูกหนี้ได้ ถ้าไม่ใช่โดยอำนาจของศาลบ้านเมือง ก็ต้องโดยอำนาจ "ศาลเตี้ย" นั่นคืออำนาจบังคับโดยตรงจากอัครพาลหรือมือปืน หรือมิฉะนั้นก็เป็น

(๒) ผู้ที่ให้กู้ยืมตลอดเวลา เกษตรกรนอกจากจะจนแล้วมักจะมีรายได้ ไม่สม่ำเสมออีกด้วย ฉะนั้นปัญหาการขาดแคลนเงินจึงเกิดขึ้นบ่อย ๆ และเกษตรกรจะต้องมีแหล่งกักเงินที่แน่นอนอยู่ตลอดเวลา ฉะนั้นถ้าเกษตรกรมีแหล่งที่แน่นอนแล้ว และแหล่งนั้นเป็นแหล่งถาวรที่เขาจะพึงได้เสมอ เกษตรกรจะไม่เบียดเบียนกับเจ้าหนี้รายนเป็นอันขาด

ประเด็นหลังนี้เป็นประเด็นที่รัฐบาลไม่เข้าใจเลย โครงการให้สินเชื่อของรัฐบาลที่ผ่าน ๆ มาก่อนการตั้งธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ เป็นโครงการที่ฉาบฉวยและขาดความถาวร เกษตรกรเมื่อได้จากแหล่งนี้แล้ว ไม่สู้จะมั่นใจว่าจะเป็นแหล่งที่จะพึงได้อีกในอนาคต ซ้ำยังเป็นแหล่งที่โอ้อะเอียดซ้าในการทำงานอีกด้วย เกษตรกรเมื่อขาดแคลนเงินขึ้นมามักจะต้องการบริการที่รวดเร็วทันใจ ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่มีความหมายในรัฐบาลไทยทำเป็น

แหล่งสินเชื่อของเกษตรกรจึงมีอยู่จำกัดมาก ผู้ที่จะให้กู้แก่เกษตรกรได้จำต้องมีลักษณะที่อย่างใดอย่างหนึ่งในสองประการที่กล่าวไว้ พ่อค้าคนกลางบางรายอาจจะเข้าอยู่ในข่ายของลักษณะสองประการที่ว่านี้ แต่แหล่งสินเชื่อที่สำคัญของเกษตรกรนอกจากญาติและเพื่อนบ้านแล้ว (ขอเตือนว่า คำว่า “ญาติ” ในชนบทนั้นมักจะใช้กันพร่ำเพรื่อกว่าในกรุงมาก) สันนิษฐานได้ว่าเป็นบุคคลสองประเภทนี้ ในกรณีของข้า้ว ผู้ที่ให้กู้นั้นจะเป็นพ่อค้าไม่ถึงหนึ่งในห้า [ดู อัมมาร สยามวาลา (๒๕๑๗) สำหรับหลักฐานข้อมูล] เหตุผลที่เป็นเช่นนั้นในกรณีของข้า้วก็เพราะว่าพ่อค้าคนกลางไม่มีทางบังคับเกษตรกรให้ใช้หนี้แก่ตนได้ สินเชื่อเกษตรกรจึงเป็นปัญหาใหญ่ สำหรับเกษตรกรที่ผลิตข้า้ว ข้า้วโพด มันสำปะหลัง หรือปอแก้ว ต่างกับชาวไร่อ้อย ชาวไร่ยาสูบ หรือผู้เลี้ยงไก่ ทั้งนี้ก็เพราะในกรณีหลังนี้ เกษตรกรมีความจำเป็นที่จะต้องผูกมัดตัวเองทางการตลาดกับคนกลางอยู่แล้ว ด้วยเหตุผลที่สาธยายไว้ในข้อ จ. และข้อ ฉ. เมื่อคนกลางมั่นใจว่าเกษตรกรจำเป็นต้องนำผลิตผลมาขายให้ตัวแล้ว ผลที่ตามมาก็คือ คนกลางก็กล้าให้สินเชื่อแก่เกษตรกร **พันธะทางสินเชื่อเป็นผลของพันธะทางตลาด** ไม่ใช่เป็นเหตุกึ่งที่หลายคนเข้าใจกัน

หากเรามองปัญหาจากแง่นี้ก็จะเห็นว่านโยบายของรัฐบาล **ในชั้นแรกนั้น** ควรจะเป็นการส่งเสริมให้สินเชื่อแก่เกษตรกรที่ผลิตข้า้ว ข้า้วโพด มันสำปะหลัง และปอแก้วก่อน เพราะเขาเป็นผู้ที่ขาดแคลนสินเชื่อมากกว่า การให้สินเชื่อ ชาวไร่อ้อย หรือชาวไร่ยาสูบนั้น ถ้าจะให้เพราะเกษตรกรทุกกลุ่ม (รวมทั้งกลุ่มนี้) ก็ล้วนแต่ต้องการสินเชื่อก็เป็นการดี แต่ถ้าให้ด้วยจุดประสงค์ที่จะทำลายอิทธิพลของคนกลางก็จะไร้ผล เพราะฐานะของอิทธิพลนั้นไม่ได้อยู่ที่สินเชื่อ

แต่อยู่ที่ประเด็นทางตลาดอื่น ในกรณีหลังนี้ ถ้าจะให้ดีจริง ๆ แล้วก็ควรจะให้ทั้งสินเชื่อและ
หาทวิวิธีที่จะทำลายอิทธิพลทางตลาดที่มีอยู่ เพราะถ้าให้สินเชื่อเกษตรกรโดยไม่ทำลายฐานนี้
ผู้ที่ได้ประโยชน์ในที่สุดจะเป็นคนกลาง เพราะหากเขาเห็นว่าเกษตรกรสามารถได้สินเชื่อจากรัฐ
เขาจะลดเงิน “ค่าเกี่ยว” ของเขา

ฉะนั้น หากรัฐไม่มีนโยบายที่จะทำลายอิทธิพลทางการตลาดของคนกลางในกิจการ
ไว้อัยหรือยาสูบ ก็ควรจะโยนภาระการให้สินเชื่อแก่เกษตรกรแก่คนกลาง นำเงินเหล่านี้มาให้
แก่ชาวนา หรือชาวไร่ข้าวโพด หรือชาวไร่มันสำปะหลัง ซึ่งล้วนแต่ขาดแคลนสินเชื่ออย่าง
แรงทั้งนั้น

ซ. การตลาดสินค้าเกษตรกรรม : บทบาทของรัฐ

การบรรยายข้างบนนี้ เป็นการกล่าวถึงบทบาทของพ่อค้าเอกชนในการตลาดสินค้า
เกษตรกรรมบางอย่าง จะเห็นได้ว่าการตลาดสินค้าเกษตรกรรมในประเทศไทยได้พยายาม
ปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์พิเศษของสินค้าแต่ละชนิด และได้ประสบผลสำเร็จในแง่ที่ว่า
สามารถหาตลาดให้ผู้ที่ต้องการขายคือเกษตรกรได้เพียงพอ และสามารถหาแหล่งผลิตให้แก่ผู้ที่
ต้องการซื้อสินค้า คือ โรงงานแปรรูป หรือบริโภคนได้ มีอยู่กรณีเดียว คือ สับปะรดที่ระบบการ
ตลาดไม่สามารถที่จะบรรลุเป้าหมายขั้นต้นนี้ได้ และในกรณีนี้ โรงงานสับปะรดจึงจำต้องเสี่ยง
กระบวนการตลาดและลงมือปลูกสับปะรดเสียเอง

เป้าหมายขั้นต้นที่กล่าวนี้ (คือการหาช่องทางระบายออกให้แก่ผู้ผลิตและหาแหล่ง
ผลิตแก่ผู้บริโภค) เป็นแต่เพียงเป้าหมายหนึ่งของระบบการตลาด แต่เราจะต้องตั้งคำถามต่อไป
อีกว่า ระบบการตลาดสามารถบรรลุเป้าหมายนี้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดหรือไม่

ประสิทธิภาพนั้นวัดได้อย่างไร ? เมื่อไรจึงจะกล่าวได้ว่าประสิทธิภาพของระบบการ
ตลาดสูงที่สุดแล้ว ? ถ้าเรามองดูระบบการตลาดว่าเป็นสาขาที่ให้บริการทางเศรษฐกิจแก่สังคม
ในแง่ที่ว่าเป็นตัวเชื่อมระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค ตัวเชื่อมนี้ ไม่ว่าจะเป็นพ่อค้า หรือหน่วย
งานหนึ่งของรัฐ จำเป็นที่จะต้องมี และเมื่อมีตัวตนขึ้นมาแล้ว ย่อมจะต้องหาช่องทางเลี้ยงตนเอง
โดยดึงเอาทรัพยากรมาจากส่วนอื่น ๆ ของสังคม ถ้าเป็นพ่อค้าก็โดยการคิดกำไรจากสิ่งของที่ตน
ซื้อขาย ยึดเข้ามาเป็นรายได้จำนวนตัวเอง และนำไปใช้จ่ายซื้อทรัพยากรต่างๆ ที่จำเป็นใน
กิจการตลาดที่ตนเป็นผู้ดำเนินการ ถ้าตัวเชื่อมนี้เป็นหน่วยงานหนึ่งของรัฐ ๆ ที่ไม่คิดกำไร

เหมือนพ่อค้า หน่วยงานนี้จะคำนวณตัวเองอยู่ได้ก็โดยการดึงเอาเงินของรัฐมาใช้ ซึ่งก็หมายความว่า โดยการดึงเอาทรัพย์สินมาจากผู้เสียหาย ฉะนั้น ถ้าจะวัดประสิทธิภาพของระบบการตลาดกันแล้ว ก็ต้องดูว่า สาขาเศรษฐกิจนี้ดึงเอาทรัพยากรมาจากส่วนอื่น ๆ ของสังคมมากน้อยเพียงใด นี่คือ “ราคา” ของบริการนี้ ประสิทธิภาพของระบบการตลาดที่มีอยู่จะสูงหรือไม่ ก็ขึ้นอยู่กับว่าเราพอจะมีช่องทางที่จะลด “ราคา” ดังกล่าวนี้อหรือไม่ โดยการเปลี่ยนวิธีดำเนินการ เช่น ให้รัฐมาเป็นคนกลางเสียเอง หรือให้มีการตั้งสหกรณ์การตลาดขึ้นมาในหมู่เกษตรกร และให้สหกรณ์เหล่านี้ดำเนินการแทนพ่อค้าเอกชน

แต่เป้าหมายของสังคมโดยส่วนรวมนั้น หาใช่เป็นแต่เพียงการประสานความต้องการซื้อขายสินค้าของผู้ผลิตและผู้บริโภคแต่เพียงอย่างเดียวไม่ ซึ่งเรื่องนี้เป็นเป้าหมายของระบบการตลาดเท่านั้น เป้าหมายของสังคมโดยส่วนรวมนั้นมีอีกมากมาย เช่น การจัดระบบเศรษฐกิจเพื่อให้กระจายรายได้ดีขึ้น หรือเพื่อให้มีความก้าวหน้าทางวิทยาการมากขึ้น หรือเพื่อทะนุถนอมทรัพยากรที่เรามีอยู่มิให้ถูกเผาผลาญไปโดยสิ้นเชิง ฯลฯ

ฉะนั้น เราจะวิเคราะห์บทบาทของรัฐฯ ในเรื่องการตลาดสินค้าเกษตรได้จากสองแง่ด้วยกัน แง่ที่หนึ่งก็เป็นการมองปัญหาอย่างแคบ ๆ กล่าวคือ มาพิจารณาดูว่าระบบการตลาดเก่าที่มีอยู่ในปัจจุบันนั้นสามารถบรรลุเป้าหมายแคบ ๆ คือเป็นตัวเชื่อมระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภคได้อย่างมีประสิทธิภาพเต็มที่หรือไม่ และรัฐฯ มีบทบาทอะไรหรือไม่ ที่จะเพิ่มประสิทธิภาพของระบบการตลาดปัจจุบัน แง่ที่สองก็โดยการมองปัญหาจากมุมกว้าง ระบบการตลาดที่มีอยู่ในปัจจุบันนั้น ย่อมไม่สามารถบรรลุเป้าหมายต่าง ๆ ของสังคมได้อย่างแน่นอน เพราะ “ตัวแสดง” ต่างๆ ในระบบการตลาดปัจจุบัน ซึ่งก็คือพ่อค้าคนกลาง โรงงานแปรรูป ฯลฯ ไม่เคยคำนึงเลยว่า ตนเองมีความรับผิดชอบในเรื่องนี้ ผู้ที่จะต้องรับผิดชอบในเรื่องนี้ย่อมจะต้องเป็นรัฐบาล และหากเรามีความรู้สึกว่าการกระทำบางอย่างของพ่อค้าคนกลางเป็นการกระทำที่ขัดกับเป้าหมายทางสังคม รัฐก็ย่อมจะต้องเข้ามาแทรกแซงในระบบการตลาดเพื่อที่จะบีบบังคับให้ระบบการตลาดนั้น ๆ กลับเข้ามาอยู่ในกรอบที่กำหนดโดยเป้าหมายทางสังคม

เราจะเริ่มต้นด้วยการมองปัญหาอย่างแคบ ๆ ก่อน สิ่งหนึ่งที่เราได้ยินเสียงวิจารณ์อย่างหนาหู จากนักการเมือง จากสื่อสารมวลชน จากนักวิชาการหลายท่าน ก็คือ ระบบการตลาดในเมืองไทยนั้นให้กำไรแก่พ่อค้าคนกลางมากเกินไป ทำให้ราคาที่เกษตรกรได้รับต่ำเกินไป และราคาที่ผู้บริโภคต้องเสียสูงเกินไป และถ้าหากเรามีทางที่จะบีบบังคับให้ลดลงหรือให้

หมดสิ้นไป เราก็จะสามารถให้ผลประโยชน์ได้แก่ทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค ผันหวานของนักการเมืองทุกคน ก็คือ ทำอย่างไรจึงจะทำให้ข้าวเปลือกแพง ข้าวสารถูกได้

ถ้าเราจะแปลภาษาง่าย ๆ ของวรรคสุดท้ายนี้เป็นภาษาหนัก ๆ ของนักวิชาการก็ต้องเขียนดังนี้ ข้ออ้างของนักการเมืองมีอยู่ว่า ประสิทธิภาพของระบบการตลาดในปัจจุบันนั้นต่ำมาก เพราะพ่อค้าคนกลางได้ยึดเอาทรัพยากรจากสังคมไปเป็นจำนวนมาก เพื่อค่าจ้างตัวเอง มีทางอะไรหรือไม่ที่เราจะเพิ่มประสิทธิภาพของระบบการตลาดในปัจจุบันนี้

คำตอบจากการวิเคราะห์ข้างบนนี้จะเป็นการตอบง่าย ๆ นักไม่ได้ เพราะสิ่งที่ได้กล่าวมาแล้ว ผลผลิตเกษตรมีอยู่หลายชนิด ระบบการตลาดก็มีอยู่หลายอย่างตามไปด้วย แล้วแต่ว่าเป็นผลผลิตชนิดใด หลักการง่าย ๆ ที่พอจะช่วยให้เราวิเคราะห์ได้ในขั้นต้น ก็คือ การดูกำไรของคนกลาง หากกำไรของคนกลางมีน้อยอยู่ ก็หมายความว่าระบบการตลาดยังไม่ได้ดึงทรัพยากรมาจากส่วนอื่น ๆ มากมาย นับว่าประสิทธิภาพของระบบการตลาดนั้นสูงพอสมควร จากการวิเคราะห์ข้างบนนี้ ก็ปรากฏว่าสำหรับสินค้าประเภทแรกที่พิจารณา เช่น ข้าว ข้าวโพด มันสำปะหลัง และปอแก้ว ซึ่งเป็นสินค้าสำคัญ ๆ ในเศรษฐกิจของประเทศไทย หลักฐานเท่าที่มีก็บ่งว่ากำไรที่ตกอยู่กับพ่อค้าคนกลางนั้นไม่สูง และหลักฐานเหล่านี้จะเชื่อถือได้ เพราะการที่บุคคลภายนอกจะเข้าไปทำการค้าขายสินค้าเหล่านี้ ไม่มีอะไรที่คิดขวางมากเท่าใดนัก และก็ปรากฏว่ากิจการเหล่านี้มีผู้เข้า ๆ ออก ๆ อยู่ตลอดเวลา ฉะนั้น หากพ่อค้าสามารถดึงกำไรเข้ามามากกว่าปกติ ก็จะเป็นสิ่งจูงใจให้ผู้ประกอบการอื่น ๆ เข้ามาแข่งขัน ยังผลให้กำไรเกินปกติเหล่านี้สูญสิ้นไป สินค้าประเภทเหล่านี้จึงเป็นสินค้าที่ให้กำไรแก่พ่อค้าคนกลางต่ำ กำไรที่กล่าวถึงนี้หมายถึงกำไรที่ได้จากการซื้อขายในระยะที่ราคาตลาดไม่สู้จะเปลี่ยนแปลงเท่าใดนัก มิได้รวมถึงกำไรที่ได้จากการผันผวนของราคาตลาด กำไรประเภทหลังนี้จะกล่าวถึงข้างล่างนี้

แต่การที่เรากล่าวไว้ว่า กำไรจากการซื้อขายสินค้าต่ำนั้น หมายถึงประสิทธิภาพในการตลาดสูงนั้น เป็นการมองปัญหาในขั้นต้นอย่างคร่าว ๆ เท่านั้น ความจริงแล้ว การที่พ่อค้ามีกำไรต่ำอาจจะหมายความว่ามีการแข่งขันมากเกินไป ก็ได้ กล่าวคือ ถ้าพิจารณาจากทฤษฎีระบบการแข่งขันแบบกึ่งผูกขาด (monopolistic competition) ซึ่งนายแซมเบอร์ลินได้เคยวิเคราะห์เอาไว้ [Chamberlin (1965)] ตามทฤษฎีนี้อาจเป็นไปได้ในบางกรณีว่า บางสาขาอาจจะมีผู้ประกอบการมากเกินไป ซึ่งแต่ละคนจะไม่สามารถขยายกิจการจนกระทั่งให้ต้นทุนของตนต่ำที่สุดได้ แต่ละคนจะมีต้นทุนในการดำเนินการสูง ซึ่งก็หมายความว่าจะต้องดึงเอา

ทรัพย์สินจากส่วนอื่น ๆ ของสังคมมากเกินไปที่ควร นั่นก็คือประสิทธิภาพของระบบการ ตลาดต่ำกว่าที่ควรจะเป็นนั่นเอง

ทฤษฎีของนายแซมเบอร์ลินนี้จะเหมาะสมกับสถานการณ์ในประเทศไทยแค่ไหนก็ยังไม่ เป็นปัญหาอยู่ ถ้าเรานำเอาทฤษฎีนี้มาประยุกต์กับปัญหาประเทศไทยก็ต้องยึดถือสมมติฐาน ของทฤษฎีนี้ ซึ่งมีใจความสำคัญอยู่ตอนหนึ่งว่า ในกิจการบางประเภท เกษตรกรจะขายให้แก่ คนกลางคนใดคนหนึ่ง ไม่ได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยราคาแต่อย่างเดียว แต่คนกลางแต่ละคนจะพยายาม ดึงให้เกษตรกรชอบที่จะทำมาค้าขายกับตน โดยการทำให้เกษตรกรเชื่อว่าบริการของตนแตกต่าง ไปจากผู้อื่น^๓ เช่น โดยการใช้ตรา โดยการเลือกสรรสถานที่ค้าขาย ฯลฯ ในกรณีของสินค้า เกษตรกรรมนี้ ประเด็นที่สำคัญก็เห็นจะเป็นเรื่องของการเลือกสถานที่ค้าขาย อาจจะเป็นไปได้ว่า เพราะเกษตรกรชอบที่จะติดต่อกับพ่อค้าที่อยู่ใกล้ตน เป็นเหตุให้มีพ่อค้าคนกลางผุดขึ้น มาเป็นจำนวนมาก และพยายามแข่งกันบริการเกษตรกรจนทำให้ต้นทุนของแต่ละคนสูงเกิน ควร ประเด็นนี้เป็นประเด็นที่รัฐบาลเคยอ้างไว้เหมือนกัน โดยเฉพาะในกรณีโรงสี กล่าวคือ โรงสีมีมากเกินไป โดยเฉพาะโรงสีขนาดเล็ก และรัฐบาลยังได้พยายามดำเนินมาตรการหลาย อย่างเพื่อที่จะจำกัดจำนวนโรงสี

ความจริงจะเป็นเช่นนี้หรือไม่ ก็ยากที่จะยืนยันได้ในปัจจุบัน แต่ขณะนี้มีผู้สนใจ ทำวิจัยเพื่อคลายความสงสัยในประเด็นเหล่านี้ ในความเห็นของผู้เขียน จากการดูปัญหาอย่าง ก่อนข้างผิวเผิน ประเด็นเรื่องการค้าที่ประเทศไทยอาจจะมีคนกลางมากจนทำให้ต้นทุนของแต่ละ หน่วยสูงเกินควรนั้น คงไม่มีความสำคัญเท่าใดนักในปัจจุบัน เพราะประเด็นนี้มีความ สำคัญได้ก็ต่อเมื่อการติดต่อกับคนนั้นเป็นไปไม่สะดวก และเกษตรกรมีความจำเป็นที่จะต้อง ติดต่อกับคนกลางที่อยู่ใกล้ตน แต่ดังที่กล่าวแล้วในข้อ ค. ข้างต้นนี้เกษตรกรมักจะติดต่อกับ คนกลางหลาย ๆ คน และบางทีอาจจะขายให้แก่พ่อค้านอกท้องถิ่นด้วยซ้ำไป แสดงว่าเกษตรกร ไม่ได้มีความชอบพอเป็นพิเศษกับคนกลางใดคนหนึ่งอย่างน้อยสำหรับสินค้าประเภทแรกคือ ข้าว ข้าวโพด มันสำปะหลังและปอแก้ว ในกรณีของยาง ประเด็นนี้อาจมีความสำคัญสูงกว่า (ดูข้อ ง. ข้างบนนี้)

ที่กล่าวมานี้เป็นเรื่องของสินค้าสำคัญ ๆ สีห้าอย่างที่สารายไว้ในข้อ ค. และข้อ ง. ครั้นเราหันมาพิจารณาอ้อย ซึ่งเป็นสินค้าเกษตรกรรมที่สำคัญชนิดหนึ่ง กับยาสูบและไข่ไก่

^๓ ทฤษฎีของนายแซมเบอร์ลิน กล่าวถึง ผู้ขาย ที่พยายามทำให้กิจการของตนแตกต่างไปจากกัน เนื้อหาข้างต้นนี้ ผู้เขียนได้คัดแปลงให้เป็นกรณีของผู้ซื้อที่เป็นผู้ทำเช่นนั้น เพื่อให้เหมาะสมกับส่วนอื่น ๆ ของบทความนี้

จะเห็นได้ว่า สถานการณ์นั้นผิดแปลกแตกต่างไปจากสินค้าจำพวกแรกเป็นอย่างมาก การแข่งขันซึ่งเป็นตัวจำกัดกำไรในกรณีสินค้าเหล่านี้จะลดน้อยลงไปจนเกือบจะไม่มี เกษตรกรไม่มีต้นทุนจะโยกย้ายพ่อค้าคนกลางไปมาเหมือนในกรณีสินค้าเช่นข้าว จะต้องติดต่อกับคนกลางคนเดียวกันอยู่เรื่อย ๆ เราไม่มีผลงานวิจัยที่จะมาสนับสนุนข้ออ้างที่ว่า กำไรที่ตกอยู่กับพ่อค้าคนกลางคงสูงมาก แต่ข้ออ้างนี้พอจะเชื่อถือได้ ถึงอย่างไรก็ตามในกรณีเช่นนี้รัฐควรจะต้องเข้ามาควบคุมดูแลอย่างน้อยในกรณีของอ้อย ซึ่งเป็นสินค้าที่สำคัญ และเป็นสินค้าที่คนกลางและโรงงานหีบอ้อย มีบทบาทน้อยมากในการสนับสนุนให้ชาวไร่ปรับปรุงวิธีการปลูกอ้อยให้ดีขึ้น และในประวัติของอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลก็เต็มไปด้วยมาตรการต่าง ๆ ของรัฐที่จะควบคุมกิจการนี้ ซึ่งก็มีผลบ้าง ล้มเหลวไปบ้าง มาตรการเหล่านี้มีมากมาย และมีความสลับซับซ้อนมากเกินไปจนกว่าที่จะมาเขียนในบทความนี้ได้ แต่เป็นเรื่องหนึ่งที่น่าสนใจมากเรื่องหนึ่ง สำหรับกิจการประเภทยาสูบและไซโกนั้น รัฐบาลไม่มีนโยบายอะไรโดยตรงที่จะควบคุมคนกลาง ยกเว้นในกรณียาสูบ รัฐบาลมีจุดประสงค์ที่จะคงสภาพผูกขาดของโรงงานยาสูบได้ จึงจำเป็นต้องมีมาตรการทางด้านการผลิตยาสูบเพื่อรักษาจุดประสงค์นี้ไว้

จะเห็นได้ว่า คำตอบต่อปัญหาแคบ ๆ ของเราก็คงไม่ใช่เป็นคำตอบง่าย ๆ ที่จะนำเอามาเป็นคำขวัญนักการเมืองได้ ประสิทธิภาพของระบบการตลาดแต่ละชนิดก็มีแตกต่างกันไป บทบาทของรัฐก็ควรจะแตกต่างกันไปด้วย ในกรณีของข้าว ข้าวโพด และสินค้าประเภทเหล่านี้ประสิทธิภาพของระบบการค้าที่มีอยู่ก็สูงอยู่แล้ว ถ้ารัฐจะยื่นมือเข้ามาดำเนินการทางด้านนี้เองก็จำเป็นต้องแสดงให้เห็นเป็นที่ประจักษ์เสียก่อนว่า รัฐจะสามารถดำเนินการเหล่านี้ได้แข่งขันกว่า แต่เมื่อมาพิจารณาระบบการค้าอ้อย ก็จะได้เห็นว่าบทบาทของรัฐน่าจะมีมากกว่า อย่างน้อยก็ในฐานะเป็นกรรมการในการรณรงค์ระหว่างชาวไร่อ้อยกับโรงงานน้ำตาล แต่อาจจะต้องขยายไปจนกระทั่งขั้นที่จะต้องจัดการและเป็นเจ้าของโรงงานน้ำตาลเสียเอง ส่วนสำหรับสินค้าเช่นยาสูบและไซโก รัฐก็ควรจะมึบทบาทเข้ามาดูแลและควบคุมสถานการณ์ให้มี การเอารัดเอาเปรียบได้ และถ้าจะให้ดีกว่านี้ รัฐก็ควรจะดำเนินการส่งเสริมและค้นคว้าวิทยาการใหม่ ๆ ให้มีประสิทธิภาพสูงกว่าในปัจจุบัน มิฉะนั้น เกษตรกรก็จำต้องพึ่งคนกลางในเรื่องเหล่านี้อยู่เรื่อยไป

หากเราจะพิจารณาปัญหาอื่น ๆ โดยค่อย ๆ คีวงกว้างออกจากปัญหาแคบ ๆ ที่เรากล่าวถึงแล้ว ประเด็นแรกที่จะต้องหยิบมาพิจารณาก็คือ ปัญหาการผันผวนของราคาสินค้าโดยเฉพาะ

อย่างยิ่งสำหรับสินค้าจำพวกแรกอันได้แก่ข้าว ข้าวโพด มันสำปะหลัง ปอแก้ว และยาง เราได้กล่าวไว้แล้วว่า ประสิทธิภาพของระบบการตลาดเท่าที่มีอยู่ในปัจจุบัน ในการเป็นตัวเชื่อมระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภคที่สูงอยู่แล้ว แต่ทว่าระบบการตลาดนี้เป็นระบบที่ปล่อยให้ราคาสินค้าเหล่านี้^{๕๕} ลง ๆ ตามยถากรรม และมีผลทำให้รายได้ของเกษตรกรต้องขึ้น ๆ ลง ๆ ตามไปด้วย

เป็นที่น่าสังเกตว่า สินค้าที่กล่าวถึงทั้งหมด ล้วนแล้วแต่เป็นสินค้าที่เราส่งออก เป็นส่วนใหญ่แทบทั้งนั้น ยกเว้นข้าว ราคาสินค้าต่าง ๆ เหล่านี้ รวมทั้งราคาข้าวก็ถูกลากขึ้น ลากลงตามราคาต่างประเทศแทบทั้งสิ้น และก็ขึ้นอยู่กับอุปสงค์ อุปทานในตลาดโลก และไม่^{๕๖} ได้ขึ้นอยู่กับระบบตลาดภายในประเทศเท่าใดนัก มาตรการที่รัฐบาลไทยจะพึงกระทำได้ คงยังไม่ถึงขั้นเข้าไปควบคุมเสถียรภาพของราคาในตลาดโลก (แต่ถ้าทำ โดยร่วมมือกับประเทศส่งออกอื่นๆ ได้ก็ดี) แต่จะต้องพยายามกลั่นกรองเอาความผันผวนนี้ออกไปไม่ให้กระทบกระเทือนมาถึงตลาดภายใน ในการกลั่นกรองนี้ รัฐบาลไทยมีช่องทางที่จะกระทำได้โดยควบคุมเฉพาะในระดับการส่งออกโดยการเก็บภาษี หรือโดยการวางโควตา ฯลฯ ซึ่งเรื่องมาตรการต่างๆ เหล่านี้ ผู้เขียนได้วิเคราะห์เฉพาะในกรณีของข้าวไว้แล้ว [Ammar Siamwalla (๑๙๗๕)] ว่าบทบาทและข้อบกพร่องของรัฐบาลในเรื่องเหล่านี้มีอย่างไรบ้าง จึงไม่ขอสาธยายอีก แต่ที่สำคัญสำหรับเนื้อเรื่องในบทความนี้คือ หากรัฐบาลสามารถควบคุมในระดับส่งออกได้ดีแล้ว ก็จะสามารถคุมราคาในระดับขายส่งตลาดกรุงเทพฯ ได้ และการเปลี่ยนแปลงราคาในระดับนี้ก็จะมีผลสะท้อนตกทอดไปยังระดับอื่นๆ เอง โดยที่รัฐไม่จำเป็นต้องเข้ามาแทรกแซงเอง ในทุกๆ ระดับของตลาด

นอกจากนี้แล้ว หากรัฐสามารถลดความผันผวนในราคาภายในประเทศของสินค้าเหล่านี้ได้ ก็จะมีผลดีอีกประการหนึ่ง เพราะคงที่ได้กล่าวมาแล้วว่า กำไรของพ่อค้าคนกลางในตลาดเหล่านี้ส่วนใหญ่ได้จากการเก็งกำไรผันผวนราคาดีกว่าคนอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือเกษตรกรและรัฐบาล ถ้าหากรัฐบาลสามารถมีมาตรการที่จะกำจัดการผันผวนของราคาเหล่านี้ได้ กำไรของพ่อค้าคนกลางจากการเก็งราคาก็จะลดน้อยลงไปเอง

จากประเด็นเรื่องการผันผวนของราคา เราก็ต้องหันมาพิจารณาเรื่องการกระจายรายได้ เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า ในปัจจุบันนี้ เกษตรกรส่วนใหญ่ยากจนมาก ขณะเดียวกันเพียงแต่การใช้คำว่า “พ่อค้าวาณิช” เท่านั้น คนก็จะวาดภาพออกมาทันที ต้องเป็นคนมั่งคั่ง

สมบูรณ์ แต่ถ้าจะดูกันให้แจ่มชัดแล้ว จะเห็นว่าผู้ที่มั่งคั่งสมบูรณ์อย่างแท้จริงก็คือ พ่อค้าใน ระดับส่งออกทั้งนั้น ซึ่งจะมีลูกค้าได้กำไรเกินปกติ และสำหรับผู้ส่งออกในเกือบทุกกรณี กำไร เกินปกติเหล่านี้ก็ได้มาเพราะมาตรการบางอย่างของรัฐบาลเป็นต้นเหตุ เช่น นโยบายโควต้าส่ง ออกเป็นต้น [ดูอัมมาร สยามวาลา (๒๕๑๗)] นอกจากนี้ กำไรส่วนใหญ่ที่ตกอยู่กับพ่อค้าคนกลางได้มาจากการเก็งกำไรผูก แต่เราจะต้องไม่ลืมด้วยว่า ขณะที่พ่อค้าบางคนที่ยาย ตลาตแม่นยำ ก็ยังมีพ่อค้าอีกไม่น้อยเหมือนกันที่ประสบการขาดทุนอย่างมากจากการเก็งที่ผิด พลาด ผู้ใดก็ตามที่ลองถามถึงประวัติของโรงสีต่าง ๆ ในประเทศจะเห็นว่า โรงสีเหล่านี้ ถึง แม้จะมีอายุยาวนาน ถึง ๘๐ ปี ในบางกรณี แต่ก็มักจะเป็นโรงสีที่เปลี่ยนเจ้าของบ่อยครั้งแทบ ทั้งนี้ สาเหตุอันหนึ่งของการเปลี่ยนมือเหล่านี้ก็เพราะเจ้าของเก่าประสบการขาดทุนในการเก็ง ราคาข้าวผิด

การรักษาเสถียรภาพของราคาสินค้าจำพวกข้าว ข้าวโพด ฯลฯ จึงเป็นนโยบายที่ รัฐบาลพึงต้องทำอย่างจริงจังเพื่อช่วยให้การกระจายรายได้ดีขึ้น แต่ดังที่กล่าวมาแล้ว หากจุดแรก เริ่มของการผันผวนของราคาอยู่ที่ตลาดต่างประเทศ รัฐบาลสามารถที่จะรักษาเสถียรภาพภายใน ได้โดยไม่จำเป็นต้องเข้ามาแทรกแซงทุกระดับ

แต่สำหรับสินค้าเช่นอ้อยนั้น การรักษาเสถียรภาพของราคาขายส่งภายในประเทศ ของน้ำตาลจะไม่เพียงพอสำหรับการควบคุมกำไรของโรงงานน้ำตาล เพราะโรงงานน้ำตาลมีทาง ควบคุมและเอาเปรียบชาวไร่อ้อยได้ ปัญหาเรื่องการกระจายรายได้ไม่เท่าเทียมกันระหว่างชาว ไร่อ้อยกับโรงงานน้ำตาลจึงเป็นปัญหาที่รัฐบาลจำต้องมีมาตรการที่แน่วแน่ อย่างน้อยก็ด้วยการ สนับสนุนหรือไม่ขัดขวางการรวมตัวของชาวไร่อ้อยเพื่อต่อสู้ให้ได้มาซึ่งรายได้สูงกว่าในปัจจุบัน

ส่วนเรื่องสินค้าเช่นยาสูบและไข่ไก่ รัฐบาลต้องดำเนินนโยบายที่ระมัดระวังเพราะ จะต้องพยายามมิให้พ่อค้าคนกลางเอาเปรียบเกษตรกร แต่จะต้องพยายามไม่กระทบกระเทือน บริการต่าง ๆ ที่คนกลางเหล่านี้ให้แก่เกษตรกร

ประเด็นที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดเป็นประเด็นทางเศรษฐกิจ แต่รัฐอาจจะมีเหตุผล อีกประการหนึ่งที่จะเข้ามาแทรกแซงในด้านการตลาดของสินค้าเกษตรกรรม คือทางด้านการ ควบคุมมาตรฐานและคุณภาพของสินค้า ปัญหาที่คลุมไม่เฉพาะแต่ผลิตภัณฑ์เกษตรกรรมแต่ด้าน เดียว เราต้องคำนึงถึงด้านปัจจัยการเกษตรสำคัญ ๆ บางอย่างด้วย เช่นปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช ต่างๆ อาหารสัตว์ เป็นต้น ผลอย่างหนึ่งของระบบการแข่งขันอย่างเสรีในประเทศไทย

ก็คือ สินค้าต่าง ๆ ที่ซื้อขายกันในประเทศแทบจะไม่มี การควบคุมคุณภาพกันเลย ปัญหาเรื่อง บัญชีปลอม ยาปลอม จึงเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ปัญหาที่เกี่ยวข้องกันก็คือ ปัญหา เรื่องอนามัย เรื่องความสะอาด โดยที่สินค้าเกษตรหลายชนิดเป็นอาหารที่เรอบริโภค ปัญหา นี้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะเป็นเรื่องขอขาดบาดตาย จำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐจะต้องมีนโยบายและ มาตรการที่แน่นอนเพื่อแก้ปัญหาเหล่านี้

แต่ในการแก้ปัญหา รัฐบาลจะต้องเริ่มต้นด้วยการพิจารณาสมรรถภาพของตนเอง เสียก่อน มิฉะนั้นแล้วอาจจะทำให้ปัญหาขยายตัวไปมากขึ้นกว่าเดิมก็ได้ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด ก็คือในกรณีกิจการฆ่าสัตว์ ซึ่งได้ให้บริษัทสหสามัคคีค้าสัตว์เป็นผู้มีสิทธิผูกขาดกิจการฆ่าสัตว์ ในเขตกรุงเทพมหานคร ก็ด้วยเหตุผลทางด้านอนามัย เพราะรัฐจะสามารถควบคุมได้ใกล้ชิด กว่า เหตุผลนี้เป็นเหตุผลที่ดีและจะไม่มีใครปฏิเสธได้ แต่ผลเสียแก่กิจการค้าเนื้อสัตว์โดยทั่วไป และแก่ผู้บริโภคตามมาจากการให้อิสสิทธ์นี้ก็เป็นที่น่ารำคาญอยู่ทั่วไป ไม่ต้องนำมาอธิบาย กันอีก

ความจริงแล้วปัญหาดังกล่าวนี เป็นปัญหาที่แก้ยากที่สุดในระบบการตลาดปัจจุบัน เพราะทราบดีที่เรายังไม่มีการชำระค่าที่เป็นกลางจริง ๆ ที่จะคอยควบคุมการซื้อขายสินค้าแล้ว ก็ ยากที่จะหามาตรการที่จะนำเราไปสู่เป้าหมายที่ต้องการได้ การที่เราจะให้รัฐเข้าไปทำเสียเอง ก็ ยิ่งเป็นการยกอำนาจให้แก่ข้าราชการที่ไม่น่าไว้วางใจอีก เรื่องก็อาจจะซ้ำร้ายลงไปอีก

ปัญหาเรื่องพ่อค้าโกงและข้าราชการโกงนี้ บางท่านอาจจะเสนอวิธีแก้ไขก็คือให้ เปลี่ยนระบบเศรษฐกิจและสังคมของเราให้เป็นสังคมนิยมเสีย ปัญหาเรื่องพ่อค้าโกงก็จะหายไป เพราะจะไม่มีพ่อค้าเลย ปัญหาเรื่องข้าราชการโกงก็จะหายไป เพราะบุคคลากรของรัฐภายใต้ ระบบสังคมนิยมจะต้องได้รับการเลือกตั้งแล้วว่าเป็นผู้นิยมสังคมจริง ๆ และไม่นิยมทุน และสามารถจะดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อนำมาซึ่งความสุขส่วนรวมได้

บทความนี้ได้เขียนขึ้นโดยสมมุติเอาระบบสังคมนิยมในปัจจุบันเป็นหลัก วิธีแก้ไขปัญ หารต่าง ๆ เท่าที่เสนอไป ก็เป็นวิธีแก้ไขที่กระทำได้ในกรอบของระบบสังคมนิยมปัจจุบัน บทบาท ของการตลาดสินค้าเกษตรกรรมจะมีหรือไม่และจะเป็นอย่างไรภายใต้ระบบสังคมนิยมนี้ เป็น เรื่องใหญ่เกินกว่ากำลังความสามารถของผู้เขียนที่จะเขียนได้ เมื่อไม่สามารถ ก็เลยไม่ได้สนใจ ที่จะเขียน

รายชื่อหนังสือและบทความที่อ้างอิง

หนังสือเหล่านี้เรียงตามลำดับอักษร ถ้าเป็นชื่อไทย ก็จะใช้ชื่อต้นเป็นหลัก ถ้าเป็นชื่อต่างประเทศก็จะใช้นามสกุลเป็นหลัก สำหรับหนังสือภาษาไทยบทย่อถึงเป็น พ.ศ. สำหรับหนังสือภาษาอังกฤษบทย่อถึงเป็น ค.ศ.

ก. หนังสือและบทความภาษาไทย

๑. กองเศรษฐกิจการเกษตร สำนักปลัดกระทรวง กระทรวงเกษตร, (๒๕๐๒) การศึกษาภาวะตลาดไข่ไก่ ใน ๑๔ จังหวัด พ.ศ. ๒๕๐๑ จัดทำโดยแผนกวิภาคผลิตผลเกษตรกรรม
๒. _____ (๒๕๑๕) รายงานการศึกษาเรื่องการผลิต การตลาด และราคา ยางพาราในประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๑๓ : ตอนที่ ๑ การผลิตยางพารา เอกสารเศรษฐกิจการเกษตร เลขที่ ๕๑ พ.ศ. ๒๕๑๕
๓. _____ (๒๕๑๖) รายงานการศึกษาเรื่องการผลิต การตลาด และราคามันสำปะหลังของประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๑๔ เอกสารเศรษฐกิจการเกษตร เลขที่ ๗/๒ พ.ศ. ๒๕๑๖
๔. ไชยยงศ์ ชูชาติ, โสภณ ทองปาน และอาคม สุทธิพันธ์ (๒๕๐๘) ภัยจากการผลิตและการตลาดที่มีต่อการขยายตัวของปอแก้วไทย พ.ศ. ๒๕๐๗ กรุงเทพฯ สำนักงานสภาวิจัยแห่งชาติ
๕. ไชยยงศ์ ชูชาติ, อาคม สุทธิพันธ์ และกำพล อดุลวิทย์ (๒๕๐๖) ภัยหาเศรษฐกิจของการผลิตและการตลาดที่กระทบการขยายการปลูกข้าวโพดในประเทศไทย กรุงเทพฯ แผนกวิชาเศรษฐศาสตร์การเกษตร คณะเศรษฐศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
๖. อัมมาร สยามวาลา (๒๕๑๗) "ข้าว" วารสารธรรมศาสตร์ ปีที่ ๓ เล่มที่ ๓ (พฤษภาคม ๒๕๑๗) ตีพิมพ์ลงใน รังสรรค์ ธาระพรพันธ์ (บรรณาธิการ) เศรษฐกิจการเกษตรไทย เล่ม ๑ สำนักพิมพ์ เคล็ดไทย ๒๕๑๗
๗. อุทิศ นาคสวัสดิ์ (๒๕๐๑) ภาวะหนี้สินของชาวนาและการค้าข้าวในภาคกลางประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๐๐-๒๕๐๑ กองเศรษฐกิจการเกษตร สำนักปลัดกระทรวง กระทรวงเกษตร
๘. อำนวย ประดิเส (๒๕๑๗) เศรษฐกิจการค้าน้ำตาลทราย กรุงเทพฯ โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม

ข. หนังสือ และบทความภาษาอังกฤษ

1. Akerlof, George A. (1970); "The Market for 'Lemons': Quality Uncertainty and the Market Mechanism," *Quarterly Journal of Economics*, Vol. 84, No. 3, (August 1970), pp. 498-500.

2. Ammar Siamwalla, "A History of Thai Rice Price Policy since the Second World War" in Prateep Sondysuvan (ed.), **Finance, Trade and Economic Development in Thailand: Essays in Honour of Khunying Suparb Yossundara**, Bangkok, Khunying Suparb Yossundara Foundation, 1975, pp. 141-165.
3. Boonjit Titapiwatanakun (1974), **Cassava Industry in Thailand**. M. Econ. Thesis. Thammasat University.
4. Chamberlin, E.H. (1962) **The Theory of Monopolistic Competition**, 7 th. Edition. Cambridge, Mass. Harvard University Press.
5. Galbraith, John Kenneth, (1952), **American Capitalism: The Concept of Countervailing Power**, Poston, Houghrton Mifflin.
6. Larsen, Preben B., and Wullop Sarasup, (1968), **Marketing of Chickens in 11 Provinces in the Central Region of Thailand**, 1968. Bangkok, Division of Agricultural Economics, Office of the Under-Secretary of State, Ministry of Agriculture.
7. Prayong Nettayarug (1973). **Costs and Returns from Egg Production in Amphoe Bang Pa-In, Thailand 1971/72**, M. Econ. Thesis Thammasat University.
8. Shalton, Erwin J. (1968). **Kenaf in Thailand**, Bangkok, Checchi & Co., under Contract with USOM / Thailand and Royal Thai Government.
9. Stifel, Laurence D. (1973). "Imperfect Competition in a Vertical Market Network: The Case of Rubber in Thailand". **Mimeographed**.

วิเคราะห์หนี้สินของเกษตรกร และหนทางแก้ไข



ดร. สาธิต อุทัยศรี

ภาค ๑

บทนำ

คำกล่าวที่ว่า “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว แผ่นดินของเราให้อุดมสมบูรณ์” นั้นในปัจจุบันหาได้สื่อให้เห็นซึ่งสภาพความเป็นจริงไม่ จริงอยู่ในน่ายังคงมีข้าวหากแต่กรรมสิทธิ์ของข้าวในนา อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากแรงงานและหยาดเหงื่อของชาวนานั้น มิได้เป็นของชาวนา หรือถ้าหากจะเป็นก็จะเป็นแต่เพียงส่วนน้อยเท่านั้น ส่วนที่ดินอันเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งในการเพาะปลูกเลี้ยงชีพและครอบครัวกันนับวันจะหลุดจากมือเกษตรกรไปเป็นกรรมสิทธิ์ของบุคคลอื่นอันมีจะกินทั้งหลายมากขึ้นทุกวัน ๆ ความยากไร้ของชาวไร่ชาวนาไทยนี้มีมากมายเกินที่จะพรรณนาหรือเข้าใจได้โดยบุคคลอื่นอย่างถ่องแท้ หลักฐานอันหนึ่งอาจจะใช้วัดหรือพิสูจน์ถึงความยากจนนี้ ก็คือภาวะหนี้สินอันท่วมท้นของเกษตรกรในปัจจุบัน

เนื่องจากการที่ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศเรามีอาชีพที่เกี่ยวพันกับเกษตรกรรม ทั้งทางตรงและทางอ้อม ภาวะหนี้สินของเกษตรกรในลักษณะที่เป็นอยู่ในปัจจุบันอาจจะถือได้ว่าเป็นความล้มเหลวประการหนึ่งของระบบการพัฒนาการทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมของรัฐบาลในอดีตทั้งหมด สาเหตุอันหนึ่งซึ่งนำมาซึ่งความทุกข์พลภาพในด้านการพัฒนา คือ ความผิดพลาดในด้านการวางนโยบายของทางราชการ ทั้งนี้ เพราะในครั้งหนึ่งเป็นที่ยอมรับกันว่า ทางลัดที่จะนำประเทศไปสู่ความเจริญให้ทัดเทียมกับอารยประเทศทั้งหลาย คือการเร่งการพัฒนาการด้านอุตสาหกรรม อันหมายถึงการแปรโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจขั้นพื้นฐานจากเกษตรกรรมไปสู่อุตสาหกรรมนั่นเอง ซึ่งทั้งนี้เราก็ทำได้ผลสำเร็จมากพอประมาณ ดังที่จะเห็นได้จากตาราง ๑ ข้างล่างนี้

ตาราง ๑			
รายได้ประชาชาติต่อหัว (ใช้ราคาของปี ๒๕๐๕)			
	๒๕๐๓	๒๕๐๘	๒๕๑๓
ภาคเกษตรกรรม	๑,๕๖๐	๒,๒๔๐	๒,๕๔๐
ภาคอื่น	๑๕,๔๖๐	๑๗,๘๖๐	๒๑,๘๔๐
รวมทุกภาค	๔,๒๘๐	๕,๓๐๐	๗,๐๘๐

ร้อยละของการเปลี่ยนแปลงระหว่างปี ๒๕๐๓-๒๕๑๓

	รวม	อัตราการเปลี่ยนแปลง
ภาคเกษตรกรรม	๓๔.๗	๓.๐
ภาคอื่น	๔๑.๕	๓.๕
รวมทุกภาค	๖๕.๔	๕.๒

แหล่งข้อมูล สถาบันพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ

ความเจริญก้าวหน้าทางด้านเศรษฐกิจดังกล่าว ไม่ว่าจะวัดโดยมูลค่าต่อหัวโดยตรง หรือเปอร์เซ็นต์ก็ตาม จะเห็นได้ว่า ทางภาคเกษตรกรรมนั้นน้อยกว่าทางด้านอื่น ๆ มาก ถึงอย่างไรก็ตาม สถิติการขยายตัวทางด้านเกษตรกรรมซึ่งบ่งไว้เป็นร้อยละ ๓.๐ ต่อปีนั้นก็ไม่เลว จนเกินไ้ไปนัก หากแต่ว่าตัวเลขทางสถิตินั้นไม่สมบูรณ์และไม่ส่อให้เห็นถึงสภาพความจริงของฐานะและความเป็นอยู่ของเกษตรกร หัวใจของปัญหาที่มีอยู่ว่าองค์ประกอบของรายได้ประชาชาติ อันเกิดจากภาคเกษตรกรรมนั้นตกไปถึงมือเกษตรกรผู้ผลิตหรือไม่ ทั้งนี้เพราะถ้าความเจริญก้าวหน้าในภาคนี้ส่วนใหญ่ไปตกอยู่กับพ่อค้าหรือผู้ส่งออกแล้ว สถิติการและความกินที่อยู่ดีของเกษตรกรก็จะไม่กระเตื้องขึ้นมากเท่ากับสถิติตัวเลขดังกล่าว

จะอย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันนี้ประเทศด้อยพัฒนาทั้งหลายเริ่มที่จะสังเกตเห็นสภาพความเป็นจริงว่า การแปรสภาพโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจจากเกษตรกรรมไปสู่อุตสาหกรรมนั้น

ไม่ได้นำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าแก่ประชาชนส่วนใหญ่ทั้งหลายของประเทศอย่างแท้จริง การพัฒนาการด้านอุตสาหกรรมนั้น มีก็แต่เพียงประชาชนส่วนน้อยบางกลุ่มเท่านั้นที่ได้รับผลประโยชน์ ซึ่งนับวันจะทำให้ความเหลื่อมล้ำของฐานะความเป็นอยู่มีมากขึ้น ระหว่างผู้ประกอบการอาชีพเกษตรกรรมกับอุตสาหกรรม อีกประการหนึ่งคือ เป็นการกระทำที่สำเร็จได้ยากมากที่ประเทศกำลังพัฒนาจะก้าวไปสู่เวทีอุตสาหกรรม จนสามารถแข่งขันกับประเทศที่เจริญทางด้านนี้แล้วในปัจจุบันได้อย่างจริงจัง ความเสียเปรียบในเชิงความรู้ ประสบการณ์และชั้นเชิงต่าง ๆ นั้นยากนักที่จะเท่าเทียมกันได้ ฉะนั้นในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจของชาติ การมุ่งความสนใจเข้าไปสู่ภาคเกษตรกรรมให้มากกว่าอุตสาหกรรมจึงเป็นสิ่งถูกต้องและเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่ากิจกรรมด้านอุตสาหกรรมนั้นไม่สำคัญและควรที่จะเลิกให้ความสนใจและสนับสนุน ซึ่งอันที่จริงแล้วกิจกรรมทั้งสองประเภทนี้มีส่วนสัมพันธ์กันอยู่เป็นอย่างมาก แต่ความเจริญทางภาคเกษตรกรรมจะยังประโยชน์มาให้แก่ประชากรส่วนใหญ่มากกว่า

การที่ประเทศเกษตรกรรมให้ความสนใจกับการพัฒนาภาคเกษตรไม่มากเท่าที่ควรย่อมจะก่อให้เกิดผลเสียหายหลายประการ ยกตัวอย่างง่าย ๆ ก็คือ การมีผลผลิตทางเกษตรต่ำอย่างเดียว ก็สามารถสร้างปัญหาได้มากมาย การมีผลผลิตทางเกษตรต่ำหมายความว่ารายได้ของเกษตรกรจะมีน้อย อาจจะไม่เป็นการเพียงพอกับรายจ่าย ซึ่งทั้งนี้ทำให้เกิดการทอดทิ้งในการทำงานและก่อให้เกิดการจูงใจที่จะอพยพออกจากชนบทเข้าสู่แหล่งชุมนุมชนและย่านการค้าตามตัวเมืองทั้งหลายเพื่อหางานทำ ถ้าธุรกิจการค้าและอุตสาหกรรมที่มีอยู่ในประเทศนั้นไม่สามารถที่จะขยายตัวเจริญเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วพอที่จะรับการอพยพของเกษตรกรซึ่งส่วนใหญ่ไม่มีทักษะ (unskilled labor) แล้ว การว่างงานตามเมืองใหญ่ ๆ จะเกิดขึ้น ความรุนแรงของการว่างงานนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ แต่ที่สำคัญก็คืออัตราการอพยพของกรรมกรใหม่จากภาคเกษตรและอัตราการเจริญเติบโตของภาคอุตสาหกรรม เมื่อการว่างงานมีเพิ่มมากขึ้นปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมนานับประการก็จะตามมา ในลักษณะเช่นนี้ทางแก้ไขก็คือ พยายามที่จะโยกย้ายคนว่างงานเหล่านี้ กลับคืนสู่ชนบทด้วยการพัฒนาการด้านเกษตรกรรมจนเป็นที่จูงใจแก่ประชากรส่วนใหญ่ให้หันไปยึดอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักต่อไป

การพัฒนาทางด้านเกษตรกรรมนับว่าเป็นรากฐานการพัฒนาการเศรษฐกิจส่วนรวม^๑ เพราะ

1. B.F. Johnson & J.W. Mellor "The Role of Agriculture in Economic Development" AER September, 1961.

๑. ก่อให้เกิดการเพิ่มขึ้นของผลิตผลทางการเกษตร อันจะใช้เป็นอาหารเลี้ยงดูประชากรที่กำลังเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในประเทศกำลังพัฒนาเหล่านี้

๒. ผลิตผลที่เพิ่มขึ้นนั้นจะเป็นแหล่งนำมาซึ่งเงินตราต่างประเทศอันเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งในการจัดซื้ออุปกรณ์เครื่องทุ่นแรงอันทันสมัยและมีประสิทธิภาพจากต่างประเทศ

๓. อาจจะเป็นทางหนึ่งซึ่งจะทำให้มีการจ้างงานมากขึ้น

๔. การพัฒนาเกษตรทำให้รายได้ของประชาชนส่วนใหญ่ดีขึ้น ซึ่งจะเป็นพื้นฐานรองรับการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมต่อไป

แต่การพัฒนาการเกษตรเพื่อเพิ่มผลผลิตและรายได้ของเกษตรกรนั้น ไม่ใช่จะทำให้บรรลุผลสำเร็จดังที่มุ่งหวังได้ง่ายนัก ทั้งนี้ เพราะการพัฒนาเกษตรจำเป็นต้องรวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงแก้ไขสิ่งต่างๆ อย่างมากมาย เป็นต้นว่า

๑. วิธีการเพาะปลูกอันทันสมัยที่มีประสิทธิภาพจะต้องถูกนำมาใช้อยู่ตลอดเวลา

๒. พันธุ์พืชที่มีผลผลิตสูงจะต้องถูกแนะนำและแจกจ่ายให้เกษตรกรได้เพาะปลูกอย่างทั่วถึงและกว้างขวาง

๓. สิ่งอำนวยความสะดวกขั้นมูลฐานต่างๆ (infrastructure facilities) จะต้องมิใช่ว่างพร้อมมูล

๔. ระบบการจูงใจในอาชีพเกษตรกรรมจะต้องถูกจัดให้มีขึ้น

๕. ระบบการตลาดของผลิตผลทางเกษตรจะต้องมีประสิทธิภาพอย่างเพียงพอ

เมื่อสำรวจรายการสำคัญต่างๆ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนี้ ก็จะทำให้เห็นชัดว่าการพัฒนาการทางด้านเกษตรนั้นเป็นกิจกรรมที่ค่อนข้างจะแพงมากทีเดียว แพงทั้งในแง่ของรัฐบาลผู้รับผิดชอบ และแพงสำหรับเกษตรกรผู้ผลิตเอง เพราะในขั้นแรกการลงทุนปูพื้นฐานเพื่อการเร่งผลผลิต เป็นต้นว่า เชื้อนกก้น้ำ คลองลำเลียงน้ำ ถนนหนทาง การคมนาคม และระบบการเผยแพร่วิทยาการสมัยใหม่นั้นต้องให้เงินเป็นจำนวนมากมายมหาศาล และในขณะเดียวกันชาวไร่ชาวนาส่วนใหญ่ก็จำเป็นที่จะต้องมีความสามารถในการปรับตัวเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ๆ เหล่านี้ได้ ซึ่งก็จำเป็นที่จะต้องเงินอย่างเพียงพอเพื่อการลงทุน เช่น การปรับที่ดิน การหาพันธุ์ข้าวใหม่ การใช้ปุ๋ยให้ถูกต้องและการจัดหาอุปกรณ์เครื่องทุ่นแรงต่างๆ อันทันสมัยมาใช้

ฉะนั้น เราจะเห็นได้ว่าการพัฒนาการเกษตรของประเทศกำลังพัฒนาเหล่านี้จึงดำเนินคืบหน้าไปได้อย่างช้ามาก รัฐบาลจำเป็นต้องใช้ความสนใจและความอดทนเป็นอันมากที่จะดำเนินการให้บรรลุถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้ ส่วนในด้านเกษตรกรรมนั้นเป็นที่รู้สึกของคนทั่วไปว่า ยังไม่มีความสามารถที่จะปรับตัวเองให้ได้รับผลประโยชน์จากโครงการต่าง ๆ ของรัฐบาลได้อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วยถ้าปราศจากความช่วยเหลือจากรัฐบาลในด้านการเงิน เกษตรกรส่วนใหญ่ในเอเชียมีสภาพการกินอยู่อย่างคับแคบมาก รายได้ไม่พอกับรายจ่ายที่จำเป็นและส่วนใหญ่ก็เป็นหนี้คนอื่นเขาอย่างชนิดถอนตัวไม่ขึ้น

อันว่าภาวะการณ์การเป็นหนี้ในเชิงทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ถือว่าเป็นเครื่องบ่งแสดงถึงความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ ถ้าประเทศใดมีระบบการสร้างหนี้ที่มีประสิทธิภาพดีแล้ว ความเจริญย่อมจะตามมาได้ง่ายและรวดเร็ว หากแต่ภาวะหนี้สินของชาวนานั้นผิดกับหลักทฤษฎีดังกล่าวตรงที่ว่า มันเป็นหนี้สินในการบริโภคเพื่อประำทังชีพ (consumption purpose) และไม่ใช่เพื่อการลงทุน (investment purpose) ซึ่งหนี้สินที่เศรษฐศาสตร์ถือว่าเป็นหนี้ที่ชำนาก่อขึ้นนั้น ไม่มีประสิทธิภาพในการเสริมสร้าง (unproductive debts) ซึ่งถ้ามีหนี้สินมาก จะมีได้หมายความว่า จะมีความเจริญมาก แต่จะหมายความว่ามีความยากจนมากอันมีผลสืบจากการที่รายได้มีน้อยกว่ารายจ่ายที่จำเป็น ภาวะหนี้ของชาวเกษตรกรรมนั้นวันจะทวีความรุนแรงขึ้นทุกขณะโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภายใต้สถานการณ์อันปั่นป่วนของระบบเศรษฐกิจจำอันดังที่เป็นอยู่ในขณะนี้

การที่จะช่วยเหลือเกษตรกรเพื่อจะยกระดับฐานะความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นนั้น จึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าใจถึงปัญหาทางด้านหนี้สินของประชากรเหล่านี้ให้ถ่องแท้ เพื่อจะได้วางมาตรการและนโยบายการแก้ไขได้อย่างถูกต้องและอย่างมีประสิทธิภาพ บทความฉบับนี้จึงมีจุดประสงค์ที่จะวิเคราะห์สภาพการณ์ทางด้านการเงินของเกษตรกรไทย โดยอาศัยทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ง่าย ๆ เป็นเครื่องมือ ซึ่งทั้งนี้ผู้เขียนหวังเป็นอย่างมากกว่า วิธีการวิเคราะห์ปัญหาในลักษณะเช่นนี้จะยังผลประโยชน์บ้างไม่มากนักอย่าลู่การวางแผนพัฒนาการด้านเกษตรกรรมของชาติ อันจะเป็นทางหนึ่งซึ่งจะช่วยปลดเปลื้องความทุกข์ยากของพี่น้องชาวเกษตรกรทั้งหลายในที่ที่สุด

ภาค ๒

หนี้สินของชาวนาชนบทในประเทศไทย

๒.๑ สภาพการณ์ในปัจจุบัน

ขณะนี้ประชากรส่วนใหญ่ของไทยกว่า ๘๐ เปอร์เซ็นต์ประกอบกิจการในสาขาการเกษตรซึ่งเป็นสาขาที่สำคัญที่สุดในระบบเศรษฐกิจของประเทศ โดยทำหน้าที่เป็นผู้เพิ่มผลผลิตภายในประเทศ ประมาณมูลค่าได้มากกว่าหนึ่งส่วนสามของผลผลิตทั้งหมด อีกทั้งเป็นสาขาที่นำรายได้จากการส่งออกอันสำคัญ

ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๐๔-๒๕๑๔ ผลผลิตในด้านการเกษตรได้เพิ่มขึ้นประมาณปีละ ๓-๕ เปอร์เซ็นต์ แต่สัดส่วนของมันต่อผลผลิตรวมทั้งประเทศค่อย ๆ ลดลงตามลำดับคือ จาก ๔๐ เปอร์เซ็นต์ในปี พ.ศ. ๒๕๐๔ ลงมาถึง ๓๓ เปอร์เซ็นต์ในปี พ.ศ. ๒๕๑๔ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะส่วนหนึ่งเกิดจากการขยายตัวอย่างรวดเร็วในสาขาอุตสาหกรรมและการค้า ซึ่งเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ และอาจเป็นผลเนื่องมาจากการอยู่ตัวของผลผลิตจากพืช ผลที่สำคัญ เช่น ข้าว^๒ ก็เป็นได้ อย่างไรก็ตาม ปริมาณผลผลิตของพืชชนิดอื่น อาทิเช่น ข้าวโพด ข้าวฟ่าง และมันสำปะหลัง ได้เพิ่มขึ้นจากจำนวนอันน้อยมากในปี พ.ศ. ๒๔๙๕ เป็นจำนวนถึง ๘.๕ ล้านตันในปี พ.ศ. ๒๕๐๙ แต่โดยทั่วไปแล้วประสิทธิภาพการผลิตของภาคเกษตรก็ยังคงอยู่ในระดับที่ต่ำมาก ซึ่งทั้งนี้ทางราชการก็ได้พยายามเป็นอย่างมากที่จะปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นอยู่ตลอดเวลา โดยการชักนำให้มีการใช้เครื่องจักรกลและวิชาการสมัยใหม่ แต่ข้อพึงสังเกต ก็คือ การเปลี่ยนแปลงลักษณะการผลิตจากแบบชาวบ้านไปเป็นแบบสมัยใหม่นั้นทำได้ยากมาก ทั้งนี้เพราะเกษตรกรเรายังขาดเงินทุนซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินการนี้ ฉะนั้นการขาดแคลนทุนทรัพย์ดังกล่าวจึงเป็นสาเหตุใหญ่ที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการเกษตรเป็นอย่างยิ่ง^๓

๒ คูตารางที่ ๑ (หน้า ๓๖)

๓ กู T.W. Schultz, *Transforming Traditional Agriculture*, Yale, 1964, และ C.B. Baker "Limited Capital as a Restraint On Agricultural Development" *Economic Development of Agriculture*, Iowa, State, 1965.

ตารางที่ ๒
จำนวนประชากรและการแบ่งประเภทที่ดินเป็นรายภาค

ภาค	จำนวนประชากร		เอเคอร์ (๑ เอเคอร์ = ๒.๔ ไร่)	พื้นที่การ เพาะปลูก	ป่าและ ทุ่งหญ้า	ห้วยและ ทะเลสาบ	ไม้แยกประเภท
	พ.ศ. ๒๕๐๓ พันคน	พ.ศ. ๒๕๑๓ พันคน					
ภาคกลาง	๘,๓๔๗	๑๑,๓๓๒	๒๕,๘๕๔,๗๕๐	๓๐.๐	๕๐.๐	๐.๒	๑๕.๗
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	๕,๐๗๘	๑๒,๔๕๕	๔๒,๕๕๖,๕๐๐	๒๑.๒	๓๕.๕	๐.๔	๓๘.๕
ภาคเหนือ	๕,๗๗๗	๗,๗๖๓	๔๒,๕๐๑,๕๐๑	๗.๕	๗๕.๒	—	๒๗.๕
ภาคใต้	๓,๓๐๒	๔,๔๓๘	๑๗,๕๔๗,๒๕๐	๒๕.๘	๕๓.๓	๑.๔	๑๕.๕

แหล่งข้อมูล กรมที่ดินและสำนักงานสถิติแห่งชาติ

ตารางที่ ๓
สถิติข้าวแบ่งเป็นรายภาค (พ.ศ. ๒๕๑๒)

ภาค	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙
ภาค	จำนวนกรัง เรือนของ เกษตรกร	จำนวนกรัง เรือนของ ชาวนา	$(๒) \div (๑)$ เปอร์เซ็นต์	% ของผู้เช่า นา	จำนวนโดย เฉลี่ยต่อ กรังเรือน* (Hectares)	จำนวนผลผลิต ของข้าวต่อ กรังเรือน (๑,๐๐๐ ก.ก.)	จำนวนผลผลิต เกษตรกรรวม ต่อเอเคอร์ (ก.ก.)	มูลค่าข้าว ต่อ ๑๐ ก.ก. โดยเฉลี่ย (\$)	มูลค่าผลผลิตข้าว โดยเฉลี่ย ต่อกรังเรือน (\$)
ภาคกลาง	๗๒๔,๗๘๕	๔๕๘,๒๓๒	๖๘.๗	๔๐.๗๗	๓.๘๘	๗.๑๖	๑,๘๕๓	๕.๒๗	๓๗๗
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	๑,๓๔๗,๔๒๓	๑,๑๘๓,๕๘๕	๘๗.๘	๒๑.๗๓	๒.๕๘	๓.๖๔	๑,๔๐๘	๔.๘๕	๑๗๘
ภาคเหนือ	๘๘๔,๕๗๖	๗๒๓,๗๕๕	๘๑.๕	๑๗.๘๗	๒.๑๖	๕.๐๓	๒,๓๒๑	๔.๗๖	๒๓๕
ภาคใต้	๔๖๐,๘๕๔	๓๖๐,๕๕๖	๗๘.๓	๑๔.๔๘	๑.๔๖	๒.๗๒	๑,๘๖๑	๔.๓๑	๑๑๗
ทั่วประเทศ	๓,๔๑๗,๕๙๗	๒,๘๐๘,๕๕๒	๘๐.๗	๑๘.๕๖	๒.๕๖	๔.๕๒	๑,๗๖๓	๔.๘	๒๑๗

* 1 Hectare = 2.4 acre
แหล่งข้อมูล A.I.D. Spring Review of Small Farmer Credit, Volume XII, February 1973.

จากเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ ๓๒๑,๒๕๐,๐๐๐ ไร่ ประมาณ ๒๓ เปอร์เซ็นต์ของเนื้อที่เหล่านี้ใช้ทำการเพาะปลูก นอกนั้นเป็นที่ดินซึ่งยังไม่ได้สำรวจหรือไม่ก็ไม่เหมาะแก่การเกษตรกรรม ประมาณ ๕% ของเนื้อที่ทั้งหมดจัดอยู่ในประเภทป่าสงวนที่อาจจะนำมาใช้เป็นประโยชน์ได้เมื่อมีการขยายการเพาะปลูกเพิ่มมากขึ้น อันที่จริงอัตราการบุกเบิกป่าเพื่อทำการเพาะปลูกได้สูงขึ้นค่อนข้างมากระหว่างช่วงเวลาที่ผ่านมา เฉพาะข้าวอย่างเดียวเท่านั้นที่ใช้เนื้อที่ในการเพาะปลูกเพิ่มขึ้นจากประมาณ ๓๕.๒๕ ล้านไร่ระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๙๓-๒๔๙๕ เป็น ๔๓ ล้านไร่ ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๐๘-๒๕๑๐ สำหรับพืชผลประเภทอื่น พื้นที่ทำการเพาะปลูกได้เพิ่มขึ้นจาก ๕ ล้านไร่ เป็น ๒๒.๕ ล้านไร่ ในช่วงเวลาเดียวกัน^๔ ไชยยงค์ ชูชาติ ได้ทำการประมาณไว้ในปี พ.ศ. ๒๕๑๐ ว่ามีที่ดินว่างเปล่าประมาณ ๕๒.๕ ถึง ๖๒.๕ ล้านไร่ แต่ในปีพ.ศ. ๒๕๑๙ เนื้อที่จะลดลงเหลือเพียง ๓๕-๔๐ ล้านไร่^๕ ความจริงตัวเลขเหล่านี้อาจจะประมาณสูงกว่าข้อเท็จจริงไป ทั้งนี้ไชยยงค์ได้ยอมรับว่าการคำนวณนี้ได้นับจำนวนที่ดินที่ถูกผู้หักร้างถางป่าเข้าไปทำการเพาะปลูก เป็นที่คาดกันว่าในอนาคตเมื่อจำนวนพื้นที่สำหรับทำการเพาะปลูกนั้นลดน้อยลง และประชากรมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ การเพาะปลูกจะต้องทำกันในพื้นที่ขนาดเล็ก (Intensive farming) และค่าเช่าแก่ก็จะต้องเพิ่มขึ้น ซึ่งหมายความว่า ประสิทธิภาพการผลิตจะต้องเพิ่มมากขึ้นอีกมากเพื่อจะให้คุ้มกับค่าเช่าและรายจ่ายอื่น ๆ แนวโน้มนี้จะเป็นไปได้หรือไม่ในอนาคตเป็นสิ่งที่ไม่สามารถจะบอกได้แน่ชัด เนื่องด้วยเรายังขาดความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบัน ซึ่งเป็นตัวอธิบายอันสำคัญต่อปัญหานี้

ตารางที่ ๓ แสดงสถิติของการผลิตข้าวโดยย่อ ภาคกลางเป็นภาคที่ทำการเพาะปลูกได้สมบูรณ์ที่สุด ผลผลิตโดยเฉลี่ยและรายได้ต่อครอบครัวสูงกว่าภาคอื่น ๆ แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าในภูมิภาคแถบนี้อัตราส่วนของชาวนาผู้เช่าภาคกลับสูงกว่าภาคอื่น ๆ ของประเทศ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าข้อเท็จจริงนี้สัมพันธ์กับความเชื่อโดยทั่วไปที่ว่า จำนวนนาเช่าและประสิทธิภาพในการเพิ่มผลผลิตมีความสัมพันธ์ในทางตรงกันข้าม นั่นคือเมื่อมีประสิทธิภาพการผลิตสูง ชาวนาคอร์จะมีฐานะทางการเงินดีขึ้น ฉะนั้น อัตราของการสูญเสียที่นาอันเนื่องมาจากการมีหนี้สินท่วมทับควรจะลดน้อยลง

๔ J.C. Ingram, *Economic Change in Thailand 1850-1970*. Stanford University Press, 1971 หน้า 238-239

๕ ไชยยงค์ ชูชาติ การถือกรรมสิทธิ์ของที่ดินในประเทศไทย (เอกสาร) (ไม่บ่งวันที่)

แต่ความจริงมีอยู่ว่า ค่าครองชีพและต้นทุนการผลิตในภาคกลางซึ่งสูงกว่าภาคอื่นๆ ของประเทศมาก ทำให้รายได้ซึ่งสูงกว่าของชาวนาในภาคอื่นนั้นไม่มีความหมาย อีกประการหนึ่งมูลค่าของที่ดินในภาคกลางโดยเฉลี่ยค่อนข้างจะสูงกว่าท้องถิ่นอื่น ฉะนั้น จึงนิยมใช้เป็นสินทรัพย์ในการค้ำประกันเงินกู้และด้วยเหตุนี้เมื่อชาวนาไม่สามารถจะหาเงินที่กู้มาส่งได้ตามกำหนดเวลา เขาก็ยอมจะสูญเสียที่ดินไป ส่วนใหญ่แล้วที่ดินเหล่านี้จะถูกขายให้แก่เจ้าหนี้ในราคาต่ำกว่าท้องตลาดมาก อันเป็นกลเม็ดของเจ้าหนี้ หรือที่เรียกกันตามภาษาท้องถิ่นว่า "นายทุนหน้าเลือด" ('loan-sharks') การให้กู้ยืมเช่นนี้ยากที่จะป้องกันหรือตรวจสอบได้ เพราะผู้กักตุนทำสัญญาด้วยความสมัครใจโดยมิได้กลางแกลงสงสัยในผลที่จะตามมา ในภาคอื่น ๆ ราคาที่ดินขนาดเท่ากันนั้นอยู่ในเกณฑ์ต่ำและไม่ค่อยสมบูรณ์นัก ผู้ให้กู้จึงมักจะให้ชาวนายืมเงินไปโดยไม่ได้เจาะจงตั้งใจที่จะยึดครองที่ดินของผู้ขอกู้หากไม่ปฏิบัติตามสัญญามากนัก ส่วนใหญ่หลักประกันเงินกู้จะเป็นในรูปทรัพย์สินอื่น ๆ เช่น ข้าวหรือผลิตภัณฑ์เกษตร แต่อย่างไรก็ตามเป็นที่รู้สึกกันว่าเจ้าหนี้ในภาคอื่น ๆ ก็ไม่ค่อยจะเข้มงวดเท่ากับเจ้าหนี้ในภาคกลาง ดังนั้นอัตราการเปลี่ยนมือผู้ถือครองที่ดินจึงอยู่ในเกณฑ์ต่ำดังกล่าวแล้ว

ในประเทศไทยชาวนาสวนใหญ่มักประสบปัญหาในการแบกภาระหนี้สินและการสูญเสียกรรมสิทธิ์ของที่ดินในอัตราสูงอย่างมาก จากการสำรวจโดยกรมพัฒนาที่ดินแสดงว่าก่อนปี พ.ศ. ๒๕๐๘ ประมาณ ๘๐ เปอร์เซ็นต์ของชาวนาในภาคกลางซึ่งเป็นที่ที่อุดมสมบูรณ์ที่สุดของประเทศมีที่ดินเป็นของตนเอง แต่ในปี พ.ศ. ๒๕๑๑ จำนวนเปอร์เซ็นต์ดินลดลงเหลือเพียง ๔๐%^๖ เป็นที่ยอมรับกันว่าเหตุที่เป็นเช่นนี้ไม่ใช่เพราะหนี้สินของชาวนาที่เพิ่มขึ้นเพียงอย่างเดียวเท่านั้น หากแต่เป็นเพราะดินฟ้าอากาศที่ทำให้พืชผลตกต่ำ รวมทั้งราคาของสินค้าเกษตรกรรมที่ต่ำด้วย จะอย่างไรก็ตาม เป็นธรรมดาที่ภาคเกษตรกรรมย่อมจะเสียเปรียบภาคอื่น ๆ อยู่มากมายหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการระดมเงินช่วยเหลือในเวลาที่ยึดสนซึ่งอันนี้คือความแตกต่างที่สำคัญประการหนึ่งของกิจการด้านเกษตรและอุตสาหกรรม เป็นต้นว่าในภาวะเศรษฐกิจซบเซา นายธนาคารมักจะยื่นมือเข้าช่วยเหลือพ่อค้านักธุรกิจต่าง ๆ อย่างจริงจัง เพื่อป้องกันการฟุบของระบบธุรกิจซึ่งจะส่งผลกระทบต่อวงไปยังกิจการของธนาคารเอง แต่เหตุการณ์ดังกล่าวมิได้เกิดขึ้นกับเกษตรกร เมื่อตกอยู่ในสภาพการณ์เช่นเดียวกัน ฉะนั้นปัญหาทางด้านการให้สินเชื่อแก่ชาวนาจึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ความยากจนระหว่างเกษตรกรทั้งหลายแพร่กระจายไปในประเทศต่าง ๆ ในเอเชีย

^๖ Chusak Himathongkam "Problems of Agricultural Sector" in *Agricultural Credit Problems in Thailand*, Tongroj Onchan (ed.), ADC-National Seminar Report No. 1, 1972.

เป็นที่ยอมรับกันว่า อัตราการเพิ่มขึ้นของการเช่าที่ดินมาทำการเพาะปลูก จะทำให้สภาพความเป็นอยู่ของชาวนากลับจนลง ประมาณกว่าครึ่งหนึ่งของผลผลิตต่อปีได้ใช้ไปในการเสียค่าเช่า ประจวบกับอัตราดอกเบี้ยในเขตชนบทที่ชาวนาจะต้องจ่ายสูงมาก ฉะนั้น เงินรายได้สุทธิจึงไม่เพียงพอกับรายจ่าย ชาวนาเหล่านี้ไม่มีทางเลือกนอกจากก่อหนี้สินเพิ่มพูนมากขึ้น และความจนจึงเบียดเบียนตามมา

๒.๒ ความต้องการสินเชื่อทางการเกษตร

ในปี พ.ศ. ๒๕๐๖ นาย เอ็ม. เอฟ. ลองและสหายได้ประมาณความต้องการสินเชื่อทางการเกษตรไว้ประมาณ ๙,๐๐๐ ล้านบาท (หรือประมาณ ๔.๕ ล้านดอลลาร์)^๗ ชูศักดิ์ หิมะทองคำได้ทบทวนการประมาณนี้อีกครั้งหนึ่งในปี พ.ศ. ๒๕๑๓ โดยใช้วิธีการคำนวณคล้ายกับที่นายลองเคยทำ ผลที่ได้นั้นตรงกับความเชื่อที่ว่าฐานะทางการเงินโดยทั่วไปของชาวนากำลังทรุดโทรมลง จำนวนหนี้สินของชาวนาเพิ่มขึ้นถึง ๔๕ เปอร์เซ็นต์เป็น ๑๓,๐๐๐ ล้านบาท ในช่วงเวลาเจ็ดปีที่ผ่านมา รายละเอียดนี้จะได้จากตารางที่ ๔

ตัวเลขที่ได้นี้ค่อนข้างต่ำ ทั้งนี้เพราะคำนวณจากสถิติที่เกี่ยวข้องกับการเพาะปลูกข้าว และคำนวณต้นทุนการผลิตจากการทำนาแบบโบราณ ซึ่งจะอยู่ในอัตราต่ำ นอกจากนั้นการเก็บตัวเลขยังได้จากการสัมภาษณ์ ซึ่งส่วนใหญ่คำตอบที่ได้มักจะต่ำกว่าที่เป็นจริง ทั้งนี้เพราะชาวนาขาดความรู้ในเรื่องมูลค่าปัจจัยในการผลิตต่าง ๆ ความพยายามที่จะเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงเป็นการปลูกพืชชนิดอื่น ๆ หรือการปรับปรุงที่นาให้ทันสมัย ประกอบกับภาวะเงินเฟ้อในระยะนี้ทำให้จำนวนสินเชื่อที่ต้องการเพิ่มขึ้นจากที่แสดงไว้ตามตัวเลขในตารางข้างต้นนี้มาก ตามปกติความต้องการเงินกู้แปรผันโดยตรงกับจำนวนพื้นที่ที่ทำการเพาะปลูกและรายได้ของชาวนา ถึงแม้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างขนาดของหนี้และตัวแปรทั้งสองนี้ไม่ค่อยจะเป็นสัดส่วนแน่นอนเราก็คงจะใช้เป็นตัวอย่างในการหาแนวทางได้ ดังแสดงไว้ในตาราง ๕ ข้างล่างนี้

ตารางที่ ๕ แสดงถึงเปอร์เซ็นต์ของความต้องการเงินกู้ของเกษตรกร ซึ่งเพิ่มขึ้นพร้อมกับระดับรายได้และเนื้อที่ทำการเพาะปลูก ทั้งนี้ก็เนื่องด้วยเหตุผลสองประการ ประการแรกเกษตรกรผู้มีรายได้สูงมักจะมีขอบเขตในการใช้เงินมาก จึงจำเป็นที่จะต้องการเงินกู้สูง

^๗ P. Thisyamonodol, V. Arromdee, M.F. Long Agricultural Credit in Thailand: Data and Policy Kasetsart University, Bangkok, Thailand. 1965.

ตารางที่ ๔
การประมาณความต้องการสินเชื่อของชาวนา (ปี พ.ศ. ๒๕๑๓)

ภาค	จำนวน ครอบครัว ชาวนา	% ความต้อง การสินเชื่อ	จำนวนครัวเรือนที่ ต้องการสินเชื่อ	ขนาดหนี้ โดยเฉลี่ย ต่อ ครอบครัว	ต้นทุนข้าว เปลือกต่อ ไร่ (บาท)	จำนวนสินเชื่อที่ ต้องการต่อ ครอบครัว (บาท)	ความต้องการสินเชื่อ รวม (ล้านบาท)
(๑)	(๒)	(๓)	(๔)	(๕)	(๖)	(๗)	(๔) × (๗)
ภาคเหนือ	๗๗๗,๖๔๒	๕๐	๓๐๐,๒๐๐	๓๓	๓๓๔	๓,๐๐๐	๒,๕๐๐
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	๑,๒๒๐,๗๙๖	๕๖	๑,๑๗๒,๑๖๐	๑๖	๒๓๔	๓,๗๐๐	๔,๓๓๖
ภาคกลาง	๗๒๒,๕๗๑	๘๕	๖๑๓,๔๗๐	๒๖	๕๓๓	๘,๕๐๐	๕,๒๑๒
ภาคใต้	๔๕๓,๐๐๖	๑๐๐	๔๕๓,๐๐๐	๑๐	๓๕๗	๓,๕๐๐	๑,๖๒๕
รวม	๓,๒๑๔,๔๐๕	—	๓,๐๐๘,๘๓๐	—	—	—	๑๓,๗๗๓

แหล่งข้อมูล : Agricultural Credit Problem in Thailand, op. cit., 1965.

ตารางที่ ๕			
ความต้องการสินเชื่อแบ่งตามรายได้และจำนวนไร่ที่ทำการเพาะปลูก			
สัดส่วนของสินเชื่อที่ต้องการ			
โดยรายได้สุทธิ		โดยจำนวนเนื้อที่เพาะปลูก	
(รายได้ บาท)	%	เนื้อที่ (ไร่)	%
๑-๑,๕๕๕	๕๖.๖๔	๑-๕	๔๕.๐๕
๒,๐๐๐-๔,๕๕๕	๖๑.๓๓	๕-๑๐	๕๔.๐๐
๕,๐๐๐-๘,๕๕๕	๗๕.๘๖	๑๐-๒๐	๕๗.๓๕
๑๐,๐๐๐-๑๕,๕๕๕	๗๖.๓๕	๒๐-๕๐	๗๒.๕๕
๒๐,๐๐๐ และมากกว่า	๗๗.๕๐	๕๐ หรือมากกว่า	๘๐.๘๕
รายได้รวม	๖๗.๑๕	ทุกท้องที่	๖๗.๑๕

แหล่งข้อมูล : A. Rozental, Finance and Development in Thailand.
Praeger Publishers, 1970. หน้า ๕๗

ประการที่สอง อาจจะเป็นเพราะผู้ที่มีรายได้สูงและมีที่ดินมากเป็นผู้ที่มีเครดิตสูงสามารถจะขอกู้ยืมได้มากกว่าและง่ายกว่า จึงคิดอยากจะทำเงินเอามาประกอบการขึ้น

๒.๓ อุปทานของเงินกู้

โดยทั่วไปแล้วเมื่อเรากล่าวถึงอุปทานของเงินทุนในกิจการใดก็ตาม เรามักจะคิดว่าธนาคารเป็นแหล่งเงินกู้ที่สำคัญที่สุด สำหรับของไทยนั้นก็เช่นกัน ธนาคารพาณิชย์เป็นเจ้าของหนี้รายใหญ่ที่สุด หากแต่กิจการของธนาคารมักจะถูกกำหนดให้อยู่ภายในสาขาเศรษฐกิจที่เจริญแล้ว นั่นคือสาขาธุรกิจการค้าและอุตสาหกรรม สำหรับสาขาเกษตรกรรมนั้น ระบบการธนาคารไม่สามารถจะเข้าไปเผยแพร่ในเขตชนบทได้อย่างกว้างขวาง เพราะยังมีอุปสรรคอยู่มากมายหลายประการ ส่วนใหญ่รัฐบาลเป็นผู้ช่วยเหลือให้เงินกู้แก่เกษตรกร ธนาคารพาณิชย์ให้บริการในด้านนี้น้อยมาก อย่างไรก็ตามเราพอจะรวบรวมปัจจัยที่ธนาคารพาณิชย์ไม่ยอมมีบทบาทต่อประชากรในเขตชนบทได้ ๓ ประการด้วยกัน คือ

๑. การเสี่ยงภัยที่ธนาคารจะต้องรับภาระมีมาก เพราะผลผลิตทางเกษตรกรรมขึ้นอยู่กับดินฟ้าอากาศเป็นส่วนใหญ่
๒. ฐานะความมั่นคงของผู้ขอกู้ในสาขานี้ต่ำกว่าระดับมาตรฐานของการธนาคาร
๓. ต้นทุนในการดำเนินการสูง

จากเหตุผลดังกล่าวนี้ จึงเป็นที่ปรากฏว่าธนาคารพาณิชย์ได้ให้การบริการเงินกู้แก่สาขาเกษตรกรรมและกิจการที่เกี่ยวข้องด้วยน้อยกว่า ๓ เปอร์เซ็นต์ของจำนวนเงินกู้ทั้งหมดที่ให้บริการแก่หน่วยเอกชน ตารางแสดงการกระจายเงินกู้ของธนาคารพาณิชย์ได้รวบรวมได้ในตารางที่ ๖

ตารางที่ ๖
การกระจายเงินกู้ของธนาคารแห่งประเทศไทยให้กู้ยืม (คิดเป็นเปอร์เซ็นต์)

	พ.ศ. ๒๕๑๒		พ.ศ. ๒๕๑๓		พ.ศ. ๒๕๑๔		พ.ศ. ๒๕๑๕		พ.ศ. ๒๕๑๖		พ.ศ. ๒๕๑๗	
	มูลค่า	สัดส่วนเป็น %	มูลค่า	สัดส่วนเป็น %	มูลค่า	สัดส่วนเป็น %	มูลค่า	สัดส่วนเป็น %	มูลค่า	เปอร์เซ็นต์	มูลค่า	เปอร์เซ็นต์
๑. เกษตรกรรม	๖๖๐.๔๕	๒.๘๒	๖๓๗.๔๑	๒.๒๖	๗๔๒.๑๓	๒.๓๒	๗๖๑.๒๐	๒.๕๕	๕๕๐.๕	๑.๕๓	๑,๓๐๕.๓	๑.๘๕
๒. เหมืองแร่	๓๕๒.๕๖	๑.๖๔	๔๐๗.๕๗	๑.๔๔	๓๐๕.๕	๒.๒๒	๔๐๕.๓๘	๑.๔๗	๔๖๘.๑	๑.๕๑	๕๔๑.๕	๐.๗๘
๓. อุตสาหกรรมการ	๓,๑๗๕.๐๕	๑๓.๕๗	๔,๓๕๑.๗๕	๑๕.๕๑	๕,๕๕๗.๗๓	๑๖.๒๓	๕,๖๘๖.๕๕	๑๕.๘๖	๗,๓๕๗.๘	๑๖.๒๕	๑๒,๗๖๒.๗	๑๗.๕๕
๔. ก่อสร้าง	๑,๖๒๐.๕๕	๖.๕๓	๑,๕๕๕.๗๒	๕.๖๕	๑,๗๗๑.๕๕	๕.๕๓	๒,๕๕๑.๗๐	๖.๐	๒,๖๐๘.๒	๕.๐๕	๓,๓๕๑.๕	๔.๕๒
๕. ธุรกิจการเงิน	๑,๒๕๗.๕๐	๕.๓๕	๑,๗๑๑.๓๕	๖.๐๗	๑,๖๗๕.๕๕	๕.๐๖	๑,๗๗๗.๕๖	๕.๑๖	๒,๕๕๑.๓	๕.๗๐	๓,๐๖๗.๕	๔.๕๕
๖. สินค้าเข้	๕,๕๕๕.๓๑	๑๗.๗๗	๕,๓๑๕.๗๗	๑๗.๗๗	๕,๑๕๗.๓๖	๑๖.๑๐	๕,๐๕๗.๕๗	๑๕.๒๑	๕,๑๗๗.๕	๑๓.๑๖	๕,๒๕๗.๑	๑๗.๗๐
๗. สินค้าออก	๒,๕๕๒.๖๑	๑๐.๕๕	๒,๗๕๗.๗๕	๑๐.๕๕	๓,๑๕๑.๕๕	๑๐.๕๕	๓,๑๗๗.๕๑	๑๐.๕๕	๕,๕๕๗.๐	๑๕.๕๓	๕,๕๕๗.๑	๑๑.๗๐
๘. การค้าปลีก	๕,๕๕๕.๒๓	๒๕.๕๖	๖,๗๕๑.๕๖	๒๕.๐๗	๗,๐๗๗.๕๕	๒๕.๒๒	๕,๑๗๗.๐	๑๖.๒๐	๕,๒๕๗.๐	๑๖.๕๗	๕,๖๗๗.๒	๑๖.๒๑
๙. สาธารณูปโภค	๒๕๗.๒๓	๑.๐๗	๓๒๕.๒๒	๑.๑๕	๔๗๗.๒๐	๑.๕๗	๔๗๗.๒๓	๑.๑๗	๖๐๕.๒	๑.๑๗	๗๕๗.๗	๑.๑๕
๑๐. การธนาคาร ธุรกิจการเงิน	๓๐๖.๗๗	๑.๓๑	๖๕๕.๕๐	๒.๑๕	๗๒๗.๒๒	๒.๕๕	๑,๖๐๕.๕๖	๕.๕๗	๒,๕๗๗.๑	๕.๕๖	๓,๕๗๗.๒	๕.๕๖
๑๑. การบริการ	๑,๕๕๕.๓๐	๕.๕๓	๑,๕๕๖.๕๑	๕.๕๑	๑,๕๕๗.๖๗	๖.๕๕	๒,๐๗๗.๗๕	๕.๗๗	๒,๑๗๗.๓	๕.๕๖	๓,๐๗๗.๑	๕.๕๗
๑๒. การบริโภค ส่วนบุคคล	๑,๕๕๖.๖๖	๗.๒๕	๒,๕๕๗.๗๗	๙.๖๓	๒,๑๗๗.๕๕	๗.๒๕	๓,๐๗๗.๐๑	๘.๖๑	๕,๕๕๗.๕	๑๖.๕๕	๕,๕๕๗.๓	๗.๕๕
๑๓. อื่น ๆ	๕๕.๗๗	๐.๐๗	๕.๐๓	๐.๐๓	๒๗.๗๕	๐.๐๗	๑๐.๑๐	๐.๐๓	๓๐.๓	๐.๐๖	๒๑.๓	๐.๐๓
รวม	๒๓,๓๕๑.๒๐	๑๐๐.๐	๒๗,๒๕๑.๒๕	๑๐๐.๐	๓,๐๗๕.๖๗	๑๐๐.๐	๓,๕๕๕.๗๒	๑๐๐.๐	๕,๕๕๗.๒	๑๐๐.๐	๖,๕๕๗.๖	๑๐๐.๐

ตารางที่ ๗-๑
แหล่งสินเชื่อแยกตามภาค
(๒๕๐๖)

	ภาคกลาง		ภาคเหนือ		ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ		ภาคใต้		ยอดรวม	
	จำนวน	มูลค่า	% จำนวน	มูลค่า	จำนวน	มูลค่า	จำนวน	มูลค่า	จำนวน	มูลค่า
	= percent									
เครดิต เพื่อนบ้าน	๑๗.๘	๒๒.๖	๔๔.๘	๑๗.๐	๕๐.๐	๕๘.๕	๔๐.๒	๔๓.๐	๓๕.๕	๓๒.๐
ผู้เช่าธุรกิจการ เจ้าของรายขายของ	๑๔.๐	๑๖.๗	๒๔.๑	๑๕.๕	๑๒.๑	๔.๓	๑๕.๑	๑๒.๕	๑๕.๗	๑๕.๐
พ่อค้าพหุผล เจ้าของที่ดิน	๖๕.๕	๕๗.๘	๒๐.๖	๒๓.๓	๓๐.๕	๒๖.๔	๓๑.๘	๓๐.๖	๓๖.๕	๔๖.๐
เจ้าหน้าที่ เจ้าหน้าที่	๕.๒	๑๓.๕	๔.๑	๓.๐	๑๒.๑	๔.๖	๑๒.๑	๑๐.๕	๑๖.๕	
เจ้าหน้าที่ เจ้าหน้าที่	๘.๒	๗.๕	๕.๒	๑๐.๐	๕.๑	๖.๕	๑๓.๗	๑๓.๘	๘.๖	
เจ้าหน้าที่ เจ้าหน้าที่	๖.๖	๑๐.๗	๐.๐	๐.๐	๑.๕	๕.๒	๐.๐	๐.๐	๒.๑	
เจ้าหน้าที่ เจ้าหน้าที่	๘.๐	๑๔.๓	๗.๘	๘.๕	๓.๓	๗.๕	๓.๐	๑.๕	๕.๔	
เจ้าหน้าที่ เจ้าหน้าที่	๓.๕	๑๑.๐	๓.๕	๑.๓	๔.๕	๒.๖	๓.๐	๔.๔	๓.๕	
สถาบันการเงิน สหกรณ์สินเชื่อ	๒๕.๕	๓.๐	๑๐.๓	๕.๘	๗.๖	๑๐.๘	๑๒.๕	๑๕.๗	๗.๕	๕.๐
หน่วยงานราชการ ธนาคารพาณิชย์	๑.๔	๒.๐	๑๐.๓	๕.๘	๗.๖	๑๐.๘	๑๒.๑	๑๒.๕	๗.๕	
	๐.๕	๑.๐	๐.๐	๐.๐	๐.๐	๐.๐	๐.๘	๐.๐	๐.๔	
	๐.๐	๐.๐	๐.๐	๐.๐	๐.๐	๐.๐	๐.๐	๐.๐	๐.๐	
ยอดรวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	

แหล่งข้อมูล : P. Thisyamodel, V. Arrorndee, M.F. Long Agricultural Credit in Thailand: Data and Policy
Kasetsart University, Bangkok, Thailand 1965.

ตารางที่ ๗ - ๒
 เบื้องต้นจำนวนเกษตรกรผู้ปลูกและมูลค่าแยกตามภาค
 (๒๕๑๓)

	ภาคกลาง		ภาคเหนือ		ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ		ภาคตะวันออก		ภาคใต้		ขอรวม	
	จำนวนเกษตรกร	มูลค่า	จำนวนเกษตรกร	มูลค่า	จำนวนเกษตรกร	มูลค่า	จำนวนเกษตรกร	มูลค่า	จำนวนเกษตรกร	มูลค่า	จำนวนเกษตรกร	มูลค่า
	ญาติเพื่อนบ้าน พ่อค้า ธนาคาร สหกรณ์ กลุ่มชาวนา อื่น ๆ	๓๘,๒๑ ๓๓,๗๒ ๕,๓๐ ๑๒,๔๖ ๕,๓๒ ๐,๕๕ -	๓๑,๗๕ ๔๑,๘๘ ๑๓,๕๓ ๑๑,๗๕ -	๒๒,๓๕ ๒๔,๖๕ ๑๗,๒๔ ๒๗,๗๕ ๗,๓๐ -	๑๒,๓๖ ๒๕,๓๗ ๑๕,๖๕ ๓๕,๒๘ ๑๐,๖๑ -	๖๗,๖๔ ๑๕,๔๕ ๖,๔๒ ๕,๗๗ ๓,๖๗ ๐,๕๒ ๐,๐๕	๕๘,๕๐ ๑๔,๑๘ ๕,๐๐ ๗,๖๘ ๘,๕๖ ๐,๖๓ ๐,๕๖	๔๖,๖๗ ๒๔,๔๔ ๑๒,๔๕ ๑๑,๕๖ ๔,๔๔ ๐,๕๔ -	๖๘,๖๖ ๑๔,๓๒ ๗,๔๘ ๕,๓๔ -	๓๘,๒๖ ๓๗,๑๒ ๕,๔๗ ๖,๘๒ ๘,๓๓ -	๓๑,๔๔ ๓๕,๕๔ ๑๐,๕๒ ๑๒,๔๖ ๕,๖๔ -	๔๖,๘๔ ๒๔,๓๑ ๑๐,๓๐ ๑๒,๘๓ ๔,๕๔ ๐,๗๕ ๐,๐๓
รวม	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐

แหล่งที่มา กองเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พิมพ์ในวารสาร ข.ถ.ศ. เดือนมิถุนายน ๒๕๑๓

จะเห็นได้ว่าแหล่งเงินกู้ของเกษตรกรที่เป็นหลักมาจากคนในท้องถิ่นที่มีเงินออม บางคนเป็นเจ้าของอาชีพ เครื่องญาติ เพื่อน เจ้าของที่ดิน พ่อค้า และคนขายของ บทบาทและลำดับความสำคัญของบุคคลเหล่านี้ได้แสดงไว้ในตารางที่ ๗.๑ และ ๗.๒

จากตารางที่ ๗.๑ ทำให้เราได้พบสิ่งที่น่าสนใจหลายประการด้วยกัน คือ

๑. ลำดับความสำคัญของผู้ให้กู้ในแต่ละภาคแตกต่างกัน อาทิเช่น ในภาคกลาง ซึ่งเป็นภาคที่อุดมสมบูรณ์ที่สุด ปรากฏว่าคนขายของ พ่อค้าพืชผล เจ้าของที่ดินและเจ้าหนี้มีบทบาทมาก แต่สำหรับผู้ให้กู้ประเภทอื่นมีบทบาทน้อยเมื่อเทียบกับภาคอื่น ๆ ของประเทศ ข้อเท็จจริงนี้สามารถใช้สนับสนุนข้อสมมติฐานที่ได้กล่าวมาแล้วที่ว่า อัตราการสูญเสียที่ดินได้เพิ่มมากขึ้นในภาคนี้เพราะผู้ให้กู้ส่วนใหญ่เป็นพ่อค้าหรือนายทุนเงินกู้อาชีพ ผู้มองเห็นกำไรจากการให้เกษตรกรกู้ยืม การทำสัญญาให้กู้ก็ค่อนข้างเข้มงวด สำหรับภาคอื่นผู้ให้ก้ดังกล่าวนี้ไม่ค่อยมีบทบาทมากนัก เนื่องจากชาวนาในแถบนี้ค่อนข้างจน การให้กู้ยืมจึงขาดหลักประกันอันเป็นที่พึงพอใจแก่ผู้ให้กู้ประเภทนี้

๒. สำหรับเครื่องญาติที่ให้กู้ยืมนี้ไม่มีทั่วไปแทบทุกภาคของประเทศ ข้อมูลนี้แสดงให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่างญาติยังเป็นสิ่งที่สำคัญอยู่ของชาวชนบท ฉะนั้น เมื่อเกษตรกรคนหนึ่งคนใดประสบอุปสรรคในทางการเงิน เครื่องญาติก็จะยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือกันเอง ลักษณะเช่นนี้มีอยู่ทั่วไปในประเทศต่าง ๆ ในเอเชีย สำหรับเมืองไทยนั้นบทบาทของเครื่องญาติก็มีความสำคัญมากกว่าผู้ให้กู้ประเภทอื่นเช่นกัน ยกเว้นในภาคกลาง แม้แต่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งเป็นภาคที่นับได้ว่าแร้นแค้นที่สุด ก็ปรากฏว่าเครื่องญาติมีบทบาทสำคัญในการให้กู้ยืมมากที่สุด นั่นคือกว่า ๕๐ เปอร์เซ็นต์ของจำนวนอุปทานสินเชื่อทั้งหมด อย่างไรก็ตาม สัญญาการกู้ประเภทนี้มักจะแตกต่างไปจากแบบของผู้ให้กู้ประเภทอื่น ส่วนใหญ่จะคิดดอกเบี้ยต่ำหรือไม่มีเลย และบ่อยครั้งที่ไม่มีสิ่งค้ำประกันในการกู้ยืมนี้

๓. สถาบันการให้กู้ยืมเงินในสาขาเกษตรโดยทั่วไปแล้วมัก ไม่มีบทบาทเท่าใดนัก จำนวนการให้ก้ก็มักจะอยู่ระหว่างประมาณ ๓ เปอร์เซ็นต์ของจำนวนสินเชื่อทั้งหมดในภาคกลาง แต่สำหรับภาคใต้นั้นสูงถึง ๑๓.๗ เปอร์เซ็นต์ หน่วยงานที่สำคัญในการดำเนินการนี้ก็คือสหกรณ์สินเชื่อการเกษตร ขอบข่ายของกิจการนี้ขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งและความสามารถในการหาเครดิตของหน่วยงานนี้เอง จากตารางที่แสดงไว้ทำให้เราพอจะทราบได้ว่าหน่วยงานนี้มีบทบาทมากในภูมิภาคที่ไม่ค่อยจะสมบูรณ์นัก และในท้องถิ่นที่มีความต้องการสินเชื่อทางการเกษตร

มากที่สุด ฉะนั้น ในภาคกลางจำนวนสินเชื่อกที่สหกรณ์สินเชื่อการเกษตรให้กู้ยืมนั้นมีเพียง ๒ เปอร์เซ็นต์ของจำนวนสินเชื่อกทั้งหมดเมื่อเทียบกับ ๑๓ เปอร์เซ็นต์ในภาคใต้

สำหรับในสาขานับพาทของธนาคารพาณิชย์มีน้อยมาก ธนาคารมักจะไม่ทำสัญญากู้กับเกษตรกรโดยตรง ส่วนใหญ่เพียงแต่ให้สหกรณ์ของชาวนาหรือหน่วยรัฐบาลที่เกี่ยวข้องทำการกู้ยืมเพื่อใช้ในกิจกรรมการเกษตรโดยทางอ้อมเท่านั้น

ในปี พ.ศ. ๒๕๑๓ สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและอุตสาหกรรมได้ทำการสำรวจภาวะหนี้สินของเกษตรกรทั่วประเทศอีกครั้งหนึ่งโดยใช้เวลาสำรวจประมาณ ๓ เดือน คือระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงเดือนกรกฎาคม ซึ่งได้ผลตามที่ได้นำมาเสนอไว้ในตาราง ๗.๒

เป็นที่น่าสังเกตว่าโครงสร้างของหนี้สินชาวนาที่สำรวจใหม่นี้ผิดกับที่ศาสตราจารย์ ลองได้ทำไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๖ มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งอัตราส่วนระหว่างการให้กู้ของภาคเอกชนกับของภาคสถาบัน คือเปลี่ยนจากอัตราส่วน ๑๘ : ๑ (กู้จากเอกชน ๙๕% และจากสถาบัน ๕%) เหลือเพียงประมาณ ๒ : ๑ เท่านั้น (คือกู้จากเอกชน ๖๖% และจากสถาบัน ๓๔%) การกู้จากญาติพี่น้องและเพื่อนฝูงมีน้อยจะมีการเปลี่ยนแปลงมากนัก แต่ที่สำคัญคือการกู้จากพ่อค้าหรือนายทุนเงินกู้ยืมนี้ลดลงค่าจาก ๔๖% ในปี ๒๕๐๓ ลงเหลือเพียง ๙.๒๕% เท่านั้น ในขณะที่เดียวกันจำนวนเงินที่เกษตรกรเป็นหนี้ต่อธนาคารพาณิชย์ก็เพิ่มขึ้นจากจำนวนที่น้อยมากจนไม่เป็นส่วนสำคัญมาเป็น ๒๑.๓๓% นอกจากนั้นการกู้เงินจากสหกรณ์ก็เพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัดอีกด้วย

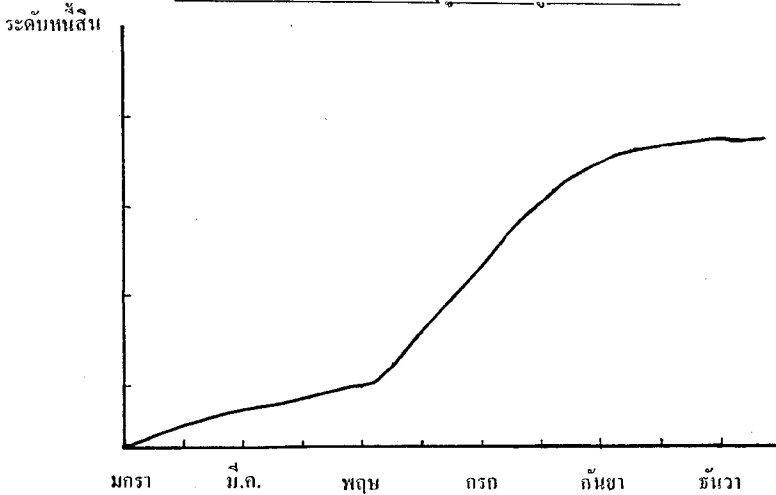
การเปลี่ยนแปลงอย่างมากมายภายในช่วงเวลาเพียง ๗ ปีนี้ ถ้าเป็นความจริงก็เป็นที่น่ายินดีและจะเป็นประโยชน์แก่เกษตรกรผู้ยากจนมาก ซึ่งจะเป็นผลสะท้อนทำให้ฐานะความเป็นอยู่ของชาวไร่ชาวนากระตือรือร้น แต่ในปัจจุบันนี้เป็นที่ทราบกันอยู่โดยทั่วกันว่า เกษตรกรไทยหาได้มีความเป็นอยู่ดีขึ้นไม่ และในทางตรงกันข้ามกับคู่แข่งเลวลงทุกขณะ ฉะนั้น เราจึงจำเป็นต้องสรุปว่า สถิติตัวเลขที่แสดงไว้ในตาราง ๗.๒ นั้นมิได้สะท้อนให้เห็นถึงสภาพการณ์ที่แท้จริงของฐานะการเงินของเกษตรกรไทย เหตุผลที่พอจะให้ได้ก็คือ

๑. เวลาที่ทำการสำรวจนั้นอาจจะไม่เหมาะสม ทั้งนี้เพราะระหว่างเดือนที่ทำการสำรวจคือเดือนพฤษภาคมถึงเดือนกรกฎาคมนี้เป็นระยะเริ่มตกกล้า หลังจากที่ได้ตกข้าวขั้วไปเรียบร้อยแล้วในเดือนมกราคม ซึ่งในช่วงเวลานี้หนี้สินต่างๆ ได้ถูกใช้คืนไปเป็นส่วนใหญ่แล้ว และถ้ายังมีการปลูกข้าวสองหน หรือปลูกพืชอื่นนอกฤดูการทำนาด้วยแล้ว ระยะระหว่างเดือน

มิถุนายน ถึงกรกฎาคมก็เป็นเวลาที่เพิ่งจะเก็บเกี่ยวข้าวครั้งที่สองและขายเสร็จไป ซึ่งก็จะทำให้
 ภาวะหนี้สินของชาวนาลดลงไปมากยิ่งขึ้นไปอีก ดังแสดงไว้ในรูปข้างล่างนี้^(๘)

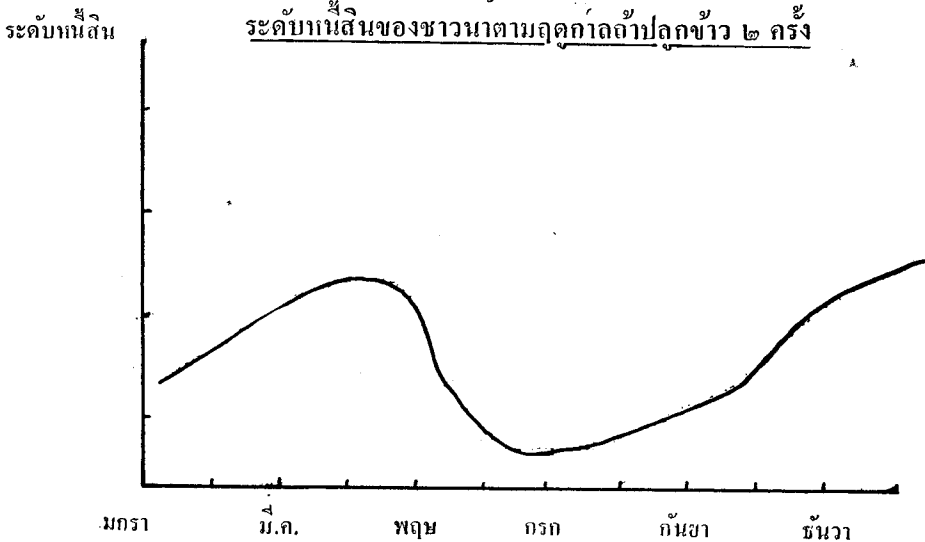
รูป ๒.๑

ระดับหนี้สินของชาวนาตามฤดูกาลปลูกข้าวครั้งเดียว



รูป ๒.๒

ระดับหนี้สินของชาวนาตามฤดูกาลปลูกข้าว ๒ ครั้ง



๘ ตัดแปลงมาจาก Yuavares Kaesuwan, *Agricultural Credit Versus Welfare Need of Thai Farmers*; วิทยานพนธ์ปริญญาโทคณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ ๒๕๑๖ หน้า ๕๓ และ Olarn Chaipravat, *Aggregate Structures of Production and Domestic Demand for Rice in Thailand* ธนาคารแห่งประเทศไทย เอกสารวิจัยพิเศษ เมษายน ๒๕๑๘ หน้า ๖

จะเห็นว่าการสำรวจหนี้สินกระทำกันในตอนสิ้นปีแล้วข้อมูลที่ได้รับจะผิดกับที่เสนอไว้มาก

๒. ตัวเลขในตาราง ๗.๒ มิได้แสดงให้เห็นถึงการเพิ่มขึ้นของเงินกู้จากสถาบันการเงินทั้งหลาย หากแต่เป็นเพียง “หนี้ที่ค้างชำระ” ในขณะที่ทำการสำรวจ ทั้งนี้เมื่อรวมเหตุผลจากข้อ ๑. แล้วก็จะเห็นได้ว่า การกู้ของเกษตรกรจากเอกชนนั้นอาจจะมีจำนวนมากกว่าการกู้จากสถาบัน หากแต่วิธีการทวงเก็บหนี้ของเอกชนเร็วและมีประสิทธิภาพมากกว่า ฉะนั้น จึงเป็นไปได้ว่าหนี้ที่ค้างชำระนั้นเป็นหนี้จากสถาบันเป็นส่วนใหญ่ ส่วนหนี้เอกชนนั้นได้ถูกทวงคืนไปแล้วในเวลาทำการสำรวจหนี้

๓. วิธีการตั้งคำถามเพื่อเก็บข้อมูลนั้นอาจจะไม่ชัดเจนหรือละเอียดพอ เพราะไม่ได้แยกประเภทของผู้ให้กู้เอกชนมากพอสมควร ซึ่งอาจจะทำให้เกิดการเข้าใจผิดในการตอบคำถามของเกษตรกรได้

๒.๔ โครงสร้างของอัตราส่วนดอกเบี้ย

ตามที่ได้ศึกษามาปรากฏว่าอัตราดอกเบี้ยในเขตชนบทอยู่ในระดับที่สูงกว่าเขตที่เจริญแล้วมาก ด้วยเหตุผลหลายประการด้วยกัน เป็นต้นว่า การกู้จากสถาบันมีน้อย ต้นทุนในการให้กู้ย่อมสูงอีกทั้งการเสี่ยงภัยจากการให้กู้เหล่านี้มีมาก ทำให้เกิดการขาดแคลนสินเชื่อในสาขาการเกษตรชน ประกอบกับอุปสงค์ของเงินกู้สูงกว่าอุปทานจึงทำให้อัตราดอกเบี้ยในการกู้สูง สำหรับเมืองไทยอัตราดอกเบี้ยในชนบทแตกต่างกันตามภาคต่าง ๆ เพราะไม่มีใครสามารถที่จะกำหนดอัตราดอกเบี้ยไว้เป็นมาตรฐานได้ อีกประการหนึ่งผู้ทำสัญญาทั้งสองฝ่ายอาจจะไม่ทราบการกำหนดอัตราดอกเบี้ยในท้องถิ่นอื่น แต่จะตกลงกันในอัตราที่ทั้งสองฝ่ายเห็นชอบด้วย แม้แต่ต่างหมู่บ้านกันซึ่งอยู่ภายในภาคเดียวกันก็ยังมีกำหนดดอกเบี้ยแตกต่างกันอีกด้วย ฉะนั้นการที่จะพยายามหาอัตราดอกเบี้ยถัวเฉลี่ยของทั้งประเทศจึงไม่มีความหมายเท่าใดนัก การทำการศึกษาและสำรวจเฉพาะในแต่ละท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งจำเป็นในการวางแผนนโยบายเรื่องสินเชื่อ ตารางที่ ๘ แสดงถึงอัตราดอกเบี้ยโดยเฉลี่ยในภาคต่าง ๆ ของประเทศ ถึงแม้ว่าอัตราดอกเบี้ยเหล่านี้ไม่มีความสำคัญในทางปฏิบัตินัก แต่ก็สามารถแสดงมิติต่างๆ ของอัตราดอกเบี้ยของไทยได้พอสมควร

ในภาคเหนืออัตราดอกเบี้ยสูงสุดประมาณ ๔๐ เปอร์เซ็นต์ในแต่ละกรณีอัตราดอกเบี้ยจะแตกต่างกันออกไปจาก ๐ ถึง ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ ซึ่งขึ้นอยู่กับประเภทของเงินกู้ ระยะเวลา

และลักษณะของการกู้ ภาควิชาได้กลับมีอัตราดอกเบี้ยต่ำสุด ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะส่วนใหญ่เงินกู้มาจากเครือญาติ จากตารางที่ ๘ ประมาณ ๔๓ เปอร์เซ็นต์ของเงินกู้ทั้งหมดก็ ได้มาจากเครือญาติเช่นกัน แต่เราจะเอาคำอธิบายมาใช้กับในภาคตะวันออกเฉียงเหนือไม่ได้ถึงแม้ว่าจะมีการกู้ยืมจากเครือญาติมากเช่นกันก็ตาม เหตุผลก็มีอยู่ว่าผู้ขอกู้สามารถเสียดอกเบี้ยในอัตราต่ำในการกู้ยืมในภาคได้มากกว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ตารางที่ ๘								
อัตราดอกเบี้ยเป็นรายภาค (คิดเป็นเปอร์เซ็นต์)								
ภาค	อัตราดอกเบี้ยโดยเฉลี่ย	อัตราต่อเดือน						มากกว่า รวม ๑๐.๐
		๐.๐-๐.๕	๑.๐-๑.๕	๒.๐-๒.๕	๓.๐-๓.๕	๔.๐-๔.๕	๕.๐-๕.๕	
ภาคกลาง	๒.๒	๓๐.๑	๑๕.๖	๒๘.๑	๘.๓	๖.๕	๕.๔	๒.๒ ๑๐๐
ภาคเหนือ	๓.๓	๓๕.๑	๕.๕	๔.๓	๑๕.๕	๑๓.๘	๑๓.๘	๓.๕ ๑๐๐
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	๒.๑	๕๖.๘	๒.๔	๘.๘	๓.๒	๒.๔	๑๖.๖	๘.๘ ๑๐๐
ภาคใต้	๑.๕	๖๓.๖	๑๒.๕	๖.๘	๕.๓	๐.๘	๗.๘	๓.๐ ๑๐๐
ยอดรวม		๓๘.๕	๑๒.๕	๒๐.๖	๘.๑	๖.๑	๑๐.๖	๓.๒ ๑๐๐

* การสำรวจของกระทรวงเกษตรในปี ๒๕๑๓ แสดงโครงสร้างของอัตราดอกเบี้ยในลักษณะคล้าย ๆ กับตารางนี้

หมายเหตุ ยอดรวมอาจไม่ถึง ๑๐๐ เพราะเป็นตัวเลขโดยประมาณ

แหล่งข้อมูล: Agricultural Credit, *ibid.* หน้า ๓๐

การที่อัตราดอกเบี้ยในภาคเหนือมีอัตราสูงนั้นเราหาเหตุผลมาอธิบายได้ยาก ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะอุปสงค์ของทุนในภาคนี้ค่อนข้างมากกว่าจำนวนเงินที่มีให้กู้ยืม หรือเป็นเพราะมีปัจจัยอื่นที่นอกเหนือจากปัจจัยทางเศรษฐกิจที่มีอิทธิพลต่ออัตราดอกเบี้ยก็เป็นได้

โครงสร้างของอัตราดอกเบี้ยซึ่งแบ่งแยกเป็นประเภทของผู้ให้กู้ ได้แสดงไว้ในตาราง

ตารางที่ ๘
โครงสร้างอัตราดอกเบี้ยแยกตามประเภทของผู้ให้กู้และเป็นรายภาค

ประเภทของผู้ให้กู้	อัตราเฉลี่ยของทุกภาค				
	ภาคกลาง	ภาคเหนือ	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ภาคใต้	อัตราเฉลี่ยของทุกภาค
เครือข่ายเพื่อนบ้าน	๑.๗	๒.๖	๑.๘	๑.๑	๑.๘
ผู้ทำธุรกิจการค้า	๒.๔	๓.๓	๓.๓	๓.๒	๒.๖
สมาชิกสหกรณ์	๒.๓	๔.๘	๔.๓	๒.๐	๒.๕
พ่อค้าพืชผล	๒.๖	๕.๔	๖.๒	๒.๗	๓.๕
พ่อค้าพืชผล	๒.๔	๔.๗	๓.๕	๑.๓	๒.๕
เจ้าของที่ดิน	๓.๘	—	๑.๘	—	๓.๕
เจ้าหน้าที่	๒.๑	๕.๐	๗.๓	๓.๖	๓.๓
อื่น ๆ	๑.๖	๓.๔	๗.๐	๒.๒	๒.๕

แหล่งข้อมูล : Agricultural Credit, *ibid.* หน้า ๔๐

โดยทั่วไปแล้วพ่อค้าท้องถิ่นมักจะเรียกดอกเบี้ยในอัตราสูง รองลงมาก็เป็นเจ้าหน้าที่ และพ่อค้าพืชผล แต่สำหรับในภาคกลางพฤติกรรมของเจ้าของที่ดินนั้นน่าสนใจมาก ถึงแม้ว่าวิธีการกำหนดดอกเบี้ยจะไม่ใช่ที่ชัดเจนนัก แต่เราพอจะทราบได้ว่าอุปสงค์และอุปทานของเงินทุนมีส่วนร่วมในการกำหนดอัตราดอกเบี้ย แต่ที่แน่นอนก็คือการที่ผู้ทำสัญญาทั้งสองฝ่ายตกลงกันในอัตราที่ทุกคนเห็นชอบด้วยเป็นกรณี ๆ ไป

จากคอลัมน์สุดท้ายในตารางที่ ๘ คืออัตราดอกเบี้ยโดยเฉลี่ยนั้นจะไม่ค่อยแตกต่างกันมาก ยกเว้นอัตราที่ถูกเรียกเก็บโดยเครือข่าย อย่างไรก็ตามอัตราดอกเบี้ยที่เรียกเก็บในกรณีอื่น ๆ จะเปลี่ยนแปลงไปในช่วง ๒.๕-๓.๕ เปอร์เซ็นต์ โดยที่อัตราเฉลี่ยนั้นประมาณ ๓.๒ เปอร์เซ็นต์ต่อเดือน หรือมีค่าเท่ากับ ๓๘ เปอร์เซ็นต์ต่อปี

๒.๕ ความสามารถในการชำระหนี้

เราอาจจะตอบคำถามที่ว่า ทำไมอัตราดอกเบี้ยในเขตชนบทสูงกว่าในเขตเมืองได้ โดยการค้นบันทึกของการชำระหนี้ ซึ่งสามารถบอกถึงฐานะความเชื่อถือว่าในความมั่นคงของผู้กู้ได้ เช่นเดียวกับการเสี่ยงภัยของผู้ให้กู้

ตารางที่ ๑๐ การชำระหนี้		
ภาค	เปอร์เซ็นต์การชำระเงินต้น	เปอร์เซ็นต์การชำระดอกเบี้ย
ภาคกลาง	๔๕.๖	๗๗.๖
ภาคเหนือ	๗๗.๘	๘๕.๘
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	๖๔.๔	๕๑.๑
ภาคใต้	๕๐.๗	๗๐.๔
ยอดรวม (ผู้ขอกู้ ๔๖๕)	๕๗.๐	๘๑.๕
แหล่งข้อมูล : A. Rozental, Finance and Development in Thailand หน้า ๗๑		

ในภาคกลางประมาณ ๕๐ เปอร์เซ็นต์ของผู้ขอกู้เท่านั้นที่ได้ชำระเงินต้น ถึงแม้ว่าจะมีประมาณ ๗๗ เปอร์เซ็นต์ที่จ่ายดอกเบี้ยก็ตาม ปรากฏการณ์เช่นนี้สามารถใช้อธิบายเกี่ยวกับการสูญเสียที่ดินของเกษตรกรในเขตนี้ได้ดีทีเดียว ส่วนคนในภาคใต้นั้นก็มีลักษณะการชำระหนี้ทั้งเงินต้นและดอกเบี้ยคล้าย ๆ กับคนภาคกลาง แต่ที่น่าสังเกตก็คือ เกษตรกรในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเสียดอกเบี้ยในการกู้ยืมมากกว่าทั้งสองภาคดังกล่าวแล้วมีประวัติการชำระหนี้ที่ต่ำที่สุด

ปัญหาในเรื่องการชำระหนี้ต่ำทั้งภาคกลางและภาคใต้ว่าจะเป็นผลมาจากความไม่ซื่อสัตย์ของผู้ขอกู้ หรือจะเป็นเพราะบุคคลเหล่านั้นไม่สามารถจะหาเงินมาใช้หนี้ได้ เราสามารถจะหาคำตอบได้จากผลการวิจัยของเยาเวเรศ แกะสุวรรณ^๙ ในส่วนที่เกี่ยวกับด้านการเงินใน ๒ อำเภอของภาคกลาง ซึ่งได้นำตัวเลขบางตอนมาแสดงไว้ในตารางที่ ๑๑

9 Yuavares Kaesuwat Agricultural Credit Versus Welfare Need of Farmers M.A. Thesis, Thammasat University, 1973.

ตารางที่ ๑๑
การเงินประจำปีในการทำนา (พ.ศ. ๒๕๑๔)

เขต	ประเภท	ขนาดของพื้นที่นา (ไร่)					
		๑-๕,๕๕	๑๐-๑๕,๕๕	๒๐-๒๕,๕๕	๓๐-๓๕,๕๕	๔๐-๔๕,๕๕	๕๐-๕๕,๕๕
อุทอง	๑. รวมจำนวนเงินรายได้	๓๘๓๘.๖๗	๔๑๖๑.๖๘	๕๑๗๕.๗๕	๑๒๐๔๖.๘๐	๑๐๕๔๔.๘๐	๘๔๕๐.๐๐
	๒. หักค่าใช้จ่ายส่วนรวม	-๒๑๕.๒๕	-๖๕๐.๕๖	-๑๓๗๗.๘๐	-๑๕๔๘.๐๐	-๑๖๐๖.๖๐	-๑๔๖๓.๕๐
	๓. เป็นเงินรายได้สุทธิ	๓๖๒๓.๔๒	๓๔๑๑.๑๒	๓๗๙๗.๙๕	๑๐๔๙๘.๘๐	๘๙๓๘.๒๐	๖๙๘๖.๕๐
	๔. ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน	-๖๐๘๔.๐๐	-๖๐๘๔.๐๐	-๖๘๘๔.๐๐	-๖๐๘๔.๐๐	-๖๐๘๔.๐๐	-๖๐๘๔.๐๐
	๕. เงินเหลือสำหรับชำระหนี้	๒๕๖๔.๕๘	-๒๖๑๒.๐๕	-๒๒๘๖.๐๕	-๔๔๑๔.๕๐	-๓๒๕๔.๘๐	-๕.๒.๕๐
มโนรมย์	๑. รวมจำนวนเงินรายได้	๖๑๓๕.๐๐	๗๗๕๑.๕๒	๗๕๒๒.๔๔	๑๑๘๑๖.๘๘	๑๔๔๗๒.๗๕	๑๖๐๐๑.๓๕
	๒. หักค่าใช้จ่ายส่วนรวม	-๑๑๕๕.๐๐	-๒๑๕๕.๐๐	-๒๗๘๘.๕๖	-๓๕๕๖.๕๖	-๔๒๑๖.๓๘	-๕๑๕๐.๕๕
	๓. เป็นเงินรายได้สุทธิ	๔๙๘๐.๐๐	๕๖๓๖.๕๒	๔๗๓๓.๘๘	๘๒๖๐.๓๒	๑๐๒๕๖.๓๗	๑๐๘๕๐.๘๐
	๔. ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน	-๕๕๘๔.๐๐	-๕๕๘๔.๐๐	-๕๕๘๔.๐๐	-๕๕๘๔.๐๐	-๕๕๘๔.๐๐	-๕๕๘๔.๐๐
	๕. เงินเหลือสำหรับชำระหนี้	-๕๕๕.๐๐	-๓๗๕.๐๘	-๑๑๕๖.๑๒	-๒๓๖๖.๖๖	-๔๒๗๒.๓๗	-๔๘๖๖.๗๖

เนื่องจากจำนวนพื้นที่ในการถือครองในภาคกลางเฉลี่ยประมาณ ๒๔.๒๕ ไร่ มีผลทำให้การขาดทุนเกิดขึ้น ยาวเรศได้ชี้แจงว่าชาวนาเหล่านี้มีที่ดินเป็นของตนเอง โดยมีประมาณ ๒๐ - ๒๗ ไร่ ซึ่งในเขตอุทกของ ชาวนาจะขาดทุนประมาณปีละ ๒,๒๘๖ บาท แต่ในเขตอำเภอมโนรมย์ชาวนาขาดทุนเพียง ๑,๑๔๖ บาท ตามผลการวิจัยนี้แสดงว่าฐานะของชาวนาขณะนี้ค่อนข้างดีคือ ความแตกต่างของขนาดของพื้นที่ที่มีผลต่อผลผลิตมาก หากที่ดินเล็กเกินไป การเพิ่มผลผลิตทางเศรษฐกิจจะไม่ได้ผล หรือถ้าใช้เครื่องจักรกลในการทำนา แทนที่จะใช้แรงงาน ก็จะทำให้ต้นทุนสูงตามไปด้วย

ดังนั้น เราอาจจะสรุปได้เป็นบางส่วนว่าในขณะที่มีอัตราค่าจ้างสูงในเขตชนบทนี้อาจจะเป็นผลมาจากการที่ผู้ซอกู้ไม่สามารถหาเงินมาชำระหนี้ได้ ซึ่งส่วนหนึ่งอาจจะเป็นเพราะการประกอบกิจการในการทำนาที่ไม่ได้ขนาด ตารางที่ ๑๒ จะแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างขนาดของที่ดินา

ตารางที่ ๑๒
การประมาณเงินคงเหลือจากขนาดของที่นา
(บาท)

ประเภท	ขนาดเนื้อนา	
	๒๐ - ๒๕.๕๕ ไร่ = ๒๔.๓๓	๓๐ - ๓๕.๕๕ ไร่ = ๓๔.๘๑
รวมเงินรายได้	๕,๑๓๕.๗๕	๑๒,๐๔๖.๕๐
การชำระหนี้ต่อเงินต้น ๓,๐๐๐ บาทและดอกเบี้ย ๓๖๐ บาท	- ๓,๓๖๐.๐๐	- ๓,๓๖๐.๐๐
เหลือเงินรายได้สำหรับการบริโภคภายในบ้านและต้นทุนการผลิต	๑,๘๗๕.๗๕	๘,๖๘๖.๕๐
ต้นทุนการผลิตปัจจุบัน	- ๑,๓๗๗.๘๐	- ๑,๕๕๘.๐๐
เหลือเงิน	๔๓๗.๙๕	๗,๑๒๘.๕๐
ค่าใช้จ่ายสำหรับครอบครัว	- ๖,๐๘๔.๐๐	- ๖,๐๘๔.๐๐
ยังคงเหลือเงิน (Net Worth)	- ๕,๖๔๖.๐๐	๑,๐๔๔.๕๐

แหล่งข้อมูล : Yuavares Kaesuwan, ibid. หน้า ๗๐

ขนาดที่ดินทำนาที่พอเหมาะประมาณไว้ระหว่าง ๓๐ - ๓๗ ไร่ต่อครอบครัว ขนาดของที่ดินซึ่งใหญ่กว่านี้อาจจะมีผลทำให้รายได้ที่จะได้รับน้อยลง เป็นที่น่าสังเกตว่าขนาดที่พอ

เหมาะสำหรับการทำน่านี้อาจจะเหมือนกันทั่วประเทศ การใช้ปุ๋ย ชนิดของดิน เทคนิคการทำนาและชนิดของพืชที่ใช้ในการเพาะปลูกเป็นตัวที่กำหนดผลผลิตขั้นสูงสุด^{๕๕๕} เราต้องพยายามทำการศึกษาละเอียดในท้องถิ่นเล็กๆ แต่ให้ทั่วถึงเพื่อที่จะได้ใช้เป็นบรรทัดฐานในการวางนโยบายการกระจายการถือครองที่ดินเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายในการเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต และในขณะเดียวกันพยายามที่จะลดภาระหนี้สินของชาวนาได้อย่างสมบูรณ์

เท่าที่กล่าวมาข้างต้นนี้เป็นเพียงแต่เสนอภาพพจน์เกี่ยวกับสภาพการณ์ปัญหาเรื่องหนี้สินของชาวนาในเมืองไทยในปัจจุบันให้ท่านผู้อ่านได้ทราบ ปัญหา^{๕๕๕}ที่ยากที่จะแก้ไขได้เพราะชาวนาส่วนใหญ่จมปรักอยู่ในหนี้สินที่ท่วมตัวโดยการที่ต้องจ่ายดอกเบี้ยในอัตราสูง เมื่อเทียบกับอัตราการเพิ่มผลผลิตในตอนท้ายบทเรา ได้ชี้ให้เห็นถึงสาเหตุที่ชาวนาไม่สามารถจะหาเงินมาชำระหนี้ได้ ถึงแม้ว่าการศึกษาและสำรวจเหล่านี้จะชี้ไม่ได้ในทุกกรณีและสถานที่ก็ตาม แต่เราเชื่อมั่นว่าหนี้สินของชาวนานั้นมิได้บางเบาลงเลยในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ตรงกันข้ามกลับทวีความรุนแรงมากขึ้นเพราะอัตราของการสูญเสียที่ดินเพิ่มสูงขึ้น เมื่ออัตราดอกเบี้ยสูงมากขึ้นในการดำเนินการ^{๕๕๕}ทำให้เราทราบว่าอัตราดอกเบี้ยที่หน่วยเอกชนเรียกจ่ายในเขตชนบทหาได้มีความสัมพันธ์กับอัตราดอกเบี้ยที่ให้กู้กันในตลาดการเงินภาคสถาบันไม่

ภาค ๓

ฐานะของเกษตรกรในประเทศอื่น

เพื่อที่จะได้เข้าใจฐานะความเป็นอยู่และภาวะหนี้สินของเกษตรกรได้ดียิ่งขึ้น ผู้เขียนจึงได้ทำการศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องของเกษตรกรในประเทศอื่นๆ ซึ่งเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับของประเทศไทยแล้ว อาจจะช่วยให้ผู้อ่านได้เห็นภาพพจน์ดียิ่งขึ้น ประเทศที่ได้ทำการศึกษานอกจากประเทศไทยแล้วคือ ศรีลังกา ฟิลิปปินส์และเนปาล ประเทศเหล่านี้มีลักษณะของระบบเศรษฐกิจค่อนข้างคล้ายคลึงกัน กล่าวคือเป็นประเทศเกษตรกรรมซึ่งประชากรส่วนใหญ่ยึดถือเป็นอาชีพหลัก รายได้ต่อหัวของเกษตรกรนั้นต่ำมากเมื่อเทียบกับบุคคลในอาชีพอื่นของประเทศเดียวกัน เนื้อที่ทำการเพาะปลูกต่อครอบครัวก็น้อยกว่าจำนวนที่จะทำให้เกิดสมรรถภาพในการผลิตที่สูงสุดได้ (optimal size)

ตาราง ๓.๑
พื้นที่ทำการเพาะปลูกเฉลี่ยต่อครอบครัว

ไทย ^(๑)	๒.๕๖	เฮกเตอร์
ศรีลังกา ^(๒)	๐.๗	”
ฟิลิปปินส์ ^(๓)	๓.๖	”
เนปาล ^(๔)	๑.๖	”

๑ hectare = 2.471 acres

แหล่งที่มา

- (๑) A.I.D Spring Review of Small Farmer Credit Vol. XII February 1973
 (๒) จำนวนจากที่ดินทำการเพาะปลูกข้าวของศรีลังกาจากตัวเลขของ Department of Agrarian Services
 (๓) จาก Bureau of Census, Census of the Philippines, 1960 Agriculture
 (๔) จำนวนจาก Agricultural Credit Survey of Nepal. Nepal Rastra Bank 1972, Vol. II

จากตาราง ๓.๑ แสดงให้เห็นว่าการทำการเกษตรเพื่อธุรกิจ อันมีประสิทธิภาพนั้นยังเป็นไปไม่ได้ ผลที่ตามมาคือทำให้รายได้ต่ำและส่วนใหญ่ก็ต่ำกว่ารายจ่ายที่จำเป็น ซึ่งก่อให้เกิดความต้องการความช่วยเหลือในด้านการเงินจากบุคคลภายนอก ฉะนั้นเกษตรกรเกือบทั้งหมดจึงต้องกู้เงินจากผู้อื่นบ้างไม่มากก็น้อย จำนวนเงินที่จะขอกู้ได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เป็นต้นว่าความจำเป็นในการใช้เงิน เศรษฐกิจของชาวนาผู้กู้ และจำนวนหลักทรัพย์ที่พึงจะหาмаประกันเงินกู้ได้ แหล่งเงินกู้เหล่านี้สามารถแบ่งออกได้สองประเภทใหญ่ ๆ คือ สถาบันเงินกู้ อันประกอบด้วยธนาคารพาณิชย์ สหกรณ์และหน่วยราชการอื่น ๆ อีกแหล่งหนึ่งคือเอกชน อันรวมถึง ญาติ พี่น้อง เพื่อนฝูง พ่อค้า เจ้าของที่ดิน และนายทุนเงินกู้อื่น ๆ ความสำคัญของแหล่งเงินกู้ทั้งสองประเภทที่มีต่อเกษตรกร สามารถที่จะอธิบายได้โดยตาราง ๓.๒

ตาราง ๓.๒
เปรียบเทียบความสำคัญของแหล่งเงินกู้

	(ร้อยละ)	เอกชน
	สถาบัน	
ไทย ^(๑)	๑๗.๗๗	๘๒.๒๓
ศรีลังกา ^(๒)	๑๒.๖	๘๗.๔
ฟิลิปปินส์ ^(๓)	๔๓.๗	๕๖.๓
เนปาล ^(๔)	๑๖.๙๙	๘๓.๐๑

แหล่งที่มา (๑) ภาวะหนี้สินของเกษตรกร วารสารธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร มิ.ย. ๒๕๑๗
 (๒), (๓), (๔) คู่มือที่มาของตาราง ๓.๑

ตัวเลขในตาราง ๓.๒ แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ในประเทศไทยเหล่านี้จำเป็นต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากเอกชนมากกว่าจากสถาบันเงินกู้ทั้งหลาย สำหรับประเทศไทยนั้นธนาคารพาณิชย์ซึ่งรวมทั้งธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร(ธ.ก.ส.) นั้นเพิ่งจะเริ่มเข้ามามีบทบาทในการให้สินเชื่อแก่เกษตรกรเมื่อไม่นานมานี้เองหลังจากการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรได้เริ่มก่อตั้งขึ้น แต่กระนั้นก็ตาม การปล่อยสินเชื่อของสถาบันการเงินก็ยังคงต่ำกว่าของเอกชนมาก ประเทศที่นับได้ว่าการพัฒนาการในด้านสินเชื่อการเกษตรมากที่สุดก็คือฟิลิปปินส์ ซึ่งประมาณกึ่งหนึ่งของการกู้ยืมกระทำผ่านสถาบันการเงิน นับได้ว่าเกษตรกรของประเทศนี้ค่อนข้างจะโชคดีกว่าของประเทศอื่นมาก

สิ่งหนึ่งซึ่งสามารถจะสรุปได้จากข้อมูลในตาราง ๓.๒ นี้ก็คือ ระดับความสามารถและความตั้งใจจริงของรัฐบาลของแต่ละประเทศในการดูแลทุกข์สุขของประชากรส่วนใหญ่ทุกคน ทราบดีว่า การตั้งสถาบันการเงินเข้ามาเกี่ยวข้องกับเกษตรกรนั้นทำได้ยาก เพราะถ้ามีน้อย ฉะนั้น การกระทำนี้จึงเป็นการวัดความสามารถของผู้บริหารงานประเทศได้แง่หนึ่ง การกู้ยืมจากสถาบันนั้นเป็นการผ่อนคลายภาระในการสร้างหนี้ได้เป็นอย่างมาก เพราะอัตราดอกเบี้ยที่ผู้กู้จะต้องจ่ายให้แก่เจ้าของเงินเอกชนชั้นสูงมาก ตัวอย่างเช่น ในประเทศไทย ถ้าผู้กู้ต้องจ่ายเงินต้นคืนเป็นเงินสดจะเสียดอกเบี้ยประมาณ ๓๐-๕๐% ต่อปี แต่ถ้าจ่ายเงินต้นคืนในรูปของผลผลิตแล้วจะต้องเสียดอกเบี้ยตั้งแต่ ๕๐%-๑๒๐% หรือมากกว่านั้น^{๑๐} ซึ่งในประเทศอื่นอีกสามประเทศก็มีโครงสร้างในด้านอัตราดอกเบี้ยคล้ายกับของไทย

ตาราง ๓.๓
อัตราดอกเบี้ยเอกชนถั่วเฉลี่ยต่อปี

ไทย	๓๘%
ศรีลังกา	๖๒%
ฟิลิปปินส์	๒๒%
เนปาล	๓๕%

ที่มา คูตาราง ๓.๒

ตัวเลขที่แสดงในตาราง ๓.๓ นี้ แสดงให้เห็นชัดว่าประเทศที่มีการกู้ยืมระหว่างเอกชนด้วยกันในอัตราสูงนั้นมีระดับอัตราดอกเบี้ยที่สูง เช่น ประเทศศรีลังกา ซึ่งมีการกู้จากสถาบันเพียง ๑๒% ทำให้อัตราดอกเบี้ยเฉลี่ยสูงถึง ๖๒% ส่วนในประเทศฟิลิปปินส์นั้นอัตราดอกเบี้ยต่ำกว่ามากคือ ประมาณ ๒๒% ดังเหตุผลดังกล่าวแล้ว เป็นที่น่าสังเกตเป็นอย่างยิ่งว่าถึงอัตราดอกเบี้ยจะอยู่ในอัตราที่สูงมากเกินกว่าอัตราที่ควรจะเป็นก็ตาม แต่การกู้ยืมกันในระหว่างเอกชนก็มิอยู่ตลอดเวลา ซึ่งทั้งนี้แสดงให้เห็นว่า อุปสงค์เงินกู้ของเกษตรกรผู้มีรายได้นั้นมีมากกว่าอุปทานอย่างเทียบกันมิได้เลย

ตาราง ๓.๔

การกู้เงินของเกษตรกรต่อครอบครัว

ไทย ^(๑)	๔,๔๕๘	บาท
ศรีลังกา ^(๒)	๓,๒๔๐	บาท (๑,๐๕๒ Rs.)
ฟิลิปปินส์ ^(๓)	๕,๗๖๐	บาท (๑,๘๗๖ Rs.)
เนปาล ^(๔)	๑,๓๒๐	บาท (๖๖๔ Rs.)

- แหล่งที่มา (1) Chusak Himathongkam, "Problems of Agricultural Sector" ใน Agricultural Credit Problems in Thailand, Tongroj Onchan(ed.), op. cit.
(๒), (๓), (๔) ดูจากตาราง ๓.๑

การกู้เงินของเกษตรกรนั้นสามารถที่จะอธิบายได้เป็นสองลักษณะ คือ

๑. ต้องการกู้มากเพราะสามารถสร้างหนี้ได้มากเนื่องจากมีเครดิตหรือทรัพย์สินหลักประกันมาก
๒. ต้องการกู้มากเพราะมีความจำเป็นที่จะต้องใช้จ่ายเงินมากทั้ง ๆ ที่ผู้กู้จะไม่มีหลักประกันอย่างเพียงพอ

เป็นการยากที่จะบ่งชี้แน่ชัดลงไปได้ว่า ความต้องการเงินกู้แต่ละประเภทมีจำนวนเท่าไร ตามปกติแล้วการกู้ของเกษตรกรก็ได้บ่งจุดประสงค์ลงไปยังแน่ชัด หรือถ้าบ่งก็มิได้หมายความว่าจำเป็นต้องเป็นไปตามที่แจ้งไว้ นั่นเสมอไป แต่จากตัวเลขที่แสดงไว้ในตาราง

๓.๔ นั้น เป็นที่น่าสังเกตอยู่สองกรณีเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้กู้ กล่าวคือ ประเทศศรีลังกาซึ่งมีอัตราดอกเบี้ยเฉลี่ยสูงที่สุดคือร้อยละ ๖๒ นั้น จำนวนเงินกู้เฉลี่ยแล้วมีถึง ๓,๒๔๐ บาท ซึ่งมากเกือบเท่าของไทยและมากกว่าเนปาลซึ่งมีดอกเบี้ยเฉลี่ยต่ำกว่ามาก ส่วนในประเทศฟิลิปปินส์ การกู้โดยเฉลี่ยแล้วมีจำนวนสูงที่สุดคือ ๕,๗๖๐ บาท ทั้ ๆ ที่อัตราดอกเบี้ยต่ำเพียงร้อยละ ๒๒ เท่านั้น ซึ่งทงนี้ทำให้สันนิษฐานได้ว่าการกู้ของเกษตรกรศรีลังกานั้นส่วนใหญ่เป็นการกู้เพื่อบำบัดความจำเป็นในการใช้จ่ายเพื่อยังชีพ อันเนื่องมาจากความยากจนในการทำการกสิกรรม ส่วนเกษตรกรฟิลิปปินส์นั้นเนื่องจากต้นทุนในการกู้ต่ำ การกู้จึงมีอยู่ในระดับสูง เพื่อใช้ในการลงทุนซึ่งทั้งนี้เข้าในข่ายการมีเครดิตดีจึงสร้างหนี้ได้มาก ส่วนอีกสองประเทศคือไทยและเนปาลนั้น ในชั้นนี้เป็นกรยากที่จะแยกประเภทของเงินกู้ได้

เพื่อที่จะให้การวิเคราะห์เรื่องสาเหตุของการกู้เงินนี้แน่ชัดยิ่งขึ้นอีก เราจำเป็นที่จะต้องพิจารณาถึงภาวะด้านรายได้ของเกษตรกรเหล่านั้นประกอบกันไปด้วย

ตารางที่ ๓.๕

เปรียบเทียบรายได้สุทธิของเกษตรกร

ไทย (๑)		ศรีลังกา (๒)		ฟิลิปปินส์ (๓)		เนปาล (๔)	
เนื้อที่ (hectares)	รายได้สุทธิ (บาท)	เนื้อที่ (hectares)	รายได้สุทธิ (บาท)	เนื้อที่ (hectares)	รายได้สุทธิ (บาท)	เนื้อที่ (hectares)	รายได้สุทธิ (บาท)
๓.๘	= ๒๘๔	๐.๕	- ๓,๗๕๘	๐.๖๑	๔	๒.๕	- ๗๖
๕.๒	๕๔	๒.๖	- ๑,๐๗๒	๓.๖๑	๑๐.๐๓๐	๕.๕	๓,๖๖๒

แหล่งที่มา

(๑) คำนวณจากตัวเลขการสำรวจที่ดินของเกษตรกรในอำเภอโมรรมย์และอุทอง ของ Yuavares Kaesuan ใน *Agricultural Credit Versus Welfare Need of Thai Farmers* Master Thesis, Thammasat University, 1973.

(๒), (๓), (๔), ดูแหล่งที่มาในตาราง ๓.๑

จากตาราง ๓.๕ เราได้แยกสถานการณ์ด้านการเงินของเกษตรกรในแต่ละประเทศ ออกตามขนาดเนื้อที่ของการเพาะปลูกเท่าที่จะสามารถหาตัวเลขเพื่อการเปรียบเทียบได้ ข้อที่น่า สนใจก็คือ บัจจยอันสำคัญอย่างหนึ่งในการผลิตคือขนาดของเนื้อที่ เนื้อที่เล็กนั้นสามารถสร้าง ผลผลิตให้แก่เกษตรกรได้น้อยกว่าพื้นที่ที่ใหญ่กว่าในเกือบทุกกรณี สำหรับประเทศศรีลังกานั้น เป็นที่แน่ชัดว่าสถานการณ์ทางด้านรายได้ขึ้นอยู่กับฐานะที่นำเป็นห่วงอย่างยิ่ง เพราะรายจ่ายมาก กว่ารายรับเกือบทุกกรณี ทั้งนี้เราสามารถที่จะโยงเหตุผลไปถึงสาเหตุของการกู้ยืมในระดับก่อน ข้างสูง แต่ขณะเดียวกันก็ต้องจ่ายดอกเบี้ยในอัตราที่สูงมาก ซึ่งทำให้เราเชื่อได้ว่า จุดประสงค์ ในการกู้เงินของเกษตรกรชาวศรีลังกานั้นคือ ความจำเป็นที่จะต้องเอามาทดแทนรายได้ที่น้อย กว่ารายจ่ายประจำปี มากกว่าเพื่อที่จะเป็นการลงทุนขยายกิจการการเพาะปลูก และเหตุที่ดอกเบี้ย อยู่ในระดับสูงมากนั้นก็เนื่องเพราะการเสี่ยงในการให้กู้มีมากกว่าเหลือเกิน ในทางกลับกัน เกษตรกรของประเทศฟิลิปปินส์ดูจะโชคดีกว่าเพื่อน เพราะมีประสิทธิภาพในการผลิตสูงและมี รายได้สุทธิเป็นบวกในทุกกรณี ฉะนั้น การให้เงินเกษตรกรฟิลิปปินส์จึงมีการเสี่ยงน้อยมาก อัตราดอกเบี้ยจึงต่ำ และจำนวนการกู้ก็มากเนื่องจากเครดิตดี

ส่วนในประเทศไทยและเนปาล ตัวเลขที่นำมาแสดงยังไม่เป็นการเพียงพอที่จะสรุป ได้ว่าสาเหตุส่วนใหญ่ในการสร้างหนี้ของเกษตรกรนั้นเนื่องมาจากสาเหตุอันใดแน่ ประเทศ เนปาลมีอัตราดอกเบี้ยต่ำกว่าของไทยมาก ทั้ง ๆ ที่อัตราดอกเบี้ยอยู่ในระดับเดียว กัน แต่เนื่องจากผลผลิตต่อไร่ของเขาสูงกว่าของไทยมาก เราจึงอาจจะลงความเห็นคร่าว ๆ ได้ ว่าความต้องการเงินกู้ของชาวเนปาลนั้นอาจจะน้อยกว่าของเกษตรกรไทย ทั้งนี้เพราะมีราย ได้สูงกว่าจึงมีความจำเป็นที่จะต้องกู้ยืมน้อยกว่า

อย่างไรก็ตาม สถานการณ์โดยทั่วไปของเกษตรกรส่วนใหญ่ในประเทศทางภาคพื้น เอเชีย ดังตัวอย่างของสี่ประเทศที่ได้นำมาพิจารณาไว้แล้วนั้น บ่งให้เห็นโดยชัดแจ้งว่ายังคง อยู่ในสภาพที่เร้นแค้นมาก คุณลักษณะที่เกษตรกรเป็นอาชีพที่ถูกละเลย เพราะเป็นอาชีพที่ ช่วยตัวเองมีค้อยจะ ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระบบเศรษฐกิจอันแปรปรวนอย่างในปัจจุบัน แต่ เนื่องจากผลิตผลภาคเกษตรเป็นส่วนสำคัญในการดำรงชีพของมวลชนทั้งหลาย ประกอบกับ การเจริญเติบโตของระบบเศรษฐกิจของชาติในหลายประเทศขึ้นอยู่กับกิจกรรมในภาคเกษตร จึง เป็นการจำเป็นอย่างยิ่งที่ทุก ๆ คนไม่ว่าจะอยู่ในอาชีพใดจะต้องให้ความสนใจและพยายามที่จะ

ช่วยเหลือเกษตรกรเหล่านั้นอย่างจริงจัง ด้วยเหตุผลสองประการ คือ

๑. เพื่อมนุษยธรรม และ

๒. เพื่อความเจริญรุ่งเรืองของประเทศชาติส่วนรวม อันจะเป็นผลสะท้อนที่ดีแก่
ทุก ๆ คนในบั้นปลายเอง

จากการเปรียบเทียบฐานะด้านการเงินของเกษตรกรทั้งสี่ประเทศดังกล่าวแล้ว เรา
พอที่จะสรุปได้ว่า ความสำเร็จในการพัฒนาการด้านเกษตรอันจะนำมาซึ่งความกินดีอยู่ดีของ
ประชากรส่วนใหญ่ นั้น นอกจากการวางพื้นฐานความจำเป็นต่าง ๆ (infrastructure) แล้ว ยังมี
ปัจจัยที่สำคัญอีกสองประการ คือ

๑. ขนาดของเนื้อที่ทำการเพาะปลูก การจัดเนื้อที่ได้ขนาดที่เหมาะสมจะเป็น
การเพิ่มปริมาณการผลิตได้โดยตรง อย่างไรก็ตามเป็นที่เชื่อกันว่าขนาดที่เหมาะสมนั้น ไม่ได้มี
ขนาดเดียว แต่ละที่และแต่ละชนิดของพืชก็ย่อมจะมีขนาดที่เหมาะสมแตกต่างกันออกไป การ
ศึกษาหารายละเอียดในค่านับจึงนับว่าเป็นความจำเป็นเป็นอย่างยิ่ง

๒. การให้ความช่วยเหลือในด้านเงินกู้ที่มีอัตราดอกเบี้ยต่ำอย่างเพียงพอและทั่วถึง
ก็เป็นปัจจัยอันสำคัญยิ่งอีกประการหนึ่ง ที่จะขจัดความยากจนและเพิ่มฐานะความเป็นอยู่ของ
เกษตรกรให้ดีขึ้น

ทั้งสองปัจจัยนี้เราจะได้พิจารณากันให้ละเอียดอีกครั้งหนึ่งในภาคต่อไป

ภาค ๔

การแก้ไขเพื่อยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของเกษตรกร

๔.๑ การวิเคราะห์อัตราดอกเบี้ยทางด้านทฤษฎี

เพื่อที่จะหาทางแก้ไขสภาพการณ์ในปัจจุบันให้เป็นประโยชน์แก่เกษตรกรทั้งหลาย
อย่างมีประสิทธิภาพและถูกต้องตรงจุด จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพิจารณาถึงลักษณะ
การทางด้านการกู้เงินของเกษตรกร อันประกอบด้วยจำนวนเงินที่จะได้กู้และอัตราดอกเบี้ยที่จะ
ต้องเสีย ให้ละเอียดก่อนเสียก่อน ในการนี้ผู้เขียนจะต้องขออนุญาตใช้ทฤษฎีในทางเศรษฐ
ศาสตร์ง่าย ๆ เป็นเครื่องมือ เพื่อให้กระบวนการวิเคราะห์มีความถูกต้องและรัดกุมยิ่งขึ้น

ในประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายนี้ เราสามารถที่จะแบ่งโครงสร้างของตลาดการ

เงินออกได้เป็นสองส่วนใหญ่ ๆ^{๑๑} คือส่วนที่เป็นวิธีการดำเนินงานอย่างมีระเบียบแบบแผนถูกต้องตามกฎหมายว่าด้วยการเงินและการธนาคาร หรือที่เรียกกันว่า ตลาดการเงินในระบบ (organized market) หนึ่ง และส่วนที่กระทำกันในระหว่างเอกชนเองอย่างลับๆ ไม่อยู่ในขอบข่ายของกฎหมายอีกประเภทหนึ่ง ประเภทหลังนี้เราเรียกว่า ตลาดการเงินนอกระบบ (unorganized market) ลักษณะอันแตกต่างที่เห็นได้ชัดของตลาดทั้งสองคือ วิธีการดำเนินธุรกิจในตลาดในระบบ ซึ่งประกอบด้วยสถาบันการเงินต่าง ๆ เช่น ธนาคารพาณิชย์ บริษัทเงินทุน บริษัทประกันภัยและอื่น ๆ นั้น จะถูกควบคุมอย่างใกล้ชิดโดยธนาคารกลางและคู่สัญญาจะได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายเท่าเทียมกัน ส่วนในตลาดนอกระบบอันประกอบด้วยเอกชนผู้ให้กู้ยืมทั้งหลายนั้น นอกจากจะไม่ถูกควบคุมด้วยกฎหมายบ้านเมืองแล้ว ยังขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นส่วนใหญ่อีกด้วย เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่า ธุรกิจในตลาดนอกระบบนี้ นอกจากจะมีอิทธิพลมากมายในประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคชนบท ซึ่งกิจการของสถาบันการเงินไม่สามารถจะครอบคลุมไปได้อย่างทั่วถึง ยังได้ช่วยเหลือบรรเทาความเดือดร้อนทางด้านการเงินในระยะสั้นให้กับผู้ขาดแคลนได้เป็นอย่างมาก ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา และเนื่องจากส่วนใหญ่ของการกู้ยืมในประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายนั้นจะทำการเองในระหว่างเอกชนต่อเอกชน ทั้ง ๆ ที่จะต้องเสียดอกเบี้ยในอัตราที่สูงมาก จึงเป็นที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งว่า เราจะสามารถวิเคราะห์อธิบายปรากฏการณ์นี้ได้อย่างไรบ้างในเชิงทฤษฎี

มีทฤษฎีต่างๆ มากมายในการอธิบายอัตราดอกเบี้ยที่สูงมากในตลาดนอกระบบนี้^{๑๒}

ทฤษฎีหนึ่งอธิบายไว้ว่า ดอกเบี้ยสูง เพราะสถานการณ์ทางสังคมและเศรษฐกิจทำให้มีอัตราสูงซึ่งเป็นธรรมชาติของตลาดนี้ ทฤษฎีนี้อาจจะเรียกว่าเป็น the theory of the customary rate of interest

ทฤษฎีดังกล่าวนี้มีข้อบกพร่องอยู่มากเพราะไม่สามารถหาแหล่งต้นตอได้ว่า ก่อนที่จะยึดถือเป็นหลักปฏิบัติมาในการเรียกเก็บดอกเบี้ยสูงนั้น อะไรเป็นตัวกำหนดอัตราที่สูงนั้น

๑๑ รายละเอียดของลักษณะตลาดของทั้งสองประเภทนี้ปรากฏอยู่ในบทความหลายเรื่องที่น่าสนใจก็คือ (1) U Tun-Wai, "Interest Rates Outside the Organized Money Markets of Underdeveloped Countries" in *IMF Staff Papers* Vol. VI (1957-58) (2) A. Bottomley, "The Determination of Pure Rates of Interest in Underdeveloped Rural Areas" in *RES* Vol. XLXI No. 3 Aug. 1964 (3) A. Rozental, *Finance and Development in Thailand* Praeger Publishers 1970.

12 ดู U Tun-Wai, "Interest Rates outside the Organized Money Market . . .", *op. cit.*

ทฤษฎีอื่น ๆ ก็มุ่งที่จะอธิบายเหตุผลในแง่ต่าง ๆ กัน บางครั้งก็เป็นในเรื่องของอุปสงค์ บางครั้งก็เป็นในเรื่องของอุปทานของเงินทุน

ในการวิเคราะห์ที่ผู้เขียนได้พยายามรวมเอาความสำคัญของทั้งด้านอุปสงค์และอุปทานเข้าไว้ด้วยกัน แต่ที่เน้นมากก็คือด้านอุปทานของเงินทุน

การวิเคราะห์ในด้านทฤษฎีนั้นจำเป็นจะต้องอาศัยข้อสมมติฐานบ้างบางประการ เพื่อจะได้ทำให้การวิเคราะห์นั้นอยู่ในขอบเขตที่ประสงค์โดยไม่จำเป็นว่าสิ่งที่เรากำลังพิจารณานั้นอยู่นั้นจำเป็นที่จะเกิดขึ้นจริง ๆ หรือไม่ ผู้ให้เงินกู้ส่วนใหญ่อาจจะไม่ได้คิดอย่างที่เราคิดและนโยบายการออกเงินกู้ของเขาเหล่านั้นอาจจะผิดแผกแตกต่างไปคนละอย่างคนละแนวก็เป็นได้เช่นกัน ฉะนั้น ประโยชน์ที่จะได้รับในการนำทฤษฎีเศรษฐศาสตร์มาใช้ก็เพื่อประโยชน์ในการเข้าใจในกฎเกณฑ์ของระบบโดยทั่วไป ซึ่งเป็นการจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการวางมาตรการแก้ไขที่ถูกต้อง ทั้งนี้เพราะเราสามารถที่จะทดสอบเหตุผลของหลักเกณฑ์ในนโยบายที่สร้างขึ้นกับตัวทฤษฎีได้เสมอเพื่อป้องกันความผิดพลาด

๔.๑๑ ข้อสมมติ

ในการวิเคราะห์ถึงพฤติกรรมการให้เงินกู้และอัตราดอกเบี้ยในระหว่างเอกชนนั้น เราจะตั้งข้อสมมติไว้สามประการ คือ

๑. ผู้ให้กู้พยายามที่จะหากำไรสูงสุดจากการให้กู้
๒. ผู้ให้กู้จะต้องเป็นผู้มีอำนาจคือมีรายได้สูงกว่ารายจ่าย เป็นคนมีเงินออมไม่ว่าจะเป็นเจ้าของที่ดิน เพื่อนฝูง ญาติพี่น้อง พ่อค้า เจ้าของโรงสีหรือผู้มีอาชีพโดยการออกเงินให้กู้โดยตรงก็ตาม บุคคลเหล่านี้มีอยู่เป็นจำนวนน้อยในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งทำให้เขามีอำนาจผูกขาดในด้านการเงินอย่างเต็มที่ ทั้งนี้ผู้ให้กู้จะสามารถกำหนดได้ทั้งจำนวนเงินที่จะให้ลูกค้าแต่ละรายกู้และราคา คืออัตราดอกเบี้ยที่ผู้มากู้จะต้องจ่ายให้ แต่อย่างไรก็ตามจากประสบการณ์ของผู้ออกเงินกู้เอง ในฐานะผู้ทำมาหากินอยู่ในละแวกนั้นมานาน เขาจะรู้ว่ามันจะเป็นการกระทำที่ไม่ได้ประโยชน์อะไรนักที่จะเรียกเก็บดอกเบี้ยในอัตราสูงมากเกินไปเกินความสามารถของผู้กู้จะให้ได้ เพราะการเสี่ยงในเรื่องหนี้สูญจะมีมากขึ้น ปัญหาที่เรากำลังจะพิจารณาก็คือ จุดดุลยภาพของอัตราดอกเบี้ยอยู่ที่ไหน

๓. เราสมมติต่อไปอีกว่า อุปสงค์หรือความต้องการของเงินกู้นั้นมีอยู่จำนวนมากกว่าเงินที่ผู้ให้กู้จะตอบสนองให้ทั่วถึงอยู่ตลอดเวลา

เมื่อได้ข้อสมมติเหล่านี้แล้ว เราก็จะเริ่มพิจารณาหาจุดคุณภาพของพฤติกรรมการณ์ให้กู้ต่อไป บัจจุบันในการกำหนดอัตราดอกเบี้ยนั้นมีอยู่ ๓ ประการด้วยกัน คือ

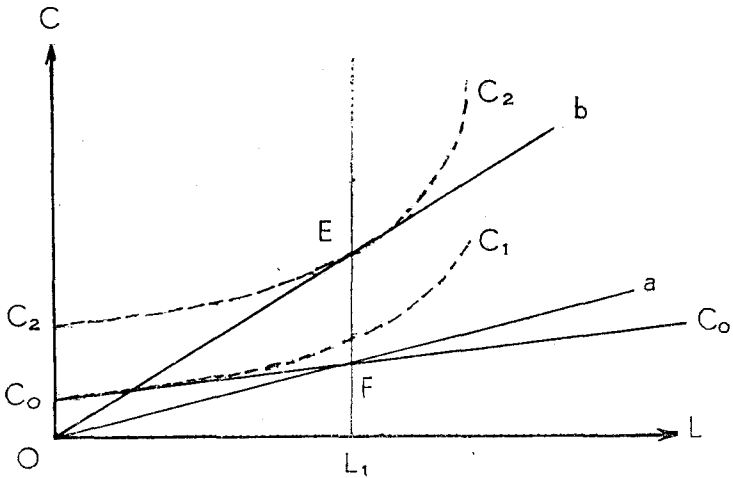
ก. รายได้ทางอื่นของเงินที่จะให้กู้ (opportunity cost of loans) หมายความว่า ถ้าผู้ให้กู้เอาเงินก่อนที่จะให้กุนั้นไปทำประโยชน์ลงทุนในกิจการอื่นแล้ว เขาคงจะได้รายได้กลับมาเป็นจำนวนเท่าไร ฉะนั้น แทนที่เขาจะเอาไปลงทุนทางอื่น กลับเอาเงินก่อนนั้นมาให้กู้แล้ว เขาจำเป็นจะต้องแน่ใจว่าอย่างน้อยที่สุดดอกเบี้ยที่จะได้รับนั้นควรจะเป็นจำนวนเท่ากับรายได้นี้ แต่ถ้าได้ดอกเบี้ยมากกว่าก็จะเป็นการดี

ข. รายจ่ายในการออกเงินให้กู้ (administration cost) รายจ่ายอันนี้ถือได้ว่าเป็นต้นทุนในการออกเงินให้กู้ประการหนึ่ง รายจ่ายนี้รวมไปถึงค่าทำบัญชี ค่าตราคาสินค้า ทรัพย์สิน ค่าประกัน ค่ากระดาษดินสอดและอื่น ๆ ที่จำเป็น และถือว่าคงที่ไม่เปลี่ยนแปลงตามจำนวนเงินให้กู้ รายการนี้ในสภาพความเป็นจริงอาจจะเป็นจำนวนน้อยมาก แต่เพื่อที่จะให้การวิเคราะห์ในเชิงทฤษฎีเป็น ไปอย่างสมบูรณ์จึงจะต้องนำมาคิดด้วย

ค. อัตราค่าเสี่ยงต่อหนี้สูญ (premium for default risk) เงินนี้จะเรียกเก็บเพิ่มขึ้นจากค่าใช้จ่ายประเภทอื่น ๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น อัตราค่าเสี่ยงนี้อาจจะถูกเรียกเก็บจากผู้มาขอเงินไม่เท่ากันทุกราย ซึ่งขึ้นอยู่กับประสบการณ์ในอดีต และความเชื่อถือในเครดิตของผู้กู้แต่ละรายไป

รวมบัจจุบันทั้งสามประการเข้าด้วยกันแล้ว เราจะได้จำนวนเงินขั้นต่ำที่ผู้ออกเงินให้กู้จำเป็นจะต้องได้รับจากผู้กู้ เงินจำนวนนี้ในทางเศรษฐศาสตร์ถือว่าเป็นต้นทุนในการออกเงินให้กู้ ถ้าผู้ให้กู้เรียกเก็บดอกเบี้ยจากลูกค้าได้เงินมากกว่าจำนวนนี้ ส่วนเกินจะถือว่าเป็นกำไรสุทธิของกิจการนี้ และเนื่องจากผู้ให้กู้ต้องการที่จะหากำไรสูงสุดตั้งข้อสมมติที่เราได้ตั้งไว้ เขาจะพยายามอย่างเต็มความสามารถที่จะเรียกเก็บดอกเบี้ยในอัตราที่สูงที่สุดเท่าที่เขาจะสามารถเรียกได้ ฉะนั้น จากการวิเคราะห์นี้เราสามารถจะสร้างแบบจำลองง่าย ๆ ขึ้นเพื่อจะหาจุดคุณภาพของพฤติกรรมนี้ต่อไป

รูปที่ ๔.๑
ต้นทุนและความพอใจในการให้กู้



จากรูป ๔.๑ เราให้

แกนนอน OL เป็น จำนวนเงินกู้

แกนตั้ง OC เป็น จำนวนเงินดอกเบี้ยที่จะเรียกเก็บ

เส้น C_0C_0 เป็น เส้นต้นทุนในการออกเงินให้กู้ก้อนประกอบด้วย

ปัจจัย ๓ ประการดังได้กล่าวแล้วข้างต้น เส้นนี้เราถือว่ามีความสัมพันธ์กันในลักษณะเส้นตรงกับจำนวนเงินให้กู้

เส้นไข่ปลา C_0C_1 และ C_2C_2 นั้นคือเส้นแห่งความพอใจของผู้ให้เงินกู้ (preference scale หรือ indifference curves) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความต้องการที่จะเรียกเก็บดอกเบี้ยจากผู้กู้ตามจำนวนเงินที่จะให้กู้ ถ้ากูน้อยก็จะเรียกเก็บน้อย ถ้ากูนาก็จะต้องเก็บมาก ฉะนั้นภายในเส้นเดียวกันผู้ให้กู่จะไม่รู้สึกถึงความแตกต่างในการออกเงินให้กู่เลย และลักษณะของเส้นแห่งความพอใจเท่ากันที่โค้งขึ้นเมื่อจำนวนเงินอยู่ในระดับสูงก็แสดงถึงความต้องการของผู้ให้กู่ที่จะเรียกเก็บดอกเบี้ยสูงมาก ๆ เมื่อผู้กู้ต้องการกู่เงินก้อนใหญ่ซึ่งอาจจะมีภาระเสี่ยงอยู่มากในแง่ของผู้เป็นเจ้าของเงิน เส้นเหล่านี้มีอยู่หลายเส้นในการวิเคราะห์หนี้ซึ่งบ่งถึงระดับของความพอใจ เป็น

กันว่า เส้น C_2C_2 อยู่สูงกว่า C_0C_1 ก็หมายความว่าผู้ที่มีความพอใจสูงขึ้น ถ้าสามารถที่จะเรียกเก็บอัตราดอกเบี้ยตามเส้น C_2C_2 แทนที่จะอยู่ในระดับ C_0C_1

ตัวอย่างง่าย ๆ ก็คือ ถ้าออกเงินให้ลูกค้าคนหนึ่งเป็นจำนวน OL_1 ต้นทุนในการออกเงินให้ก็จะเท่ากับ L_1F (บนเส้น C_0C_0) ถ้าผู้กู้สามารถเก็บดอกเบี้ยได้ถึง L_1E กำไรสุทธิของผู้ให้ก็จะเป็นจำนวน EF ซึ่งจะทำให้ความพอใจแก่เจ้าของเงินในระดับ C_2C_2 ส่วนเส้น oa และ ob นั้นแสดงให้เห็นถึงอัตราดอกเบี้ยที่เรียกเก็บเป็นเปอร์เซ็นต์ เช่น ต้นทุนในการออกเงินก็คือ L_1F นั้นเมื่อคิดเป็นร้อยละแล้วจะออกมาเท่ากับ slope ของเส้น oa ซึ่งถ้าเรียกเก็บดอกเบี้ย L_1E แล้ว อัตราร้อยละของดอกเบี้ยจะเท่ากับ slope ของ ob เป็นต้น

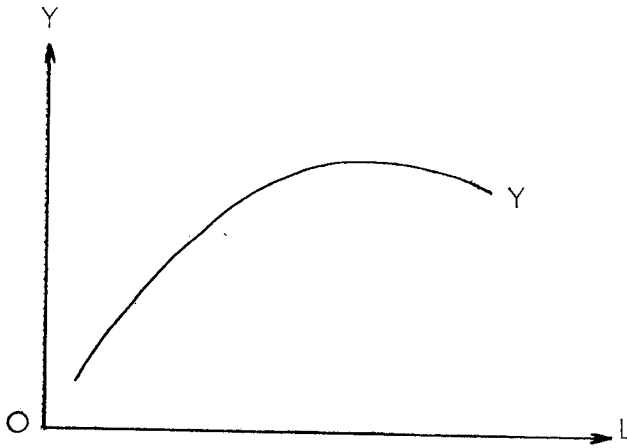
แต่เท่าที่พิจารณามาถึงขั้นนี้เรายังไม่สามารถหาจุดดุลยภาพได้ ทั้งนี้เพราะไม่มีตัวกำหนดระดับความสูงของอัตราดอกเบี้ยที่จะเรียกเก็บได้ ฉะนั้น เราจึงจำเป็นที่จะต้องหาตัวแปรอีกตัวหนึ่งมาใช้ในการนี้และตัวแปรที่สำคัญและเกี่ยวข้องในเรื่องนี้ก็คือ รายได้ของชาวนาผู้กู้เงินนั่นเอง

การเอารายได้ของชาวนาผู้กู้เงินเข้ามาเกี่ยวข้องนี้ จำเป็นที่จะต้องเข้าใจวิธีการให้ต้องแท้เสียก่อนเพื่อป้องกันความสับสนที่อาจจะเกิดขึ้นภายหลังได้

ในการกู้เงินของชาวนาแต่ละคนนั้นเราสามารถแบ่งแยกประเภทของการใช้เงินออกได้เป็น ๒ กรณีคือ เพื่อใช้จ่ายในการบริโภค และเพื่อใช้จ่ายในการลงทุนทำการเพาะปลูก การกู้เงินที่ใช้ในกิจการอย่างแรกโดยปกติจะถือว่าเป็นการกู้ที่ไม่มีประสิทธิภาพ (unproductive borrowing) แต่ในการวิเคราะห์นี้เราถือว่า แม้การกู้เพื่อการบริโภคยังชีพก็จัดเป็นแบบที่มีประสิทธิภาพ (productive) เหมือนกัน ทั้งนี้ เพราะชาวนาผู้กู้ของเราส่วนใหญ่เป็นเจ้าของแรงงานในการทำการเพาะปลูกเอง การใช้จ่ายในการบริโภคของเจ้าของแรงงานก็ย่อมจะถือได้ว่าเป็น productive spending เช่นกัน

นอกจากนี้เรายังเชื่อในเรื่องของ diminishing returns ของปัจจัยในการผลิตอีกด้วย ทั้งนี้หมายความว่า ถ้าที่ดินทำการเพาะปลูกของผู้กุนั้นจำกัด การกู้เงินเพื่อใช้จ่ายในค่านแรงงานและปัจจัยในการผลิตอื่น ๆ เช่น เครื่องทุ่นแรง ปุ๋ย หรือพันธุ์ข้าวดี ๆ จะช่วยเพิ่มผลผลิตได้ แต่ถ้าทำมากเกินไปผลผลิตจะค่อย ๆ ลดถอยน้อยลงไป

รูปที่ ๔.๒
เส้นรายได้สุทธิของเกษตรกรผู้กู้



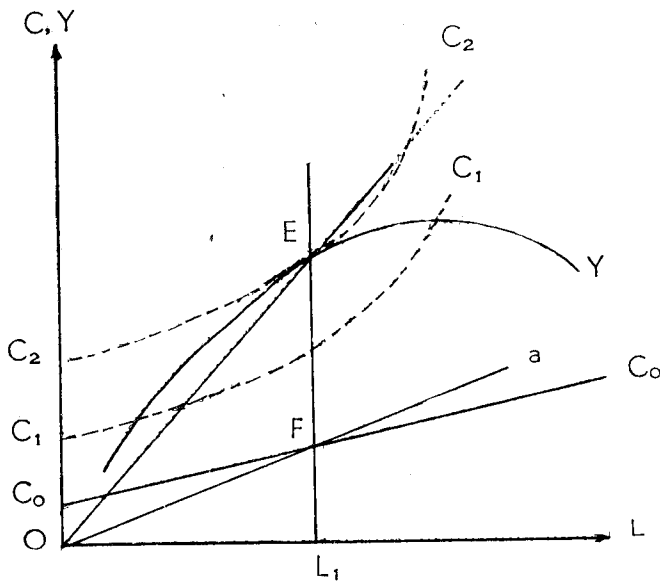
ดังที่ได้แสดงไว้ในรูป ๔.๒ เส้น y คือรายได้สุทธิของชาวนาผู้กู้ซึ่งได้ขอยืมเงินไปเพื่อลงทุนทำการเพาะปลูก (ทั้งในด้านแรงงานและอื่น ๆ) และมีลักษณะเป็นไปตาม law of diminishing returns.

ที่เราเรียกว่าเป็นรายได้สุทธิ ก็เพราะว่าเราได้หักค่าใช้จ่ายทุกอย่างออกแล้วทุกกระบวนความ คือ

$$\text{รายได้สุทธิ (y)} = \text{รายได้ทั้งหมด} - \text{ค่าใช้จ่ายในการครองชีพที่จำเป็น (consumption)} \\ - \text{เงินต้นที่กู้มา}$$

ฉะนั้น y ก็คือเงินรายได้ที่สามารถจะนำมาจ่ายดอกเบี้ยของเงินต้นที่กู้ไปแล้วนั่นเอง เมื่อเข้าใจถึงที่มาของเส้นรายได้สุทธิแล้ว เราก็สามารถที่จะหาจุดดุลยภาพของพฤติกรรมการออกเงินให้กู้ได้ โดยรวม รูปที่ ๔.๑ และรูปที่ ๔.๒ เข้าด้วยกัน ดังปรากฏในรูปที่ ๔.๓ ข้างล่างนี้

รูปที่ ๔.๓
 คุลยภพของพฤติกรรมการออกเงินให้กู้



ทั้งนี้เราจะเห็นได้ว่า ถ้าผู้ออกเงินให้กู้ต้องการที่จะได้กำไรสูงสุด เขาจะออกเงินให้ชวหนาแต่ละคนประมาณคนละ OL_1 และเรียกเก็บดอกเบี้ยเป็นจำนวนเงิน L_1E ซึ่งเขาจะได้อำไรเป็นจำนวน EF

จากแบบจำลองนี้แสดงว่า ผู้ให้กู้^{นี้}กระทำตัวเป็นผู้ผูกขาดในตลาดนี้อย่างแท้จริง เพราะเขาจะสามารถกำหนดได้ทั้งปริมาณ (คือ จำนวนเงินที่จะให้กู้แต่ละราย) และราคา (คือ ดอกเบี้ยเงินกู้) ได้ในขณะเดียวกัน พฤติกรรมอย่างนี้ผิดกับทฤษฎีผู้ผูกขาดที่เรียนกันอยู่ในวิชา เศรษฐศาสตร์จุลภาคเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ เพราะตามทฤษฎีผู้ผูกขาดจะสามารถกำหนดได้เพียงอย่างเดี๋ยวนคือ ถ้ากำหนดราคาไว้แล้วก็ต้องให้ผู้ซื้อเลือกว่าจะซื้อเป็นจำนวนเท่าไร แต่ถ้าอยาก จะกำหนดปริมาณขายก็ต้องให้สิทธิผู้ซื้อกำหนดราคาอย่างนี้เป็นต้น แต่ในกรณีของเรา ผู้ให้กู้ กำหนดได้ทั้งสองอย่าง และที่เป็นได้อย่างนี้ก็เพราะความต้องการเงินกู้ในภาคชนบทนั้นมีมากมายเหลือเกิน และที่สำคัญก็คือเงินเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการเพาะปลูกเพื่อการดำรงชีพ จะไม่กู้ก็ไม่ได้ ฉะนั้น เอกสิทธิ์ในการกำหนดเงื่อนไขทั้งหลายจึงตกอยู่กับผู้มีเงินให้กู้ยืมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ณ จุดสุดท้ายดังกล่าว ผู้ให้กู้จะได้เงินอันเกิดจากหยาดเหงื่อแรงงานของเกษตรกรผู้ไถ่โดยสิ้นเชิง ปัญหาที่น่าจะถามก็คือ เกษตรกรผู้ไถ่ทำอะไรจากการสร้างหนี้บ้าง ทั้งนี้เพราะหลังจากการใช้หนี้สินแล้วเกษตรกรเหล่านั้นจะไม่มีอะไรเหลืออยู่เลย คำตอบก็คือ การอยู่รอดของตัวเขาและของครอบครัว เพราะถ้าไม่มีคนให้เงินกู้ในเบื้องต้นแล้ว กิจการการเพาะปลูกเพื่อเลี้ยงชีพก็ย่อมจะเป็นผลสำเร็จขึ้นมาไม่ได้ ถึงแม้ว่า ในเบื้องต้นเกษตรกรจะไม่มีเงินออมเหลืออยู่เลยก็ตาม ฉะนั้น ณ ระดับดอกเบี้ยดังกล่าว จึงถือเป็นจุดสุดท้าย ก็เพราะ ณ จุดนี้เป็นจุดที่สร้างความพอใจให้แก่ทุกฝ่าย โดยผู้ให้กู้ก็ได้กำไรสูงสุดเท่าที่จะสามารถเรียกหาได้ ส่วนเกษตรกรผู้ไถ่พอใจที่ได้กู้เงินไปใช้จ่ายทำเกษตรกรรมเลี้ยงชีวิตและครอบครัวได้ระยะหนึ่ง

ฉะนั้น ถ้าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงๆ ในตลาดการเงินภาคชนบท ดำเนินไปตามลักษณะที่วิเคราะห์มานี้ ทุกอย่างก็ไม่มีปัญหา แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัตินั้นเป็นเพราะทุก ๆ อย่างมันไม่สมบูรณ์หรือคงที่แน่นอนเหมือนกับที่กำหนดไว้ในทฤษฎี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการคำนวณรายได้สุทธิหรือประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกรผู้ขอกู้เงินแต่ละราย

๔.๑๒ ปัญหาเรื่องเวลาและความแน่นอนของผลผลิตและอื่น ๆ

จากโครงสร้างของการวิเคราะห์ที่ได้บรรยายไว้เบื้องต้นนี้เรายังมิได้พิจารณาปัญหาเรื่องเวลาเลย ซึ่งปัญหานี้อันที่จริงมีความสำคัญมากต่อผลที่จะตามมาหลังจากที่สัญญากู้เงินได้ถูกทำขึ้น ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วว่า ตัวกำหนดสภาพความสมดุลงบของจำนวนเงินกู้และอัตราดอกเบี้ย คือรายได้สุทธิของผู้ไถ่ แต่ข้อที่น่าสนใจก็คือ เส้นรายได้สุทธินั้นหามาได้อย่างไร และคำนวณกันเมื่อไร คำตอบก็คือ เส้นรายได้สุทธินี้ผู้ให้กู้เป็นคนคำนวณโดยอาศัยหลักความจริงที่ว่า ผู้ให้กู้เป็นบุคคลที่มีประสบการณ์อยู่ในแวดวงนั้นมานาน เป็นผู้ที่รู้จักกับผู้กู้เงินมากพอสมควรและมีความรู้เกี่ยวกับประสิทธิภาพในการผลิตของเกษตรกรในท้องที่ของเขาเป็นอย่างดี การคำนวณรายได้สุทธินั้นในทางทฤษฎีผู้ให้กู้จะต้องคำนวณให้กับผู้กู้ทุก ๆ ราย โดยใช้ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ผ่านมาแล้วในอดีตเป็นหลัก แต่จะให้ถูกต้องตรงกับความเป็นจริงที่จะเกิดขึ้นนั้นคงจะเป็นไปไม่ได้แน่ อีกประการหนึ่ง การกู้หนี้ส่วนใหญ่จะกระทำกันในตอนต้นของฤดูเพาะปลูกซึ่งทำให้การคำนวณผลผลิตการผลิตอาจจะผิดพลาดได้เสมอ ฉะนั้นเส้นรายได้สุทธิดังกล่าวจึงเป็นเพียงการคาดคะเนสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้เท่านั้น ปัญหาที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่ก็คือ

ผลิตผลของเกษตรกรรมผู้หนึ่งได้ต่ำกว่าที่ผู้ให้กู้คำนวณเอาไว้ตอนเมื่อทำสัญญากัน ทำให้ไม่สามารถที่จะหาเงินมาใช้หนี้ได้ครบถ้วนตามสัญญา ซึ่งก็จะเป็นผลทำให้

๑. ฤทธิทรัพย์สินที่นำมาประกันไว้ หรือ
๒. ต้องยอมเสียดอกเบี้ยในอัตราที่สูงยิ่งขึ้นไปอีก

นี้แหละเป็นบ่อเกิดแห่งความยากจนขั้นแค้นทั้งหลาย นับวันหนี้สินก็จะค่อยๆ พอกพูนขึ้น ส่วนอสังหาริมทรัพย์ที่มีอยู่ก็ค่อยๆ สูญหายไป จนในที่สุดนอกจากจะไม่มีเหลืออยู่ในกรรมสิทธิ์แล้ว หนี้ต่างๆ ก็ยังท่วมท้นอยู่อย่างเดิม หาได้หมดสิ้นไปไม่

ปัญหาที่น่าจะถามอีกประการหนึ่งก็คือ ในทางปฏิบัติ เส้นรายได้สุทธิผู้ให้กู้จะต้องคำนวณให้กับมูลค่าของตนเองทุก ๆ คนหรือไม่ หรือจะใช้กฎแห่งการถ่วงเฉลี่ยโดยใช้เส้นอันเดียวกันสำหรับผู้ขอกู้เงินทุกราย ปัญหาอันนี้เกี่ยวโยงโดยตรงกับปัญหาที่ว่า อัตราดอกเบี้ยในภาคชนบทนั้นไม่เหมือนกันในแต่ละภาคหรือแม้แต่ภายในจังหวัดเดียวกัน เพียงแต่ต่างอำเภอต่างละแวกก็ผิดกันอยู่เป็นอันมาก บางแห่งก็เรียกเก็บสูง บางแห่งก็ต่ำ ฉะนั้นอะไรคือเครื่องกำหนดว่าอัตราดอกเบี้ยแต่ละแห่งนั้นควรจะอยู่ในระดับใด คำตอบที่มีเหตุผลควรจะเป็นดังนี้คือ ถ้าผู้ให้กู้เป็นญาติพี่น้องหรือเพื่อนฝูงกันกับผู้มาขอกู้ ระดับอัตราดอกเบี้ยก็เป็นเรื่องของ "ลมพัดลมเพ" คือจะเป็นอะไรก็ได้ตามอัธยาศัยและความเห็นอกเห็นใจกัน การวิเคราะห์เชิงทฤษฎีหาผลประโยชน์ไม่ในกรณีเช่นนี้ แต่ถ้าเป็นนักเลงเงินกู้โดยอาชีพและต้องการจะออกดอกเบี้ยให้ได้กำไรสูงสุด เราก็สามารถตอบได้ว่าอัตราดอกเบี้ยที่จะเรียกเก็บนั้นขึ้นอยู่กับผลิตผลเฉลี่ยภายในละแวกนั้น ซึ่งอาจจะเหมือนหรือไม่เหมือนกับในละแวกอื่นๆ ก็เป็นได้ จากนั้นก็คือเป็นหลักปฏิบัติต่อมาว่า ใครจะมากู้ก็ตามถ้าผู้ดอกเบี้ยไหวมีหลักฐานพอเชื่อถือได้หรือมีสินทรัพย์ค้ำประกันพอเพียงก็จะให้กู้ไป เมื่อเป็นเช่นนี้ผู้ที่มีประสิทธิภาพในการผลิตต่ำเพราะยากจน มีเนื้อที่ทำการเพาะปลูกน้อย ก็จะต้องอยู่ในสภาพการณ์ที่เสียเปรียบมาก แต่สำหรับผู้ที่มีประสิทธิภาพในการผลิตสูงๆ มีรายได้สุทธิมากกว่าอัตราดอกเบี้ยที่เรียกเก็บ ก็จะเป็นผลดีไป ฉะนั้นในทางปฏิบัติแล้วทั้งจำนวนเงินกู้และดอกเบี้ยที่เรียกเก็บ อาจจะผิดแผกแตกต่างไปจากทฤษฎีที่หุนจาลองที่เราเสนอไว้ข้างต้นก็เป็นได้ ทั้งนี้เพราะทฤษฎีมีจุดประสงค์เพื่อจะหาความเข้าใจในพฤติกรรมกรรมการหากำไรสูงสุดของผู้ออกเงินให้กู้ ผู้ซึ่งเราสมมติให้มีความรู้และข้อมูลเกี่ยวกับผู้ขอกู้ทุก ๆ คนอย่างสมบูรณ์ (perfect knowledge)

สำหรับผู้มาขอกู้เงินแล้วได้ไปนั้น ในสายตาของผู้ให้กู้จะเป็นบุคคลที่มีความ

สามารถที่จะใช้หนี้พร้อมทั้งดอกเบี้ยคืนได้ทุกรายไป เพราะมิฉะนั้นแล้วจะขอกู้เงินไม่ได้ ถึงแม้ว่าผู้กู้บางรายจะไม่มีหลักทรัพย์มาค้ำประกันและมีความเป็นอยู่อย่างยากไร้ก็ตาม ทั้งนี้เพราะถ้าผู้ให้กู้เชื่อมั่นว่า รายได้รวมจากผลผลิตของผู้กู้นั้นมีพอที่จะใช้หนี้ได้พร้อมดอกเบี้ยแล้ว เขาจะให้กู้ไป แต่จะคอยจี้เก็บคืนในทันทีที่ผลิตผลเกิดขึ้น ในบางกรณีผู้กู้เงินอาจจะไม่มีอะไรเหลืออยู่สำหรับการบริโภคเลยก็มี

นอกจากเรื่องของอัตราดอกเบี้ยแล้ว ยังมีปัญหาเรื่องจำนวนเงินที่จะให้เกษตรกรแต่ละรายกู้อีกด้วย เพราะจากทฤษฎีที่เราได้สร้างไว้วิเคราะห์นั้น ผู้ขอกู้แต่ละรายก็ต้องมีเส้นรายได้สุทธิต่างกัน ซึ่งจะยังผลทำให้อัตราดอกเบี้ยและจำนวนที่จะให้กู้ต่างกัน แต่ในทางปฏิบัติแล้ว ผู้ให้กู้จะไม่อยู่ในฐานะที่จะทำอย่างนั้นได้ในทุก ๆ กรณี จำนวนเงินที่จะให้ลูกหนี้กู้ขึ้นจึงน่าจะขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่น ๆ หลายประการ เช่น จำนวนเงินที่เจ้าของเงินมีเหลืออยู่ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และความต้องการของผู้มาขอกู้ เป็นต้น

ตามที่ได้วิเคราะห์มาจนถึงบัดนี้นั้น เราพอที่จะเข้าใจถึงสาเหตุที่ทำให้อัตราดอกเบี้ยของเอกชน โดยเฉพาะในภาคชนบทอยู่ในระดับสูงมากได้เป็นอย่างดี ประกอบกับข้อมูลจริง ๆ ที่เสนอไว้แล้วในภาคที่สองของบทความนี้ ทำให้เป็นที่แน่ชัดว่า การยกระดับความกินดีอยู่ดีของเกษตรกรไทย โดยการพยายามที่จะพัฒนาการเกษตรเพื่อเพิ่มผลผลิตนั้น จะสัมฤทธิ์ผลดังปรารถนาไม่ได้ง่ายนัก หากภาวะหนี้สินและระบบการกู้หนี้สินของเกษตรกรยังคงสภาพเช่นนี้ อยู่ ฉะนั้นจึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องหันความสนใจมาสู่การขจัดการะเล็งหนี้สินของชาวไร่ชาวนาให้หมดสิ้นไป พร้อม ๆ กับการแก้ปัญหาในด้านอื่น ๆ

๔.๒ แนวทางแห่งการปฏิบัติอันจะนำไปสู่การยกฐานะความเป็นอยู่ของเกษตรกร

แนวทางที่จะกำจัดความยากจนของเกษตรกรผู้มีรายได้น้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการผ่อนปรนภาระหนี้สินนั้น สามารถจะกระทำได้ในหลายสถาน ดังจะได้พิจารณากันเป็นข้อ ๆ ดังต่อไปนี้

๑. การอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานอันถูกต้องของรัฐบาล
๒. การปฏิรูปที่ดิน
๓. การประกันราคาผลผลิตทางเกษตรในลักษณะต่าง ๆ
๔. การบรรเทาความต้องการด้านเงินกู้ในอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำ

๔.๒๑ การอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานอันถูกต้องของรัฐบาล

การอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน (infrastructural facilities) นั้น อันที่จริงรัฐบาลของเราก็ได้กระทำไปแล้วมากมายหลายประการ เช่น การสร้างเขื่อนเก็บน้ำ การคมนาคม การศึกษาวิจัยในด้านการเพิ่มผลผลิต และอื่น ๆ ซึ่งทั้งหมดนี้จะนำความเจริญรุ่งเรืองมาสู่ภาคเกษตรของชาติอันจะนำไปสู่ความกินดีอยู่ดีของเกษตรกรผู้เพาะปลูกทั้งหลาย แต่ความจริงที่เกิดขึ้นนั้นเป็นสถานใดใคร ๆ ก็ทราบดี เรามีแผนพัฒนาการเศรษฐกิจของชาติมาถึงสามแผนแล้วและแผนที่ ๔ ก็กำลังจะคลอดออกมาในไม่ช้า เงินทองเป็นจำนวนมากได้ถูกใช้จ่ายไปในกิจการเพื่อฟื้นฟูภาคเกษตร แต่เป็นเพราะเหตุใด ทั้ง ๆ ที่เวลาที่ล่วงเลยมานานเกินสมควรแล้ว เกษตรกรไทยทำไมจึงยังคงตกอยู่ในสภาพการณ์อันน่าสอพลอเช่นเดิม ซึ่งอันที่จริงนอกจากจะไม่ดีขึ้นแล้วยังเลวลงไปกว่าแต่ก่อนเสียอีก กรรมสิทธิ์ในที่ดินซึ่งเคยมีก็หลุดลอยไปเป็นของผู้อื่น ผลผลิตต่อไร่ก็มิได้เพิ่มขึ้นจากแต่ก่อนมากนัก หนี้สินกันนับวันจะเพิ่มพูนขึ้นทุกวัน

คำตอบง่าย ๆ ก็คือ ผลแห่งการใช้เงินจำนวนมากมหาศาลของรัฐบาลเท่าที่ผ่านมา นั้นมิได้ตกไปถึงมือของชาวไร่ชาวนาอย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ตัวอย่างเช่น การสร้างเขื่อนอเนกประสงค์ซึ่งถือว่าเป็นขั้น Master Plan นั้น ชาวนาจะไม่ได้ประโยชน์อะไรจากเขื่อนเหล่านี้เลยถ้าแผนขั้นที่สอง (Secondary Plan) อันประกอบด้วยคลองส่งน้ำไปตามพื้นที่ทำการเพาะปลูกอย่างทั่วถึงและเขื่อนกั้นน้ำขนาดรองมิได้ถูกสร้างขึ้น และปฏิบัติกันอย่างถูกวิชาการ ทั้ง ๆ ที่สิ่งจำเป็นเหล่านี้จะมีราคาต่ำดำเนินการถูกกว่า Master Plan มากก็ตาม รัฐบาลยังมิได้ให้ความสนใจอย่างเพียงพอที่จะหยิบยืมความสะดวกเหล่านี้ให้กับชาวไร่ชาวนาอย่างแท้จริง จุดนี้เป็นจุดเริ่มต้นที่รัฐบาลควรจะเริ่มปฏิบัติการอย่างรีบด่วน ส่วนการสร้างถนนหนทางเพื่อความสะดวกในด้านการคมนาคมขนส่งนั้นก็ถือว่าจำเป็นมาก แต่คงจะน้อยกว่าเรื่องของการชลประทานดังกล่าวมาก

อย่างไรก็ตาม การชลประทานที่ถูกต้องสมบูรณ์ประการเดียวก็หาได้นำไปสู่การเพิ่มผลผลิตอันมีประสิทธิภาพไม่ การปรับปรุงวิธีการเพาะปลูกให้ทันสมัย โดยการใช้เมล็ดพันธุ์ที่ดี การป้องกันรักษาโรคพืช การใช้ปุ๋ยที่ถูกต้อง และการใช้การศึกษาทั่วไปเกี่ยวกับการเกษตรกรรม ก็ย่อมจะต้องอยู่ในความรับผิดชอบของรัฐบาลอันเป็นส่วนหนึ่งของการอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานต่อเกษตรกรด้วย ในด้านปฏิบัติเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า กิจกรรมด้านการเผยแพร่วิทยาการสมัยใหม่นั้นยังขาดประสิทธิภาพอยู่อย่างมาก ทั้งนี้จะเป็นเพราะการขาดกำลังคนของหน่วย

งานที่เกี่ยวข้องของรัฐบาลหรือการขาดความสนใจที่จะทำงานอย่างจริงจังของข้าราชการหรือทั้งสองประการก็มีทราบแน่ชัด แต่สิ่งที่แน่ชัดก็คือ ความก้าวหน้าทั้งหลายนั้นส่วนใหญ่ปรากฏอยู่ในหนังสือหรือบทความที่ตีพิมพ์ในที่ต่าง ๆ ซึ่งจะหมุนเวียนกันอยู่ภายในวงของนักวิชาการภาคเกษตรทั้งหลายเท่านั้น ชาวไร่ชาวนาผู้เป็นตัวจักรในการทำงานเองหาได้ล่วงรู้ถึงสิ่งดี ๆ ใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นเหล่านี้ไม่ ฉะนั้น ถ้ารัฐบาลจะหันมาสนใจในพฤติกรรมค่านนี้ให้มากขึ้น โดยมุ่งที่จะหยิบยื่นให้ถึงมือผู้กระทำจริง ๆ แล้ว ผลดีนานับประการจะบังเกิดขึ้นแก่ชนหมู่มาอย่างแน่นอน

ทั้งหมดที่กล่าวมาภายใต้หัวข้อนี้สามารถสรุปเพียงสั้น ๆ ว่า หลักการต่าง ๆ นั้น มีอยู่แล้วไม่จำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลงมากนัก แต่การปฏิบัติเพื่อให้เป็นไปตามหลักการต่างหากที่รัฐบาลควรจะต้องเน้นให้หนักและเริ่มทำกันอย่างจริงจังเสียทีให้คู่กับการลงทุนในจำนวนเงินอันมหาศาลที่รัฐบาลทำไปแล้วในอดีต

๔.๒๒ การปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตร

ปัจจัยสำคัญในการเกษตรกรรมคือที่ดินสำหรับการทำการเพาะปลูก ผลผลิตที่จะบังเกิดจะมีปริมาณมากหรือน้อยมีคุณภาพดี หรือเลวก็ย่อมขึ้นอยู่กับขนาดและคุณภาพของที่ดินนั้น ๆ การปฏิรูปที่ดินที่สมบูรณ์จึงจะต้องรวมถึงการกำหนดสิทธิในขนาดของที่ดินที่จะทำการเพาะปลูก ชนิดของพืชพันธุ์ที่จะเพาะปลูก ตลอดจนการรักษาผิวดินเพื่อการเพาะปลูกเข้าด้วยกัน

ตามที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้ ขนาดเนื้อที่ถั่วเฉลี่ยต่อครอบครัวนั้นยังอยู่ในเกณฑ์ต่ำ (น้อยกว่า ๒๐ ไร่ ต่อครอบครัว) เกินกว่าที่จะสามารถก่อให้เกิดการผลิตอันมีประสิทธิภาพได้ ขนาดของที่ดินอันจะนำไปสู่ประสิทธิภาพในการผลิตสูงสุดนี้ไม่คงที่แน่นอน แต่จะเปลี่ยนแปลงผิดแผกแตกต่างกันไปตามสถานที่ ความอุดมสมบูรณ์ของพื้นดิน และชนิดของพืชที่จะเพาะปลูก ในภาคกลางอันเป็นที่อุดมก็ต้องการขนาดพื้นที่น้อยกว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งแห้งแล้งอย่างนี้เป็นต้น การมีที่ดินในครอบครองมากเกินไปก็ทำให้ประสิทธิภาพในการเพาะปลูกลดลงเช่นกัน เพราะจะทำการดูแลควบคุมได้ไม่ทั่วถึง ฉะนั้น รัฐบาลควรจะทำการศึกษาให้แน่นอนว่า ท้องที่ใดเกษตรกรแต่ละครอบครัวควรจะมีสิทธิในการทำการเพาะปลูกบนพื้นที่เป็นจำนวนเท่าใดจึงจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการผลิตมากที่สุดและพยายามดำเนินการเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายนั้น ๆ

กฎหมายปฏิรูปที่ดินตั้งที่เราอยู่ในขณะนี้ นับว่าเป็นขั้นแรกในขบวนการเพิ่มผลผลิตดังกล่าว แต่เป็นที่น่าเสียดายเป็นอย่างยิ่งว่ารัฐบาลหาได้มีการศึกษาถึงข้อมูลอันจะสามารถยึดถือเป็นหลักในการปฏิบัติเพื่อจะก่อให้เกิดผลประโยชน์แก่เกษตรกรอย่างแท้จริงไม่ อย่างไรก็ดี อย่างไรก็ดี ก็คือ รายละเอียดที่สำคัญจริงๆ นั้นยังบกพร่องอยู่มากและหลักการในการเวนคืนที่ดินของเจ้าของที่ดินผืนใหญ่ๆ ในปัจจุบันเพื่อนำไปแจกจ่ายหรือขายให้แก่เกษตรกรอีกทอดหนึ่งนั้น นอกจากจะก่อให้เกิดความยุ่งยากทางด้านการเมืองอันจะทำให้ไม่เกิดผลดีแล้ว ยังอาจจะเป็นผลเสียแก่ชาวนาชาวไร่ด้วย ทั้งนี้เพราะกฎหมายกำหนดไว้แน่ชัด ห้ามมิให้เกษตรกรนำเอาที่ดินที่จะรับการจัดสรรนั้น ไปจำนองหรือขายทอดให้แก่ผู้อื่นใด ทั้งนี้โดยจุดประสงค์เพื่อจะให้เกษตรกรมีที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์เพื่อการเพาะปลูกตลอดไป ซึ่งก็เป็นเจตนารมณ์ที่ดี แต่เมื่อพิจารณาถึงฐานะการเงินของเกษตรกรในปัจจุบันซึ่งยังคงต้องอาศัยเงินกู้จากฝ่ายเอกชนอยู่เป็นอย่างมากนั้น กรรมสิทธิ์ในที่ดินที่ได้จากกฎหมายฉบับนี้มีได้เพิ่มอำนาจการกู้ให้แก่เกษตรกรเลย สำหรับผู้ที่ไม่มีที่ดินเป็นของตัวเองอยู่ก่อนแล้วความยากง่ายในการขอกู้เงินจากเอกชนก็คงเหมือนเดิม แต่สำหรับผู้ที่ยังมีที่ดินเป็นของตัวเอง แทนที่จะสามารถหมุนเงินโดยเอาที่ดินไปจำนองหรือวางไว้เป็นหลักประกัน ก็จะทำไม่ได้แล้ว เพราะคงจะไม่มีใครยอมรับ ทั้งนี้เพราะไม่มีเอกชนใดได้อภิสิทธิ์ในการถือกรรมสิทธิ์ในที่ดินเกินจำนวนที่กฎหมายกำหนดไว้ (ในขณะนี้กำหนดไว้ไม่เกิน ๕๐ ไร่) ฉะนั้น ถ้าเจ้าของเงินที่มีที่ดินไว้ในครอบครองเต็มอัตราก็จะไม่สามารถรับเอาที่ดินไว้เป็นหลักประกันต่อไปอีกได้ เพราะถ้าลูกหนี้ผิดสัญญาก็ไม่ทราบว่าจะเอาที่ดินเหล่านั้นไปทำอะไร การเอาที่ดินไปเป็นหลักประกันเงินกู้จากสถาบันการเงินต่าง ๆ ก็จะทำไม่ได้อีกต่อไป ขบวนการกู้หนี้ยืมสินก็จะเปลี่ยนโฉมหน้าไปเป็นอีกแบบหนึ่งเลยทีเดียว ฉะนั้น ถ้ารัฐบาลจะยังไม่มีโครงการช่วยเหลือเกษตรกรด้านหนี้สินแล้ว การแจกกรรมสิทธิ์ในที่ดินจะไม่ก่อให้เกิดผลประโยชน์อันใดเลย

ข้อเสียอีกประการหนึ่งของการปฏิรูปที่ดินในปัจจุบันก็คือ กฎหมายกำหนดสิทธิการครอบครองที่ดินชั้นสูงสุดไว้เท่านั้น หาได้แบ่งแน่ชัดลงไปไม่ว่าในแต่ละเขตและภาคนั้น จำนวนที่สมควรที่สุดควรจะเป็นกี่ไร่ต่อแต่ละครอบครัว

มีวิธีการที่จะทำให้เกิดผลดีได้ทางหนึ่งในการปฏิรูปที่ดิน ถ้ารัฐบาลต้องการที่จะส่งเสริมให้มีผลผลิตที่สูงขึ้น นั่นคือการรวมกลุ่มชาวนาในด้านการผลิต การรวมกลุ่มนี้จะต้องเป็นการรวมกันอย่างแท้จริงและไม่ฉาบฉวยอย่างในปัจจุบันนี้ ทั้งนี้ พันที่ทำการเพาะปลูกจะต้อง

นำมารวมกันเพื่อให้มีขนาดใหญ่พอที่จะทำให้มีประสิทธิภาพเกิดขึ้น อีกทั้งยังต้องมีการรวมทุนในการผลิต ร่วมกันรับผิดชอบอย่างแท้จริงในอันที่จะสร้างหนัเพื่อนำมาลงทุนซื้อเครื่องทุ่นแรง บัญชี พืชชนิดดี และยาฆ่าแมลง ซึ่งจะเป็นแนวทางนำไปสู่การเพิ่มผลผลิตโดยตรง กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การรวมกันระหว่างเกษตรกรเพื่อสร้างบริษัททำการเพาะปลูกนั่นเอง เมื่อมีการรวมตัวกันได้เช่นนี้ แทนที่แต่ละคนจะต้องไปพึ่งเอกชนรายย่อยในเรื่องการเงินซึ่งจะต้องจ่ายดอกเบี้ยในอัตราสูงก็สามารถที่จะไปกู้จากธนาคาร หรือสถาบันการเงินอื่นๆ ได้โดยง่ายอีกด้วย การรวมกันในการผลิตนี้จะต้องทำกันในระหว่างเกษตรกรเพียง ๒-๓ ครอบครัวเท่านั้นจึงจะได้ผล ถ้าจะทำอย่างสหกรณ์แล้วผลดีก็จะกลายเป็นผลเสียดังที่ได้ปรากฏอยู่ในปัจจุบันการพยายามรวมกลุ่มเกษตรกรมาก ๆ เพื่อก่อตั้งเป็นสหกรณ์ผู้ผลิตนั้น ใช้ไม่ได้สำหรับประเทศเราในขณะนี้ ถึงแม้ว่าในเชิงทฤษฎีจะก่อให้เกิดผลดีอย่างมากมายประการใดก็ตาม จะอย่างไรก็ตามในขั้นแรกความช่วยเหลือส่งเสริมจากรัฐบาลในการอำนวยความสะดวกในแง่สิทธิและกฎหมายเป็นสิ่งจำเป็นยิ่ง การทำการเพาะปลูกเป็นเอกเทศในที่ดินผืนเล็กๆอันจะเป็นการบั่นทอนสมรรถภาพการผลิต ควรจะถือว่าเป็นการทำลายทรัพย์สินที่หายากของชาติประการหนึ่ง เพราะถูกนำไปใช้โดยไม่ก่อให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ ซึ่งทั้งนี้รัฐบาลจำเป็นจะต้องดูแลสอดส่องให้เกิดขึ้นน้อยที่สุดโดยชักนำให้มีการรวมตัวกันเป็นหน่วยผลิตที่ใหญ่กว่าและมีประสิทธิภาพมากกว่า การควบคุมอาจจะใช้เป็นทางตรงโดยออกกฎหมายห้ามหรือทางอ้อมโดยการเก็บภาษีเพิ่มในการผลิตที่ไร้ประสิทธิภาพก็ย่อมจะทำได้ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นรัฐบาลจะต้องพร้อมที่จะอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ ที่จำเป็นให้แก่หน่วยผลิตใหญ่ ๆ น้อยๆ ทั่วถึงเสียก่อน การบังคับทั้งทางตรงและทางอ้อมนี้จะส่งผลดีไปสู่เกษตรกรส่วนใหญ่ของชาติในที่สุด อย่างไรก็ตามพวกที่เกียจคร้านและไร้ความรับผิดชอบอาจจะไม่เห็นด้วยกับวิธีการเช่นนี้ โดยอาจจะอ้างถึงสิทธิของเสรีชนต่าง ๆ ซึ่งรัฐบาลก็จำเป็นจะต้องเอามาพิจารณาชั่งตุ้ให้ถี่อีกเช่นกัน

ประกอบกับการจัดการกรรมสิทธิ์ในที่ดินทำการเพาะปลูกแล้ว การปฏิรูปที่ดินที่สมบูรณ์จะต้องรวมไปถึงการจัดแบ่งเขตพืชที่จะนำมาปลูก (Crop Zoning) อีกด้วย การแบ่งเขตชนิดของพืชนี้เป็นภาระหน้าที่ของรัฐบาลโดยตรงที่จะต้องศึกษาถึงสภาพอากาศ และความเหมาะสมของพื้นที่ว่าจะเหมาะกับพืชอะไรมากที่สุด และดำเนินการเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายที่ศึกษาไว้ การแบ่งเขตชนิดของพืชดังกล่าวถือว่าเป็นความสำคัญอย่างมากในการเพิ่มประสิทธิภาพของการผลิตในภาคเกษตรกรรมเพราะนอกจากจะนำมาซึ่งการเพิ่มผลผลิตแก่เกษตรกรโดยตรงแล้ว ยัง

จะเป็นบรรทัดฐานแบ่งความเจริญในด้านอื่น ๆ เช่น ในด้านเกษตรอุตสาหกรรม (Agro industry) ที่เกี่ยวพันอีกด้วย ทั้งนี้เพราะการสร้างโรงงานแปรรูปสินค้าเกษตรก็ตาม หรือ การสร้างโรงงานทำปุ๋ย ยาฆ่าแมลงที่เหมาะสมต่อพืชแต่ละชนิดย่อมจะกระทำได้ง่ายกว่า และ จะมีต้นทุนการผลิตที่ต่ำกว่า เพราะมีวัตถุดิบที่จะป้อนโรงงานได้อย่างมากมายซึ่งก็จะเป็นผลดี แก่ทุก ๆ ฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นเกษตรกรผู้เพาะปลูกเองหรือเจ้าของโรงงานเกษตรอุตสาหกรรมเหล่านี้ สำหรับโรงงานทำปุ๋ยและยาฆ่าแมลงนั้นก็ย่อมจะทำได้เป็นผลดีเพราะพืชแต่ละชนิดก็ต้องการ อาหาร(ปุ๋ย)และการป้องกันรักษาแตกต่างกัน การนำเอาผู้เพาะปลูกพืชชนิดเดียวกันมารวมอยู่ใน เขตเดียวกันก็จะทำให้เกิดอุปสงค์ที่พอเพียง ในอันที่จะก่อสร้างโรงงานดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนในค่านของรัฐบาลนั้นประโยชน์จากการแบ่งเขตพืชนั้นเห็นได้ชัดในเรื่องของการอำนวยความสะดวกชั้นมูลฐานต่าง ๆ รวมทั้งการควบคุมโรคระบาดพืชอีกด้วย เป็นต้นว่าการปล่อยน้ำ จากเขื่อนเก็บน้ำ ถ้ามีพืชอยู่ในเขตชลประทานหลายชนิด และพืชเหล่านั้นต้องการความชุ่มชื้น ของที่ดินในเวลาต่าง ๆ กัน (เช่น ข้าว และอ้อย เป็นต้น) การปล่อยน้ำออกเลี้ยงที่ดินในระยะ เวลาหนึ่งใดจะเป็นผลดีแก่พืชชนิดหนึ่ง แต่ก็จะเป็นผลเสียแก่พืชอีกชนิดหนึ่งเช่นกัน ปัญหา เหล่านี้จะไม่เกิดขึ้นถ้ามีการวางแผนแบ่งเขตชนิดของพืชอย่างรอบคอบไว้ก่อนหน้าแล้ว นอก จากนั้นการวิจัยให้การศึกษาและส่งเสริมวิทยาการใหม่ ๆ ก็จะทำให้สะดวกขึ้นในเขตพืชเดียวกัน

วิธีการที่จะทำให้การแบ่งเขตพืชเป็นผลสำเร็จดังจุดมุ่งหมายดังกล่าวนี้ อาจจะกระทำ ได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรงก็ได้แก่การออกกฎหมายบังคับจัดเขตพืชขึ้น ใครฝ่าฝืนก็ จะได้รับโทษตามกฎหมาย ส่วนทางอ้อมนั้นก็ได้แก่การวางโครงสร้างของภาษีที่ถูกต้อง ถ้าจะ สนับสนุนพืชใดแทนที่จะเก็บภาษีจากการผลิตนั้นก็ให้ช่วยเหลือส่งเสริม อันนี้ก็เปรียบกับ การเก็บภาษีเชิงลบ ถ้าเกษตรกรผู้ใดอยากจะทำการเพาะปลูกพืชอื่นในเขตนั้นเป็นจำนวนเกิน กว่าที่เหมาะสมก็ให้เก็บภาษีแพง ๆ เพื่อเป็นการบังคับไม่ให้ปลูกในทางอ้อมอย่างนี้เป็นต้น

เท่าที่กล่าวมาแล้วในเรื่องของการปฏิรูปที่ดิน อันประกอบด้วย

- ก. การจัดการมสิทธิในที่ดินที่ทำการเพาะปลูก
- ข. การร่วมกันของเกษตรกรในการจัดตั้งหน่วยผลิตที่ใหญ่ขึ้น
- ค. การแบ่งเขตพืช

เหล่านี้จะเป็นวิธีการอันจะนำไปสู่การเพิ่มผลผลิตของเกษตรกรโดยตรง ซึ่งจะเป็นปัจจัยสำคัญ ในการยกระดับความเป็นอยู่ของเกษตรกรไทยให้ดียิ่งขึ้น

๔.๒๓ การประกันราคาผลิตผลทางเกษตรในลักษณะต่าง ๆ

สินค้าเกษตรมีข้อแตกต่างกับสินค้าประเภทอื่น ๆ อยู่หลายประการ ในข้อแรกคือ เสียง่าย ไม่สามารถที่จะเก็บไว้ได้นานเกินกว่าธรรมชาติกำหนดไว้มากนัก และการเอาวิทยาศาสตร์เข้าช่วยก็รังแต่จะเพิ่มต้นทุนให้สูงขึ้นไปอีก ประการที่สอง การเปลี่ยนแปลงปริมาณการผลิตของสินค้าเกษตรนั้น เปลี่ยนแปลงไปตามลักษณะของอุปสงค์ของตลาดได้ยากมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระยะเวลาสั้น เป็นต้นว่าถ้าราคาขายเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเพราะมีความต้องการมาก เจ้าของสวนยางซึ่งอยากจะหารายได้เพิ่มขึ้นก็จะไม่สามารถที่จะเพิ่มปริมาณการผลิตให้มากขึ้นไปอีกได้อย่างทันใจ ในกรณีเดียวกันถ้าราคาข้าวโพดสูงขึ้นหลังจากที่การเพาะปลูกได้ดำเนินไปแล้ว ก็จะเป็นไปไม่ได้เลยที่ชาวไร่จะเพิ่มจำนวนการผลิตข้าวโพดขึ้นอีก ทั้งนี้เพราะภาวะดินฟ้าอากาศที่เหมาะสมได้ผ่านขั้นแรก ๆ ไปแล้ว หรือในกรณีกลับกันถ้าราคาสินค้าเกษตรตกต่ำ ในบางกรณีอาจจะเป็นการยากที่จะเลิกกิจการไปทำการเพาะปลูกพืชที่มีราคาดีกว่าได้ เป็นต้นว่าการเปลี่ยนจากยางไปปลูกต้นปาล์มน้ำมันเนื่องจากราคายางตกนั้น ย่อมจะกินเวลานานเกินกว่าที่จะทันเหตุการณ์ได้หรือการเปลี่ยนจากการปลูกข้าวไปสู่การปลูกใบยาสูบหรือมันสำปะหลังนั้น อาจจะทำได้โดยไม่มียุทธศาสตร์มากนัก ทั้งนี้เพราะสภาพที่ดินและภาวะอากาศอาจจะไม่อำนวย ในลักษณะการเช่นสินค้านี้ประเภทอุตสาหกรรมอื่น ๆ มีความยืดหยุ่นมากกว่า เมื่อราคาดีก็เร่งการผลิต ถ้าราคาตกก็เลิกการผลิตไปเลยก็ย่อมจะทำได้ในเวลาอันรวดเร็ว ฉะนั้นสินค้านี้ส่วนใหญ่จะไม่สามารถที่จะเก็บกักตนไว้รอราคาขึ้น ได้นานนักในแง่ของผู้ผลิตซึ่งต้องการรายได้เร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ ประการที่สาม สินค้าเกษตรบางชนิดเป็นอาหารหลักของประเทศ เช่น ข้าว ซึ่งก็เป็นธรรมดาที่ราคาจะต้องถูกกำหนดโดยรัฐบาลเพื่อป้องกันความเดือดร้อนของผู้บริโภคที่มีรายได้ต่ำทั่วไป การที่จะหวังให้ราคาสูงขึ้นอย่างชวนชานนั้นย่อมจะเกิดขึ้นได้ยาก ประการที่สี่คือ เป็นที่ปรากฏอย่างแน่ชัดว่า สินค้าเกษตรทั้งหลายมีราคาที่ไมคงที่เป็นอยู่อย่างยิ่ง ขึ้นลงกับไปมาในช่วงที่ค่อนข้างจะกว้าง แต่ก็มีแนวโน้มต่ำลงอยู่ตลอดเวลาเมื่อเทียบกับสินค้าประเภทอุตสาหกรรม

จากข้อแตกต่างระหว่างสินค้าประเภทเกษตรกับอุตสาหกรรมเท่าที่กล่าวมานี้ทำให้เห็นเด่นชัดว่าเกษตรกรเป็นผู้ที่ตกอยู่ในฐานะเสียเปรียบบุคคลในอาชีพอื่นเป็นอย่างมาก และถ้ายิ่งมีการไหวตัวของสินค้าประเภทนี้มากด้วยก็ยิ่งทำให้สถานการณ์เลวร้ายลงไปยิ่งขึ้นอีก ในการพัฒนาเกษตรกรรม หากราคาสินค้าเกษตรไม่มีเสถียรภาพแล้วก็ยากนักที่จะทำให้เป็นผลสำเร็จ

ได้ด้วยดี เพราะการเพิ่มผลผลิตนั้นจะกระทำได้ดีด้วยการลงทุนอย่างสูงทั้งของภาครัฐบาลและเอกชน และการลงทุนของเอกชนนั้นถ้าความไม่แน่นอนของรายได้มีมาก เพราะขาดเสถียรภาพทางด้านราคาก็จะมีคนเสี่ยงทำกันน้อย ผลดีก็จะไม่บังเกิดขึ้น ฉะนั้น เราจึงขอเน้นว่า “ราคา” เป็นกุญแจสำคัญยิ่งในการพัฒนาการด้านเกษตร ถ้าสินค้าเกษตรราคาดี สวัสดิการความเป็นอยู่ของประชากรส่วนใหญ่จะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและอาจจะไม่เป็นการจำเป็นที่รัฐบาลจะต้องทุ่มเงินเข้าช่วยเหลือภาคนี้อย่างมากเท่าที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ก็ได้ นอกจากนี้ยังไม่เป็นการแน่นอนว่า โครงการต่างๆของรัฐบาลที่จะสร้างขึ้นเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรนั้นจะนำมาซึ่งผลสำเร็จตามเป้าหมายที่คาดไว้ หากราคาสินค้าเกษตรยังอยู่ในระดับต่ำและไหวตัวอยู่อย่างมากมายในปัจจุบันนี้ แต่ถ้าระดับราคาสินค้าเกษตรดีขึ้นแล้วปัญหาที่เกษตรกรกำลังประสบอยู่นี้มีทางที่จะแก้ไขขจัดไปได้โดยเร็ว เช่น ปัญหาหนี้สินและความยากจน เป็นต้น

วิธีการที่จะสร้างเสถียรภาพให้กับระบบราคาสินค้าประเภทเกษตรนั้น จะปล่อยให้ไปตามกลจักรของตลาดอันประกอบไปด้วยกฎของอุปสงค์และอุปทานนั้นหาได้ไม่ รัฐบาลจำเป็นต้องเข้ามาจัดการยุ่งเกี่ยวกับ โดยวิธีการประกันราคาสินค้าที่สำคัญ ๆ โดยมีจุดประสงค์สองประการคือ

๑. เพื่อทำให้ราคาสินค้าเกษตรอยู่ในระดับสูงที่สุดเท่าที่จะทำได้อย่างมีเหตุผล
๒. เพื่อจะขจัดความไหวตัวเปลี่ยนแปลงขึ้นลงของสินค้าประเภทนี้ให้หมดสิ้นไป

เพื่อความมีเสถียรภาพของรายได้

ในปัจจุบันนี้เรามองเห็นว่า ราคาสินค้าเกษตรยังอยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำมากเกินไป ไม่สามารถที่จะนำมาซึ่งรายได้อันสมควรแก่เกษตรกรไทย ฉะนั้นการประกันราคาขั้นต่ำจึงถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นมาก การประกันราคาสินค้าเกษตรนั้นสามารถทำได้หลายวิธีคือ

๑. โดยทางตรง คือ การให้การช่วยเหลือโดยตรงแก่เกษตรกรในกรณีที่ราคาตลาดต่ำกว่าราคาที่รัฐบาลกำหนดไว้ เงินช่วยเหลือนี้อาจจะจ่ายให้โดยตรงแก่เกษตรกรโดยมีใบเสร็จรับเงินซื้อขายจริง ๆ มาแสดง เป็นต้นว่าราคาขั้นต่ำสุดของข้าวเปลือกที่รัฐบาลประกันราคาให้คือ ๓,๐๐๐ บาทต่อเกวียน แต่ราคาตลาดในขณะนั้นอยู่ในระดับเพียง ๒,๕๐๐ บาท ฉะนั้นชาวนาสามารถจะเอาใบเสร็จรับเงินไปขอรับความช่วยเหลือจากรัฐบาลได้อีก ๕๐๐ บาท อย่างนี้เป็นต้น วิธีการอุดหนุนโดยตรงนี้มีข้อดีคือ ค่าใช้จ่ายในการดำเนินนโยบายนี้อยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างต่ำ เพราะจะมีค่าตรวจสอบใบเสร็จและงานอื่น ๆ เพียงเล็กน้อย นอกนั้นเป็นเงินสำหรับ

รองจ่ายอุดหนุนจริง ๆ เท่านั้น แต่ข้อเสียก็มีมากคือ จะก่อให้เกิดช่องทางการในการขอรับเงินอันไม่ชอบธรรมเกิดขึ้นได้ โดยการสมคบกันระหว่างพ่อค้าคนกลางผู้ซื้อข้าวและชาวนา หรือจะเป็นฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดโดยตรงก็ได้ วิธีการโกงนั้นไม่จำเป็นที่จะต้องนำมากล่าวไว้ให้เสียเวลา เพราะผู้อ่านคงจะคิดออกได้เองหลายวิธีการโดยไม่ยากนัก แต่ที่จะเป็นผลเสียอย่างมากก็คือ ราคารับซื้อจากชาวนาจะตกลงไปเกินกว่าเท่าที่ควรจะเป็นมากโดยปราศจากการต่อรองหรือต่อต้านจากชาวนาผู้ขาย เพราะถึงอย่างไรชาวนาก็จะได้ราคาเท่ากับที่รัฐบาลประกันไว้ทุกกรณี ซึ่งทั้งนี้ผลเสียจะตกอยู่กับผู้เสียภาษีและผลดีก็จะเกิดแก่พ่อค้าข้าวในที่สุด ฉะนั้น ถ้ารัฐบาลต้องการจะใช้วิธีตรงเช่นนี้ก็จำเป็นที่จะต้องวางมาตรการการกำเฝ้ากัไว้เกินควรของพ่อค้าให้รัดกุมประการหนึ่ง หรือวางมาตรการเพื่อให้เกิดการแข่งขันกันอย่างแท้จริงระหว่างพ่อค้าข้าวเพื่อมิให้ “ฮั้ว” กันไปกดราคาข้าวจากชาวนาผู้ผลิตอีกประการหนึ่ง วิธีการซึ่งจะนำไปสู่การแข่งขันเพิ่มขึ้นในระหว่างพ่อค้าคือการเลิกเก็บพรีเมียมข้าวเสียโดยสิ้นเชิง เพื่อให้ระบบการค้ามีทางออกสู่ตลาดโลกได้โดยเสรี รัฐบาลอาจจะเรียกเก็บค่าธรรมเนียมส่งออกบ้างตามสมควร แต่ไม่ควรจะเป็นกีดกันณะอย่างระบบพรีเมียมในปัจจุบัน

๒. การประกันราคาขั้นต่ำทางอ้อม วิธีนี้รัฐบาลจะต้องเข้าไปสู่ตลาดในฐานะผู้ซื้อโดยตรง เช่นเมื่อได้กำหนดราคาขั้นต่ำไว้แล้วซึ่งถ้าราคายังสูงกว่าราคาตลาดในขณะนั้น รัฐบาลจำเป็นที่จะต้องพร้อมที่จะรับซื้อขายโดยตรงจากชาวนาในราคาประกัน วิธีนี้ก็มีทั้งผลดีและผลเสีย ผลดีก็คือ พ่อค้าข้าวไม่สามารถที่จะรวมหัวกันกดราคาจากชาวนาได้ แต่ผลเสียก็คือวิธีนี้เป็นกิจกรรมที่แพงมากสำหรับรัฐบาล เพราะนอกจากจะต้องเตรียมเงินภาษีไว้พุงราคาข้าวแล้ว ยังจะต้องลงทุนสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ อีกมากมาย เช่น ยุ้ง ฉางที่เก็บข้าว ระบบการคมนาคมที่สะดวกขึ้น ตั้งหน่วยราชการรับซื้อให้ทั่วถึง พร้อมทั้งหน่วยการตลาดขายข้าวที่ซื่อมาอีกด้วย ฉะนั้นจึงเป็นที่คาดหมายว่าวิธีการทางอ้อมเช่นนี้คงจะสัมฤทธิ์ผลได้ยาก

๓. การช่วยเหลือทางด้านราคาอีกประเภทหนึ่งอาจจะทำได้สำหรับผลิตผลเกษตรบางชนิด คือการอุดหนุนช่วยเหลือพ่อค้าผู้ส่งออก (Export Subsidy) แต่ทั้งนี้จะต้องแน่ใจว่าการแข่งขันกันในระหว่างผู้ส่งออกจะต้องมีมากพอที่จะส่งผลสะท้อนกลับ ไปยังเกษตรกรผู้ผลิต ซึ่งถ้าไม่เช่นนั้นวิธีการสนับสนุนโดยตรงทั้งข้อ (๑) จะมีผลแน่ชัดมากกว่า

๔.๒๔ การช่วยเหลือด้านเงินกู้แก่เกษตรกรในอัตราดอกเบี้ยต่ำ

ทั้งที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้นว่า การลงทุนเพื่อการผลิตนั้นค่อนข้างจะสูงทั้งในภาครัฐบาลและเอกชน ในด้านเอกชนนั้นถ้าสถานการณ์ด้านหนี้สินและระบบการสร้างหนี้ยังคงเป็นอยู่ในลักษณะปัจจุบัน นโยบายการพัฒนาการเกษตรจะไม่เป็นผลสำเร็จเท่าที่ควร ฉะนั้น จุดสำคัญจึงมารวมกันอยู่ในปัญหาว่า ทำอย่างไรจึงจะเพิ่มเงินให้กู้แก่เกษตรกรมากขึ้น ในอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำลงอย่างมีประสิทธิภาพที่สุด ?

ในเรื่องนี้เราจะต้องแยกการวิเคราะห์ออกเป็นสองประเภทตามลักษณะของผู้ให้กู้ คือประเภทสถาบันหนึ่ง และประเภทเอกชนอีกหนึ่ง

สำหรับประเภทสถาบันอันประกอบด้วยธนาคารพาณิชย์ต่าง ๆ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ สหกรณ์ต่าง ๆ และหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องนั้น เท่าที่ผ่านมายังให้ความสนใจต่อการใช้เกษตรกรไปทำการเพาะปลูกน้อยมาก อัตราส่วนของการให้กู้ของสถาบันเหล่านี้เมื่อเปรียบเทียบกับส่วนเอกชนแล้วจะอยู่ในระดับ ๑ ต่อ ๖ เท่านั้น ซึ่งนับว่าน้อยมากเหลือเกิน ทั้งๆที่ผลประโยชน์จากการให้กู้จะเป็นทางช่วยเหลือในเรื่องความอยู่ดีกินดีของเกษตรกรโดยตรงก็ตาม เพราะดอกเบี้ยที่ผู้กู้จะต้องเสียนั้นต่ำและระยะเวลาการให้กู้ก็ยาวด้วย แต่ที่บกพร่องก็คือ โอกาสที่เกษตรกรจะได้กู้เงินนั้นมีน้อยมาก ทั้งนี้เพราะระเบียบการในการขอกู้เงินของสถาบันเหล่านี้ไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ของบุคคลในชนบทเป็นอย่างยิ่ง การเรียกสินทรัพย์ค้ำประกันที่มั่นคงหรือการเซ็นค้ำประกันเงินกู้เหล่านี้เป็นการยากที่เกษตรกรผู้ยากจนจะสามารถตอบสนองได้ ในอีกด้านหนึ่ง ธนาคารพาณิชย์ต่างๆ ก็ได้สนใจที่จะให้เกษตรกรกู้มากขึ้น เนื่องจากมีการเสียดู่ง ต้นทุนการให้กู้ เช่น การเรียกเก็บดอกเบี้ยและเงินต้นที่สูง ถ้าใครก็มีน้อย ไม่คุ้มกับเวลาที่เสียไป แต่เนื่องจากการช่วยเหลือของแหล่งเงินกู้จากสถาบันเหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาการเกษตรของชาติ ปัญหาจึงมีอยู่ว่าทำอย่างไรจึงจะให้สถาบันการเงินให้เงินกู้แก่เกษตรกรมากยิ่งขึ้นเรื่อยๆ จนเป็นการเพียงพอแก่ความต้องการ ?

วิธีการกระจายเงินที่มีดอกเบี้ยต่ำจากสถาบันการเงินต่างๆ เข้าสู่ชนบทนั้น อาจจะแยกทำได้ในสามกรณี คือ

๑. โดยการใช้สถาบันการเงินของรัฐบาลต่างๆ ที่มีอยู่โดยตรง
๒. โดยการใช้สถาบันการเงินของเอกชนคือ ธนาคารพาณิชย์ต่างๆ
๓. โดยการใช้เอกชนผู้ออกเงินกู้ ในปัจจุบันเป็นเครื่องมือ

๑. ในด้านสถาบันการเงินของรัฐบาลหรือกึ่งรัฐบาล เช่น ธนาคารแห่งประเทศไทย ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ หรือแม้แต่สหกรณ์ในลักษณะต่างๆก็ตาม รัฐบาลควรที่จะเน้นความสำคัญในด้านการกระจายเงินก็ออกสู่ภาคชนบทให้มากยิ่งขึ้นอีก ทั้งรัฐบาลจำเป็นต้องกำจัดข้อบกพร่องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอยู่ในปัจจุบันให้หมดสิ้นไปโดยเร็ว ข้อที่ตกกันอันเป็นอุปสรรคในการให้กู้ เช่น สิ้นทรัพย์ประกันนั้นควรจะแก้ไขลดหย่อนลงบ้าง และในขณะเดียวกันก็ให้เพิ่มบริการการติดตามผล เช่น การให้การแนะนำในด้านการใช้เงินก็ถูกต้อง ตลอดจนถึงการให้คำแนะนำในด้านวิธีการผลิตอันถูกต้องตามหลักวิชาอีกด้วย

กิจกรรมของสหกรณ์ประเภทต่าง ๆ ซึ่งถือว่าเป็นตัวจักรอันสำคัญในการกระจายเงินกู้ ก็ต้องได้รับการสนับสนุนและแก้ไขเพื่อให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น เพราะเท่าที่เป็นอยู่ในขณะนี้ยังใช้การมิได้เลย เงินอุดหนุนสหกรณ์อาจจะมาจากแหล่งต่าง ๆ เช่น งบประมาณแผ่นดินพิเศษ เงินกู้จากธนาคารแห่งประเทศไทย และจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ โดยเก็บดอกเบี้ยในอัตราต่ำ ๆ เพื่อมุ่งจะช่วยเหลือเกษตรกรผู้ยากจนเป็นประการสำคัญ

๒. ถึงแม้ว่ารัฐบาลจะประสบความสำเร็จในการกระจายเงินกู้ออกสู่ภาคชนบทโดยใช้สถาบันของราชการหรือการสหกรณ์ก็ตาม ก็มิได้หมายความว่าจะเป็นการเพียงพอที่จะตอบสนองความต้องการช่วยเหลือด้านการเงินของเกษตรกรอย่างสมบูรณ์ไม่ ทั้งนี้เพราะอุปสงค์ของเงินกู้ ในภาคเกษตรนั้นมีมากมายเหลือเกิน ฉะนั้น จึงเป็นการสมควรที่จะพึงความช่วยเหลือจากสถาบันการเงินของเอกชน เช่น ธนาคารพาณิชย์ด้วยอีกแรงหนึ่ง

การนำระบบการพาณิชย์เข้ามาเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้สามารถจะทำได้ในหลายวิธี เช่น

ก. โดยการขอร้องอย่างจริงจังจากรัฐบาล ซึ่งให้เห็นถึงความจำเป็นในกิจกรรมประเภทนี้ วิธีนี้จัดว่านุ่มนวลที่สุด และความสำเร็จขึ้นอยู่กับบุคลิก และความสามารถของบุคคลในคณะรัฐบาลเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม จะไม่มีความแน่นอนอย่างไรทั้งสิ้นว่า ธนาคารพาณิชย์จะร่วมมือกับรัฐบาลอย่างจริงจัง

ข. โดยการชักจูงทางอ้อม ในด้านภาษีหรือสิทธิทางด้านธนาคารบางอย่าง เช่น การเปิดสาขา การนำเงินต่างประเทศเข้ามาให้กู้ต่อ หรืออื่นๆ ถ้าธนาคารพาณิชย์นั้นๆ ให้การช่วยเหลือทางด้านกรให้กู้แก่เกษตรกรเกินกว่าจำนวนที่รัฐบาลกำหนดขึ้นไว้

ค. โดยการใช้กฎหมายบังคับโดยตรง ซึ่งหมายถึงการออกพระราชบัญญัติกำหนดจำนวนเงินขั้นต่ำของแต่ละปีที่ธนาคารพาณิชย์จะต้องให้เกษตรกรกู้ หรือจะกำหนดให้เป็น

อัตราส่วนของยอดเงินกู้ก็ได้ เป็นต้นว่าทุก ๆ ๑๐๐ บาท ที่ธนาคารให้ลูกค้านั้น ๕ หรือ ๑๐ บาท จะต้องให้ลูกค้าที่เป็นเกษตรกรกู้ การออกกฎหมายในรูปนี้จะได้ผลมากในแง่การกระจายเงินออกสู่ชนบท แต่ในค่านานการพาณิชย์เองผลกำไรคงจะลดน้อยลงไปบ้าง ทั้งนี้เพราะกำไรส่วนใหญ่ของกิจการธนาคารมาจากการให้นักธุรกิจและผู้ลงทุนกู้ ฉะนั้น ถ้าธนาคารต้องการที่จะมีกำไรมาก ๆ ก็จำเป็นที่จะให้กู้มาก ๆ แต่ในขณะที่เดียวกันก็ต้องพยายามหาลูกค้าภาคเกษตรให้ครบตามที่กฎหมายกำหนดไว้เช่นกัน การแข่งขันกัน ในระหว่างธนาคารเพื่อแย่งลูกค้าเกษตรกรก็จะตามมาซึ่งจะเป็นผลโดยตรงที่ทำให้เงินไหลไปสู่ภาคนี้มากขึ้น ผลดีของการกระจายเงินกู้ ออกสู่ชนบท ก็จะตกอยู่กับธนาคารพาณิชย์เองในบั้นปลาย เมื่อภาคชนบทเจริญดีขึ้นและชาวไร่ชาวนามีสวัสดิการความกินดีอยู่ดีเพิ่มขึ้น

หรือในอีกกรณีหนึ่ง อาจจะบังคับให้ธนาคารพาณิชย์ซื้อพันธบัตรพิเศษของรัฐบาลในอัตราดอกเบี้ยที่ถูกลง แทนการออกเงินให้เกษตรกรกู้ โดยตรง และรัฐบาลนำเงินนี้ไปให้องค์กรที่มีความชำนาญในด้านนั้นนำไปให้เกษตรกรกู้ อีกทอดหนึ่ง องค์กรที่มีความชำนาญก็คงจะเป็นธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์นั่นเอง

๓. การใช้เอกชนผู้ออกเงินให้กู้เป็นเครื่องมืออันอาจเป็นวิธีที่ค่อนข้างจะแปลกประหลาดอยู่สักหน่อย แต่ก็จะเป็นประโยชน์แก่เกษตรกรผู้ยากจนมากถ้าสามารถจะทำได้

วิธีการกระจายเงินกู้ ออกสู่ภาคชนบทวิธีที่ ๑ และ ๒ ดังกล่าวมาแล้วนั้น อาจจะมีการเสี่ยงกับการสูญเสียได้มากทีเดียว ทั้งนี้เป็นที่ประจักษ์กันดีในระหว่างผู้เกี่ยวข้องว่า เกษตรกรผู้กู้ส่วนใหญ่จะไม่สามารถหาเงินมาใช้คืนได้ตามกำหนด ซึ่งยังความวิตกกังวลมาสู่ผู้บริหารที่ต้องรับผิดชอบมาก สมมติว่าเงินที่รัฐบาลป้อนเข้าสู่ภาคชนบทนั้นสูญหายไปเป็นส่วนใหญ่เพราะเกษตรกรผู้กู้ ไม่นำเงินมาคืนให้ตามสัญญาแล้ว ใครจะเป็นผู้เสียประโยชน์ ? ตอบได้ว่าประชาชนผู้เสียภาษีทั้งหลายนั้นแหละคือผู้ที่จะเป็นผู้เสียประโยชน์ ทั้งนี้เพราะเงินทั้งหลายที่รัฐบาลเอาไปใช้ก็คือเงินภาษีของประชาชนนั่นเอง ลักษณะการเช่นนี้ก็ถือว่าเป็นการกระจายรายได้จากคนรวยในเมืองหลวงเข้าสู่คนจนในชนบทสถานหนึ่งเหมือนกัน แต่ถ้าเกิดกรณีเช่นนี้ขึ้นจริง ๆ ก็อาจจะมีข้อถกเถียงได้ว่าเป็นการใช้เงินภาษีราษฎรไปในทางที่ไม่มีประสิทธิภาพ ฉะนั้นวิธีการขอยืมมือเอกชนผู้ออกเงินให้เกษตรกรกู้ อยู่แล้ว ในขณะนี้เป็นเครื่องมือในการผันเงินไปสู่ชนบท อาจจะเป็นทางออกที่ดีกว่าเพราะหนี้สูญอาจจะมีน้อยลงมาก

หลักในการปฏิบัติก็คือ รัฐบาลต้องออกทำการสำรวจเอกชนผู้ออกเงินให้กู้ใน
 ชนบทเสียก่อนว่ามีจำนวนเท่าใด เป็นใครอยู่ที่ไหนบ้าง และเชิญมาทำความเข้าใจขั้นทะเบียน
 ไว้ให้พร้อม แล้วจึงเริ่มดำเนินการ โดยการออกเงินให้เอกชนเหล่านี้กู้ในอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำเพื่อ
 จะได้นำไปให้เกษตรกรกู้ต่ออีกทอดหนึ่ง และเมื่ออุปสงค์ของเงินกู้จากเกษตรกรมีเพิ่มมากขึ้น
 ผู้ออกเงินเหล่านี้ก็สามารถจะมาขอรับเงินจากรัฐบาลเพิ่มขึ้นได้อีกตลอดเวลา ประโยชน์จาก
 การทำอย่างนี้ก็คือ

ก. ผู้ออกเงินให้กู้จะได้กำไรจากการเป็นตัวกลางเพราะจะกู้จากรัฐบาลไปในอัตรา
 ถูกและไปออกดอกในอัตราที่สูงกว่า แต่ทั้งนี้รัฐบาลจะต้องไม่กำหนดอัตราดอกเบี้ยที่ผู้ให้กู้จะ
 เรียกจากผู้กู้ในตอนดำเนินงานขั้นแรก ๆ เพราะจะทำให้แผนงานไม่ได้ผล

ข. การกระจายเงินกู้จะทำได้เร็วและทั่วถึง เพราะใช้สายงานที่ดำเนินอยู่แล้วเป็น
 เป็นเครื่องมือ

ค. หนี้สูญจะมีน้อยมาก ผู้ให้กู้จะต้องทำการติดตามผลทวงหนี้และดอกเบี้ยจาก
 เกษตรกรเมื่อถึงกำหนดดังที่ได้เคยกระทำมาก่อนแล้วอย่างมีสมรรถภาพ เพราะจะต้องนำเงิน
 ไปใช้คืนรัฐบาลอีกช่วงหนึ่ง มิฉะนั้นผู้ออกเงินให้กู้ก็จะต้องชดใช้เงินคืนให้แก่รัฐบาลด้วยเงิน
 ของตัวเอง

ง. ทางด้านเกษตรกรเองก็จะได้ประโยชน์เพราะมีเงินที่จะให้กู้ได้มากขึ้น และการ
 กู้ก็จะง่ายยิ่งขึ้นอีก ถึงแม้ว่าจะต้องจ่ายดอกเบี้ยในอัตราสูงตามเดิมก็ตาม

จ. ในระยะยาวอัตราดอกเบี้ยจะมีแนวโน้มที่จะลดลง เพราะอุปทานมีมากขึ้น ผู้
 ออกเงินก็จะเรียนรู้ว่า การให้กู้มากขายในอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำลงจะได้กำไรมากขึ้น

ฉ. ในด้านรัฐบาล ผลที่ได้รับก็คือ ไม่ต้องมีการลงทุนจ้างคนให้เสียเงินเสียเวลา
 แต่ได้ผลลัพธ์ที่ดีกว่า

อย่างไรก็ตาม รัฐบาลควรต้องวางมาตรการควบคุมให้รัดกุม เพื่อที่จะให้แน่ใจว่าเงิน
 เหล่านี้ตกไปถึงมือเกษตรกร และมีได้ถูกเอาไปลงทุนในกิจการอื่น ๆ ของผู้ออกเงินให้กู้เอง หลัก
 การง่าย ๆ ที่พอจะทำได้ก็คือใบสัญญาเงินกู้ของเกษตรกรซึ่งจะต้องนำมาแสดงให้เจ้าหน้าที่ผู้
 มาขอรับเงินกู้เป็นต้น อีกประการหนึ่งวิธีการที่จะทำให้ออกเบี้ยลดลงเร็วขึ้นมีวิธีการทำได้ โดย
 เปิดให้มีการแข่งขันกัน ในระหว่างผู้ออกเงินให้กู้ในแต่ละเขตหรือละแวก ทั้งนี้ เพื่อกำจัดอำนาจ
 การผูกขาดอันจะทำให้อัตราดอกเบี้ยคงระดับสูงอยู่ต่อไป แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องอย่าให้มีการ

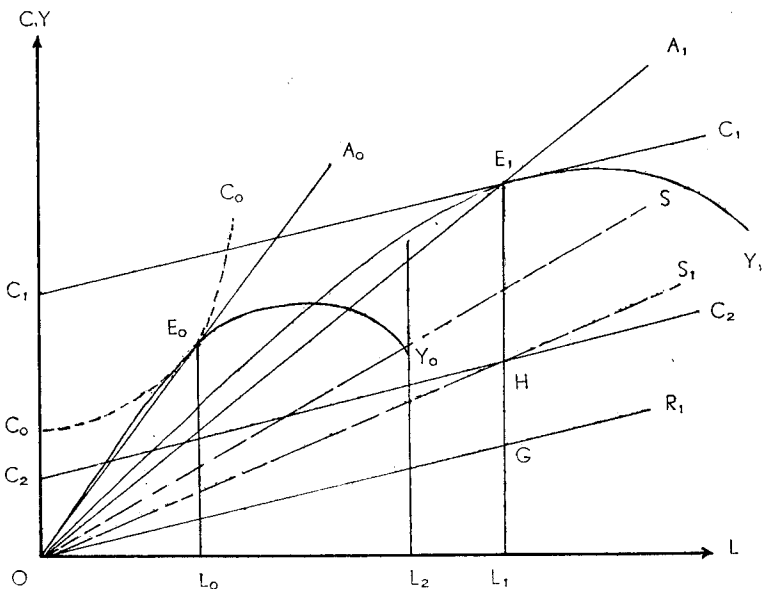
แข่งขันกันมากจนเกินไปในอันที่จะเป็นช่องทางทำให้เกิดการใช้เงินอย่างไม่มีสมรรถภาพของเกษตรกร

จุดประสงค์อันสำคัญของวิธีการอันนี้ก็คือ ความพยายามที่จะสร้างสะพานเชื่อมโยงระหว่างระบบการเงินในภาคสถาบันกับระบบการเงินภาคเอกชน โดยความหวังว่าอิทธิพลจากฝ่ายแรกจะแผ่ขยายไปสู่ฝ่ายหลังในที่สุด ซึ่งถ้าเป็นผลสำเร็จตามนี้แล้ว นโยบายการเงินของประเทศเราจะมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นจากเท่าที่เป็นอยู่ในขณะนี้มาก และความยากจนข้นแค้นและภาวะหนี้สินของเกษตรกรไทยคงจะถูกกำจัดให้สิ้นไปได้ในเวลาอันรวดเร็ว

เพื่อที่จะให้เข้าใจถึงผลดีของการพัฒนาภาคเกษตรกรและการผันเงินเข้าสู่ภาคชนบทในจำนวนที่มากขึ้น จึงเห็นเป็นการสมควรที่จะนำเอาแบบจำลองของทฤษฎีที่ได้พูดไว้มาวิเคราะห์กันอีกครั้งหนึ่ง

รูป ๔.๔

ผลของการพัฒนาเกษตรกรและการเพิ่มอุปทานเงินกู้เข้าสู่ชนบท



ในการวิเคราะห์นี้เรายังคงสมมติอยู่อีกว่าผู้ออกเงินให้กู้มีอำนาจผูกขาดเช่นเดิม และอุปสงค์ของเงินกู้ยังคงมีมากเกินไปเช่นกัน

ก่อนที่จะมีการผันเงินเข้าสู่ชนบทโดยใช้ผู้ออกเงินกู้เป็นสื่อกลางนั้น จำนวนเงินที่จะมีให้เกษตรกรกู้ยืมมีจำกัด จุด E_0 เป็นจุดดุลยภาพของการให้กู้ ซึ่งอัตราดอกเบี้ยจะเท่ากับ slope ของเส้น OA_0 และจำนวนเงินเกษตรกรแต่ละคนจะกู้ได้ประมาณคนละ OL_0 บาท

หลังจากที่มีการปฏิรูปที่ดินอย่างสมบูรณ์และการวางพื้นฐานสำหรับการเร่งผลผลิตอย่างถูกต้องของรัฐบาลแล้ว เส้นรายได้สุทธิของเกษตรกรจะเปลี่ยนลักษณะจาก Y_0 ไปเป็น Y_1 ทั้งนี้ก็เพราะเมื่อเกษตรกรส่วนใหญ่มีที่ดินทำการเพาะปลูกมากขึ้น ย่อมต้องการเงินมาลงทุนทำการผลิตในจำนวนที่มากขึ้น ฉะนั้นดังที่ได้แสดงไว้ในภาพ Y_1 จึงเลื่อนมาทางขวาและอยู่ระดับสูงกว่า Y_0 มากในช่วงหลัง

สมมติว่ารัฐบาลสนับสนุนให้ผู้ออกเงินกู้เอาเงินไปปล่อยให้ชาวไร่ชาวนาโดยคิดดอกเบี้ยตาม slope ของเส้น OR_1

เส้น $C_2 C_2$ แสดงถึงต้นทุนในการออกเงินให้กู้ทั้งหมดของผู้ออกเงินกู้ ซึ่งรวมถึงอัตราขาดเซยการเสี่ยง ค่าเสียหายในการให้กู้ต่างๆ และอัตราดอกเบี้ยที่จะต้องเสียให้แก่รัฐบาล ฉะนั้น ถ้าผู้ให้กู้ได้รับดอกเบี้ยสูงกว่าเส้นนี้แล้วก็จะถือว่าเป็นกำไร

เส้น $C_1 C_1$ คือเส้นแห่งความพอใจ คล้าย ๆ กับ $C_0 C_0$ แต่ที่มีลักษณะเป็นเส้นตรงก็เพราะจำนวนที่จะนำมาให้กู้ก่อนนี้มีไม่จำกัดเพราะสามารถจะเอามาจากรัฐบาลได้เสมอเมื่อต้องการ

จุดดุลยภาพจึงเลื่อนจากจุด E_0 มาอยู่ ณ E_1 ที่เส้น $C_1 C_1$ สัมผัสกับ Y_1 อัตราดอกเบี้ยจะลดลงจาก OE_0/OL_0 เหลือแค่ OE_1/OL_1 และกำไรสุทธิของผู้ออกเงินกู้ก็จะลดลงไปเช่นเดียวกัน

ฉะนั้น เราจึงสรุปได้ว่า การที่รัฐบาลพยายามผันเงินออกสู่ภาคชนบทให้มากขึ้นโดยวิธีการใช้เอกชนผู้ออกเงินกู้เป็นตัวกลางนั้น สามารถที่จะลดอัตราดอกเบี้ยลงได้ ถึงแม้ว่าผู้ให้กู้จะอยู่ในฐานะผู้ผูกขาดในกิจการก็ตาม

แต่ถ้าเกิดการแข่งขันขึ้นระหว่างผู้ออกเงินกู้ เพราะมีอยู่หลายคนในเขตนั้น สถานการณ์ก็จะดีขึ้นไปอีกในแง่ของเกษตรกรผู้กู้ และการวิเคราะห์ก็สามรถจะทำได้โดยใช้แบบจำลองที่ทำมาแล้ว แต่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงบ้างโดยเพิ่มลักษณะของเส้นอุปทานของการกู้เงินของเกษตรกรเพิ่มเข้าไปอีก ฉะนั้น เมื่อมีการแข่งขันเกิดขึ้น กลไกของอุปสงค์และอุปทานจะเริ่มทำงานทันที และเป็นที่น่าประจักษ์ว่า จุดสมดุลย์ของการกู้เงินจะอยู่ในระดับต่ำกว่าเส้น

รายได้สุทธิ ซึ่งจะทำให้เกษตรกรสามารถมีเงินเหลือเป็นเงินออมหลังจากจ่ายหนี้คืนไปครบแล้ว สมมติว่าผู้ให้กู้ต้องการกำไรจากการเป็นคนกลางกระจายเงินกู้ของรัฐบาลเป็นเปอร์เซ็นต์ที่คงที่แล้ว เส้นอุปทานเงินกู้จะปรากฏตั้งเส้น OS ซึ่งแสดงถึงอัตราดอกเบี้ยคงที่ในทุกจำนวนเงินที่กู้ เพราะเป็นเส้นที่ผ่านจุดเริ่มต้น (O) แต่ก็เป็นอัตราที่สูงกว่าที่รัฐบาลเรียกเก็บในชั้นแรก ฉะนั้น ถ้าเกษตรกรจะขอกู้เป็นจำนวนใด ๆ ก็ตามภายใต้เส้น OY_1 แล้ว ประโยชน์จากการกู้เงินก็จะตกแก่พวกเขาในที่สุด เพราะรายได้สุทธิจะมีมากกว่าจำนวนดอกเบี้ยที่จะต้องเสีย แต่ถ้าให้ดีแล้วเกษตรกรควรจะขอกู้ในจำนวน OL_2 ซึ่งเป็นจำนวนที่ slope ของเส้นอุปทานเท่ากับของเส้น OY_1 เพราะส่วนเกินของรายได้สุทธิเหนือดอกเบี้ยจะมีมากที่สุด จะอย่างไรก็ตามเมื่อมีการแข่งขันเกิดขึ้นระหว่างผู้ให้กู้ เส้นอุปทาน OS จะคงอยู่ในอัตราเดิมที่มีกำไรมากมิได้นาน เพราะการแข่งขันจะทำให้มีการลดอัตราดอกเบี้ยลงเรื่อย ๆ จนในที่สุดจะตกลงมาที่อัตราที่ต่ำสุดเช่น OS_1 ซึ่งจะเป็นเพียงกำไรอันเกิดจากอัตราราคาเสี่ยงและค่าแรงออกเงินกู้เท่านั้น (normal profit)

เมื่อเป็นเช่นนี้ ในระยะยาวเราจะพบว่า นอกจากการกระจายเงินกู้ในอัตราดอกเบี้ยต่ำจะเป็นไปอย่างเพียงพอและทั่วถึงแล้ว อัตราดอกเบี้ยในตลาดนอกระบบตามชนบทเหล่านี้ยังสามารถถูกควบคุมให้อยู่ในแนวเดียวกับของตลาดในระบบได้อีกด้วย โดยการเปลี่ยนแปลง slope ของ OR_1 ขึ้นหรือลงตามปรารถนา ซึ่งก็จะหมายความว่าอำนาจในการควบคุมระบบการเงินของรัฐบาลได้ถูกแผ่ขยายให้กว้างขวางออกไปจนถึงภาคชนบทด้วย ประการหลังนี้มีความสำคัญมากในเรื่องประสิทธิภาพของการใช้นโยบายการเงินของชาติ ซึ่งจนกระทั่งปัจจุบันนี้มีประสิทธิภาพน้อยมาก เพราะไม่สามารถที่จะควบคุมไปถึงภาคชนบทได้อย่างทั่วถึง

บทสรุป

เท่าที่ได้สาธยายอย่างยืดยาวมาจนกระทั่งบัดนี้เห็นสามารถจะสรุปความได้สั้น ๆ ดังต่อไปนี้

๑. การพัฒนาการเศรษฐกิจเพื่อจุดประสงค์จะยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนชาวไทย จำเป็นที่จะต้องมุ่งความสนใจไปสู่ภาคเกษตรเป็นสำคัญ เพราะมากกว่า ๘๐ % ของประชากรไทยมีอาชีพทางด้านเกษตรกรรม ฉะนั้นการพัฒนาการเกษตรจึงเป็นกุญแจดอกสำคัญในกระบวนการพัฒนาการเศรษฐกิจทั้งหมด

๒. จากแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมของชาติเท่าที่ผ่านมาถึงสามแผนแล้วนั้น พอจะจับความได้ว่ารัฐบาลชุดต่างๆ ที่ผ่านมาได้ให้ความสนใจแก่ภาคเกษตรกรรมใช้น้อยจำนวนเงินมากมายมหาศาลได้ถูกบ่อนเข้าสู่ชนบทในรูปร่างของการลงทุนเพื่อปรากฏฐาน (infra-structural investment) เช่น เชื้อนถนนน้ำ ถนนหนทางและสถานีทดลองต่างๆ เป็นต้น แต่ถึงแม้กระนั้นก็ตาม ประโยชน์ขั้นสุดท้ายก็ยังไม่ได้ตกถึงมือเกษตรกรผู้ยากจนไม่ ทั่วๆ ทั่วถึงได้ล่วงเลยมาถึง ๑๕ ปีแล้ว เมื่อได้พิจารณาอย่างละเอียดก็สามารถจะลงความเห็นได้ว่าเรายังขาดการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพในแผนงานขั้นรอง (secondary plan) หลังจากโครงการวางแผนขั้นแรกสำเร็จผลแล้ว (master plan) แผนงานขั้นรองนั้นก็คือวิธีการที่จะนำเอาประโยชน์จาก master plan (คือเชื้อนถนนน้ำ) ไปแจกจ่ายให้ถึงที่ดินทำการเพาะปลูกของเกษตรกร แผนงานขั้นนี้จึงประกอบด้วย ลำคลองส่งน้ำ เชื้อนขั้นรอง ประตุน้ำและการปรับระดับของที่ดินต่างๆ ความจำเป็นของโครงการเหล่านี้ได้รอดพ้นจากความสนใจของรัฐบาลหาไม่ แต่ทว่าทางการได้ดำเนินการอย่างแข็งขันมากกว่าเท่าที่ควร เป็นที่หวังได้ว่าถ้ารัฐบาลจะเร่งมือปฏิบัติตามแผนเหล่านี้อย่างจริงจังแล้ว ประโยชน์ทั้งหลายก็จะเป็นที่ประจักษ์แก่เกษตรกรในอนาคตอันใกล้

๓. ปัญหาที่ควบคู่ไปกับเรื่องผลิตผลต่ำ คือ ภาวะหนี้สินอันท่วมท้นของเกษตรกรไทย ซึ่งนับวันสถานการณ์จะยิ่งเลวร้ายลง แต่ในขณะที่เดียวกันทางราชการก็ได้มีวิธีการแก้ไขเรื่องนี้อย่างมีประสิทธิภาพไม่ ทั่วถึงสังเกตได้จากระบบการสร้างหนี้ของเกษตรกรซึ่งกระทำกันเองระหว่างเอกชนซึ่งสูงมากถึง ๖ เท่าตัวของหนี้ที่เกษตรกรกู้จากสถาบันการเงิน การกู้ในระหว่างเอกชนกันเองนั้นเป็นบ่อเกิดแห่งความยากจนโดยตรง เพราะดอกเบี้ยที่เกษตรกรจะต้องจ่ายให้แก่เจ้าของเงินนั้นสูงมากกว่า ๑๐๐ % ต่อปีก็มีอยู่มาก

นโยบายการเร่งผลผลิตนั้นส่วนหนึ่งจะต้องเป็นภาระของเกษตรกรเอง เป็นต้นว่า ต้องมีการลงทุนชุกน้ำเข้าที่ทำการเพาะปลูก ต้องมีการกั้นคันนา คันไร่ ต้องมีการใช้ปุ๋ยที่ถูกต้องและเพียงพอ ต้องใช้พันธุ์พืชที่ดี และต้องมีการป้องกันบำรุงรักษาดียาม่าแมลงและโรคพืชอย่างทั่วถึงอีกด้วย เหล่านี้ต้องการใช้เงินทุนทั้งนั้น แต่ถ้าเกษตรกรส่วนใหญ่ยังคงมีหนี้สินติดตัวอย่างล้นพิน้อย่างในปัจจุบันนี้แล้ว ความหวังที่จะเห็นการเจริญทางด้านเกษตรกรรมของเราก็คงจะมีมากมิได้

บทความฉบับนี้จึงมีจุดประสงค์ที่จะชี้ให้เห็นว่า ภาวะหนี้สินของเกษตรกรนั้นเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาชนบท เพื่อยกฐานะความเป็นอยู่ของประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ

๔. ในการวิเคราะห์เพื่อหาทางแก้ไขบรรเทาทุกข์ของเกษตรกรในด้านหนี้สินนั้น เราได้ใช้เครื่องมือทางทฤษฎีอย่างง่าย ๆ เข้าช่วยเหลือเพื่อให้เข้าใจว่า เหตุใดอัตราดอกเบี้ยในภาคชนบทจึงสูงมากเกินเหตุผลที่สมควร เรายอมรับว่า เครื่องมือที่นำมาใช้นั้นไม่สมบูรณ์หรือมิได้แสดงให้เห็นสภาพที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง แต่ประโยชน์ของการนำทฤษฎีมาใช้ คือการเสริมสร้างความเข้าใจในประเด็นย่อยเพื่อที่จะให้เป็นการง่ายในการค้นหาระบบการแก้ไขที่ถูกต้องตรงจุด

จากการวิเคราะห์อย่างค่อนข้างละเอียดดังกล่าว ได้ความว่าการที่อัตราดอกเบี้ยในภาคชนบทอยู่ในอัตราสูงลิบก็เพราะความต้องการเงินกู้มีมากเกินไปจนทำให้การเสียดอกเบี้ยสูงมีความสำคัญน้อยกว่าการได้ออกสารับเงินกู้ ประกอบกับผู้มีเงินพอที่จะให้กู้นั้นมีอยู่เป็นจำนวนน้อยจนกระทั่งสามารถที่จะสร้างอำนาจการผูกขาดกิจการออกเงินกู้ได้ โดยสามารถที่จะกำหนดได้ทั้งอัตราดอกเบี้ยและจำนวนเงินที่จะให้แต่ละรายก็

ฉะนั้น เมื่อรวมความแล้ว ปัญหาที่เกิดขึ้นและเห็นได้ชัดก็สามารถจะแยกออกได้เป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ ด้วยกันคือ

- (๑) ปัญหาเรื่องประสิทธิภาพในการผลิตต่ำ และ
- (๒) ปัญหาเรื่องการเงิน

จากการวิเคราะห์ในบทความนี้เรามีข้อเสนอรวมกัน ๔ ประการคือ

๑. ให้รัฐบาลเน้นถึงการอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งแผนงานรอง (secondary plan) ให้มากกว่าที่เคยทำมาแล้ว

๒. ให้รัฐบาลทำการปฏิรูปที่ดินโดยสมบูรณ์ ซึ่งทั้งหม่อมจะรวมถึง

ก. การจัดกรรมสิทธิ์ในที่ดินทำการเพาะปลูกให้ได้ขนาดตามที่จะสามารถนำมาซึ่งผลิตภาพสูงสุด (optimal size)

ข. ถ้าขนาดที่มีประสิทธิภาพสูงสุดในการผลิตมีขนาดใหญ่ ก็ให้รวมครอบครัวเกษตรกรให้เป็นหน่วยผลิตที่ใหญ่ขึ้น แต่มิใช่ให้เป็นการกระทำอย่างระบบสหกรณ์ ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลนั้นน้อยมากหรือไม่มีเลย

ค. จัดแบ่งเขตพืชในส่วนต่างๆ ของประเทศ เพื่อให้การเพาะปลูกพืชแต่ละชนิดมารวมกันอยู่ในเขตเดียวกัน เพื่อสะดวกในการช่วยเหลือสนับสนุน ป้องกันโรคพืช และส่งเสริมให้เกิดเกษตรอุตสาหกรรมที่เกี่ยวพันกับพืชแต่ละชนิดด้วย

ส่วนในด้านการเงินก็มีอยู่ต่อไปอีก ๒ ประการคือ

๓. ให้รัฐบาลใช้ระบบประกันราคาสินค้าเกษตร เพื่อขจัดความแปรปรวนไม่แน่นอนของระดับราคาในตลาด การประกันราคาก็ทำได้หลายวิธีคือ

ก. ทางตรง โดยการอุดหนุนให้เงินชาวนาโดยตรง ถ้าขายผลผลิตในตลาดได้ต่ำกว่าราคาที่กำหนดไว้

ข. ทางอ้อม ด้วยการเข้าไปซื้อสินค้าเกษตรเองโดยรัฐบาลแข่งกับพ่อค้าเอกชนเพื่อพยุงราคา

ค. โดยการให้เงินอุดหนุนแก่ผู้ส่งออก

๔. การช่วยเหลือในด้านการกระจายเงินกู้ในอัตราดอกเบี้ยต่ำเข้าสู่ภาคเกษตรให้มากขึ้น เพื่อแบ่งเบาภาระหนี้สินของเกษตรกร และเพื่อให้มีทุนทรัพย์ไปลงทุนปรับปรุงการเพาะปลูกของตนให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น เป้าหมายก็คือพยายามที่จะดึงการเงินระบบสถาบันเข้าสู่ภาคเกษตรให้ได้มากพอกับความต้องการซึ่งจะเป็นผลทำให้อัตราดอกเบี้ยทั่วไปในภาคนี้ลดลงจนอยู่ในแนวข้างเคียงกับของฝ่ายสถาบัน นอกจากนี้ก็จะมีผลทำให้นโยบายการเงินการเครดิตของชาติมีผลและขอบเขตในการบังคับกว้างขวางออกไปจนถึงภาคชนบทอีกด้วย

วิธีการที่จะทำให้บรรลุถึงเป้าหมายดังกล่าว โดยการใช้สถาบันการเงินของรัฐบาล การสหกรณ์ หรือธนาคารพาณิชย์ ดังที่ได้อธิบายรายละเอียดไว้แล้วนั้น อาจจะได้ผล แต่ก็ย่อมมีการเสี่ยงต่อการสูญหนี้เป็นอย่างมาก เพราะมาตรการตามเก็บหนี้ในอนาคตจะไม่เหมาะสมกับสภาพการในชนบท ฉะนั้น เพื่อที่จะทำให้การปล่อยเงินเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพคือทั่วถึง และอัตราหนี้สูญมีน้อยที่สุด เราควรจะขอยืมความสามารถของเอกชนผู้มีอาชีพออกเงินให้กู้ยืมแล้วตามชนบทต่าง ๆ มาใช้ โดยมอบหน้าที่ของการเป็นตัวกลางในการปล่อยเงินกู้ทางอ้อมให้ แต่ทั้งนี้มาตรการการควบคุมต่างๆ จะต้องวางไว้ให้รัดกุมเพื่อให้แน่ใจว่าเงินที่ปล่อยไปนั้นจะถึงมือเกษตรกรโดยตรง และไม่ได้ถูกนำไปใช้ในกิจการอื่นๆ ซึ่งไม่ตรงกับจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งถ้าทำได้อย่างนั้นแล้วปัญหาเรื่องหนี้สินภายใต้ระบบดอกเบี้ยสูงก็จะลดลงได้เป็นอย่างมาก

๕. ในที่สุดนี้ เป็นที่หวังว่า บทความฉบับนี้คงจะช่วยให้ผู้อ่านได้เข้าใจถึงปัญหาเรื่อรังด้านหนึ่งที่สร้างความทุกข์ทรมานอย่างแสนสาหัสมาสู่เกษตรกรซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศเรามาเป็นเวลานานเท่านั้น และคงจะเป็นประโยชน์สำหรับผู้ที่มิหน้าที่เกี่ยวข้องในการวางแผนนโยบายแก้ไขช่วยเหลือ เพื่อให้เข้ามาซึ่งความผาสุกแก่ประชาชนส่วนรวมบ้างไม่มากนัก

ภาคผนวก

อนสนธิจากการสัมมนาเรื่อง “เศรษฐกิจชนบท” ซึ่งจัดขึ้นโดยสมาคมสังคมศาสตร์ เมื่อวันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๑๘ โดยที่ผู้เขียนได้มีโอกาสเสนอบทความฉบับนี้ต่อผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหลายที่ได้เข้าร่วมสัมมนาด้วย ข้อเสนอแนะและโต้แย้งทั้งหลายที่เกิดขึ้นล้วนแต่มีเหตุผลและจุดประสงค์ในด้านเสริมสร้างทั้งสิ้น ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นว่าควรประมวลมาลงไว้เป็นภาคผนวก อันจะเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจทั้งหลายมากยิ่งขึ้นไปอีก

(๑) ข้อถกเถียงที่เข้มข้นมากที่สุดเห็นจะได้แก่ การปฏิเสธไม่ยอมรับกระบวนการของ “การสหกรณ์” มาเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาความยากจน และการกระจายสินค้าให้แก่เกษตรกรของสารนิพนธ์ฉบับนี้ โดยที่ผู้ถกเถียงให้ความเห็นว่า กิจกรรมสหกรณ์นั้นถ้าทำให้ได้ผลอย่างแท้จริงแล้วจะเป็นประโยชน์อย่างใหญ่หลวง และดูเหมือนจะเป็นวิธีการที่ดีที่สุดในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกษตรกรของเรากำลังประสบอยู่ในขณะนี้ พร้อมทั้งได้ยกตัวอย่างแห่งความสำเร็จในประเทศอื่น ๆ เช่น ในญี่ปุ่น ไต้หวัน และบางประเทศในยุโรปมาประกอบการพิจารณา ฉะนั้น การที่ผู้เขียนไม่ยอมรับประโยชน์ของกิจกรรมสหกรณ์นี้จึงถือว่าเป็นความไม่ถูกต้องสถานหนึ่ง

ในเรื่องการสหกรณ์ อันที่จริงผู้เขียนก็ได้ตระหนักถึงความสำคัญอยู่ตลอดเวลา แต่เมื่อนำมาพิจารณาอย่างถ่องแท้แล้วจึงได้ลงความเห็นไปว่า “ยังไม่ถึงเวลา” ที่จะใช้เป็นเครื่องมือแก้ไขปัญหาที่เรากำลังสนใจอยู่ในขณะนี้ และถ้าขึ้นจะได้นำมาใช้ ประโยชน์ที่เกษตรกรควรจะได้ก็คงจะสูญหายลี้มเลวไปพร้อมกับกิจกรรมของสหกรณ์ด้วยเช่นกัน

ระบบการสหกรณ์เป็นระบบที่คงประสิทธิภาพสูงสุด ไม่มีผู้ใดสามารถจะให้เหตุผลต่อต้านระบบการนี้ได้เลยในเชิงทฤษฎี ไม่ว่าจะเป็นนักวิชาการหรือผู้บริหารประเทศซึ่งเห็นแก่ประโยชน์ความสุขของชาวนาประชากรราษฎรทั้งหลายต่างก็ได้ให้ความสนใจแก่กระบวนการนี้มาช้านาน การศึกษาวิจัยและการทดลองต่าง ๆ ได้กระทำไปแล้วเป็นจำนวนนับครั้งไม่ถ้วน เงินทอง สมอบ ปัญญา รวมทั้งพลังงานมากมายได้ถูกใช้จ่ายทุ่มเทลงไป เพื่อจุดประสงค์จะก่อสร้างกิจการนี้ให้เป็นปึกแผ่นแน่นหนา อันจะเป็นแกนกลางแห่งการพัฒนาการทั้งหลายสืบไป

หากแต่เป็นที่น่าเสียใจเป็นอย่างยิ่งที่กิจการสหกรณ์ในประเทศไทย หาได้ประสบความสำเร็จดังที่เราได้คาดหวังไว้ไม่ นับตั้งแต่ไปเริ่มก่อตั้งเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๙ จน

กระทั่งปัจจุบันนี้ ซึ่งรวมกันทั่วพระราชอาณาจักรแล้วมีอยู่ประมาณเกือบ ๘๐๐ สหกรณ์ ก็มีเพียงไม่กี่แห่งเท่านั้นที่พอจะเรียกได้ว่า “ประสบความสำเร็จ” แต่ก็ไม่ถึงกับ “เจริญรุ่งเรือง” ตัวอย่าง เช่น สหกรณ์ที่สูงเนิน ลำตะคอง บ้านลาด ฉะเชิงเทรา ชุมพร และโพธาราม ซึ่งเป็นสหกรณ์ข้าว ส่วนทางด้านพืชไร่ก็มีบ้างเช่นที่ ระยอง พระพุทธบาท ปากช่อง สุโขทัย และสวรรคโลก ซึ่งคำนวณแล้วสหกรณ์ที่ประสบความสำเร็จเหล่านี้ก็ยังเป็นเพียงส่วนน้อยชนิดหนึ่งของจำนวนสหกรณ์ที่มีอยู่ทั้งหมด

ปัญหาแห่งความทุพผลพภาพของกิจการสหกรณ์นี้ ผู้สันตติกรรมได้แบ่งไว้เป็นหลายประการ* เช่น

- ๑) สหกรณ์ไม่ได้เกิดขึ้นจากอุดมการณ์ของเกษตรกรเอง หากแต่รัฐและผู้ทรงวิชาการไปหยิบยื่นให้
- ๒) สมาชิกขาดความรู้ความเข้าใจในหลักวิธีการสหกรณ์
- ๓) คุณภาพของสมาชิกไม่ดีพอควรที่จะทำให้อส่วนรวมเจริญได้
- ๔) สหกรณ์ขาดการดำเนินงานที่ครบวงจร หรือมีขนาดเล็กเกินไปที่จะให้มีประสิทธิภาพได้ (ขาด economy of scale)
- ๕) ขาดนักบริหารงานสหกรณ์ที่ดี
- ๖) ขาดการสนับสนุนจากรัฐบาลอย่างเพียงพอ ทั้งทางด้านกำลังเงินและกำลังคน
- ๗) ขาดการประสานงานกันระหว่างสหกรณ์
- ๘) อื่น ๆ อีกมากมายหลายปัจจัย

สาเหตุแห่งความล้มเหลวเหล่านี้ แต่ละข้อก็ดูจะต้องการวิธีการแก้ไขอย่างจริงจัง พร้อมทั้งความพยายามและเวลาเป็นอย่างมาก

ฉะนั้น ในการพิจารณาแก้ไขปัญหาด้านการเงินเพื่อการเพิ่มผลผลิตของเกษตรกรก็ตาม ซึ่งต้องการการปฏิบัติการอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะ

* ดูตัวอย่างใน

- (๑) มนุ วิริยานนท์ ธรกิจแบบสหกรณ์ ปี ๒๕๑๔ กรมสหกรณ์ที่ดิน
- (๒) บทความรู้ทางสหกรณ์ ปี ๒๕๑๕ กองส่งเสริมการสหกรณ์ กระทรวงพัฒนา (เดิม)
- (๓) ธวัชวิทย์ คุณทรัพย์ สิ้นเขื่อนการเกษตร กรมส่งเสริมสหกรณ์
- (๔) มังกร ชัยพันธ์ เอกสารประกอบคำบรรยายวิชาสหกรณ์ III มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ต้องหาเครื่องมือที่พอจะ “ใช้การได้จริง ๆ” มาเป็นหลักแทนอุดมการณ์ที่ดีแต่ยังไม่มีประสิทธิภาพ ต่อเมื่อกิจการสหกรณ์ได้พิสูจน์ตัวเองแล้วว่าดีมีประโยชน์ต่อสมาชิกจริง ๆ แล้ว วิธีการแก้ปัญหาต่าง ๆ ก็จะต้องกระทำผ่านระบบการนอกระบบตัวเองเป็นธรรมดา

คล้าย ๆ กับปัญหาไก่ออกก่อนไข่ หรือไข่ออกก่อนไก่ ในลักษณะที่ว่า ระบบไม่ดี ปัญหาจึงมี หรือปัญหามันมีจึงต้องการระบบที่ดีมาแก้ไข ฉะนั้น จึงมีผู้ค้านว่า ถ้าจะให้ตรงจุดละก็ต้องแก้ที่ระบบจึงจะถูก ในแง่นี้ผู้เขียนยอมรับว่าถูกต้อง และอยากจะทำให้มีกิจกรรมของสหกรณ์เป็นปีกแผ่นในประเทศไทย หากแต่ในระยะสั้นในเวลาที่เรากำลังต้องการความรวดเร็ว การจะเอาเรื่องที่ดีแต่เครื่องไม่สมประกอบ มาใช้แทนรถใหม่ราคาถูกแต่ใช้การได้ดีในระยะสั้น ก็กระไรอยู่ แต่ทั้งนี้ก็ได้หมายความว่า จะต้องละเลยไม่ซ่อมแซมของดีที่มีอยู่ก็หาไม่ เพราะต่อไปในอนาคตเราจะได้ของดีนั้นไว้ใช้สอยไปก็เป็นได้

(๒) นอกจากเรื่องสหกรณ์แล้ว ก็มีเรื่องวิธีการกระจายเงินกู้ให้แก่เกษตรกรที่ผู้เข้าร่วมสัมมนาให้ความสนใจออกความเห็นและเสนอวิธีการปฏิบัติไว้มากพอสมควร ซึ่งผู้เขียนจะนำมาประมวลไว้ ณ ที่นี้ด้วย

จากบทความนี้ ผู้เขียนได้เสนอวิธีการกระจายเงินกู้่ออกสู่ภาคชนบทเป็น ๓ วิธีด้วยกันคือ

ก) โดยใช้สถาบันของรัฐบาลหรือกึ่งรัฐบาล อันประกอบด้วยธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ธนาคารแห่งประเทศไทย องค์การพิเศษของทางราชการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกำกับของการกระทรวงมหาดไทย หรือแม้แต่สหกรณ์ต่าง ๆ

ข) โดยใช้สถาบันการเงินของเอกชน คือ ธนาคารพาณิชย์ เป็นต้น โดยมีมาตรการชักจูง หรือบีบบังคับหลายประการดังที่ได้อธิบายไว้แล้ว

ค) โดยใช้เอกชนผู้กำลังออกเงินให้เกษตรกรกู้ ในปัจจุบันมาเป็นเครื่องมือในการกระจายทุนทรัพย์

วิธีสุดท้ายนี้แหละซึ่งนำมาซึ่งการวิพากษ์วิจารณ์กันมาก เพราะดูค่อนข้างจะแปลกประหลาดอยู่เป็นอันมาก และยังไม่มีผู้ใดยกจะเชื่อในความสุจริตของเจ้าสัวเงินกู้ผู้จะทำหน้าที่แทนรัฐบาลในเรื่องเงินเรื่องทองได้ดีเท่ากับตัวรัฐบาลเอง นอกจากนั้นยังอาจจะเป็นแนวทางก่อให้เกิดการสร้างอำนาจผูกขาดในการออกเงินให้กู้ของบรรดานักเลงเงินกู้เหล่านี้อีกด้วย ฉะนั้นวิธีการอันนี้ควรจะเลิกคิดได้ และควรจะหันไปพิจารณาในสองวิธีแรกให้มากยิ่งขึ้น ในเรื่องนี้

ผู้เขียนมีความเห็นว่าเหตุผลต่าง ๆ ที่ให้มาทั้งหมดนั้นยังไม่เป็นการเพียงพอที่จะล้มล้างวิธีการนี้ได้อย่างเต็มที่ ทั้งนี้เพราะการแก้ไขปัญหานี้จำเป็นต้องมีเป้าหมายที่ไว้ใหม่ เป้าหมายของเราคือ

- (ก) ต้องการกระจายเงินกู้ ออกสู่ภาคชนบทให้ได้อย่างทั่วถึงและรวดเร็ว
- (ข) ต้องการที่จะให้มีหนี้สูญให้น้อยที่สุด
- (ค) ต้องการที่จะลดอัตราดอกเบี้ยลงในแนวโน้มใกล้เคียงกับของระบบธนาคาร เพื่อสะดวกในการวางแผนนโยบายการเงินของชาติ

วิธีการสองวิธีแรกนั้น เมื่อนำมาใช้ให้มีประสิทธิภาพจริง ๆ อาจจะสามารถกระจายเงินกู้ ออกสู่ภาคชนบทได้มากขึ้น และในอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำกว่าระบบของเงินสถาบัน หากแต่อัตราหนี้สูญจะมีมากขึ้นตามไปด้วย ฉะนั้น เราจึงไม่สามารถที่จะบรรลุถึงเป้าหมายทั้งสามประการได้โดยครบถ้วน เมื่อเป็นเช่นนี้วิธีสุดท้ายคืออาศัยเอกชนผู้ออกเงินให้กู้เป็นตัวกลางในการกระจายเงินกู้จึงเป็นช่องทางที่ทำให้พฤติกรรมบรรลุถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้ครบถ้วนทุกประการ ทั้งนี้เพราะเอกชนผู้ออกเงินจะเป็นผู้รับผิดชอบต่อเงินที่ตนเองเอาไปทั้งหมด และเมื่อเอกชนเหล่านี้มีความคุ้นเคยกับผู้กู้โดยตรงเป็นการส่วนตัว การเรียกเก็บเงินก็เมื่อถึงเวลา ก็ทำได้โดยครบถ้วนไม่รัวไหลมากนัก แต่การให้เอกชนเป็นผู้ทำหน้าที่นี้ก็อาจจะเกิดปัญหาขึ้นบ้างเป็นธรรมดา ซึ่งถ้าวางมาตรการควบคุมไว้ให้รัดกุมแล้วก็จะไม่เกิดผลเสียดังที่คาด ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นคือเอเยนต์กระจายเงินกู้เหล่านี้ อาจจะไม่นำเงินที่ได้มาจากรัฐบาลนั้นไปแจกจ่ายให้เกษตรกรกู้ แต่จะเอาไปลงทุนในกิจการของเขาเองก็ได้ วิธีการป้องกันการรัวไหลเช่นนี้สามารถทำได้หลายประการคือ ส่งพนักงานออกตรวจสอบเกษตรกรผู้กู้ หรือเช็คผู้ออกเงินให้กู้โดยตรง โดยการตรวจสอบสัญญาเงินกู้เป็นช่วงๆไป แต่ถึงแม้ว่าจะไม่มีการรัวไหลเช่นกล่าวนั้น เราจะแน่ใจได้อย่างไรว่าดอกเบี้ยที่เอกชนเหล่านี้เรียกเก็บจากชาวไร่ชาวนานั้น จะลดลง ปัญหาที่ไว้วิเคราะห์ไว้แล้วในตอนสุดท้ายของบทความนี้ อย่างไรก็ตาม ถ้าเราสามารถที่จะใช้วิธีทั้ง ๓ วิธีนี้ร่วมกันอย่างจริงจังแล้ว ประโยชน์ที่ชาวเกษตรกรจะได้รับนั้นก็จะไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ครบทุกประการ ผู้เขียนขอชี้ว่า วิธีการที่ดีที่สุถุนั้นไม่ใช่การใช้วิธีการหนึ่งใดใด ๆ แต่จะต้องใช้พร้อมกันทั้ง ๓ วิธีจึงจะได้ประโยชน์สูงสุด

เกี่ยวกับเรื่องการแบ่งเบาภาระหนี้สินของเกษตรกรนี้ อาจารย์กรีกเกียรติ พิพัฒน์ เสรีธรรมแห่งคณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ ได้เสนอในวงสัมมนาว่า ควรจะใช้มาตรการ

“ปลอดหนี้” มาใช้ กล่าวคือ เพื่อที่จะให้เกษตรกรมีโอกาสที่จะก่อร่างสร้างตัวให้มีฐานะดีขึ้น โดยมีต้องพะวงกับดอกเบี้ยที่จะต้องหานำมาจ่าย อันเนื่องมาจากหนี้สินในอดีต รัฐบาลควรจะออกกฎหมายอนุญาตให้เกษตรกรเหล่านี้ออกจากหนี้สินที่แล้ว ๆ มาเป็นเวลา ๕ ปี ซึ่งหลังจากระยะเวลาอันแล้วจะเป็นที่หวังว่าฐานะของเกษตรกรจะดีขึ้นพอที่จะนำเงินมาใช้หนี้เก่าได้ครบถ้วน แต่ถ้าไม่มีมาตรการดังกล่าวออกมาบังคับใช้แล้ว เกษตรกรทั้งหลายก็จะไม่มีโอกาสเงยหน้าอ้าปากได้เลยตลอดไป

ข้อเสนออันมีเหตุผลเข้าที่ตี ถึงแม้จะแปลก ๆ อยู่สักหน่อยก็ตาม แต่ถ้ามองในค่านปฏิบัติแล้วคงจะทำได้สำเร็จอย่างมาก ดังที่อาจารย์ อาบ นาคะจัดได้พูดไว้แล้ว คือ กฎหมายจะออกมาได้ต้องมีความเป็นธรรมโดยทั่วกัน ผู้ที่มีหนี้สินติดตัวอยู่ในขณะนี้มีใช้มีเฉพาะแต่เกษตรกร บุคคลต่าง ๆ ในหลายอาชีพและการงานก็ตกอยู่ในสภาพคล้ายคลึงกัน ไม่ว่าจะเป็นกรรมการ ประชาชนผู้มีรายได้น้อยทั้งหลาย รวมทั้งข้าราชการและพ่อค้าต่าง ๆ ด้วย ถ้าเราจะออกกฎหมายคุ้มครองแต่เฉพาะเกษตรกรอย่างเดียวก็จะไม่เป็นธรรม และถ้าจะให้ครอบคลุมไปถึงผู้มีหนี้ทั้งหลายโดยถ้วนทั่วทุกตัวคนแล้ว ระบบเศรษฐกิจก็จะล้มครืนลงมาสู่ความหายนะทันที เพราะระบบเศรษฐกิจที่กำลังพัฒนาจำเป็นที่จะต้องมีการสร้างหนี้ขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพและกว้างขวาง การไหลหมุนเวียนของทุนทรัพย์ระหว่างผู้มีรายจ่ายน้อยกว่ารายได้ (คือมีเงินออม) ไปสู่ผู้มีรายจ่ายมากกว่ารายได้นั้น เป็นกระบวนการสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจที่สำคัญยิ่ง การตัดวงจรนี้ทำให้กระบวนการทั้งหลายหยุดชะงัก ธุรกิจการค้า การธนาคาร และกิจกรรมอย่างอื่น ๆ จะประสบกับปัญหาอันใหญ่หลวงเกินแก้ไข

ประการที่สอง กฎหมายควบคุมการกู้หนี้ยืมสินเราก็มียู่แล้ว การออกระเบียบข้อบังคับการปลอดหนี้ออกมาทับกฎหมายเก่า จะก่อให้เกิดความยุ่งยากมาก

ประการที่สำคัญมากที่สุดก็คือ การขอกู้เงินในระหว่างเอกชนต่อเอกชนจะสิ้นสุดลงทันที ชาวไร่ชาวนาที่ขัดสนจะหาแหล่งเงินกู้ที่ไหนไม่ได้ นอกจากแหล่งของรัฐบาล และถ้ารัฐบาลไม่สามารถจะสนองความต้องการของชาวนาชาวไร่ได้แล้ว ใครจะเป็นผู้รับทุกข์จากกฎหมายข้อบังคับนี้ ? สำหรับคนที่ไม่มีข้าวจะกิน ไม่มีเงินพอที่จะหยิบยื่นความเป็นอยู่ขั้นพื้นฐานแห่งชีวิตให้กับครอบครัวนั้น โอกาสที่จะได้กู้เงินมาใช้จ่ายหนี้สำคัญมากเพียงใด ? ในลักษณะเช่นนี้ดอกเบี้ยสูง ๆ นั้นมีความหมายเช่นใด ?

และประการสุดท้าย เมื่อพ้นระยะ “ปลอดหนี้” แล้ว มีใครบ้างที่จะแน่ใจว่า
 เกษตรกรจะมีฐานะทางการเงินดีขึ้นพอจะใช้หนี้ที่มีอยู่ได้ และที่สำคัญคือต่อไปจะไม่สร้างหนี้
 พอกทางหมู่อีก

ฉะนั้น สรุปแล้วก็ได้ความว่าข้อเสนอระยะปลอดหนี้ประโยชน์ที่เกษตรกรจะได้
 รับนั้นน้อยกว่าผลเสียมาก จึงไม่น่าจะนำมาใช้เป็นหลักปฏิบัติเป็นอย่างยิ่ง นอกจากจะมีการแก้ไข
 ปรับปรุงเพิ่มเติมวิธีการให้มากและดีกว่านี้อีก

โครงสร้างต้นทุนและรายได้ของ
ธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย:
การวิเคราะห์โดยใช้ข้อมูล
ของธนาคารพาณิชย์แต่ละแห่ง
ในช่วงระยะเวลา ปี ๒๕๐๖-๒๕๑๓ *



ดร. โอปาร ไชยประวัติ

* บทความนี้แปลจาก Bank of Thailand Paper No. 1 ซึ่งมีหัวข้อว่า Revenue and Cost Structures of Thai Commercial Banks: A Cross Section-Time Series Analysis, 1963-70. พิมพ์ในเดือนมิถุนายน ปี ๒๕๑๓ ผู้เขียนขอขอบคุณ คุณสาส์ นันทิยาพงษ์รังษิ์ คุณสุเนตร รัตนวานิช คุณทิพาวัลย์ ภัทรพิเศษพงศ์ คุณสุเทพ พงษ์เกียรติกุล และคุณงามศรี สุขุมพัฒน์ ที่ช่วยรวบรวมข้อมูลและทำการคำนวณทางสถิติ อีกทั้งขอขอบคุณ คุณสุชาดา ไชยประวัติ และคุณกรรณิการ์ จันทร์แสงอร่าม ที่ช่วยแปลและตรวจทานรายงานเบื้องต้น ความผิดพลาดคลาดเคลื่อนใด ๆ ที่เหลืออยู่ เป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่ผู้เดียว

๑. คำนำ

วัตถุประสงค์ของบทความเรื่องนี้ก็เพื่อวิเคราะห์โครงสร้างของรายได้และรายจ่ายของธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย^๑ ความเข้าใจโครงสร้างดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ต่อธนาคารพาณิชย์เองและต่อเจ้าหน้าที่ทางการเงิน ซึ่งมีหน้าที่ดำเนินการให้มีบริการธนาคารพาณิชย์ที่เหมาะสมและเพียงพอสำหรับภาคเอกชน และในขณะเดียวกันก็เพื่อรักษาไว้ซึ่งการปฏิบัติงานอย่างถูกต้องของคล่องธรรมของธนาคารพาณิชย์แต่ละแห่ง ถ้าหากผู้จัดการธนาคารพาณิชย์ขาดความรู้ในเรื่องโครงสร้างของรายได้กับต้นทุนและความสัมพันธ์กับตัวผันแปรต่าง ๆ ซึ่งบางครั้งจะอยู่ภายใต้การควบคุมของธนาคารแล้ว จะทำให้เกิดการผิดพลาดในการวางนโยบาย ซึ่งมีผลกระทบต่อกระเทือนต่อกำไรของธนาคารในระยะยาว ในขณะเดียวกัน การขาดความเข้าใจในโครงสร้างดังกล่าวของเจ้าหน้าที่ทางการเงิน อาจจะทำให้เจ้าหน้าที่เหล่านั้นไม่สามารถดำเนินมาตรการทางนโยบายต่าง ๆ ที่จะเป็นประโยชน์ต่อประชาชน โดยไม่ทำให้ฐานะและการปฏิบัติงานของธนาคารพาณิชย์ถูกกระทบกระเทือนในด้านที่เสียหายต่อตัวธนาคารเลย

การพิจารณาความสัมพันธ์ด้านปริมาณของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับต้นทุนและรายได้ อาจให้ความกระจ่างแก่พฤติกรรมในการจัดการสินทรัพย์ของธนาคารพาณิชย์ ซึ่งเป็นผลต่อเนื่องจากการที่ธนาคารพาณิชย์พยายามหากำไรให้มากที่สุด ความเข้าใจในพฤติกรรมเหล่านี้ เป็นสิ่งสำคัญสำหรับนักเศรษฐศาสตร์ ผู้สนใจศึกษาผลกระทบกระเทือนของการเปลี่ยนแปลงด้านนโยบายต่าง ๆ ต่อพฤติกรรมของสถาบันการเงินและภาคเศรษฐกิจอื่น ๆ ในประเทศ ความสำเร็จในการดำเนินมาตรการด้านนโยบายเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมาย ย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถของเจ้าหน้าที่ทางการเงินที่จะพยากรณ์ว่า มาตรการต่าง ๆ ที่ดำเนินไปนั้นจะส่งผลกระทบต่อเทือนไปยังภาคเศรษฐกิจต่าง ๆ อย่างไรบ้าง

๒. ทบทวนการศึกษาที่เป็นมาในอดีต^๒

การศึกษาที่เป็นมาในอดีต ส่วนมากจะเกี่ยวกับโครงสร้างต้นทุนของธนาคารพาณิชย์

๑. ในปี ๒๕๑๕ มีธนาคารพาณิชย์ที่ดำเนินการอยู่ในประเทศไทย ๒๔ แห่ง ๑๖ แห่งเป็นธนาคารพาณิชย์ที่จดทะเบียนภายในประเทศ อีก ๑๓ แห่งเป็นสาขาของธนาคารพาณิชย์ต่างประเทศ ในบทความนี้เราจะศึกษาถึงโครงสร้างของรายได้และต้นทุนของธนาคารไทยเท่านั้น เนื่องจากโดยปกติธนาคารต่างประเทศไม่ได้รับอนุญาตให้เปิดสาขาคำเนินการมากกว่าหนึ่งแห่ง เงินฝากของธนาคารต่างประเทศจึงตกประมาณ ๘% ของเงินฝากของระบบธนาคารพาณิชย์ทั้งหมดเท่านั้น
๒. รายละเอียดของบทนี้ ส่วนใหญ่มาจากหนังสือของ Federick W. Bell และ Neil B. Murphy, *Cost in Commercial Banking : A Quantitative Analysis of Bank Behavior and Its Relation to Bank Regulation*, Federal Reserve Bank of Boston (April 1968) หน้า ๒-๑๑

ในสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหา economies of scale ของกิจการธนาคารพาณิชย์ และผลกระทบกระเทือนของ economies of scale ดังกล่าวที่มีต่อการพิจารณาโยบายเกี่ยวกับการรวมธนาคารเล็ก ๆ ให้เป็นธนาคารใหญ่

โดยทั่วไปเราจะวัดผลผลิตของบริการธนาคารพาณิชย์ได้ ๒ วิธี คือ

๑. ใช้ตัวเลขสินทรัพย์หรือหนี้สินซึ่งปรากฏอยู่ในงบดุลของธนาคาร เช่น มูลค่าเฉลี่ยของสินทรัพย์รวม เป็นเครื่องวัดผลผลิตทั้งหมดของธนาคาร

๒. ใช้ตัวเลขปริมาณงานของธนาคารพาณิชย์ เช่น จำนวนบัญชีเงินฝากหรือจำนวนลูกค้าเงินกู้ เป็นเครื่องวัดบริการด้านเงินฝากและการปล่อยสินเชื่อของธนาคารพาณิชย์

การพิจารณาทั้ง ๒ วิธีดังกล่าว แตกต่างกันไปเพราะขึ้นอยู่กับการศึกษาความหมายของลักษณะการดำเนินการของธนาคารพาณิชย์ วิธีที่ ๒ ถือว่า ธนาคารพาณิชย์ดำเนินธุรกิจหลายอย่าง อย่างเช่น บริการด้านเงินฝาก บริการด้านเงินให้กู้ยืม และบริการอื่นๆ ซึ่งรวมถึงการให้เข้าสู่นิรภัยกับการจัดการผลประโยชน์ให้ผู้อื่น เมื่อถือว่าหน้าที่ต่าง ๆ เหล่านี้เป็นบริการที่แตกต่างกันไป การวิเคราะห์ต้นทุนของธนาคารจึงจำเป็นต้องแยกหน้าที่ออกมาวิเคราะห์เป็นอย่างไร^๓ ในแง่นี้ ธนาคารพาณิชย์จึงถูกพิจารณาในฐานะผู้ผลิตซึ่งใช้ปัจจัยการผลิต (แรงงาน ทุน และวัตถุดิบ) เพื่อผลิตบริการแต่ละอย่างซึ่งจะมีสมการการผลิตแตกต่างกันออกไป

เราอาจจะถามปัญหาได้หลายข้อที่เกี่ยวข้องกับการตีความหมายของลักษณะธุรกิจการธนาคารแบบที่ ๒ เช่น ถ้าธนาคารพาณิชย์ใช้ปัจจัยการผลิตเพื่อให้ความสะดวกแก่เจ้าของบัญชีเงินฝากหรือลูกค้าเงินกู้แล้ว ธนาคารพาณิชย์ได้คิดค่าบริการในการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ฝากและผู้กู้หรือไม่ ในสหรัฐอเมริกา ธนาคารพาณิชย์เรียกเก็บค่าบริการเพียงเล็กน้อยจากผู้ฝากตามจำนวนเช็คที่ส่งจ่ายจากบัญชีเงินฝากเพื่อเรียกส่วนบุคคล แต่สำหรับบัญชีประเภทอื่นๆ โดยเฉพาะบัญชีเงินฝากเพื่อเรียกของบริษัทธุรกิจแล้ว จะไม่มีการเรียกค่าบริการในการใช้เช็คเลย การเรียกเก็บค่าบริการนี้มีจุดประสงค์เพียงเพื่อไม่ให้มีการใช้เช็คส่วนบุคคลบ่อยเกินไปมากกว่าที่จะถือเป็นแหล่งรายได้ให้คุ้มกับค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการรับจ่ายและโอนเช็คระหว่างธนาคาร ในด้านเงินให้กู้ยืม ธนาคารไม่ได้ขายบริการด้านการพิจารณาสินเชื่อและติดตามเงินกู้โดยตรงแก่ลูกค้า แต่ถือว่าบริการดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของการให้กู้ยืมเงินของธนาคาร ซึ่งลูกค้าจะต้อง

๓ ดูหน้า ๑๒ ของหนังสือของ Bell and Murphy ที่อ้างมาแล้ว

จ่ายดอกเบี้ยตามข้อตกลงที่มีกับธนาคาร ในกรณีนี้ผลผลิตหลักของธนาคารก็คือการให้กู้ยืม
อำนาจซื้อเป็นการชั่วคราวชั่วคราวหนึ่ง

อำนาจซื้อชั่วคราวนี้ ธนาคารได้รับมาจากผู้ฝากและผู้ให้กู้ ซึ่งพอใจที่จะแลกเปลี่ยนอำนาจซื้อของตนกับธนาคาร ซึ่งก็หมายความว่า ธนาคารทำหน้าที่เป็นคนกลางในตลาดการเงินเช่นเดียวกับห้างสรรพสินค้าทำหน้าที่เป็นตัวกลางในตลาดสินค้า

การวัดผลผลิตของธนาคารตามวิธีแรกอาศัยการตีความว่า ธนาคารปฏิบัติหน้าที่ประหนึ่งเป็นตัวกลางด้านการเงิน ซึ่งเกี่ยวข้องกับกากรู้ยืมและให้กู้ยืมอำนาจซื้อระหว่างกลุ่มบุคคลหรือสถาบันต่าง ๆ ในการปฏิบัติหน้าที่เป็นตัวกลาง ธนาคารจะกู้ยืมเงินโดยเป็นลูกหนี้และให้กู้ยืมเพื่อหารายได้ภายใต้ขอบเขตของกฎหมายและข้อบังคับในการดำเนินงานที่เจ้าหน้าที่ทางการเงินกำหนด

นอกเหนือจากดอกเบี้ยที่ธนาคารต้องจ่ายให้แก่เจ้าหนี้และดอกเบี้ยที่ได้รับจากลูกหนี้แล้วธนาคารจะต้องใช้บ้จ่ายต่าง ๆ เช่น แรงงาน ทุน และวัตถุดิบ เพื่อที่จะก่อให้เกิดบริการซึ่งจำเป็นต่อการปฏิบัติการเป็นตัวกลางทางการเงิน

คงจะไม่มีใครพิจารณาการเปิด - ปิด ของประตูลิฟท์ การแสดงสินค้าในตู้โชว์ และกิจกรรมอื่น ๆ ที่มีส่วนสนับสนุนการดำเนินงานของห้างสรรพสินค้าว่าเป็นผลผลิตของสถานประกอบการนั้น และในทำนองเดียวกันก็คงจะไม่มีใครถือว่าการรับจ่ายและลงบัญชีเงินฝากกับการทวงหนี้และลงบัญชีของลูกค้านักว่าเป็นผลผลิตของธนาคาร ถ้าคิดดูง่าย ๆ ตามสามัญสำนึกแล้ว ก็น่าจะใช้ยอดขายและมูลค่าของทรัพย์สินรวมเป็นเครื่องวัดผลผลิตของห้างสรรพสินค้าและธนาคารพาณิชย์มากกว่า

๓. กรอบการวิเคราะห์ทางทฤษฎี

เนื่องจากขณะนี้ยังไม่มีข้อมูลรายจ่ายของธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทยที่แยกออกตามหน้าที่โดยละเอียด เราจะวัดผลผลิตของธนาคารโดยวิธีแรก ข้อมูลรายได้รายจ่ายประเภทต่าง ๆ ที่สามารถรวบรวมมาได้จากบัญชีกำไรขาดทุนของธนาคาร จะถูกแยกออกไปโยงกับยอดสินทรัพย์และหนี้สินเฉพาะอย่างซึ่งหาได้จากงบดุลของธนาคารนั้น ๆ ต้นทุนและรายได้บางอย่าง เช่น ดอกเบี้ยที่จ่ายให้แก่เงินฝากหรือดอกเบี้ยที่ได้จากเงินให้กู้ยืมสามารถถือได้ว่าเป็นรายจ่ายและรายรับโดยตรงของเงินฝากหรือเงินให้กู้ เราจะเรียกรายการเหล่านี้ว่าเป็นต้นทุนและรายได้ที่

แยกออกได้โดยตรง (allocable cost and revenue) ต้นทุนและรายได้ส่วนที่เหลือซึ่งไม่สามารถกำหนดโดยตรงว่าเป็นของทรัพย์สินหรือหนี้สินใด จะกลายเป็นต้นทุนและรายได้ที่ไม่สามารถแยกออกได้โดยตรง (non-allocable cost and revenue) หรือเรียกสั้น ๆ ว่าต้นทุนอื่นหรือรายได้อื่นซึ่งจะถูกนำไปเปรียบเทียบกับผลผลิตทั้งหมดของธนาคาร ซึ่งวัดโดยมูลค่าของทรัพย์สินรวมหรือหนี้สินบวกกับเงินกองทุนของธนาคาร การศึกษาเรื่องนี้จึงเกี่ยวข้องกับปัญหาในการค้นคว้าว่า allocable หรือ non-allocable cost และ revenue มีความสัมพันธ์อย่างไรกับตัวแปรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

เราจะพยายามหาหลักฐานมายืนยันว่ามี economies of scale ในการประกอบธุรกิจธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทยหรือไม่ และถ้าหากว่ามีขนาดของ economies of scale ทั้งหมดนั้นมีขอบเขตกว้างขวางมากน้อยแค่ไหน

๔. แหล่งที่มาของข้อมูล

การวิเคราะห์ด้านปริมาณอาศัยข้อมูลที่ได้รับจากแหล่งต่าง ๆ คือ

๑. บัญชีกำไรขาดทุนประจำปีของธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย ในระหว่างปี ๒๕๐๖ ถึง ๒๕๑๓ ในปี ๒๕๐๖-๒๕๐๘ มีธนาคารพาณิชย์ไทยที่ดำเนินการอยู่ ๑๕ แห่ง และปี ๒๕๐๙ มีธนาคารเปิดขึ้นใหม่อีก ๑ แห่ง เราจะไม่รวมบัญชีกำไรขาดทุนประจำปี ๒๕๐๙ ของธนาคารใหม่ในการวิเคราะห์เพราะว่าธนาคารนี้ไม่ได้ดำเนินงานตลอดทั้งปี ดังนั้น ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์จึงได้มาจาก ๑๔ ธนาคารในปี ๒๕๐๖-๒๕๐๙ และ ๑๕ ธนาคารในปี ๒๕๑๐-๒๕๑๓

๒. งบดุลรายเดือนที่แสดงมูลค่าของสินทรัพย์และทรัพย์สิน ณ วันสิ้นเดือนของแต่ละธนาคาร จากปี ๒๕๐๖-๒๕๑๓ เราใช้ค่าเฉลี่ย ๑๒ เดือน ของสินทรัพย์และหนี้สินเป็นเครื่องวัดกิจกรรมของธนาคารในปีนั้น ๆ

๕. คำจำกัดความของตัวแปร

ตัวแปรต่าง ๆ ของรายได้และต้นทุนประจำปีมีสัญลักษณ์และคำจำกัดความดังต่อไปนี้

๔ การวิเคราะห์ไม่ได้ครอบคลุมถึงธนาคารไทยที่มีขนาดเล็กที่สุด เพราะธนาคารนั้นไม่ได้ดำเนินงานเพื่อหาเงินฝากจากประชาชนทั่วไป และไม่เปิดสาขาตามปกติในระยะเวลาที่ใช้ในการวิเคราะห์ครั้งนี้

- IL = รายได้ประจำปีจากการปล่อยสินเชื่อบริการต่าง ๆ ซึ่งประกอบด้วยดอกเบี้ยที่ได้รับจากเงินให้กู้ยืม, เงินเบิกเกินบัญชี และการซื้อลดตั๋วเงิน
- II = รายได้ประจำปีจากการลงทุนซื้อหลักทรัพย์ รวมทั้งดอกเบี้ยรับจากพันธบัตรรัฐบาลและอื่น ๆ และเงินปันผลจากหุ้นกู้
- IO = รายได้ประจำปีจากแหล่งอื่น ๆ เช่น ค่าธรรมเนียมและค่าบริการต่าง ๆ กำไรจากการซื้อขายเงินตราต่างประเทศและรายได้อื่น ๆ
- IT = รายได้จากกิจการดำเนินการทั้งหมด = IL + II + IO
- ED = ดอกเบี้ยจ่ายประจำปีแก่เงินฝากทุกชนิด
- EB = ดอกเบี้ยจ่ายประจำปีแก่เงินกู้ยืมทั้งหมด
- EO = รายจ่ายอื่น ๆ ซึ่งประกอบด้วยค่าจ้าง เงินเดือน และค่าตอบแทนแก่ลูกจ้างและคณะกรรมการธนาคาร ค่าบริการ ค่าธรรมเนียมนายหน้า ภาษีที่ไม่ใช่ภาษีเงินได้ ค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษาและซ่อมแซมทรัพย์สินถาวร การขาดทุนจากการแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ และค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เหล่านี้ไม่รวมถึงค่าเสื่อมราคาหรือกำไรที่จัดสรรให้แก่สาขาตัวแทน^๕ แม้ว่ากฎหมายจะยินยอมให้ธนาคารรวมค่าใช้จ่ายทั้ง ๒ อย่างนี้ เป็นต้นทุนในการคำนวณยอดภาษีเงินได้ที่ต้องเสียให้แก่รัฐบาล แต่การพิจารณาของเราจะถือเฉพาะรายจ่ายที่เป็นตัวเงินสดเท่านั้น เพราะในขั้นต่อไปเราจะนำเอารายได้รายจ่ายที่เป็นตัวเงินสดนี้ มาหักอัตราดอกเบี้ยต่อเงินกองทุน ถ้าธนาคารพาณิชย์แห่งนั้นดำเนินนโยบายเกี่ยวกับการขยายสาขาในแบบต่างๆ กัน
- ET = ต้นทุนการดำเนินงานทั้งหมด = ED + EB + EO

สินทรัพย์และหนี้สินมีสัญลักษณ์และคำจำกัดความดังต่อไปนี้

- TC = มูลค่าเฉลี่ยของสินทรัพย์เงินสด (เงินสดในมือเงินฝากที่ธนาคารกลางและธนาคารอื่น ๆ ทั้งในและต่างประเทศ) ในปีที่กำหนดไว้

๕ มีธนาคารพาณิชย์สองแห่งซึ่งดำเนินกิจการสาขาแบบตัวแทนอย่างเป็นทางการเป็นล่ำเป็นสันในช่วงระยะเวลาที่นำมาวิเคราะห์ อย่างไรก็ตาม ธนาคารแห่งประเทศไทยได้ประกาศนโยบายในปี ๒๕๐๕ว่าจะไม่อนุญาตให้มีการเปิดหรือต่ออายุให้แก่สาขานานาชาติแบบตัวแทนอีก ดังนั้นจำนวนสาขาแบบตัวแทนของธนาคารพาณิชย์จึงลดลงเรื่อยๆ

L = มูลค่าเฉลี่ยของการปล่อยเครดิต (เงินให้กู้ยืม เงินเบิกเกินบัญชี การซื้อลดตั๋วเงิน) แก่ภาคเอกชน

I = มูลค่าเฉลี่ยของการลงทุนซื้อหลักทรัพย์รัฐบาลและอื่น ๆ

OA = ,, ,, สินทรัพย์อื่น ๆ

FA = ,, ,, สินทรัพย์ถาวร

TA = ,, ,, สินทรัพย์รวม = TC + L + I + OA + FA

DD = ,, ,, เงินฝากเมื่อทวงถาม

ST = ,, ,, เงินฝากออมทรัพย์และฝากประจำ

D = ,, ,, เงินฝากทั้งหมด

B = ,, ,, เงินกู้ยืมทั้งหมดจากรธนาคารแห่งประเทศไทย จากรธนาคารอื่น ๆ และจากสถาบันการเงินในต่างประเทศ = BF + BBOT

BF = มูลค่าเฉลี่ยของเงินกู้ยืมจากต่างประเทศ

BBOT = ,, ,, เงินกู้ยืมจากรธนาคารแห่งประเทศไทย และธนาคารอื่น ๆ

OL = ,, ,, หนี้สินอื่น ๆ

CA = ,, ,, เงินกองทุน

TL = ,, ,, หนี้สินทั้งหมด = D + B + OL + CA

TA = TC + L + I + OA + FA = D + B + OL + CA = TL^๖

อัตราส่วนระหว่างรายได้หรือรายจ่ายประจำปี และมูลค่าของทรัพย์สินและหนี้สินที่ทำให้เกิดรายได้รายจ่ายดังกล่าวนี้ เรียกว่า รายได้หรือรายจ่ายต่อหน่วยของสินทรัพย์หรือหนี้สินนั้น และมีค่าจำกัดความดังต่อไปนี้

RL = รายได้ต่อหน่วยจากการปล่อยสินเชื่อแก่ภาคเอกชนทั้งหมดในปีที่กำหนด = $\frac{IL}{L}$

RI = รายได้ต่อหน่วย จากการลงทุนทั้งหมด = $\frac{II}{I}$

RT = รายได้อื่นต่อหน่วยของสินทรัพย์รวม = $\frac{IO}{TA}$

CD = รายจ่ายต่อหน่วยของเงินฝากรวม = $\frac{ED}{D}$

CB = รายจ่ายต่อหน่วยของเงินกู้ยืมทั้งหมด = $\frac{EB}{B}$

CT = รายจ่ายอื่นต่อหน่วยของหนี้สินรวม (หรือสินทรัพย์รวม) = $\frac{EO}{TL} = \frac{EO}{TA}$

๖ รายการต่าง ๆ ในงบดุลวัดเป็นหน่วยพันล้านบาท

การหาความสัมพันธ์ระหว่างรายจ่ายต่อหน่วยของเงินฝากรวม (คิดเป็นร้อยละ) กับ อัตราส่วนของเงินฝากออมทรัพย์และเงินฝากประจำต่อเงินฝากรวม ตัวแปร dummy ของ ธนาคารต่าง ๆ และตัวแปรของเวลาให้ผลดังนี้

$$\begin{aligned}
 (1) \quad CD = & -1.08176 + 3.37757 (ST/D) + 0.04651 \text{ TIME} \\
 & \quad \quad \quad (.6386) \quad \quad \quad (.01657) \\
 t = & \quad \quad \quad 5.304 \quad \quad \quad 2.806 \\
 & + 1.10465 \text{ DM6} + .70062 \text{ DM8} + .62511 \text{ DM13} \\
 & \quad \quad \quad (.11777) \quad \quad \quad (.11577) \quad \quad \quad (.1543) \\
 & \quad \quad \quad 9.380 \quad \quad \quad 6.052 \quad \quad \quad 4.051 \\
 & + .36843 \text{ DM1} + .30977 \text{ DM12} + .22254 \text{ DM4} \\
 & \quad \quad \quad (.11075) \quad \quad \quad (.10997) \quad \quad \quad (.11331) \\
 & \quad \quad \quad 3.327 \quad \quad \quad 2.817 \quad \quad \quad 1.964 \\
 & - .49262 \text{ DM7} - .51506 \text{ DM3} - .65937 \text{ DM9} \\
 & \quad \quad \quad (.12019) \quad \quad \quad (.13445) \quad \quad \quad (.21443) \\
 & \quad \quad \quad - 4.099 \quad \quad \quad - 3.828 \quad \quad \quad - 3.075 \\
 & - .27031 \text{ DM5} \\
 & \quad \quad \quad (.12798) \\
 & - 1.956 \\
 R^2 = & .8649, \quad SE = .284, \quad F = 61.998, \quad N = 116
 \end{aligned}$$

R^2 ถูกปรับโดย degree of freedom แล้ว TIME มีค่า 63, 64, ... 70; ตัวแปร dummy DM_i ; แต่ละตัวมีค่าเท่ากับ 1 สำหรับธนาคารพาณิชย์ i และ 0 สำหรับธนาคารอื่น ตัวแปร dummy ที่มีค่าประมาณของสัมประสิทธิ์ที่แสดงนัยสำคัญทางสถิติไม่เกินร้อยละ ๕ เท่านั้น จะได้รับการรวมไว้ในสมการ regression (ธนาคารแห่งหนึ่งไม่มีตัวแปร dummy และผลเฉพาะอย่างของธนาคารนั้นจะถูกรวมไว้ในตัวคงที่ของสมการ) ได้ทดลองใช้ตัวแปร dummy ของการกำหนดอัตราดอกเบี้ยสูงสุดของเงินฝากจากต่างประเทศในสมการ regression แต่ว่าปัจจัยดังกล่าวนี้ไม่แสดงผลที่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ ๑

Mean, Standard Deviation และ Coefficient of Variation
ของรายจ่ายต่อหน่วยของเงินฝาก (CD) ของธนาคารพาณิชย์
ที่จดทะเบียนในประเทศไทย ปี ๒๕๐๖-๒๕๑๓

ปี	จำนวนธนาคาร	Mean (ร้อยละต่อปี)	Standard Deviation (ร้อยละต่อปี)	Coefficient of Variation (ร้อยละ)
๒๕๐๖	๑๔	๓.๘๘๕๑๙	๐.๗๔๘๑๖	๑๙.๒๕๕๗
๒๕๐๗	๑๔	๓.๙๖๕๕๕๗	๐.๗๕๑๒๖	๑๘.๙๔๔๕
๒๕๐๘	๑๔	๓.๙๖๖๖๔	๐.๗๒๓๐๘	๒๐.๗๕๕๐
๒๕๐๙	๑๔	๔.๑๑๒๑๓	๐.๗๗๔๑๖	๑๘.๘๒๖
๒๕๑๐	๑๕	๔.๓๓๑๕๔	๐.๘๕๒๔๒	๑๙.๖๗๙
๒๕๑๑	๑๕	๔.๓๒๔๐๗	๐.๗๓๑๒๔	๑๖.๙๑๑
๒๕๑๒	๑๕	๔.๕๑๙๓๗	๐.๖๗๒๓๐	๑๔.๘๗๖
๒๕๑๓	๑๕	๔.๖๘๒๕๙	๐.๕๖๘๑๓	๑๒.๑๓๓

ตารางที่ ๒

Mean, Standard Deviation และ Coefficient of Variation
ของรายจ่ายต่อหน่วยของเงินกู้ยืม (CB) ของธนาคารพาณิชย์
ที่จดทะเบียนในประเทศไทย ปี ๒๕๐๖-๒๕๑๓

ปี	จำนวนธนาคาร	Mean (ร้อยละต่อปี)	Standard Deviation (ร้อยละต่อปี)	Coefficient of Variation (ร้อยละ)
๒๕๐๖	๑๐	๖.๒๐๔๓๖	๓.๖๘๒๓๒	๕๙.๓๕๑
๒๕๐๗	๑๐	๕.๘๑๙๙๗	๒.๓๘๒๐๖	๔๐.๙๒๙
๒๕๐๘	๑๒	๗.๔๐๙๔๒	๓.๗๓๐๔๖	๕๐.๓๔๘
๒๕๐๙	๑๓	๕.๐๗๔๔๘	๒.๗๐๓๐๓	๕๓.๒๖๗
๒๕๑๐	๑๓	๖.๕๑๓๐๔	๕.๒๙๐๐๕	๘๑.๒๒๒
๒๕๑๑	๑๔	๗.๘๙๙๐๘	๖.๐๔๗๑๑	๗๖.๕๕๕
๒๕๑๒	๑๔	๘.๖๑๒๓๓	๕.๒๘๑๖๒	๖๑.๓๒๖
๒๕๑๓	๑๔	๘.๕๘๖๐๗	๕.๘๗๘๓๑	๖๘.๔๖๓

ตารางที่ ๓

Mean, Standard Deviation และ Coefficient of Variation
ของรายจ่ายอื่นต่อหน่วยของสินทรัพย์รวม (CT) ของธนาคารพาณิชย์
ที่จดทะเบียนในประเทศไทย ปี ๒๕๐๖-๒๕๑๓

ปี	จำนวนธนาคาร	Mean (ร้อยละต่อปี)	Standard Deviation (ร้อยละต่อปี)	Coefficient of Variation (ร้อยละ)
๒๕๐๖	๑๔	๒.๘๕๕๑๖๗	๐.๙๓๔๙๒	๓๒.๗๘๕
๒๕๐๗	๑๔	๒.๖๕๙๙๔	๐.๘๓๒๓๓๕	๓๑.๒๙๒
๒๕๐๘	๑๔	๒.๖๑๖๘๔	๐.๘๑๘๕๕	๓๑.๒๘๐
๒๕๐๙	๑๔	๒.๔๒๘๔๗	๐.๖๗๒๓๓๔	๒๗.๖๘๖
๒๕๑๐	๑๕	๒.๓๗๘๔๘	๐.๕๒๘๕๕	๒๒.๒๒๒
๒๕๑๑	๑๕	๒.๓๒๖๓๔	๐.๖๔๗๐๗	๒๗.๘๑๕
๒๕๑๒	๑๕	๒.๓๖๕๓๐	๐.๖๑๔๐๑	๒๕.๙๕๙
๒๕๑๓	๑๕	๒.๕๔๑๒๑	๐.๙๗๕๒๓	๓๘.๓๗๗

ต้นทุนต่อหน่วยของเงินฝากมักจะเพิ่มขึ้นตามอัตราส่วนเงินฝากออมทรัพย์และเงินฝากประจำต่อเงินฝากรวม (ST/D) เพราะว่าธนาคารพาณิชย์ต้องจ่ายดอกเบี้ยให้แก่เงินฝากออมทรัพย์และเงินฝากประจำ ในขณะที่เงินฝากเมื่อทวงถามมักจะไม่ได้รับดอกเบี้ยในทางปฏิบัติ นอกเหนือจากการโยกย้ายเงินฝากเมื่อทวงถามเป็นเงินฝากออมทรัพย์และฝากประจำ ซึ่งครบกำหนดต่างเวลากันแล้ว ผู้ฝากจะมีแนวโน้มที่จะย้ายเงินของตนไปยังเงินฝากประจำ ๑ ปี ซึ่งให้ดอกเบี้ยสูงสุดเป็นจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ อีกด้วย การเปลี่ยนแปลงชนิดหลังนี้ แสดงออกมาจากอิทธิพลของตัวแปรของเวลาที่รวมไว้ในสมการ (๑) สัมประสิทธิ์ของตัวแปร dummy แสดงถึงองค์ประกอบที่แตกต่างกันของเงินฝากของแต่ละธนาคารในช่วงปีใดปีหนึ่ง

๒. ต้นทุนต่อหน่วยของเงินกู้ยืม (CB) มีความแตกต่างระหว่างธนาคารมากกว่าต้นทุนต่อหน่วยของเงินฝากของแต่ละปี standard deviation และ coefficient of variation ของ CB จะมีค่ามากกว่า CD (ดูตาราง ๑ และ ๒) ต้นทุนของเงินกู้ยืมจะแตกต่างกัน

ระหว่างธนาคาร โดยขึ้นอยู่กับแหล่งที่มาของเงิน (ธนาคารแห่งประเทศไทยหรือตลาดเครดิตต่างประเทศ) ชนิดของเงินกู้ยืม (ขายช่วงลตตัวเงินหรือกู้โดยตรง) และเงื่อนไขการกู้ยืมพิเศษระหว่างธนาคารที่มีความสัมพันธ์ทางธุรกิจกันเป็นประจำ ธนาคารในประเทศไทยอาศัยตลาดเงินกู้จากต่างประเทศโดยการขายช่วงลตตัวสินค้ำเข้า และจะกู้เงินจากธนาคารแห่งประเทศไทยในรูปแบบการขายช่วงลตตัวเงินสินค้ำออก ตัวเงินทางด้านอุตสาหกรรม และตัวเงินทางเกษตรกรรม ในกรณีที่เป็นจริง ๆ เท่านั้น ธนาคารพาณิชย์ถึงจะกู้เงินโดยตรงจากธนาคารกลาง ธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทยดำรงเงินสดไว้สูงกว่าจำนวนที่กฎหมายกำหนดไว้มาก ผิดกับประเทศอื่น ๆ ซึ่งอัตราเงินสดที่ดำรงไว้จริงจะไม่สูงกว่าที่กำหนดไว้ตามกฎหมายมากนัก เมื่อเป็นเช่นนั้น ความต้องการเงินกู้ของธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทยจากธนาคารกลางจึงมีน้อยด้วยเหตุนี้ การเปลี่ยนแปลงของต้นทุนต่อหน่วยของเงินกู้ยืมจึงขึ้นอยู่กับเปลี่ยนแปลงของอัตราการรับช่วงซื้อลตตัวเงินของธนาคารแห่งประเทศไทย และของธนาคารต่างประเทศ และการเปลี่ยนแปลงในองค์ประกอบของการกู้ยืม

มีสมการ CB อยู่ ๒ อย่าง คือ

$$(1) CB = \alpha_1 + \beta_1 RF + \gamma_1 (BF/B) + \sigma DM's$$

$$(2) CB = \alpha_2 + \beta_2 RB + \sigma DM's$$

RF = อัตราดอกเบี้ยต่างประเทศ (อัตราตัวเงินคลัง ๙๐ วัน ของสหรัฐอเมริกา)

RB = ค่าเฉลี่ยของ RF และ RBoT ซึ่งถ่วงน้ำหนักโดยสัดส่วนเฉลี่ยของ BF และ BBoT

RBoT = ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักของอัตราดอกเบี้ยเงินให้กู้และอัตราการรับช่วงซื้อลตตัวเงินของธนาคารแห่งประเทศไทย

BF = เงินกู้ยืมจากต่างประเทศ

BBoT = เงินกู้ยืมและขายช่วงลตตัวเงินของธนาคารพาณิชย์แก่ธนาคารแห่งประเทศไทยและธนาคารอื่น ๆ ในประเทศ

$$B = \text{เงินกู้ยืมทั้งหมด} = BF + BBoT$$

เนื่องจากธนาคารบางแห่งไม่เคยกู้ยืมเงินจากผู้อื่น ในขณะที่ธนาคารอีกหลายแห่ง รายงานตัวเลข - ต้นทุนต่อหน่วยของเงินกู้ยืมที่เคลื่อนไหวขึ้นลงมาก ๆ ในปีต่อปี ข้อมูลของ บางธนาคารในบางปีจึงไม่ได้ถูกนำมารวมในการทำ regression analysis จากสมการ ๒ แบบ ที่กล่าวข้างบน แบบที่ ๒ ให้ผลเป็นที่น่าพอใจมากกว่า คือ

$$\begin{aligned}
 (2) \quad CB &= - 2.24756 + 1.64870 RB + 5.07525 DM5 \\
 &\quad \quad \quad (.27444) \quad \quad (1.05905) \\
 t &= \quad \quad \quad 6.008 \quad \quad \quad 4.792 \\
 &\quad + 3.3890DM6 + 2.67407DM11 - 5.16825 DM 10 \\
 &\quad \quad \quad (.9362) \quad \quad (.9362) \quad \quad (1.15275) \\
 &\quad \quad \quad 3.620 \quad \quad \quad 2.856 \quad \quad \quad -4.483 \\
 &\quad - 4.00326 DM9 \\
 &\quad \quad \quad (.98954) \\
 &\quad - 4.046 \\
 R^2 &= .6037, \quad SE = 2.432, \quad F = 20.086, \quad N = 78
 \end{aligned}$$

เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อยในอัตราดอกเบี้ยเงินกู้และอัตราการรับช่วง ซ้อลดตั๋วเงินโดยธนาคารแห่งประเทศไทย ระหว่างปี ๒๕๐๖ - ๒๕๑๓^๘ การเปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่ของ RB มีสาเหตุมาจากการเคลื่อนไหวของอัตราดอกเบี้ยตั๋วเงินคลัง ๙๐ วัน ของสหรัฐฯ ยิ่งอัตรา RB สูง ต้นทุนต่อหน่วยของเงินกู้ยืมของธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทยก็ยิ่งสูงตาม สัมประสิทธิ์ของตัวแปร dummy แสดงให้เห็นถึงฐานะทางเครดิตของแต่ละธนาคารในตลาดเงิน กู้ต่างประเทศและข้อตกลงพิเศษระหว่างธนาคารพาณิชย์ในประเทศกับต่างประเทศที่ติดต่อกัน เป็นประจำ

^๘ ในปี ๒๕๑๑ ธนาคารแห่งประเทศไทยได้กำหนดอัตรารับช่วงซ้อลดตั๋วเงินทางเกษตรร้อยละ ๗ ต่อปี เป็น ครั้งแรก เทียบกับอัตราร้อยละ ๕ ต่อปี สำหรับการรับช่วงซ้อลดตั๋วส่งออกและตั๋วอุตสาหกรรม อย่างไรก็ตาม ยอดตั๋วเงินทางเกษตรที่ธนาคารพาณิชย์นำมาขายช่วงลกับธนาคารแห่งประเทศไทยมีจำนวนค่อนข้างน้อย ตั๋วเงินทางเกษตรส่วนใหญ่ถูกนำมาขายช่วงลกับธนาคารกลาง โดยธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การ เกษตร

๓. **ต้นทุนต่อหน่วยของสินทรัพย์รวม (CT)** แสดงให้เห็นถึงค่าใช้จ่ายในการซื้อปัจจัยการผลิตขั้นมูลฐานและวัตถุดิบเพื่อให้บริการธนาคารต่างๆ แก่ลูกค้า ต้นทุนนี้เกี่ยวข้องกับโดยตรงกับขอบเขตการดำเนินงานหรือขนาดของธนาคาร ในขณะที่ธนาคารต้องระดมเงินและให้กู้ยืมกับลงทุนซื้อหลักทรัพย์มากขึ้น ต้นทุนในการให้บริการทุกอย่างแก่ลูกค้าก็จะเพิ่มขึ้นด้วย ยิ่งกว่านั้น สำหรับธนาคารที่มีสินทรัพย์รวมเท่ากับธนาคารที่มีสาขามากกว่าจะต้องจ้างคนทำงานและมีเครื่องมือเครื่องใช้ของสำนักงานมากขึ้น เพราะฉะนั้น ต้นทุนต่อหน่วยในการดำเนินงานก็ย่อมเพิ่มขึ้นด้วย ความแตกต่างของ “ขนาด” ของธนาคารย่อมวัดได้โดยมูลค่าสินทรัพย์รวมและจำนวนสาขาที่แตกต่างกันออกไป การวัด “ขนาด” ของธนาคารพาณิชย์ ๒ แบบนี้ ก็เป็นเช่นเดียวกับขนาดของบริษัทผู้ผลิตสินค้าอื่น ๆ ซึ่งสามารถวัดได้ด้วยจำนวนผลผลิตของบริษัทและจำนวนโรงงานที่บริษัทมีอยู่ เราจะพิจารณาการเปลี่ยนแปลงของต้นทุนต่อหน่วยสินทรัพย์รวมที่เกี่ยวข้องกับจำนวนสินทรัพย์รวมและจำนวนสาขาของธนาคารพาณิชย์ หลังจากได้ศึกษาความสำคัญในรูปต่าง ๆ ของ CT, สินทรัพย์รวม (TA), จำนวนสาขา (NB) และตัวแปร dummy แล้ว ได้สมการ regression ที่น่าพอใจที่สุดดังนี้

$$(3) \quad CT = 2.17155 - .52882 TA + .03084 TA^2 + .27060 \ln NB$$

$$\quad \quad \quad (.08025) \quad \quad (.00752) \quad \quad (.04578)$$

$$t = \quad \quad - 6.590 \quad \quad 4.101 \quad \quad 5.912$$

$$+ 1.82587 DM6 + 1.35834 DM2 + .060288 DM5$$

$$\quad \quad \quad (.20587) \quad \quad (.16275) \quad \quad (.16318)$$

$$\quad \quad \quad 8.866 \quad \quad 8.346 \quad \quad 3.694$$

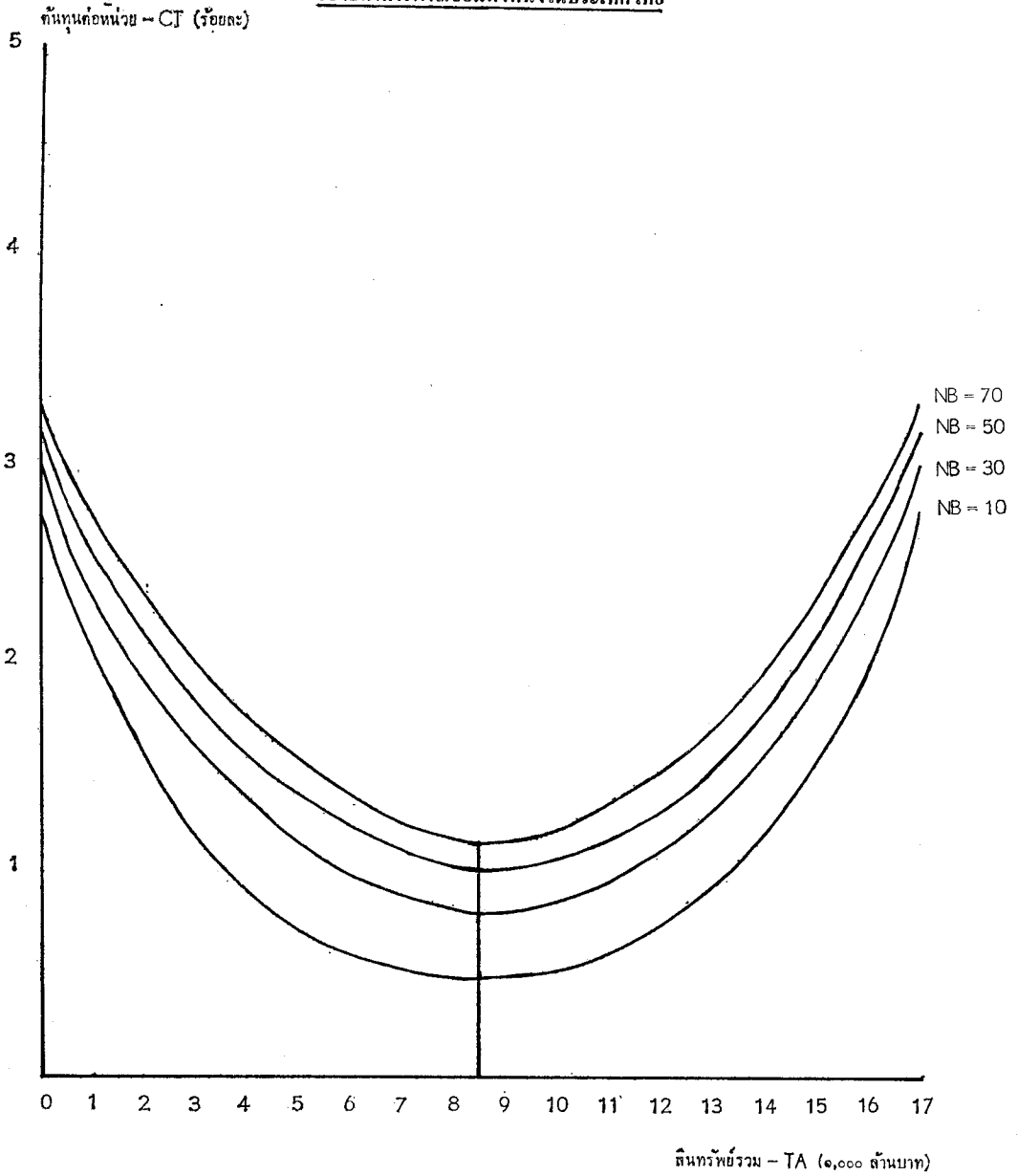
$$- .59905 DM9 - .46008 DM1 - .33846 DM3$$

$$\quad \quad \quad (.14777) \quad \quad (.14536) \quad \quad (.14846)$$

$$\quad \quad \quad - 4.054 \quad \quad - 3.165 \quad \quad - 2.256$$

$$R^2 = .7534, \quad SE = .386, \quad F = 39.614, \quad N = 116$$

รูปที่ ๑
ปริมาณต้นทุนต่อหน่วยของสินทรัพย์รวม
ของธนาคารพาณิชย์แห่งหนึ่งในประเทศไทย



เป็นที่น่าสังเกตว่า เส้น curve ของต้นทุนอื่นต่อหน่วยของสินทรัพย์รวม มีความสัมพันธ์กับสินทรัพย์รวมในรูปสมการกำลังสอง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสำหรับธนาคารพาณิชย์ที่มีจำนวนสาขาของที่ ต้นทุนต่อหน่วยจะเป็นรูปตัว U เส้น curve ของต้นทุนต่อหน่วยชุดหนึ่งได้แสดงไว้ในรูปที่ ๑ เส้น curve เหล่านี้คำนวณมาจากสมการ (๓) โดยให้จำนวนสาขาของที่เท่ากับ ๑๐, ๓๐, ๕๐ และ ๗๐ และตัวแปร dummy ทั้งหมดที่มีอยู่ในสมการนั้นมีค่าเท่ากับ ๐ เส้น curve ต้นทุนต่อหน่วยจะอยู่ในระดับต่ำสุดเมื่อสินทรัพย์รวมมีมูลค่า ๘,๕๗๓.๖ ล้านบาท หลังจากจุดนี้ไปแล้วต้นทุนต่อหน่วยจะเพิ่มขึ้น เพราะธนาคารพาณิชย์นั้นๆ ไม่สามารถประหยัดค่าใช้จ่ายได้อีกโดยการขยายกิจการ^๔

๖.๒ โครงสร้างของรายได้

ตารางที่ ๔, ๕ และ ๖ แสดง Mean, Standard Deviation และ Coefficient of Variation ของรายได้ต่อหน่วยจากการปล่อยเครดิต (RL) รายได้ต่อหน่วยจากการลงทุนซื้อหลักทรัพย์ (RI) รายได้อื่นต่อหน่วยของสินทรัพย์รวมทั้งหมด (RT) ของธนาคารพาณิชย์ที่จดทะเบียนในประเทศไทยตั้งแต่ปี ๒๕๐๖-๒๕๑๓

๑. รายได้ต่อหน่วยจากการปล่อยเครดิต (RL) ขึ้นอยู่กับค่าเฉลี่ยของอัตราดอกเบี้ยที่ได้รับจากการปล่อยเครดิตชนิดต่างๆ แก่ภาคเอกชนและองค์ประกอบของเครดิตทั้งหมด ในระยะที่ทำการศึกษานานาชาติพาณิชย์ไม่สามารถเรียกเก็บดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมได้เกินอัตราร้อยละ ๑๔ ต่อปี เมื่อเป็นเช่นนั้น รายได้ต่อหน่วยของการปล่อยเครดิตทั้งสิ้นจะต้องต่ำกว่า ๑๔% ต่อปี

เนื่องจากธนาคารแต่ละแห่งมีอำนาจที่จะควบคุมนโยบายการให้กู้ยืมของตนเอง โดยการเลือกลูกค้าที่มีเครดิตดี ผลประโยชน์ที่ได้รับจากการให้กู้ยืมจึงขึ้นอยู่กับท่าทีต่อความเสี่ยงของผู้บริหารธนาคารพาณิชย์ ธนาคารที่มีนโยบายอนุรักษ์นิยม จะให้กู้ส่วนใหญ่แก่ลูกค้าชั้นดีที่มีความเสี่ยงน้อยและจะได้รับดอกเบี้ยในอัตราที่ต่ำกว่าธนาคารที่มีความกล้าได้กล้าเสียมากกว่า เราจะใช้อัตราส่วนของเงินให้กู้โดยตรงและเงินเบิกเกินบัญชีต่อเครดิตทั้งหมด (LO/L) เป็นตัวชี้วัดท่าทีต่อความเสี่ยงของธนาคารพาณิชย์แต่ละแห่ง ภายใต้สมมติฐานที่ว่าตัวเงินที่ธนาคารพาณิชย์รับซื้อลดไว้จะมีอัตราความเสี่ยงและผลตอบแทนที่ต่ำกว่าการให้กู้ยืมโดยตรงหรือการ

๔ การพัฒนาด้านเทคโนโลยีใหม่ๆ เช่น ใช้เครื่องคอมพิวเตอร์มาช่วยในการดำเนินกิจการธนาคารอาจจะทำให้ต้นทุนต่อหน่วยของธนาคารพาณิชย์ลดลงไปได้อีก อย่างไรก็ตาม ไม่มีหลักฐานที่แสดงว่า การพัฒนาดังกล่าวได้เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่ทำการวิเคราะห์และธนาคารพาณิชย์ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศก็เริ่มใช้เครื่องคอมพิวเตอร์มาช่วยในการดำเนินงานเมื่อประมาณปี ๒๕๑๔ นี้เอง

เบิกเกินบัญชี ดังนั้น ยิ่งธนาคารให้กู้โดยตรงและเบิกเกินบัญชีมากเท่าไรก็ตาม รายได้ต่อหน่วยของเครดิตที่ปล่อยไปก็จะสูงขึ้น

อย่างไรก็ตาม ลูกค้านักหรือเบิกเกินบัญชีแต่ละรายของธนาคารก็ย่อมมีความเสี่ยงที่แตกต่างกันไปอีก ในกรณีเช่นนี้ อัตราส่วนเงินให้กู้โดยตรงและเงินเบิกเกินบัญชีต่อเครดิตทั้งหมดก็ไม่สามารถอธิบายความแตกต่างในด้านรายได้ต่อหน่วยจากการปล่อยเครดิตของแต่ละธนาคารได้ทั้งหมด อาจจำเป็นจะต้องใช้ตัวแปร dummy ของแต่ละธนาคารเป็นเครื่องมือวัดทำที่ต่อความเสี่ยงเฉพาะตัวของผู้บริหารธนาคารพาณิชย์เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ทำที่ต่อความเสี่ยงยังอาจจะเปลี่ยนแปลงเมื่อธนาคารขยายกิจการใหญ่โตขึ้น และยินดีที่จะปล่อยเครดิตแก่ลูกค้าที่มีความเสี่ยงสูง โดยคิดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้สูงขึ้น เพราะฉะนั้น ตัวแปรของเวลาจึงอาจจะเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สามารถอธิบายรายได้ต่อหน่วยจากการปล่อยเครดิตของธนาคารพาณิชย์ได้

ตารางที่ ๔

Mean, Standard Deviation และ Coefficient of Variation
ของรายได้ต่อหน่วยจากการปล่อยเครดิต (RL) ของธนาคารพาณิชย์
ที่จดทะเบียนในประเทศไทย ปี ๒๕๐๖ - ๒๕๑๓

ปี	จำนวนธนาคาร	Mean (ร้อยละต่อปี)	Standard Deviation (ร้อยละต่อปี)	Coefficient of Variation (ร้อยละ)
๒๕๐๖	๑๔	๘.๘๓๖๒๕	๒.๑๘๓๑๐	๒๔.๗๐๖
๒๕๐๗	๑๔	๘.๘๙๑๖๓	๒.๑๒๐๕๐	๒๓.๘๔๘
๒๕๐๘	๑๔	๘.๗๖๔๘๑	๑.๙๘๘๗๘	๒๒.๖๙๑
๒๕๐๙	๑๔	๘.๙๙๕๑๘	๒.๐๕๓๘๖	๒๒.๘๓๓
๒๕๑๐	๑๕	๙.๔๔๗๓๑	๑.๗๖๔๑๒	๑๘.๖๗๓
๒๕๑๑	๑๕	๙.๗๙๑๘๑	๑.๕๙๒๑๕	๑๖.๒๖๐
๒๕๑๒	๑๕	๑๐.๒๑๑๑๖	๑.๔๗๔๓๗	๑๔.๔๓๙
๒๕๑๓	๑๕	๑๐.๕๒๘๑๑	๑.๕๙๑๖๕	๑๕.๑๑๘

ตารางที่ ๕

Mean, Standard Deviation และ Coefficient of Variation
ของรายได้ต่อหน่วยจากการลงทุนซื้อหลักทรัพย์ (RI) ของ
ธนาคารพาณิชย์ที่จดทะเบียนในประเทศไทย ปี ๒๕๐๖-๒๕๑๓

ปี	จำนวนธนาคาร	Mean (ร้อยละต่อปี)	Standard Deviation (ร้อยละต่อปี)	Coefficient of Variation (ร้อยละ)
๒๕๐๖	๑๔	๖.๖๑๐๙๐	๐.๙๓๙๕๕๗	๑๔.๒๑๒
๒๕๐๗	๑๔	๖.๙๗๕๙๒	๐.๗๙๒๕๖	๑๑.๓๘๑
๒๕๐๘	๑๔	๗.๑๙๑๙๔	๐.๙๙๙๙๙	๑๓.๗๙๔
๒๕๐๙	๑๔	๖.๗๒๑๒๓	๐.๗๙๒๒๐	๑๑.๗๙๖
๒๕๑๐	๑๕	๖.๗๐๕๕๐	๐.๙๐๐๐๗	๑๑.๙๓๒
๒๕๑๑	๑๕	๖.๗๒๖๔๒	๐.๕๒๑๖๗	๗.๗๕๖
๒๕๑๒	๑๕	๖.๙๙๑๗๙	๐.๕๐๒๖๙	๗.๒๙๔
๒๕๑๓	๑๕	๖.๙๐๑๕๕	๐.๔๓๑๗๗	๖.๒๕๗

ตารางที่ ๖

Mean, Standard Deviation และ Coefficient of Variation
ของรายได้ต่อหน่วยของสินทรัพย์รวม (RT) ของ
ธนาคารพาณิชย์ที่จดทะเบียนในประเทศไทย ปี ๒๕๐๖-๒๕๑๓

ปี	จำนวนธนาคาร	Mean (ร้อยละต่อปี)	Standard Deviation (ร้อยละต่อปี)	Coefficient of Variation (ร้อยละ)
๒๕๐๖	๑๔	๑.๔๗๙๕๕	๐.๙๐๑๗๕	๕๔.๒๒๕
๒๕๐๗	๑๔	๑.๓๒๙๙๗	๐.๗๕๑๗๔	๕๖.๕๗๐
๒๕๐๘	๑๔	๑.๒๙๔๓๒	๐.๗๑๐๖๓	๕๔.๙๐๔
๒๕๐๙	๑๔	๑.๓๒๗๗๓	๐.๙๒๔๒๔	๖๒.๐๗๙
๒๕๑๐	๑๕	๑.๒๕๕๗๕	๐.๗๙๑๐๗	๖๒.๙๙๖
๒๕๑๑	๑๕	๑.๕๐๕๙๐	๑.๐๗๗๕๓	๗๑.๕๕๔
๒๕๑๒	๑๕	๑.๕๖๓๙๕	๐.๙๑๓๒๙	๕๘.๓๙๖
๒๕๑๓	๑๕	๑.๕๙๔๕๙	๐.๙๙๙๒๑	๖๒.๐๓๖

นอกจากทำที่ต่อความเสี่ยงซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะตัวของผู้บริหารแล้ว ก็อาจจะมีตัวแปรอื่นที่ไม่เกี่ยวกับตัวบุคคลผู้บริหาร ซึ่งจะสามารถอธิบายความแตกต่างของรายได้ต่อหน่วยจากการปล่อยเครดิตได้ ดังนั้นเราจึงใช้จำนวนสาขาเป็นตัวแปรที่จะอธิบาย RL อีกตัวหนึ่ง สมการ regression ที่ประมาณได้ คือ

$$\begin{aligned}
 (4) \quad RL &= - 10.03674 \quad + \quad 2.78806 (LO/L) \quad + \quad .28165 \quad TIME \\
 & \quad \quad \quad (.94571) \quad \quad \quad (.04284) \\
 t &= \quad \quad \quad 2.948 \quad \quad \quad 6.575 \\
 &= .51209 \quad 1nNB \quad - \quad 2.03827 \quad DM9 \quad - \quad 3.69205 \quad DM8 \\
 & \quad (.16135) \quad \quad \quad (.40539) \quad \quad \quad (.58898) \\
 &- \quad 3.174 \quad \quad \quad - \quad 5.028 \quad \quad \quad - \quad 6.269 \\
 &- \quad 1.29685 \quad DM14 \quad - \quad 1.73783 \quad DM3 \quad + \quad 3.10849 \quad DM6 \\
 & \quad (.49552) \quad \quad \quad (.42375) \quad \quad \quad (.48697) \\
 & \quad 2.617 \quad \quad \quad - \quad 4.106 \quad \quad \quad 6.386 \\
 &+ \quad 2.73304 \quad DM5 \quad + \quad 1.37570 \quad DM4 \quad + \quad 1.48645 \quad DM2 \\
 & \quad (.48955) \quad \quad \quad (.46326) \quad \quad \quad (.46523) \\
 & \quad 5.583 \quad \quad \quad 2.970 \quad \quad \quad 3.195 \\
 &+ \quad 1.23181 \quad DM1 \quad + \quad .87174 \quad DM12 \\
 & \quad (.48195) \quad \quad \quad (.49926) \\
 & \quad 2.556 \quad \quad \quad 1.746
 \end{aligned}$$

$$R^2 = .7140, \quad SE = 1.028, \quad F = 22.739, \quad N = 116, \quad TIME = 63,64...70$$

๒. รายได้ต่อหน่วยจากการลงทุนซื้อหลักทรัพย์ (RI) ขึ้นอยู่กับโครงสร้างของอัตราการตอบแทนจากหลักทรัพย์รัฐบาล ซึ่งเป็นสินทรัพย์หลักที่ธนาคารพาณิชย์นิยมลงทุนเนื่องจากหลักทรัพย์รัฐบาลมีอยู่ไม่กี่ชนิดและอัตราการตอบแทนของหลักทรัพย์ดังกล่าวก็ไม่เปลี่ยนแปลงมากนักในช่วงเวลาที่ทำการศึกษา รายได้ต่อหน่วยจากการลงทุนซื้อหลักทรัพย์ของธนาคารต่าง ๆ จึงไม่แตกต่างกันมากนัก coefficient of variation ของ RI ในปีหนึ่ง ๆ มี

ค่อนข้างน้อย และมีแนวโน้มว่าความแตกต่างของรายได้อ่อนหน่วยจากการลงทุนซื้อหลักทรัพย์นี้ได้ลดลงเรื่อย ๆ (ดูตารางที่ ๕) การผันแปรเพียงเล็กน้อยของ RI สามารถอธิบายได้โดยตัวแปร dummy :^{๑๐}

$$\begin{aligned}
 (5) \quad RI &= 6.80126 & - & 1.11477 \text{ DM3} & - & .98144 \text{ DM3} \\
 & & & (.21493) & & (.29697) \\
 t &= & & - 5.187 & & - 3.305 \\
 & + & .90386 \text{ DM4} & + & .63001 \text{ DM9} & + & .50484 \text{ DM12} \\
 & & (.21493) & & (.21493) & & (.21493) \\
 & & 4.205 & & 2.931 & & 2.344 \\
 R^2 &= .3869, \text{ SE} = .580, \text{ F} = 15.140, \text{ N} = 116
 \end{aligned}$$

เป็นที่น่าสังเกตว่ามูลค่าของ intercept ของสมการ (๕) เกือบจะเท่ามูลค่าเฉลี่ยของ RI ในแต่ละปีตั้งแต่ ๒๕๐๖ - ๒๕๑๓ คือ ๖.๘๐๑๒๖ เทียบกับช่วง ๖.๖๑๐๙๐ ถึง ๗.๑๘๑๘๔ (ดูตารางที่ ๕) เพราะฉะนั้น ธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทยจึงมีอัตราผลตอบแทนโดยเฉลี่ยจากการลงทุนซื้อหลักทรัพย์ที่ใกล้เคียงกันมาก

๓. รายได้อ่อนต่อหน่วยของสินทรัพย์รวม (RT) นอกเหนือจากการปล่อยเครดิตและการลงทุนในหลักทรัพย์แล้ว ธนาคารพาณิชย์ส่วนมากยังดำเนินการซื้อขายเงินตราต่างประเทศกับลูกค้า ดังนั้นจึงใช้มูลค่าการซื้อขายเงินตราต่างประเทศของธนาคารพาณิชย์ (XO) และจำนวนสาขาของธนาคาร (NB) เป็นตัวแปรที่จะอธิบายการเปลี่ยนแปลงของรายได้อ่อนต่อหน่วยของสินทรัพย์รวมตามสมการ regression :

$$\begin{aligned}
 (6) \quad RT &= - .09581 & + & .08895 \text{ 1nXO} & + & .12726 \text{ 1nNB} \\
 & & & (.04406) & & (.05420) \\
 t &= & & 2.019 & & 2.348 \\
 & + & 2.62284 \text{ DM8} & + & .72654 \text{ DM11} & + & .45839 \text{ DM5} \\
 & & (.21573) & & (.12873) & & (.17948) \\
 & & 12.158 & & 4.065 & & 2.554
 \end{aligned}$$

^{๑๐} ได้พยายามอธิบาย RI โดยค่าเฉลี่ยของอัตราดอกเบี้ยที่รัฐบาลจ่ายแก่ผู้ถือหลักทรัพย์รัฐบาล แต่ไม่ปรากฏว่าได้รับผลการประมาณที่มีนัยสำคัญทางสถิติ

+	.49366 DM10 +	.64696 DM13	-	1.02634 DM1
	(.18042)	(.25653)		(.16689)
	2.736	2.522	-	6.150
-	.87453 DM14			
	(.18062)			
-	4.842			

$$R^2 = .7327, SE = .442, F = 35.624, N = 116$$

จะเห็นได้จากสมการ (๖) ว่าปริมาณการซื้อขายเงินตราต่างประเทศของธนาคารพาณิชย์เกี่ยวข้องกับรายได้อื่น ๆ ต่อหน่วยสินทรัพย์รวม การเพิ่มจำนวนสาขาทำให้ธนาคารสามารถมีรายได้อื่นต่อหน่วยสูงขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่ก็คงเป็นรายได้จำพวกค่าธรรมเนียม ค่าประกันและค่าธรรมเนียมอื่น ๆ

๗. ผลต่อการพิจารณาด้านนโยบาย

เมื่อได้ทราบและเข้าใจถึงลักษณะโครงสร้างและขนาดความสัมพันธ์ของรายได้ รายจ่ายต่าง ๆ กับตัวแปรที่เกี่ยวข้องแล้ว เราก็อาจจะหยิบยกคำถามด้านนโยบายบางอย่างมาพิจารณาคำตอบดู โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คำถามที่เกี่ยวกับผลกำไรของธนาคารพาณิชย์แต่ละแห่ง และผลประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่ที่มีใช้ธนาคารพาณิชย์ เช่น เราอาจจะถามว่า การขยายจำนวนสาขาของธนาคารพาณิชย์จะมีผลต่ออัตราดอกเบี้ยเงินกองทุนของธนาคารมากน้อยแค่ไหน ภายใต้เงื่อนไขการดำเนินงานที่ธนาคารพาณิชย์ไม่สามารถควบคุมได้ เช่น กฎหมายควบคุมการปฏิบัติงานของธนาคารพาณิชย์และอุปนิสัยการใช้บริการธนาคารของประชาชนทั่วไป

เจ้าหน้าที่ทางการเงินก็อาจจะสนใจถามคำถามว่า ถ้าจะดำเนินนโยบายส่งเสริมให้ธนาคารเล็กหลาย ๆ แห่งรวมตัวกันเป็นธนาคารใหญ่ หรือถ้าจะให้มีการเปิดธนาคารพาณิชย์ใหม่มากขึ้น หรือถ้าจะจำกัดจำนวนสาขาของธนาคารพาณิชย์ในปัจจุบันแล้วจะเกิดผลดีผลเสียแก่ประชาชนทั่วไปอย่างไรบ้าง

เราหวังว่าเมื่อธนาคารพาณิชย์แต่ละแห่งหรือเจ้าหน้าที่ทางการเงินสนใจหยิบยกคำถามดังกล่าวแล้วขึ้นมาพิจารณาจริงๆ รายงานผลการศึกษาโครงสร้างของต้นทุนและรายได้ที่เราได้ทำมา ก็อาจจะมีส่วนช่วยในการตอบคำถามดังกล่าวแล้วอย่างมีหลักเกณฑ์และอาศัยข้อมูลข้อเท็จจริงบางประการมาประกอบการพิจารณา แทนที่จะเป็นการคาดคะเนหรือเดาเอาเอง โดยไม่อาศัยข้อมูลใดๆ เลย เราจะศึกษาและรายงานผลการคาดคะเนของการเปลี่ยนแปลงด้านนโยบายต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับธนาคารพาณิชย์แต่ละแห่ง และที่เกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ทางการเงินในโอกาสต่อไป.

พฤติกรรมการกู้ยืมเงินจากต่างประเทศของ ธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย



ดร. นิมิตร นนทพันธุ์ชาติ

๑. บทนำ

เป็นที่ทราบกันดีว่าธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย กู้ยืมเงินจากธนาคารในต่างประเทศปีละมาก ๆ และทุกปีจะมีปริมาณมากกว่าการกู้ยืมบวกกับการขายลดตัวเงินที่ธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นจำนวนมาก ยังไม่มีผู้ศึกษาถึงพฤติกรรมการกู้ยืมเงินจากต่างประเทศของธนาคารพาณิชย์เลย สาเหตุสำคัญที่ทำให้นักวิจัยขาดความสนใจที่จะทำการวิจัยในด้านนี้ก็คือ การขาดตัวเลข และความเชื่อที่ว่าพฤติกรรมการจัดทรัพย์สินหรือหนี้สินของสถาบันการเงินในประเทศด้อยพัฒนาไม่ได้เป็นไปตามทฤษฎีการจัดทรัพย์สินหรือหนี้สิน ที่ศึกษากันในซีกโลกตะวันตก บทความเรื่องนี้ต้องการแสดงให้เห็นว่า เราสามารถที่จะอธิบายพฤติกรรมการกู้ยืมจากต่างประเทศของธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย โดยอาศัยหุ่นจำลองที่ใช้อธิบายพฤติกรรมของสถาบันการเงินในตลาดเงินที่พัฒนาแล้ว ถ้าหากว่าเราดัดแปลงหุ่นจำลองให้เข้ากับโครงสร้างของสถาบันการเงินในประเทศไทย พยายามวัดอิทธิพลของปัจจัยที่ไม่เกี่ยวกับราคา (non-price factors) เช่น การควบคุมการไหลเข้าออกของเงินทุนของประเทศผู้ยืมและผู้ให้ยืม การสร้างความเชื่อถือทางด้านเครดิต (credit worthiness) ของธนาคารไทย และการใช้วิธีการคาดคะเนที่เหมาะสม

บทความนี้แบ่งออกเป็น ๕ ภาค ภาคแรกเป็นบทนำ ภาคสองบรรยายการกู้ยืมของธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย ในช่วง พ.ศ. ๒๕๐๕ - ๒๕๑๔ ภาคสามเป็นโครงสร้างทางทฤษฎี (theoretical framework) ของการศึกษา ภาคสี่วิเคราะห์ถึงปัญหาของการใช้โครงสร้างทางทฤษฎีที่อธิบายในภาคสองในการอธิบายการกู้ยืมจากต่างประเทศของธนาคารพาณิชย์ใน

ประเทศไทย ภาคห้าของบทความเสนอผลของการวิเคราะห์จากตัวเลข (empirical results) ที่ได้มาจากการใช้หุ่นจำลองที่สร้างขึ้น กับตัวเลขการกักขังจากต่างประเทศของธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย การศึกษาครอบคลุมช่วงเวลา พ.ศ. ๒๕๐๕ - ๒๕๑๔ การสร้างหุ่นจำลองเพื่ออธิบายการกักขังของธนาคารพาณิชย์ภายหลัง พ.ศ. ๒๕๑๔ ทำได้ลำบาก เพราะช่วงเวลาดังแต่ต้นปี พ.ศ. ๒๕๑๕ จนถึงปัจจุบัน เป็นช่วงเวลาที่ตลาดเงินของโลกปั่นป่วน เนื่องจากการประกาศลดค่าเงินดอลลาร์ถึงสองครั้ง ในช่วงเวลาดังกล่าวการปล่อยให้เงินตราของตนลอยตัวของประเทศผู้ค้าสำคัญของโลกอย่างเช่น เยอรมันตะวันตก ญี่ปุ่น ฯลฯ และการแก่งกำไรในตลาดทองคำและตลาดสินค้าเนื่องจากความปั่นป่วนของตลาดเงิน ทำให้การถือเงินตราต่างประเทศไว้มีความเสี่ยงสูงกว่าการถือสินค้าบางชนิดไว้

๒. การกักขังของธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย

ในช่วงเวลาที่ทำการศึกษา การกักขังจากต่างประเทศของธนาคารพาณิชย์มีมูลค่าสูงกว่าการกักขังจากธนาคารแห่งประเทศไทยมากทุกปี ตัวเลขในตาราง ๒-๑ แสดงการกักขังของธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย จากธนาคารในต่างประเทศและธนาคารแห่งประเทศไทย จะเห็นได้จากตารางว่าตลอดช่วง พ.ศ. ๒๕๐๕-๒๕๑๔ การกักขังจากต่างประเทศในแต่ละปีมีมูลค่ามากกว่าการกักขังจากธนาคารแห่งประเทศไทยหลายเท่า สำหรับธนาคารไทย การกักขังเงินจากต่างประเทศส่วนใหญ่เป็นการกักขังจากธนาคารตัวแทน (foreign banking correspondents) ในต่างประเทศ แต่สำหรับธนาคารที่มีสาขาอยู่ในต่างประเทศ อย่างเช่นธนาคารกรุงเทพ (ธนาคารกสิกรไทยตั้งสาขาในกรุงลอนดอนเมื่อเร็ว ๆ นี้) การกักขังเงินอาจจะกระทำโดยผ่านทางสาขาของตนในประเทศนั้น ๆ สำหรับธนาคารที่เป็นสาขาของธนาคารใหญ่ๆ ในต่างประเทศ ซึ่งมีสาขาอยู่ทั่วโลก การกักขังมักจะกระทำกับสำนักงานใหญ่หรือสาขาของสำนักงานใหญ่ ส่วนธนาคารที่เป็นสาขาของธนาคารขนาดเล็กในต่างประเทศการกักขังจะเป็นการกักขังจากธนาคารตัวแทนเหมือนกับธนาคารไทยที่ไม่มีสาขาในต่างประเทศทั้งหลาย การกักขังส่วนใหญ่มักจะอยู่ในรูปของการใช้ line of credits ที่ได้ตกลงกันไว้กับธนาคารตัวแทน เครดิตประเภทนี้ มักจะมีระยะครบกำหนดไม่เกินหนึ่งปี เงินที่ยืมส่วนมากจะอยู่ในรูปของเงินดอลลาร์หรือปอนด์ สเตอลิง line of credits ของธนาคารที่มีสาขาอยู่ทั่วโลก ถึงแม้ว่าจะตีค่าวงเงินเป็นเงินดอลลาร์

ตาราง ๒-๑
การกู้ยืมจากต่างประเทศและจากธนาคารแห่งประเทศไทย
ของธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. ๒๕๐๕ - ๒๕๑๔
(ล้านดอลลาร์)

ปี	ต่างประเทศ	รวม	ธนาคารแห่งประเทศไทย	
			เงินกู้	การขายลดตั๋วเงิน
๒๕๐๕	๖๖	๑๓	๕	๔
๒๕๐๖	๕๑	๑๐	๗	๓
๒๕๐๗	๑๑๔	๑๔	๘	๖
๒๕๐๘	๑๒๗	๑๕	๕	๑๐
๒๕๐๙	๑๕๘	๒๑	๘	๑๓
๒๕๑๐	๑๗๕	๑๗	๑	๑๖
๒๕๑๑	๒๐๑	๒๐	๔	๑๖
๒๕๑๒	๒๓๕	๑๔	๕	๕
๒๕๑๓	๒๕๒	๓๘	๑๖	๒๒
๒๕๑๔	๒๗๐	๖๑	๑๕	๔๖

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย

ธนาคารที่ใช้ line credits สามารถจะถอนเงินเป็นเงินตราสกุลใดก็ได้ ธนาคารใหญ่ ๆ สามารถให้ความสะดวกแก่ลูกค้าแบบนี้ได้ โดยการที่สำนักงานใหญ่ โอนเงินดอลลาร์จำนวนเท่ากันเข้าไปในสาขาที่ธนาคารที่ใช้ line of credits ถอนเงินออกไป

ตาราง ๒-๒ แสดงการกระจายของการกู้ยืมจากต่างประเทศของธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทยตามแหล่งที่มาของเงินทุน จะเห็นได้จากตารางว่าสหรัฐเป็นแหล่งเงินกู้ที่สำคัญที่สุดของธนาคารพาณิชย์ไทย ในช่วงเวลาก่อนปี พ.ศ. ๒๕๐๙ การกู้ยืมในรูปของเงินปอนด์สเตอร์ลิงและเงินมาร์คมีมากกว่าการกู้ยืมจากตลาดเงินยูโรดอลลาร์ (Eurodollar market) แต่ภายหลังปี พ.ศ. ๒๕๐๙ ตลาดเงินยูโรดอลลาร์มีความสำคัญเพิ่มมากขึ้นจนเกือบเท่ากับตลาดเงินของสหรัฐ ที่เป็นเช่นนั้นเนื่องจากสาเหตุสองประการ ประการแรก การลดค่าเงินปอนด์สเตอร์ลิงบ่อย ๆ เพื่อแก้ปัญหาดุลการชำระเงินขาดดุลของอังกฤษ ทำให้ความเชื่อถือในค่าของเงินปอนด์ลดลงและทำให้ความสำคัญของเงินปอนด์ในฐานะที่เป็นเงินตราสากลลดลงไปด้วยการลดลงของความสำคัญของเงินปอนด์ทำให้ความสำคัญของดอลลาร์ ในฐานะที่เป็นเงินตรา

สากลเพิ่มมากขึ้น ประการที่สอง การขาดดุลการชำระเงินของสหรัฐติดต่อกันเป็นเวลายาวนานปีก่อนปี พ.ศ. ๒๕๐๙ ทำให้สหรัฐใช้มาตรการควบคุมการไหลออกของเงินทุนที่รู้จักกันทั่วไปว่า The Voluntary Foreign Credits Restraint Program (VFCR) ซึ่งทำให้การกู้ยืมเงินจากสหรัฐทำได้ลำบากยิ่งขึ้น (ดูภาคผนวก ก.)

ตาราง ๒-๒							
หนี้สินต่างประเทศของธนาคารพาณิชย์ไทย							
แบ่งตามแหล่งที่มาของเงินกู้							
พ.ศ. ๒๕๐๕ - ๒๕๑๔							
ปี	สหรัฐ	ยุโรปดอลลาร์	ปอนด์และ มาร์ก	เงินตรา สกุลอื่นๆ	เงินกู้	เงินฝากที่ เป็นดอลลาร์	หนี้สิน ต่างประเทศ
๒๕๐๕	๔๑	๔	๑๘	๓	๖๖	๒.๕	๖๘.๕
๒๕๐๖	๕๒	๕	๒๗	๓	๕๑	๒.๐	๕๓.๐
๒๕๐๗	๖๔	๑๑	๓๗	๒	๑๑๔	๓.๐	๑๑๗.๐
๒๕๐๘	๘๒	๑๓	๒๕	๓	๑๒๗	๓.๗	๑๓๐.๗
๒๕๐๙	๙๑	๓๗	๓๗	๓	๑๕๘	๑๑.๐	๑๖๕.๐
๒๕๑๐	๑๐๐	๔๕	๒๘	๖	๑๗๕	๕.๕	๑๙๔.๕
๒๕๑๑	๕๕	๖๓	๓๒	๗	๒๐๑	๖.๓	๒๐๗.๓
๒๕๑๒	๑๐๑	๕๓	๓๓	๘	๒๓๕	๕.๖	๒๔๐.๖
๒๕๑๓	๑๐๕	๑๐๘	๓๑	๑๐	๒๕๒	๒๔.๕	๒๗๖.๕
๒๕๑๔	๑๖๔	๗๓	๒๕	๔	๒๗๐	๒๗.๓	๒๙๗.๓

ที่มา ธนาคารแห่งประเทศไทยและธนาคารกลางของสหรัฐฯ

ตาราง ๒-๓ แสดงฐานะทรัพย์สินและหนี้สินต่างประเทศของธนาคารพาณิชย์ของไทย จะเห็นได้จากตารางว่า ธนาคารพาณิชย์ไทยมีหนี้สินต่างประเทศมากกว่าทรัพย์สินต่างประเทศทุกปี และหนี้สินต่างประเทศมีแนวโน้มมากขึ้นเรื่อยๆ ยกเว้นปีพ.ศ. ๒๕๑๑ และ ๒๕๑๔ การลดลงของหนี้สินสุทธิในทั้งสองปีเกิดจากการเพิ่มขึ้นของทรัพย์สินต่างประเทศของธนาคารไทย การเพิ่มขึ้นของทรัพย์สินต่างประเทศใน พ.ศ. ๒๕๑๑ เกิดจากการเพิ่มขึ้นของการซื้อลดตั๋วเงินที่เกิดจากการส่งออกของธนาคารพาณิชย์ เนื่องจากการส่งออกมีมูลค่าเพิ่มขึ้นประมาณ ๑,๐๐๐ ล้านบาท เมื่อเทียบกับของ พ.ศ. ๒๕๑๐ ส่วนการเพิ่มขึ้นของทรัพย์สินต่างประเทศใน พ.ศ. ๒๕๑๔ เกิดจากการเพิ่มขึ้นของเงินฝากในธนาคารต่างประเทศของธนาคาร

ไทย (ดูตาราง ๒-๔ ประกอบด้วย) การเพิ่มขึ้นอาจจะเนื่องมาจากการเพิ่มขึ้นของมูลค่าส่งออก (๒,๔๐๐ ล้านบาท) และการเก็งกำไรในตลาดเงิน

ตาราง ๒-๓ อาจจะทำให้ผู้อ่านเข้าใจผิดไปว่าธนาคารไทยให้ชาวต่างประเทศกู้ยืมเงินไปเป็นจำนวนมาก การเข้าใจเช่นนี้เป็นการเข้าใจที่ผิด เพราะเป็นส่วนประกอบที่สำคัญที่สุดของทรัพย์สินต่างประเทศของธนาคารไทยเป็นเงินฝากในธนาคารตัวแทน (foreign banking correspondents) ทรัพย์สินต่างประเทศประเภทนี้ ไม่ได้ถือเป็นการขยายเครดิตให้แก่ชาวต่างประเทศโดยตรง^๑ ส่วนประกอบของทรัพย์สินต่างประเทศที่ถือได้ว่าเป็นการให้เครดิตแก่ธนาคารต่างประเทศ คือการซื้อลดตั๋วเงินการส่งออก ตาราง ๒-๔ แสดงให้เห็นว่ามูลค่าของการซื้อลดตั๋วเงินน้อยกว่าครึ่งหนึ่งของมูลค่าของทรัพย์สินต่างประเทศแทบทุกปี

ตาราง ๒-๓			
ฐานะต่างประเทศของธนาคารพาณิชย์ไทย			
พ.ศ. ๒๕๐๕-๒๕๑๔			
(ล้านบาท)			
ปลายปี	ทรัพย์สิน	หนี้สิน	ฐานะต่างประเทศสุทธิ
๒๕๐๕	๔๓.๘	๖๘.๕	-๒๔.๖
๒๕๐๖	๕๗.๔	๘๓.๐	-๒๕.๖
๒๕๐๗	๖๖.๒	๑๑๗.๐	-๕๐.๘
๒๕๐๘	๘๒.๕	๑๓๐.๗	-๔๘.๒
๒๕๐๙	๙๕.๐	๑๖๕.๐	-๗๐.๐
๒๕๑๐	๗๖.๗	๑๘๔.๕	-๑๐๗.๘
๒๕๑๑	๑๐๗.๕	๒๐๗.๓	-๑๐๐.๘
๒๕๑๒	๑๒๕.๑	๒๔๐.๖	-๑๑๕.๕
๒๕๑๓	๑๒๖.๐	๒๗๖.๕	-๑๕๐.๕
๒๕๑๔	๑๘๑.๘	๒๘๗.๓	-๑๐๕.๕
ที่มา ธนาคารแห่งประเทศไทย			

- ๑ เพื่อความสะดวกในการชำระหนี้สินที่เกิดจากการทำการค้าต่างประเทศของลูกค้า ธนาคารมักจะมีเงินฝากจำนวนหนึ่งกับธนาคารตัวแทนหรือสาขาของตนในประเทศที่เป็นคู่ค้าสำคัญของไทย เมื่อธนาคารไทย ซื้อตั๋วเงินที่เกิดจากการส่งออกจากลูกค้า ธนาคารไทยก็จะส่งตั๋วเงินนี้ไปให้ธนาคารตัวแทนหรือสาขา เพื่อให้เรียกเก็บเงินเมื่อตั๋วเงินครบกำหนด เงินที่เก็บได้จะไม่ถูกส่งกลับมายังธนาคารไทย แต่จะขึ้นไว้กับธนาคารตัวแทนหรือสาขา หรือใช้ชำระหนี้ของธนาคารหรือของลูกค้าในประเทศนั้น

ตาราง ๒-๔
ทรัพย์สินต่างประเทศของธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย
แบ่งตามประเภทของทรัพย์สิน พ.ศ. ๒๕๐๕-๒๕๑๗
(ล้านบาท)

ปลายปี	เงินตราต่างประเทศในมือ	เงินฝากในธนาคารต่างประเทศ	ชลดตตเงินส่งออก	อื่น ๆ	รวม
๒๕๐๕	๐.๓	๑๕.๔	๒๒.๑	๒.๑	๔๓.๙
๒๕๐๖	๐.๓	๒๗.๑	๒๘.๑	๒.๐	๕๗.๕
๒๕๐๗	๐.๖	๒๗.๗	๓๕.๘	๒.๒	๖๖.๒
๒๕๐๘	๐.๔	๓๕.๗	๔๑.๖	๒.๕	๘๐.๒
๒๕๐๙	๐.๘	๕๐.๗	๓๕.๓	๔.๒	๙๑.๐
๒๕๑๐	๑.๐	๔๐.๗	๒๕.๘	๕.๑	๗๒.๖
๒๕๑๑	๐.๕	๕๕.๘	๔๒.๐	๕.๒	๑๐๓.๕
๒๕๑๒	๐.๕	๗๘.๐	๔๗.๔	๓.๓	๑๒๙.๑
๒๕๑๓	๑.๐	๗๑.๐	๕๑.๓	๒.๘	๑๒๖.๐
๒๕๑๔	๑.๐	๑๐๐.๘	๗๐.๓	๕.๗	๑๗๗.๐

ที่มา ธนาคารแห่งประเทศไทย

๓. โครงร่างทางทฤษฎี

ทฤษฎีดั้งเดิมที่ใช้อธิบายการไหลของเงินทุนระหว่างประเทศเชื่อว่าการไหลของเงินทุนระหว่างประเทศเป็น flow phenomenon ตามทฤษฎีนี้การไหลของเงินทุนระหว่างประเทศจะขึ้นอยู่กับระดับของตัวแปรค่าอื่น ๆ เช่น ระดับของความแตกต่างของดอกเบี้ยในสองประเทศ จุดอ่อนของทฤษฎีดั้งเดิมอยู่ที่ตรงที่ว่าถ้าหากว่าอัตราดอกเบี้ยในสองประเทศไม่มีการเปลี่ยนแปลง (อัตราแลกเปลี่ยนของเงินตราของทั้งสองประเทศคงที่ด้วย) และการเคลื่อนไหวของเงินทุนระหว่างประเทศทั้งสองไม่ถูกขัดขวาง เงินทุนจะไหลจากประเทศที่มีดอกเบี้ยต่ำไปยังประเทศที่มีดอกเบี้ยสูงอยู่ตลอดไป และผู้ลงทุนในประเทศที่มีดอกเบี้ยต่ำกว่าจะสะสมทรัพย์สินซึ่งเป็นหนี้สินของประเทศที่มีดอกเบี้ยสูงกว่าอยู่ตลอดไป ไม่มีที่สิ้นสุด นอกจากนี้ ตามทฤษฎีนี้ขนาดของเงินทุนที่ไหลไปมาระหว่างประเทศจะไม่เปลี่ยนแปลงถ้าหากว่าความแตกต่างของดอกเบี้ยไม่เปลี่ยนแปลง และอัตราแลกเปลี่ยนคงที่ ซึ่งในโลกจริงเราพบว่าขนาดของเงินทุนที่ไหลไปมาเปลี่ยนแปลงอยู่เกือบตลอดเวลา แม้ว่าความแตกต่างของดอกเบี้ยจะคงที่และอัตราแลกเปลี่ยนไม่เปลี่ยนแปลง จุดอ่อนของทฤษฎีดั้งเดิมชักนำให้นักเศรษฐศาสตร์ทางด้านการเงินระหว่างประเทศคิด

ทฤษฎีเกี่ยวกับการไหลของเงินทุนระหว่างประเทศขึ้นใหม่ รู้จักกันในนามว่า stock adjustment theory of international capital movements ตามทฤษฎีใหม่นี้การไหลของเงินทุนระหว่างประเทศเกิดจากการที่ผู้ลงทุนจัดแบ่งทรัพย์สินสุทธิ (net worth) ของตน ระหว่างการลงทุนชนิดต่าง ๆ ทั้งการลงทุนภายในและภายนอกประเทศ การจัดแบ่งทรัพย์สินสุทธิระหว่างการลงทุนภายในกับภายนอกประเทศขึ้นอยู่กับความแตกต่างระหว่างผลตอบแทนของการลงทุนและความเสี่ยงของการลงทุนภายในกับภายนอกประเทศ จะเห็นได้ว่าตามทฤษฎีใหม่ ขนาดของเงินทุนที่ไหลไปมาระหว่างประเทศจะเปลี่ยนไป ถ้าหากว่าทรัพย์สินสุทธิของผู้ลงทุนเปลี่ยนไปถึงแม้ว่าอัตราดอกเบี้ยในทั้งสองประเทศและความเสี่ยงของการลงทุนในประเทศทั้งสองจะยังคงที่อยู่

จะเห็นได้ว่า ตามทฤษฎีการไหลของเงินทุนระหว่างประเทศที่ตั้งอยู่บนรากฐานของ stock หรือ portfolio adjustment assumption พฤติกรรมของผู้ลงทุนมีลักษณะเหมือนพฤติกรรมของผู้บริโภค ในทฤษฎีการเลือกของผู้บริโภค ถ้าผู้บริโภครายได้อยู่จำนวนหนึ่งเขาจะจัดแบ่งรายได้ไปในการซื้อสินค้าและบริการเพื่อให้ได้รับความพอใจสูงสุด เขาจะเลือกซื้อสินค้าชนิดใดมากน้อยแค่ไหนขึ้นอยู่กับราคาของสินค้าและฟังก์ชันอรรถประโยชน์ของเขา ตามทฤษฎีการไหลของเงินทุนใหม่ ผู้ลงทุนจะจัดแบ่งทรัพย์สินสุทธิของเขาระหว่างการลงทุนภายในและภายนอกประเทศเพื่อให้ได้ผลตอบแทนสูงสุดและให้มีความเสี่ยงต่ำสุด

ทฤษฎีการไหลของเงินทุนระหว่างประเทศเปิดโอกาสให้ผู้ลงทุนกู้ยืมเงินมาลงทุนได้ด้วย ว่ากันโดยทั่วไปแล้วตามทฤษฎีการไหลของเงินทุนระหว่างประเทศใหม่ การลงทุนในหลักทรัพย์ต่างประเทศ K สามารถที่จะอธิบายได้โดยการใช้สมการ

$$K = K(\mu_k, \sigma_k, \mu_d, \sigma_d, \mu_b, \sigma_b, NW) \quad (3.0)$$

โดยที่ μ_k เป็นอัตราผลตอบแทนที่คาดว่าจะได้รับจากการลงทุนในหลักทรัพย์ต่างประเทศ

μ_d เป็นอัตราผลตอบแทนที่คาดว่าจะได้รับจากการลงทุนในหลักทรัพย์ในประเทศ

μ_b เป็นอัตราดอกเบี้ยที่คาดว่าจะต้องเสียจากการกู้ยืมเงินมาลงทุน

σ_k เป็นความเสี่ยงที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการลงทุนในหลักทรัพย์ต่างประเทศ

od เป็นความเสี่ยงที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการลงทุนในหลักทรัพย์ในประเทศ

ob เป็นความเสี่ยงที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกู้เงินมาลงทุน

NW เป็นทรัพย์สินสุทธิของผู้ลงทุน

โครงร่างทางทฤษฎีที่ผู้เขียนใช้ในการสร้างสมการเพื่ออธิบายการกู้ยืมจากต่างประเทศของธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทยตั้งอยู่บนรากฐานของ Stock หรือ Portfolio Adjustment Theory of International Capital Movements.

ที่อธิบายมาข้างต้นเป็นการอธิบายจากแง่ของผู้ลงทุน แต่สมการ (๓.๐) สามารถที่จะอธิบายการตัดสินใจของลูกหนี้ว่าจะกู้เงินจากต่างประเทศมากน้อยเพียงไรด้วย

ส่วนแรกของภาคอธิบายการสร้างสมการโครงสร้างสำหรับปริมาณเงินกู้รวมที่ธนาคารพาณิชย์ต้องการได้จากต่างประเทศ ส่วนที่สองอธิบายถึงปัจจัยที่ทำให้ปริมาณกู้ยืมจากต่างประเทศที่เกิดขึ้นจริงๆ แตกต่างไปจากที่ธนาคารต้องการได้

๓.๑ สมการโครงสร้างสำหรับปริมาณเงินกู้รวมจากต่างประเทศที่ธนาคารพาณิชย์ปรารถนา

ให้ B_f เป็นเครดิตรวมที่ธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทยได้รับจากแหล่งเงินภายนอกให้ B_f^* เป็นปริมาณของเครดิตที่ธนาคารพาณิชย์ปรารถนาที่จะได้รับจากต่างประเทศ ตามทฤษฎีการไหลของเงินทุนระหว่างประเทศซึ่งอาศัยสมมติฐานที่ว่า การไหลของเงินทุนจากต่างประเทศเกิดจากการปรับตัวของสต็อก (Stock Adjustment Theory) B_f^* จะเป็นฟังก์ชันของทรัพย์สินสุทธิของธนาคาร (Networth = NW), อัตราดอกเบี้ยเงินกู้จากต่างประเทศ RB_f , อัตราดอกเบี้ยเงินกู้จากแหล่งเงินภายในประเทศที่ธนาคารต้องเสีย RB_d ^๒, เวกเตอร์ (Vector) ของอัตราดอกเบี้ยเงินให้กู้ของธนาคาร RL, และเวกเตอร์ของตัวแปรค่าที่ไม่เกี่ยวกับอัตราดอกเบี้ย แต่มีอิทธิพลต่อการกระจายหนี้สินรวมของธนาคารพาณิชย์ (non-interest distribution variables) X, สมการอธิบายปริมาณเงินกู้รวมจากต่างประเทศที่ธนาคารพาณิชย์ต้องการในระยะยาวจึงเขียนได้ในรูป

$$B_f^* = f (RB_f, RB_d, RL, X, NW) \quad (3.1)$$

ถ้าหากว่าเราสมมติเพิ่มเติมว่า สมการอธิบายปริมาณเงินกู้รวมที่ธนาคารปรารถนาข้างต้นเป็น

๒ RB_f และ RB_d เป็นอัตราถ่วงเฉลี่ยของอัตราเงินกู้จากต่างประเทศ และอัตราถ่วงเฉลี่ยของเงินกู้จากแหล่งเงินภายในประเทศของธนาคารพาณิชย์ตามลำดับ

homogeneous of degree one ในทรัพย์สินสุทธิของธนาคารพาณิชย์ NW และในตัวแปรค่าที่ไม่เกี่ยวกับอัตราดอกเบี้ย X สมการ (๓.๑) สามารถเขียนได้ในรูป

$$Bf^* = f(RBf, RBd, RL, X/NW) NW \quad (3.2)$$

ตามทฤษฎี การเพิ่มขึ้นของอัตราดอกเบี้ยเงินกู้จากต่างประเทศจะทำให้ปริมาณเงินที่ธนาคารพาณิชย์ต้องการกู้จากต่างประเทศ Bf^* มีค่าลดลง หรือ Bf^* กับ RBf จะมีความสัมพันธ์ในทางตรงข้ามกับการเพิ่มขึ้นของอัตราดอกเบี้ยเงินให้กู้ของธนาคารพาณิชย์ (ตัวแปรค่าตัวใดตัวหนึ่งในเวกเตอร์ RL) จะทำให้ปริมาณเงินที่ธนาคารพาณิชย์ต้องการกู้เพิ่มมากขึ้น หรือ Bf^* จะมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับตัวแปรค่าใน RL ในทางตรงข้ามการเพิ่มขึ้นของอัตราดอกเบี้ยที่ธนาคารพาณิชย์ต้องเสียจากการกู้ยืมภายในประเทศ จะทำให้ปริมาณเงินที่ธนาคารพาณิชย์ต้องการกู้จากต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น ในกรณีของการกู้ยืมจากต่างประเทศของธนาคารพาณิชย์ตัวแปรค่าที่ไม่เกี่ยวกับอัตราดอกเบี้ยแต่มีอิทธิพลต่อการกระจายหนี้สินรวมของธนาคารพาณิชย์คือ มูลค่าการนำเข้าสินค้าและระดับเงินฝาก ถ้าหากว่าสิ่งอื่น ๆ ไม่เปลี่ยนแปลง การเพิ่มขึ้นของมูลค่าการนำเข้าจะทำให้ปริมาณเครดิตที่ธนาคารพาณิชย์ต้องการได้จากต่างประเทศเพิ่มมากขึ้นและการเพิ่มสูงขึ้นของระดับเงินฝากจะทำให้ปริมาณเงินที่ธนาคารพาณิชย์ต้องการกู้จากต่างประเทศลดลง ถ้าหากว่าสิ่งอื่น ๆ ไม่เปลี่ยนแปลง ข้อสมมติฐานที่ว่าปริมาณเครดิตที่ธนาคารพาณิชย์ต้องการกู้จากต่างประเทศเป็น homogeneous of degree one ในทรัพย์สินสุทธิของธนาคารพาณิชย์ NW และในตัวแปรค่าที่ไม่เกี่ยวกับอัตราดอกเบี้ย X หมายความว่า ถ้าหากว่า NW และ X เพิ่มขึ้น (ลดลง) Y เปอร์เซนต์ ปริมาณเงินที่ธนาคารพาณิชย์ต้องการกู้ยืมจากต่างประเทศจะเพิ่มขึ้น (ลดลง) Y เปอร์เซนต์ ทั้งนี้เพราะถ้าหากว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลงของอัตราดอกเบี้ยเลย การเพิ่มขึ้นของทรัพย์สินสุทธิของธนาคารพาณิชย์จะทำให้ธนาคารพาณิชย์กล้าขยายเครดิตหรือกู้ยืมมากขึ้น เพราะความเสี่ยงที่เกิดจากการขยายเครดิตหรือหนี้สินมากเกินไป (over extension) ลดลง ด้วยเหตุนี้ถ้าหากว่าการนำเข้าเพิ่มขึ้น Y เปอร์เซนต์ เท่ากับการเพิ่มขึ้นของทรัพย์สินสุทธิของธนาคารพาณิชย์ ธนาคารพาณิชย์จะไม่ลังเลที่จะออกเงินให้ผู้นำเข้าก็เพิ่มขึ้น Y เปอร์เซนต์และกู้ยืมเงินจากต่างประเทศเพิ่มขึ้นในอัตราเดียวกัน

ข้อสมมติฐานแบบนิตินาง์ที่ว่าในโลกจริงซึ่งเป็นโลกที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และทรัพย์สินสุทธิ (NW) ของธนาคารพาณิชย์ไม่ได้เป็นตัวคงที่ การเปลี่ยนแปลงของอัตราดอกเบี้ยจะทำให้เกิดผลทั้งแบบที่เรียกว่าผลทาง existing stock และผลทาง continuing flow

ต่อการกั้ยืมจากต่างประเทศของธนาคารพาณิชย์ ความจริงข้อนี้สามารถแสดงให้เห็นได้จากการหาความแตกต่างระดับแรกของสมการ (๓.๒) ซึ่งสามารถเขียนได้ในรูป^๓

$$\Delta Bf^* = f(RBf, RBd, RL, X/NW) \Delta NW + NW_1 \Delta f(RBf, RBd, RL, X/NW) \quad (3.3)$$

เทอมแรกของสมการ (๓.๓) อธิบายผลของการเปลี่ยนแปลงของทรัพย์สินสุทธิของธนาคารพาณิชย์ต่อการเปลี่ยนแปลงของปริมาณเครดิตที่ธนาคารพาณิชย์ต้องการยืมจากต่างประเทศโดยที่ตัวแปรค่าอื่น ๆ คืออัตราดอกเบี้ยและอัตราส่วนระหว่างตัวแปรค่าที่ไม่เกี่ยวกับอัตราดอกเบี้ยและทรัพย์สินสุทธิของธนาคารพาณิชย์ไม่เปลี่ยนแปลง ผลต่อการเปลี่ยนแปลงของปริมาณเครดิตที่ธนาคารพาณิชย์ต้องการจากต่างประเทศในลักษณะนี้เรียกว่า ผลแบบ continuing flow เทอมที่สองของสมการ (๓.๓) อธิบายผลแบบ existing stock ผลแบบนี้เป็นผลที่เกิดขึ้นกับปริมาณความต้องการเงินกู้จากต่างประเทศของธนาคารพาณิชย์ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของอัตราดอกเบี้ยและอัตราส่วนระหว่างตัวแปรค่าที่ไม่เกี่ยวกับอัตราดอกเบี้ยและทรัพย์สินสุทธิของธนาคาร (X/NW) โดยที่ทรัพย์สินสุทธิของธนาคารพาณิชย์ไม่เปลี่ยนแปลงไปจากที่เป็นอยู่เดิม ตัว NW ในหุ่นจำลองแบบนี้เป็นตัวแปรค่าที่ใช้วัด scale of operation ของธนาคารพาณิชย์

๓.๒ ความแตกต่างระหว่างปริมาณเงินที่ยืมจากต่างประเทศที่เกิดขึ้นจริง ๆ กับปริมาณที่ธนาคารพาณิชย์ต้องการยืม

ในโลกจริงปริมาณเงินที่ธนาคารพาณิชย์กั้ยืมจากต่างประเทศที่เกิดขึ้นจริง ๆ มักจะไม่เท่ากับปริมาณที่ธนาคารพาณิชย์ต้องการกั้ยืม สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่าในโลกจริงการไหลของเงินทุนระหว่างประเทศไม่ได้เป็นไปอย่างเสรี การควบคุมการไหลเข้าออกของเงินทุนของรัฐบาลประเทศที่เกี่ยวข้อง มักจะทำให้การไหลของเงินทุนระหว่างประเทศไม่ได้เป็นไปตามกฎของอุปสงค์และอุปทาน การควบคุมการไหลของเงินทุนระหว่างประเทศมักจะเกิดขึ้นทั้งทางด้านประเทศที่เงินทุนไหลออกและประเทศที่ ได้รับเงินทุน ประเทศที่เป็นเจ้าของเงินทุนอาจจะควบคุมการไหลออกของเงินทุนเพื่อแก้ปัญหาดุลการชำระเงินขาดดุล ส่วนประเทศที่ได้รับเงินทุนอาจจะควบคุมการไหลเข้าเพื่อแก้ปัญหาเงินเฟ้อ อิทธิพลของการควบคุมการไหลเข้าออกของเงินทุนและตัวแปรค่าที่ไม่เกี่ยวกับราคา (nonprice factors) อื่น ๆ สามารถที่จะ

๓ มาจากสูตร first difference, $\Delta AB = A \Delta B + B_1 \Delta A$

วัดได้โดยการเขียนความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณการกู้ยืมจากต่างประเทศของธนาคารพาณิชย์ที่เกิดขึ้นจริง B_f และปริมาณเงินกู้ที่ธนาคารพาณิชย์ต้องการกู้ยืม B_f^* ในรูป

$$B_f = \alpha B_f^* \quad 0 < \alpha < \leq 1 \quad (3.4)$$

จะมีค่าเท่ากับหนึ่ง ถ้าหากว่าการควบคุมการไหลเข้าออกของเงินทุนของรัฐบาลไม่มีผลต่อการกู้ยืมแต่จะมีค่าน้อยกว่าหนึ่งถ้าหากว่าการควบคุมของรัฐบาลมีผลทำให้ปริมาณการกู้ยืมที่เกิดขึ้นจริง ๆ น้อยกว่าปริมาณการกู้ยืมที่ธนาคารต้องการได้ ฟังก์ชันของ α สามารถเขียนได้อยู่ในรูป

$$\alpha = 1 + \sum_j \beta_j C_j \quad C_j \geq 0, B_j < 0 \quad (3.5)$$

โดยที่ C_j เป็นตัวแปรค่าที่แทนการควบคุมของรัฐบาลชนิด j หรือแทนตัวแปรค่าที่ไม่เกี่ยวกับราคา (nonprice factors) ที่ j และ β_j แสดงถึงผลของ C_j ต่อการกู้ยืมจากต่างประเทศของธนาคารพาณิชย์

สาเหตุประการที่สองที่ทำให้ปริมาณการกู้ยืมจากต่างประเทศที่เกิดขึ้นจริง ๆ ไม่เท่ากับปริมาณที่ธนาคารพาณิชย์ต้องการกู้คือ ความล่าช้าของการปรับตัวของธนาคารพาณิชย์เมื่อภาวะการณ์เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม (lagged portfolio adjustment) ความล่าช้าในการปรับตัวเกิดขึ้นเนื่องจากการปรับตัวทั้งทางด้านทรัพย์สินและหนี้สินของธนาคารพาณิชย์มักจะก่อให้เกิดค่าใช้จ่าย ธนาคารจะต้องสิ้นเปลืองทั้งเงินและเวลาในการหาข้อมูลมาประกอบการพิจารณาและในการดำเนินการปรับตัวให้เป็นไปตามแผน นอกจากนี้ในบางกรณีการขายพันธบัตรหรือตัวเงินก่อนระยะครบกำหนดจะทำให้ธนาคารต้องโดนหักดอกเบี้ยหรือต้องขายต่ำกว่าราคาที่ธนาคารจะได้รับถ้าถือไว้จนถึงเวลาได้ถอน^๔ เนื่องจากว่าค่าใช้จ่ายในการปรับทรัพย์สินหรือหนี้สินของธนาคารพาณิชย์มักจะเปลี่ยนแปลงเป็นสัดส่วนกับขนาดของการปรับ ธนาคารจะสามารถลดค่าใช้จ่ายถ้าหากว่าธนาคารปรับส่วนประกอบของทรัพย์สินหรือหนี้สินน้อยครั้งลง

ในกรณีของธนาคารพาณิชย์ค่าใช้จ่ายในการหาข้อมูลและในการปรับส่วนประกอบของทรัพย์สินหรือหนี้สินมักจะน้อยกว่าในกรณีของสถาบันอื่น ๆ เพราะธนาคารพาณิชย์อยู่ในตลาดที่เกี่ยวข้องตลอดเวลา นอกจากนี้ทรัพย์สินหรือหนี้สินของธนาคารพาณิชย์มักจะมีระยะครบกำหนดสั้นกว่าและมีความคล่องตัวมากกว่าของทรัพย์สินหรือหนี้สินของสถาบันชนิดอื่น ในบทความนี้ ผู้เขียนจะสมมติว่า ความล่าช้าในการปรับส่วนประกอบของทรัพย์สินหรือหนี้สินของธนาคารพาณิชย์เป็น ๓ เดือนสำหรับการกู้ยืมระยะสั้น ข้อสมมติฐานนี้สามารถทำให้เป็น

^๔ ในกรณีของการชดใช้เงินกู้จากต่างประเทศจนถึงระยะครบกำหนดจะทำให้เสีย goodwill ได้

จริงได้โดยการวัดตัวแปรค่าทางซ้ายมือของสมการ (dependent variable) ซึ่งเป็นตัวแปรค่าแบบสต็อก (stock variable) ตอนปลายของไตรมาส (end of the quarter) และวัดตัวแปรอิสระ เช่น ดอกเบี้ย เป็นค่าเฉลี่ยในช่วงสามเดือนในการคาดคะเนสมการเส้นถดถอย

๔. การใช้โครงสร้างทางทฤษฎีมาอธิบายการกู้ยืมจากต่างประเทศของธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย

ภาคนี้ของบทความจะแบ่งออกเป็น ๒ หัวข้อ หัวข้อแรกอธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับสมการที่จะใช้อธิบายปริมาณเครดิตที่ธนาคารพาณิชย์ปรารถนาที่จะกู้เงินจากแหล่งเงินภายนอกประเทศ หัวข้อที่สองอธิบายถึงตัวแปรค่าที่ไม่เกี่ยวกับดอกเบี้ยที่อาจจะมามีอิทธิพลต่อการกู้ยืมจากต่างประเทศของธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย

๔.๑ ตัวกำหนดการกู้ยืมรวมที่ธนาคารพาณิชย์ปรารถนาจะได้จากต่างประเทศ

ตาราง ๔ - ๑ แสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินที่สำคัญของธนาคารพาณิชย์ ทรัพย์สินของธนาคารพาณิชย์แบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ ๕ ประเภท คือ เงินทุนสำรองตามกฎหมาย (RR), เงินสดและเงินฝากในธนาคารอื่น (รวมเงินสดในมือ เงินตราต่างประเทศในมือ และเงินฝากในธนาคารทั้งในและนอกประเทศ) Lcb, เงินให้กู้ยืมและซื้อลด Lid, หลักทรัพย์รัฐบาล (Ls), และทรัพย์สินอื่น ๆ (OA) ซึ่งรวมอสังหาริมทรัพย์ของธนาคารพาณิชย์เข้าไปด้วย หนี้สินของภาคธนาคารพาณิชย์แบ่งออกเป็น เงินฝาก (Dcp), เงินกู้จากธนาคารแห่งประเทศไทย (Bt) เงินกู้จากต่างประเทศ (Bf), และทรัพย์สินสุทธิ (NW)

ตาราง ๔ - ๑

ทรัพย์สินและหนี้สินที่สำคัญของธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย

ทรัพย์สิน	หนี้สินและทรัพย์สินสุทธิ		
เงินสำรองตามกฎหมาย	RR	เงินฝาก	Dcp
เงินสดและเงินฝากในธนาคารอื่น	Lcb	เงินกู้จากธนาคารแห่งประเทศไทย	Bt
เงินให้กู้และซื้อลด	Lid	เงินกู้จากต่างประเทศ	Bf
หลักทรัพย์รัฐบาล ^๑	Ls	ทรัพย์สินสุทธิ	NW
ทรัพย์สินอย่างอื่น	OA		

ตาราง ๔ - ๒ แสดงปริมาณของทรัพย์สินและหนี้สินที่สำคัญของธนาคารพาณิชย์ เมื่อวันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ เนื่องจากตั้งแต่วันที่ ๒๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๘ ธนา

๑. ไม่รวมหลักทรัพย์ของรัฐบาลที่ถือเป็นเงินสำรองตามกฎหมาย

การแห่งประเทศไทยอนุญาตให้ธนาคารพาณิชย์ถือหลักทรัพย์รัฐบาลหรือหลักทรัพย์ที่รัฐบาลค้ำประกันเป็นเงินสำรองตามกฎหมายได้ ประมาณ ๕๐ เปอร์เซ็นต์ของเงินสำรองตามกฎหมาย(หรือ ๓๐.๕๕ ล้านดอลลาร์) จึงถืออยู่ในรูปของหลักทรัพย์รัฐบาล มากกว่าครึ่งหนึ่งของเงินสดและเงินฝากในธนาคารอื่นเป็นเงินฝากในธนาคารต่างประเทศ (๓๗.๖ ล้านดอลลาร์) เกือบทั้งหมดของทรัพย์สินอื่น ๆ เป็นอสังหาริมทรัพย์ของธนาคารพาณิชย์

ธนาคารพาณิชย์จะกำหนดขนาดของทรัพย์สินรวมและหนี้สินรวมใน portfolio ของตนตามขนาดของทรัพย์สินสุทธิและตามฟังก์ชันของอรรถประโยชน์ (utility function) ของธนาคาร^๖ ส่วนการกระจายทรัพย์สินหรือหนี้สินรวมของธนาคารพาณิชย์จะขึ้นอยู่กับอัตราดอกเบี้ย ตัวแปรค่าที่ไม่เกี่ยวกับอัตราดอกเบี้ย แต่มีอิทธิพลต่อการกระจายของทรัพย์สินหรือหนี้สินและฟังก์ชันอรรถประโยชน์ของธนาคาร ตัวอย่างอื่นไม่เปลี่ยนแปลง การเพิ่มขึ้นของอัตราดอกเบี้ยเงินกู้จากธนาคารแห่งประเทศไทยจะชักนำให้มีการกู้ยืมจากต่างประเทศมากขึ้นเพื่อทดแทนเงินกู้จากธนาคารแห่งประเทศไทย ในทางกลับกันการเพิ่มขึ้นของอัตราดอกเบี้ยในตลาดเงินที่สำคัญของโลกจะชักนำให้มีการกู้ยืมจากธนาคารแห่งประเทศไทยเพิ่มขึ้น ถ้าสิ่งอื่น ๆ ไม่เปลี่ยนแปลง การเพิ่มขึ้นของอัตราดอกเบี้ยเงินกู้จากแหล่งใดแหล่งหนึ่งจะทำให้การกู้ยืมรวมและการขยายเครดิตรวมของธนาคารพาณิชย์ลดลง การเพิ่มขึ้นของอัตราดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมอื่นมีค่าคงที่ จะทำให้ธนาคารขยายเครดิตประเภทที่อัตราดอกเบี้ยสูงมากขึ้น พร้อมกับทำให้การขยายเครดิตรวมและการกู้ยืมของธนาคารจากแหล่งเงินกู้แต่ละแหล่งเพิ่มขึ้นด้วย

ตาราง ๔-๒

ทรัพย์สินและหนี้สินสำคัญของธนาคารพาณิชย์

เมื่อวันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๐

(ล้านดอลลาร์)

ทรัพย์สิน		หนี้สินและทรัพย์สินสุทธิ	
เงินสำรองตามกฎหมาย	๖๑.๑	เงินฝาก	๑๐๐๘.๒
เงินสดและเงินฝากในธนาคารอื่น	๕๙.๒	เงินกู้จากธนาคารแห่งประเทศไทย	๑๔.๒
เงินให้กู้และขอลด	๘๒๙.๗	เงินกู้จากต่างประเทศ	๑๗๙.๓
หลักทรัพย์รัฐบาล	๒๓๓.๖	ทรัพย์สินสุทธิ	๙๒.๙
ทรัพย์สินอย่างอื่น	๑๑๑.๒		

ที่มา ธนาคารแห่งประเทศไทย

^๖ ตามทฤษฎี ธนาคารจะมีฐานะความเสี่ยงสูง ถ้าหากว่าสัดส่วนของทรัพย์สินรวมหรือหนี้สินรวมเมื่อเทียบกับทรัพย์สินสุทธิของธนาคารมีค่าสูง เพราะธนาคารขยายหนี้สินหรือทรัพย์สินมากเกินไป

จากคำอธิบายข้างต้นนี้ ถ้าหากว่าเราละเลยตัวแปรค่าที่ไม่เกี่ยวกับอัตราดอกเบี้ย เราสามารถที่จะเขียนสมการอธิบายปริมาณเงินที่ธนาคารพาณิชย์ต้องการกู้จากต่างประเทศ, Bf^* , ได้ดังนี้^๗

$$Bf^* = f(RLid, RLS, RDep, RBt, RBf) \quad NW \quad (4.1)$$

โดยที่	RLid	เป็นอัตราดอกเบี้ยเงินให้กู้ของธนาคารไทย
	RLs	เป็นอัตราดอกเบี้ยหลักทรัพย์รัฐบาลไทย
	RDep	เป็นอัตราดอกเบี้ยเงินฝากในประเทศไทย
	RBt	เป็นอัตราดอกเบี้ยเงินกู้จากธนาคารแห่งประเทศไทย
	RBf	เป็นอัตราดอกเบี้ยเงินกู้จากต่างประเทศ

เครื่องหมายที่ปรากฏบนตัวแปรค่าอิสระเป็นเครื่องหมายของสัมประสิทธิ์ของตัวแปรค่า ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการคาดคะเนโดยใช้เส้นถดถอย (least square regression) เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของอัตราดอกเบี้ยที่ธนาคารพาณิชย์ต้องเสียจากการกู้ยืมภายในประเทศ RBt และ RDep อาจจะทำให้เกิดผลทั้งผลทางด้านแทน (substitution effect) และผลทางด้านรายได้ (income effect) ผลทางด้านแทนของการเพิ่มขึ้นของอัตราดอกเบี้ยที่ธนาคารพาณิชย์ต้องเสียในการกู้เงินจากแหล่งเงินภายในประเทศ จะทำให้การกู้ยืมจากต่างประเทศเพิ่มขึ้น ผลทางด้านรายได้จะทำให้การกู้ยืมรวมของธนาคารพาณิชย์ลดลงเพราะว่าต้นทุนในการกู้ยืมโดยทั่วไปสูงขึ้น การลดลงของการกู้ยืมรวมของธนาคารพาณิชย์จะทำให้การกู้ยืมจากต่างประเทศลดลงด้วยก็ได้ เนื่องจากว่าในโลกจริงในขณะใดขณะหนึ่งเราไม่มีทางเลือกได้ว่าผลทางด้านแทนและผลทางด้านรายได้จะอย่างไรแรงกว่ากัน เราจึงไม่สามารถจะกล่าวได้อย่างแน่นอนว่าสัมประสิทธิ์ของ RBt และ RDep จะต้องเป็นบวก ในทางทฤษฎีผลทางการทดแทนมีแนวโน้มที่จะมากกว่าผลทางรายได้ ด้วยเหตุนี้สัมประสิทธิ์ของ RBt และ RDep จึงมีแนวโน้มที่จะเป็นบวกมากกว่าเป็นลบ แต่เราไม่สามารถที่จะกล่าวโดยเด็ดขาดลงไปว่ามันจะต้องเป็นบวก

เนื่องจากว่าในประเทศไทยธนาคารพาณิชย์ไม่สามารถที่จะเปลี่ยนแปลงอัตราดอกเบี้ยเงินฝากชนิดต่าง ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งขนาดของเงินฝากที่ปรารถนาเพราะธนาคารแห่งประเทศไทย

^๗ ดังเช่นการศึกษาส่วนใหญ่การศึกษาฉบับนี้จะไม่พยายามวัดตัวแปรค่าที่เกี่ยวกับความเสี่ยง เพราะยังไม่มีมาตรการวัดความเสี่ยงที่ยอมรับกันทั่วไปในปัจจุบัน

ไทยกำหนดอัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่ธนาคารพาณิชย์สามารถจ่ายให้แก่ผู้ฝากตามประเภทของเงินฝากและในทางปฏิบัติธนาคารพาณิชย์ก็มักจะจ่ายอัตราดอกเบี้ยให้แก่ผู้ฝากเท่ากับอัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่ธนาคารแห่งประเทศไทยกำหนดไว้ เราจึงกล่าวได้ว่าปริมาณเงินฝากในภาคธนาคารอยู่นอกเหนือการควบคุมของธนาคารพาณิชย์ และเราควรจะใช้อัตราส่วนระหว่างเงินฝากลบด้วยเงินสำรองตามกฎหมาย (Dep RR) กับทรัพย์สินสุทธิ (NW) แทนอัตราดอกเบี้ยเงินฝากในสมการ (๔.๑) ถ้าสิ่งอื่นๆไม่เปลี่ยนแปลง การเพิ่มขึ้นของอัตราส่วนนี้จะทำให้ธนาคารพาณิชย์ขยายเครดิตมากขึ้นและลดการกู้ยืม การลดการกู้ยืมเกิดขึ้นเนื่องจากธนาคารพาณิชย์ต้องการลดความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจากการขยายเครดิตมากขึ้น เมื่อทรัพย์สินสุทธิไม่เปลี่ยนแปลง อัตราส่วนระหว่างเงินฝากรวมลบด้วยเงินสำรองตามกฎหมาย กับทรัพย์สินสุทธิของธนาคารพาณิชย์ถือว่าเป็นตัวแปรค่าที่ไม่เกี่ยวกับอัตราดอกเบี้ยแต่มีผลต่อการกระจายของทรัพย์สินและหนี้สินรวมของธนาคารพาณิชย์

การกู้ยืมระยะสั้นของธนาคารพาณิชย์มีความเกี่ยวพันอย่างใกล้ชิดกับการส่งสินค้าเข้าการกู้ยืมจากต่างประเทศของธนาคารพาณิชย์ส่วนใหญ่อยู่ในรูปที่เรียกว่า import L.C. refinancing โดยที่ L.C. ย่อมาจาก Letters of Credit ด้วยเหตุนี้ อัตราส่วนระหว่างมูลค่าการส่งสินค้าเข้า (M) กับทรัพย์สินสุทธิของธนาคารพาณิชย์ (NW) จึงควรที่จะใช้เป็นตัวแปรค่าที่ไม่เกี่ยวกับอัตราดอกเบี้ยแต่เกี่ยวกับการกระจายของทรัพย์สินหรือหนี้สินรวมของธนาคารพาณิชย์อีกตัวหนึ่งถ้าสิ่งอื่นๆไม่เปลี่ยนแปลง การเพิ่มขึ้นของอัตราส่วนระหว่างมูลค่าการนำเข้าและทรัพย์สินสุทธิของธนาคารพาณิชย์จะทำให้การกู้ยืมจากต่างประเทศของธนาคารเพิ่มขึ้น

ในการเขียนสมการอธิบายการกู้ยืมเงินรวมจากต่างประเทศของธนาคารพาณิชย์เราสมมติว่าธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นแหล่งเงินกู้ภายในประเทศที่ธนาคารพาณิชย์สามารถกู้เงินมาทดแทนการกู้จากต่างประเทศได้ ธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทยสามารถกู้เงินจากธนาคารแห่งประเทศไทยได้สองแบบ แบบแรก เป็นการกู้ยืมโดยการเอาหลักทรัพย์สินรัฐบาลหรือหลักทรัพย์สินที่รัฐบาลค้ำประกันไปวางค้ำประกันเงินกู้กับธนาคารแห่งประเทศไทย แบบที่สองเป็นการขยลดตัวเงินที่ธนาคารพาณิชย์ซื้อมาจากลูกค้ากับธนาคารแห่งประเทศไทยเพื่อเอาเงินออกมาใช้ก่อน ถ้าหากว่าภายใต้อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ (loan rate) และอัตราดอกเบี้ยขยลด (discount rate) อัตราใดอัตราหนึ่งที่ธนาคารแห่งประเทศไทยกำหนด ธนาคารพาณิชย์สามารถกู้ยืมหรือขยลดตัวเงินให้แก่ธนาคารแห่งประเทศไทยในมูลค่าที่ธนาคารต้องการเสมอ

อัตราดอกเบี้ยเงินกู้จากธนาคารแห่งประเทศไทย Rbt ก็ควรจะเป็นอัตราว่างเฉลี่ยของอัตราดอกเบี้ยเงินกู้และอัตราดอกเบี้ยขายลดที่ธนาคารแห่งประเทศไทย แต่เนื่องจากในทางปฏิบัติที่อัตราดอกเบี้ยขายลดอัตราโดยอัตราหนึ่งธนาคารพาณิชย์ไม่สามารถที่จะขายลดตัวของธนาคารให้แก่ธนาคารแห่งประเทศไทยได้ตามจำนวนที่ต้องการ เพราะธนาคารแห่งประเทศไทยอนุญาตให้ธนาคารพาณิชย์นำตัวของธนาคาร (commercial bank papers) มาขายลดให้แก่ธนาคารแห่งประเทศไทยได้เพียงบางชนิดเท่านั้น ทั้งยังตั้งกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการขายลด เช่น จำนวนร้อยละของมูลค่าบนตัวของธนาคารที่สามารถนำมาขายลดให้แก่ธนาคารแห่งประเทศไทยได้ และอัตราดอกเบี้ยที่ธนาคารสามารถจะเรียกเก็บจากลูกค้าได้ สำหรับตัวที่จะเอามาขายลดให้แก่ธนาคารแห่งประเทศไทยมีลักษณะอยู่นอกเหนือการควบคุมของธนาคารพาณิชย์^๘ นอกจากนี้ตลอดช่วง พ.ศ. ๒๕๐๕ - ๒๕๑๔ อัตราดอกเบี้ยขายลดของธนาคารแห่งประเทศไทยไม่เคยเปลี่ยนแปลงเลย จึงเป็นการเหมาะกว่าที่จะใช้อัตราส่วนระหว่างมูลค่าการขายลดตัวของธนาคารให้แก่ธนาคารแห่งประเทศไทย (Dis) กับทรัพย์สินสุทธิ (NW) แทนอัตราดอกเบี้ยการขายลดในสมการ (๔.๑) ถ้าอย่างอื่นไม่เปลี่ยนแปลงการเพิ่มขึ้นของอัตราส่วนของมูลค่าการขายลดและทรัพย์สินสุทธิของธนาคารจะทำให้ปริมาณเครดิตที่ธนาคารต้องการก็จากต่างประเทศลดลง

นอกจากคำอธิบายข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่า สมการที่ใช้อธิบายปริมาณเครดิตที่ธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทยปรารถนาจะได้จากแหล่งเงินภายนอกประเทศ ควรจะเขียนอยู่ในรูป

$$Bf^* = g(RLid, RLs, Rbt, Rbf, Dep^*/NW, Dis/NW, M/NW) NW \quad (4.1)'$$

โดยที่ Dis/NW และ M/NW เป็นอัตราส่วนระหว่างมูลค่าของการขายลดตัวของธนาคารแห่งประเทศไทยกับทรัพย์สินสุทธิของธนาคารพาณิชย์ และระหว่างมูลค่าการนำเข้ากับทรัพย์สินสุทธิของธนาคารตามลำดับ และ $Dep^* = Dep - RR$

อัตราดอกเบี้ยที่ใช้ในการคาดคะเนเสถียรถดถอยมีดังนี้ อัตราผลตอบแทนจากการถือหลักทรัพย์รัฐบาล, RLs เป็นอัตราว่างเฉลี่ยของตัวเงินคลังและพันธบัตรรัฐบาล; อัตราผลตอบแทนจากการให้กู้ยืมและซื้อลดของธนาคารพาณิชย์ RLid เป็นอัตราว่างเฉลี่ยของอัตราดอกเบี้ยที่ธนาคารพาณิชย์เรียกเก็บจากการออกเงินให้ลูกค้ากู้และการซื้อลดตัวเงินทุกชนิด, อัตรา

^๘ อำนวยการวิเคราะห์นโยบายการให้กู้ยืมและซื้อลดแก่ธนาคารพาณิชย์ของธนาคารแห่งประเทศไทยอย่างละเอียดในภาคผนวก ข. ของบทความ

ดอกเบี้ยเงินกู้จากต่างประเทศเป็นอัตราถ่วงเฉลี่ยของ prime banker acceptance rate สำหรับตัวที่มีระยะครบกำหนด ๙๐ วันในสหรัฐอเมริกา, อัตราดอกเบี้ยเงินฝากที่มีระยะครบกำหนด ๙๐ วันในตลาดยูโรดอลลาร์ที่ลอนดอนและอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ที่มีระยะครบกำหนด ๓ เดือนในประเทศเยอรมันตะวันตก^๔ และอัตราดอกเบี้ยเงินกู้จากธนาคารแห่งประเทศไทย, RBt, . เป็นอัตราดอกเบี้ยที่ธนาคารแห่งประเทศไทยเรียกเก็บจากธนาคารพาณิชย์ในกรณีของการกู้เงินโดยการวางหลักทรัพย์รัฐบาลเป็นประกัน

มูลค่าการนำเข้า, M, คิดจากมูลค่าการนำเข้าสะสมระหว่างไตรมาส ตัวแปรค่า Dep* และ Dis เป็นมูลค่าเฉลี่ยของตัวเลขเมื่อตอนสิ้นเดือนของเงินฝากรวมลบด้วยเงินสำรองตามกฎหมายและของมูลค่าของตัวธนาคารที่ธนาคารพาณิชย์นำมาขายลดให้แก่ธนาคารแห่งประเทศไทยระหว่างไตรมาส ตัวเลขการกู้ยืมรวมจากแหล่งเงินภายนอกประเทศของธนาคารพาณิชย์, Bf, และทรัพย์สินสุทธิ, NW, ของธนาคารเป็นตัวเลขเมื่อตอนสิ้นไตรมาส

๔.๒ ผลของตัวแปรค่าที่ไม่เกี่ยวกับราคา (Nonprice Variables) ต่อการกู้ยืมรวมจากต่างประเทศ

ในภาคสองของบทความผู้เขียนได้ใส่กลไกเข้าไปในโครงร่างทางทฤษฎีเพื่อวัดอิทธิพลของตัวแปรค่าที่ไม่เกี่ยวกับราคาต่อการกู้ยืมรวมจากต่างประเทศรวมของธนาคารพาณิชย์ โดยการเขียนปริมาณการกู้ยืมรวมจากต่างประเทศที่เกิดขึ้นจริง Bf เป็นเศษส่วนของปริมาณการกู้ยืมรวมจากต่างประเทศที่ธนาคารพาณิชย์ปรารถนา Bf* หรือ

$$Bf = \alpha Bf^* ; \quad 0 < \alpha = 1 \quad (4.2)$$

และเศษส่วน α เป็นฟังก์ชันของตัวแปรค่าที่ไม่เกี่ยวกับราคา Ci

$$\alpha = 1 + \sum_i \beta_i C_i ; \quad \beta_i < 0 \text{ สำหรับทุกค่าของ } j \quad (4.3)$$

อัตราส่วนระหว่างการกู้ยืมรวมจากต่างประเทศ กับทรัพย์สินสุทธิของธนาคารพาณิชย์ Bf/NW และตัวกำหนดการเปลี่ยนแปลงของ Bf/NW ที่สำคัญ ๒ ตัวคือ RLid-RBf และตัวแปรค่าที่ไม่เกี่ยวกับอัตราดอกเบี้ยแต่มีผลต่อการกระจายของทรัพย์สินรวมหรือหนี้

^๔ สัดส่วนของการถ่วงคำนวณโดยการใส่สัดส่วนของส่วนประกอบในมูลค่ารวมในไตรมาสที่ ๔ ของ พ.ศ. ๒๕๐๙ ซึ่งเป็นไตรมาสที่อยู่ตรงกลาง (middle quarter) ของช่วงเวลาที่ทำการศึกษา RLs เป็นอัตราถ่วงเฉลี่ยของพันธบัตรรัฐบาลและตัวเงินคลังที่อยู่นอกธนาคารแห่งประเทศไทย

สินรวม M/NW ได้นำมาเขียนกราฟในรูป ๔-๑ พูตกันโดยทั่วไปแล้ว ในระยะก่อนปี พ.ศ. ๒๕๐๙ ความแตกต่างระหว่างอัตราดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของธนาคารพาณิชย์กับอัตราดอกเบี้ยเงินกู้จากต่างประเทศ R_{Lid}-R_{Bf} มีมากกว่าในระยะหลัง พ.ศ. ๒๕๐๙ การกู้ยืมรวมจากต่างประเทศของธนาคารพาณิชย์ก่อน พ.ศ. ๒๕๐๙ น่าจะมีมากกว่าที่เกิดขึ้นจริง จากการศึกษา ผู้เขียนได้พบว่าตัวแปรค่าที่ไม่เกี่ยวกับราคาที่ทำให้การกู้ยืมจากต่างประเทศของธนาคารพาณิชย์ก่อน พ.ศ. ๒๕๐๙ น้อยกว่าที่ควรจะเป็น คือการขาดความรู้เกี่ยวกับตลาดเงินของโลกของธนาคารพาณิชย์ไทยและการขาดเครดิตของธนาคารไทยในตลาดเงินต่างประเทศ^{๑๐} ด้วยเหตุนี้ผู้เขียนจึงได้สร้างตัวแปรค่าเพื่อวัดผลของการเพิ่มขึ้นของเครดิตของธนาคารไทยในตลาดเงินของโลกและการเรียนรู้เกี่ยวกับความเป็นไปในตลาดเงินของโลกของธนาคาร และเรียกตัวแปรค่าตัวนี้ว่า Growth of Credit Worthiness and Effect of Learning Process (CW)

การสร้างตัวแปรค่าการเพิ่มขึ้นของเครดิตของธนาคารไทยในตลาดโลกและการเรียนรู้เกี่ยวกับตลาดเงินของโลกของธนาคารไทย (CW)

มีหลักฐานที่เชื่อถือได้ว่า การที่ธนาคารในต่างประเทศจะยินดีให้ธนาคารของประเทศไทยกู้ยืมเงินมากน้อยเพียงไรขึ้นอยู่กับฐานะเงินทุนสำรองต่างประเทศของประเทศไทย และการนำเอาเงินทุนสำรองดังกล่าวไปฝากในตลาดเงินที่สำคัญของโลก เช่น ตลาดเงินนิวยอร์กและลอนดอน^{๑๑} การเชื่อมต่อระหว่างความเจริญเติบโตของเครดิตของธนาคารพาณิชย์ไทยกับเงิน

๑๐. ผู้เขียนได้ทำการวิเคราะห์ในวิทยานิพนธ์ของผู้เขียน "Financial Capital Flows in the Balance of Payments of Thailand," unpublished Ph. D. thesis, Purdue University, August 1973, ปรากฏว่าการควบคุมการไหลออกของเงินทุนภายหลัง พ.ศ. ๒๕๐๘ ของรัฐบาลสหรัฐตาม Voluntary Foreign Credit Restraint Program ไม่มีผลต่อการกู้ยืมรวมจากต่างประเทศของธนาคารไทย แต่มีผลต่อการกระจายของการกู้ยืมรวมระหว่างแหล่งเงินต่าง ๆ

๑๑. เมื่อ ดร. เสรวิม วินิจฉัยกุล อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังถูกถามในการให้สัมภาษณ์แก่เจ้าหน้าที่ของธนาคารพาณิชย์ว่า "รัฐบาลควรจะยกเลิกนโยบายเอาเงินทุนสำรองต่างประเทศไปฝากไว้ในต่างประเทศหรือไม่ ในเมื่อจุดประสงค์อันหนึ่งของการนำเอาเงินทุนสำรองไปฝากในต่างประเทศ ก็เพื่อให้ธนาคารในประเทศที่เราเอาเงินไปฝากให้เงินกู้แก่ประเทศไทย แต่ในขณะนั้นธนาคารเหล่านั้นพยายามลดเครดิตให้แก่ประเทศไทย" ดร. เสรวิม ตอบว่า "จุดประสงค์ของการนำเอาเงินทุนสำรองไปฝากในต่างประเทศก็เพื่อแสดงให้ชาวโลกรู้ถึงเสถียรภาพทางการเงินของประเทศไทยเพื่อว่าเราจะสามารถกู้เงินจากต่างประเทศได้ง่ายขึ้น และเพื่อชักจูงให้ชาวต่างประเทศเข้ามาลงทุนในประเทศไทย"

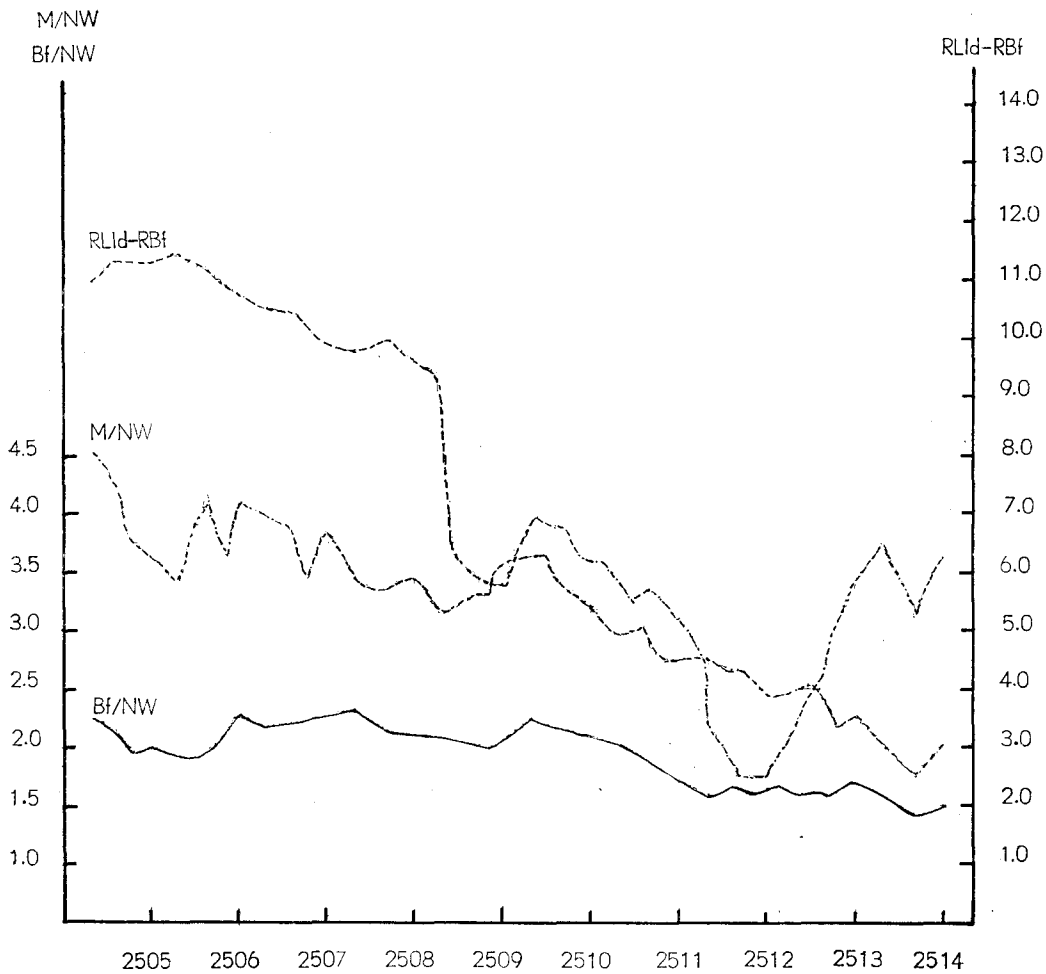


Figure 4-1
 The Total Foreign Borrowing/Net-Worth Ratio and
 Its Economic Determinants, 1962-71

ทุนสำรองต่างประเทศของไทยยังสามารถที่จะเห็นได้จากความจริงที่ว่าธนาคารแห่งประเทศไทย
 กำหนดเงินกู้จากต่างประเทศของเอกชนด้วย ตามพระราชบัญญัติกำหนดอำนาจการค้ำประกัน
 เงินกู้ของกระทรวงการคลังซึ่งตราขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๐๐ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังมี
 อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายที่จะมอบหมายให้บุคคลใดบุคคลหนึ่ง ลงนามในข้อตกลงค้ำประกันเงิน
 กู้จากต่างประเทศของเอกชนและกำหนดค่าธรรมเนียมการค้ำประกันที่ให้แก่บริษัทจำกัด หรือ
 สถาบันการเงินในอัตราไม่เกิน ๑ เปอร์เซ็นต์ของมูลค่าเงินกู้ มูลค่าของเงินกู้ที่ค้ำประกันจะต้อง
 ไม่เกิน ๒ เท่าของเงินทุน(capital fund)ในกรณีของบริษัทจำกัด และไม่เกิน ๔ เท่าในกรณี
 ของสถาบันการเงิน พระราชบัญญัติฉบับนี้ยังกำหนดไว้ด้วยว่ามูลค่าการค้ำประกันรวมจะต้อง
 ไม่เกิน ๓ เปอร์เซ็นต์ ของงบประมาณรายจ่ายสำหรับปีงบประมาณนั้น

จากการวิเคราะห์ข้างต้นนี้ เราจะเห็นได้ว่า ตัวแปรค่า CW ควรจะสร้างขึ้นจากผล
 บวกของเงินทุนสำรองต่างประเทศของทางราชการและทรัพย์สินต่างประเทศของธนาคารพาณิชย์
 ซึ่งผู้เขียนจะเรียกผลรวมนี้ว่าเงินทุนสำรองต่างประเทศรวม (gross reserves) เพราะว่าเงิน
 ทุนสำรองต่างประเทศรวมแสดงถึงความสามารถในการชดใช้หนี้ต่างประเทศของธนาคารพาณิชย์
 ในประเทศไทย ภายใต้ภาวะการปกติ สถาบันการเงินในต่างประเทศจะยินดีให้ธนาคารพาณิชย์
 ไทยกู้เงินมากขึ้น ถ้าหากว่าเงินทุนสำรองต่างประเทศรวมของไทยมีขนาดใหญ่หรือ/ และกำลัง
 เพิ่มขึ้น ตาราง ๔-๓ แสดงเงินทุนสำรองต่างประเทศของประเทศไทยและหนี้สินที่ธนาคารใน
 สหรัฐอเมริกามีต่อรัฐบาลไทยและธนาคารไทย จากตารางเราจะเห็นได้มากกว่าครึ่งหนึ่งของเงินทุนสำ
 รองรวมของประเทศไทยถูกเก็บไว้ในสหรัฐฯจนกระทั่งถึงปลายปี พ.ศ. ๒๕๑๓ การลดลงอย่าง
 รวดเร็วของเงินทุนสำรองรวมที่เก็บไว้ในสหรัฐฯภายหลังไตรมาสที่ ๓ ของ พ.ศ. ๒๕๑๓ อาจ
 จะเนื่องมาจากการเปลี่ยนจากการถือเงินดอลลาร์มาถือเงินสกุลอื่นที่แข็งกว่าหรือการเคลื่อนย้าย
 เงินฝากจากสหรัฐฯไปยังแหล่งเงินอื่นที่ได้ดอกเบี้ยสูงกว่า หรือการขาดดุลการชำระเงินในปี
 พ.ศ. ๒๕๑๒และ๒๕๑๓ ติดต่อกัน ทำให้เราต้องใช้เงินทุนสำรองที่ฝากไว้ในสหรัฐฯหรือทั้งสาม
 อย่างรวมกัน

การสร้างตัวแปรค่า CW สามารถเข้าใจได้อย่างง่ายดายจากตาราง ๔-๓ ในบทความ
 นี้ผู้เขียนสมมติเองง่าย ๆ ว่าการเรียนรู้เกี่ยวกับตลาดเงินของโลกของธนาคารพาณิชย์ไทยเป็นไป
 แบบเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ และด้วยอัตราสม่ำเสมอ ค่าถ่วงการเรียนรู้ของธนาคารพาณิชย์จึงลด
 ลงเรื่อย ๆ จาก ๑ ในปี พ.ศ. ๒๕๐๕ เป็น ๐ ในตอนปลายปี พ.ศ. ๒๕๑๓ ที่ผู้เขียนกำหนด

เขาเช่นนี้^{๕๘} เพราะว่าจากรูป ๔-๑ ช่องว่างระหว่าง Bf/NW กับ M/NW แคบลงเรื่อย ๆ^{๕๙} และผู้เขียนสมมติเอาไว้ในปี พ.ศ. ๒๕๑๓ ธนาคารพาณิชย์ไทยมีความรอบรู้ในตลาดเงินของโลกอย่างสมบูรณ์

จากการวิเคราะห์ข้างบนนี้จะเห็นได้ว่าสมการ (๔.๓) ในกรณีของการกู้ยืมจากต่างประเทศของธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย สามารถเขียนได้ในรูป

$$\infty = 1 + \beta_1 CW ; \beta_1 < 0 \quad (4.4)$$

หลังจากสมมติว่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรค่าอิสระในสมการ (๔.๑) กับ Bf เป็นแบบเส้นตรง สมการ (๔.๒) สามารถเขียนได้ในรูป

$$Bf/NW = (1.0 + \beta_1 CW) (a_0 + a_1 RLId + a_2 RI_s + a_3 RBt + a_4 RBf + a_5 Dep^*/NW + a_6 Dis/NW + a_7 M/NW) \quad (4.1)''$$

เราคาดว่าผลของการคาดคะเนแบบหาเส้นถดถอย (least square regression) จะออกมาว่า $a_1 > 0, a_2 > 0, a_4 < 0, a_5 < 0, a_6 < 0, a_7 > 0$, และ $B_1 < 0$ ค่าของ a_3 น่าจะมากกว่า 0 แต่มันอาจจะเป็นไปได้ว่าค่าของ $a_3 < 0$ ในกรณีที่ที่ผลทางด้านรายได้ต่อการกู้ยืมมีมาก

๕. ผลของการวิเคราะห์จากตัวเลข

ส่วนแรกของการวิเคราะห์เป็นการคาดคะเนเส้นถดถอยสำหรับสมการการกู้ยืมรวมจากต่างประเทศของธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย หรือสมการ (๔.๑)'' ส่วนที่สองเป็นการวิเคราะห์ผลที่ได้จากการคาดคะเนเส้นถดถอยในส่วนแรก

๕.๑ การคาดคะเนเส้นถดถอย

กลไกที่ใส่เข้าไปในสมการการกู้ยืมจากต่างประเทศรวมเพื่อวัดผลของตัวแปรค่าต่อปริมาณการกู้ยืมรวมที่ธนาคารพาณิชย์ต้องการได้จากต่างประเทศ ทำให้สมการ (๔.๑)'' ไม่ใช่เป็นสมการเส้นตรง ด้วยเหตุนี้โปรแกรมที่จะใช้คาดคะเนเส้น (๔.๑)'' จะต้องเป็นโปรแกรมแบบ

๕๘ กลไกการวัดผลของตัวแปรค่าที่ไม่เกี่ยวกับราคาต่อ การกู้ยืมจากต่างประเทศของ ธนาคารพาณิชย์ที่ใส่เข้าไปในโครงสร้างทางทฤษฎีทำให้การสร้างตัวแปรค่า CW ต้องไปในแบบที่ค่าของมันมีค่าลดลงเรื่อย ๆ เมื่อธนาคารพาณิชย์เรียนรู้เกี่ยวกับตลาดเงินมากขึ้นและธนาคารในต่างประเทศเชื่อถือในเครดิตของธนาคารไทยมากขึ้น

Table 4-3

Thailand International Reserves Position and CW Variable
(millions of U.S. dollars)

Year	(1) Official Reserves	(2) Commercial Bank Assets	(3) Total Gross Reserves	(4) Creditworthi- ness = 1 - Gross Reserves 1135	(5) Learning Process Weight	(6) CW Variable = (4) x (5)	(7) Reserves Kept in U.S. Banks	(8) Proportion of Reserves Kept in the United States
2505	1	495	541	.5	1	.5	304	.56
	2	517	557	.5	1	.5	324	.58
	3	517	550	.5	1	.5	323	.59
	4	523	567	.5	1	.5	358	.63
2506	1	557	601	.5	.9	.5	365	.61
	2	568	617	.5	.9	.5	373	.60
	3	576	621	.4	.9	.4	378	.61
	4	576	633	.4	.9	.4	378	.60
2507	1	562	620	.4	.8	.3	404	.65
	2	580	639	.4	.8	.3	421	.66
	3	601	657	.4	.8	.3	438	.67
	4	609	675	.4	.8	.3	453	.61
2508	1	634	694	.4	.7	.3	484	.70
	2	636	698	.4	.7	.3	493	.71
	3	658	720	.4	.7	.3	498	.69
	4	692	775	.3	.7	.2	538	.69
2509	1	778	867	.2	.6	.1	623	.72
	2	818	899	.2	.6	.1	571	.64
	3	845	924	.2	.6	.1	603	.65
	4	850	945	.2	.6	.1	630	.67

Table 4-3, cont.

Year	(1) Official Reserves	(2) Commercial Bank Assets	(3) Total Gross Reserves	(4) Creditworthi- ness =: $1 - \frac{\text{Gross Reserves}}{1135}$	(5) Learning Process Weight	(6) CW Variable = (4) x (5)	(7) Reserves Kept in U.S. Banks	(8) Proportion of Reserves Kept in the United States
2510 1	901	112	1012	.1	.5	.1	652	.64
2	914	82	996	.1	.5	.1	611	.61
3	934	80	1014	.1	.5	.1	677	.67
4	906	77	983	.1	.5	.1	842	.86
2511 1	1057	67	1124	0	.4	0	881	.78
2	1051	76	1127	0	.4	0	882	.78
3	1041	81	1122	0	.4	0	863	.77
4	1021	108	1129	0	.4	0	845	.75
2512 1	1042	94	1135	0	.3	0	853	.75
2	1023	99	1122	0	.3	0	825	.74
3	999	105	1104	0	.3	0	854	.71
4	985	129	1114	0	.3	0	790	.71
2513 1	1013	105	1118	0	.2	0	806	.72
2	978	110	1087	0	.2	0	748	.69
3	943	110	1052	.1	.2	0	689	.65
4	906	126	1032	.1	.2	0	609	.59
2514 1	941	141	1082	.1	0	0	541	.50
2	934	134	1069	.1	0	0	379	.35
3	877	142	1019	.1	0	0	236	.23
4	866	182	1048	.1	0	0	218	.21

Sources : Bank of Thailand and Federal Reserve Bulletin

nonlinear regression^{๑๓} ผลที่ได้จากการคาดคะเนสมการโดยการใช้ nonlinear regression ปรากฏอยู่ในตาราง ๕-๑ ตัวเลขที่อยู่ใต้ค่าของสัมประสิทธิ์เป็นค่าความผิดพลาดมาตรฐาน (standard error) ของสัมประสิทธิ์ของตัวแปรค่าที่ได้จากการคาดคะเน ค่าความผิดพลาดมาตรฐานของการคาดคะเน (standard error of estimation หรือ SEE) และ coefficient of multiple correlation หรือ R จะปรากฏอยู่ข้างท้ายของสมการทุกสมการ

จะเห็นได้จากสมการ (5.1a) ว่า สัมประสิทธิ์ของ RLs, RBt, Dep*/NW และ Dis/NW มีค่าตรงข้ามกับที่คาดเอาไว้ ถึงแม้ว่าเครื่องหมายของสัมประสิทธิ์ของ RBf และ CW จะถูกต้องตรงกับที่คาดไว้ ค่า t-ratio ของมันต่ำมาก การที่สัมประสิทธิ์ของ Dep*/NW มีค่าเป็นบวกอธิบายได้ยาก แต่ผู้เขียนไม่ค่อยแปลกใจว่าทำไมสัมประสิทธิ์ของ Dis/NW จึงเป็นบวก การที่การกั๊ยมจากธนาคารแห่งประเทศไทยในรูปของการขายลดตั๋วธนาคาร (rediscount) ไม่สามารถใช้ทดแทนการกั๊ยมจากต่างประเทศได้ อาจจะเป็นเพราะว่าธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทยกั๊ยมเงินจากต่างประเทศมาเพื่อให้สินเชื่อแก่ผู้นำเข้าเป็นส่วนใหญ่ แต่ธนาคารแห่งประเทศไทยไม่อนุญาตให้ธนาคารพาณิชย์นำตัวที่เกิดจากการนำเข้าไปขายลดให้แก่ธนาคารแห่งประเทศไทยเลย

สมการ (5.1 b) "ได้จากการคาดคะเนสมการ (๔.๑)" เมื่อเราตัดเอาตัวแปรค่า Dep*/NW และ Dis/NW ออกจะเห็นได้ว่าในสมการ (5.1 b) เครื่องหมายของสัมประสิทธิ์ของตัวแปรค่าทุกตัวเป็นไปตามที่คาดไว้ แต่ t-ratio ของสัมประสิทธิ์ของ RLs และ RBt ยังต่ำมากอยู่ สมการ (5.1c) "ได้จากการคาดคะเนสมการ (๔.๑)" เมื่อตัวแปรค่า Dep*/NW, Dis/NW, RLs และ RBt ถูกตัดออกไปจะเห็นได้จากสมการว่าตัวแปรค่าทุกตัวมีเครื่องหมายถูกต้องและมีค่า t-ratio มากกว่า 2 ยกเว้นสัมประสิทธิ์ของ RLid แต่ค่า t-ratio ของ RLid ซึ่งเกือบเท่ากับ 2 ก็นับว่าสูงเป็นที่น่าพอใจมาก เพราะในการคาดคะเนสมการ nonlinear การทดสอบการมีนัยทางสถิติของสัมประสิทธิ์ของสมการ (test of statistical significance of coefficient) เป็นแบบ one-tailed test การทดสอบการมีนัยทางสถิติสัมประสิทธิ์ของตัวแปรค่าของสมการ

¹³ โปรแกรมที่ใช้ในการคาดคะเนสมการ (4.1)^{๑๓} เป็น nonlinear regression program ที่เรียกกันว่า "the revised version of share program#3094" ค่าวิกฤติมาตรฐานที่ใช้ในการคาดคะเนคือ 4.0 สำหรับ variance ratio statistic, 2.0 สำหรับ student's t-ratio 0.00005 สำหรับ convergence criterion (E) 0.001 สำหรับ convergence criterion (Tau), 0.01 สำหรับ program parameter λ และ 10^{-31} สำหรับ singularity criterion

แบบ nonlinear เป็นการทดสอบว่าการมีเครื่องหมายเป็นบวกหรือลบของสัมประสิทธิ์มีความน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงไร ไม่เหมือนกับในกรณีของสมการเส้นตรงซึ่งการทดสอบการมีนัยทางสถิติของสัมประสิทธิ์ของตัวแปรค่าในสมการเป็นการทดสอบว่าที่สัมประสิทธิ์มีค่ามากกว่าศูนย์มีความน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงไร ในกรณีของการคาดคะเนแบบ nonlinear regression ที่ degree of freedom เท่ากับ ๓๐ สัมประสิทธิ์ของตัวแปรค่าที่มีค่า t-ratio 1.70 จะมีระดับความเชื่อถือได้สูงถึง ๙๕ เปอร์เซ็นต์และในกรณีที่ค่า t-ratio ของสัมประสิทธิ์มีค่า ๒.๔๖ จะมีระดับความเชื่อถือได้สูงถึง ๙๙ เปอร์เซ็นต์ ค่า t-ratios ของ RLId และ RBf ในสมการ (4.1 c) คือ ๑.๓๔ และ ๑.๖๗ ตามลำดับ และ degree of freedom ของสมการมีค่า ๓๔ ด้วยเหตุนี้ เราจึงสามารถที่จะกล่าวได้ว่า ระดับความเชื่อถือได้ของเครื่องหมายของสัมประสิทธิ์ของตัวแปรค่าของสมการ (4.1 c) มีมากกว่า ๙๕ เปอร์เซ็นต์ทุกตัว

รูป ๕-๑ แสดงกราฟของค่าของ Bf/NW จากตัวเลขจริงและค่าคาดคะเนจาก nonlinear regression จะเห็นได้ว่าเส้นทั้งสองมีการแปรปรวนที่ไปด้วยกันดีมาก แสดงว่าสมการที่ได้จากการคาดคะเนแบบ nonlinear regression มีความน่าเชื่อถือสูง

๕.๒ การตีความผลที่ได้รับจากการคาดคะเน

สมการคาดคะเน (5.1b) บ่งให้เห็นว่า การกักขังจากรณาการแห่งประเทศไทยใช้ทดแทนการกักขังจากต่างประเทศได้น้อยมากหรือไม่ได้เลย ไม่มีหลักฐานจากการวิเคราะห์จากตัวเลขว่า การเพิ่มขึ้นของอัตราดอกเบี้ยของหลักทรัพย์รัฐบาลหรือตัวเงินคลังจะชักนำให้มีการกักขังเงินจากต่างประเทศมากขึ้นเพื่อมาซื้อหลักทรัพย์หรือตัวเงินดังกล่าว ถ้าหากว่าเราใช้สมการคาดคะเน (5.1c) เป็นมาตรฐาน เราสามารถที่จะกล่าวได้ว่าการเพิ่มขึ้นของมูลค่าการนำเข้า ๑๐๐ ล้านดอลลาร์จะทำให้การกักขังจากต่างประเทศ ของธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทยเพิ่มขึ้น ๔๗ ล้านดอลลาร์ ภายหลัง พ.ศ. ๒๕๑๑ ซึ่งค่าของตัวแปรค่า CW เป็นศูนย์ ค่าของตัวแปรค่า CW ในตาราง ๔-๓ แสดงให้เห็นว่าการเพิ่มขึ้นของมูลค่าการนำเข้า ๑๐๐ ล้านดอลลาร์จะทำให้การกักขังจากต่างประเทศของธนาคารพาณิชย์ไทยเพิ่มขึ้น ๓๓ ล้านดอลลาร์สำหรับปี พ.ศ. ๒๕๐๕- และ ๒๕๐๖, ๓๗ ล้านดอลลาร์สำหรับ พ.ศ. ๒๕๐๗ และ ๒๕๐๘, ๔๓ ล้านดอลลาร์สำหรับ พ.ศ. ๒๕๐๙ และ ๒๕๑๐ และ ๔๗ ล้านดอลลาร์สำหรับปีหลัง พ.ศ. ๒๕๑๐

ถ้าหากว่าเราคำนวณค่าความยืดหยุ่นของการกักขังจากต่างประเทศของธนาคารพาณิชย์ Bf ไม่มีที่ค่าของ CW = 0 เราจะพบว่าความยืดหยุ่นของ Bf เมื่อเทียบกับอัตราดอกเบี้ย

Table 5-1
 Estimates of Equation for Total Foreign Borrowing as Proportion of Net Worth
 (period of fit : 1962-Q1 to 1971-Q4)

Equation	CW	BR	Constant	RLld	RLs	RBt	RBf	Dep*/NW	Dis/NW	M/NW	R	SEE
(5.1a)	-.186 (.315)	-	-.693 (1.07)	+.040 (.058)	-.030 (.076)	-.027 (.045)	-.023 (.045)	+.202 (.070)	+.201 (.511)	+.212 (.131)	.851	.160
(5.1b)	-.661 (.121)	-	-.177 (.690)	+.092 (.050)	+.008 (.077)	+.007 (.045)	-.050 (.041)	-	-	+.480 (.086)	.824	.165
(5.1c)	-.651 (.107)	-	-.147 (.659)	+.093 (.048)	-	-	-.045 (.027)	-	-	+.472 (.040)	.822	.163

Note : Figures in parenthesis are standard errors. Bf, Nw, Dep*, Dis, and M are measured in millions of U.S. dollars. Interest rates are expressed in per cent per annum. See text for measurement of CW (Chapter IV)

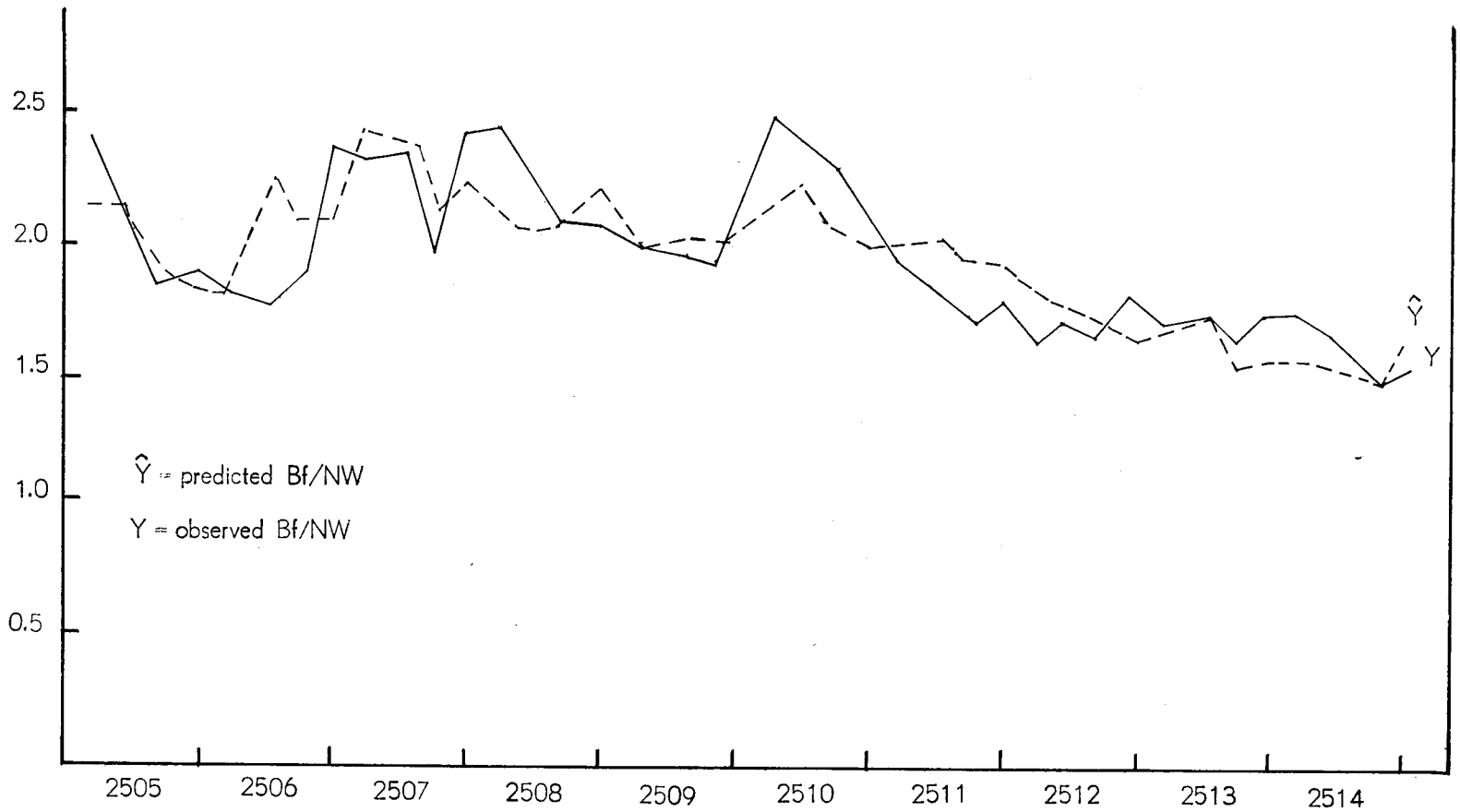


Figure 5-1

Equation for Aggregate Foreign Borrowing as Proportion of Net Worth

$$\text{Bf/NW} = (1.0 - 0.6512\text{CW}) (-1.1469 + 0.0930\text{RLId} - 0.0449\text{RBf} + 0.4717\text{M/NW})$$

SEE = 0.1631 R = .822

เบียดเงินออกให้ลูกค้าของธนาคารพาณิชย์ RLId มีค่า ๐.๖๔ และความยืดหยุ่นของ Bf เมื่อเทียบกับอัตราดอกเบี้ยที่ธนาคารพาณิชย์ต้องเสียในการกู้ยืมจากต่างประเทศ RBf เป็น -๐.๑๘ ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๑๑-๒๕๑๔^{๑๔} ซึ่งค่าของ CW เป็นศูนย์ ค่าของความยืดหยุ่นทั้งสองค่า แสดงให้เห็นว่าการเพิ่มขึ้นของอัตราดอกเบี้ยในต่างประเทศจะทำให้การกู้ยืมจากต่างประเทศของธนาคารพาณิชย์ลดลงเพียงเล็กน้อย แต่การเพิ่มขึ้นของดอกเบี้ยที่ธนาคารสามารถเรียกเก็บจากลูกค้าได้ จะทำให้การกู้ยืมจากต่างประเทศเพิ่มขึ้นมาก การที่ค่าของความยืดหยุ่นออกมาเป็นเช่นนี้อาจจะเป็นเพราะว่าดอกเบี้ยในตลาดเงินที่สำคัญของโลกไม่เคยต่ำกว่าดอกเบี้ยออกให้ลูกค้าของธนาคารพาณิชย์และดอกเบี้ยที่ธนาคารพาณิชย์ต้องเสียในการกู้ยืมจากธนาคารแห่งประเทศไทย โดยการใช้หลักทรัพย์รัฐบาลเป็นประกันในช่วงเวลาที่ศึกษา รูป ๕-๒ แสดงให้เห็นว่าค่ากล่าวข้างต้นเป็นความจริง จะเห็นได้จากรูปว่าตลอดช่วงเวลาให้เลือกศึกษา ธนาคารแห่งประเทศไทยถือเป็นนโยบายว่า จะต้องรักษาอัตราดอกเบี้ยเงินออกให้ธนาคารพาณิชย์กู้ โดยการที่ใช้หลักทรัพย์รัฐบาลเป็นประกันสูงกว่าอัตราดอกเบี้ยที่เป็นอยู่ในตลาดเงินยุโรปดอลลาร์ เพื่อป้องกันการไหลออกของเงินทุน^{๑๕}

นอกจากนี้ ค่าของตัว CW ยังแสดงให้เห็นด้วยว่าการขาดความรู้เกี่ยวกับตลาดเงินของโลกและการขาดเครดิตของธนาคารพาณิชย์ในระยะแรกทำให้การกู้ยืมจากต่างประเทศน้อยกว่าที่ควรจะเป็นประมาณ ๓๒.๕, ๑๙.๕ และ ๖.๕ เปอร์เซ็นต์ สำหรับปี พ.ศ. ๒๕๐๕-๒๕๐๖, พ.ศ. ๒๕๐๗-๒๕๐๘ และ พ.ศ. ๒๕๐๙-๒๕๑๐ ตามลำดับ

ภาคผนวก ก.

การควบคุมการไหลออกของเงินทุนของรัฐบาลสหรัฐฯ

การมีดุลการชำระเงินขาดดุลติดต่อกันเป็นเวลายาวนานปี ทั้ง ๆ ที่ประเทศมีดุลการค้าเกินดุลทุกปีในช่วงเวลาก่อนปี พ.ศ. ๒๕๐๘ ทำให้รัฐบาลสหรัฐฯ ประกาศมาตรการควบคุม

^{๑๔} ค่าความยืดหยุ่นคำนวณสำหรับช่วง พ.ศ. ๒๕๑๑-๒๕๑๔ เมื่อค่าของ CW เป็นศูนย์ ใช้สูตร

$$\eta_R = \frac{\partial}{\partial R} (Bf/NW) \cdot \frac{\bar{R} \cdot \bar{NW}}{\bar{Bf}}$$

โดยที่ \bar{R} , \bar{NW} , \bar{Bf} เป็นค่าเฉลี่ยของตัวแปรค่าในช่วง พ.ศ. ๒๕๑๑-๒๕๑๔

^{๑๕} นอกจากในช่วงเวลาสั้น ๆ ของไตรมาสแรกของ พ.ศ. ๒๕๑๓

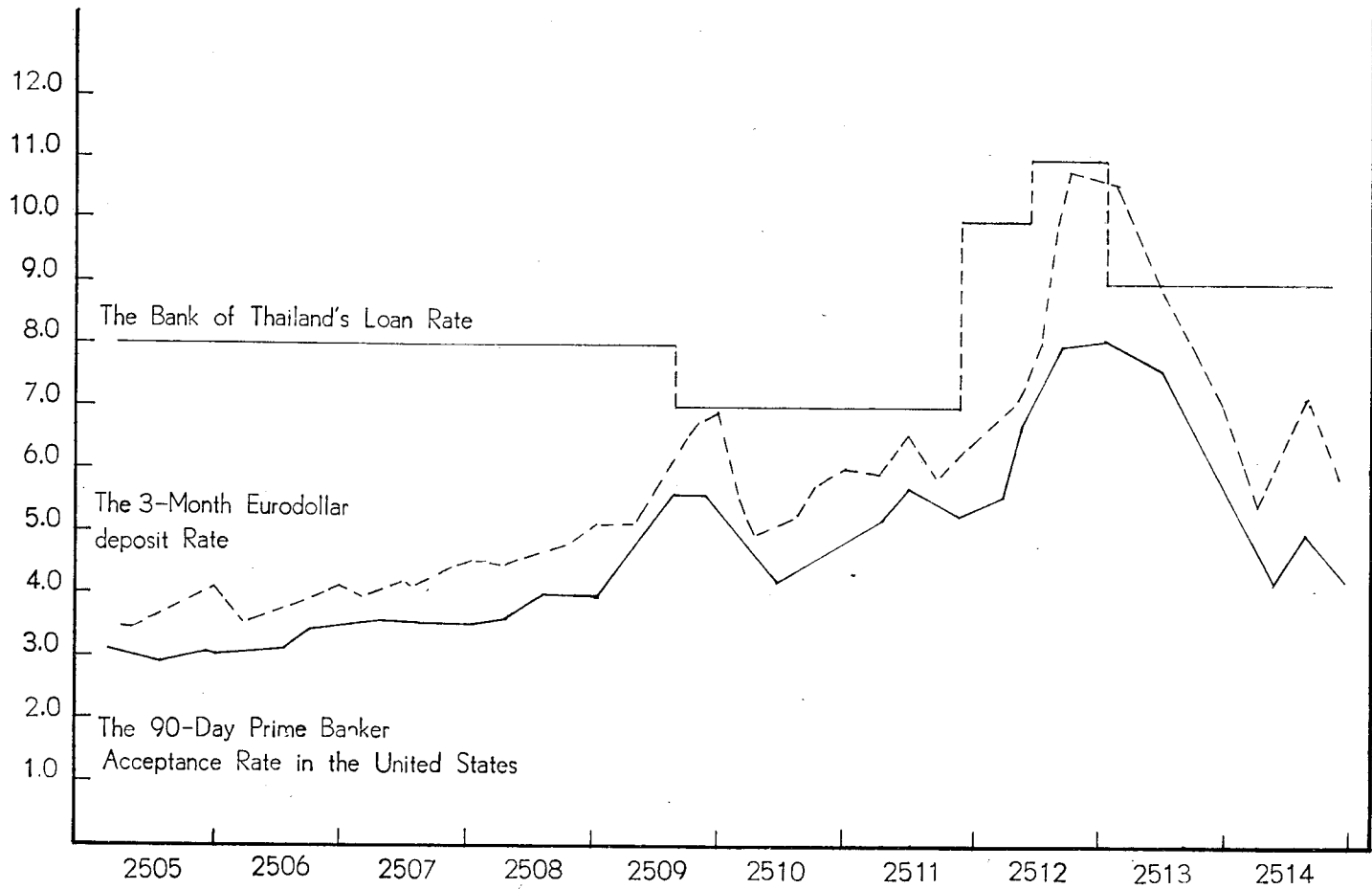


Figure 5-2

The Rates of Interest in Thailand, the United States
and the Eurodollar Market, 2505-14

การให้เงินกู้ภายนอกประเทศของธนาคารพาณิชย์ในสหรัฐ ฯ ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๘ เนื่องจากสหรัฐอเมริกาคือประเทศที่นิยมระบบเสรีนิยม (free enterprise) คำว่า “ควบคุม” จึงเป็นคำต้องห้ามในสหรัฐ ฯ โครงการควบคุมการให้เงินกู้ภายนอกประเทศของสหรัฐ ฯ จึงมีชื่อว่า The Voluntary Foreign Credit Restraint Program (VFCR) ซึ่งพอจะแปลเป็นไทยได้ว่า โครงการจำกัดการให้เครดิตแก่ต่างประเทศด้วยความสมัครใจ ตามโครงการนี้รัฐบาลสหรัฐ ฯ ขอรับรองธนาคารในสหรัฐ ฯ ที่มีทรัพย์สินต่างประเทศมาก ๆ ให้กำหนดปริมาณสูงสุดของทรัพย์สินต่างประเทศที่ธนาคารสามารถจะมีได้ในอนาคตโดยใจสมัคร ปริมาณสูงสุดของทรัพย์สินต่างประเทศที่ธนาคารใดธนาคารหนึ่งสามารถจะมีได้ในอนาคตจะถูกกำหนดเป็นร้อยละของทรัพย์สินต่างประเทศที่ธนาคารมีอยู่ตอนปลายปี พ.ศ. ๒๕๐๗ รายละเอียดเกี่ยวกับโครงการควบคุมการออกเงินให้กู้แก่ชาวต่างประเทศของธนาคารพาณิชย์ในสหรัฐ ฯ สามารถหาอ่านได้จาก Federal Reserve Bulletin

ตามคำประกาศของรัฐบาลสหรัฐ ฯ จุดมุ่งหมายที่สำคัญของโครงการนี้คือการป้องกันการไหลของเงินไปยังประเทศที่พัฒนาแล้ว โดยเฉพาะประเทศในยุโรปตะวันตกซึ่งมีดุลการชำระเงินเกินดุลกันแทบทุกประเทศและกำลังสะสมเงินทุนสำรองต่างประเทศกันเป็นการใหญ่ รัฐบาลสหรัฐ ฯ ได้ขอรับรองให้ธนาคารพาณิชย์ให้ความสำคัญแก่การขยายเครดิตให้แก่ประเทศด้อยพัฒนา ก่อน

แต่เนื่องจากกฎเกณฑ์ใน โครงการควบคุมการให้เครดิตแก่ชาวต่างประเทศของธนาคารในสหรัฐ ฯ ฉบับนี้เป็นไปแบบหลวม ๆ และเนื่องจากธนาคารในสหรัฐ ฯ เป็นองค์การที่แสวงหากำไรสูงสุด ธนาคารในสหรัฐ ฯ อาจจะยินดีที่จะให้เครดิตแก่ลูกค้าในประเทศที่พัฒนาแล้วมากกว่า ถ้าหากว่าการกระทำดังกล่าวให้กำไรแก่ธนาคารมากกว่าและมีความเสี่ยงน้อยกว่า การให้ลูกค้าในประเทศด้อยพัฒนา กู้

จะเห็นได้จากตาราง ๒-๒ ว่าหลังจากการประกาศใช้มาตรการควบคุมการให้เงินกู้แก่ลูกค้าต่างประเทศของธนาคารในสหรัฐอเมริกา การกู้ยืมจากสหรัฐ ฯ ลดลงจาก ๘๒ ล้านดอลลาร์ เป็น ๘๑ ล้านดอลลาร์ และการกู้ยืมจากตลาดเงินยูโรดอลลาร์เพิ่มขึ้นจาก ๑๓ ล้านดอลลาร์ เป็น ๓๗ ล้านดอลลาร์ การกู้ยืมจาก Eurocurrency market ก็เพิ่มขึ้นจาก ๒๙ ล้านดอลลาร์ เป็น ๓๗ ล้านดอลลาร์ ในระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๘ และ พ.ศ. ๒๕๐๙ จะเห็นได้จากตารางเดียวกันว่าภายหลังจาก พ.ศ. ๒๕๐๘ ความสำคัญของตลาดเงินยูโรดอลลาร์เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในขณะที่

การกู้ยืมจากสหรัฐฯ เพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยเท่านั้น (ยกเว้น พ.ศ. ๒๕๑๔ ซึ่งอาจเป็นเพราะการคาดคะเนว่าเงินดอลลาร์จะลดค่าจึงทำให้ธนาคารไทยพยายามกู้เงินจากสหรัฐฯ ให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้เพราะถ้าเงินสหรัฐฯ ลดค่า แต่เงินบาทไม่ลดตาม ธนาคารจะได้กำไรเพราะหนี้สินที่เป็นเงินดอลลาร์เมื่อคิดเป็นเงินบาทจะมีค่าลดลง ถ้าเงินดอลลาร์ลดค่าและเงินบาทไม่ลดตาม)^{๑๖}

ภาคผนวก ข.

ธนาคารแห่งประเทศไทยและการกู้ยืมจากต่างประเทศของธนาคารพาณิชย์

ธนาคารแห่งประเทศไทยถูกกล่าวหาจากนักเศรษฐศาสตร์ชาวต่างประเทศว่า นับตั้งแต่มีการจัดตั้งธนาคารแห่งประเทศไทยขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๘๕ ธนาคารดำเนินนโยบายการเงินแบบจารีตนิยม (conservative monetary policy) โดยมีจุดประสงค์เพื่อรักษามูลค่าภายนอก (อัตราแลกเปลี่ยนของเงินบาท) ให้มีเสถียรภาพสูงและป้องกันเงินเฟ้อภายในประเทศ (รักษาอำนาจซื้อภายในประเทศของเงินบาท) มากกว่าการมุ่งรักษาระดับการใช้จ่ายในเศรษฐกิจเพื่อความเจริญเติบโตสูงสุดของเศรษฐกิจ เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์อันแรก ธนาคารแห่งประเทศไทยได้ดำเนินมาตรการเพื่อให้ได้มาซึ่งเงินตราต่างประเทศเป็นจำนวนมากเพื่อเอาไว้หนุนเงินบาท^{๑๗} เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ข้อที่สอง ธนาคารแห่งประเทศไทยพยายามชักจูงรัฐบาลไม่ให้กู้ยืมจากธนาคารแห่งประเทศไทยและแหล่งเงินภายนอกมาชดเชยงบประมาณขาดดุลมากเกินไป เพราะการกระทำดังกล่าวจะทำให้ปริมาณเงินเพิ่มขึ้นมากและก่อให้เกิดปัญหาเงินเฟ้อ ธนาคารได้เตือนรัฐบาลให้เห็นถึงความจำเป็นในการควบคุมการกู้ยืมจากต่างประเทศของส่วนราชการและกึ่งราชการ^{๑๘} ในเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๓ รัฐบาลได้จัดตั้งคณะกรรมการการกู้ยืมจากต่างประเทศขึ้น โดยมีผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นประธานคณะกรรมการเพื่อดูแลการกู้ยืมจากต่างประเทศของส่วนราชการ ในระยะหลังได้มีการตั้งจำนวนเงินสูงสุดที่ส่วนราชการ

๑๖ การวิเคราะห์ผลของ VFCR Program ต่อการกู้ยืมจากต่างประเทศของธนาคารไทยอาจหาอ่านได้จาก Nimit Nontapunthawat, "Financial Capital Flows in the Balance of Payments of Thailand", Unpublished Ph.D.'s Thesis, Purdue University, August, 1973

๑๗ รายละเอียดสามารถหาอ่านได้จาก "การค้าต่างประเทศ นโยบายส่งเสริมการลงทุนและเงินทุนสำรองต่างประเทศของประเทศไทย" โดยผู้เขียนคนเดียวกัน (กำลังจะจัดพิมพ์)

๑๘ รายงานเศรษฐกิจรายปีของธนาคารแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๐๒ และ ๒๕๐๔ ฯลฯ

และรัฐวิสาหกิจสามารถจะกู้ยืมจากต่างประเทศได้ในแต่ละปีงบประมาณด้วย^{๑๙}

ธนาคารแห่งประเทศไทยประสบผลสำเร็จในจุดมุ่งหมายทั้งสองประการ ในช่วงเวลา ๑๕ ปีที่ผ่านมา เงินบาทเป็นเงินตราสกุลที่แข็งมากที่สุดสกุลหนึ่งของโลก เพราะตลอดเวลาเงินบาทมีทรัพย์สินต่างประเทศหนุนหลังอยู่ ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์หรือเกือบ ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ และอัตราเงินเฟ้อในประเทศ (ยกเว้นใน พ.ศ. ๒๕๑๖ และ ๒๕๑๗) นับว่าต่ำมากเมื่อเทียบกับประเทศอื่น^{๒๐} แต่การได้มาอย่างหนึ่ง อาจจะทำให้ต้องเสียไปก็อย่างกันได้ การสะสมเงินตราต่างประเทศเพื่อเอาไว้หนุนเงินบาททำให้เงินบาทมีเสถียรภาพสูงจริง แต่ปัญหามีว่าในเมื่อประเทศไทยมีเงินตราต่างประเทศอยู่จำนวนมหาศาลทำไมเราจึงต้องไปกู้มาจากต่างประเทศมาใช้ในโครงการพัฒนาประเทศ และต้องเสียดอกเบี้ยเงินกู้ซึ่งสูงกว่าอัตราดอกเบี้ยที่เราได้รับจากการเอาเงินทุนสำรองต่างประเทศของเราไปลงทุน^{๒๑} การพยายามชักจูงให้รัฐบาลดำเนินนโยบายการคลังไม่ให้มีงบประมาณขาดดุลมากทำให้ธนาคารแห่งประเทศไทยถูกกล่าวหาว่ามี deflationary bias คือให้ความสำคัญแก่ปัญหาเงินเฟ้อมากกว่าปัญหาความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

ถึงแม้ว่าธนาคารแห่งประเทศไทยจะสนับสนุนให้มีการควบคุมการกู้เงินจากต่างประเทศของส่วนราชการและกึ่งราชการ และประสบผลสำเร็จในการชักจูงให้รัฐบาลใช้มาตรการควบคุมการกู้ยืมจากต่างประเทศของวงการราชการ ธนาคารแห่งประเทศไทยไม่เคยดำเนินมาตรการใดเพื่อควบคุมการกู้ยืมจากต่างประเทศของธนาคารพาณิชย์ในประเทศเลย ธนาคารแห่งประเทศไทยเพียงแต่คอยตรวจตราบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินต่างประเทศที่ธนาคารแต่ละธนาคารรายงานมา ถ้าเห็นว่าธนาคารไหนมีหนี้ต่างประเทศมากเกินไปก็บอกให้รู้เท่านั้น^{๒๒} แทนที่จะใช้มาตรการควบคุมการกู้ยืมจากต่างประเทศของธนาคารพาณิชย์โดยตรง ธนาคารแห่งประเทศไทยพยายามเปิดโอกาสให้ธนาคารพาณิชย์สามารถกู้ยืมจากธนาคารแห่งประเทศไทยได้มากขึ้นเพื่อลดความจำเป็นที่จะต้องกู้ยืมจากต่างประเทศ โดยการเพิ่มประเภทของตัวเงินธนาคารที่ธนาคารพาณิชย์สามารถนำมาขายลดให้แก่ธนาคารแห่งประเทศไทย และพยายามให้ความสะดวกแก่ธนาคารพาณิชย์ในการขายลดตัวเงินหรือในการกู้ยืมจากธนาคารแห่งประเทศไทย โดยการวาง

๑๙ กู footnote ๑๖

๒๐ เงินเฟ้อในสองปีหลังส่วนใหญ่เกิดขึ้นเพราะการเพิ่มขึ้นของราคาน้ำมันและการขาดแคลนข้าว น้ำตาล และสินค้าที่สำคัญอย่างอื่นทั่วโลก ซึ่งอยู่นอกเหนือการควบคุมของเจ้าหน้าที่ทางการเงิน

๒๑ กู footnote ๑๖

๒๒ การปราศรัยของศาสตราจารย์ป่วย อังภาภรณ์ ซึ่งเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยในขณะนั้นต่อสมาคมธนาคารแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๐๗

หลักทรัพย์รัฐบาลเป็นประกัน ธนาคารแห่งประเทศไทยยังหวังว่าการเพิ่มชนิดของตัวเงินที่ธนาคารพาณิชย์สามารถนำมาขายลดกับธนาคารแห่งประเทศไทยจะชักนำไปสู่การพัฒนาตลาดตัวเงินซึ่งเป็นหลักทรัพย์ที่มีความคล่องตัวสูง และธนาคารแห่งประเทศไทยปรารถนาให้ธนาคารพาณิชย์ถือทรัพย์สินประเภทนี้มากขึ้น การที่ธนาคารพาณิชย์หันมาพึ่งพาธนาคารแห่งประเทศไทยมากขึ้นเมื่อขาดเงินสำรองยังทำให้ธนาคารแห่งประเทศไทยสามารถควบคุมการเคลื่อนไหวในตลาดเงินมากขึ้นด้วย

ความพยายามที่จะให้ธนาคารพาณิชย์พึ่งพาธนาคารแห่งประเทศไทยมากขึ้น เมื่อขาดเงินทุนสำรองมีมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๑ พระราชบัญญัติเงินตรา พ.ศ. ๒๕๐๑ อนุญาตให้ธนาคารพาณิชย์ถือส่วนหนึ่งของเงินสำรองตามกฎหมายเป็นหลักทรัพย์รัฐบาล หรือหลักทรัพย์ที่รัฐบาลค้ำประกัน ธนาคารแห่งประเทศไทยยังยอมให้ธนาคารพาณิชย์ใช้หลักทรัพย์ที่กล่าวนี้ไปวางกับธนาคารแห่งประเทศไทยเพื่อค้ำประกันเงินกู้ ในตอนแรกธนาคารแห่งประเทศไทยยอมให้ถือหลักทรัพย์รัฐบาลหรือหลักทรัพย์ที่รัฐบาลค้ำประกัน ประกันเพียงไม่เกิน ๒๕ เปอร์เซ็นต์ของเงินสำรองตามกฎหมาย แต่ใน พ.ศ. ๒๕๐๙ ธนาคารแห่งประเทศไทยเพิ่มสัดส่วนของหลักทรัพย์รัฐบาลหรือหลักทรัพย์ที่รัฐบาลค้ำประกันที่สามารถถือเป็นเงินสำรองตามกฎหมายได้เป็น ๕๐ เปอร์เซ็นต์เมื่อธนาคารพาณิชย์ร้องเรียนว่าธนาคารขาดแคลนเงินทุนสำรอง เนื่องจากรัฐบาลสหรัฐ ฯ ควบคุมการให้กู้ยืมภายนอกประเทศของธนาคารในสหรัฐ ฯ (ตามโครงการ VFCR) และกระทรวงการคลังเก็บเงินสดคงคลังมากขึ้น

ในช่วง พ.ศ. ๒๕๐๑-๒๕๑๔ ธนาคารแห่งประเทศไทยดำเนินมาตรการหลายอย่างเพื่อขยายเงินกู้แก่ธนาคารพาณิชย์ และขยายประเภทของตัวธนาคารที่ธนาคารพาณิชย์สามารถนำมาขายลดให้แก่ธนาคารแห่งประเทศไทยได้ และพยายามแก้ไขความไม่สะดวกทั้งหลายที่ธนาคารพาณิชย์ได้รับในการมาติดต่อกู้เงินจากธนาคารแห่งประเทศไทย เพื่อให้ความสะดวกแก่ธนาคารพาณิชย์ในการมากู้เงินจากธนาคารแห่งประเทศไทยมากขึ้น ในวันที่ ๑๗ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๒ ธนาคารแห่งประเทศไทยอนุญาตให้ธนาคารพาณิชย์มาทำความตกลงและวางหลักทรัพย์รัฐบาลไว้เป็นหลักประกันเงินกู้กับธนาคารแห่งประเทศไทยล่วงหน้า ตามวงเงินที่แต่ละธนาคารคาดว่าจะต้องการกู้ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อให้ธนาคารเกิดความไม่สะดวกที่ต้องมาทำสัญญาวางหลักทรัพย์รัฐบาลเป็นประกันทุกครั้งที่ต้องการกู้เงินจากธนาคารแห่งประเทศไทย

ระบบการซื้อลดที่ธนาคารแห่งประเทศไทยประกาศใช้ในปี พ.ศ. ๒๕๐๑ ไม่ประสบผลสำเร็จในการชักจูงให้ธนาคารพาณิชย์หันมาใช้บริการอันนี้ ธนาคารพาณิชย์มีความเห็นว่าอัตราดอกเบี้ยการซื้อลดซึ่งธนาคารแห่งประเทศไทยตั้งไว้ ๗ เปอร์เซ็นต์สูงเกินไป (อัตราดอกเบี้ยสำหรับ prime banker acceptance ในนิวยอร์ก และ bank rate ในกรุงลอนดอนมีค่าเฉลี่ยประมาณ ๒.๐๔ เปอร์เซ็นต์และ ๔ เปอร์เซ็นต์ตามลำดับใน พ.ศ. ๒๕๐๑) ในปลายปี พ.ศ. ๒๕๐๒ ธนาคารแห่งประเทศไทยประกาศลดอัตราดอกเบี้ยซื้อลดตัวเงินจากธนาคารพาณิชย์ลงเป็น ๕ เปอร์เซ็นต์ แต่มีข้อแม้ว่าธนาคารพาณิชย์จะต้องไม่เรียกดอกเบี้ยจากลูกค้าเกิน ๗ เปอร์เซ็นต์ สำหรับตัวเงินที่ธนาคารต้องการขายลดให้แก่ธนาคารแห่งประเทศไทย นอกจากนี้ ธนาคารแห่งประเทศไทยยังยกเลิกการเก็บอากรแสตมป์ ๐.๑ เปอร์เซ็นต์ของมูลค่าหน้าตั๋วที่ธนาคารนำมาขายลดด้วย เพราะธนาคารพาณิชย์เห็นว่าการติดอากรแสตมป์ตามข้อกำหนดนี้ยุ่งยากและเสียเวลามาก ในเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๒ รัฐบาลได้ประกาศใช้ประมวลภาษีรายได้ใหม่ (Revenue Code Act B.E. 2502) ตามประมวลภาษีรายได้ใหม่นี้ ธนาคารต้องติดอากรแสตมป์เพียง ๒๕ สตางค์ไม่ว่ามูลค่าหน้าตั๋วธนาคารที่นำมาขายลดให้แก่ธนาคารแห่งประเทศไทยจะมีมูลค่ามากน้อยเพียงใด การลดอัตราดอกเบี้ยซื้อลดตัวธนาคารและยกเลิกภาษีอากร ๐.๑ เปอร์เซ็นต์ของค่าตามหน้าของตั๋วปรากฏว่าได้ผลดีมาก มูลค่าของตั๋วที่ธนาคารพาณิชย์นำมาขายลดที่ธนาคารแห่งประเทศไทยเพิ่มขึ้นกว่า ๒ เท่าจาก ๓๒๖ ล้านบาทในปี พ.ศ. ๒๕๐๒ เป็น ๗๖๙ ล้านบาทในปี พ.ศ. ๒๕๐๓ การกักตัวของธนาคารโดยการวางหลักทรัพย์รัฐบาลเป็นประกันก็เพิ่มขึ้นจาก ๒๕ ล้านบาทในปี พ.ศ. ๒๕๐๑ เป็น ๑๕๖ และ ๒๐๖ ล้านบาทในปี พ.ศ. ๒๕๐๒ และ ๒๕๐๓ ตามลำดับ การเพิ่มขึ้นของการกักตัวของธนาคารพาณิชย์จากธนาคารแห่งประเทศไทยทั้งสองแบบอาจจะเนื่องมาจากการเพิ่มขึ้นของอัตราดอกเบี้ยในตลาดเงินที่สำคัญของโลกด้วย prime banker acceptance rate ในกรุงนิวยอร์กและ bank rate ในกรุงลอนดอนเพิ่มขึ้นเป็น ๔.๔๗ และ ๕ เปอร์เซ็นต์ตามลำดับในตอนปลายปี พ.ศ. ๒๕๐๒

ในวันที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๒ ธนาคารแห่งประเทศไทยอนุญาตให้พ่อค้าขายออกนำเอาตัวเก็บเงินที่เกิดจากการส่งออกมาขายลดให้แก่ธนาคารแห่งประเทศไทย ได้ด้วย (ก่อนหน้านั้นธนาคารอนุญาตให้นำตัวเก็บเงินมาขายลดได้เฉพาะในกรณีของการส่งข้าวออกแต่เพียงอย่างเดียว) ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๔ ธนาคารแห่งประเทศไทยอนุญาตให้พ่อค้าขา

ออกนำใบสั่งของหรือใบสัญญาซื้อขายมาขายสดให้แก่ธนาคารแห่งประเทศไทย โดยผ่านทางธนาคารพาณิชย์ได้ด้วย

จะเห็นได้ว่าตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๑ จนถึง พ.ศ. ๒๕๐๔ ธนาคารแห่งประเทศไทยอนุญาตให้ธนาคารพาณิชย์นำตัวธนาคารมาขายสดได้เฉพาะในกรณีของตัวเงินที่เกิดจากการส่งออก ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๖ ธนาคารแห่งประเทศไทยขยายการรับซื้อตัวธนาคารไปยังตัวที่เกิดจากการซื้อวัตถุดิบเพื่อใช้ในการอุตสาหกรรมด้วยโดยคิดอัตราดอกเบี้ย ๕ เปอร์เซ็นต์เช่นกัน แต่ในปีแรกธนาคารพาณิชย์ใช้บริการใหม่นี้น้อย ในระยะหกเดือนหลังของปี พ.ศ. ๒๕๐๖ ธนาคารแห่งประเทศไทยซื้อลดตัวประเภทนี้เพียง ๒.๕ ล้านบาทและตลอดปี พ.ศ. ๒๕๐๗ เพียง ๓๑.๕ ล้านบาท ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๗ ธนาคารแห่งประเทศไทยจึงขยายการรับซื้อตัวธนาคารออกไปรวมถึงตัวที่เกิดจากการขายสินค้าทางด้านอุตสาหกรรมโดยสินเชื่อด้วย มาตรการนี้ให้ผลเป็นที่น่าพอใจมาก การซื้อตัวเงินที่เกิดจากการซื้อวัตถุดิบเพื่อใช้ในการอุตสาหกรรมและจากการขายสินค้าเงินเชื่อของอุตสาหกรรมต่างๆ เพิ่มขึ้นเป็น ๒๓๐ ล้านบาทใน พ.ศ. ๒๕๐๘ และเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเป็น ๘๐๑, ๑,๒๓๗ ๑,๒๗๔ และ ๑,๖๑๗ ล้านบาทในปี พ.ศ. ๒๕๐๙, ๒๕๑๐, ๒๕๑๑ และ ๒๕๑๒ ตามลำดับ

เมื่อวันที่ ๑๖ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๒ ธนาคารแห่งประเทศไทยได้ออกระเบียบการควบคุมการขายลดตัวที่เกี่ยวกับการอุตสาหกรรมใหม่เรียกว่า ระเบียบการควบคุมการขายลดตัวสัญญาใช้เงินที่เกิดจากการประกอบการอุตสาหกรรมและให้ยกเลิกระเบียบการขายลดตัวสัญญาใช้เงินที่เกิดจากการซื้อวัตถุดิบเพื่อการอุตสาหกรรมและจากการขายผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมโดยสินเชื่อเสีย ระเบียบการใหม่กำหนดระเบียบการขายลดตัวสัญญาใช้เงินตามประเภทของอุตสาหกรรมดังต่อไปนี้

๑. อุตสาหกรรมที่ส่งเสริมการเกษตรและใช้วัตถุดิบภายในประเทศหรืออุตสาหกรรมที่ใช้วัตถุดิบทางการเกษตรที่ผลิตขึ้นภายในประเทศสามารถขายลดตัวสัญญาใช้เงินให้แก่ธนาคารแห่งประเทศไทยได้ไม่เกิน ๘๐ เปอร์เซ็นต์ของค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ

๒. อุตสาหกรรมที่ส่งเสริมการเกษตรแต่ใช้วัตถุดิบทั้งที่ผลิตขึ้นเองภายในประเทศและที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ สามารถขายลดตัวเงินให้แก่ธนาคารแห่งประเทศไทยได้ไม่เกิน ๗๐ เปอร์เซ็นต์ของค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ

๓. อุตสาหกรรมที่ใช้วัตถุดิบภายในประเทศโดยทั่วไปขายลดตั๋วสัญญาใช้เงินให้แก่ธนาคารแห่งประเทศไทยได้ไม่เกิน ๗๐ เปอร์เซ็นต์ของค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ

๔. อุตสาหกรรมที่ใช้วัตถุดิบทั้งที่ผลิตขึ้นภายในประเทศและที่ส่งเข้ามาจากต่างประเทศ โดยทั่วไปขายลดตั๋วเงินให้แก่ธนาคารแห่งประเทศไทยได้ไม่เกิน ๕๐ เปอร์เซ็นต์ของค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ

จะเห็นได้ว่าระเบียบการขายตั๋วสัญญาใช้เงินที่เกิดจากการประกอบการอุตสาหกรรมที่ตรขึ้นใหม่ให้ประโยชน์แก่อุตสาหกรรมที่ใช้วัตถุดิบภายในประเทศ และส่งเสริมการเกษตรมากกว่าอุตสาหกรรมประเภทอื่น ๆ ด้วยเหตุนี้หลังจากการประกาศใช้ระเบียบการใหม่ อุตสาหกรรมบางอุตสาหกรรมจะได้รับผลประโยชน์จากการขายลดตั๋วสัญญาใช้เงินให้แก่ธนาคารแห่งประเทศไทยลดลงและบางอุตสาหกรรมอย่างเช่นอุตสาหกรรมกลั่นน้ำมันไม่ได้รับผลประโยชน์จากบริการนี้อีกต่อไป เพราะไม่ได้ใช้วัตถุดิบภายในประเทศ (ธนาคารแห่งประเทศไทยยอมให้อุตสาหกรรมที่เคยได้รับผลประโยชน์จากการขายลดตั๋วสัญญาใช้เงินให้แก่ธนาคารแห่งประเทศไทยตามระเบียบการเก่ายังคงได้รับประโยชน์ต่อไปจนถึงวันที่ ๑๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๒) การประกาศใช้ระเบียบการใหม่เกี่ยวกับการขายลดตั๋วสัญญาใช้เงินที่เกิดจากการประกอบอุตสาหกรรมและยกเลิกระเบียบการเก่ามีผลทำให้มูลค่าการขายลดตั๋วสัญญาใช้เงินประเภทนี้ที่ธนาคารแห่งประเทศไทยลดลงจาก ๑.๗๕๕ ล้านบาทในปี พ.ศ. ๒๕๑๒ เหลือเพียง ๘๖๔ ล้านบาทหรือลดลงเกือบ ๖๐ เปอร์เซ็นต์ การลดลงมีผลเนื่องมาจากการที่อุตสาหกรรมกลั่นน้ำมันไม่สามารถขายลดตั๋วสัญญาใช้เงินของตนให้แก่ธนาคารแห่งประเทศไทยได้อีกต่อไปตามระเบียบการใหม่เนื่องจากไม่ได้ใช้วัตถุดิบภายในประเทศ

ในวันที่ ๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๓ ธนาคารแห่งประเทศไทยขยายระยะครบกำหนดของตั๋วที่เกิดจากการส่งออกที่สามารถนำมาขายลดให้แก่ธนาคารแห่งประเทศไทยได้จากเดิมไม่เกิน ๙๐ วันเป็นไม่เกิน ๑๘๐ วัน ในวันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๔ ธนาคารแห่งประเทศไทยแก้ไขระเบียบการยอมให้ผู้ส่งออกขายลดตั๋วเงินให้แก่ธนาคารได้เท่ากับ ๘๐ เปอร์เซ็นต์ของมูลค่าของเลตเตอร์ออฟเครดิตและ ๗๐ เปอร์เซ็นต์ของสัญญาซื้อขายแทนที่จะเป็น ๗๐ เปอร์เซ็นต์ของมูลค่าของเลตเตอร์ออฟเครดิตและ ๖๐ เปอร์เซ็นต์ของสัญญาซื้อขายที่เป็นอยู่เก่า นอกจากนี้ธนาคารยังลดจำนวนเอกสารที่ธนาคารพาณิชย์ต้องยื่นต่อธนาคารแห่งประเทศไทยตอนเสนอขายลดตั๋วเงินด้วย

ไม่มีการเปลี่ยนแปลงระเบียบการเกี่ยวกับการกู้ยืมจากธนาคารแห่งประเทศไทยโดยการวางหลักทรัพย์รัฐบาลเป็นประกันในช่วง พ.ศ. ๒๕๐๒ - ๒๕๑๔ ธนาคารแห่งประเทศไทยเพียงแต่เปลี่ยนแปลงอัตราดอกเบี้ยเงินที่ออกให้แก่ธนาคารพาณิชย์กู้ในรูปนั้นเท่านั้น

ตาราง ข - ๑ แสดงการกู้ยืมของธนาคารพาณิชย์จากธนาคารแห่งประเทศไทยแบ่งตามประเภทของการกู้ อัตราดอกเบี้ยที่จะต้องเสียในแต่ละประเภทของเงินกู้ ตัวเลขการกู้ยืมเป็นตัวเลขสะสมตลอดทั้งปี

จากการวิเคราะห์ข้างต้นและตาราง ข - ๑ จะเห็นได้ว่ามูลค่าของตัวที่ธนาคารพาณิชย์นำมาขายลดให้แก่ธนาคารแห่งประเทศไทยเปลี่ยนแปลงไปตามการเปลี่ยนแปลงนโยบายการช้อลด (discount policy) ของธนาคารแห่งประเทศไทย อัตราดอกเบี้ยช้อลด (discount rate) ไม่เคยเปลี่ยนแปลงเลยในช่วงเวลาที่ทำการศึกษา เราอาจจะสรุปได้ว่าการเพิ่มขึ้นของมูลค่าการขายลดตัวของธนาคารพาณิชย์ที่ธนาคารแห่งประเทศไทย ในช่วง พ.ศ. ๒๕๐๒-๒๕๑๔ เกิดขึ้นเนื่องจากการยกเลิกภาษีอากร ๐.๑ เปอร์เซ็นต์ของมูลค่าของตัวที่นำมาขายลดในปี พ.ศ. ๒๕๐๒ การขยายบริการการช้อลดของธนาคารแห่งประเทศไทยไปยังภาคอุตสาหกรรมในเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๖ และเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๗ และการขยายระยะครบกําหนดของตัวที่สามารถนำมาขายลดได้จากไม่เกิน ๙๐ วันเป็นไม่เกิน ๑๘๐ วัน ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๓ และการเพิ่มสัดส่วนของค่าตามหน้าของตัวที่ธนาคารสามารถนำมาขายลดให้แก่ธนาคารแห่งประเทศไทยได้ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๔ การลดลงของมูลค่าการขายลดตัวเงินที่ธนาคารแห่งประเทศไทยใน พ.ศ. ๒๕๑๓ เกิดขึ้นเนื่องจากการประกาศใช้ระเบียบการขายลดตัวเงินที่เกิดจากการประกอบการอุตสาหกรรมในเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๑๒ และการยกเลิกระเบียบการเก่าในเดือนตุลาคมปีเดียวกัน

จะเห็นได้จากการวิเคราะห์ข้างต้นว่าธนาคารแห่งประเทศไทยใช้นโยบายไม่เหมือนกันเกี่ยวกับการให้เครดิตแก่ธนาคารพาณิชย์ทั้งสองประเภท ทางด้านนโยบายการช้อลดตัวเงินธนาคารแห่งประเทศไทยพยายามขยายมูลค่าการช้อลดโดยการเพิ่มประเภทของตัว เพิ่มสัดส่วนมูลค่าหน้าตัวและระยะครบกําหนดของตัวที่ธนาคารพาณิชย์สามารถนำมาขายลดให้แก่ธนาคารแห่งประเทศไทยได้ แต่รักษ้อัตราดอกเบี้ยช้อลด (discount rate) และอัตราดอกเบี้ยที่ธนาคารสามารถเรียกเก็บจากลูกค้าได้ให้อยู่ที่ ๕ และ ๗ เปอร์เซ็นต์ตามลำดับตลอดเวลา ทาง

กำหนดนโยบายการให้กู้โดยมีหลักทรัพย์รัฐบาลเป็นประกัน ธนาคารแห่งประเทศไทยเปลี่ยนแปลงอัตราดอกเบี้ยเงินให้กู้ ปล่อยให้ธนาคารพาณิชย์เป็นผู้กำหนดจำนวนเงินที่ธนาคารต้องการกู้เอง ธนาคารแห่งประเทศไทยเชื่อว่าการควบคุมจำนวนเครดิตที่ธนาคารพาณิชย์สามารถกู้ได้ในอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำมาก (การช้อต) และการกระจายของเครดิตดอกเบี้ยต่ำ ธนาคารแห่งประเทศไทยสามารถปันส่วนเครดิตราคาถูกนี้ไปยังภาคอุตสาหกรรมที่รัฐบาลต้องการช่วยเหลือหรือต้องการสนับสนุนให้เจริญเติบโตและโดยการควบคุมอัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่ธนาคารพาณิชย์สามารถเรียกเก็บจากลูกค้า ผลประโยชน์ของเครดิตราคาถูกจะตกอยู่กับอุตสาหกรรมมากกว่าธนาคารพาณิชย์

จะเห็นได้จากกรณีวิเคราะห์ข้างบนว่าตลอดช่วง พ.ศ. ๒๕๐๕-๒๕๑๔ ที่ทำการศึกษาผู้นำเข้าที่ไม่ใช่อุตสาหกรรมที่ได้รับการส่งเสริมไม่เคยได้รับความช่วยเหลือทางด้านเครดิตจากธนาคารแห่งประเทศไทยโดยตรง ตัวเงินที่เกิดจากการนำเข้าไม่สามารถนำมาขายลดให้แก่ธนาคารแห่งประเทศไทย ภายใต้ภาวะการณ์แบบนี้ถ้าธนาคารพาณิชย์มีเงินไม่เพียงพอ ธนาคารพาณิชย์จำเป็นต้องหันไปพึ่งธนาคารต่างประเทศหรือโดยการกู้ยืมจากธนาคารแห่งประเทศไทย โดยการวางหลักทรัพย์รัฐบาลเป็นประกัน จะเห็นได้จากคอลัมน์ที่หนึ่งของตาราง ข-๑ ว่า การกู้ยืมจากธนาคารแห่งประเทศไทย ในรูปหนี้มูลค่าค่อนข้างน้อยในช่วง พ.ศ. ๒๕๐๒-๒๕๐๗ เมื่อเปรียบเทียบกับในช่วง พ.ศ. ๒๕๐๘-๒๕๑๔ การเพิ่มขึ้นของการกู้ยืมประเภทนี้ในช่วงหลัง อาจจะเนื่องมาจากการลดลงของอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ประเภทนี้ ในพ.ศ. ๒๕๐๘ การควบคุมการให้กู้ของธนาคารในสหรัฐ ฯ แก่ลูกค้าในต่างประเทศและการที่อัตราดอกเบี้ยในตลาดเงินที่สำคัญของโลกเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ถึงเมื่ออัตราดอกเบี้ยเงินกู้ประเภทนี้จะเพิ่มขึ้นในพ.ศ. ๒๕๑๒ เงินกู้ของธนาคารพาณิชย์จากธนาคารแห่งประเทศไทยในรูปนี้เพิ่มขึ้น ที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะว่าอัตราดอกเบี้ยในตลาดเงินที่สำคัญของโลกเพิ่มขึ้นเหมือนกันและเพิ่มขึ้นมากกว่าด้วย

จะเห็นได้จากรูป ๕-๒ ว่าภายหลังไตรมาสที่ ๓ ของ พ.ศ. ๒๕๐๘ อัตราดอกเบี้ยเงินกู้จากธนาคารแห่งประเทศไทยโดยการวางหลักทรัพย์รัฐบาลเป็นประกันเคลื่อนไหวขึ้นลงตามอัตราดอกเบี้ย prime banker acceptance ที่มีระยะครบกำหนด ๙๐ วันในตลาดเงินนิวยอร์ก และอัตราดอกเบี้ยเงินฝากที่มีระยะเวลา ๙๐ วันในตลาดเงินยุโรปโคตลาร์ และธนาคารแห่งประเทศไทยพยายามกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ประเภทนี้ให้สูงกว่าอัตราดอกเบี้ยเงินฝากที่มีระยะเวลา

ตาราง ข-๑

การรับจากธนาคารแห่งประเทศไทยแบ่งตามประเภทของเงินกู้และอัตราดอกเบี้ย
(ล้านบาท)

ปี	เงินกู้	ตัวส่งออก	ตัวที่เกิดจากการ จัดหารัฐเงิน	ตัวที่เกิดจาก การขายเชื่อ	ตัวที่เกิดจากการ ประกอบการ อุตสาหกรรม	การชดเชยรวม	อัตราดอกเบี้ย เงินกู้	อัตราชดเชย ของธนาคาร แห่งประเทศไทย	อัตราชดเชย ของธนาคาร พาณิชย์
๒๕๐๑	๒๑	-				-	๘	๗	๘
๒๕๐๒	๕๕๗	๓๒๖					๘	๕	๗
๒๕๐๓	๒๐๖	๗๖๘				๓๒๖	๘	๕	๗
๒๕๐๔	๒๐๔	๗๖๘				๗๖๘	๘	๕	๗
๒๕๐๕	๕๘๗	๖๖๐				๖๖๐	๘	๕	๗
๒๕๐๖	๕๕๖	๕๕๑	๒.๕*			๕๕๔	๘	๕	๗
๒๕๐๗	๔๖๕	๕๑๓	๓๑.๕	๑**		๕๔๖	๘	๕	๗
๒๕๐๘	๑๖๗๒	๘๕๐	๗๐.๐	๒๓๐		๓๑๕๐	๘,๗***	๕	๗
๒๕๐๙	๕๓๘	๕๘๘	๒๕๔.๐	๘๐๑		๑๖๐๕	๗	๕	๗
๒๕๑๐	๒๗๗๗	๘๘๘	๒๒๔.๐	๑๒๒๗		๒๒๓๐	๗	๕	๗
๒๕๑๑	๑๗๘๑	๘๗๑	๓๗๒.๐	๑๒๗๔		๒๒๗๑	๗	๕	๗
๒๕๑๒	๓๐๘๘	๖๓๒	๓๒๓.๐	๑๖๑๗	๔๕๒***	๒๗๑๒	๑๐,****	๕	๗
๒๕๑๓	๓๑๐๔	๕๐๓	-	-	๘๖๔	๑๗๖๗	๘	๕	๗
๒๕๑๔	๔๓๑๑	๑๗๕๒	-	-	๑๕๑๘	๓๒๕๐	๘	๕	๗

* ผลดำเนินงานของ พ.ศ. ๒๕๐๖

** ผลดำเนินงานของ พ.ศ. ๒๕๐๗

*** อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ลดลงจาก ๘ เปอร์เซ็นต์เป็น ๗ เปอร์เซ็นต์ในวันที่ ๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๘

**** ผลดำเนินงานของ พ.ศ. ๒๕๑๒

***** อัตราดอกเบี้ยเงินกู้เพิ่มจาก ๑๐ เป็น ๑๑ เปอร์เซ็นต์ในเดือนกรกฎาคม

หมายเหตุ: รายงานประจำปีของธนาคารแห่งประเทศไทย หมายเหตุ: ตัวเลขเงินกู้เป็นตัวเลขสะสม

๙๐ วันในตลาดยูโรดอลลาร์เพื่อป้องกันการไหลออกของเงินทุนไปยังตลาดยูโรดอลลาร์ การเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของอัตราดอกเบี้ยเงินฝากในตลาดเงินยูโรดอลลาร์ใน ๓ ไตรมาสแรกของ พ.ศ. ๒๕๑๒ ได้บีบบังคับให้กองทุนรักษาระดับ (Exchange Equalization Fund) ปรับค่าเงินบาทเมื่อเทียบกับเงินดอลลาร์ให้ต่ำลงถึง ๓ ครั้งในช่วงเวลา ๘ เดือน บทบรรณาธิการของรายงานประจำเดือนของธนาคารกรุงเทพ ฉบับเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๒ วิจารณ์การปรับค่าเงินบาทไว้ดังนี้

“It would also appear that the adjustment was prompted by the suspicion that there has been a substantial outflow of money to high interest rate centers abroad. However, a glance at the Bank of Thailand Returns published in the Government Gazette would be enough to convince nervous financial patriots that the outflow has in fact been negligible They (the adjustments) will not reduce the outflow of money abroad as there was no significant outflow in the first place. However, in all fairness to the Fund, the adjustment might enable it to help retain Thailand's foreign exchange reserves through larger purchase of private U.S. dollar holding.”

จะเห็นได้จากรูป ๕-๒ ว่าธนาคารแห่งประเทศไทยเพิ่มอัตราดอกเบี้ยเงินที่ออกให้แก่ธนาคารถึง ๔ เปอร์เซ็นต์ใน ๖ เดือนแรกของ พ.ศ. ๒๕๑๒

ถึงแม้ว่าการกักขังของธนาคารพาณิชย์จากต่างประเทศส่วนใหญ่จะมีความเกี่ยวข้องกับการส่งสินค้าเข้า การใช้เครดิตจากการต่างประเทศไม่ได้ถูกจำกัดอยู่เฉพาะในการส่งสินค้าเข้า ในการศึกษาเกี่ยวกับอัตราดอกเบี้ยในประเทศไทย (ทำการศึกษาเฉพาะในช่วงเวลาก่อน พ.ศ. ๒๕๐๘) Dan Usher เขียนไว้ว่า

“Rates of interest abroad impinge upon the Thai money market through trade credit. Both the export and the import trades tend to be financed from abroad. A reputable exporter with a foreign contract in hand can open a letter of credit at only 6 per cent with a Bangkok branch of a foreign bank. Similarly

an importer is normally given time to sell his goods before he has to pay for them. Sometimes the trade credit is extended for a period longer than normally required to sell the goods; in this circumstance foreign trade injects more, foreign working capital into the economy than is necessary to finance itself.”^{๒๓}
(p. 271)

Dan Usher ยังเขียนต่อไปอีกว่า

There have been instances of wholesalers of imported goods profitably selling them at a loss so as to be able to lend out the money received of from the goods between the time the goods are sold and the time they have to be paid for.”^{๒๓} (p. 279, footnote 3).

ถ้าหากว่าการศึกษาของ Dan Usher เชื่อถือได้เงิน ที่กู้มาจากต่างประเทศถึงแม้ว่าจะเข้ามาในรูปของเครดิตการค้าได้ถูกนำไปใช้จ่ายในกิจการที่ไม่เกี่ยวกับการค้าต่างประเทศด้วย

^{๒๓} Dan Usher, “Thai Interest Rates”, *Journal of Development Studies* (April 1967).

บรรณานุกรม

- Arndt, Ateven W., "International Short-Term Capital Movements : A Distributed Lag Model of Speculation in Foreign Exchange," *Econometrica*, January 1968.
Bangkok Bank Monthly Review, January, 1967.
- Bank of Thailand, **Annual Economic Reports** (1958-1971).
- Bank of Thailand, **Monthly Reports** (various issues)
- Bard, Yonathan, "Nonlinear Parameter Estimation and Programming" **IBM Program Publication** No. 360 13.6003 December 1967.
- Black, Stanley W., "An Econometric Study of Eurodollar Borrowing by New York Bank and the Rate of Interest on Eurodollars," **Reprint in International Finance** No. 17 Princeton : International Finance Section, Princeton University, April 1971.
- Bryant, Ralph C. and Patric H. Hendershott, "Financial Capital Flows in the Balance of Payments of United States : an Exploratory Empirical Study," **Princeton Studies in International Finance** No. 25, Princeton : International Finance Section, Princeton University, 1970.
- Clendenning, Wayne E., **The Eurodollar Market**, Claredon Press, Oxford, 1970.
- Hendershott, Patric., "Recent Development of the Financial Sector of Econometric Models," **Journal of Finance**, March 1968.
- Leamer, Edward E. and Robert M. Stern, **Quantitative International Economics**, Boston : Allyn and Bacon, 1970.
- Lee, C.H., "A Stock Adjustment Analysis of Capital Movements : The United States - Canadian Case," **Journal of Political Economy**, Vol. LXXVII, July - August, 1969.
- Silcock, T.H. , ed., **Thailand : Social and Economic Studies in Development**, Duke University Press, Durham, N.C., 1967.
- Stien, J.L., "International Short - Term Capital Movements," **American Economic Review**, Vol. 55, March 1965, with "Comments" and a "Reply" by R.P. Gray, D.G. Wickerman, A.B. Caffer, P.H. Hendershott, T.D. Willett, and J.L. Stien **American Economic Review**, Vol. 57, June 1967.
- Usher, Dan "Thai Interest Rates", **Journal of Development Studies**, April 1967.

ภาระของภาษีอากรและรายได้ของรัฐบาล ต่อการกระจายรายได้ของครอบครัวไทย

ปี ๒๕๑๒



เมธี ครองแก้ว

๑. บทนำ

ในปัจจุบัน เศรษฐศาสตร์แขนงที่เกี่ยวกับการกระจายรายได้ (Distribution of Income) ของบุคคลและครอบครัว กำลังได้รับความนิยมในหมู่นักเศรษฐศาสตร์เพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก ซึ่งนับเป็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ภายหลังจากที่เศรษฐศาสตร์สาขานี้ได้ถูกละเลยมาเป็นเวลานาน เหตุผลประการสำคัญที่การกระจายรายได้ได้รับความสนใจเพิ่มขึ้นคงเป็นเพราะว่า ความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ (income) และความมั่งคั่ง (wealth) ในหลาย ๆ ประเทศทั่วโลก แทนที่จะลดลงตามความเจริญทางเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้น (วัดจาก GNP) กลับเพิ่มมากขึ้นหรือยังเลวอยู่เหมือนเดิม ในเมื่อความเจริญทางเศรษฐกิจ (growth) มิได้ช่วยให้การกระจายได้ดีขึ้น หรือให้ดีขึ้นได้ แต่จะต้องใช้เวลายาวนานเกินไป นักเศรษฐศาสตร์หลายคนจึงเริ่มตั้งข้อสังเกตว่า บางทีการก่อให้เกิดความเท่าเทียมกันทางการกระจายรายได้ขึ้นก่อน อาจจะช่วยก่อให้เกิดความเติบโตทางเศรษฐกิจตามจุดประสงค์ได้เหมือนกัน ไม่จำเป็นว่าจุดมุ่งหมายทั้งสองนี้ (growth VS. equity) จะต้องขัดแย้งกันตามความเข้าใจโดยทั่วไป และเป็นที่ยอมรับกันแล้วว่า ผู้ที่สามารถช่วยการกระจายรายได้ให้ดีขึ้นได้ดีที่สุด ก็คือรัฐบาล โดยผ่านทางนโยบายการคลังและการงบประมาณ

ในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม (Capitalist System) ดังเช่นประเทศไทย หน้าที่ที่แท้จริงของรัฐบาลอาจจะกล่าวได้ว่า คือการมุ่งที่จะช่วยเหลือหรือส่งเสริมผู้ถือหุ้นซึ่งเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินกิจกรรมธุรกิจ บริการและอุตสาหกรรมสมัยใหม่ของประเทศ ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ผลผลิตที่สูงสุด และอัตราการเติบโตที่สูงขึ้น โดยไม่คำนึงถึงว่า ผลประโยชน์ที่ได้รับ

เพิ่มขึ้นนั้นจะได้รับการแบ่งส่วนโดยเท่าเทียมกันหรือไม่เพียงใด ในส่วนที่เกี่ยวกับการภาษีอากร และรายได้ของรัฐบาลอื่น ๆ เราจะเห็นได้ว่ารัฐบาลมักจะเก็บภาษีจากกลุ่มที่มีรายได้สูงได้น้อยกว่ากลุ่มที่มีรายได้ต่ำ เมื่อเทียบเป็นสัดส่วนกับรายได้ซึ่งแต่ละกลุ่มได้รับในประเทศที่ด้อยพัฒนา รายได้จากภาษีส่วนใหญ่มาจากภาษีทางอ้อมมากกว่าภาษีทางตรง เช่น ภาษีเงินได้ หรือ ภาษีทรัพย์สิน ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่าภาษีทางอ้อมเก็บได้ง่ายกว่า สะดวกกว่า หรือไม่เก็บเป็นเพราะว่าคนรวยหาทางหลีกเลี่ยงภาษีได้เก่งกว่า นอกจากนี้แล้ว รัฐบาลยังอาจเชื่อทฤษฎีที่ว่า รัฐบาลไม่ควรไปเก็บภาษีจากกลุ่มที่มีรายได้สูงมากเกินไป เพราะคนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่สามารถออมเงิน อันจะใช้ในการสะสมทุนเพื่อพัฒนาประเทศได้ บทบาทของรัฐบาลในฐานะที่เรียกว่า เป็นผู้เปลี่ยนแปลงการกระจายรายได้ใหม่ (income redistributor) จากกลุ่มรายได้สูงไปสู่กลุ่มรายได้ต่ำในทางปฏิบัติแล้วจึงอาจเรียกได้ว่าไม่มีเอาเลย

เมื่อรวมเอาข้อคิดข้างต้นเข้าด้วยกันแล้ว เราจะได้คำถามใหม่ว่า ภายใต้สถานการณ์ปัจจุบัน สมควรหรือไม่ที่รัฐบาลจะใช้ระบบภาษีอากรและวิธีหารายได้อื่น ๆ เป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงการกระจายรายได้ให้เท่าเทียมกันมากขึ้น การพึ่งภาษีทางอ้อม เช่น ภาษี โภคภัณฑ์และภาษีการค้าเป็นแหล่งรายได้ใหญ่นั้น มักจะทำให้การกระจายรายได้เลวลง เพราะในหมู่นักเศรษฐศาสตร์ส่วนใหญ่เชื่อกันว่า ภาษีดังกล่าวเป็นภาษีถดถอย (regressive taxes) กล่าวคือ มีอัตราการเสียภาษีต่อรายได้ต่ำลงเมื่อรายได้ของผู้บริโภคสูงขึ้น รายได้อื่นซึ่งเก็บได้ง่ายและสะดวก เช่น รายได้สลากกินแบ่งหรือค่าพรีเมียมข้าว มีส่วนที่ทำให้การกระจายรายได้เลวลงด้วยเช่นเดียวกัน ในขณะที่เดียวกันภาษีทางตรง เช่น ภาษีเงินได้กลับเก็บได้น้อย เพราะเก็บจากฐานที่แคบมาก ทำให้ความมั่งคั่งของคนรวยกลุ่มน้อยไม่ได้ถูกแตะต้องแต่อย่างใด

จุดมุ่งหมายของบทความนี้ มิใช่เพื่อที่จะเสนอโครงการเพื่อการปฏิรูประบบภาษี (tax reform) แต่อย่างไร หรือมิใช่แม้แต่การเสนอทฤษฎีหรือข้อถกเถียงอันใหม่อันจะชี้ให้เห็นว่า การส่งเสริมให้เกิดความเท่าเทียมกันทางรายได้ก่อน จะเป็นบ่อเกิดของการเติบโตทางเศรษฐกิจที่จะตามมา หากแต่เป็นความพยายามที่จะวัดหรือกะประมาณ (estimate) ภาระของภาษี ซึ่งตกอยู่กับครอบครัวซึ่งมีรายได้แตกต่างกันตั้งแต่ต่ำที่สุดถึงสูงที่สุด เท่าที่เราจะหาตัวเลขได้ เพื่อดูว่าระบบการภาษีและรายได้ของรัฐบาลให้ความเป็นธรรมแก่ชนชั้นต่าง ๆ มากน้อยเพียงไรและเพื่อจะได้เป็นพื้นฐานที่จะสนับสนุนหรือโต้แย้งการปฏิรูประบบภาษีและรายได้ อันอาจจะมีขึ้นได้ต่อไป โดยจะใช้วิธีการโดยย่อ ๆ ดังนี้

ก. แบ่งครอบครัวทั้งหมดออกเป็นกลุ่ม ๆ ตามระดับของรายได้ต่อบีตั้งแต่ต่ำสุดจนถึงสูงสุด

ข. วิเคราะห์ดูว่า ภาระของภาษีและรายได้ประเภทอื่น ๆ แต่ละชนิดของรัฐบาลตกอยู่กับกลุ่มรายได้ใดบ้าง มีปริมาณแตกต่างกันอย่างไร และ

ค. หาดัชนีการเสียภาษีที่แท้จริง (Effective Rates of Taxation)^๒ โดยการเอาภาระภาษีและรายได้ของแต่ละกลุ่มรายได้ตั้งหารด้วยรายได้ของกลุ่มนั้น ๆ (ข้อ ข. หารด้วยข้อ ก.) เพื่อดูว่าแต่ละกลุ่มจะเสียมากน้อยต่างกันอย่างไร ถ้าหากอัตราดังกล่าวมีอัตราสูงสำหรับกลุ่มที่มีรายได้น้อยที่สุดแล้วลดลงเรื่อย ๆ สำหรับกลุ่มที่มีรายได้สูงขึ้น เราก็จะได้ระบบภาษีและรายได้ที่มีลักษณะถดถอย (regressive) อย่างเห็นได้ชัด แต่ถ้าในทางกลับกัน อัตราภาษีดังกล่าวมีอัตราต่ำสำหรับกลุ่มรายได้น้อยและเพิ่มสูงขึ้นตามกลุ่มที่มีรายได้สูงขึ้น ระบบภาษีก็จะมีลักษณะก้าวหน้า (progressive) แต่ถ้าอัตราภาษีคงที่ คืออยู่ในระดับเดียวกันตลอดทุก ๆ กลุ่มรายได้ ระบบภาษีจะมีลักษณะเป็นสัดส่วน (proportional) กับรายได้ อัตราดังกล่าวอาจจะขึ้น ๆ ลง ๆ ไม่แน่นอน แต่ถ้าอยู่ในระดับอัตราที่ใกล้เคียงกันมากก็อาจเรียกได้ว่าเป็นระบบภาษีที่มีลักษณะเป็นสัดส่วนขึ้น ๆ ลง ๆ กับรายได้ (wandering proportionality)

สำหรับในกรณีประเทศไทยนั้น เราเชื่อว่าระบบภาษีและรายได้ของรัฐจะมีแนวโน้มที่จะมีลักษณะถดถอย หรืออย่างดีที่สุดก็มีลักษณะเป็นสัดส่วนขึ้น ๆ ลง ๆ กับรายได้ ทั้งนี้ก็ด้วยเหตุผลประการสำคัญที่ว่า แหล่งของรายได้มาจากภาษีทางอ้อมและภาษีอื่น ๆ ซึ่งกลุ่มผู้มีรายได้น้อยมีโอกาสต้องถูกเก็บมากกว่ากลุ่มอื่น ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ถ้าผลที่ได้เป็นไปตามที่เราได้ตั้งข้อสมมติไว้จริง การศึกษาค้นคว้า^๕ ก็จะเป็นหลักฐานและข้อสนับสนุนอีกอันหนึ่ง ที่จะกระตุ้นให้ผู้วางนโยบายทางการคลังเห็นถึงความไม่ยุติธรรมของระบบภาษีและรายได้ และพยายามหาทางที่จะปฏิรูประบบภาษีอันจะก่อให้เกิดความเท่าเทียมกันในรายได้ของราษฎรเพิ่มขึ้น

ในตอนที่สองของบทความนี้ เราจะพิจารณาถึงลักษณะและวิธีการหาการกระจายรายได้ของครอบครัวไทย เพื่อที่จะใช้เป็นฐานในการหาดัชนีการเสียภาษีที่แท้จริงต่อไป ตอนที่สามเป็นการวิเคราะห์ประเภทของภาษีและรายได้ของรัฐบาล . พร้อมกับการพิจารณาว่าภาระขั้นสุดท้าย (incidence) ของภาษีและรายได้ดังกล่าวควรจะตกอยู่กับใคร ภายใต้หลักการอันใด

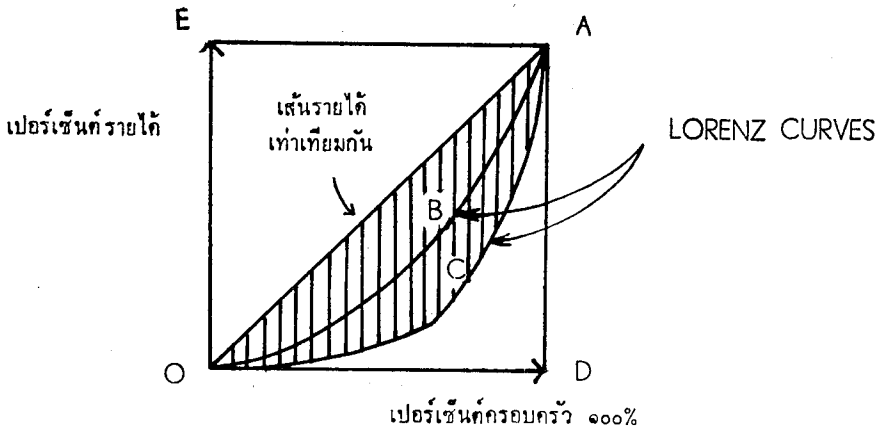
ตอนที่สี่ เราจะกระจายภาระของภาษีและรายได้ของรัฐที่เราได้พิจารณาแล้วไปตามกลุ่มรายได้ต่าง ๆ ตามฐานหรือสูตรการกระจายภาระ (allocation bases) ซึ่งเราจะกำหนดขึ้น จากนั้นเราจะใช้รายได้ของแต่ละกลุ่มมาถ่วงเพื่อให้ทราบถึงอัตราการเสียภาษีที่แท้จริงต่อไป ตอนสุดท้ายเราจะชี้ให้เห็นถึงข้อดีและข้อบกพร่องในวิธีการศึกษาของเรา พร้อมทั้งพิจารณาถึงแนวทางการวิจัยที่ควรจะมีต่อไปด้วย

๒. การกระจายรายได้ของครอบครัวไทย^๓

ในกรณีที่เรารู้อะไรบ้างเกี่ยวกับรายได้ของครอบครัวทุกครอบครัวทั่วประเทศ เราก็สามารถหาตารางการกระจายรายได้ของประเทศได้ โดยการกำหนดชั้นของรายได้ (size class of income) มากหรือน้อยตามแต่จะต้องการ แล้วนับความถี่ (frequency) ดูว่า ครอบครัวที่ตกอยู่ในแต่ละช่วงของรายได้มีจำนวนเท่าไร และในแต่ละชั้นของรายได้ชั้นนั้น มีรายได้รวมกันทั้งหมดเท่าไร เมื่อเราเปรียบเทียบจำนวนครอบครัวในแต่ละชั้นของรายได้กับรายได้ทั้งหมดของชนชั้นนั้นๆ เราก็จะรู้แบบแผนของการกระจายรายได้ของประเทศตามที่เราต้องการได้ ยกตัวอย่างเช่นจำนวนครอบครัวที่อยู่ในชั้นรายได้ต่ำสุดอาจจะมีถึง ๔๐% ของครอบครัวทั่วประเทศ แต่รายได้ทั้งหมดของครอบครัวในชั้นรายได้ชั้นนี้อาจมีเพียง ๑๐% ของรายได้ทั้งหมดทั้งประเทศก็ได้ ดังนั้น เป็นต้น บางครั้งเราก็ไม่แบ่งครอบครัวออกตามชนชั้นของรายได้ หากแต่จะแบ่งจำนวนครอบครัวออกเป็นส่วนๆ เท่าๆ กัน (fractile or percentile groups) อาจจะเป็น ๔ กลุ่ม ๕ กลุ่ม ๑๐ กลุ่ม หรือมากกว่านั้นก็ได้ตามแต่จะประสงค์ จากนั้นก็ดูว่าในแต่ละกลุ่มมีรายได้ทั้งหมดใกล้เคียงหรือแตกต่างกันอย่างไร ไม่ว่าเราจะแบ่งตามชั้นของรายได้ หรือตามจำนวนกลุ่มเท่าๆ กัน เปอร์เซนต์ของจำนวนครอบครัวกับเปอร์เซนต์ของรายได้ทั้งหมดจะบอกให้เรารู้ถึงสภาพของการกระจายรายได้ในขั้นต้นทันทีว่ามีความเท่าเทียมกันหรือไม่ กล่าวคือ การกระจายรายได้ที่เท่าเทียมกันจริงๆ นั้น จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อเปอร์เซนต์ของแต่ละกลุ่มครอบครัวกับเปอร์เซนต์รายได้ของกลุ่มนั้นๆ เท่ากัน ซึ่งไม่มีประเทศใดในโลกมีการกระจายรายได้เช่นว่านี้ เพราะฉะนั้นเราจึงต้องหาวิธีวัดความสูงต่ำ (degree) ของความไม่เท่ากันของรายได้ (income inequality) ซึ่งความจริงแล้วมีอยู่มากมาย^๔ แต่วิธีที่นิยมแพร่หลายที่สุดคือ การหาจากเส้น Lorenz Curve (ดูรูปที่ ๑)

รูปที่ ๑

เส้น Lorenz Curve แสดงความไม่เท่าเทียมกัน
ของการกระจายรายได้



ถ้าเราสมมติให้แกนนอนของรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสรูปหนึ่งแสดงถึงเปอร์เซ็นต์สะสม (ตั้งแต่ ๐-๑๐๐%) ของจำนวนครอบครัวตามชั้นของรายได้ต่างๆ ที่เราได้กำหนดขึ้น และแกนตั้งแสดงถึงเปอร์เซ็นต์สะสมของรายได้ทั้งหมดของครอบครัวที่เรากำลังพิจารณาอยู่ เมื่อเรากำหนด (plot) จุดซึ่งเข้าคู่กัน (correspond) ระหว่างเปอร์เซ็นต์จำนวนครอบครัวในระดับรายได้หนึ่งกับเปอร์เซ็นต์รายได้ทั้งหมดของครอบครัวในระดับรายได้นั้นๆ ลงในรูปสี่เหลี่ยมที่วางนี้ แล้วต่อจุดต่างๆ เหล่านี้เข้าด้วยกัน จากมุมล่างซ้ายถึงมุมขวาบน เราก็จะได้เส้น Lorenz Curve เส้นนี้จะอยู่ภายใต้เส้นทแยงมุม OA ในรูปที่ ๑ ซึ่งเป็นเส้นแสดงถึงความเท่าเทียมกันของรายได้ของแต่ละครอบครัวโดยสมบูรณ์ กล่าวคือบนเส้นนี้แสดงถึงว่าทุกครอบครัวมีรายได้เท่ากันหมด

เส้น Lorenz Curve ที่อยู่ใกล้กับเส้นทแยงมุมนี้มาก ก็แสดงว่าการกระจายรายได้มีความเท่าเทียมกันมาก แต่ถ้าโค้งห่างออกไปมากเท่าไร ความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ก็มากขึ้นเท่านั้น เพราะฉะนั้น ในรูปที่ ๑ เส้น OBA ย่อมแสดงถึงการกระจายรายได้ที่มีความเท่าเทียมกันมากกว่าการกระจายรายได้ตามเส้น OCA เพื่อให้ได้มาซึ่งดัชนีที่ใช้กำหนดความไม่เท่า

เทียบกันของรายได้ที่แน่นอน C. Gini นักเศรษฐศาสตร์ชาวอิตาลีเลือกใช้วิธีคำนวณหาเนื้อที่ซึ่งอยู่ระหว่างเส้นทแยงมุมของ Lorenz Box กับเส้น Lorenz Curve หรือเนื้อที่ที่แรเงา ในรูปที่ ๑ แล้วหารด้วยเนื้อที่ภายใต้เส้นทแยงมุมทั้งหมด ตัวเลขที่ได้เรียกว่า Concentration Ratio (CR) หรือที่รู้จักกันดีกว่าในชื่อว่า Gini Coefficient ซึ่งจะมีค่าระหว่าง ๐ ถึง ๑ นับจากความเท่าเทียมกันโดยสมบูรณ์ (ค่า ๐) ไปจนถึงความไม่เท่าเทียมกันโดยสิ้นเชิง (ค่า ๑) เพราะฉะนั้น CR ค่า .๕๐ ย่อมแสดงถึงความเท่าเทียมกันของรายได้มากกว่า CR ค่า .๖๐ ดังนั้นเป็นต้น

ที่เรากล่าวมาแล้วทั้งหมดนี้ เป็นการหาการกระจายรายได้ของครอบครัว เมื่อเราสามารถรู้ถึงรายได้ของแต่ละครอบครัวในประเทศ ทว่าตามสภาพความเป็นจริงแล้ว ข้อมูลดังกล่าวหาได้ยากมาก เมื่อประเทศหนึ่ง ๆ มีการสำรวจสำมะโนประชากร หน่วยสถิติอาจจะใส่คำถามเกี่ยวกับรายได้ลงไปด้วยได้ แต่ก็จะทำให้กระบวนการสำรวจทั้งหมดยุ่งยากและเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นอีกไม่ใช่น้อย อาจจะเป็นเพราะเหตุนี้ก็ได้ การสำรวจสำมะโนประชากรครั้งล่าสุดของประเทศไทยในปี ๒๕๑๓ จึงไม่มีคำถามเกี่ยวกับรายได้รวมอยู่ด้วย อย่างไรก็ตาม เราสามารถคำนวณหาการกระจายรายได้ของประเทศได้โดยวิธีอื่น อาทิ เช่น คำนวณจากบัญชีรายได้ประชาชาติ คำนวณจากหลักฐานการยื่นเสียภาษีเงินได้ส่วนบุคคล และคำนวณจากการสำรวจตัวอย่าง (sample survey) รายได้รายจ่ายของครอบครัว แล้วนำมาปรับให้คลุมถึงครอบครัวทั่วประเทศ วิธีหลังนี้เป็นวิธีที่ใช้กันมากที่สุด เพราะถึงแม้ว่า จะต้องประสบกับปัญหาความผิดพลาดทางสถิติและปัญหาอื่น ๆ โอกาสที่จะทำให้ผลที่ได้มีความแน่นอนและเชื่อถือได้ ก็มีมากกว่าวิธีอื่นด้วย ข้อมูลเกี่ยวกับการกระจายรายได้ล่าสุดของประเทศไทยก็มาจากการสำรวจประเภทนี้ กล่าวคือได้มาจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคม หรือบางครั้งก็เรียกว่าการสำรวจรายการใช้จ่ายของครัวเรือน พ.ศ. ๒๕๑๑-๒๕๑๒ ซึ่งสำนักงานสถิติแห่งชาติเป็นผู้ดำเนินการสำรวจ ด้วยเหตุนี้เราจึงตัดสินใจใช้รายงานการสำรวจดังกล่าวเป็นพื้นฐานในการประมาณการกระจายรายได้ของครอบครัวไทยในปี ๒๕๑๒

จุดประสงค์ขั้นต้นของการสำรวจครั้งนี้ก็เพื่อศึกษาถึงโครงสร้างของครัวเรือนและการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการใช้จ่ายของประชาชน แต่ข้อมูลที่ได้อีกก็สามารถนำมาใช้แจกแจงรายได้ของครัวเรือนได้ เพื่อความสะดวกในการศึกษา เราจะถือเสมือนว่าตัวเลขที่ได้จากการสำรวจเป็นตัวเลขปี ๒๕๑๒ ของครอบครัวตัวอย่าง ซึ่งเราจะสมมติว่าเป็นตัวแทนที่แท้จริง (true representatives) ของครอบครัวทั่วประเทศ การที่เรายอมสมมติเช่นนั้น ก็เพราะว่าผล

ของการสำรวจครั้งนี้ถูกต้องสมบูรณ์ในทางสถิติและน่าเชื่อถือได้มากที่สุด เพื่อให้แบบแผนรายได้รายจ่ายของครอบครัวตัวอย่างที่ได้จากการสำรวจเป็นแบบแผนของครอบครัวทั่วประเทศ เรา นำตัวเลขที่ได้มาขยายออก (blow up) โดยใช้จำนวนครอบครัวทั่วประเทศ ซึ่งได้จากรายงาน ผลการสำรวจสำมะโนประชากรและเคหะนคร พ.ศ. ๒๕๑๓^๖ ไปคู่กับการกระจายจำนวนครอบครัว ในตัวอย่าง (sample household distribution) เพื่อให้ได้การกระจายจำนวนครอบครัว ทั่วประเทศ แบ่งตามชั้นของรายได้ต่าง ๆ กัน^๗ จากนั้นก็นำเอาจำนวนครอบครัวในแต่ละชั้น รายได้ ไปคู่กับรายได้เฉลี่ยของชั้นรายได้นั้น ๆ ซึ่งได้มาจากการสำรวจเช่นกัน เมื่อรวมกันทุก ชั้นแล้ว เราก็จะได้รายได้ทั้งหมดของครอบครัวทั่วประเทศ รายได้ดังกล่าวจะมีลักษณะเป็น รายได้ส่วนตัว (personal income) มากกว่ารายได้ประชาชาติ (national income) ตามหลัก ของการทำบัญชีรายได้ประชาชาติ ทั้งนี้เพราะมิได้รวมเอารายได้ที่เป็นสิ่งของ (income in kind) รายได้ที่ไม่มีตัวตน แต่กะเอาเอง (imputed income) เช่น มิได้รวมค่าเช่าบ้านของผู้ที่มีบ้าน อยู่เป็นของตัวเอง และเงินออมของบริษัท (corporate retained earnings) ไว้ แต่รวม เอาเงินได้เปล่า (transfer income) เข้าไว้ด้วย จริงอยู่เราสามารถหาข้อมูลเกี่ยวกับรายได้ ประเภทที่เป็นสิ่งของได้จากเทปผลการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ซึ่งมีได้นำออกเผย แพร่ แต่ตัวเลขดังกล่าวอาจยังไม่สมบูรณ์และถูกต้องที่สุดนัก อีกประการหนึ่ง ถ้าเรา คัดลึนใจที่จะรวมเอารายได้ประเภทนี้ เข้าในขอบเขตของคำว่า “รายได้” ของเรา เราควร จะต้องรวมเอารายได้ประเภทไม่มีตัวตน และเงินออมของบริษัทเข้าไปด้วยเพื่อความสมคูลย์ แต่เนื่องจากรายได้ประเภทหลังนี้ เราไม่มีข้อมูลอยู่เลย จึงจำเป็นต้องเลิกล้มความพยายาม ที่จะปรับรายได้ให้สมบูรณ์ครบถ้วนขึ้น และจะยึดแต่รายได้ทั้งหมดที่เป็นเงินสดแต่เพียง อย่างเดียว

สถิติเกี่ยวกับการกระจายรายได้ของครอบครัวในปี ๒๕๑๒ เราได้แสดงไว้แล้วใน ตารางที่ ๑

รายได้ต่าง ๆ ที่เราได้แสดงไว้ในแต่ละชั้นรายได้ เป็นรายได้ซึ่งยังไม่ได้หักส่วนที่เป็นภาษีและรายได้ของรัฐบาลออก เป็นที่น่าสังเกตว่ารายได้ทั้งหมดซึ่งเราได้จากวิธีการคำนวณ เช่นนี้น้อยกว่ารายได้ส่วนตัวจากบัญชีประชาชาติปี ๒๕๑๒ ซึ่งมีจำนวนเท่ากับ ๑๐๔,๔๕๒.๑ ล้านบาทอยู่ ๓๘,๘๐๐.๑ ล้านบาทหรือ ๓๘.๑๐% ความแตกต่างดังกล่าวอาจจะอธิบายได้ว่าเกิด ขึ้นจากการที่เรามิได้รวมเอารายได้ที่เป็นสิ่งของ และรายได้อื่น ๆ เข้าไปในตัวเลขจากผลการ สำนวนนั่นเอง

ตารางที่ ๑
สถิติเกี่ยวกับการกระจายรายได้ของครอบครัวปี ๒๕๑๒

ชั้นของรายได้	ต่ำกว่า ๓,๐๐๐	๓,๐๐๐- ๕,๕๕๕	๖,๐๐๐- ๘,๕๕๕	๙,๐๐๐- ๑๑,๕๕๕	๑๒,๐๐๐- ๑๔,๕๕๕	๑๕,๐๐๐- ๑๗,๕๕๕	๑๘,๐๐๐ ขึ้นไป	ทุกชั้น
๑. รายได้เฉลี่ยต่อครอบครัว								
- ในเขตเทศบาล	๑,๗๓๑.๕	๔,๔๒๐.๖	๗,๓๗๓.๐	๑๐,๒๘๐.๕	๑๓,๑๓๑.๐	๑๖,๑๖๗.๐	๔๒,๐๕๖.๕	๒๘,๓๘๕.๕
- นอกเขตเทศบาล	๑,๗๐๐.๖	๔,๒๕๕.๗	๗,๒๖๑.๑	๑๐,๑๕๕.๓	๑๓,๑๑๒.๐	๑๖,๐๐๘.๖	๓๕,๔๒๑.๘	๘,๓๕๕.๓
๒. จำนวนครอบครัว (พัน)								
- ในเขตเทศบาล	๖.๕	๒๕.๖	๕๕.๕	๘๔.๐	๘๕.๕	๗๔.๗	๔๒๕.๐	๗๖๒.๑
- นอกเขตเทศบาล	๑,๔๑๖.๖	๑,๓๗๖.๗	๘๕๐.๗	๕๐๒.๗	๓๑๒.๘	๑๕๗.๕	๔๔๕.๐	๕,๑๔๖.๔
- ทั้งประเทศ	๑,๔๒๓.๕	๑,๔๐๖.๔	๕๙๖.๖	๕๘๖.๗	๓๙๗.๗	๒๓๒.๖	๘๗๔.๐	๕,๙๐๘.๕
๓. รายได้เป็นเงินทั้งหมด (ล้าน)								
- ในเขตเทศบาล	๑๒.๐	๑๓๑.๐	๔๑๒.๔	๘๖๓.๕	๑,๑๓๑.๓	๑,๒๐๗.๒	๑๗,๘๗๔.๒	๒๑,๖๓๒.๐
- นอกเขตเทศบาล	๒,๔๐๕.๐	๕,๘๖๔.๔	๖,๔๖๗.๔	๕,๑๔๐.๑	๔,๑๐๘.๘	๓,๑๖๘.๗	๑๕,๙๐๔.๔	๔๓,๐๒๐.๐
- ทั้งประเทศ	๒,๔๑๗.๐	๕,๙๕๕.๔	๖,๘๗๙.๘	๕,๙๖๘.๐	๕,๒๓๙.๑	๔,๓๗๕.๙	๓๓,๗๗๘.๖	๖๔,๖๕๒.๐
๔. เปอร์เซนต์การแจกแจง								
- จำนวนครอบครัว	๒๔.๑๕	๒๓.๘๐	๑๖.๐๒	๕.๕๓	๖.๗๕	๔.๖๑	๑๔.๘๐	๑๐๐.๐๐
- รายได้ทั้งหมด	๓.๗๔	๕.๒๗	๑๐.๖๔	๕.๒๓	๘.๐๕	๖.๗๗	๕๒.๒๖	๑๐๐.๐๐
๕. Gini Concentration Ratio = .๕๒๖๕								

ที่มา : เทปและรายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคม พ.ศ. ๒๕๑๑ - ๒๕๑๒ สำนักงานสถิติแห่งชาติ
รายงานการสำรวจสำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. ๒๕๑๓ สำนักงานสถิติแห่งชาติ

๓. ภาระของภาษีและรายได้ของรัฐบาล

รายได้ของรัฐบาลอาจแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ ได้คือ รายได้จากการเก็บภาษีอากร (tax revenues) และรายได้ที่รัฐบาลหาได้เองซึ่งไม่ใช่การเก็บภาษีอากร (non-tax revenues) รายได้ประเภทแรกคงไม่มีปัญหาทางความเข้าใจแต่อย่างใด ส่วนรายได้ประเภทที่สองได้แก่ การขายสิ่งของและบริการของรัฐบาล เงินนำส่งรัฐของรัฐวิสาหกิจบางประเภท และรายได้จากกิจการผูกขาดบางประเภท เนื่องจากเราต้องการศึกษาถึงบทบาทของรัฐบาลในฐานะเป็นผู้ตัดสินควบคุมและดำเนินนโยบายรายได้ได้เองโดยเต็มที่ เราจึงตัดรายได้ซึ่งรัฐบาลไม่มีอำนาจที่จะควบคุมได้เต็มที่ เช่น เงินช่วยเหลือจากต่างประเทศ การกู้เงินจากภายในและภายนอกประเทศ เป็นต้น

ก. ประเภทของภาษีและรายได้อื่น ๆ ของรัฐบาล

การแยกประเภทของภาษีที่นิยมกันแพร่หลายก็คือ แยกเป็นภาษีทางตรงและภาษีทางอ้อม ภาษีที่จัดว่าเป็นภาษีทางตรงก็เพราะว่าผู้ที่ถูกเรียกเก็บภาษีเป็นผู้รับภาระโดยตรงโดยไม่สามารถผลักต่อไปให้ผู้ใดได้อีก ส่วนภาษีทางอ้อมนั้นผู้ถูกเก็บสามารถผลักภาระภาษีต่อไปให้ผู้อื่นได้ (โดยปกติคือผู้บริโภค) สำหรับในประเทศไทย ภาษีทางตรงได้แก่ ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา และในบางกรณีภาษีเงินได้ของนิติบุคคล (ดูข้อ ข. ข้างล่าง) และส่วนหนึ่งของภาษีทรัพย์สิน ส่วนภาษีทางอ้อมโดยปกติได้แก่ ภาษีการค้า ภาษีโภกภันท์ ภาษีสินค้าขาเข้าและขาออก รายได้อื่น ๆ ของรัฐบาลจะมีลักษณะของภาษีทางตรง ทางอ้อม และเงินที่เก็บจากผู้ใช้ผลประโยชน์ (user charges) ปะปนกันไป เช่น ค่าภาคหลวงทรัพยากรธรรมชาติ ค่าธรรมเนียมอนุญาตต่าง ๆ ค่าพรีเมียมข้าว รายได้จากการขายสิ่งของและบริการ กำไรของรัฐวิสาหกิจเฉพาะส่วนที่ส่งให้รัฐ เงินส่วนแบ่งจากธนาคารแห่งประเทศไทย เงินค่าปรับ และรายได้เบ็ดเตล็ดอื่น ๆ เช่น ดอกเบี้ยเงินกู้ หรือรายได้จากการทำเหรียญกษาปณ์ เนื่องจากเราสนใจเฉพาะบทบาททางการภาษีและรายได้ของรัฐบาลกลาง ภาษีหรือรายได้อื่น ๆ ซึ่งเก็บโดยส่วนการปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อใช้ในการดำเนินการของส่วนการปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น อาทิเช่น ภาษีโรงเรือนและที่ดิน ภาษีมารุ่ท้องถิ่น ภาษีมาย อากรฆ่าสัตว์ และภาษีเทศบาลอื่น ๆ จึงไม่ได้รวมอยู่ในข่ายการพิจารณาของเราด้วย สถิติตัวเลขเกี่ยวกับภาษีและรายได้ของราชอาณาจักร (ส่วนกลาง) ของทุก ๆ ปีงบประมาณ จะดูได้จาก รายงานเงินรายรับรายจ่ายแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งออกโดย กรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง และประมวลรายได้แผ่นดินของสำนักงานประมาณ

บ. ข้อสมมติเกี่ยวกับการผลักภาระภาษี (Incidence Shifting Assumption)

ผู้ที่เคยเรียนวิชาการคลังหรือทฤษฎีภาษีอากรมา คงจะจำได้ว่าหัวข้อที่สำคัญหัวข้อหนึ่งของวิชานี้ คือการตกเตียงกันทางทฤษฎีว่า ภาษีอะไรควรจะมีการผลักภาระแตกต่างกันอย่างไร แม้กระทั่งทุกวันนี้ก็ยังมียาษีอีกหลายชนิดที่นักเศรษฐศาสตร์ยังลงเอยกันไม่ได้ว่าภาระของมันควรจะตกอยู่กับใคร โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษีเงินได้นิติบุคคล^๕ ในที่นี้เราจะไม่พิจารณาข้อตกเตียงทางทฤษฎีดังกล่าวซ้ำอีก เพียงแต่จะกล่าวว่าข้อสมมติเกี่ยวกับการผลักภาระภาษีที่จะใช้ต่อไปนี้เป็นข้อสมมติที่เราพิจารณาแล้วเห็นว่าถูกต้องและเหมาะสมที่สุดสำหรับประเทศไทย

๑. ภาระภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาจะตกอยู่กับผู้เสียภาษีหรือผู้มีเงินได้โดยตรง ข้อสมมตินี้เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป

๒. ส่วนภาระภาษีเงินได้นิติบุคคลนั้น เราสมมติให้นิติบุคคลที่เสียผลักภาระทั้งหมดไปยังผู้บริหารในรูปของราคาสินค้าที่แพงขึ้น แต่จะไม่สมมติว่าได้มีการผลักภาระไปสู่ผู้จ้างผู้รับจ้างทำงานในรูปของค่าจ้างที่ถูกลงแต่อย่างใด

๓. เราจะสมมติให้ภาระของภาษีการขายทั่วไปและภาษีการขายเฉพาะตกอยู่กับผู้บริหารทั้งหมดมากหรือน้อยตามแบบแผนการใช้จ่ายของครอบครัว ข้อสมมติดังกล่าวให้รวมถึงภาษีศุลกากรด้วย

๔. ส่วนภาษีสินค้าขาออกนั้น โดยปกติแล้ว ผู้บริโภคในต่างประเทศจะต้องเป็นผู้รับภาระ แต่เนื่องจากความยืดหยุ่นของอุปสงค์ของผู้บริโภคต่างประเทศที่มีต่อสินค้าขาออกเกือบทุกอย่างของไทยมีระดับสูงมาก^๖ ประกอบกับไทยเราเป็นเพียงผู้ส่งออกเล็กๆ ในเกือบทุกๆ สินค้าเช่นกัน เราจึงเห็นสมควรที่จะสมมติว่าผู้ผลิตภายในประเทศเป็นผู้รับไว้ทั้งสิ้น ทั้งนี้ให้รวมถึงค่าพรีเมียมข้าวด้วย ซึ่งก็คือ ภาษีสินค้าขาออกอย่างหนึ่งนั่นเอง

๕. ส่วนหนึ่งของภาษีจากทรัพย์สิน เราจะถือว่าเป็นภาษีทางตรง และตกกับผู้มีทรัพย์สิน เช่น ภาษีจดทะเบียนอสังหาริมทรัพย์ ภาษียกยนต์ส่วนบุคคล แต่อีกส่วนหนึ่งจะเป็นภาษีทางอ้อมธรรมดาได้แก่ ภาษีซึ่งเก็บจากรกยนต์โดยสวรส และรกยนต์บรรทุก

๖. ภาระของภาษีทรัพย์สินทางสังคม เราสมมติให้ตกอยู่กับผู้บริหารหรือผู้ใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินนั้นๆ เช่นเดียวกับกับภาษีสัญญาการอนุญาตต่างๆ

๗. เงินหรือกำไรที่รัฐบาลได้รับจากการขายสิ่งของและบริการ กิจการผูกขาดหรือที่ได้รับส่งมอบจากรัฐวิสาหกิจ ให้ถือว่าเป็นภาษีทางอ้อมชนิดหนึ่ง ฉะนั้น ภาระจึงตกอยู่กับผู้บริหาร ซึ่งบริโภคสินค้าหรือบริการของส่วนราชการดังกล่าว

๘. ภาวะของภาษีและรายได้อื่นๆ ซึ่งมีได้กล่าวถึงข้างบน เราได้พิจารณาเป็นรายๆ ไปว่า ควรจะอยู่ในรูปใด

๙. ภาวะภาษีและรายได้ซึ่งเราพิจารณานี้ จะเป็นภาวะที่ตกอยู่กับครอบครัวภายในประเทศ (resident households) เท่านั้น ส่วนที่เราแน่ใจว่าจะไปตกแก่ครอบครัวนอกประเทศ เราจะหักออกเท่าที่จะทำได้ ยกตัวอย่างเช่น ภาษีน้ำมันไอพ่น หรือค่าธรรมเนียมการบินซึ่งเก็บจากผู้โดยสารทั้งหมดกว่า ๗๐ ล้านบาทในปี ๒๕๑๒ เราจะนำไปคิดเป็นภาวะของครอบครัวในประเทศเพียง ๒๐% เพราะนั่นเป็นจำนวนผู้ที่ไปใช้บริการสนามบินซึ่งเป็นคนไทย^{๑๐} ส่วนที่เหลือเราหักออกเพราะภาวะไปตกอยู่กับชาวต่างประเทศซึ่งได้เดินทางผ่านเข้ามา

ประเภทและปริมาณของภาษีและรายได้ต่างๆ ของปี ๒๕๑๒ เราได้แสดงไว้แล้วในตารางที่ ๒

ตารางที่ ๒
ประเภทและปริมาณของภาษีและรายได้ของรัฐบาล พ.ศ. ๒๕๑๒
ส่วนที่ภาระตกแก่ครอบครัวในประเทศ (ล้านบาท)

ประเภทภาษีและรายได้	ปริมาณ	%	ประเภทภาษีและรายได้	ปริมาณ	%
๑. ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา	๑,๑๑๕.๕	๖.๐๔	๕. ภาษีจากทรัพย์สิน	๓๕๐.๑	๒.๑๑
๒. ภาษีเงินได้นิติบุคคล	๘๕๑.๑	๔.๕๕	๑๐. รายได้จากกิจการผูกขาด	๖๐๕.๓	๓.๒๗
๓. ภาษีการก้ำและอากรแสตมป์	๓,๔๕๐.๕	๑๘.๘๔	๑๑. ค่าขายของและบริการ	๓๑๖.๑	๑.๖๑
๔. ภาษีการขายเฉพาะ	๒,๕๒๑.๑	๑๓.๖๑	๑๒. รัฐวิสาหกิจ	๖๓๖.๔	๓.๔๔
๕. ภาษีสินค้าขาออก	๔๒๔.๓	๒.๒๕	๑๓. อื่น ๆ	๕๕๕.๓	๕.๑๒
๖. ภาษีสินค้าขาเข้า	๕,๒๕๔.๐	๒๗.๕๘			
๗. ค่าพรემียมข้าว	๑,๒๓๕.๖	๖.๖๗			
๘. ค่าภาคหลวงและกรรมเนียบอนุญาต	๖๕๑.๘	๓.๖๓	ทั้งหมด	๑๘,๕๒๕.๒	๑๐๐.๐๐

ที่มา : รายงานเงินรายรับรายจ่ายแห่งราชอาณาจักรไทย ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๑๒
กรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง
ประมวลรายได้แผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๑๒ สำนักงบประมาณ สำนักนายกรัฐมนตรี

ก. ฐานหรือสูตรการกระจายปริมาณและภาระภาษีไปยังกลุ่มรายได้ต่าง ๆ

(Bases of Tax and Burden Allocation)

วิธีการโดยย่อคือ การกระจายปริมาณของภาษีและรายได้แต่ละประเภทออกตามฐานต่าง ๆ และจากฐานเหล่านี้ เราก็จะกระจายไปยังกลุ่มรายได้ต่าง ๆ อีกต่อหนึ่ง วิธีการโดยละเอียดมีดังนี้

๑. เรามีข้อมูลเกี่ยวกับแบบแผนการใช้จ่ายของครอบครัวทั่วประเทศ จากรายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคม พ.ศ. ๒๕๑๑-๒๕๑๒ แบ่งตามขนาดของรายได้ของครอบครัว (by income class) โดยทางสำนักงานสถิติได้แบ่งประเภทของสินค้าและบริการที่ใช้จ่ายออกเป็น ๙ กลุ่มใหญ่ ๆ ด้วยกัน คือ

๑. ค่าอาหารซื้อและปรุงขึ้นที่บ้าน
๒. ค่าอาหารรับประทานนอกบ้าน
๓. ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย ค่าไฟฟ้า เชื้อเพลิง น้ำและเบ็ดเตล็ดในครัว
๔. ค่าเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม และเครื่องแต่งกาย
๕. ค่ายานพาหนะและขนส่ง
๖. ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการบันเทิง การอ่าน และการศึกษา
๗. ค่าตรวจรักษาพยาบาล เกสซ์ภัณฑ์ และค่าบริการส่วนบุคคล
๘. ค่ายาสูบ หมาก และเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ และ
๙. ค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด เงินบริจาค และของขวัญ ค่าภาษีและอื่น ๆ

เนื่องจากรายการประเภทที่หนึ่งและที่สอง เป็นประเภทอาหารเหมือนกันเราจึงเอารวมกันเสีย กลุ่มประเภทสินค้าจึงเหลือเพียง ๘ กลุ่ม

๒. ตัวเลขที่เรามีเป็นค่าใช้จ่ายเฉลี่ยในรายการ ทั้ง ๘ แบ่งตามชั้นของรายได้ต่าง ๆ กัน ฉะนั้น ถ้าเราเอาจำนวนครอบครัว (ตามตารางที่ ๑) คูณเข้าไป เราก็จะได้ค่าใช้จ่ายทั้งหมดของทั้งประเทศ ซึ่งทำให้เราสามารถหาได้ว่า ส่วนแบ่ง (share) ของการใช้จ่ายของแต่ละกลุ่มรายได้ต่อกลุ่มครอบครัวทั้งหมดตามฐานสินค้าต่าง ๆ มีลักษณะเป็นเช่นใด ส่วนแบ่งหรืออัตราส่วนนี้ เราจะใช้เป็นฐานในการกระจายปริมาณภาษีไปตามกลุ่มรายได้ต่าง ๆ

๓. การจะกำหนด (assign) ว่า ส่วนใดของภาษีจะตกอยู่กับรายการสินค้าประเภทใดย่อมต้องอาศัยรายละเอียดของภาษีให้มากที่สุดเท่าที่จะหาได้ ยกตัวอย่างเช่น ภาษีสินค้าขาเข้า เราจะมีรายละเอียดภาษีที่จะกำหนดหรือกระจายไปยังรายการสินค้าต่าง ๆ ทั้ง ๘ ประเภทประมาณ ๕๐ รายการ ภาษีส่วนใหญ่เราไม่ค่อยมีปัญหาในการกระจาย เช่น ภาษีเก็บจากผลิตภัณฑ์นมเราก็จ่ายไปยังรายการ

(ก) อาหาร ภาษีจากค้ายทอและผ้าพัน เราก็จ่ายไปยังรายการ

(ข) เสื้อผ้าเป็นต้น แต่ยังมีรายการภาษีอีกหลายรายการที่เราไม่สามารถจ่ายไปยังรายการสินค้าทั้งแปดได้โดยตรง ในกรณีเช่นนี้ เรามีวิธีแก้ไขคือ เพิ่มฐานของการกระจายปริมาณและภาระภาษีออกไปอีก

๔. ฐานที่เพิ่มขึ้นจากแบบแผนการใช้จ่ายบริโภคสินค้าทั้ง ๘ ชนิด มีประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

(ก) กระจายตามแบบแผน การใช้จ่ายบริโภคทั้งหมด (total expenditure pattern) หรือไม่ก็แบบแผนการใช้จ่ายบริโภคเฉพาะสินค้าที่ไม่ใช่อาหาร (total non-food expenditure)

(ข) กระจายตามสัดส่วนของครอบครัวตามชั้นรายได้ต่าง ๆ กัน สำหรับภาษีที่เราเชื่อว่าจะตกอยู่กับทุก ๆ ครอบครัวเท่าเทียมกัน เช่น ค่าปรับต่างๆ ค่าอนุญาตคนต่างด้าว หรือเงินรับคืนจากปีก่อน เป็นต้น

(ค) กระจายตามสัดส่วนของรายได้ของครอบครัวทั่วประเทศ ใช้กับภาษีที่เราเชื่อว่า ภาระจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับฐานะของครอบครัว เช่น ภาษีเงินได้ ภาษียศยนต์ส่วนบุคคล หรือไม่ก็ตามสัดส่วนของรายได้ของครอบครัวบางประเภท เช่น รายได้ของครอบครัวชาวนาในการกระจายภาระค่าพรีเมียมข้าว หรือรายได้ของครอบครัวชาวสวนยางในการกระจายภาระค่าภาษีส่งออกยาง เป็นต้น

ผลการกำหนดหรือกระจายภาษีและรายได้ ออกตามฐานต่าง ๆ และรายละเอียดของฐาน ซึ่งจะเป็นเครื่องมือในการกระจายภาระของภาษีและรายได้ตามชั้นรายได้ต่าง ๆ กัน เราได้แสดงไว้แล้วในตารางที่ ๓ และ ๔ จากตารางดังกล่าวเราจะเห็นว่า เรามีฐานอยู่ทั้งสิ้นที่จะใช้ได้ ๑๖ ฐานด้วยกัน

ตารางที่ ๓
ฐาน (Bases) แห่งการกระจายการภายในและรายได้ปี ๒๕๖๒
 (เปอร์เซ็นต์)

ประเภทของฐาน	ชั้นของรายได้	ต่ำกว่า ๓,๐๐๐	๓,๐๐๐ -		๖,๐๐๐ -		๕,๐๐๐ -		๑๒,๐๐๐ -		๑๕,๐๐๐ -		รวม
			๕,๕๕๕	๖,๕๕๕	๕,๕๕๕	๑๑,๕๕๕	๑๒,๕๕๕	๑๗,๕๕๕	๑๗,๕๕๕	๑๗,๕๕๕			
ค่าใช้จ่ายใน													
๑. อาหาร	๓.๑๔	๑๒.๖๒	๑๓.๔๕	๑๑.๖๕	๕.๔๗	๓.๕๕	๓๘.๐๗	๑๐๐.๐๐					
๒. ที่อยู่อาศัย	๖.๐๕	๑๐.๕๐	๑๑.๗๒	๕.๗๖	๕.๕๕	๗.๒๔	๕๕.๐๔	๑๐๐.๐๐					
๓. เสื้อผ้า	๗.๓๒	๑๓.๐๐	๑๓.๓๔	๑๑.๓๓	๕.๓๖	๖.๕๑	๓๗.๓๔	๑๐๐.๐๐					
๔. ขนส่ง	๗.๔๕	๗.๕๓	๑๑.๖๐	๕.๖๗	๖.๐๗	๖.๕๓	๕๑.๒๕	๑๐๐.๐๐					
๕. การบันเทิงพักผ่อน	๒.๔๗	๖.๒๓	๗.๗๖	๗.๕๒	๕.๗๐	๗.๕๕	๓๕.๒๒	๑๐๐.๐๐					
๖. สุขภาพ บริการส่วนบุคคล	๗.๗๓	๕.๑๗	๑๑.๗๔	๑๑.๕๒	๕.๒๒	๖.๕๓	๓๕.๖๗	๑๐๐.๐๐					
๗. ยาสูบ สุรา	๗.๐๒	๑๑.๗๕	๑๓.๒๕	๑๐.๗๕	๕.๗๖	๗.๒๗	๓๕.๐๕	๑๐๐.๐๐					
๘. อื่น ๆ	๕.๕๗	๕.๒๑	๗.๑๕	๗.๒๖	๕.๖๕	๗.๕๕	๕๑.๕๓	๑๐๐.๐๐					
๙. ค่าใช้จ่ายทั้งหมด	๖.๕๓	๑๑.๗๗	๑๒.๕๖	๑๐.๗๐	๕.๕๓	๗.๕๖	๕๑.๕๕	๑๐๐.๐๐					
๑๐. ค่าใช้จ่ายไม่ใช่อาหารทั้งหมด	๖.๐๓	๑๐.๖๖	๑๑.๗๐	๑๐.๐๒	๕.๕๕	๗.๓๗	๕๕.๗๖	๑๐๐.๐๐					
๑๑. จำนวนครอบครัว	๒๕.๐๕	๒๓.๘๐	๑๖.๐๒	๕.๕๓	๖.๗๕	๕.๖๑	๑๕.๗๐	๑๐๐.๐๐					
๑๒. รายได้ทั้งหมดประเภท ๑ ^ก	-	-	-	-	-	-	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐					
๑๓. รายได้ทั้งหมดประเภท ๒ ^ข	-	-	-	๐.๓๓	๑.๒๐	๒.๑๐	๕๖.๓๗	๑๐๐.๐๐					
๑๔. รายได้ทั้งหมดประเภท ๓ ^ค	๓.๗๔	๕.๒๗	๑๐.๖๕	๕.๒๓	๗.๐๕	๖.๗๗	๕๒.๒๖	๑๐๐.๐๐					
๑๕. รายได้ชาวมา ^ง	๑๓.๐๐	๒๑.๐๐	๑๗.๑๓	๑๗.๒๐	๕.๓๔	๖.๕๖	๑๗.๗๗	๑๐๐.๐๐					
๑๖. รายได้ชาวสวนยาง ^จ	๑๒.๗๐	๑๗.๒๐	๑๕.๕๐	๑๐.๕๐	๗.๗๐	๕.๗๐	๒๗.๕๐	๑๐๐.๐๐					

ที่มา :- รายการ ๑-๑๐ : ข้อมูลจากรายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคม พ.ศ. ๒๕๖๑-๖๒
 รายการ ๑๑ : ตารางที่ ๑
 (ก) กำหนดว่ากลุ่มรายได้สูงสุดเป็นกลุ่มที่รับส่วนแบ่งการไว้ทั้งหมด อาทิเช่น ภาษีรถยนต์ส่วนบุคคล
 (ข) เป็นส่วนแบ่งการของภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ข้อมูลได้มาจากรายงานประจำปี ๒๕๖๒
 กรมสรรพากร กระทรวงการคลัง
 (ค) ส่วนแบ่งรายได้ทั้งหมด ตารางที่ ๑
 (ง) ข้อมูลจากรายงานผลการวิจัยเรื่อง **ภาระหนี้สินและการคลังข้าวของชาววนภาคกลาง ประเทศไทย**
 พ.ศ. ๒๕๖๑/๖๒ โดยศาสตราจารย์ ดร. อภิห นาคสวัสดิ์ กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยแห่งชาติ/USOM
 ๒๕๖๓ หน้า ๔๖
 (จ) ข้อมูลจากรายงานสำมะโนเกษตร พ.ศ. ๒๕๖๖ สำนักงานสถิติแห่งชาติ ปรับใช้สำหรับปี ๒๕๖๒

ตารางที่ ๔
ปริมาณของภาษีและรายได้ของรัฐบาลแต่ละชนิดแบ่งออกตามฐานการกระจายภาระ
พ.ศ. ๒๕๑๒

(ล้านบาท)

ประเภทของภาษีและรายได้อื่น ๆ	ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา	ภาษีเงินได้นิติบุคคล	ภาษีการค้าและอากรแสตมป์	ภาษีการขายเฉพาะ	ภาษีสินค้าขาออก	ภาษีสินค้าขาออก	กำไรเมียนขาว	ค่าเวลาและอนุญาต	ภาษีจากทรัพย์สิน	รายได้จากการผูกขาด	กำไรของและบริวาร	รัฐวิสาหกิจ	อื่น ๆ	รวม
กำไรจ่ายใน														
๑. อาหาร	-	๔๒.๕	๔๐๕.๙	๑๓๘.๖	-	๓๗๗.๘	-	๖.๔	-	-	๗.๗	๖๒.๗	-	๕๘๕.๑
๒. ท่อสูบ	-	๔๐.๗	๖๐๖.๒	๑๒๒.๖	-	๑๕๑.๑	-	๑๘.๘	-	-	๔๖.๐	-	-	๑,๐๖๘.๒
๓. เสอผ้า	-	-	๑๕๕.๕	-	-	๗๐๕.๕	-	-	-	-	-	-	-	๖๖๕.๐
๔. ขนสัตว์	-	๖๘.๕	๓๕๘.๐	๕๕๕.๘	-	๑,๐๕๖.๕	-	๑๓.๕	๕๓.๗	-	๓๘.๗	-	-	๒,๒๖๐.๒
๕. การบันเทิง ทักษิณ	-	-	๕๗.๖	๘๕.๖	-	๑๒๕.๑	-	๒๓๕.๑	-	๑๕๕.๖	๐.๖	-	-	๗๐๒.๗
๖. สุขภาพบริการบุคคล	-	๕๓.๗	๑๑๒.๕	-	-	๒๑๓.๓	-	๕.๘	-	-	-	-	-	๓๕๐.๓
๗. ยาสูบ สุรา	-	๑๔.๘	๑๕๖.๒	๑,๒๕๑.๘	-	๒๘๐.๒	-	๑๐.๐	-	-	๔๕๐.๖	-	-	๒,๒๕๓.๘
๘. อื่น ๆ	-	๖๐.๒	๑๒๖.๗	๐.๑	-	๒๓.๖	-	-	-	-	-	-	-	๒๑๐.๖
๙. กำไรจ่ายทั้งหมด	-	๓๓๖.๒	๗๖๕.๗	๓๖๒.๕	-	๗๑๓.๕	-	๕.๒	๑๐๗.๓	-	๑๕๕.๘	๑๑๐.๐	๑๖๕.๕	๒,๘๐๒.๕
๑๐. กำไรจ่ายไม่ใช่อาหารทั้งหมด	-	๘๕.๗	๓๕๕.๕	-	-	๑,๖๐๓.๐	-	๒๓.๕	-	-	๓.๑	-	๕๑.๒	๒,๑๖๖.๘
๑๑. จำนวนรถบรรทุก	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	๒๐.๘	๑๕๘.๕	๖๓๘.๐	๘๑๗.๓
๑๒. รายได้ทั้งหมดประเภท ๑	-	๔๓.๕	๑๕๗.๐	-	-	-	-	๒๕๕.๕	๕๓.๗	-	-	-	-	๕๓๕.๕
๑๓. รายได้ทั้งหมดประเภท ๒	๑,๑๔๕.๕	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	๑,๑๔๕.๕
๑๔. รายได้ทั้งหมดประเภท ๓	-	๕๕.๕	๖๗.๖	-	๒๑.๐	-	-	-	๑๗๕.๕	-	-	-	-	๔๕๘.๖
๑๕. รายได้ขานา	-	-	๘๗.๖	-	๑๗๕.๕	-	๑,๒๓๕.๖	-	-	-	-	-	-	๑,๕๙๘.๖
๑๖. รายได้ชาวสวนยาง	-	-	-	-	๒๒๗.๕	-	-	-	-	-	-	-	-	๒๒๗.๕
รวม	๑,๑๔๕.๕	๘๕๑.๑	๓,๕๕๐.๕	๒,๕๒๑.๑	๔๒๘.๓	๕,๒๕๖.๑	๑,๒๓๕.๖	๖๕๕.๘	๓๕๐.๑	๖๐๕.๓	๓๖๖.๑	๖๓๖.๕	๕๕๕.๓	๑๘,๕๒๕.๒

ที่มา: ตารางที่ ๒ และ ๓

๔. การกระจายภาระภาษีอากรและรายได้ของรัฐบาลไปยังครอบครัวตามชั้นรายได้ต่าง ๆ กัน

เมื่อเราได้แบ่งแยกภาษีและรายได้ของรัฐต่าง ๆ ออกตามฐานการกระจายภาระแล้ว การหาภาระซึ่งจะตกอยู่กลุ่มรายได้แต่ละกลุ่มก็จะกระทำได้โดยง่าย โดยเอาตารางที่ ๓ และที่ ๔ คู่กัน ผลที่ได้เราได้แสดงไว้แล้วในตารางที่ ๕

ประเภทภาษีและรายได้	ชั้นของรายได้	ต่ำกว่า ๓,๐๐๐	๓,๐๐๐-๔,๕๕๕	๔,๕๕๕-๖,๐๐๐	๖,๐๐๐-๘,๐๐๐	๘,๐๐๐-๑๐,๐๐๐	๑๐,๐๐๐-๑๕,๕๕๕	๑๕,๕๕๕ ขึ้นไป	ทุกชั้น
๑. ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา		—	—	—	๓๗.๔	๑๓๖.๔	๒๓๖.๕	๑,๐๗๗.๘	๑,๔๖๕.๕
๒. ภาษีเงินได้บุคคล	๔๖๖.๖	๘๕.๕	๕๖๖.๖	๘๖๖.๖	๑๓๖.๕	๖๖๖.๖	๘๕๖.๖	๘๖๖.๖	
๓. ภาษีการลาและอกรแสลม	๒๖๖.๖	๓๖๖.๖	๔๖๖.๖	๓๖๖.๕	๓๖๖.๕	๓๖๖.๕	๒๖๖.๕	๓,๖๖๖.๕	
๔. ภาษีการขายและ	๑๖๖.๖	๒๖๖.๕	๓๖๖.๕	๒๖๖.๕	๒๖๖.๕	๒๖๖.๕	๑๖๖.๖	๒,๖๖๖.๕	
๕. ภาษีสินค้าส่งออก	๕๖๖.๖	๖๖๖.๖	๖๖๖.๖	๕๖๖.๖	๕๖๖.๖	๕๖๖.๖	๒๖๖.๕	๕๖๖.๖	
๖. ภาษีสินค้าขาเข้า	๓๖๖.๕	๕๖๖.๖	๖๖๖.๖	๕๖๖.๖	๕๖๖.๖	๕๖๖.๖	๒๖๖.๕	๕,๖๖๖.๕	
๗. ภาษีทรัพย์สิน	๑๖๖.๖	๒๖๖.๕	๒๖๖.๕	๒๖๖.๕	๒๖๖.๕	๒๖๖.๕	๒๖๖.๕	๑,๖๖๖.๕	
๘. ภาษีการขนส่ง	๒๖๖.๕	๒๖๖.๕	๒๖๖.๕	๒๖๖.๕	๒๖๖.๕	๒๖๖.๕	๒๖๖.๕	๒๖๖.๕	
๙. ภาษีจากทรัพย์สิน	๑๖๖.๖	๒๖๖.๕	๒๖๖.๕	๒๖๖.๕	๒๖๖.๕	๒๖๖.๕	๒๖๖.๕	๒๖๖.๕	
๑๐. รายได้กิจการผูกขาด	๑๖๖.๖	๒๖๖.๕	๒๖๖.๕	๒๖๖.๕	๒๖๖.๕	๒๖๖.๕	๒๖๖.๕	๒๖๖.๕	
๑๑. ภาษีขายของและบริวาร	๒๖๖.๕	๒๖๖.๕	๒๖๖.๕	๒๖๖.๕	๒๖๖.๕	๒๖๖.๕	๒๖๖.๕	๒๖๖.๕	
๑๒. รัฐวิสาหกิจ	๒๖๖.๕	๒๖๖.๕	๒๖๖.๕	๒๖๖.๕	๒๖๖.๕	๒๖๖.๕	๒๖๖.๕	๒๖๖.๕	
๑๓. อื่น ๆ	๒๖๖.๕	๒๖๖.๕	๒๖๖.๕	๒๖๖.๕	๒๖๖.๕	๒๖๖.๕	๒๖๖.๕	๒๖๖.๕	
รวม		๑,๖๖๖.๕	๒,๖๖๖.๕	๒,๖๖๖.๕	๑,๖๖๖.๕	๑,๖๖๖.๕	๑,๖๖๖.๕	๑,๖๖๖.๕	๑๖,๖๖๖.๕

ที่มา: ตารางที่ ๑, ๓ และ ๔

จากตารางที่ ๕ นี้ จะเห็นว่า เราสามารถกระจายภาระของภาษีและรายได้ของรัฐบาลทุกประเภทออกตามชั้นต่าง ๆ ของรายได้โดยครบถ้วน จะสังเกตได้ว่า กลุ่มที่มีรายได้

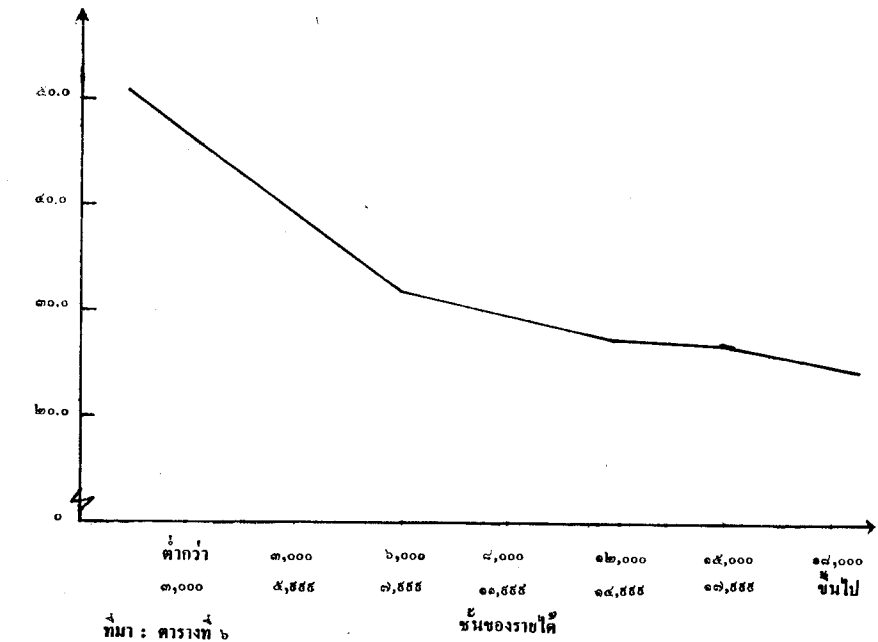
สูงสุดเป็นกลุ่มที่แบกภาระซึ่งคิดเป็นจำนวนเงินมากกว่ากลุ่มรายได้อื่นใดทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นภาษีใดหรือรายการรายได้ใด แต่ถ้าเราจะยึดหลักการเก็บภาษีตามความสามารถที่จะจ่ายได้ (ability to pay principle) แล้ว ก็ไม่แน่ว่า จำนวนภาษีที่แต่ละกลุ่มเสียไปนั้นได้แสดงถึงความสามารถที่แต่ละกลุ่มจะจ่ายได้เท่าเทียมกัน วิธีที่จะรู้ได้แน่ชัดวิธีหนึ่ง คือ การหาอัตราการเสียภาษีที่แท้จริง (Effective Rates) ของภาษีและรายได้ดังกล่าว ซึ่งก็คือการเอาจำนวนภาษีที่แต่ละกลุ่มเสียไป ไปเทียบสัดส่วนกับรายได้ทั้งหมดของแต่ละกลุ่ม หรือการเอาตัวเลขรายได้จากตารางที่ ๑ มาหารตารางที่ ๕ นั้นเอง ผลลัพธ์ที่ได้เราได้แสดงไว้ในตารางที่ ๖

ตารางที่ ๖ อัตราการเสียที่แท้จริง (Effective Rates) ของภาษี และรายได้ของรัฐบาล แบ่งตามชั้นของรายได้ของครอบครัว ปี ๒๕๑๒ (เปอร์เซ็นต์)							
ชั้นของรายได้ ประเภทของภาษี และรายได้	ต่ำกว่า ๓,๐๐๐	๓,๐๐๐- ๕,๕๕๕	๖,๐๐๐- ๘,๕๕๕	๙,๐๐๐- ๑๑,๕๕๕	๑๒,๐๐๐- ๑๔,๕๕๕	๑๕,๐๐๐- ๑๗,๕๕๕	๑๘,๐๐๐ ขึ้นไป
๑. ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา	-	-	-	๐.๐๖	๐.๒๖	๐.๕๔	๑.๑๕
๒. ภาษีเงินได้บุคคล	๑.๕๗	๑.๔๕	๑.๔๑	๑.๓๕	๑.๔๓	๑.๓๕	๑.๑๘
๓. ภาษีการค้าและอากรแสตมป์	๘.๔๖	๖.๒๓	๕.๕๔	๕.๘๔	๕.๕๔	๕.๖๓	๕.๗๓
๔. ภาษีการขายเฉพาะ	๖.๒๒	๔.๗๒	๔.๕๕	๔.๔๒	๔.๕๗	๔.๔๗	๓.๒๑
๕. ภาษีสินค้าขาออก	๒.๑๘	๑.๓๔	๑.๐๑	๐.๕๔	๐.๕๕	๐.๕๕	๐.๓๒
๖. ภาษีสินค้าขาเข้า	๑๒.๘๑	๕.๕๗	๕.๔๒	๕.๒๐	๕.๔๗	๘.๗๓	๖.๕๐
๗. ภาษีเบิมน้ำ	๖.๖๓	๔.๓๓	๓.๒๖	๓.๕๖	๑.๒๖	๑.๗๒	๐.๖๕
๘. ภาษีอากรหลวงและก่อนอุปราคา	๑.๑๓	๐.๖๘	๐.๕๕	๐.๕๗	๐.๗๐	๐.๖๖	๑.๔๓
๙. ภาษีการทรัพย์สิน	๐.๖๔	๐.๕๕	๐.๕๖	๐.๕๕	๐.๕๖	๐.๕๔	๐.๖๔
๑๐. รายได้จากเงินการแลกเปลี่ยน	๑.๔๖	๑.๐๕	๑.๐๔	๑.๐๑	๑.๑๓	๑.๑๓	๐.๗๕
๑๑. ค่าขายของและบริการ	๐.๕๔	๐.๖๓	๐.๕๘	๐.๕๕	๐.๕๕	๐.๕๒	๐.๓๕
๑๒. รัฐวิสาหกิจ	๒.๖๓	๑.๕๐	๑.๒๑	๑.๑๐	๑.๐๒	๐.๕๕	๐.๗๑
๑๓. อื่น ๆ	๗.๑๒	๓.๑๑	๒.๐๓	๑.๖๐	๑.๓๗	๑.๒๐	๐.๖๘
รวม	๕๒.๒๐	๓๕.๐๐	๓๑.๖๓	๓๐.๘๑	๒๘.๘๗	๒๘.๒๕	๒๕.๘๗

รูปที่ ๒

กราฟแสดงอัตราการเสียที่แท้จริง (Effective Rate)

ของภาษีและรายได้ของรัฐบาลแบ่งตามชั้นของรายได้ของครอบครัว ปี ๒๕๑๒



ผลซึ่งแสดงไว้ในตารางที่ ๖ มีความแจ่มชัดในตัวของมันเองอยู่แล้ว จนเกือบไม่ต้องอธิบายอะไรมาก ระบบภาษีและรายได้ของรัฐบาลไทยในปี ๒๕๑๒ มีลักษณะที่ถดถอยมากในกลุ่มรายได้ต่ำที่สุด ครอบครัวในกลุ่มจะต้องสูญเสียถึงกว่า ๕๒% ของรายได้เงินสดของตนให้รัฐบาลในรูปของภาษีและรายได้อื่น ๆ ในขณะที่กลุ่มผู้มีรายได้สูงสุดสูญเสียเพียง ๒๑% ของรายได้เท่านั้น และในระหว่างสองกลุ่มนี้อัตราการเสียภาษีที่แท้จริงก็แสดงการถดถอยโดยตลอด โดยไม่มีการขาดตอนขึ้น ๆ ลง ๆ แต่อย่างใดเลย (ดูรูปที่ ๒) ภาษีทางตรง เช่น ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา มีอัตราการเสียที่แท้จริง ก้าวหน้าจริง แต่ก็อยู่ในระดับต่ำมาก เพียง ๓.๑๕% เท่านั้นเอง สำหรับกลุ่มรายได้สูงสุด ไม่เพียงพอที่จะไปเปลี่ยนแนวอัตราการเสียของภาษีอื่นได้ แม้แต่ภาษีจากทรัพย์สินซึ่งคาดว่าจะมีอัตราก้าวหน้าในที่สุดก็ได้ผลออกมาว่าเป็นอัตราเป็นสัดส่วนกับรายได้ รายการอื่นนอกจากนี้ แสดงอัตราถดถอยหมดทั้งสิ้น

ถ้าเราจะสมมติว่าการกระจายรายได้ที่เราได้แสดงไว้ในตารางที่ ๑ เป็นรายได้ซึ่งรวมเอาจำนวนภาษีของปี ๒๕๑๒ ไว้ด้วย และเพื่อความสะดวก เราจะเรียกการกระจายรายได้นี้ว่า การกระจายรายได้ก่อนหักภาษีออก เมื่อเราทราบปริมาณของภาษีที่ตกอยู่กับแต่ละกลุ่มแล้วเอาไปหักออกจากรายได้ที่กล่าวไว้ข้างต้น ผลที่ได้อาจเรียกได้ว่าเป็นการกระจายรายได้ภายหลังได้หักภาษีออกแล้ว ถ้าหากระบบภาษีและรายได้ทั้งหมดมีลักษณะถดถอยจริง การกระจายรายได้ภายหลังได้หักภาษีออกแล้วจะต้องเลวลงกว่าการกระจายรายได้ก่อนหักภาษี ทั้งนี้ เพราะกลุ่มรายได้น้อยจะต้องถูกภาระภาษีที่หนัก ทำให้ฐานะทางรายได้เลวลงไปอีกเมื่อเทียบกับกลุ่มรายได้ที่มีฐานะดีกว่า ซึ่งเมื่อเราได้คำนวณดูแล้วก็เห็นเช่นนั้นจริงๆ ดังจะเห็นได้จากว่า

Gini Concentration Ratio

ก่อนหักภาษี = .๕๒๖๘

หักภาษีออกแล้ว = .๕๖๑๓

เพราะฉะนั้น ในขั้นนี้เราจึงพอสรุปได้ว่า ระบบการเก็บภาษีและหารายได้ของรัฐบาลตามข้อมูลที่มีอยู่ในปี ๒๕๑๒ ยังเป็นภาระอย่างยิ่งต่อความเป็นอยู่ของผู้ยากจนและผู้มีรายได้น้อย แทนที่รัฐบาลจะเป็นผู้ทำให้การกระจายรายได้ดีขึ้น กลับทำให้เลวลงอย่างน้อย เมื่อมองจากด้านรายได้ของรัฐบาลอย่างเดียว นักเศรษฐศาสตร์ผู้ที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องการคลังและการภาษีอย่างจริงจัง คงมีแนวความคิดเกี่ยวกับนโยบายการแก้ไขปรับปรุงระบบภาษีอากรและรายได้ของรัฐบาล เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในด้านการกระจายรายได้ยิ่งขึ้น แต่เนื่องจากเรื่อง การเปลี่ยนแปลงในแนวนโยบายนี้ เป็นเรื่องอยู่นอกเหนือขอบเขตการศึกษาอันปัจจุบันของเรา เราจึงมิได้นำมาพิจารณาด้วย

๕. ข้อดีและข้อบกพร่อง

อย่างไรก็ดี ผลสรุปของเรายังมีอาจใช้เป็นข้อเท็จจริงขั้นสุดท้ายได้ จนกว่าเราจะหาคำตอบอันเป็นที่น่าพอใจสำหรับคำวิพากษ์วิจารณ์อันอาจมีขึ้นต่อวิธีการประมาณภาระของภาษีของเราที่ว่า

๑. การศึกษาของเราเป็นเพียงการวิเคราะห์เฉพาะส่วน (partial analysis) มิได้เป็นการศึกษาถึงผลกระทบกระเทือน หรือภาระอันจะผ่านจากกลุ่มหนึ่งไปอีกกลุ่มหนึ่ง ทั้งในทาง

ตรงและทางอ้อม รวมทั้งผลสะท้อนอื่น ๆ ด้วยวิธีการหาความสมดุลย์ทั้งระบบ (general equilibrium analysis) นักเศรษฐศาสตร์หลายคนได้โจมตีว่า การหาผลของนโยบายภาษีด้วยวิธีการวิเคราะห์เฉพาะส่วนนั้น ไม่เที่ยงตรงเพราะอาจมีอิทธิพลอื่นนอกเหนือจากอิทธิพลและกำลังของรัฐบาลที่ทำให้ภาวะภาษีเป็นไปอย่างที่เราประมาณได้ การเปรียบเทียบการกระจายรายได้ก่อนและหลังหักภาษีในช่วงเวลา ๑ ปี เป็นการกระทำที่ขาดความสมจริง เพราะเท่ากับเราสมมติว่ากระจายรายได้เมื่อก่อนหักภาษีนั้นไม่มีรัฐบาลอยู่ก่อน ซึ่งเป็นไปไม่ได้^{๑๒}

๒. การหาอัตราการเสียภาษีที่แท้จริงนั้น ความสำคัญตกอยู่กับตัวหารหรือรายได้ทั้งหมดของแต่ละกลุ่มรายได้มาก นักเศรษฐศาสตร์ส่วนใหญ่เชื่อว่ารายได้ของกลุ่มรายได้น้อยนั้น มักจะแสดงน้อยเกินไป เพราะกลุ่มเหล่านี้มักจะมีรายได้ส่วนใหญ่หรือจำนวนไม่น้อยทีเดียวเป็นรายได้ประเภทสิ่งของ (income in kind) เพราะฉะนั้น ถ้าพิจารณาถึงความจริงข้อนี้และปรับรายได้ของชนกลุ่มน้อยแล้ว อัตราการเสียภาษีที่แท้จริงอาจจะไม่ถดถอยอย่างที่เราเห็นก็ได้

๓. การที่เราจะมองบทบาทของรัฐบาลในการกระจายรายได้จากด้านการเก็บภาษีและหารายได้แต่เพียงด้านเดียวนี้ ยังไม่ถูกต้องและไม่สมควรอย่างยิ่ง ควรจะต้องมองถึงด้านการใช้จ่ายของรัฐบาลด้วย ทั้งนี้เพราะว่า ในขณะที่รัฐบาลอาจจะมีระบบภาษีที่ถดถอย กล่าวคือเป็นภาระต่อกลุ่มรายได้น้อยมาก รัฐบาลอาจจะมีระบบการใช้จ่ายที่ถดถอยได้เช่นเดียวกัน ซึ่งในกรณีนี้หมายความว่า ผลประโยชน์จากการใช้จ่ายของรัฐบาลจะตกอยู่กับกลุ่มรายได้น้อย เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มรายได้มาก^{๑๓} ถ้าหากเป็นเช่นนั้นจริง ผลทั้งสองอาจจะหักลบกันไปพอดีหรือไม่ก็ได้ผลออกมาเป็นประโยชน์แก่ฝ่ายรายได้น้อยก็ได้ ในกรณีหลังนี้ รัฐบาลก็ได้ทำหน้าที่ช่วยการกระจายรายได้ตามที่เราได้หวังไว้

จากคำวิจารณ์ทั้งสามข้างต้นนี้ ส่วนใหญ่เป็นความจริงทั้งสิ้น เพียงแต่ว่าบางครั้งน้ำหนักไม่พอที่จะลบล้างผลการศึกษาของเราได้ การที่เราต้องเลือกวิเคราะห์เฉพาะส่วนนั้น ไม่ใช่เพราะต้องเห็นว่าดีที่สุด แต่เพราะว่าเป็นวิธีเดียวที่เราจะสามารถศึกษาได้ภายใต้สภาวะความก้าวหน้าทางทฤษฎี และความเป็นไปทางสถิติและข้อมูลที่เรามีอยู่ ข้อบกพร่องเกี่ยวกับการวัดความเปลี่ยนแปลงในการกระจายรายได้ในช่วงเวลา ๑ ปี โดยการสมมติเป็นนัยว่าไม่มีรัฐบาลในตอนต้นนั้น เราก็สามารถทำได้โดยไมยากนัก โดยการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างช่วงเวลาหนึ่งกับอีกช่วงเวลาหนึ่งเท่านั้นเอง (intertemporal study) ว่าในช่วงเวลาดังกล่าวภาวะภาษี

และผลการกระจายรายได้ได้เปลี่ยนแปลงไปในทางดีขึ้นหรือเลวลง แต่เราต้องไม่ลืมว่าถ้าเราใช้รายได้ประเภทสิ่งของรวมเข้าไปด้วย เราจะต้องรวมรายได้ประเภทอื่นที่สมมูลย์เข้าไปด้วย เช่น เงินออมของนิติบุคคล และค่าเช่าบ้านสมมติของผู้ที่มีบ้านอยู่เอง ซึ่งรายได้เหล่านี้มักจะตกอยู่กับผู้ที่มีรายได้สูงอยู่แล้ว เพราะฉะนั้น เมื่อเราปรับรายได้ทุกชนิดหมดแล้ว ผลที่ได้อาจจะไม่เปลี่ยนแปลงไปมากพอที่จะทำให้ข้อถกเถียงที่สูงมากกลายเป็นอัตราค่าหัวน้ำได้ อย่างดีที่สุดที่จะเป็นไปได้ก็คือ การทำให้ข้อถกเถียงเสียภาษีที่แท้จริงมีลักษณะเป็นสัดส่วนกับรายได้

ถ้าพูดถึงข้อวิจารณ์ที่มีน้ำหนักมากที่สุด ก็เห็นจะได้แก่ข้อที่สาม ที่แนะนำให้มีการศึกษาในด้านการใช้จ่ายของรัฐบาล แล้วเทียบผลต่างระหว่างภาษารายได้กับภาษารายจ่ายเสียก่อน จึงจะลงความเห็นได้ว่า รัฐบาลนี้ได้ช่วยให้การกระจายรายได้ของครอบครัวไทยดีขึ้นหรือเลวลงอย่างไร ในที่นี้ เราไม่สามารถแน่ใจได้ว่า ผลแห่งการกระจายรายได้จากการใช้จ่ายของรัฐบาลจะเป็นไปในรูปใด จากการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ของทั้งประเทศพัฒนาและกึ่งพัฒนาในระยะ ๑๐ ปีที่แล้ว ได้ผลเป็นทำนองว่า การใช้จ่ายของรัฐบาล โดยปกติจะช่วยให้การกระจายรายได้ดีขึ้น แต่ก็ไม่มีใครสามารถที่จะใช้ผลการศึกษานั้นแล้ว ๆ มา มาสรุปกับประเทศอื่น ๆ ได้เลย สำหรับประเทศไทยนั้น ก็เป็นการยากที่จะพูดได้เต็มปาก แม้แต่โดยการมองอย่างผิวเผินว่า การใช้จ่ายของรัฐบาลให้ประโยชน์กับคนจนมากกว่าคนรวย

ดังนั้น บทสรุปที่เราจะกระทำได้ในที่นี้ คือ เราควรจะต้องศึกษาเพิ่มเติมในส่วนการใช้จ่ายของรัฐบาล โดยใช้วิธีเดียวกันกับการหาผลของภาษีอากรต่อการกระจายรายได้ของครอบครัว แต่ถึงแม้ว่า เราจะมี ความเชื่อว่า การใช้จ่ายของรัฐบาลจะช่วยการกระจายรายได้บ้าง ความจริงที่ว่าระบบภาษีและรายได้ของเราในปัจจุบันสร้างความไม่ยุติธรรมแก่ชนกลุ่มใหญ่ ซึ่งเป็นผู้มีรายได้น้อย ก็ควรจะเพียงพอที่จะกระตุ้นให้ผู้ดำเนินนโยบายการคลังของประเทศหันมาสนใจกับการปฏิรูประบบภาษีและรายได้ให้รัดกุมและเป็นธรรมมากขึ้นโดยแท้จริง

หนังสืออ้างอิง

๑. W. Arthur Lewis ได้กล่าวไว้ในหนังสือของเขาชื่อ *The Theory of Economic Growth* (London : Allen and Unwin, 1955) หน้า ๕๕ ว่า ความเจริญทางเศรษฐกิจกับความเท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจเปรียบเสมือนม้าสองตัว ซึ่งคนจะขี่พร้อมๆ กันไม่ได้ ต้องเลือกเอาตัวใดตัวหนึ่ง ความคิดดังกล่าวนี้อาจจะล้าสมัยเสียแล้วในปัจจุบัน ผลการศึกษาจากนักเศรษฐศาสตร์หลายท่านขัดแย้งกับคำกล่าวข้างต้น คูอาทิเช่น W. Paul Strassmann, "Economic Growth and Income Distribution" *Quarterly Journal of Economics*, Vol. 70, no. 3, (August, 1956), pp. 425 - 40; William R. Cline, *Potential Effects of Income Redistribution on Economic Growth : Latin American Cases*, (New York : Praeger, 1972).

๒. คำว่า อัตราการเสียภาษีที่แท้จริงนี้ ประการที่หนึ่ง เป็นเพียงคำสั้นซึ่งให้รวมถึงอัตราการเรียกเก็บเงินส่วนที่เป็นรายได้ของรัฐบาลด้วย และประการที่สอง การที่เรียกว่าเป็นอัตราการเสียภาษีนั้น ไม่ได้หมายความว่าอัตราที่รัฐบาลเรียกเก็บโดยตรงจากผู้เสียภาษีเพียงครั้งเดียว แต่เป็นอัตรารวมซึ่งเกิดขึ้นจากปริมาณเงินซึ่งออกจากรัฐบาลทั้งทางตรงและทางอ้อมเข้าสู่มือของรัฐบาล

๓. โดยปกติหน่วยที่มีรายได้ (income recipient units) ตามที่พิจารณากันโดยทั่วไปนั้น แบ่งออกเป็นบุคคล (individuals) และครอบครัวหรือครัวเรือน (families or households) การศึกษาการกระจายรายได้ของบุคคลเหมาะสำหรับการที่เราจะหาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความสามารถหรืออายุกับรายได้ ส่วนการกระจายรายได้ของครอบครัวเหมาะสำหรับการศึกษาเพื่อกำหนดแบบแผนของการใช้จ่ายบริโภคหรือการออม กับความเปลี่ยนแปลงในอำนาจในการซื้ออันเป็นผลสืบเนื่องมาจากความเปลี่ยนแปลงในแบบแผนดังกล่าว เมื่อพูดถึงความสำคัญทางค่านโยบายเศรษฐกิจแล้ว การใช้ครอบครัวเป็นหน่วยที่มีรายได้ย่อมมีความสำคัญมากกว่าการใช้บุคคล ในที่นี้เราเลือกที่จะศึกษาการกระจายรายได้ของครอบครัว ส่วนหนึ่งก็ด้วยเหตุผลที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น และอีกส่วนหนึ่ง ก็เพราะข้อมูลการกระจายรายได้ของครอบครัวหาได้ง่ายกว่าการกระจายรายได้ของบุคคล

๔. คู อาทิเช่น A.B. Atkinson "On the Measurement of Inequality," *Journal of Economic Theory*, Vol. 2, 1970, pp. 244 - 83; reprinted in A.B. Atkin-

son (ed.), *Wealth, Income, and Inequality*. (Hammondsworth : Penguin Books, 1973); Amartya Sen, *On Economic Inequality*, (Oxford : Clarendon Press, 1973); UN ECAFE, *Intraregional Trade Projections, Effective Protection, and Income Distribution, Vol. III: Income Distribution*, (Bangkok, 1972).

๕. ตามชื่อของ M.O. Lorenz นักเศรษฐศาสตร์อเมริกัน จากผลงานซึ่งพิมพ์ขึ้นเมื่อปี ๑๙๐๕

๖. สำนะโนประชากรที่กล่าวถึง ทำการสำรวจในเดือนเมษายน ๒๕๑๓ ประกอบกับจำนวนประชากรที่สำรวจไม่ได้ประมาณ ๓% เศษ ตัวเลขที่ได้จึงน่าจะเป็นจำนวนประชากรของปี ๒๕๑๒ มากกว่า เพราะฉะนั้น เราจึงใช้ข้อมูลในรายงานสำมะโนประชากรกับปี ๒๕๑๒ โดยมีได้ปรับอะไรแต่อย่างไร

๗. ในรายการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคม ชั้นของรายได้ได้แบ่งออกเป็น ๑๑ ชั้น สำหรับครัวเรือนนอกเขตเทศบาล และ ๑๒ ชั้นสำหรับครัวเรือนในเขตเทศบาล แต่เนื่องจากการศึกษาของเราเป็นการศึกษาของทั้งประเทศ เราจึงต้องรวมข้อมูลของครอบครัวทั้งนอกและในเขตเทศบาลไว้ด้วยกัน ในการนี้เราจำเป็นต้องลดการกระจายรายได้ลงเหลือเพียง ๗ ชั้น เราไม่สามารถขยายออกให้มากกว่านี้ได้ เพราะข้อมูลไม่เพียงพอ

๘. เรื่องเกี่ยวกับการผลัการ Corporate income tax นี้มีอยู่มากมาย ดูสรุปผลและบรรณานุกรมได้ที่ Peter Mieszkowski, "Tax Incidence Theory : The Effects of Taxes on the Distribution of Income" *The Journal of Economic Literature*, Vol. VII no. (4 Dec. 1969), pp. 1103 - 1124.

๙. มีผู้ศึกษาเกี่ยวกับความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่างประเทศต่อสินค้าหลายชนิดของไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าว หลายท่าน อาทิเช่น ศรีปริญา รามโกมุท สุระ สนิทธานนท์ Trent J. Bertrand ซึ่งทุกท่านลงความเห็นเช่นเดียวกันหมดว่า ความยืดหยุ่นที่ว่า ส่วนใหญ่อยู่ในระดับสูง ดู Sriprinya Ramakomud, *Thailand's Foreign Trade : Structure and Policies, 1951 - 1960*. Unpublished Ph. D. Thesis, Indiana University, 1963.

Sura Snittanon, *Thailand's Rice Export Tax : Its Effect on the Rice Economy*. Bangkok : NIDA, 1967

Bertrand, Trent J. "Rural Taxation in Thailand" *Pacific Affairs*, Vol. XLII, no. 2 (Summer, 1969), pp. 178 - 88.

๑๐. เราพยายามจะหักภาระของภาษีซึ่งตกอยู่กับบรรดานักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ซึ่งได้มาใช้จ่ายในประเทศไทยออก แต่ทำไม่ได้ เพราะไม่สามารถคำนวณได้ว่า ภาษีที่นักท่องเที่ยวเหล่านี้เสียให้รัฐบาลไทยมีภาษีอะไรบ้าง จำนวนเท่าไร แต่ที่ได้คำนวณคร่าว ๆ จากแบบแผนและปริมาณการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวเหล่านี้จากการสำรวจขององค์การ อ.ส.ท. แล้ว เข้าใจว่าภาระของภาษีคงไม่เกิน ๒๐๐ ล้านบาทในปี ๒๕๑๒ ซึ่งนับว่ามากอยู่ แต่เมื่อคำนึงถึงรายได้ของรัฐบาลทั้งหมดซึ่งมีเกือบ ๒๐,๐๐๐ ล้านบาทแล้ว ปริมาณภาษีดังกล่าวก็เป็นเพียง ๐.๑% เท่านั้น คงไม่มีผลกระทบต่อจนถึงผลการศึกษของเราเท่าไรนัก

๑๑. Jay Salkin กับ ครุณี ชลายนวิธน์ ได้พยายามศึกษาสถานการณ์ภาระของภาษีของปี ๒๕๐๖ และ ๒๕๑๑ โดยใช้วิธีการที่คล้ายคลึงกับของเรา แต่แทนที่ Salkin และครุณี จะแสดงถึงภาระของภาษีต่อปริมาณของรายได้ของแต่ละชั้นของรายได้ เขาทั้งสองพยายามหาตัว เลขที่ใช้วัดลักษณะของภาษีทั้งระบบ (ว่ามีอัตราก้าวหน้าหรือถดถอย) โดยดูจากสมการ $\log T_{ni} = a_0 + b_{in} \log B_{ni} + Uni$ โดย T_{ni} เท่ากับภาระของภาษีซึ่งตกอยู่กับครอบครัว i , B_{ni} เท่ากับฐานของการเก็บภาษี ซึ่งในที่นี้เราให้หมายถึงรายได้ของครอบครัว Uni เท่ากับความผิดพลาดทางสถิติ ตัวเลขที่ b_{in} นี้คือผลของตัวสัมประสิทธิ์ b_{in} ซึ่งจะบอกให้เราทราบว่า ถ้ารายได้ของครอบครัวเปลี่ยนไป ภาระของภาษีจะเปลี่ยนด้วยหรือไม่ในลักษณะใด ด้วยข้อมูลจากการสำรวจรายได้ รายจ่ายของครอบครัวและวิธีการวิเคราะห์แบบ regression analysis, Salkin และครุณี พบว่าระบบภาษีของไทยมีลักษณะถดถอยทั้งสองปี เมื่อใช้รายได้ของครอบครัวเป็นฐาน ด้วยค่าของ b_{in} เท่ากับ .๘๗๒ ในปี ๒๕๐๖ และ .๘๐๒ ในปี ๒๕๑๑ ซึ่งนับว่าเป็นผลสรุปที่อยู่ในแนวเดียวกับของเรา ดู Jay Salkin and Darunee Chalayontwatn, "Changes in Tax Incidence in Thailand from 1963 to 1968," Discussion Paper No. 39 Faculty of Economics, Thammasat University, (March 20, 1974) and Jay S. Salkin, "Tax Progressivity in Thailand," Discussion Paper No. 24, Faculty of Economics, Thammasat University (Bangkok, 1972).

12. ดู A.B. Prest, "Statistical Calculations of Tax Burden," *Economica* XXII no. 87 (Aug. 1955), pp. 234 - 45.

13. ดู Richard M. Bird and L. De Wnef "Taxation and Income Distribution in Latin America : A Critical Review of Empirical Studies," *IMF Staff Papers* (Nov. 1973), pp. 639 - 81.

อัตราผลตอบแทนที่เปลี่ยนแปลง ในการลงทุนในการศึกษา*



ศุภชัย พานิชภักดิ์

๑. ความคิดของทุนในรูปของคน

การวางแผนการศึกษาโดยวางรากฐานอยู่บนกรอบวิเคราะห์ที่ชื่อว่า ความต้องการทางด้านแรงงาน (manpower requirements approach) ไม่ประสบผลสำเร็จอย่างที่มีการคาดหวังกันไว้ ทั้งนี้เนื่องมาจากความบกพร่องทั้งในด้านกรรมวิธีและในด้านข้อมูล รวมทั้งบรรยากาศในประเทศกำลังพัฒนาที่ยังไม่เหมาะสมกับวิธีนี้^๑ ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงได้มีการนำการวิเคราะห์แบบอื่น ๆ เข้ามาใช้ในการวางแผนการศึกษาเพื่อเป็นการทดแทน และในบางกรณีเป็นการช่วยปรับปรุงวิธีการวิเคราะห์ความต้องการทางด้านแรงงานที่ได้เคยได้รับความนิยมมาก การวิเคราะห์อีกแบบหนึ่งที่มีการนำมาใช้มากในประเทศต่าง ๆ ในระยะหลังนี้คือ การวิเคราะห์แบบต้นทุน-ผลตอบแทน (cost-benefit analysis) ซึ่งตั้งอยู่บนความคิดของทุนในรูปของคน (human capital) และถือว่าการใช้จ่ายในการศึกษาเป็นการลงทุนอย่างหนึ่ง^๒

ความคิดว่าการให้การศึกษาเป็นการสร้างทุนในรูปของคนเริ่มมีมาในราว ๒๐๐ ปีที่แล้ว จากหนังสือของ Adam Smith^๓ ซึ่งอ้างว่าการให้การศึกษาจะต้องเสียค่าใช้จ่ายมากมาย

* ผู้เขียนขอแสดงความขอบคุณเป็นอย่างมากต่อคุณสุรจิตต์ แก้วชิงดวง กองโครงการสังคม สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในการเก็บรวบรวมตัวเลขและการคำนวณเป็นจำนวนมากสำหรับการวิจัยนี้ นอกจากนี้ผู้เขียนขอขอบคุณคุณคุณภัทรินทร์ เลิศกัญญาภาพ ในการคำนวณในระยะหลังของการค้นคว้าอย่างใดก็ดี ความผิดพลาดทั้งหลายของการวิจัยนี้อยู่ในความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่ผู้เดียว

๑. ปัญหาในด้านนี้มีสรุปไว้ใน ศุภชัย พานิชภักดิ์ "อุปสรรคในการพัฒนาการศึกษาในประเทศด้วยพัฒนา" ศูนย์ศึกษา ปีที่ ๒๐ ฉบับที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๑๖-กันยายน ๒๕๑๗ หน้า ๑๓-๓๓

๒. ก. T.W. Schultz, "Capital Formation by Education", *Journal of Political Economy*, December 1960, pp. 571-84.

๓. Adam Smith, *The Wealth of Nations*, (1776)

ทั้งในรูปแรงงานและเวลา แต่ผู้ที่ได้รับการศึกษาแล้ว จะเปรียบเสมือนกับเครื่องจักรแพงๆ ผู้ที่ได้รับการศึกษาจะสามารถประกอบกิจการที่ยุ่ยากกว่าและด้วยประสิทธิภาพเหนือกว่าที่ผู้ไม่ได้รับการศึกษาจะทำได้ ในการนี้จะทำให้เกิดผลกำไรเช่นเดียวกันกับผลกำไรต่อทุนในแบบอื่น ๆ อย่างไรก็ดี ความคิดของทุนในรูปของคนนั้นในระยะต่อมาไม่มีใครให้ความสนใจเท่าไร ทั้งนี้เนื่องมาจากความคิดและอิทธิพลต่อวงการเศรษฐศาสตร์ของ Alfred Marshall ผู้เห็นว่าความคิดนี้ไม่ตรงต่อความเป็นจริง Marshall ไม่ยอมรับว่าในการวัดความมั่งคั่งหรือสต็อกของทุนของประเทศควรจะรวมการสะสมทักษะของประชากรเข้าไปด้วย แต่เขายอมรับความคิดของ Smith ที่ว่า ผู้ที่ได้รับการศึกษาอาจจะเปรียบได้กับเครื่องจักรราคาแพง ถึงแม้ว่า Marshall จะไม่ยอมรับความคิดของทุนในรูปคนโดยตรง แต่ในหนังสือของเขา^๔ ก็ได้มีคำกล่าวที่แสดงให้เห็นว่า Marshall มองเห็นความคล้ายคลึงกันในการที่บิดาจะพยายามส่งบุตรไปเล่าเรียน เพื่อให้บุตรสามารถมีรายได้เลี้ยงชีพตนเองในอนาคต กับการที่บิดาพยายามลงทุนในกิจการของตน เพื่อไว้ยกให้บุตรเป็นผู้ดูแลและได้รายได้ต่อไปในภายหน้า

ดังนั้น ถึงแม้ว่า Marshall จะไม่เห็นด้วย แต่เขาก็ยกย่องและเข้าใจในคำนิยามของทุนที่ให้โดย Irving Fisher ที่ว่า ทุนก็คือสต็อกธรรมดามันเองที่มีอยู่ ณ จุดใดจุดหนึ่งของเวลาที่ สามารถจะให้บริการติดต่อกันเป็นระยะเวลาหนึ่งได้ โดยที่กระแสของรายได้ทั้งหมดจะถือเป็นผลผลิตของทุนประเภทใดประเภทหนึ่ง และการที่จะหาค่าของทุนก็ทำได้โดยการรวมกระแสรายได้เข้าด้วยกันโดยการใช้อัตราส่วนลด (discount rate) ที่เหมาะสม ด้วยเหตุนี้ T. Schultz จึงได้กล่าวว่า การละเลยการวิเคราะห์ทางด้านทุนในรูปของคน เป็นผลมาจากการที่นักเศรษฐศาสตร์ได้มีความเชื่อถือในความคิดของทุนในแบบของ Marshall มากกว่าแบบของ Fisher^๕ ตามหลักพื้นฐานทั่วไปแล้วการวัดทุนในรูปของคนอาจจะทำได้สองวิธีคือ วิธีต้นทุนการผลิตและวิธีรวมรายได้โดยการใช้อัตราส่วนลดเทียบ (capitalized earnings) วิธีแรกประกอบไปด้วยการประมาณต้นทุนที่แท้จริงทั้งหมดที่ใช้ในการผลิตผู้ที่ได้รับการศึกษา ส่วนวิธีที่สองประกอบด้วยการวัดค่าปัจจุบัน (present value) ของกระแสรายได้ในอนาคตของผู้ที่ได้รับการศึกษา การวัดด้วยวิธีแรกนับว่ามีประโยชน์น้อย เนื่องจากว่าไม่จำเป็นที่จะต้องมีความสัมพันธ์ระหว่างต้นทุนการผลิตกับคุณค่าของผลผลิตนั้น นอกจากนี้ การที่แยกกันไม่ออกระหว่างการอุปโภคบริโภค

๔. Alfred Marshall, *Principles of Economics*, (1890)

๕. T.W. Schultz, "Investment in Man: An Economist's View", *Social Service Review*, June 1959.

กับการลงทุนในการศึกษา ทั้งค่าเสื่อมราคา (depreciation) ค่ารักษาสิ่งสึกหรอในการผลิต เป็นสิ่งที่วัดได้ยาก จึงทำให้วิธีวัดต้นทุนไม่เป็นที่ยอมรับมาตั้งแต่แรก ซึ่งตรงกันข้ามกับวิธีที่ลองที่เริ่มใช้โดย W. Farr เมื่อร้อยกว่าปีมาแล้ว^๖ ในระยะหลัง เมื่อนักเศรษฐศาสตร์ได้หันมาให้ความสนใจกับความคิดของทุนในรูปของคนอีกครั้ง การวัดทุนและสัดส่วนของผลผลิตจากทุนที่มีต่อการขยายตัวของเศรษฐกิจ มักจะเริ่มจากคำนวณรายได้ เช่นในในงานของ Schultz^๗ และตามคำแนะนำของ Mary Jean Bowman หลังจากที่ได้วิเคราะห์ข้อดีข้อเสียของการวัดแบบต่าง ๆ กันแล้ว^๘ และจากทฤษฎีทั่วไปของการลงทุนในคนของ Gary Becker ซึ่งพิจารณาการศึกษาในหลายระดับ รวมทั้งการฝึกงานและการศึกษานอกระบบ^๙

ถึงจะมีการยอมรับความคิดของทุนในรูปคนอย่างแพร่หลายในระยะหลัง ข้อบกพร่องของความคิดนี้ที่ควรคำนึงถึงก็มีอยู่เช่นกัน โดยเฉพาะที่สำคัญ ๓ ประการคือ^{๑๐} (๑) ทฤษฎีของทุนในรูปคนยังคงมีปัญหาที่ยังตกลงกันไม่ได้เช่นเดียวกับในทฤษฎีของทุนทั่วไป เช่น ปัญหาการวัด ปัญหาการรวม และปัญหาการใช้สมการการผลิตรวม ดังเช่นที่มีการคัดค้านโดย Joan Robinson^{๑๑} และนักเศรษฐศาสตร์อื่น ๆ จากมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ (๒) การเปรียบเทียบทุนในรูปคนที่วัดจากตัวเลขรายได้กับทุนกายภาพ จะก่อให้เกิดปัญหาเนื่องจากทุนประเภทหลังวัดจากต้นทุนในอดีต (historic cost) ซึ่งไม่เหมือนกับการวัดจากรายได้เนื่องจากในโลกจริง ๆ มีความไม่สมดุลอยู่มาก (๓) การศึกษาอาจจะเป็นได้ทั้งการอุปโภคและการลงทุน การที่ไม่สามารถแบ่งออกจากกันได้อย่างชัดเจนนี้ทำให้การวัดทุนในรูปของคนเป็นสิ่งที่ไม่แน่นอน ปัญหาประการแรกเป็นปัญหาทางด้านทฤษฎีแท้ ๆ ที่ยังตกลงกันไม่ได้แน่นอน แม้กระทั่งในกรณีของทุนกายภาพ ดังนั้นจึงไม่น่านับเป็นปัญหาของความคิดของทุนในรูปของคนโดยตรง ปัญหาประการที่สองมีความสำคัญในการวิเคราะห์ฟังก์ชันการผลิตรวม

๖. B.F. Kiker, "The Historical Roots of the Concept of Human Capital", *Journal of Political Economy*, October 1966, pp. 481-499.

๗. T.W. Schultz, *The Economic Value of Education*, Columbia University Press, 1963.

๘. M.J. Bowman, "Human Capital: Concepts and Measures", ใน S.J. Mushkin (ed.), *The Economics of Higher Education*, Washington, 1962, pp. 69-92.

๙. G.S. Becker, *Human Capital*, NBER: New York, 1964.

๑๐. J. Vaizey เน้นปัญหาเหล่านี้ที่ J. Vaizey, *The Political Economy of Education*, Duckworth, London, 1972.

๑๑. J. Robinson, *The Accumulation of Capital*, London, 1956.

เมื่อต้องใช้ทุนในรูปของคนและทุนกายภาพในฟังก์ชันเดียวกัน ปัญหาประการที่สามเป็นปัญหาที่เริ่มจากความสงสัยของ Marshall ที่ได้มีนักเศรษฐศาสตร์ในระยะหลังมายืนยันว่า เหตุผลของการลงทุนมักจะได้รับอิทธิพลจากตัวแปรทางด้านสังคม วัฒนธรรม ฯลฯ อีกด้วย ซึ่งทำให้ไม่ถือว่าเป็นการลงทุนในการศึกษาเพื่อผลตอบแทนจริงๆ ในอนาคต อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี Schultz^{๑๒} ได้ให้ข้อสังเกตไว้ว่า ส่วนของการอุปโภคในปัจจุบัน (current consumption) ในการศึกษามีอยู่น้อยมากและส่วนของการอุปโภคในอนาคตซึ่งอาจจะมีอยู่มากก็ไม่ขัดความคิดของการลงทุนในการศึกษา Blaug ได้ให้คำแนะนำว่า หากเรามองการศึกษาเป็นสินค้าอุปโภคที่คงทน (durable consumer good) ซึ่งผู้ซื้อคาดว่าจะใช้บริการของสินค้านั้นในอนาคต ลักษณะที่เป็น การอุปโภคของการศึกษาจะเป็นลักษณะของการมองไปข้างหน้ามากกว่า และจึงเป็นลักษณะที่เข้าใกล้การลงทุนมากกว่าการบริโภค^{๑๓} สำหรับในกรณีของประเทศด้อยพัฒนา เมื่อเราพิจารณาว่า หากแม้ว่าการศึกษาสำหรับบางคนอาจจะไม่ช่วยให้มีการเพิ่มการอุปโภคบริการที่เป็นผลจากการศึกษานี้ในอนาคต แต่การที่การศึกษาสามารถเปลี่ยนแปลงอุปนิสัยในการทำงานและในการครองชีพไปในทางที่ดี (มีวินัย รู้จักประหยัด ฯลฯ) เราก็อาจจะนับได้ว่าเป็นการเพิ่มพูนคุณภาพของสต็อกของคนที่เป็นประชากรของประเทศ ในแง่นี้เท่ากับว่าการศึกษาคือการลงทุนอย่างหนึ่ง เราจะเห็นในภายหลังว่า ถึงแม้ว่านักเศรษฐศาสตร์มักจะมองการศึกษาในแง่นี้ซึ่งแตกต่างไปจากความคิดของนักการศึกษา ข้อสรุปจากการพิจารณาจากทั้งสองมุมก็ไม่จำเป็นที่จะต้องแตกต่างกันเสมอไป^{๑๔}

๒. การวิเคราะห์แบบต้นทุน-ผลตอบแทนในเศรษฐศาสตร์การศึกษา

เนื่องจากปัญหาการวัดทุนในรูปของคนมีทั้งทางด้าน การเลือกอัตราส่วนลดที่เหมาะสมเพื่อหาค่าปัจจุบันและทางด้าน การใช้ต้นทุนหรือรายได้เพียงอย่างเดียวเป็นมาตรฐาน ความ

๑๒. T.W. Schultz, "Investment in Human Capital: Reply", *American Economic Review*, Vol. LII, 1961, No. 4.

๑๓. M. Blaug, *An Introduction to the Economics of Education*, Penguin Books, London' 1972. คู่มือหน้า ๒๐ Blaug ยังตั้งข้อสังเกตด้วยว่า ในแง่ของทฤษฎีของเคนส์ การศึกษาที่เป็นทางการ ย่อมนับว่าเป็นการอุปโภค ทั้งนี้ เนื่องจากทฤษฎีคลาสสิกการศึกษาเป็นการลงทุน เพราะเป็นการใช้ผลผลิตของปัจจุบันเพื่อเพิ่มระดับของผลผลิตในอนาคต ซึ่งเป็นการใช้ลักษณะของสินค้าเป็นเครื่องตัดสินใจ

๑๔. M. Blaug, *Education and the Employment Problem in Developing Countries*. ILO, Geneva 1973.

นิยมในการพิจารณาทุนในรูปของคนแบบมาตรฐานเช่นนี้จึงลดน้อยลงไป อย่างไรก็ตาม การปรารถนาของนักวางแผนที่ต้องมีมาตรฐานและตรรกะที่ใช้ในการแบ่งเงินลงทุนในโครงการต่าง ๆ โดยให้ผลตอบแทนต่อสังคมสูงสุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ทำให้มีการให้ความสนใจกับอัตราผลตอบแทนของการลงทุนในการศึกษาเพิ่มขึ้น การวิเคราะห์แบบต้นทุน-ผลตอบแทน (cost-benefit analysis) ช่วยทำให้มีการเปรียบเทียบระหว่างขนาดของต้นทุนและผลตอบแทนแบบที่คิดอัตราผลตอบแทน ((rate of return) ทำให้เราสามารถเปรียบเทียบผลของโครงการลงทุนต่าง ๆ เพื่อการแบ่งเงินลงทุนอย่างมีเหตุผลได้รวมทั้งระหว่างการลงทุนในการศึกษาในแต่ละระดับและการลงทุนอย่างกายภาพด้วย ในการใช้วิธีนี้ในการศึกษาเราต้องยอมรับว่าวิธีนี้เป็นวิธีเศรษฐศาสตร์โดยตรงจะมุ่งในการวัดผลตอบแทนทางเศรษฐศาสตร์เท่านั้น^{๑๕} การกระทำเช่นนี้มีได้หมายความว่าเราจะเห็นว่าผลตอบแทนทางด้านสังคม การเมือง และวัฒนธรรมไม่สำคัญ แต่เราต้องยอมรับว่าผลตอบแทนต่าง ๆ เหล่านี้ ยังคงไม่สามารถวัดได้อย่างแน่นอนในกรอบของการวิเคราะห์ต้นทุน-ผลตอบแทน อย่างไรก็ตาม ในการรวบรวมข้อมูลทางด้านต้นทุนการศึกษาหลายระดับเข้าไว้กับข้อมูลทางด้านสมมุติ ระหว่างอุปสงค์กับอุปทานของกำลังคนหลายประเภทในรูปของรายได้ทำให้การวิเคราะห์แบบนี้มีผลเกี่ยวข้องกับตัวแปรสำคัญ ๆ ในระบบการศึกษาและเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งแม้ว่าการวิเคราะห์นี้จะไม่สามารถเป็นแนวทางในการวางนโยบายอย่างชัดเจนและปราศจากข้อสงสัย ผลของการวิเคราะห์ก็จะเป็นข้อมูลที่สำคัญในการวางรากฐานของการตัดสินใจอย่างมีเหตุมีผลของผู้วางนโยบาย

อัตราผลตอบแทนต่อการลงทุนในการศึกษามีอยู่ ๒ ประเภทคือ อัตราผลตอบแทนส่วนบุคคล (private rate of return) และอัตราผลตอบแทนต่อสังคม (social rate of return) ในกรณีแรกรายได้ที่ใช้คำนวณผลตอบแทนไม่รวมภาษีรายได้ ส่วนต้นทุนรวมค่าใช้จ่ายส่วนบุคคลและรายได้ที่เสียไป (earnings foregone) ถ้าหากว่าเราคิดว่าการได้รับการศึกษาเพิ่มเติมจากการศึกษาภาคบังคับนับเป็นการอุปโภค ราคาของการศึกษานี้ต่อบุคคลจะเป็นเพียงค่าใช้จ่ายในการที่จะอยู่ในโรงเรียนต่อเท่านั้นซึ่งรวมค่าเล่าเรียนและรายได้ที่เสียไป หรือเพียงแต่รายได้ที่เสียไปในกรณีที่ เป็นโรงเรียนรัฐบาลที่ไม่เก็บค่าเล่าเรียน แต่ในกรณีที่การได้

15 M. Woodhall, *Cost-Benefit Analysis in Educational Planning*, UNESCO: IIEP 1970

อัตราผลตอบแทนในที่นี้เป็นในรูป internal rate of return คือเป็นอัตราส่วนลด (discount rate) ที่ใช้ในการคิดค่าปัจจุบันของกระแสผลตอบแทนทั้งสิ้นในอนาคต โดยที่ทำให้ค่าปัจจุบันของผลตอบแทนเท่ากับต้นทุนทั้งหมดที่ใช้ในการสร้างผลตอบแทนนี้.

รับการศึกษาเพิ่มเติมถือว่าเป็นการลงทุน ดังเช่นความคิดของบิตามารตาและเด็กที่คำนึงถึงโอกาสที่เด็กจะหางานทำต่อไปได้ในอนาคต 'ราคา' ของการศึกษาจะหมายถึงการเปรียบเทียบระหว่างต้นทุนและผลตอบแทนของการศึกษาเพิ่มเติม กับต้นทุนและผลตอบแทนของการลงทุนในแบบอื่น ๆ หลักในการตัดสินใจมีอยู่ว่า ถ้าอัตราผลตอบแทนส่วนบุคคลของการศึกษาที่สูงขึ้นอีกชั้นหนึ่งสูงกว่าอัตราผลตอบแทนของโครงการลงทุนอื่นที่ดีที่สุดแล้ว ก็ควรที่จะศึกษาในอันดับที่สูงขึ้นต่อไป

เนื่องจากการจัดการศึกษาอยู่ในมือของรัฐเป็นส่วนใหญ่ และค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่ในการให้การศึกษาตกอยู่กับรัฐบาล แนวนโยบายในด้านการลงทุนในการศึกษาจึงควรสัมพันธ์กับอัตราผลตอบแทนต่อสังคมมากกว่าอัตราผลตอบแทนส่วนบุคคล อัตราผลตอบแทนต่อสังคมใช้รายได้ก่อนเก็บภาษีเป็นผลตอบแทนและใช้ค่าใช้จ่ายทั้งหมด (resource cost) เป็นต้นทุนในการคำนวณ ในการใช้การวิเคราะห์แบบนี้ยังมีข้อคัดค้านอยู่หลายประการที่ควรจะมีการคำนึงถึง^{๑๖} คือ :

๑. ผลแตกต่างระหว่างรายได้ของผู้ที่ได้รับการศึกษาระดับที่สูงต่ำกว่ากัน ไม่จำเป็นต้องเป็นผลมาจากการศึกษาแต่อย่างเดียว แต่อาจจะเป็นผลมาจากปัจจัยอื่น ๆ เช่น ความแตกต่างของความสามารถตามธรรมชาติ แรงจูงใจ (motivation) ภูมิหลังทางสังคม เพศ อาชีพ ความรู้ของบิตามารตา การฝึกงานนอกโรงเรียน ฯลฯ ด้วยเหตุผลนี้จากการวิจัยในสหรัฐอเมริกาจึงได้มีการทดลองใช้ alpha coefficient คือ $\frac{2}{3}$ โดยกำหนดว่า $\frac{2}{3}$ ของผลแตกต่างระหว่างรายได้เป็นผลมาจากการศึกษา อย่างไรก็ตามก็ เนื่องจากสัมประสิทธิ์นี้ไม่จำเป็นจะต้องมีขนาดเท่ากันสำหรับทุกประเทศ จึงได้มีการใช้วิธีใหม่ในการกำหนดอิทธิพลของการศึกษาต่อรายได้ วิธีที่ใช้กันมากที่สุดคือ การใช้ regression อธิบายรายได้ด้วยตัวแปรที่เกี่ยวข้องกันหลายตัว รวมทั้งระดับการศึกษา เพื่อที่ว่าอิทธิพลของการศึกษาจริงๆ มีเท่าไร ถึงวิธีนี้จะแบบเนียนยิ่งขึ้น แต่ก็ยังมีปัญหาของการเกี่ยวพัน (intercorrelation) ระหว่างตัวแปรที่อธิบายส่วนมาก ทำให้ไม่สามารถกำหนดอิทธิพลของการศึกษาได้อย่างแน่นอน ที่สำคัญคือตัวแปรต่างๆ เช่น ภูมิหลังทางสังคมและความสามารถตามธรรมชาติ สามารถช่วยอธิบายความแตกต่าง

^{๑๖} มีกล่าวใน T. Balogh and P. Streeten, "The Coefficient of Ignorance", *Bulletin of Oxford University Institute of Economics and Statistics*, May 1963. และ S. Merrett, "The Rate of Return to Education: A Critique", *Oxford Economic Papers*, November 1966.

ต่างของรายได้ได้ก็เพราะมีการได้รับการศึกษาเป็นปัจจัยประกอบที่ทำให้ตัวแปรเหล่านั้นเด่นขึ้นมา ดังนั้น การพิจารณาแยกอิทธิพลของตัวแปรต่างๆ เมื่อคิดในโลกจริงๆ แล้ว จะทำได้ยากมาก ในการหาอัตราผลตอบแทนในบทความนี้ เราจึงจะไม่ใช้สัมประสิทธิ์ใดมาปรับความแตกต่างนี้ โดยเฉพาะเมื่อเราจะเน้นให้เห็นผลเสียอย่างชัดเจนในการปรับระดับรายได้สำหรับประเทศไทยในบทความต่อไป

๒. เนื่องจากอัตรารายได้ไม่ได้แสดงให้เห็นอัตราผลตอบแทนต่อคน หรือสัดส่วนการผลิตของผู้รับรายได้นั้นในผลผลิตประชาชาติอย่างแท้จริง ทั้งนี้เพราะความไม่สมบูรณ์ของตลาดแรงงาน อัตรารายได้จึงมิใช่ค่าทางเศรษฐกิจหรือแสดงความหายากสัมพันธ์ของแรงงานประเภทนั้นอย่างแท้จริง เหตุผลข้อนี้ทำให้มีผู้แย้งว่าการใช้ความแตกต่างของรายได้มาเป็นผลตอบแทนของการศึกษาจึงอาจจะไม่ถูกต้อง เพราะการกำหนดอัตรารายได้มักเป็นขบวนการที่ตกทอดมาจากอดีตตามกฎหมายเกณฑ์หรือประเพณี แต่ไม่ใช่ตามหลักของอุปสงค์และอุปทาน อย่างไรก็ตามข้อนี้ไม่จำเป็นจะต้องทำให้การหาอัตราผลตอบแทนเป็นสิ่งไร้สาระ ทั้งนี้วิธีวิเคราะห์ต้นทุน-ผลตอบแทนมีสมมติฐานที่ว่า ถึงแม้ว่าโครงสร้างรายได้จะมีใช้ผลที่สมบูรณ์ของสมดุลยภาพระหว่างอุปสงค์กับอุปทานก็ไม่เสียหายมาก หากว่าโครงสร้างนี้จะแสดงให้เห็นอุปสงค์และอุปทานของแรงงานประเภทต่างๆ บ้าง ในการวิเคราะห์ของเรามีการพยายามปรับปรุงตัวเลขอัตรารายได้โดยการแบ่งอัตรารายได้ของแรงงานประเภทต่างๆ ออกตามภาคต่างๆ ซึ่งมีการแก้ไขเพิ่มเติมโดยใช้ตัวเลขจากแหล่งต่างๆ เปรียบเทียบกัน ประกอบกับการพิจารณาถึงความสมเหตุสมผล

๓. ในการคำนวณอัตราผลตอบแทนทั่วไปมักมีการใช้ตัวเลขรายได้ในแบบ cross-section โดยได้มาจากตารางแสดงอายุและรายได้ของแรงงานแต่ละประเภท ณ เวลาใดเวลาหนึ่ง การทำเช่นนี้จะทำให้อัตราผลตอบแทนที่คำนวณได้เป็นอัตราที่แสดงสภาพของอุปสงค์และอุปทานในปัจจุบันและอดีตมากกว่าสภาพในอนาคตที่จะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผน ในการวิจัยของเรานอกจากจะมีการพยายามแก้ปัญหาดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังมุ่งแก้ไขข้อบกพร่องนี้เป็นสำคัญ โดยการนำตัวเลขของอัตรารายได้ที่มีการคาดคะเนสำหรับอนาคตโดยตรง แทนการนำตัวเลขจากในอดีต ณ เวลาใดเวลาหนึ่ง เราจะกล่าวถึงเรื่องนี้โดยละเอียดในภายหลัง

๔. การคำนวณอัตราผลตอบแทนมีสมมติฐานว่าแรงงานที่ได้รับการศึกษาจะต้องมีงานทำอย่างเต็มที่ ซึ่งมักจะเป็นสมมติฐานที่ใช้ไม่ได้ในประเทศด้อยพัฒนาที่มีผู้จบมัธยมศึกษา

และอุดมศึกษาที่ทำงานทำไม่ได้มากมายในกรณีของตัวเลขรายได้ทั่วไป (สุ่มตัวอย่างจากบางท้องถิ่น) จึงจะต้องมีการปรับให้ต่ำลงเพื่อคำนึงถึงโอกาสว่างงาน แต่ในกรณีของตัวเลขรายได้ที่ได้มาจากการสำรวจประชากรทั้งหมด หรือเป็นสุ่มตัวอย่างจากประชากรทั้งหมด การปรับขึ้นเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นเนื่องจากตัวเลขในทำนองนี้จะรวมผลของการว่างงานเข้าไว้ด้วยแล้ว ในการคำนวณของเราจะมีการใช้ตัวเลขที่ได้จากการสุ่มตัวอย่างจากประชากรทั้งหมด จึงไม่จำเป็นต้องมีการปรับแต่อย่างใด^{๑๗}

อัตราผลตอบแทนต่อสังคมจากการศึกษาในสามระดับในประเทศกำลังพัฒนา ๑๗ ประเทศ แสดงไว้ในตารางที่ ๑ และชี้ให้เห็นแนวโน้มต่างๆ ไปด้วย อัตราผลตอบแทนจากประถมศึกษาจะมีค่าสูงสุด โดยมีอัตราผลตอบแทนจากมัธยมศึกษาและอุดมศึกษาลดหล่นลงมาเป็นลำดับตามปกติแล้ว อัตราผลตอบแทนต่อสังคมมักจะต่ำกว่าอัตราผลตอบแทนส่วนบุคคล ทั้งนี้เนื่องจากว่าภาษีรายได้ส่วนบุคคลที่จะต้องเสียจากรายได้ตลอดอายุทำงานยังคงน้อยกว่าความแตกต่างระหว่างค่าใช้จ่ายในการศึกษาที่ออกโดยรัฐกับที่ออกโดยส่วนบุคคล (ค่าแรกสูงกว่าค่าหลัง) ซึ่งเป็นไปตามกฎที่ว่าการศึกษาจะได้รับเงินอุดหนุนอย่างมากจากรัฐบาล ที่น่าสังเกตคือ จากการเปรียบเทียบระหว่างอัตราผลตอบแทนเฉลี่ยต่อการลงทุนในแบบกายภาพและการศึกษา ในประเทศที่พัฒนาแล้วกับประเทศที่กำลังพัฒนา (ดูตารางที่ ๒) ปรากฏว่า การลงทุนในรูปของคนในประเทศกำลังพัฒนาให้อัตราผลตอบแทนที่สูงกว่าการลงทุนประเภทเดียวกันในประเทศที่พัฒนาแล้ว นอกจากนี้ ในประเทศกำลังพัฒนาการลงทุนในรูปของคนยังให้ผลตอบแทนสูงกว่าการลงทุนในทุนกายภาพ ซึ่งตรงกันข้ามกับในประเทศที่พัฒนาแล้วที่การลงทุนในแบบหลังให้ผลตอบแทนสูงกว่าการลงทุนแบบแรก ทั้งหมดนี้บ่งถึงความสำคัญของทุนในรูปของคนในกรณีของประเทศกำลังพัฒนาอย่างเห็นได้ชัด^{๑๘}

๑๗ G. Psacharopoulos, *Returns to Education*, Jossey-Bass/Elsevier Book. San Francisco, 1973 หน้าที่ ๒๙

๑๘ มีข้อสรุปที่น่าสนใจจากกรณีศึกษาของ H.J. Steadman ว่า สำหรับประเทศด้อยพัฒนาที่อยู่ในข่ายที่ยากจนที่สุด (รายได้ต่อบุคคลน้อยกว่า ๑๕๐ ดอลลาร์ต่อปี) ปรากฏว่าระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจเป็นตัวกำหนดการพัฒนากระบวนการศึกษาของประเทศมากกว่าการพัฒนาระบบการศึกษาจะช่วยในการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สำหรับประเทศด้อยพัฒนาที่อยู่ในระดับสูงกว่านี้ ผลสรุปจึงจะกลับกันกับที่กล่าว ดู H.J. Steadman, "Some Questions about National Educational Investments and Economic Development" *Journal of Developing Areas*, October 1971, pp. 51-62.

ตารางที่ ๑ :

อัตราผลตอบแทนต่อสังคมจากการศึกษาแต่ละระดับในประเทศกำลังพัฒนา (ร้อยละ)

ประเทศ	ปี (ค.ศ.)	อัตราผลตอบแทนต่อสังคม			
		ประถมศึกษา	มัธยมศึกษา	อุดมศึกษา	เฉลี่ย *
ปอร์โตริโก	๑๙๕๕	๑๓.๑	๒๑.๓	๑๖.๕	๑๕.๖
เม็กซิโก	๑๙๖๓	๒๕.๐	๑๗.๐	๒๓.๐	๒๑.๕
เวเนซุเอลา	๑๙๕๗	๘๒.๐	๑๗.๐	๒๓.๐	๔๒.๐
โคลัมเบีย	๑๙๖๖	๔๐.๐	๒๔.๐	๘.๐	๒๕.๕
ชิลี	๑๙๕๕	๒๔.๐	๑๖.๕	๑๒.๒	๑๕.๓
บราซิล	๑๙๖๒	๑๐.๗	๑๗.๒	๑๔.๕	๑๓.๗
อิสราเอล	๑๙๕๘	๑๖.๕	๖.๕	๖.๖	๕.๖
อินเดีย	๑๙๖๐	๒๐.๒	๑๖.๘	๑๒.๗	๑๗.๒
มาเลเซีย	๑๙๖๗	๕.๓	๑๒.๓	๑๐.๗	๑๐.๖
สิงคโปร์	๑๙๖๖	๖.๖	๑๗.๖	๑๔.๖	-
ฟิลิปปินส์	๑๙๖๖	๗.๐	๒๑.๐	๑๑.๐	๑๒.๗
เกาหลีใต้	๑๙๖๗	๑๒.๐	๕.๐	๕.๐	๕.๔
ไทย	๑๙๗๐	๓๐.๕	๑๓.๐	๑๑.๐	๒๕.๒
ไนจีเรีย	๑๙๖๖	๒๓.๐	๑๒.๘	๑๗.๐	๑๘.๕
กานา	๑๙๖๗	๑๘.๐	๑๓.๐	๑๖.๕	๑๕.๑
อูกานดา	๑๙๖๕	๖๖.๐	๒๘.๖	๑๒.๐	๓๕.๐
เคนยา	๑๙๖๘	๒๑.๗	๑๕.๒	๘.๘	๑๘.๕

ที่มา : George Psacharopoulos, Returns to Education, Jossey-Bass/Elsevier Book, San Francisco, 1973 หน้า ๖๒

- * อัตราผลตอบแทนเฉลี่ยคำนวณได้โดยหาอัตราเฉลี่ยที่ถ่วงน้ำหนักจากการศึกษาทั้งสามระดับ น้ำหนักที่ใช้เป็นจำนวนต้นทุนของการศึกษาแต่ละระดับในปีที่บ่งไว้

ตารางที่ ๒

อัตราผลตอบแทนเฉลี่ยต่อการลงทุนแบบกายภาพ และในรูปของคนในประเทศที่พัฒนาแล้วและที่กำลังพัฒนา

ระดับการพัฒนา	ทุนแบบกายภาพ	ทุนในรูปของคน
ประเทศที่มีรายได้ต่อคนต่ำกว่า ๑,๐๐๐ ดอลลาร์	๑๕.๑	๑๕.๕
ประเทศที่มีรายได้ต่อคนสูงกว่า ๑,๐๐๐ ดอลลาร์	๑๐.๕	๘.๓

ที่มา : G. Psacharopoulos, op. cit. หน้า ๘๖

๓. อัตราผลตอบแทนต่อการศึกษาในประเทศไทย

อัตราผลตอบแทนต่อการศึกษาในระดับต่าง ๆ ในประเทศไทย ได้มีคำนวณไว้ โดย M. Blaug¹⁹ สำหรับปี พ.ศ. ๒๕๑๓ โดยมีผลสรุปดังที่ปรากฏในตารางที่ ๑ เพื่อเป็นการเปรียบเทียบ เราจึงควรที่จะพิจารณาการคำนวณอัตราผลตอบแทนดังกล่าวนี้ก่อนที่จะทำการคำนวณอัตราผลตอบแทนชุดใหม่ Blaug ไม่พอใจในตัวเลขสำรวจรายการใช้จ่ายของครัวเรือนของปี พ.ศ. ๒๕๐๕ - ๒๕๐๖ และที่มีทำขึ้นอีกในปี ๒๕๑๒ - ๒๕๑๓ โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ เนื่องจากว่าในสุ่มตัวอย่างทั้งประเทศมีจำนวนผู้ที่จบการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยอยู่น้อยมาก จนไม่สามารถที่จะนำตัวเลขรายได้ของนครระดับนั้นมาใช้ในการวิเคราะห์ได้ ตัวเลขการศึกษาและรายได้ที่ Blaug นำมาใช้ เป็นตัวเลขจากการสำรวจที่ทำขึ้นใหม่ภายในเขตพระนคร - ธนบุรี เท่านั้น ดังนั้นในการพิจารณาผลของการวิจัย Blaug เราจึงต้องระวังว่า อัตราผลตอบแทนที่ได้เป็นเพียงอัตราผลตอบแทนของการลงทุนในการศึกษาในเขตพระนคร-ธนบุรีเท่านั้น และไม่ใช่อัตราผลตอบแทนของการลงทุนในการศึกษาของทั้งประเทศอย่างแท้จริง Blaug เองยอมรับว่า อัตราผลตอบแทนที่เขาคำนวณได้จะสูงกว่าที่ควรสำหรับการลงทุนในชั้นประถมศึกษา เนื่องจากรายได้ของคนในระดับนี้ที่วัดจากตัวเลขของพระนคร-ธนบุรีจะสูงกว่าระดับจริงของทั้งประเทศ²⁰ ถึงแม้ว่า Blaug จะยอมรับความคลาดเคลื่อนแต่ในเพียงระดับนี้เท่านั้น ก็มีได้หมายความว่าอัตราผลตอบแทนของระดับอื่นจะใช้ได้สำหรับทั้งประเทศ จากผลการวิจัยของเราจะแสดงให้เห็นว่า ที่จริงแล้วอัตราผลตอบแทนในแต่ละระดับการศึกษาจะแตกต่างกันอย่างมากระหว่างภาคต่าง ๆ ในประเทศไทย

Blaug ชี้แจงว่าการสำรวจที่ค่อนข้างแคบนี้ให้ผลดีในรูปของผลการสำรวจที่ละเอียดอย่างที่ไม่เคยมีมาก่อนในประเทศไทย เช่น การรวมรายได้จากงานย่อยอื่นๆ นอกเหนือไปจากงานหลักที่สังเกตได้จากข้าราชการไทยจำนวนมาก นอกจากนั้น ยังมีการตีราคาผลประโยชน์ข้างเคียง (fringe benefits) ที่เป็นผลพลอยได้ของการมีตำแหน่งงานบางตำแหน่งอีกด้วย อย่างไรก็ตาม การนำผลประโยชน์เหล่านี้ไปรวมกับรายได้ปกติ ยังอาจจะนับว่ามีผลก่อให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องมีการปรับตัวเลขความแตกต่างของรายได้ (earnings differential) ให้ได้ส่วนที่มาจากการศึกษาจริง ๆ (วิธีการปรับใช้ regression โดยมี "อาชีพ" เป็นตัวแปรตัวหนึ่งที่

19 Mark Blaug, *The Rate of Return to Investment in Education in Thailand*, Bangkok December 1971.

20 Ibid.

อธิบายระดับรายได้)ที่เป็นเช่นนั้นเพราะการรวมข้อมูลเช่นนั้น ถึงแม้ว่าจะน่าสนใจมากในตัวของมันเองก็ตาม เป็นการทำให้ตัวเลขรายได้ที่อธิบายได้จากตำแหน่งการงานมากกว่าการศึกษา ทั้งนี้ จะเห็นได้จากการอ้างถึงผลประโยชน์ข้างเคียงในรายงานของ Blaug ซึ่งก็ยอมรับว่ามีมาจากตำแหน่งทางกรงาน (และซึ่งมีข้อสรุปที่น่าสนใจว่า ผู้ที่ทำงานในภาคเอกชนมักมีผลประโยชน์ข้างเคียงสูงกว่าผู้ที่ทำงานในภาครัฐบาล ซึ่งตรงกันข้ามกับความเข้าใจที่มีอยู่ทั่วไป) ในแบบฝึกหัดของ Blaug การเพิ่มข้อมูลเช่นนั้นเข้าไป และมีการปรับในภายหลังด้วยการหักส่วนที่อธิบายได้ด้วยตัวแปรอื่น นอกจากการศึกษาออกอีกครั้ง จึงดูเป็นการเพิ่มงานอย่างไร้ประโยชน์

จุดเด่นของการวิจัยของ Blaug อยู่ที่กระบวนการปรับอัตรารายได้ โดยการใช้ regression สรุปอย่างสั้น กระบวนการนี้ประกอบไปด้วยการประมาณสมการที่อธิบายระดับรายได้โดยตัวแปร เช่น จำนวนปีของการศึกษาที่ได้รับ อายุ เพศ ภูมิภาค หลังของครอบครัว (เชื้อชาติและการศึกษาของบิดามารดา) ประเภทของการศึกษาที่ได้รับและประเภทของอาชีพ จากสมการนี้จะมีการประมาณระดับรายได้ใหม่ซึ่งเป็นผลมาจากจำนวนปีการศึกษาอย่างแท้จริง ด้วยการใช้จำนวนปีของการศึกษาที่เป็นตัวแปรตัวหนึ่งควบคู่กับสัมประสิทธิ์ของตัวแปรนี้จากสมการ regression (ในการทำตารางที่มีรายได้ ปีการศึกษา อายุและเพศ ก็จะใช้วิธีเดียวกันสำหรับตัวแปรอายุและเพศ) วิธีนี้ถือกันว่าเป็นวิธีปรับระดับรายได้ที่แสดงให้เห็นผลของการศึกษาโดยตรงและโดยตัดตัวแปรที่ช่วยกำหนดอื่น ๆ ออกไป โดยให้ผลเที่ยงตรงกว่าการใช้ alpha coefficient เฉย ๆ ดังกล่าวข้างต้น อย่างไรก็ตาม จากรายชื่อของตัวแปรที่ใช้เป็นตัวอธิบายในสมการ จะสังเกตว่ามีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างใกล้ชิด ยกตัวอย่างเช่น ภูมิภาคหลังของครอบครัวมีอิทธิพลต่อจำนวนปีการศึกษา และจำนวนปีการศึกษามีอิทธิพลต่อประเภทของอาชีพ ถึงแม้ว่า Blaug จะรายงานไว้ในสมการ regression ของเขาจะไม่ปรากฏว่ามีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันเช่นนั้นในทางสถิติ แต่ความจริงก็มีอยู่ว่าสิ่งเหล่านี้มีความสัมพันธ์กันไม่มากนัก นอกจากข้อเสียนี้ที่ทราบกันแล้ว การปรับระดับรายได้ของ Blaug ยังมีผลที่ก่อให้เกิดความน่าสงสัยอีกดังต่อไปนี้ (โปรดดูตารางที่ ๓ ประกอบ):

ตารางที่ ๓

การเปรียบเทียบรายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่ยังไม่มีการปรับของชายหญิงรวมกัน ก่อน
 เสี่ยงภัย ตามอายุและการศึกษา กับรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของชายหญิงรวมกัน ก่อนเสี่ยงภัย
 ตามอายุและจำนวนปีการศึกษา และได้รับการปรับสำหรับภูมิหลังของครอบครัว ประเภท
 ของการศึกษา และประเภทของงาน พระนคร-ธนบุรี พ.ศ. ๒๕๑๓

กลุ่มอายุ	จำนวนปีการศึกษา					
	๐	๔	๖	๑๐ (ม.ศ. ๓)	๑๒ (ม.ศ. ๕)	๑๖ ปริญญาตรี
๑๔-๑๖	๔๘๖ (๓๓๖)	๕๐๘ (๔๐๕)	๔๑๔ (๕๖๐)	๖๖๗ (๖๕๖)	--	--
๑๗-๑๙	๕๐๐ (๔๕๔)	๖๖๓ (๖๐๗)	๖๖๔ (๗๕๕)	๖๔๗ (๕๕๐)	๘๐๗ (๑,๐๘๗)	--
๒๐-๒๔	๗๖๔ (๖๒๕)	๘๕๘ (๘๓๕)	๑,๒๖๘ (๑,๐๓๘)	๑,๐๘๔ (๑,๒๕๒)	๑,๔๘๓ (๑,๔๕๔)	๑,๗๕๖ (๑,๕๕๕)
๒๕-๒๙	๑,๒๐๕ (๘๒๘)	๑,๑๘๑ (๑,๑๓๕)	๑,๖๕๕ (๑,๔๑๐)	๑,๘๕๕ (๑,๗๕๐)	๒,๐๒๔ (๒,๐๒๕)	๒,๕๖๓ (๒,๗๑๕)
๓๐-๓๔	๑,๒๓๘ (๑,๐๗๐)	๑,๔๓๕ (๑,๕๓๑)	๑,๒๒๕ (๑,๗๘๐)	๒,๒๖๐ (๒,๒๕๐)	๒,๕๒๒ (๒,๕๖๓)	๔,๓๐๘ (๓,๔๒๖)
๓๕-๓๙	๕๐๐ (๑,๒๗๗)	๑,๕๕๘ (๑,๗๐๘)	๑,๗๖๕ (๒,๑๒๕)	๒,๖๐๕ (๒,๖๔๕)	๓,๕๑๕ (๓,๐๕๘)	๔,๖๕๖ (๔,๐๕๑)
๔๐-๔๔	๒,๕๘๐ (๑,๔๕๕)	๑,๔๕๕ (๑,๕๕๒)	๑,๖๖๖ (๒,๔๒๘)	๓,๖๒๓ (๓,๐๒๑)	๓,๘๒๖ (๓,๔๕๕)	๖,๐๕๔ (๔,๖๗๕)
๔๕-๔๙	๑,๔๐๘ (๑,๖๐๗)	๑,๔๖๗ (๒,๑๕๐)	๒,๒๕๗ (๒,๖๗๕)	๒,๓๗๓ (๓,๓๒๗)	๓,๕๒๘ (๓,๘๕๕)	๕,๒๘๕ (๕,๑๕๕)
๕๐-๕๔	๑,๒๒๔ (๑,๗๑๕)	๑,๕๖๕ (๒,๒๕๕)	๑,๕๗๗ (๒,๕๕๕)	๒,๗๗๘ (๓,๕๕๑)	๔,๐๐๕ (๔,๐๘๘)	๖,๓๖๓ (๕,๕๕๕)
๕๕-๕๙	๑,๘๗๑ (๑,๗๖๕)	๑,๕๕๒ (๒,๓๘๐)	๒,๓๑๕ (๒,๕๖๑)	๓,๒๗๖ (๓,๖๘๑)	๓,๖๘๕ (๔,๒๖๑)	๘,๖๘๕ (๕,๗๐๐)
๖๐-๖๔	๑,๒๓๖ (๑,๘๐๑)	๑,๑๑๕ (๒,๔๐๕)	๑,๗๐๐ (๒,๕๕๖)	๓,๒๔๐ (๓,๗๒๗)	๓,๒๑๕ (๔,๓๑๑)	๗,๘๕๘ (๕,๗๖๘)

หมายเหตุ : ตัวเลขที่อยู่นอกวงเล็บเป็นตัวเลขที่ยังไม่ได้ปรับ ส่วนตัวเลขที่อยู่ในวงเล็บเป็นตัวเลขที่ปรับแล้ว

ที่มา : Mark Blaug, op. cit., 1971 จากตาราง ๓ หน้า ๒-๔ และตาราง A.19 หน้า A-13

๑. การปรับรายได้ของผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษาเลย เพื่อให้เห็นผลของการได้รับการ
 ศึกษา ๐ ปี จะทำให้มีรายได้เท่า ๆ เท่าไร ดูเป็นเรื่องที่ค่อนข้างไร้สาระ การที่บุคคลในกลุ่ม
 นี้ไม่ปรากฏว่าได้รับการศึกษาเลยก็เป็นการอธิบายในตัวเองแล้วว่าเขาได้รายได้เพราะสาเหตุอื่นๆ
 ซึ่งแม้แต่สมการที่สร้างขึ้นก็อธิบายไม่ได้ แต่การไปปรับตัวเลขนี้ด้วยตัวแปรดังกล่าว และยังเหลือ
 ตัวเลขที่อธิบายไม่ได้ (หรืออธิบายได้ว่าเพราะเหตุที่ได้รับการศึกษา ๐ ปี) ซึ่งไม่มีประโยชน์
 หรือความหมายอะไรทั้งสิ้น นอกจากนั้น ข้อบกพร่องที่มีผลสำคัญคือการปรับระดับรายได้ของ

บุคคลกลุ่มนี้ให้ผลลดลงอย่างมากในระยะต้น (ระหว่างอายุ ๑๔-๓๔ และ ๔๐-๔๔ ปี) ซึ่งเป็นระยะที่มีน้ำหนักมากในการคำนวณหาผลตอบแทนของการลงทุนในการศึกษา ทำให้การคำนวณอัตราผลตอบแทนการศึกษาชั้น ป. ๔ สูงกว่าที่ควรอีกด้วย เหตุผลข้อนี้และการใช้ตัวเลขรายได้ของพระนคร-ธนบุรี ทำให้ผลอัตราผลตอบแทนการศึกษาชั้น ป. ๔ ที่ Blaug คำนวณได้สูงเกินกว่าความเป็นจริงอย่างมาก การคำนวณของเราจะยืนยันข้อสรุปนี้อย่างชัดเจนอีกครั้ง

๒. เป็นที่น่าแปลกมากที่การปรับระดับรายได้ของผู้ที่จบชั้น ป. ๔ และ ป. ๗ นั้นในกรณีส่วนมาก (๑๕ จาก ๒๒ กรณี) เป็นการปรับให้รายได้ของบุคคลกลุ่มนี้สูงขึ้นจากที่เป็นจริง ถ้าจะตีความหมายของการปรับนี้โดยตรงไปตรงมา จะได้ว่า ระดับรายได้เดิมและที่เป็นรายได้จริงไม่แสดงให้เห็นผลของการศึกษาชั้น ป. ๔ และ ป. ๗ อย่างเต็มที่ เมื่อปรับด้วยตัวแปรทั้งหลายดังกล่าวแล้วปรากฏว่าผลจากการศึกษาจริงๆ ควรจะสูงกว่านั้น ก่อนอื่นเราต้องเข้าใจให้ถูกต้องเสียก่อนว่าการปรับที่บังเอิญทำให้ระดับรายได้สูงกว่าที่เป็นจริงนั้นมิได้ทำขึ้นด้วยการจงใจรวมผลพลอยได้ของการศึกษาที่กระจายออกไปในรูปที่ไม่เป็นตัวเงิน แต่การปรับที่ทำให้ตัวเลขสูงขึ้น แทนที่จะลดลง ตามปกติเป็นผลมาจากการที่ตัวแปรตัวอื่นนอกจากการศึกษาบางตัวมีอิทธิพลทางลบต่อรายได้แทนที่จะเป็นทางบวกอย่างธรรมดา (เช่น การศึกษาของบิดามารดาที่สูงหรือการมีอาชีพในภาคที่มีรายได้เฉลี่ยสูงควรจะทำให้รายได้ของผู้นั้นสูงขึ้นด้วย) ถึงแม้ว่าผลนี้จะเป็นผลที่แปลกออกไปก็ไม่ใช่เป็นการเสียหาย แต่การที่ปรับระดับรายได้ให้สูงขึ้นและอ้างว่าระดับนี้ควรจะเป็นผลโดยแท้จากการศึกษาจะเลือนลอยอยู่มาก เนื่องจากจริง ๆ แล้วในกรณีที่ยังไม่มีการหาค่าแท้จริง shadow price ของแรงงานแต่ละประเภท เราจะยังไม่สามารถแก้ตัวเลขที่ได้มาจากตลาดแรงงานโดยกรรมวิธีดังกล่าวได้^{๒๑} การยกระดับรายได้ให้สูงขึ้นดังนี้ประกอบกับเหตุผล ๒ ประการที่กล่าวในข้อที่แล้ว ทำให้การคำนวณอัตราผลตอบแทนของการศึกษาระดับ ป. ๔ และ ป. ๗ สูงเกินควรอย่างมาก

๓. เป็นที่น่าสังเกตว่าระดับรายได้ที่ปรับแล้วของการศึกษาชั้น ม.ศ. ๓ และ ม.ศ. ๕ ไม่เปลี่ยนแปลงไปจากระดับรายได้เดิมมาก การปรับที่ลดระดับรายได้ลงไปมากเกิดขึ้นในการศึกษาชั้นปริญญาตรี เป็นที่น่าแปลกที่การเปลี่ยนแปลงมีขึ้นมากในระดับนี้ ทั้งนี้เนื่องจากหลักการและข้อสังเกตนี้เป็นที่ยอมรับกันทั่วไป ซึ่งให้เห็นว่าอิทธิพลของตัวแปรอื่น ๆ นอก

๒๑ นอกจากนั้นแล้วยังเป็นที่ทราบกันดีอีกด้วยว่า ค่าแท้จริงของแรงงานที่ได้รับการศึกษาต่ำมักจะต่ำกว่าระดับรายได้ที่แรงงานประเภทนั้นได้ ส่วนค่าแท้จริงของแรงงานที่ได้รับการศึกษาสูงในประเทศด้อยพัฒนามักจะสูงกว่าระดับรายได้ที่ได้จริง ๆ

จากการศึกษาที่มีต่อระดับรายได้จะมีปรากฏมากในการศึกษาระดับต่ำ และจะลดน้อยลงเมื่อถึงระดับการศึกษาสูงขึ้น นั่นคือ ผู้ที่ได้รับการศึกษาสูง มักจะได้รายได้ที่เข้ากับระดับการศึกษาของตน มากกว่าผู้ที่ได้รับการศึกษาต่ำ โดยที่ไม่ต้องใช้อิทธิพลจากแฟคเตอร์อื่นเข้าช่วยมากนักที่ได้จากการปรับตัวเลขของ Blaug จึงอธิบายได้ยาก และมีส่วนทำให้อัตราผลตอบแทนต่อสังคมของอุดมศึกษาต่ำลงไปกว่าที่ควรมาก ดังนั้นเมื่อพิจารณาจากตาราง ที่ ๑ จะเห็นว่าเป็นการผิดสังเกตอย่างมากที่อัตราผลตอบแทนของอุดมศึกษาในประเทศไทยเท่ากับ และไม่สูงกว่าอัตราผลตอบแทนของอุดมศึกษาในประเทศเช่นฟิลิปปินส์ ซึ่งมีผู้จบชั้นอุดมศึกษาเป็นจำนวนมากกว่าในประเทศไทยมากและมีปัญหาการว่างงานของผู้ที่ได้รับการศึกษาชั้นนี้มากกว่าในประเทศไทย

นอกจากข้อสงสัยหลายประการในการปรับระดับรายได้แล้ว การหาค่าต้นทุนของการศึกษาในชั้นต่างๆ ของ Blaug ยังแสดงข้อขัดแย้งอีกด้วย ข้อขัดแย้งพื้นฐานอยู่ที่การใช้ตัวเลขรายได้จากการสำรวจในเขตพระนคร - ธนบุรี แต่กลับมีการใช้ตัวเลขต้นทุนที่เป็นตัวเลขถัวเฉลี่ยสำหรับทั้งประเทศ ตัวเลขต้นทุนนี้จึงต่ำกว่าที่ควรหากจะเปรียบกับการใช้ตัวเลขต้นทุนของพระนคร-ธนบุรีจริงๆ Blaug เองก็ยอมรับว่าอัตราผลตอบแทนของเขาอยู่ในเกณฑ์ที่สูงเกินกว่าควร โดยเฉพาะอัตราผลตอบแทนสำหรับประถมศึกษา^{๒๒} จากข้อสังเกตทั้งในด้านรายได้และต้นทุนจะเห็นได้ว่า อัตราผลตอบแทนของ Blaug ในชั้นประถมศึกษาอยู่ในระดับที่สูงเกินควร ส่วนอัตราผลตอบแทนในชั้นอุดมศึกษาถูกกดให้ต่ำกว่าที่ควร^{๒๓} การคำนวณของเราในภายหลังจะเน้นข้อสรุปนี้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

๔. กรอบทางทฤษฎีในการวัดอัตรารายได้ในอนาคต

ในการใช้การวิเคราะห์อัตราผลตอบแทนในการวางแผนการศึกษา จะต้องมีการระมัดระวังว่า โครงการลงทุนในการศึกษาที่กำลังได้รับการพิจารณาจะมีผลแต่ที่ขอบ (marginal) เท่านั้น และไม่ใหญ่โตมาก จนกระทั่งจะมีผลในการเปลี่ยนโครงสร้างทั้งหมดของราคา เพราะจะทำให้การใช้ตัวเลขผลตอบแทนสำหรับการตัดสินใจในอนาคตคลาดเคลื่อนไป เนื่องมาจากผลของการลงทุนในทำนองนี้ยังไม่เป็นที่แน่ชัด การใช้อัตราผลตอบแทนในการวางแผนการ

^{๒๒} ดู Blaug, op. cit., หน้า ๕-๖

^{๒๓} จากตารางที่ ๑ จะเห็นว่านอกจากประเทศเวเนซุเอล่า โคลัมเบีย และอุกานดาแล้ว ไม่มีประเทศใดที่มีผลต่างระหว่างอัตราผลตอบแทนของประถมศึกษาและอุดมศึกษาสูงเท่าของประเทศไทย

ศึกษาจึงยังมีการใช้อยู่บ่อยและมักใช้เป็นการเปรียบเทียบทางคุณภาพมากกว่าการกำหนดปริมาณ การขยายตัวของศึกษาระดับต่าง ๆ ในอนาคต นอกจากนั้นแล้ว เนื่องจากข้อมูลที่ใช้ตามปกติก็มาจากจุดเดียวในเวลา การกำหนดจัดแบ่งการลงทุนในการศึกษาในแต่ละช่วงเวลาในอนาคตจึงเป็นสิ่งที่ทำไม่ได้ การแก้ไขสิ่งเหล่านี้อาจจะทำได้ด้วยการคำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงที่อาจจะเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของการศึกษาและอุปทานของแรงงาน ซึ่งเป็นผลมาจากโครงการลงทุนในการศึกษาที่วางรากฐานอยู่บนอัตราผลตอบแทนอีกต่อหนึ่ง ดังนั้นแทนที่จะมีการยอมรับว่าอัตรารายได้เป็นตัวแปรข้างนอกระบบ (exogenous variable) และไม่ขึ้นอยู่กับเปลี่ยนแปลงทางด้านอุปสงค์และอุปทานในตลาดแรงงานดังที่มีใช้กันมานาน เรา จะเปลี่ยนตัวแปรนี้ให้เป็นตัวแปรในระบบ (endogenous variable) ที่จะถูกกำหนดโดยการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างของอุปทานแรงงาน ดังนั้น กรอบทางทฤษฎีในการวิเคราะห์ของเราที่สำคัญจะพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างแรงงานที่แบ่งเป็นกลุ่มต่าง ๆ ตามระดับการศึกษา และระดับรายได้ของแต่ละกลุ่ม

ในการใช้การวิเคราะห์แบบต้นทุน-ผลตอบแทน โดย Thias และ Carnoy นักเศรษฐศาสตร์จากธนาคารโลกสำหรับประเทศเคนยา ได้มีการทดลองใช้การเปลี่ยนแปลงของอัตรารายได้ในอนาคตและแบบแผนของการมีงานทำในแบบต่าง ๆ กัน^{๒๔} การวิเคราะห์นั้นมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญอยู่ ๒ ประการคือ

ก. มีการกำหนดให้อุปทานของแรงงานแต่ละประเภทขึ้นอยู่กับอัตราผลตอบแทนต่อการลงทุนในการศึกษาประเภทนั้น ๆ เป้าหมายคือความต้องการให้อัตราผลตอบแทนสำหรับการศึกษาทุกชั้นเท่ากับ ๑๐% สิ่งที่จะต้องกำหนดคืออุปทานที่สมดุลของแรงงานในแต่ละระดับควรจะเป็นเท่าไร และอัตรารายได้ของแรงงานเหล่านี้ควรจะเป็นสูงเท่าไร

ข. อุปทานของแรงงานแต่ละประเภทไม่ขึ้นอยู่กับอัตราผลตอบแทนต่อการลงทุนในการศึกษาประเภทนั้น ๆ เป้าหมายคือการศึกษาเพิ่มเติม สิ่งที่จะต้องกำหนดคือระดับอัตรารายได้ควรจะเป็นเท่าไร แบบฝึกหัดย่อยอีกข้อคือการกำหนดอัตรารายได้แท้จริงไว้ก่อนและคำนวณดูว่าจะทำให้เกิดแรงงานเกินหรือขาดแรงงานประเภทใดเป็นจำนวนเท่าไรบ้าง^{๒๕}

^{๒๔} H.H. Thias and M. Carnoy, *Cost-Benefit Analysis in Educations: A Case Study of Kenya*, IBRD 1972. และดู H.H. Thias and M. Carnoy, "Educational Planning with Flexible Wages : A Kenyan Example", *Economic Development and Cultural Change*, April 1972.

^{๒๕} Thias and Carnoy, *ibid.* (IBRD, 1972), หน้า ๑๒๔

เพื่อที่จะให้บรรลุจุดมุ่งหมายดังกล่าว Thias และ Carnoy จึงเริ่มต้นด้วยการตั้งสมการอุปสงค์ของแรงงาน ทั้งนี้เพื่อที่จะกำหนดปริมาณอุปสงค์เพื่อเป็นตัวเปรียบกับอุปทานของแรงงานที่จะได้จากระบบการศึกษา Thias และ Carnoy เริ่มต้นด้วยการใช้วิธีการที่หาความถ่วงในการกำหนดอุปสงค์แรงงาน โดยการใช้สมการการผลิต Cobb – Douglas และแบ่งแรงงานออกเป็นหลายประเภทตามการศึกษาที่ได้รับ แทนที่จะเป็น input อย่างเดียวตามปกติ

$$Y_i = A L_{1i}^{\alpha} \cdot L_{2i}^{\beta} \cdot L_{3i}^{\gamma} \cdot K_i^{\sigma} \quad (1)$$

โดยที่

Y_i เป็นผลผลิตของภาคเศรษฐกิจ i

L_{1i}, L_{2i}, L_{3i} แรงงาน ๓ ประเภทที่มีใช้ในภาคเศรษฐกิจ i

K_i ทุนที่ใช้ในการผลิตในภาคเศรษฐกิจ i

เราจะหาสมการอุปสงค์ของ L_{1i} ได้ด้วยการ differentiate Y_i ไปทาง L_{1i}

$$\frac{\partial Y_i}{\partial L_{1i}} = \frac{\alpha Y_i}{L_{1i}} \quad (2)$$

หรือ

$$L_{1i} = \alpha Y_i \left(\frac{1}{W_{1i}} \right) \quad (3)$$

โดยที่ W_{1i} เป็นอัตราค่าจ้างของแรงงานประเภท ๑ ในภาค i

และมีสมมติฐานว่า อัตราค่าจ้าง เท่ากับ marginal productivity ของแรงงาน $W_{1i} = \frac{\partial Y_i}{\partial L_{1i}}$

สมการ (๓) เขียนในรูป log จะได้ว่า

$$\log L_{1i} = \log \alpha + \log Y_i - \log W_{1i} \quad (4)$$

เพื่อที่จะหาค่า L_{1i} ได้จึงมีความจำเป็นที่ต้องทราบค่า α โดยการประมาณสมการการผลิต (สมการ ๑) แต่เนื่องจากการขาดตัวเลขที่เหมาะสม Thias และ Carnoy จึงต้องละทิ้งวิธีการหาอุปสงค์แรงงานวิธีนี้ไป และหันไปใช้วิธีที่ง่ายขึ้น วิธีนี้ใช้ตัวเลขของการมีงานทำแทนตัวเลขของอุปสงค์ การประมาณทำในรูปของสมการต่อไปนี้

$$\log L_{ji} = a + b \log \left(\frac{W_{ji}}{P} \right) + c \log \left(\frac{Y_i}{P} \right) \quad (๕)$$

โดยที่ P เป็น ดรรชนีราคาผู้บริโภค

สมการนี้จะประมาณได้อย่างตรงไปตรงมา ซึ่งไม่เหมือนกับสมการ (๔)

อย่างไรก็ดี วิธีหลังนี้ไม่มีการคำนึงถึงการทดแทนระหว่างแรงงานระดับต่าง ๆ (ไม่มีการประมาณ elasticity of substitution) ซึ่งอาจจะมีอยู่มากในประเทศกำลังพัฒนาที่ยังมีการทำงานเฉพาะอย่าง (specialisation) น้อย ข้อคิดนี้สำคัญยิ่งขึ้นสำหรับการมองไปในอนาคตที่จะมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของแรงงานประเภทต่าง ๆ (โดยที่อาจจะมีสัดส่วนของแรงงานที่ได้รับการศึกษาสูงมากขึ้น และสัดส่วนของแรงงานที่ได้รับการศึกษาค่ำลง) นอกจากนั้นแล้วผลของการเปลี่ยนแปลงนี้ยังอาจจะทำให้ความแตกต่างของรายได้ของแรงงานแต่ละระดับลดน้อยลงไปด้วย หากการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างการผลิตมีน้อยและไม่เป็นไปในทางที่ใช้แรงงาน (labour intensive) มากขึ้น การสูญเสียแรงงานที่ออกมาจากระบบการศึกษาเข้าทำงานอาจจะเป็นไปได้นอกเสียจากว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงอัตราค่าจ้างสัมพันธ์ อัตราความยืดหยุ่นในการทดแทน (Elasticity of Substitution หรือ ES) ระหว่างแรงงานแต่ละประเภท ซึ่งเป็นสัดส่วนระหว่างการเปลี่ยนแปลงสัมพัทธ์ของอัตราส่วนของจำนวนแรงงาน ๒ ประเภท และการเปลี่ยนแปลงสัมพัทธ์ของอัตราค่าจ้างสัมพันธ์ของแรงงาน ๒ ประเภทนั้น จะช่วยแสดงให้เห็นขบวนการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของแรงงานและอัตรารายได้ ในกรณีที่ ES สูงก็ไม่จำเป็นจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงอัตราค่าจ้างสัมพันธ์มากเพื่อที่จะดึงดูดอุปสงค์สัมพันธ์ที่เพิ่มขึ้นของแรงงานบางประเภทเข้าทำงาน ในกรณีที่ ES เท่ากับศูนย์ (ซึ่งเป็นสมการการผลิตแบบที่มีสัมประสิทธิ์ตายตัวในแบบของ Leontief) ไม่ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงอัตราค่าจ้างสัมพันธ์เพียงใดก็ไม่สามารถดึงดูดเสริมแรงงานส่วนเกินเข้าทำงานได้ (อาจจะมีการดูดซึมโดยวิธีอื่น เช่น การขยายการผลิตโดยตรง หรือการเปลี่ยนโครงสร้างและเทคนิคในการผลิตซึ่งทำให้อุปสงค์สัมพันธ์ของแรงงาน สูงขึ้นในระยะยาว)

เพื่อเป็นการรักษาขอบเขตของการวิเคราะห์ให้กว้าง เราจึงจะพิจารณาใช้สมการการผลิตในแบบ CES (constant elasticity of substitution) แทนสมการการผลิต Cobb-Douglas ซึ่งเป็นกรณีพิเศษของสมการ CES เท่านั้น^{๒๖} ในที่นี้เรายังมีสมมติฐานที่จะพิจารณาผลผลิตเป็นบางส่วน นั่นคือส่วนที่เป็นผล (contribution) มาจากปัจจัยการผลิตที่เป็นแรงงาน และไม่รวมผลการผลิตจากปัจจัยการผลิตอื่น^{๒๗}

๒๖. อย่างไรก็ดี เราต้องยอมรับข้อกำหนดข้อหนึ่งของสมการ CES ว่า ES ของปัจจัยการผลิตใดก็ตามจะเท่ากันเสมอ

๒๗. สมมติฐานเช่นนี้จะไม่ทำให้ผลการวิเคราะห์แตกต่างออกไปจากการใช้สมการเดิมที่โดยรวมปัจจัยทุกอย่างแต่อย่างไร สมมติฐานตามแบบของเราทำให้การแสดงวิธีกำหนดอัตรารายได้ในอนาคตชัดเจนยิ่งขึ้น วิธีที่คล้ายกันมีใช้ใน: C.R.S. Dougherty, "Optimal Allocation of Investment in Education", ใน H.B. Chenery (ed.), *Studies in Development Planning*, Harvard University Press, 1971.

$$Y_1 = a_0 L_0 + a_1 L_1 + \dots + a_n L_n \quad (๖)$$

โดยที่ Y_1 เป็นผลผลิตของแรงงานทั้งหมด n ประเภท

เราจะใช้สมมติฐานหลักว่าอัตราค่าจ้างของแรงงานแต่ละประเภทเท่ากับ marginal productivity ของแรงงานประเภทนั้น นั่นคือ

$$W_i = \frac{\partial Y_1}{\partial L_i} = a_i Y_1 L_i^{-(\Theta+1)} \quad (๗)$$

โดยที่ W_i เป็นอัตราค่าจ้างของแรงงานที่ได้รับการศึกษาระดับ i

จาก (๖) เราทราบว่า

$$Y_1 = \frac{1}{\sum_{j=0}^n a_j L_j^{-(\Theta+1)}}$$

แทนค่า (๘) ใน (๗) จะได้

$$W_i = \frac{a_i Y_1 L_i^{-(\Theta+1)}}{\sum_{j=0}^n a_j L_j^{-(\Theta+1)}}$$

หรือ
$$W_i \sum_{j=0}^n a_j L_j^{-(\Theta+1)} = a_i Y_1 L_i^{-(\Theta+1)}$$

สมการนี้จะใช้เพื่อประมาณค่าของ W_i ในอนาคต แต่ก่อนอื่น เราจะต้องหาค่า a_i ($i=0, \dots, n$) เสียก่อน โดยใช้ข้อมูลของปีเริ่มต้น (initial period) ที่เราทราบของอัตราค่าจ้าง (W_i) จำนวนแรงงาน (L_i) และส่วนของผลผลิตที่มาจากแรงงาน (Y_1) ที่น่าสังเกตคือ สมการ (๘) เป็นสมการ homogenous ในตัว a_i และดังนั้นเนื่องจากสมการนี้ไม่มีข้อขัดแย้ง (เป็นสมการ consistent) จึงจะมีจำนวนผลลัพธ์ไม่มีที่สิ้นสุด อย่างไรก็ตาม เราอาจจะแก้ปัญหาได้โดยกำหนดให้ค่าของ a_0 เป็น ๑ และคิดค่าของ a_i อื่นๆ ในรูปของค่าของ a_0

ค่าของ Θ เราจะหาได้โดยคำนวณจาก อัตราความยืดหยุ่นในการทดแทน (๘)

โดยที่ ๒๔

๒๔. วิธีการหาค่าอัตราความยืดหยุ่นในการทดแทน (๘) เป็นที่ทราบกันดี ผู้ที่สนใจอาจหาได้ในตำราทางเศรษฐศาสตร์ เช่น D. F. Heathfield, *Production Functions*, Macmillan 1971.

$$\sigma = \frac{1}{1+\Theta} \quad \text{และ} \quad \Theta = \frac{1-\sigma}{\sigma}$$

ค่าของ σ เป็นที่ทราบกันดีว่าอยู่ระหว่าง ๖-๘ จากการค้นคว้าของ Bowles^{๒๔} ที่มีการให้ตัวเลข cross-section ของหลายประเทศ

นอกจากการพิจารณาในแง่ของการประมาณค่าของอัตราค่าจ้างในอนาคตจากสมการดังกล่าวแล้ว เราอาจจะพิจารณาระบบของสมการในแง่ของการกระจายรายได้ โดยเฉพาะในการพิจารณาความหมายของค่าของ a_i และ L_i ต่อการกระจายรายได้

ถ้าเราให้ $i = 0$ เป็นระดับของแรงงานที่ไม่ได้รับการศึกษา

$$\text{จาก (7)} \quad W_i = a_i Y_i^{\Theta+1} L_i^{-(\Theta+1)} \quad (7)$$

ในกรณีนี้

$$i = 0 \quad W_0 = a_0 Y_0^{\Theta+1} L_0^{-(\Theta+1)} \quad (10)$$

จาก (7) และ (10) :

$$\frac{W_i}{W_0} = \left(\frac{a_i}{a_0}\right) \left(\frac{L_i}{L_0}\right)^{\Theta+1} = \left(\frac{a_i}{a_0}\right) \left(\frac{L_i}{L_0}\right)^{1/\sigma} \quad (11)$$

จากสมการ (๑๑) และระบบที่ใช้ในการหาสมการนี้จะปรากฏว่าการกระจายรายได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลัก ๓ ประการคือ (ก) อัตราส่วนของ a_i/a_0 ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการผลิตที่มีอยู่ประจำ (inherent productivity) ของแรงงานที่ได้รับการศึกษาระดับ i เมื่อเปรียบเทียบกับผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษา ในกรณีที่จำนวนแรงงานทั้งสองประเภทเท่ากัน อัตราส่วนของค่าจ้างจะถูกกำหนดโดยอัตราส่วน a_i/a_0 โดยตรง (ข) อัตราส่วนของจำนวนแรงงานทั้งสองระดับ (L_i/L_0) อัตราค่าจ้างสัมพัทธ์ (W_i/W_0) จะลดลงเมื่อมีจำนวนแรงงานประเภท i มากขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับแรงงานประเภท 0 (ค) อัตราความยืดหยุ่นของการทดแทนแรงงาน (σ) ในกรณีที่ ES นั้นสูงจะปรากฏว่าผลของอัตราส่วน (L_i/L_0) ต่ออัตราค่าจ้างสัมพัทธ์มีน้อย การทดแทนระหว่างแรงงานประเภทต่าง ๆ ที่ทำได้มากขึ้น จะทำให้ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องมีการเปลี่ยน

^{๒๔} S. Bowles, "The Aggregation of Labour Inputs in the Study of Growth and Planning: Experiments with a Two-Level CES Function" Economic Development Report No. 122, Harvard University.

อัตราค่าจ้างสัมพัทธ์มากพอให้เกิดผล จะสังเกตได้ว่าในกรณีที่ $\sigma = \alpha$ อัตราส่วน (L_i/L_0) จะไม่มีอิทธิพลใด ๆ เลยต่ออัตราค่าจ้างสัมพัทธ์

๕. ข้อมูลและสมมติฐานในการคำนวณอัตราผลตอบแทนที่เปลี่ยนแปลง

ในการค้นคว้านี้มีปัญหาทางด้านการเก็บข้อมูลที่เหมาะสมและเชื่อถือได้เช่นเดียวกับการค้นคว้าอื่น ๆ ในด้านนี้ นอกจากการสำรวจในแบบของ Blaug ดังกล่าวแล้ว ข้อมูลทางด้านระดับการศึกษาและรายได้แบ่งตามภาคจะหาได้จากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติซึ่งเป็นการสำรวจการใช้จ่ายครัวเรือน พ.ศ. ๒๕๑๑-๑๒ อย่างไรก็ตามเนื่องจากข้อมูลนี้ยังมีข้อบกพร่องอยู่หลายประการ เราจึงได้ทำการตัดแปลงและแก้ไขเพิ่มเติมโดยนำข้อมูลจากแหล่งอื่น ๆ มาประกอบ เช่น จากรายงานการสำรวจแรงงาน รายงานการสำมะโนประชากรของสำนักงานสถิติแห่งชาติในปี พ.ศ. ๒๕๑๓ และจากรายงานของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เนื่องจากข้อมูลสำหรับแรงงานหญิงยังขาดตกบกพร่องอยู่มาก เราจึงจำเป็นต้องรวมข้อมูลชายหญิงเข้าด้วยกัน นอกจากนั้นเนื่องจากเราจะใช้ข้อมูลทางรายได้ที่มีการประมาณสำหรับอนาคต เราจึงจะไม่ใช้การแบ่งของแรงงานตามอายุ แต่จะใช้ข้อมูลเฉลี่ยทั้งหมดของแต่ละปีแทน (ดูตาราง ก. ของภาคผนวก) เราแบ่งประเภทของแรงงานออกเป็น ๘ ประเภทตามรายงานของสำนักงานสถิติ ฯ คือ

- | | |
|-----------------------------|--|
| ประเภท ๑. ไม่ได้รับการศึกษา | ๕. อนุปริญญา ปริญญาตรี เทียบเท่าและสูงกว่า |
| ๒. ป. ๑-มศ. ๒ | ๖. อาชีวศึกษาตอนต้น |
| ๓. มศ. ๓-มศ. ๔ | ๗. อาชีวศึกษาตอนปลาย |
| ๔. มศ. ๕-มหาวิทยาลัยปี ๑, ๒ | ๘. วิชาชีพชั้นสูง |

จากการแบ่งชั้นการศึกษาดังกล่าว จะเห็นว่าไม่มีการรวมการศึกษาประเภทฝึกหัดครูไว้ด้วยดังนั้นการหาอัตราผลตอบแทนของเราจึงจะไม่มีการศึกษาประเภทดังกล่าว นอกจากนี้ตัวเลขต่าง ๆ ที่แสดงถึงการมีงานทำของบุคคลที่มีการศึกษาประเภทอาชีวศึกษาตอนต้นของแต่ละภาคมีอยู่น้อยมากและเชื่อถือไม่ได้ จึงได้มีการตัดการศึกษาประเภทนี้ออกจากการคำนวณอัตราผลตอบแทนอีกด้วย สำหรับภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ซึ่งขาดข้อมูลเกี่ยวกับแรงงานที่มีการศึกษาระดับอาชีวศึกษาตอนปลายและวิชาชีพชั้นสูง เราจึงไม่สามารถคำนวณอัตราผลตอบแทนในการศึกษาระดับเหล่านี้สำหรับภาคดังกล่าวนี้ได้ สำหรับภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งขาดข้อมูลเกี่ยวกับแรงงานที่ได้รับการศึกษาระดับ มศ. ๕-มหาวิทยาลัยปี ๑, ๒ ก็

จะไม่มีค่าการคำนวณอัตราผลตอบแทนสำหรับชั้นนี้ สำหรับการแบ่งแรงงานตามระดับการศึกษาสูงต่ำ เช่น มศ. ๓ มศ. ๔ ทั้งนี้เพื่อที่จะรวมผู้ที่จบการศึกษาชั้นต่ำของกลุ่มนั้นจริง ๆ โดยที่ถือว่าผู้ที่จบชั้นสูงกว่าชั้นต้น แต่ไม่จบชั้นที่สูงกว่า ก็จะนับว่าเป็นการจบชั้นต่ำแทน

ในการคำนวณหาค่า a_i จากสมการ (๔) เราได้ทดลองใช้ค่าของ ES ต่าง ๆ กัน แต่ ES ที่ให้ผลดีและเชื่อถือได้ที่สุดมีค่า ๖ ซึ่งใกล้เคียงกับผลการวิจัยที่มีกล่าวในข้างต้นแล้ว เราทราบค่าของ y_1 จากข้อมูลเกี่ยวกับรายได้เฉลี่ยและจำนวนของแรงงานที่มีงานทำแต่ละประเภท^{๓๐}

ผลการคำนวณได้ค่าของ a_i ปรากฏในตารางที่ ๔

ตารางที่ ๔ :
ผลการคำนวณค่าของ a_i สำหรับ ๔ ภาคในประเทศไทย

ระดับการศึกษา	a_i	ภาคกลาง	ภาคเหนือ	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ภาคใต้
ไม่ได้รับการศึกษา	a_0	๑,๐๐๐	๑,๐๐๐	๑,๐๐๐	๑,๐๐๐
ป. ๑-ม.ศ. ๒	a_1	๑.๔๒๒	๑.๓๐๓	๑.๓๘๕	๑.๘๐๕
ม.ศ. ๓-ม.ศ. ๔	a_2	๑.๔๓๓	๑.๖๔๒	๒.๒๑๓	๑.๖๖๗
ม.ศ. ๕-มหาวิทยาลัย ๑, ๒	a_3	๒.๔๖๓	๒.๑๕๔	-	๒.๑๐๔
อนุปริญญา,ปริญญาตรี,และสูงกว่า	a_4	๔.๒๐๗	๒.๑๓๔๓	๒,๐๑๑	๒.๔๒๔
อาชีวศึกษาชั้นสูง	a_5	๑.๔๓๕	-	-	-
วิชาชีพชั้นสูง	a_6	๑.๕๖๓	-	-	-

ผลสรุปเกี่ยวกับค่าของ a_i อาจจะถูกกล่าวได้คร่าว ๆ ว่า แสดงถึงการกระจายรายได้ที่ขาดความเสมอภาคมากที่สุด ในภาคกลาง โดยที่ความสามารถในการผลิตที่มีอยู่ประจำในแรงงานที่ได้รับการศึกษาระดับประถมศึกษา มศ. ๓-มศ. ๔ และอาชีวศึกษาชั้นสูง เรียกได้ว่าไม่แตกต่างกัน แบบแผนของ a_i ที่น่าสนใจ คือ หากเราเปรียบเทียบระหว่างภาคจะเห็นว่า ในการศึกษาในระดับต่ำ (เมื่อเปรียบกับการที่ไม่ได้รับการศึกษาเลย ซึ่งพอจะเป็นมาตรฐานได้สำหรับทั้งประเทศ) จะมีความสามารถในการผลิตที่มีอยู่ประจำของแรงงานสูงสุดในภูมิภาค เช่น สำหรับชั้น

๓๐ สัดส่วนของรายได้ของแรงงานในรายได้ทั้งหมดของแต่ละภาคมีดังนี้ ภาคกลาง ๗๕% ภาคเหนือ ๕๐% ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๕๐% ภาคใต้ ๕๗% เนื่องจากตัวเลขเหล่านี้เปลี่ยนน้อยมากในเวลานาน เราจึงมีสมมติฐานว่าตัวเลขเหล่านี้ไม่เปลี่ยนแปลงในระยะเวลาที่ได้คำนวณอัตราผลตอบแทน

ประถมศึกษาสูงสุดที่ภาคใต้ และชั้น ม.ศ. ๓ สูงสุดที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนในการศึกษาระดับสูงขึ้นไปจะมีความสามารถในการผลิตที่มีอยู่ประจำในแรงงานสูงสุดในภาคกลาง เช่น ในชั้น ม.ศ. ๕ และปริญญาตรี

เรามีสมมติฐานในการที่จะประมาณค่าของอัตราค่าจ้างในอนาคตว่า แบบแผนของตัว a_i นี้จะไม่เปลี่ยนแปลงในอนาคต (จริง ๆ แล้วอาจจะเปลี่ยนแปลงน้อยมากในระยะยาว) ในการประมาณอัตราค่าจ้างนี้เราจะต้องทราบค่าของผลผลิตรวมของแต่ละภาคในอนาคต การคาดคะเนทางด้านนี้จะยึดถืออัตราการเพิ่มของผลผลิตรวมตามการคำนวณของกองวางแผนภาคและเมือง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งใช้สำหรับแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ ๔ โดยมีสาระ ดังนี้คือ อัตราการเพิ่มของผลผลิตรวมต่อปี สำหรับภาคกลางคือ ๕%, ภาคเหนือ ๖.๑%, ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๕.๖%, และภาคใต้ ๕.๐% ในขณะเดียวกัน เรามีสมมติฐานว่า สัดส่วนของรายได้ของแรงงานในรายได้ทั้งหมดของแต่ละภาคจะไม่มี การเปลี่ยนแปลงในช่วงที่คำนวณ ซึ่งนับว่าไม่ไกลจากความเป็นจริงนักเมื่อคำนึงถึงความค่อนข้างคงที่ของสัดส่วนนี้จากในอดีต

นอกจากนี้ในการประมาณค่าของอัตราค่าจ้างในอนาคตเราจำเป็นต้องทราบว่า การมีงานทำของแรงงานแต่ละประเภทจะเป็นเช่นไรในอนาคต ทั้งนี้โดยต้องคำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงที่อาจจะเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงของนโยบายทางการศึกษาโดยทั่วไป แต่เนื่องจากเรายังขาดนโยบายที่แน่นอน ประกอบกับการขาดข้อมูลเกี่ยวกับการมีงานทำของผู้ที่จบการศึกษาระดับต่าง ๆ การประมาณจำนวนของผู้มีงานทำที่จบการศึกษาระดับต่าง ๆ จึงจะวางรากฐานอยู่บนการทดลองคาดคะเน (simulation) โดยยึดหลักว่า การเปลี่ยนแปลงควรจะเป็นไปในรูปใดที่จะใกล้กับความเป็นจริงที่สุด เราเริ่มต้นโดยการใช้การขยายตัวของผู้มีงานทำที่จบชั้นประถมศึกษาเป็นหลัก ในช่วง พ.ศ. ๒๕๑๓ - ๒๕๑๖ เราพบว่าจำนวนผู้มีงานทำที่เฉลี่ยจบชั้นประถมศึกษา สำหรับภาคกลางมีอัตราเพิ่มขึ้นปีละ ๑%, ภาคเหนือ ๒.๔๒%, ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้มีอัตราเพิ่มเท่ากัน คือ ๓.๑๘% ต่อปี สมมติฐานของการเปลี่ยนแปลงของผู้มีงานทำที่มีการศึกษาระดับต่าง ๆ ในแต่ละภาคมีดังนี้ :

๑. ภาคกลาง เนื่องจากระดับการศึกษาในภาคนี้โดยทั่วไปสูงกว่าภาคอื่น ๆ และจะสูงขึ้นไปอีกในอนาคต ผู้มีงานทำที่เฉลี่ยจบชั้นประถมศึกษาจึงไม่ควรที่จะเพิ่มในอัตราเดียวกับในอดีต และควรที่จะเพิ่มในอัตราที่ต่ำกว่านั้น ซึ่งเรากำหนดว่าจะเพิ่ม ๒% ในทุก ๕ ปี สำ

หรับผู้มีงานทำที่ได้รับการศึกษาชั้นอื่น ๆ จะคิดเป็นสัดส่วนกับผู้มีงานทำที่มีการศึกษาชั้นประถมศึกษา สำหรับผู้มีงานทำที่ไม่ได้รับการศึกษาเลย ซึ่งในปี พ.ศ. ๒๕๑๓ คิดเป็นสัดส่วน ๒๗.๐๙% ของผู้มีงานทำและจบชั้นประถมศึกษาจะต้องมีจำนวนน้อยลงในอนาคตโดยมีสัดส่วนลดลง ๒% (percentage points) ต่อ ๕ ปี ซึ่งเป็นไปตามการคาดคะเนทั่วไป (วางรากฐานอยู่บนการขยายตัวที่เป็นไปได้ของระบบการศึกษา) ผู้ที่มีงานทำในการศึกษาชั้นอื่น ๆ จะมีสัดส่วนที่สูงขึ้นโดยเรากำหนดให้มีสัดส่วนเพิ่มขึ้น ๒% ทุก ๕ ปี ในการทดลองอีกครั้งเราจะกำหนดให้สัดส่วนของผู้มีงานทำที่จบชั้นปริญญาตรี อาชีวศึกษาตอนปลาย และวิชาชีพชั้นสูงเพิ่มขึ้น ๓% ทุก ๕ ปี เพื่อให้เป็นไปตามการเปลี่ยนแปลงที่อาจจะเป็นไปได้ในอนาคตที่มีการขยายการศึกษาในชั้นเหล่านี้ นอกจากนี้แล้วเรายังได้ทำการทดลองอีกหลายครั้งโดยใช้อัตราการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ กัน ปรากฏว่าผลต่อการเปลี่ยนแปลงของอัตราค่าจ้างโดยทั่วไปมีไม่มาก และจะมีมากก็แต่เฉพาะผู้ได้รับประถมศึกษาที่จะได้รับอัตราค่าจ้างสัมพันธ์ (กับผู้ไม่ได้รับการศึกษา) ต่ำลงมาก เมื่อมีอัตราการเพิ่มที่สูงขึ้น ผลของการประมาณจำนวนผู้มีงานทำและค่าจ้างตามขั้นการศึกษา มีอยู่ในตาราง ข. ของภาคผนวก

๒. สำหรับภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ จะให้มาตรฐานที่คล้ายคลึงกัน สำหรับผู้มีงานทำที่มีการศึกษาชั้นประถมศึกษานั้น เราจะใช้อัตราการเพิ่มของภาคเหนือเป็นหลัก คือ ๒.๔๒% ต่อปี ทั้งนี้โดยมีสมมติฐานว่า การเปลี่ยนแปลงคงจะเป็นไปในรูปที่คล้ายกับภาคกลางแต่ไม่ถึงขั้นภาคกลาง โดยที่ภาคเหนือในขั้นนี้มีลักษณะที่เข้าใกล้ภาคกลางมากที่สุด สำหรับผู้มีงานทำที่ได้รับการศึกษาชั้นอื่น ๆ จะคิดเป็นสัดส่วนกับผู้มีงานทำที่มีการศึกษาชั้นประถมศึกษา โดยกำหนดให้ผู้มีงานทำที่ไม่ได้รับการศึกษาในแต่ละภาคมีสัดส่วนลดลง ๑% (percentage point) ในทุก ๑๐ ปี สำหรับผู้มีงานทำที่ได้รับการศึกษาชั้นต่าง ๆ มีสัดส่วนเพิ่มขึ้น ๒% ในทุก ๑๐ ปี ในการทดลองประกอบเรายังกำหนดให้ผู้มีงานทำที่ได้รับการศึกษาชั้นต่าง ๆ มีสัดส่วนเพิ่มขึ้น ๒% ในทุก ๕ ปีอีกด้วย ผลของการประมาณจำนวนผู้มีงานทำและค่าจ้างตามขั้นการศึกษามีอยู่ในตาราง ค., ง., และ จ. ในภาคผนวก

ข้อมูลและสมมติฐานข้างต้นนี้เกี่ยวข้องกับด้านผลตอบแทนเบื้องต้นทั้งหมด แต่ในการคำนวณอัตราผลตอบแทนเราจำเป็นต้องใช้ผลตอบแทนสุทธิ คือ ต้องนำค่าใช้จ่ายทั้งหมดมาหักออกจากผลตอบแทนเบื้องต้นก่อน ในการหาค่าใช้จ่ายทั้งหมดเราแบ่งออกเป็นสองประเภท คือ ค่าใช้จ่ายโดยตรง และค่าใช้จ่ายทางอ้อม ค่าใช้จ่ายโดยตรงจะรวมค่าใช้จ่ายประจำ (recurrent cost) เช่น เงินเดือนครู และค่าใช้จ่ายถาวรหรือประเภททุน (capital cost)

ซึ่งรวมค่าใช้จ่ายและอุปกรณ์การสอนที่คงทน ส่วนค่าใช้จ่ายทางอ้อมหมายถึงการสูญเสียรายได้ (earnings foregone) ของผู้ที่ศึกษาต่อ

ข้อมูลของค่าใช้จ่ายโดยตรงได้มาจากการคำนวณของกองแผนงาน คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งเรานำมาปรับปรุงด้วยตัวเลขของอัตราผู้ที่เรียนไม่สำเร็จ (drop-out rate) ในแต่ละชั้นการศึกษา^{๓๑} ตัวเลขของสภาการศึกษาฯ ที่แสดงให้เห็นค่าใช้จ่ายในการศึกษาชั้นประถมศึกษากรมการศึกษานอกโรงเรียนในการรับผิดชอบของกระทรวงมหาดไทยเท่านั้น เพื่อให้ข้อมูลที่สมบูรณ์ เราจึงได้ทำการแก้ไขโดยเปรียบเทียบกับตัวเลขค่าใช้จ่ายที่คลุมถึงทุกหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาระดับนี้ การประมาณการเปลี่ยนแปลงของค่าใช้จ่ายสำหรับการศึกษาในอนาคตวางรากฐานอยู่บนการเปลี่ยนแปลงของตัวเลขของภาคกลาง ซึ่งน่าเชื่อถือได้มากที่สุด โดยสำหรับประถมศึกษาจะเพิ่มขึ้นปีละ ๖.๕๙%, ม.ศ. ๓-๔ ๖.๑๘%, ม.ศ. ๕-มหาวิทยาลัยปี ๑ และ ๒, ๒.๗๗% อนุปริญญา, ปริญญาตรีและสูงกว่า ๔.๐๘% และอาชีวศึกษาตอนปลายและวิชาชีพชั้นสูง ๔.๙๓%

ในการคิดการสูญเสียรายได้ที่เป็นค่าใช้จ่ายทางอ้อม เราจะใช้ตัวเลขอัตราค่าจ้างของผู้ที่ได้รับการศึกษาชั้นต่ำรองลงมาเป็นรากฐานประกอบกับความแตกต่างของเวลาทำงานตลอดชีวิต โดยจะคิดดังนี้ คือ :

ผู้ที่จบการศึกษาชั้นประถมจะ	ไม่มีการสูญเสียรายได้	และมีเวลาทำงานทั้งหมด	๔๑ ปี
„ „	ม.ศ. ๓-๔ จะมีการสูญเสียรายได้	๒ ปี	„ ๓๙ „
„ „	ม.ศ. ๕ - มหาวิทยาลัยปี ๑,๒	„ ๓ „	„ ๓๗ „
„ „	อนุปริญญา, ปริญญาตรี, และสูงกว่า	„ ๔ „(จากม.ศ.๕)มีเวลาทำงาน	๓๓ „
„ „	อาชีวศึกษาตอนปลาย	„ ๒ „(„ „ ๓)	„ ๓๖ „
„ „	วิชาชีพชั้นสูง	„ ๒ „(จากอาชีวศึกษาตอนปลาย)	„ ๓๔ „

จะสังเกตได้ว่า ระยะเวลาการทำงานอาจจะไม่ตรงกับกรหักอายุเกษียณด้วยเวลาเรียนตามปกติ ทั้งนี้เนื่องจากเราต้องการที่จะใช้ตัวเลขเฉลี่ยที่คำนึงถึงเวลาการเรียนที่อาจจะแตกต่างจากเวลาที่

๓๑ อัตราที่เรียนไม่สำเร็จต่อจำนวนนักเรียนเฉลี่ยต่อปีในชั้นประถมศึกษาเป็น ๗%, มัธยมศึกษา ๑๓%, อาชีวศึกษา ๘%, และมหาวิทยาลัย ๕% ดู Nicholas Bennett et. al., Problems of Financing the Thai Educational System, Educational Planning Division, Ministry of Education, Bangkok, June 1972. หน้า ๑๘๙, ๑๙๑

กำหนดไว้เป็นทางการ ตัวเลขเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายสำหรับการศึกษาระดับในแต่ละภาคสำหรับปีที่ใช้ในการคำนวณอัตราผลตอบแทนมีแสดงในตาราง ฉ. ในภาคผนวก

๖. สรุปผลอัตราผลตอบแทนและข้อเสนอแนะ

ภาคกลาง ดังที่ได้มีการกล่าวไว้ในหลายตอนในตอนต้นแล้วว่า การคำนวณอัตราผลตอบแทนต่อการลงทุนในการศึกษาจะเป็นไปในรูปที่ยอมให้มีการเปลี่ยนแปลงในเวลาได้ เนื่องจากอัตราค่าจ้างสัมพันธ์จะเปลี่ยนไปในอนาคตโดยเป็นผลจากอุปทานของแรงงานที่เพิ่มขึ้น สำหรับทุก

ตารางที่ ๕

อัตราผลตอบแทนต่อสังคมของการลงทุนในการศึกษาในภาคกลาง (สมมติฐานที่ ๑)*

ระดับการศึกษา	พ.ศ. ๒๕๑๓	พ.ศ. ๒๕๑๘	พ.ศ. ๒๕๒๘	พ.ศ. ๒๕๓๓
ประถมศึกษา	๑๖.๓	๑๑.๕	๗.๔	๓.๕
ม.ศ. ๓	๑๗.๓	๑๕.๕	๑๓.๕	๑๒.๔
ม.ศ. ๕	๒๖.๗	๒๕.๖	๒๔.๓	๒๓.๔
อนุปริญญา, ปริญญาตรี	๑๖.๓	๑๖.๐	๑๖.๑	๑๖.๐
อาชีวศึกษาตอนปลาย	๑๐.๒	๗.๕	๕.๕	๔.๖
วิชาชีพชั้นสูง	๑๓.๘	๑๓.๘	๑๓.๕	๑๓.๗

* สมมติฐานในการคำนวณ คือ ผู้มีงานทำและจบการศึกษาชั้นอื่น ๆ มีสัดส่วนต่อผู้มีงานทำและจบประถมศึกษาเพิ่มขึ้น ๒% ในทุก ๕ ปี

ตารางที่ ๖

อัตราผลตอบแทนต่อสังคมของการลงทุนในการศึกษาในภาคกลาง (สมมติฐานที่ ๒)*

ระดับการศึกษา	พ.ศ. ๒๕๑๓	พ.ศ. ๒๕๑๘	พ.ศ. ๒๕๒๓	พ.ศ. ๒๕๒๘
ประถมศึกษา	๑๖.๕	๑๒.๑	๗.๗	๓.๕
ม.ศ. ๓	๑๗.๔	๑๕.๗	๑๔.๒	๑๒.๘
ม.ศ. ๕	๒๖.๘	๒๕.๘	๒๔.๗	๒๓.๕
อนุปริญญา, ปริญญาตรี	๑๖.๐	๑๕.๒	๑๕.๑	๑๕.๐
อาชีวศึกษาตอนปลาย	๘.๑	๔.๖	๒.๒	๐.๔
วิชาชีพชั้นสูง	๑๓.๕	๑๔.๓	๑๔.๔	๑๔.๓

* สมมติฐานในการคำนวณ คือ ผู้มีงานทำและจบอนุปริญญา ปริญญาตรี อาชีวศึกษาตอนปลาย และวิชาชีพชั้นสูง มีสัดส่วนต่อผู้มีงานทำ และจบประถมศึกษาเพิ่มขึ้น ๓% ในทุก ๕ ปี

ก่อนข้างจะคงที่ตามเวลาอาจจะเพราะเหตุผลสำคัญ ๒ ประการ คือ (ก) รายได้ของแรงงานประเภทนี้ก่อนข้างจะคงที่และเปลี่ยนแปลงน้อยเมื่อมีอุปทานของแรงงานประเภทนี้มากขึ้น และ (ข) อุปสงค์ของแรงงานประเภทนี้มีอยู่อย่างสม่ำเสมอและอาจจะเพิ่มอย่างสม่ำเสมอในอนาคต ข้อสรุปสำหรับการศึกษาระดับนี้สำหรับนโยบายในอนาคต คือ หากเราถือว่าอัตราผลตอบแทนร้อยละ ๑๕ เป็นอัตรามาตรฐานที่อัตราผลตอบแทนทุกระดับควรจะเท่ากันแล้ว การขยายอุปทานของแรงงานที่จะมีงานทำให้ได้รับการศึกษาระดับนี้ควรจะเป็นไปให้อัตราที่ได้สัดส่วนกับผู้มีงานทำที่จะขึ้น ประถมศึกษาที่เพิ่มขึ้น ๓ % (percentage points) ต่อทุก ๕ ปี

๓. สำหรับภาคกลางอัตราผลตอบแทนที่สูงสุดมาจากการศึกษาระดับ ม.ศ. ๕ และอัตราผลตอบแทนที่ต่ำสุดมาจากอาชีวศึกษาตอนปลายโดยที่มีวิชาชีพชั้นสูงอยู่ในระดับใกล้เคียง ข้อสรุปนี้ยืนยันความเชื่อถือที่ว่า อัตราผลตอบแทนจะค่อนข้างต่ำสำหรับอาชีวศึกษา โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาถึงช่วงเวลาในอนาคต จะเห็นว่าจะลดต่ำกว่าเดิมอีกมากอย่างรวดเร็ว สำหรับภาคกลางการกระตุ้นการศึกษาในระดับ ม.ศ. ๕ ดูจะเป็นประโยชน์สูงสุดในช่วงเวลานี้ การศึกษาในระดับนี้จะยืดหยุ่นกว่าระดับอื่น และสำหรับผู้จบชั้นนี้จะสามารถหางานทำได้ในทางกว้าง โดยอาจจะมีฝึกฝนเพิ่มเติมในระหว่างทำงานได้ ซึ่งผิดจากอาชีวศึกษาที่ค่อนข้างจะขาดความยืดหยุ่น สำหรับภาคกลางการขยายการสอนจนจบชั้น ม.ศ. ๕ และการสนับสนุนโรงเรียนราษฎร์ให้เปิดสอนจนจบชั้น ม.ศ. ๕ จึงเป็นสิ่งที่ควรกระทำอย่างมาก

๔. ในแง่ของการกำหนดนโยบายเพื่อให้ได้มาซึ่งผลตอบแทนสูงสุดดูจะไม่เป็นของง่ายนักเมื่อพิจารณาผลจากตารางที่ ๕ และ ๖ มาตรฐานของการพิจารณาอยู่ที่การทำให้อัตราผลตอบแทนของการศึกษาทุกระดับเท่ากัน และเท่ากับอัตรามาตรฐานอัตราหนึ่ง (เช่นที่เรากำหนดเป็น ๑๕ %) ในการนี้เราอาจจะทำการทดลองเปลี่ยนแปลงการเพิ่มขึ้นของอุปทานแรงงานที่ได้รับการศึกษาระดับต่าง ๆ ที่จะมีผลให้อัตราผลตอบแทนของการศึกษาทุกระดับมีแนวโน้มเข้าหาอัตรามาตรฐานไว้ในที่สุด จะสังเกตเห็นได้ว่า เพื่อที่จะเพิ่มอัตราผลตอบแทนของการศึกษาบางระดับ อัตราการขยายตัวของการศึกษาในระดับนั้น ๆ จะต้องชะลอตัวลง มาตรการนี้จะไม่เหมาะสมเป็นอันขาดสำหรับกรณีประถมศึกษา แต่อาจจะเหมาะสมสำหรับกรณีอาชีวศึกษาโดยตรง ทั้งนี้เพราะอัตราการศึกษาในตัวในอดีตก็สูงมากอยู่แล้ว ส่วนอัตราการศึกษาในตัวของการศึกษาในชั้นวิชาชีพชั้นสูงคงเป็นไปตามอัตราที่มีกล่าวในสมมติฐานที่ ๒ และคงไม่จำเป็นที่จะต้องชะลอตัวลง เนื่องจากอัตราผลตอบแทนในชั้นนี้อยู่ในระดับที่เหมาะสมแล้ว มาตรการเช่นเดียวกันนี้

ก็ใช้ได้กับชั้นอุดมศึกษาด้วยเหตุผลเดียวกัน ส่วนในการศึกษาระดับ ม.ศ. ๕ นั้น ควรได้รับการขยายตัวในอัตราที่สูงกว่าที่มีกล่าวไว้ในสมมติฐานของเรา และจึงควรได้รับการเร่งรัดสนับสนุนดังที่มีกล่าวไว้ในข้อสรุปที่แล้ว

ภาคเหนือ โดยทั่วไปผลของอัตราผลตอบแทนในแต่ละชั้นการศึกษาของภาคเหนือแตกต่างจากของภาคกลาง ลักษณะทั่วไปที่ยังคงคล้ายคลึงกันคือ แนวโน้มต่ำลงของอัตราผลตอบแทนในเวลา (ยกเว้นระดับ ม.ศ. ๕ ในสมมติฐานที่ ๑) แต่การเปลี่ยนแปลงสมมติฐานเกี่ยวกับอุปทานของแรงงานมีผลต่ออัตราผลตอบแทนมากขึ้นกว่าในกรณีของภาคกลาง ข้อสรุปที่สำคัญอื่น ๆ มีดังนี้

ตารางที่ ๓

อัตราผลตอบแทนต่อสังคมของการลงทุนในการศึกษาในภาคเหนือ (สมมติฐานที่ ๑)*

ระดับการศึกษา	พ.ศ. ๒๕๑๓	พ.ศ. ๒๕๑๘	พ.ศ. ๒๕๒๓	พ.ศ. ๒๕๒๘
ประถมศึกษา	๐	- ๑.๘	- ๓.๕	- ๔.๕
ม.ศ. ๓	๓๓.๔	๓๑.๓	๒๕.๐	๒๗.๑
ม.ศ. ๕	๑๒.๘	๑๓.๑	๑๓.๑	๑๓.๒
อนุปริญญา, ปริญญาตรี	๗.๒	๕.๕	๕.๐	๔.๔

* สมมติฐานในการคำนวณ คือ ผู้มีงานทำและจบการศึกษาชั้นอื่น ๆ มีสัดส่วนต่อผู้มีงานทำและจบประถมศึกษาเพิ่มขึ้น ๒ % ในทุก ๕ ปี

ตารางที่ ๔

อัตราผลตอบแทนต่อสังคมของการลงทุนในการศึกษาในภาคเหนือ (สมมติฐานที่ ๒)*

ระดับการศึกษา	พ.ศ. ๒๕๑๓	พ.ศ. ๒๕๑๘	พ.ศ. ๒๕๒๓	พ.ศ. ๒๕๒๘
ประถมศึกษา	๐	- ๒.๔	- ๔.๐	- ๕.๕
ม.ศ. ๓	๓๒.๒	๒๕.๑	๒๖.๓	๒๓.๘
ม.ศ. ๕	๑๑.๕	๑๑.๔	๑๑.๒	๑๑.๑
อนุปริญญา, ปริญญาตรี	๔.๔	๓.๑	๒.๔	๒.๐

* สมมติฐานในการคำนวณ คือ ผู้มีงานทำและจบการศึกษาชั้นอื่น ๆ มีสัดส่วนต่อผู้มีงานทำและจบประถมศึกษาเพิ่มขึ้น ๒ % ในทุก ๕ ปี

๑. การที่อัตราผลตอบแทนของประถมศึกษาที่มีระดับต่ำมาก (ส่วนมากเป็นชั้นประถม ๔) บ่งถึงความไม่พอเพียงของการศึกษาชั้นประถม ๔ (เมื่อเปรียบเทียบกับที่ไม่ได้รับการศึกษาเลย) ในภาคเหนือ เป็นที่ทราบกันดีว่า คุณภาพของการศึกษาในชั้นนี้ค่อนข้างต่ำซึ่งมีผลทำให้ผู้ที่จบชั้นนี้ไม่สามารถหางานที่เหมาะสมทำได้ รวมทั้งหลังจากเวลาไม่นานความรู้จากการศึกษาก็มักจะหมดไปด้วย ในกรณีนี้การเร่งยกระดับคุณภาพของการศึกษาในระดับนี้ดูจะเป็นสิ่งที่สำคัญพอ ๆ กับการขยายตัว

๒. อัตราผลตอบแทนของการศึกษาระดับ ม.ศ. ๓ มีระดับสูงสุดเมื่อเปรียบกับอัตราอื่นสำหรับภาคเหนือ นอกจากเหตุผลที่ว่าประถมศึกษายังมีคุณภาพต่ำ ดังนั้นผู้ที่จบชั้น ม.ศ. ๓ นอกจากจะใช้การศึกษาเป็นประโยชน์ในการประกอบอาชีพจริง ๆ ได้แล้ว การศึกษาในระดับ ม.ศ. ๓ ยังผลิตแรงงานที่เหมาะสมในตลาดแรงงานของเศรษฐกิจในส่วนภูมิภาคอีกด้วย ซึ่งมีการเกษตรเป็นกิจกรรมหลัก โดยที่ในภาคเหนือยังมีกิจกรรมทางด้านอุตสาหกรรมครัวเรือน และธุรกิจเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่ใช้ประโยชน์จากแรงงานที่จบชั้น ม.ศ. ๓ ได้ดี สำหรับภาคเหนือการขยายการศึกษาในระดับนี้อย่างรวดเร็วต่อไปจะเป็นนโยบายที่เหมาะสมที่สุด

๓. การศึกษาชั้น ม.ศ. ๕ มีอัตราผลตอบแทนที่อาจจะต่ำกว่าอัตรามาตรฐานที่เรา กำหนดไว้ แต่ก็ไม่เรียกว่าอยู่ในระดับต่ำมาก นอกจากนั้นอัตราผลตอบแทนของการศึกษาในระดับนี้ยังค่อนข้างคงที่ตามเวลาอีกด้วย ส่วนผลตอบแทนการลงทุนในชั้นอุดมศึกษาอยู่ในเกณฑ์ต่ำมากและมีแนวโน้มลดต่ำลงอย่างรวดเร็วในเวลาอีกด้วย ถึงแม้ว่าการกระจายอุดมศึกษาออกไปทั่วทุกภูมิภาคจะเป็นสิ่งที่ควรทำตามหลักการ ในแง่ของผลตอบแทนแล้วยังไม่ให้ผลที่น่าสนับสนุน ปัญหามีอยู่ว่า การงานที่เหมาะสมสำหรับผู้จบการศึกษาชั้นนี้ในภูมิภาค ยังมีน้อยและมีระดับรายได้ที่ต่ำ การอพยพกลับเข้าไปทำงานในภาคกลางส่วนมากจึงเป็นเรื่องที่อาจจะหลีกเลี่ยงไม่พ้น ดังนั้น จุดของปัญหาจึงมิใช่อยู่ที่การกระจายอุดมศึกษาออกไปอย่างเดียว เพราะจะไม่สามารถแก้ปัญหาการอพยพเข้าเมืองหลวงได้ แต่จะต้องมีนโยบายประกอบกับการสร้างงานให้แรงงานระดับนี้ปฏิบัติได้ตามส่วนภูมิภาค ในขณะที่จึงไม่มีเหตุผลที่จะขยายการศึกษาชั้นนี้อย่างรวดเร็วในภาคเหนือ อย่างไรก็ดีเพื่อความละเอียดและแน่นอน อาจจะมีการหาอัตราผลตอบแทนของอุดมศึกษาแขนงต่างๆ เพื่อพิจารณาให้ละเอียดว่า แขนงไหนที่ให้ผลตอบแทนสูง และยังเหมาะสมที่จะขยายตัวในอัตราที่สูงต่อไปได้

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ถึงแม้ว่าระดับอัตราผลตอบแทนของการศึกษาแต่ละชั้นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะไม่เท่ากับอัตราผลตอบแทนในภาคเหนือที่เดียวกันก็ตาม แบบแผนของอัตราผลตอบแทนของสองภาคนี้คล้ายคลึงกัน การเปลี่ยนแปลงสมมติฐานเกี่ยวกับการเพิ่มอุปทานผู้มีงาน มีผลต่ออัตราผลตอบแทนค่อนข้างน้อย สำหรับระดับการศึกษา ๒ ระดับแรกแต่มีผลมากต่อผลตอบแทนชั้นอุดมศึกษา ข้อสรุปที่สำคัญโดยทั่วไปคงคล้ายคลึงกับของภาคเหนือ โดยมีข้อที่น่าสังเกต คือ อัตราผลตอบแทนต่อชั้นประถมศึกษาไม่ต่ำจนเกินไปและเปรียบเทียบได้ใกล้เคียงกับของภาคกลาง การขยายการศึกษาในชั้นนี้ซึ่งควรทำด้วยเหตุผลดังที่ได้กล่าวแล้ว จึงจะไม่ใช่เป็นการก่อภาระมากเกินไป ดังเช่นในภาคเหนือ ส่วนการศึกษาชั้น ม.ศ. ๓ นั้น ควรได้รับการขยายตัวโดยเร็วที่สุดเช่นเดียวกับภาคเหนือ การที่อัตราผลตอบแทนในระดับนี้ค่อนข้างสูงมาก เป็นเพราะเหตุว่าอัตรารายได้ของผู้จบชั้นประถมศึกษาค่อนข้างต่ำ เมื่อ

ตารางที่ ๕

อัตราผลตอบแทนต่อสังคมของการลงทุนในการศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (สมมติฐานที่ ๑)* (ร้อยละ)

ระดับการศึกษา	พ.ศ. ๒๕๑๓	พ.ศ. ๒๕๑๘	พ.ศ. ๒๕๒๕	พ.ศ. ๒๕๒๘
ประถมศึกษา	๑๓.๕	๑๑.๑	๘.๕	๗.๒
ม.ศ. ๓	๕๘.๗	๕๕.๔	๔๕.๒	๔๖.๓
อนุปริญญา, ปริญญาตรี	๕.๕	๔.๑	๒.๖	๑.๕

* สมมติฐานในการคำนวณ คือ ผู้มีงานทำและจบการศึกษาชั้นอื่น ๆ มีสัดส่วนต่อผู้มีงานทำและจบประถมศึกษาเพิ่มขึ้น ๒% ในทุก ๑๐ ปี

ตารางที่ ๑๐

อัตราผลตอบแทนต่อสังคมของการลงทุนในการศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (สมมติฐานที่ ๒)* (ร้อยละ)

ระดับการศึกษา	พ.ศ. ๒๕๑๓	พ.ศ. ๒๕๑๘	พ.ศ. ๒๕๒๕	พ.ศ. ๒๕๒๘
ประถมศึกษา	๑๒.๕	๑๐.๒	๘.๗	๖.๕
ม.ศ. ๓	๕๘.๓	๕๒.๑	๔๖.๑	๔๐.๘
อนุปริญญา, ปริญญาตรี	๒.๔	๐.๓	- ๑.๐	- ๑.๓

สมมติฐานในการคำนวณ คือ ผู้มีงานทำ และจบการศึกษาชั้นอื่น ๆ มีสัดส่วนต่อผู้มีงานทำและจบประถมศึกษาเพิ่มขึ้น ๒% ในทุก ๕ ปี

เปรียบเทียบกับอัตรารายได้ระดับชั้นของภาคเหนือ (ดูตาราง ก. และ ง. ในภาคผนวก) สำหรับชั้นอุดมศึกษาถึงแม้ว่าอัตราผลตอบแทนของภาคนี้จะอยู่ในเกณฑ์ใกล้เคียงกันกับของภาคเหนือ อัตราของภาคนี้ที่แท้จริง คือ เปรียบกับการศึกษาชั้น ม.ศ. ๕ และไม่ใช้ ม.ศ. ๓ อย่างที่ต้องทำ เพราะขาดข้อมูลเกี่ยวกับชั้น ม.ศ. ๕ จะต้องต่ำกว่าอีก การขยายตัวของการศึกษาชั้นนี้จึงไม่ควรเป็นไปอย่างรวดเร็วนัก แต่ควรมีการพิจารณาอย่างละเอียดว่าควรจะขยายการศึกษาแขนงไหนก่อนที่ให้อัตราผลตอบแทนที่สูงที่สุด เช่นเดียวกับในกรณีของภาคเหนือ

ภาคใต้ กรณีของภาคใต้เป็นกรณีที่เน้นความสำคัญของชั้นประถมศึกษาอย่างเห็นได้ชัดจนที่สุดของทั้ง ๔ ภาค คุณภาพของการศึกษาในชั้นนี้ของภาคใต้สูงกว่าคุณภาพของการศึกษาในภาคเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือ การให้ความสำคัญกับการศึกษาในระดับนี้ในภาคใต้อย่างสูงสุดและการขยายการศึกษาระดับนี้ให้ทั่วถึงโดยเร็วจึงเป็นสิ่งสำคัญมาก แบบแผนของอัตราผลตอบแทนในภาคนี้ยังเป็นไปตามความเชื่อมั่นของนักทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์การศึกษาส่วนมาก คือ อัตราผลตอบแทนจะเริ่มจากระดับสูงที่ชั้นประถมศึกษาและจะลดต่ำลงเรื่อย ๆ เมื่อระดับการศึกษาสูงขึ้น เนื่องจากความเชื่อมั่นนี้เป็นจริงแต่เฉพาะในกรณีของภาคใต้เท่านั้น จึงเป็นสิ่งที่ควรระมัดระวังในการวางรากฐานของนโยบายสำหรับทั้งประเทศจากความเชื่อมั่นนี้แต่อย่างเดียว ผลของการวิเคราะห์ของเราชี้ให้เห็นชัดว่าแบบแผนและระดับของอัตราผลตอบแทนแตกต่างกันในแต่ละภาค และในแต่ละช่วงเวลาในอนาคต การวางนโยบายเพื่อให้ได้ผลตอบแทน

ตารางที่ ๑๑

อัตราผลตอบแทนต่อสังคมของการลงทุนในการศึกษาในภาคใต้ (สมมติฐานที่ ๑)*

(ร้อยละ)

ระดับการศึกษา	พ.ศ. ๒๕๑๓	พ.ศ. ๒๕๑๘	พ.ศ. ๒๕๒๕	พ.ศ. ๒๕๒๘
<u>ประถมศึกษา</u>	๔๓.๘	๓๒.๖	๒๕.๐	๑๘.๘
ม.ศ. ๓	๕.๔	๔.๘	๓.๖	๓.๓
ม.ศ. ๕	๑.๘	๑.๘	๑.๘	๑.๘
อนุปริญญา, ปริญญาตรี	- ๒.๓	- ๒.๔	- ๒.๕	- ๒.๕

* สมมติฐานในการคำนวณ คือ ผู้มีงานทำและจบการศึกษาชั้นอื่น ๆ มีสัดส่วนต่อผู้มีงานทำและจบประถมศึกษาเพิ่มขึ้น ๒% ในทุก ๑๐ ปี

ตารางที่ ๑๒

อัตราผลตอบแทนต่อสังคมของการลงทุนในการศึกษาในภาคใต้ (สมมติฐานที่ ๒)*
(ร้อยละ)

ระดับการศึกษา	พ.ศ. ๒๕๑๓	พ.ศ. ๒๕๑๘	พ.ศ. ๒๕๒๕	พ.ศ. ๒๕๒๘
<u>ประถมศึกษา</u>	<u>๔๓.๘</u>	<u>๓๒.๕</u>	<u>๒๔.๔</u>	<u>๑๘.๖</u>
ม.ศ. ๓	๔.๔	๓.๓	๒.๐	๐.๘
ม.ศ. ๕	๑.๒	๑.๐	๐.๗	๐.๖
อนุปริญญา, ปริญญาตรี	- ๒.๘	- ๓.๑	- ๓.๓	- ๓.๔

* สมมติฐานในการคำนวณ คือ ผู้มีงานทำและจบการศึกษาชั้นอื่น ๆ มีสัดส่วนต่อผู้มีงานทำและจบประถมศึกษาเพิ่มขึ้น ๒% ในทุก ๕ ปี

แทนต่อสังคมสูงสุดจึงควรคำนึงถึงความแตกต่างที่ตลอดจนจุดประสงค์หลักทางสังคมในการให้การศึกษา จากตัวเลขของอัตราผลตอบแทนต่อสังคมของการลงทุนในการศึกษาในแต่ละระดับของแต่ละภาค เราจะสามารถหาอัตราผลตอบแทนเฉลี่ยของทั้งประเทศได้ ในการนี้เราใช้วิธีหาค่าเฉลี่ยแบบถ่วงน้ำหนักโดยน้ำหนักที่ใช้เป็นสัดส่วนของผู้มีงานทำที่มีการศึกษาแต่ละระดับของแต่ละภาค อัตราผลตอบแทนเฉลี่ยสำหรับทั้งประเทศตามสมมติฐานที่ ๑ แสดงไว้ในตารางที่ ๑๓ เมื่อเปรียบเทียบกับผลดั้งเดิมของ Blaug จะเห็นได้ชัดว่าแบบแผนของอัตราผลตอบแทนของประเทศในปี พ.ศ. ๒๕๑๓ เปลี่ยนแปลงไป โดยที่มีอัตราผลตอบแทนของการศึกษาชั้น ม.ศ. ๓ สูงสุด แทนที่จะเป็นชั้นประถมศึกษา อัตราผลตอบแทนของประถมศึกษาในปี ๒๕๑๓ นับว่าอยู่ในเกณฑ์สูงพอควร และอยู่ในระดับใกล้เคียงกันกับอัตราผลตอบแทนของการศึกษาระดับ ม.ศ. ๕ อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาในเวลาจะเห็นว่าแนวโน้มลดลงของอัตราผลตอบแทนของประถมศึกษาเป็นไปอย่างรวดเร็วมาก ดังเหตุผลที่ได้มีอธิบายไว้ในตอนต้นแล้ว อัตราผลตอบแทนของชั้นอุดมศึกษาถึงจะไม่ต่ำอย่างที่ Blaug ได้คำนวณไว้ แต่ก็นับว่าอยู่ในเกณฑ์ต่ำเป็นที่แน่นอนว่า ความเชื่อถือได้ของผลทั้งหมดและข้อสรุปในการวิจัยของเรา ขึ้นอยู่กับความเชื่อถือได้ของข้อมูลทั้งหลายที่เราใช้ แบบฝึกหัดในการทำงานที่เราทำนี้จะมีประโยชน์เมื่อมีการนำข้อมูลมาทำการทดลองใหม่หลายๆแบบ เพื่อหาข้อมูลชุดที่จะทำให้อัตราผลตอบแทนอยู่ใกล้เคียงกับอัตราที่เราต้องการมากที่สุด โดยมีชั้นประถมศึกษาเป็นข้อยกเว้น นอกจากนั้นยังมีจุดอ่อนอีกหลายแห่งในการวิจัยของเราที่ควรได้รับการพิจารณาแก้ไขต่อไปเพื่อที่ผลลัพธ์จะมีความ

ตารางที่ ๑๓

อัตราเฉลี่ยของผลตอบแทนต่อสังคมของการลงทุนในการศึกษาในประเทศไทย
(สมมติฐานที่ ๑) (ร้อยละ)

ระดับการศึกษา	พ.ศ. ๒๕๑๓	พ.ศ. ๒๕๑๘	พ.ศ. ๒๕๒๕	พ.ศ. ๒๕๒๘
ประถมศึกษา	๑๖.๕	๑๒.๐	๘.๒	๕.๓
ม.ศ. ๓	๓๑.๓	๒๕.๕	๒๖.๒	๒๔.๒
ม.ศ. ๕	๑๘.๓	๑๘.๑	๑๖.๕	๑๖.๕
อนุปริญญา, ปริญญาตรี	๑๓.๑	๑๒.๘	๑๑.๐	๑๑.๐
อาชีวศึกษาตอนปลาย	๑๐.๒	๗.๕	๕.๕	๔.๖
วิชาชีพชั้นสูง	๑๓.๘	๑๓.๘	๑๓.๕	๑๓.๗

ตารางที่ ๑๔

อัตราเฉลี่ยของผลตอบแทนต่อสังคมของการลงทุนในการศึกษาในประเทศไทย
(สมมติฐานที่ ๒) (ร้อยละ)

ระดับการศึกษา	พ.ศ. ๒๕๑๓	พ.ศ. ๒๕๑๘	พ.ศ. ๒๕๒๕	พ.ศ. ๒๕๒๘
ประถมศึกษา	๑๖.๔	๑๑.๗	๗.๕	๔.๕
ม.ศ. ๓	๓๐.๘	๒๗.๗	๒๔.๖	๒๑.๕
ม.ศ. ๕	๑๗.๕	๑๗.๑	๑๖.๐	๑๕.๒
อนุปริญญา, ปริญญาตรี	๑๒.๔	๑๐.๒	๘.๔	๗.๓
อาชีวศึกษาตอนปลาย	๘.๑	๔.๖	๒.๒	๐.๔
วิชาชีพชั้นสูง	๑๓.๕	๑๔.๓	๑๔.๔	๑๔.๓

เชื่อถือได้มากขึ้น โดยเริ่มตั้งแต่การทบทวนข้อมูลเกี่ยวกับรายได้ซึ่งควรจะรวมแรงงานทุกระดับ การศึกษาในทุกภาค ข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนแรงงานควรได้รับการแก้ไขปรับปรุงอีกเช่นกัน โดยเฉพาะการคำนวณอุปทานของแรงงานโดยวางรากฐานบนจำนวนผู้สำเร็จการศึกษาแต่ละชั้นเป็นสิ่งที่ควรแก่การพิจารณา ข้อมูลเกี่ยวกับสัดส่วนของรายได้ทั้งหมดของแรงงานในผลผลิตทั้งหมดของแต่ละภาค อาจจะเปลี่ยนแปลงได้และควรมีการติดตาม อัตราความยืดหยุ่นในการทดแทนของแรงงานที่เราใช้แม้จะใกล้เคียงความจริง อาจจะต้องมีการยืนยันโดยการพิสูจน์ทางภาคปฏิบัติอีกด้วย การวิจัยของเราจะนับเป็นประโยชน์อย่างยิ่งหากสามารถกระตุ้นให้มีการค้นคว้าในทางที่เราบ่งหรือในด้านที่สัมพันธ์กันอีกต่อไปในอนาคต

**ภาคผนวก ตาราง ก : รายได้/คน/ปี ของประชากรอายุ ๑๓ ปีขึ้นไป
ที่ทำงานทำจำแนกตามระดับการศึกษาและอายุ แบ่งตามภาค พ.ศ.๒๕๑๑-๑๒**

ระดับการศึกษา	ภาคกลาง					
	๑๓-๑๕	๑๖-๑๙	๒๐-๒๕	๒๖-๓๕	๓๖-๔๕	รายได้เฉลี่ย
ไม่ได้รับการศึกษา ปี. ๑ - ม.ศ. ๒ ม.ศ. ๓ - ม.ศ. ๔ ม.ศ. ๕ - มหาวิทยาลัย ^{๑,๒} อนุปริญญา ปริญญาตรี และสูงกว่า อาชีวศึกษาตอนปลาย วิชาชีพชั้นสูง	๑,๓๗๕.๕๒	๖,๓๖๖.๗๒	๕,๕๕๕.๐๔	๑๒,๕๐๗.๓๖	๑๓,๗๔๕.๕๒	๗,๗๓๑.๖๓
	๒,๕๕๗.๗๒	๗,๒๓๕.๐๗	๑๓,๕๕๓.๖๔	๑๓,๗๗๐.๗๒	๑๗,๓๕๗.๖๔	๑๑,๑๑๑.๕๖
	๕,๗๕๗.๔๗	๕,๕๕๕.๗๐	๑๓,๖๐๓.๗๐	๑๕,๕๒๕.๐๔	๒๓,๑๒๖.๖๔	๑๓,๕๑๕.๕๕
	๕,๑๕๓.๑๖	๑๓,๑๖๗.๒๔	๒๔,๐๐๐.๐๐	๕๐,๓๗๕.๒๗	๓๗,๐๐๒.๖๗	๒๖,๕๓๗.๖๗
	-	๑๕,๖๕๗.๐๗	๓๖,๐๗๗.๗๔	๕๕,๕๑๓.๗๖	๖๗,๕๒๕.๕๒	๔๔,๐๒๐.๐๕
	-	๑๒,๕๕๗.๖๗	๑๖,๓๕๓.๑๒	๑๗,๗๖๕.๑๖	๒๑,๖๕๗.๖๖	๑๗,๓๗๗.๔๓
-	๑๕,๕๑๑.๗๗	๒๓,๗๗๕.๒๔	๒๗,๕๒๐.๕๗	-	๒๒,๒๐๒.๒๐	
ภาคเหนือ						
ไม่ได้รับการศึกษา ปี. ๑ - ม.ศ. ๒ ม.ศ. ๓ - ม.ศ. ๔ ม.ศ. ๕ - มหาวิทยาลัย ^{๑,๒} อนุปริญญา ปริญญาตรีและสูงกว่า	๑,๗๑๒.๕๖	๖,๗๖๗.๕๒	๗,๕๕๑.๐๐	๗,๗๖๕.๕๖	๗,๗๒๓.๒๔	๖,๖๕๕.๗๔
	๖,๑๖๖.๖๗	๖,๗๑๑.๑๖	๑๒,๗๕๑.๒๐	๑๕,๐๓๕.๓๖	๑๑,๖๓๕.๗๗	๑๐,๒๗๗.๔๖
	๖,๖๕๒.๒๗	๕,๕๕๗.๕๖	๑๓,๕๕๖.๒๐	๑๓,๗๗๕.๗๒	๑๒,๑๕๒.๖๔	๑๑,๑๑๑.๑๖
	๕,๒๕๓.๔๗	๕,๐๓๑.๐๗	๑๒,๕๕๕.๓๒	๒๕,๖๕๕.๐๐	๓๕,๓๕๕.๕๒	๑๗,๓๖๕.๕๖
	-	๗,๕๖๓.๒๐	๑๕,๗๗๕.๖๐	๒๖,๕๑๗.๖๖	๕๕,๕๕๕.๐๔	๒๕,๒๕๗.๐๐
	-	-	-	-	-	-
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ						
ไม่ได้รับการศึกษา ปี. ๑ - ม.ศ. ๒ ม.ศ. ๓ - ม.ศ. ๔ อนุปริญญา ปริญญาตรีและสูงกว่า	๗๓๐.๕๖	๔,๐๕๗.๗๒	๕,๒๕๑.๒๗	๗,๕๓๒.๗๔	๗,๕๗๒.๐๗	๕,๒๕๖.๕๐
	๒,๕๗๗.๕๖	๖,๖๓๒.๕๐	๑๒,๓๓๕.๐๐	๑๓,๕๕๗.๕๐	๑๕,๗๗๕.๗๖	๕,๕๗๗.๗๐
	๒,๕๗๖.๕๒	๗,๗๕๐.๗๐	๑๓,๕๕๕.๗๐	๑๕,๕๕๐.๗๖	๑๕,๕๑๑.๐๐	๑๑,๗๒๗.๗๗
	-	๑๑,๗๓๗.๕๒	๑๗,๐๐๒.๖๗	๑๐,๓๑๖.๗๖	๑๓,๖๐๐.๐๐	๑๑,๑๑๑.๒๔
ภาคใต้						
ไม่ได้รับการศึกษา ปี. ๑ - ม.ศ. ๒ ม.ศ. ๓ - ม.ศ. ๔ ม.ศ. ๕ - มหาวิทยาลัย ^{๑,๒} อนุปริญญา ปริญญาตรีและสูงกว่า	๗๕๕.๕๗	๔,๕๕๐.๕๒	๖,๖๕๕.๖๗	๗,๕๓๕.๕๒	๑๐,๗๗๗.๒๐	๕,๗๕๑.๕๗
	๒,๕๕๗.๕๒	๖,๑๑๑.๑๖	๗,๗๕๕.๕๕	๑๐,๗๕๗.๕๖	๗,๕๗๐.๕๒	๗,๗๗๕.๕๒
	๓,๑๕๗.๑๒	๗,๖๕๑.๐๔	๑๐,๗๗๕.๕๐	๑๒,๒๖๖.๒๗	๑๑,๑๑๑.๓๖	๕,๕๕๗.๕๕
	-	๑๐,๕๕๕.๗๗	๑๕,๕๕๖.๗๖	๑๗,๖๕๐.๐๐	๒๑,๕๕๐.๐๗	๑๖,๓๐๐.๕๓
	-	๑๕,๕๑๑.๕๕	๑๕,๖๗๕.๕๒	๒๐,๓๓๓.๗๗	๒๗,๖๒๗.๕๖	๒๐,๖๕๕.๕๐

ภาคผนวกตาราง จ : ผลการประมาณค่าใช้จ่ายโดยตรง
ต่อนักเรียนหนึ่งคนในการศึกษาระดับต่างๆ แบ่งตามภาค

ระดับการศึกษา	ภาคกลาง			
	๒๕๑๓	๒๕๑๘	๒๕๒๓	๒๕๒๘
ป. ๑ - ม.ศ. ๒ ม.ศ. ๓ - ม.ศ. ๔ ม.ศ. ๕ - มหาวิทยาลัย ๑, ๒ อนุปริญญา ปริญญาตรี และสูงกว่า อาชีวศึกษาตอนปลาย วิชาชีพชั้นสูง	๑๐,๖๒๓	๑๔,๖๑๖	๒๐,๑๐๕	๒๗,๖๖๕
	๕,๘๖๘	๗,๕๒๐	๑๐,๗๘๕	๑๔,๔๒๗
	๓๑,๑๐๓	๓๕,๖๕๖	๔๐,๘๗๖	๔๖,๘๖๐
	๒๘,๗๕๖	๓๕,๑๒๑	๔๒,๘๕๔	๕๒,๓๘๘
	๑๓,๗๓๔	๑๗,๔๖๕	๒๒,๒๒๑	๒๘,๒๖๕
	๑๓,๗๓๔	๑๗,๔๖๕	๒๒,๒๒๑	๒๘,๒๖๕
	ภาคเหนือ			
	๘,๘๕๕	๑๒,๑๗๕	๑๖,๗๕๑	๒๓,๐๔๘
	๔,๘๘๘	๖,๕๕๗	๘,๕๐๔	๑๒,๐๑๘
	๓๕,๒๕๗	๓๕,๕๑๕	๓๘,๖๕๕	๔๑,๖๘๕
๓๓,๓๔๒	๓๖,๘๒๒	๔๐,๖๔๓	๔๔,๘๗๓	
๑๑,๔๔๑	๑๔,๕๔๕	๑๕,๐๑๐	๒๔,๑๘๑	
๑๑,๔๔๑	๑๔,๕๔๕	๑๕,๐๑๐	๒๔,๑๘๑	
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ				
๘,๐๑๖	๑๑,๐๒๕	๑๕,๑๗๔	๒๐,๘๗๕	
๔,๔๒๘	๕,๕๗๖	๘,๐๖๖	๑๐,๘๘๗	
๖๐,๔๕๕	๖๕,๑๗๐	๗๐,๒๐๖	๗๕,๖๓๒	
๕๘,๗๒๔	๖๔,๘๓๖	๗๑,๕๘๔	๗๕,๐๓๔	
๑๐,๓๖๓	๑๓,๑๘๐	๑๖,๗๖๖	๒๑,๓๒๖	
๑๐,๓๖๓	๑๓,๑๘๐	๑๖,๗๖๖	๒๑,๓๒๖	
ภาคใต้				
๑๐,๓๓๔	๑๔,๒๑๘	๑๕,๕๖๒	๒๖,๕๖๖	
๕,๗๑๔	๗,๗๑๒	๑๐,๔๐๕	๑๔,๐๔๕	
๒๑๕,๘๓๕	๒๓๐,๕๗๕	๒๔๒,๓๓๗	๒๕๔,๖๕๕	
๒๑๗,๕๕๐	๒๒๘,๖๔๗	๒๔๐,๓๑๐	๒๕๒,๕๖๘	
๑๓,๓๗๓	๑๗,๔๖๗	๒๒,๒๒๕	๒๘,๒๖๒	

การประยุกต์ใช้ราคาเงาเข้ากับหุ้นจำลองผสม เพื่อการวางแผนการศึกษาของไทย



อภิชัย พันธเสน

๑. ความนำ

ประเทศไทยได้เริ่มสังเกตเห็นความสำคัญของการวางแผนกำลังคนมาเป็นเวลา ๑๐ กว่าปีแล้ว ถึงแม้ว่าในตอนเริ่มแรกของการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจในช่วงแรก คือในระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๐๔ - ๒๕๐๖ จะยังไม่มีมีการกล่าวถึงการวางแผนกำลังคนเอาไว้มากนักก็ตาม แต่ในช่วงที่สองของแผนที่หนึ่งนี้ คือ ๓ ปี ภายหลังจากที่ช่วงแรกของแผนได้ดำเนินไปแล้ว ก็ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการวางแผนพัฒนากำลังคนเป็นอย่างดี ในแผนดังกล่าวได้มีการระบุเอาไว้ในแผนที่ตอนหนึ่ง มีใจความว่า

“ความสำเร็จในการบริหารงานตามโครงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมต่าง ๆ นั้นขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพและความสามารถของกำลังคนที่มีอยู่แล้วเป็นอย่างมาก การฝึกฝนอบรมและการใช้กำลังคนในทางที่ถูกต้อง จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อความพยายามในการพัฒนาประเทศในทุกลักษณะ การขาดแคลนกำลังคนที่ได้รับการฝึกฝนอบรมที่เหมาะสมนั้น ย่อมเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศเสียยิ่งกว่าการขาดแคลนปัจจัยประเภททุนหรือทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ ความข้อนี้เป็นความจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับประเทศที่ต้องการเร่งรัดอัตราการเติบโตของประเทศเพื่อที่จะเพิ่มพูนมาตรฐานการดำรงชีวิตของประชากรอย่างรวดเร็ว”^๑

ถึงแม้จะมีเป้าหมายที่เด่นชัดเช่นนั้น การวางแผนดังกล่าวก็ยังมีได้ประสพผลสำเร็จเท่าที่ควร ปัญหาในทางปฏิบัตินั้นมีมาก เนื่องจากคณะกรรมการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติผู้ที่เป็นเจ้าหน้าที่โดยตรงในเรื่องนี้ อาจจะไม่อยู่ในฐานะที่จะจัดทำแผนเกี่ยวกับ

1 Thailand. The National Economic Development Board, Office of the Prime Minister, The National Economic Development Plan 1961-1966, Second Phase: 1964-1966 (Bangkok, Thailand Government House Printing Office, 1964), p. 44.

เรื่องนั้น ได้ดีพอสมควร เพราะปัญหาการขาดเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความสามารถในเรื่องนี้ โดยเฉพาะ บรรยากาศของระบบราชการไม่เป็นเครื่องส่งเสริมให้คณะกรรมการดังกล่าวสร้างบุคคลเหล่านั้นขึ้นมา และสามารถรักษาเอาไว้ได้ ปัญหาในส่วนที่เกี่ยวกับความไม่สมบูรณ์ของข้อมูลที่จะนำมาใช้ประกอบการพิจารณาในการวางแผนก็เป็นอีกปัญหาหนึ่ง แต่ปัญหาที่สำคัญและเป็นปัญหาทั่วไปก็คือ ยังไม่มีการตกลงกันในทางทฤษฎีให้เป็นที่ค่อนข้างแน่นอนว่าวิธีการวางแผนเช่นใดจึงจะเป็นวิธีที่ดีที่สุด

ในบทความนี้ ผู้เขียนใคร่จะเสนอแนวความคิดในทางทฤษฎีที่ควรจะนำมาประยุกต์ใช้สำหรับการวางแผนการศึกษาและแผนกำลังคนในประเทศไทย หรือประเทศอื่น ๆ ที่มีโครงสร้างทางการศึกษา และสภาพทางเศรษฐกิจ ตลอดจนลักษณะของตลาดแรงงาน ใกล้เคียงกับของประเทศไทยได้ ข้อเขียนนี้เป็นผลงานสืบเนื่องจากผู้เขียนได้เคยทำวิจัยค้นคว้าในเรื่องนี้อยู่ก่อนแล้ว^๒ โดยได้เสนอหุ้่นจำลองเพื่อการศึกษในการวางแผนการศึกษาและกำลังคน ซึ่งมีชื่อเรียกว่า “หุ้่นจำลองแบบผสม” (Integrated Model) ทั้งนี้เพราะเป็นการผสมกันระหว่างวิธีการศึกษาแบบความต้องการกำลังคน (Manpower – Requirement Approach) และแบบวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทน (Cost-Benefit Analysis) ซึ่งความจริงทั้งสองวิธีดังกล่าวก็ได้เคยมีการทดลองใช้ในประเทศไทย โดยที่การวางแผนกำลังคนของคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเริ่มต้นจากแผนที่ ๒ คือ ในระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๑๐ – ๒๕๑๔ โดยใช้วิธีการศึกษาแบบความต้องการกำลังคน^๓ แต่เนื่องจากวิธีการดังกล่าวมีข้อบกพร่องในทางทฤษฎีอยู่มาก ในปี พ.ศ. ๒๕๑๒ และปี ๒๕๑๓ ในการเตรียมทำแผนพัฒนาการศึกษาแผนที่ ๓ คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (ซึ่งมีชื่อในขณะนั้นว่าสภาการศึกษาแห่งชาติ) จึงได้ขอให้ Mark Blaug ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญ โดยการช่วยเหลือจากมูลนิธิฟอร์ดในขณะนั้น ทำการศึกษาโดยวิธีวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทน^๔ ความจริงวิธีที่สองก็มีจุดอ่อนอยู่มากเช่นกัน จุด

2. Apichai Pantasen, "Manpower and Educational Planning : An Application of A Simple Integrated Model to Selected Groups of Thai University Graduates," unpublished Ph.D. dissertation, Vanderbilt University, 1973.

3. Thailand, The National Economic Development Board, Office of the Prime Minister, *Methodology on Manpower and Employment Projection in the Second Plan in Thailand* (Bangkok: N.E.D.B., Office of the Prime Minister, 1967).

๔ ผลการศึกษาปรากฏอยู่ในเอกสารของ Mark Blaug, *The Rate of Return to Investment in Education in Thailand*, Report to the National Education Council on the Third Educational Development Plan, 1971 (Bangkok December, 1971).

อ่อนที่สำคัญก็คือ ไม่สามารถให้คำตอบได้แน่นอน และตั้งข้อสมมติฐานที่อาจจะไม่เป็นความจริง หลังจากที่ได้ทำการศึกษาต่อไปก็พบว่า ความจริงนั้นจุดอ่อนของทั้งสองวิธีนั้นอยู่ที่ว่า ทั้งสองวิธีมิได้รวมเอาตลาดแรงงานของผู้สำเร็จการศึกษารวมไว้ในการวิเคราะห์อย่างเด่นชัด เพราะถ้าหากรวมเอาการวิเคราะห์ของทั้งสองวิธีเข้ามาไว้ด้วยกันได้ จุดอ่อนของทั้งสองวิธีก็จะหายไป จุดเด่นของทั้งสองวิธีก็จะสามารถเอามารวมกันได้ได้ในหุ่นจำลองเดียวกัน ในขณะที่เดียวกันหุ่นจำลองแบบผสมยังช่วยแก้ปัญหาจุดอ่อนเกี่ยวกับข้อสมมติบางประการเกี่ยวกับองค์ประกอบในการผลิต และข้อสมมติบางประการเกี่ยวกับตลาดแรงงานของผู้สำเร็จการศึกษา โดยสามารถที่จะยกเลิกข้อสมมติฐานที่เป็นจุดอ่อนของทั้งสองวิธีเสีย ในขณะเดียวกัน ข้อได้เปรียบของวิธีการหนึ่งซึ่งเป็นจุดอ่อนของอีกวิธีหนึ่ง เมื่อนำทั้งสองวิธีมารวมกันแล้ว จุดอ่อนเหล่านั้นก็หายไป นอกจากนี้ หุ่นจำลองแบบผสมนี้ยังสามารถช่วยให้วิเคราะห์เป้าหมายอย่างอื่น อันเป็นนโยบายทางเศรษฐกิจของประเทศที่มีต่อการจัดการศึกษา นอกเหนือจากเป้าหมายที่เคยกำหนดไว้ในแต่ละวิธีได้อีก ทั้งหมดนี้เป็นผลจากการที่ได้รวมเอาทั้งวิธีศึกษาแบบความต้องการกำลังคน และการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนเข้าไว้ด้วยกัน

อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่ตามมาอันเกิดจากการใช้หุ่นจำลองแบบผสมก็คือ เนื่องจากการศึกษาแบบนี้จะต้องรวมเอาการวิเคราะห์ตลาดของผู้สำเร็จการศึกษาเข้าไว้ด้วยอย่างเด่นชัด และในหลายกรณีที่ตลาดเหล่านี้มีลักษณะการผูกขาดผสมอยู่ด้วย ทำให้ไม่สามารถที่จะใช้หุ่นจำลองแบบผสมได้ในทุกกรณีไป ขอบเขตในการใช้วิธีการวิเคราะห์แบบนี้จึงค่อนข้างจะจำกัดอยู่มาก ในการแก้ปัญหาดังกล่าวมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำเอา “ค่าแรงเงา” (Shadow Wage) ^๕ เข้ามาใช้ประยุกต์เข้ากับหุ่นจำลองแบบผสมนี้ เพื่อที่จะช่วยให้หุ่นจำลองนี้สามารถที่จะประยุกต์ใช้ได้กับในทุกกรณี หลังจากได้ศึกษาถึง “ค่าแรงเงา” ตามที่มีผู้อธิบายไว้ในที่ต่าง ๆ กันแล้ว สามารถจะนำไปสู่ข้อสรุปได้ว่า ค่าแรงเงาที่คำนวณได้จากคู่แฝด (Dual) ของโปรแกรมเส้นตรงที่ยอมให้มีการทดแทนกันได้ ระหว่างปัจจัยการผลิตเป็นช่วงๆ (linear program-

^๕ ค่าแรงเงานี้คือ ค่าแรงที่มีใช้ตัวเงินที่ได้รับจริง ๆ เพราะค่าแรงเงานี้ตามความหมายหนึ่งก็คือ ประสิทธิภาพในการผลิตเพิ่มหน่วยสุดท้ายของปัจจัยการผลิต (marginal productivity of factor of production) โดยปกติในกรณีที่มีการแข่งขันโดยสมบูรณ์ ค่าจ้างที่ปัจจัยได้รับในรูปที่เป็นสิ่งของควรเท่ากับประสิทธิภาพในการเพิ่มผลิตผลหน่วยสุดท้ายของปัจจัยการผลิต ในกรณีนี้ค่าแรงเงากับค่าแรงที่เป็นตัวเงินในรูปของสิ่งของควรมีค่าเท่ากัน แต่ถ้าหากมีกรณีความไม่สมบูรณ์เกิดขึ้นในตลาด ก็จะทำให้ค่าแรงเงาต่างไปจากค่าแรงที่เป็นตัวเงินในรูปของสิ่งของ ความหมายของค่าแรงเงาในระยะหลังได้อธิบายต่างไปจากนี้เล็กน้อย โดยอธิบายในรูปของค่าของการเสียโอกาส (Opportunity Cost) ค่าความเต็มใจในงานหรือราคาอุปทาน (Supply Price)

ming which allows discrete substitution) ^๖ และค่าแรงเงาที่ได้มาจากความหมายของค่าราคาอุปทาน (Supply Price) เป็นค่าแรงเงาที่จะนำมาใช้ประยุกต์ได้กับการศึกษา จากตัวเลขข้อมูลที่มีอยู่จริงๆ ของไทย จึงน่าที่จะได้มีความพยายามที่จะนำเอาความคิดในเรื่องค่าแรงงานเงาทั้งสองความหมายมาประยุกต์เข้ากับการศึกษาวางแผนการศึกษาและกำลังคนแบบผสม ตามข้อเสนอข้างต้น เพื่อที่จะทำให้การวางแผนการศึกษาและกำลังคนของไทยมีหลักเกณฑ์ที่ดียิ่งขึ้น ช่วยให้การเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องมีหลักเกณฑ์แน่นอนมากขึ้น เนื่องจากเราจะทราบแน่นอนว่าข้อมูลชนิดใดจะนำไปใช้ประโยชน์อย่างไรได้บ้าง

เพื่อความสะดวกในการติดตาม ในตอนที่สองของบทความนี้จะได้พิจารณาถึงแนวคิดและวิธีการสร้างหุ่นจำลองแบบผสมอย่างง่าย ๆ การกระทำดังกล่าวจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาแบบความต้องการกำลังคน และการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนดีพอสมควร ดังนั้นจึงจะเริ่มโดยอธิบายถึงรูปแบบทางคณิตศาสตร์ของวิธีการทั้งสองพร้อมทั้งคำอธิบายประกอบโดยย่อ แล้วจึงจะพิจารณารูปแบบทางคณิตศาสตร์ของหุ่นจำลองแบบผสม หลังจากนั้นจะได้พิจารณาถึงความหมายต่างๆ ของค่าแรงเงา และในที่สุดจะชี้ให้เห็นถึงวิธีการที่จะประยุกต์เอาค่าแรงเงามาไว้กับหุ่นจำลอง โดยช่วยให้หุ่นจำลองสามารถประยุกต์ได้กว้างขวางมากขึ้นและลดข้อจำกัดในทางทฤษฎีลงมากขึ้นกว่าเดิมอีก ซึ่งเป็นการช่วยปรับปรุงความเหมาะสมในการใช้หุ่นจำลองนี้มากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันอาจจะมีข้อจำกัดบางอย่างเกี่ยวกับปฏิพันธ์อุปสงค์ (Demand Function) เมื่อพยายามศึกษาไปไกลถึงปัญหาสวัสดิการ (Welfare) ซึ่งจะได้อธิบายไว้ในตอนท้าย ในบทสรุปจะได้พิจารณาถึงความเป็นไปได้ในส่วนที่เกี่ยวกับข้อมูลที่จะนำมาใช้ศึกษาสำหรับหุ่นจำลองในรูปนี้ต่อไป

๒. หุ่นจำลองแบบผสม

ถึงแม้จะได้มีการกล่าวมาแล้วเกี่ยวกับหุ่นจำลองแบบนี้มาบ้างแล้วในตอนต้น แต่ก็ไม่ใช่ที่กระจ่างชัดว่า เพราะเหตุใดหุ่นจำลองแบบนี้จึงมีคุณลักษณะที่ดีกว่าวิธีการศึกษาแบบความ

๖ โปรแกรมเส้นตรงนี้แท้ที่จริงก็คือ ปฏิพันธ์การผลิต (Production Function) ซึ่งมีรูปแบบเฉพาะรูปหนึ่งคือรูปที่มีการสมมติว่า ปัจจัยการผลิตที่จะนำมาใช้ในการผลิตจะต้องมีอัตราส่วนที่คงที่แน่นอน ซึ่งหมายความว่าไม่สามารถจะใช้ปัจจัยการผลิตต่างชนิดทดแทนกันได้ แต่ในกรณีที่ยืดหยุ่นถึงขั้นต้นนั้น มิได้เป็นเช่นนั้น แต่ยอมให้มีการทดแทนกันได้เป็นช่วง ๆ โดยที่ผลผลิตรวมยังคงเดิม การทดแทนกันได้เป็นช่วงนี้ต่างกับการทดแทนกันได้อย่างต่อเนื่องทุก ๆ จุด ซึ่งเป็นลักษณะขององค์ประกอบของการผลิตที่มีข้อเฉพาะต่างหากออกไปจากรูปนี้ ค่าของคู่แฝดตามความหมายดังกล่าว ก็คือ ค่าแรงเงาที่หมายถึงประสิทธิภาพในการผลิตเพิ่มหน่วยสุดท้ายของปัจจัยการผลิตนั้นเอง

ต้องการกำลังคน และการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทน ส่วนโตบ้างที่เป็นการแก้จุดอ่อนของทั้งสองวิธี ส่วนโตบ้างที่เป็นการเพิ่มเข้ามาใหม่ ที่ทั้งสองวิธีไม่เคยมีมาก่อน เพื่อที่จะให้เข้าใจในเรื่องเหล่านี้ดีพอสมควร น่าที่จะได้มีการพิจารณาวิธีการศึกษาของแต่ละแบบอย่างย่อๆ

การศึกษาแบบความต้องการกำลังคนนั้น คือการคาดคะเนความต้องการของแรงงานในระดับต่าง ๆ ในอนาคต แล้วก็นำมาคำนวณหาว่าควรจะผลิตกำลังคนในระดับไหนบ้าง และเป็นจำนวนเท่าใดเพื่อสนองกับความต้องการดังกล่าว จะเห็นได้ว่าความต้องการที่กล่าวถึงนั้นมีได้มีลักษณะเป็นอุปสงค์ (Demand) ตามความหมายในทางเศรษฐศาสตร์แต่อย่างไร เพราะเป็นความต้องการลอยๆ โดยไม่ระบุว่าค่าแรงจะเป็นเท่าใด ถ้าหากเป็นสังคมที่รัฐสามารถบังคับใช้แผนได้ทั้งหมด ก็จะไม่มีปัญหาแต่อย่างไร แต่จะมีปัญหาอย่างอื่นคือ มีปัญหาว่าสวัสดิการของประชาชนจะถึงจุดสูงสุดหรือไม่ แต่ถ้าหากเป็นสังคมที่มีราคาหรือค่าจ้างที่เป็นตัวเงินในตลาดเป็นเครื่องตัดสินก็อาจจะมีความที่ว่า อุปสงค์ไม่เท่ากับอุปทาน (Supply) ของผู้ที่จบการศึกษาในระดับต่าง ๆ ที่ระบบการศึกษาผลิตได้^๗ ดังนั้น ในการศึกษาวิธีนี้ ในทางคำนวณจึงจำเป็นต้องมีตัวเลข ๒ แถว แถวหนึ่ง (Vector) ประกอบด้วยอุปสงค์ อีกแถวหนึ่งประกอบด้วยอุปทาน ในการศึกษาแบบที่ใช้กันอยู่เสมอของวิธีนี้มีข้อสมมติว่า อุปทานของผู้สำเร็จการศึกษาในระดับต่าง ๆ เป็นปฏิพันธ์ (Function) ของปฏิพันธ์การผลิตที่มีค่าตัวสัมประสิทธิ์คงที่ ส่วนอุปทานนั้นจะถูกกำหนดโดยมวลรวมผลิตภัณฑ์ภายในประเทศ (ในกรณีที่เป็นหุ่นจำลองของระบบเศรษฐกิจแบบปิด) โดยอาจจะมีการปรับค่าโดยตัวเลขดัชนีที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ หุ่นจำลองที่เป็นแบบพื้นฐานของวิธีศึกษาความต้องการกำลังคนอาจจะแสดงได้โดยความสัมพันธ์ทางคณิตศาสตร์แบบง่าย ๆ ดังต่อไปนี้

๒.๑ หุ่นจำลองแบบที่ ๑ ความต้องการกำลังคนแบบพื้นฐาน

$$G = BX \quad \text{--- (1)}$$

$$G = G_1 + G_2 \quad \text{--- (2)}$$

^๗ ทั้งนี้ได้คำนึงถึงปัญหาความไม่แน่นอนเกี่ยวกับการคาดคะเนความต้องการในอนาคต ซึ่งมีได้เป็นปัญหาเฉพาะของการศึกษาแบบนี้ แต่เป็นปัญหาของทุกแบบวิธีศึกษา ถึงแม้ในแบบวิธีผสมก็ตามที่ ทั้งนี้เพราะเมื่อมีการคาดคะเนย่อมมีความไม่แน่นอนเกิดขึ้น แต่เมื่อมีความจำเป็นที่จะต้องวางแผนล่วงหน้าก็จำเป็นที่จะต้องมีการคาดคะเน วิธีการคาดคะเนบางอย่างอาจจะช่วยลดความไม่แน่นอนลงได้ แต่สำหรับการคาดคะเนความต้องการในอนาคตเกี่ยวกับความต้องการกำลังคนนี้ เชื่อแน่ได้ว่าทุก ๆ วิธีย่อมมีปัญหา แต่วิธีที่ยอมให้มีการเปลี่ยนแปลงในราคาได้ และกำหนดจำนวนผลิตของผู้สำเร็จการศึกษาตามแบบของวิธีผสมก็จะกล่าวถึงในตอนต่อไปนี้จะลดปัญหาจากความไม่แน่นอนในการคาดคะเนในอนาคตให้ลดน้อยลงได้มาก

$$G_2 = g_1^A \quad \text{--- (3)}$$

โดยที่

- G = เลขแถวตั้งของผู้สำเร็จการศึกษาในระดับต่างๆ และมีจำนวนปีของประสบการณ์ทำงานต่างกัน ทั้งแถวจะมีเลขจำนวน i ตัว
- B = สี่เหลี่ยมเลข (Matrix) ของจำนวนที่ผู้จบการศึกษาอย่างหนึ่ง เพื่อใช้ในการผลิตในอุตสาหกรรมต่าง ๆ ซึ่งประกอบด้วยตัวเลข $i \times j$ ตัว
- X = เลขแถวตั้งของจำนวนอุตสาหกรรมในระบบเศรษฐกิจซึ่งประกอบด้วยเลขจำนวน i ตัว
- G_1 = เลขแถวตั้งของผู้สำเร็จการศึกษาไปแล้ว และมีประสบการณ์ในการทำงานตั้งแต่ ๑ ปีขึ้นไป มีจำนวนทั้งหมด i ตัว โดยที่จำนวน n ตัวสุดท้ายมีค่าเท่ากับศูนย์ และโดยที่ $i > n$
- G_2 = เลขแถวตั้งของผู้สำเร็จการศึกษาใหม่ ซึ่งประกอบด้วยตัวเลข i ตัว โดยที่ตัวเลขเรียงลงมา $i-n$ ตัวแรกมีค่าเท่ากับศูนย์ ยกเว้นจำนวน n ตัวสุดท้าย
- A = เลขแถวตั้ง แสดงถึงจำนวนที่รับเข้าเพื่อศึกษาในระดับชั้น n ของการศึกษาซึ่งประกอบด้วยตัวเลขทั้งหมด i ตัว โดยที่ $i-n$ ตัวแรกมีค่าเท่ากับศูนย์ ยกเว้นจำนวน n ตัวสุดท้าย
- g = คือตัวคูณลอย (scalar) ของอัตราส่วนที่แน่นอนระหว่างจำนวนนักศึกษาที่รับเข้ากับผู้สำเร็จการศึกษา โดยยอมให้มีช่วงเวลาที่เหมาะจำนวนระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งเป็นส่วนต่างระหว่างเวลาที่รับเข้าและเวลาที่สำเร็จการศึกษา

สำหรับสมการชุดที่ ๑ ทั้งหมดนั้น เป็นสมการแสดงถึงความต้องการของผู้สำเร็จการศึกษาในอุตสาหกรรมต่างๆ ในระบบเศรษฐกิจ สมการชุดที่ ๒ เป็นสมการเอกลักษณ์ (Identity) โดยมีการกำหนดให้ผู้สำเร็จการศึกษาทั้งหมดที่มีประสบการณ์ทำงานต่างกัน มีความหมายอย่างเดียวกันการรวมเอาผู้สำเร็จการศึกษาเข้าด้วยกันกับผู้สำเร็จการศึกษา แต่มีประสบการณ์ทำงานมาแล้วตั้งแต่หนึ่งปีขึ้นไป สมการที่ ๓ คือ ปฏิพันธ์ที่แสดงถึงอุปทานของผู้สำเร็จการศึกษา หลังจากที่ได้มีการกำหนดค่าที่เป็นเป้าหมายของ X คือ X^* แล้ว ค่าของ G^* ก็จะถูกกำหนด ถ้าหากสมมติให้ค่าจำนวนที่มีอยู่แล้ว (Stock) ของผู้สำเร็จการศึกษาที่มีประสบการณ์

ในการทำงานมากกว่า ๑ ปี G_1 มีจำนวนที่แน่นอน G_2^* และ A^* ก็จะถูกกำหนดไปด้วยตามลำดับ เมื่อ A ถูกกำหนดเรียบร้อยแล้ว ตามความหมายที่แท้จริงของ A ก็คือแผนในการรับผู้เข้าศึกษาในระดับต่าง ๆ หรือแผนพัฒนาการศึกษาของประเทศนั่นเอง

โดยปกติแล้วการศึกษาความต้องการกำลังคนแบบพื้นฐานนี้ถูกโจมตีอย่างมาก เนื่องจากไม่ได้รวมตัวแปรเกี่ยวกับค่าจ้างเข้าไปในการวิเคราะห์นี้ด้วย^๘ แท้ที่จริงแล้ว ถ้าหากจะยึดมั่นกับการวิเคราะห์แบบนี้ การเปลี่ยนแปลงค่าจ้างจะไม่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการวิเคราะห์ในลักษณะนี้ เพราะว่าจำนวนความต้องการของผู้ที่สำเร็จการศึกษาในระดับต่าง ๆ จะถูกกำหนดล่วงหน้า โดยการเลือกค่าที่เป็นเป้าหมายของ X^* และค่าสัมประสิทธิ์คงที่ของความต้องการกำลังคนของ B ในการที่จะรวมเอาวิธีการวิเคราะห์ตัวแปรเกี่ยวกับค่าจ้างเข้ามารวมไว้ด้วยโดยมีความหมาย จะต้องยอมให้มีการใช้ทดแทนกันได้ระหว่างผู้สำเร็จการศึกษาในแนวศึกษาต่าง ๆ และระหว่างผู้ที่สำเร็จการศึกษามีประสบการณ์ในการทำงานแล้วกับผู้ที่เพิ่งสำเร็จการศึกษา รวมทั้งการทดแทนกันได้ระหว่างผู้สำเร็จการศึกษากับปัจจัยที่ใช้ในการผลิตอื่น ๆ ถ้าหากเป็นเช่นนั้นการรวมเอาตัวแปรค่าจ้างเข้ามาพิจารณาจึงจะมีเหตุผลสมควร การกระทำดังกล่าวทำให้สามารถจะพิจารณาถึงผลอันจะเกิดจากการเปลี่ยนแปลงอัตราค่าจ้างได้ วิธีการศึกษาเช่นนี้อาจจะเรียกว่า การศึกษาความต้องการกำลังคนแบบที่ได้รับการแก้ไข

๒.๒ หุ่นจำลองที่ ๒ ความต้องการกำลังคนแบบที่ได้รับการแก้ไข

$$dG = F_1(W, X) \quad \dots\dots\dots (4)$$

$$dG = dG_1 + dG_2 \quad \dots\dots\dots (5)$$

$$sG_2 = g_1 A \quad \dots\dots\dots (6)$$

$$dG_2 = sG_2 \quad \dots\dots\dots (7)$$

โดยที่ W = เป็นเลขแถวตั้งที่แสดงถึงค่าจ้างหรือรายได้ของผู้สำเร็จการศึกษา ซึ่งประกอบด้วยตัวเลข i ตัว

F = ซึ่งมีตัวเลขห้อย (subscript) คือเครื่องหมายของปฏิพันธ์^๙ ตัวเลขข้างบน

^๘ การรวมเอาตัวแปรค่าจ้างเอาไว้กับการวางแผนกำลังคนนั้นได้มีความพยายามเป็นครั้งแรก โดย Carnoy และ Thais โปรดดู Martin Carnoy and Hans Thias, "Educational Planning with Flexible Wages: A Kenya Example," *Economic Development and Cultural Change*, XX (April, 1972), 438-73.

^๙ ในกรณีนี้จะเห็นได้ว่าได้เขียน F_1 แทนค่า B ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่มีลักษณะคงที่ ความหมายในการใช้ F_1 แทน B ก็เพื่อยอมให้ตัวเลขใน B มีการเปลี่ยนแปลงได้โดยมี X คงเดิมและเมื่อเป็นเช่นนั้น ค่า W ก็จะเปลี่ยนไปด้วย

(superscripts) ซึ่งเขียนโดยใช้อักษร d และ s มีความหมายแทนอุปทานและอุปสงค์ตามลำดับ ตัวแปรที่นำเข้ามาใหม่ในสมการนี้มี W เพียงตัวเดียว

สมการที่ (๑) ในตอนนี้จะเปลี่ยนแปลงจากสี่เหลี่ยมเลข B ซึ่งแสดงถึงสัมประสิทธิ์คงที่มาเป็นปฏิพันธ์ ซึ่งความหมายที่แท้จริงในส่วนที่เกี่ยวกับ B ก็คือยอมให้มีการเปลี่ยนค่าบางตัวในสี่เหลี่ยมเลข B ได้ ดังที่ได้แสดงให้เห็นในสมการ (๔) เช่นเดียวกับหุ่นจำลองของนักเศรษฐศาสตร์สำนักคลาสสิกทั้งหลาย หุ่นจำลองในรูปนี้ได้ตั้งข้อสมมติฐานเกี่ยวกับการจ้างงานไว้ว่าจะต้องมีสภาพการจ้างงานเต็มที่เสมอ สมการสุดท้ายที่เพิ่มเข้ามาคือสมการที่แสดงให้เห็นถึงสภาพที่มีการซื้อขายในตลาดในดุลยภาพ

ถึงแม้ว่าจะได้ดัดแปลงแก้ไขวิธีการศึกษาความต้องการกำลังคนจากรูปที่มีลักษณะเป็นแบบพื้นฐานไปแล้วก็ตาม แต่รูปดังกล่าวก็ได้เปลี่ยนแปลงไปจากหลักการตามวิธีการศึกษาความต้องการกำลังคนไปแต่อย่างใด เพราะหลังจากที่กำหนด X^* และเลือกค่าสัมประสิทธิ์ในการผลิต B แล้ว ผลที่ตามมาก็คือ ในที่สุดก็ต้องผลิตผู้สำเร็จการศึกษาใหม่ G_2^* ทั้งนี้เพราะหลังจาก G_1 ได้ถูกกำหนดลงไปแล้ว โดยข้อสมมติของสภาพการจ้างงานเต็มที่ ค่าของ G และ W^* ก็จะถูกกำหนดตามไปด้วย แต่อย่างไรก็ตาม มิได้หมายความว่า ทรัพยากรจะถูกนำไปใช้อย่างได้ผลเต็มที่ เพราะการทำการผลิตที่จุด X^* ตามวิธีการดังกล่าวไม่มีอะไรเป็นเครื่องประกันได้ว่าผลตอบแทนจากการลงทุนที่เกี่ยวกับทรัพยากรมนุษย์ เพื่อการศึกษาในระดับต่างๆ จะเท่ากันในทุกๆระดับการศึกษา และก็ไม่มีอะไรเป็นหลักประกันว่า ผลตอบแทนจากการลงทุนการศึกษาจะเท่ากับผลตอบแทนจากการลงทุนอื่น ๆ สภาพการณ์เช่นนี้ย่อมเป็นเครื่องชี้บ่งให้เห็นถึงสภาพของการที่มิได้ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จากัดให้ได้รับผลตอบแทนสูงสุด^{๑๐}

๑๐ ในกรณี ถ้าหากเป็นสาวกนักเศรษฐศาสตร์สำนักคลาสสิกที่ดี ก็จะต้องเสริมต่อไปว่า ผลลัพธ์ที่มีการใช้ทรัพยากรทุกสิ่งทุกอย่างอย่างเต็มประสิทธิภาพสูงสุด จะเป็นไปได้ในระยะยาว (Long Run) เมื่อปล่อยให้กลไกของราคาได้ปรับปรุงตัวของมันเอง แต่ในกรณีนี้สาวกของ Keynes ก็จะต้องรีบขัดคอว่า “ในระยะยาวจริง ๆ นั้น เราทุกคนจะตายไปหมดแล้ว” ความจริงในข้อนี้มีอยู่ว่า สำหรับขบวนการผลิตทุกชนิดที่มีช่วงเวลาในการผลิตนานมาก กว่าผลผลิตจะออกมาสู่ตลาด จะมีปัญหาในทางเศรษฐกิจปัญหาหนึ่งตามมา ปัญหาที่รู้ทั่วกันในหมู่นักเศรษฐศาสตร์ก็คือปัญหาการขาดดุลยภาพที่มั่นคง หรือรู้จักกันในชื่อหนึ่งว่า ทฤษฎีโยแมงมุม และในกรณีนี้ดุลยภาพในระยะยาวอาจจะไม่เกิดขึ้น ถ้าหากการเคลื่อนที่ของดุลยภาพในระยะสั้นจะไม่ค่อย ๆ ลดลงหรือมีความเคลื่อนไหวในลักษณะลูกคลื่นที่มีความต่างระหว่างฐานกับยอดของคลื่นลดลงตามลำดับ และความจริงถ้าหาก เป็นสาวกที่แท้จริงของสำนัก คลาสสิก ก็ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องพูดถึง ปัญหาการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจ เพราะไม่ใช่เป็นเรื่องที่จะต้องมาพิจารณาเกี่ยวข้องโดยตรง

การวิเคราะห์แบบต้นทุนและผลตอบแทนนี้เป็นการศึกษาในรูปของดุลยภาพทั่วไป ซึ่งได้จัดรูปของการศึกษาเพื่อที่แก้ปัญหาของประสิทธิภาพของการกระจายการใช้ทรัพยากร หัวใจของวิธีการศึกษาเช่นนี้ก็คือ การจัดลำดับความสำคัญของการลงทุน โดยการหาหลักเกณฑ์บางประการว่า หลักเกณฑ์ใดจะเป็นหลักเกณฑ์ในการพิจารณาเพื่อจัดลำดับการลงทุนได้ดีที่สุด ถ้าหากสามารถพิสูจน์ได้ว่าสามารถจะจัดวางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการลงทุนให้เป็นที่น่าพอใจได้ โดยเป็นที่ยอมรับกัน ภายหลังจากได้วางเป้าหมายเกี่ยวกับอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศแล้วก็เป็นที่มั่นใจได้ว่าจะสามารถบรรลุเป้าหมายอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศได้โดยที่ได้ใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้มีประสิทธิภาพที่สูงที่สุด กฎเกณฑ์เกี่ยวกับการจัดอันดับการลงทุนที่นิยมกันมากวิธีหนึ่ง ก็คือการศึกษาเปรียบเทียบจากอัตราผลตอบแทนภายใน (Internal Rate of Return)

ในการคำนวณอัตราผลตอบแทนภายในนั้น ได้มีการรวมเอารายได้ทั้งหมดที่คาดว่าจะได้รับในอนาคตมารวมกันกับผลตอบแทนส่วนรวมร่วมกับอื่น ๆ ที่จะได้ถือว่าเป็นผลจากผู้สำเร็จการศึกษาทำประโยชน์ให้แก่สังคม โดยถือว่าเป็นผลประโยชน์ตอบแทนทั้งหมดอันเกิดจากการลงทุนทางการศึกษา หลังจากได้มีการคำนวณค่าใช้จ่ายในการศึกษาแล้ว ก็สามารถคำนวณหาอัตราผลตอบแทนภายในจากสมการที่เป็นคำจำกัดความของผลตอบแทนภายใน การวิเคราะห์แบบต้นทุนและผลตอบแทนแบบพื้นฐานอาจจะแสดงให้เห็น โดยใช้หุ่นจำลองตามที่แสดงไว้ในตอนต่อจากนี้

๒.๓ หุ่นจำลองที่ ๒ การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนแบบพื้นฐาน

$$W_p = f_s(y_p) \quad \dots\dots\dots (8)$$

$$V = 0 \quad \dots\dots\dots (9)$$

$$= \left[\sum_t^{m-1} (w_{p,t} - w_{p-1,t} - c_{p,t}) (1+r)^{-t} \right]_p$$

$$p = 1, 2, 3 \dots, n$$

$$t = 0, 1, 2 \dots, m-1$$

และ $n \times m = i$

โดยที่

w = คือตัวเลขใน W

y = จำนวนปีของประสบการณ์ในการทำงาน ซึ่งจะมีค่าตั้งแต่ 0 ถึง $m-1$

V = เลขแถวตั้ง ซึ่งเป็นค่าประกอบค่านิยาม อัตราผลตอบแทนภายในซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น n ตัว

c = ตัวเลขใน C ซึ่งแสดงถึงต้นทุนการศึกษา (ทั้งต้นทุนทางตรง ทางอ้อม ต้นทุนที่เกิดแก่ปัจเจกชน และต้นทุนต่อสังคม)

r = อัตราผลตอบแทนภายใน

โปรดสังเกตว่า หน่วยที่ p ในสมการ (๘) นั้น หมายถึงระดับการศึกษาระดับใดระดับหนึ่ง ค่า w ในสมการชุดนี้จะมีทั้งหมด $n \times m$ ค่าด้วยกัน ทั้งนี้เพราะทุกๆ สมการจะมีค่าของ w, m จำนวนด้วยกัน เนื่องจากแต่ละค่าของ w จะเปลี่ยนไปตามค่าของจำนวนปีของประสบการณ์การทำงานซึ่งมีทั้งหมด $m-1$ ปี ดังนั้นค่าของ w ทั้งหมดในสมการชุดนี้จึงเท่ากับจำนวนของ w ที่อยู่ในตัวเลขแถวตั้ง w ของสมการ (๘) ผลต่างระหว่าง $w_{p,t} - w_{p-1,t}$ นั่นก็คือ ค่าสูญโอกาสของรายได้ (Earnings Foregone) หรือค่าเสียโอกาส (Opportunity Cost) ของการศึกษาในระหว่างผู้ที่ศึกษากำลังศึกษาอยู่ และเป็นรายได้สุทธิต่อที่เกิดขึ้นจากการศึกษาเพิ่มของผู้ที่ได้รับการศึกษาเพิ่มนั้นๆ หลังจากที่ได้สำเร็จการศึกษาแล้ว ชุดสมการใน (๘) นี้ มีชื่อเฉพาะว่า เส้นแนวโน้มของรายได้ (Earnings Profiles) โดยทั่วไปแล้วถือว่าเป็น “สมการลดรูป” (Reduced Form) ของดุลยภาพระหว่างอุปทานกับอุปสงค์ของผู้ที่สำเร็จการศึกษา ปกติแล้วจะมีการตั้งสมมติฐานว่ารายได้จะเพิ่มขึ้นในอัตราที่ลดลงพร้อมกับการเพิ่มขึ้นของจำนวนปีของประสบการณ์ในการทำงาน และในกรณีทั่วไป รายได้จำนวนเต็มจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในตอนต้นของอายุการทำงาน โดยที่อัตราการเพิ่มลดลงเรื่อยๆ รายได้จำนวนเต็มอาจจะลดลงเมื่อใกล้กับกำหนดการเกษียณอายุการทำงานก็ได้ เส้นแนวโน้มของรายได้นี้จะแสดงถึงรายได้ที่เป็นตัวเงินจากการศึกษา ซึ่งมักจะสมมติให้มีค่าเท่ากับประสิทธิภาพในการผลิตเพิ่มหน่วยสุดท้ายของผู้ที่ได้รับการศึกษา สมการ (๘) เป็นชุดสมการซึ่งเป็นค่านิยามของอัตราผลตอบแทนภายใน โดยทั่วไปแล้ว นักวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนจะต้องตั้งข้อสมมติอย่างหนึ่งโดยแจ้งชัด หรือจะซ่อนเอาไว้ก็ตามที่ว่า รูปร่างของเส้นแนวโน้มของรายได้จะไม่มีเปลี่ยนแปลง

ในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ถ้าหากมีการเปลี่ยนแปลงรายได้ในตอนต้น เส้นทั้งเส้นจะเขยิบสูงขึ้นโดยที่ความชันของเส้นของแต่ละจุดจะไม่มีเปลี่ยนแปลงเลย ข้อสมมติฐานเช่นนี้มีความหมายต่อไปว่า ถ้าหากสมการของเส้นนี้มีค่าทางคณิตศาสตร์ที่แน่นอนแล้ว เมื่อรู้ค่ารายได้ของผู้สำเร็จการศึกษาในปีแรก ($w_{p,0}$) ก็จะรู้ค่ารายได้ในปีต่อๆ ไปทั้งหมด ($w_{p,t}$) เมื่อเป็นเช่นนั้น ถ้าหากรู้ค่าต้นทุนของการศึกษาทั้งหมด $c_{p,t}$ ก็จะสามารถคำนวณหาอัตราผลตอบแทนภายในได้ โดยวิธีการเช่นนี้ก็สามารถจะแสดงความสัมพันธ์ระหว่าง $w_{p,0}$ กับ r_p ได้จากความสัมพันธ์ในสมการ (๙)

ในกรณีที่จะพิจารณาปัญหาการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด r ควรจะมีค่าเท่าๆ กันในทุกๆ กรณีที่มีการใช้ทรัพยากร หลังจากที่ได้กำหนดว่า r ที่มีค่าเท่ากันควรจะเป็นเท่าไร โดยกำหนดออกมาเป็นนโยบายเกี่ยวกับค่าของ r คือ r^* เรียบร้อยแล้วก็จะสามารถหาค่า $w_{p,0}$ ได้สำหรับ p ทุกๆ ค่า ข้อบกพร่องอย่างหนึ่งของวิธีการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนก็คือ ไม่สามารถจะหาค่าตอบได้แน่นอนว่า ควรจะมีการผลิตผู้สำเร็จการศึกษาในระดับต่างๆ ออกมาเป็นจำนวนเท่าใด เพราะว่ามีได้มีการรวมเอาความสัมพันธ์ของอุปสงค์และอุปทานของแรงงานที่มีการศึกษาในระดับต่างๆ เข้าไว้ในการวิเคราะห์ด้วย อีกประการหนึ่งนักวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนเองก็ถูกวิจารณ์ ในข้อที่ไม่ได้รวมเอาการทดสอบสมมติฐานที่ว่า รายได้หรือค่าจ้างเท่ากับประสิทธิภาพในผลิตเพิ่มหน่วยสุดท้ายของผู้สำเร็จการศึกษาจริงหรือไม่ ข้อสมมติฐานนี้เป็นข้อสมมติฐานที่จะไม่เป็นความจริงได้มาก ดังนั้น นักวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนจึงควรที่จะได้พยายามรวมเอาความสัมพันธ์ระหว่างอุปสงค์กับอุปทานในตลาดแรงงานของผู้สำเร็จการศึกษาเข้าไว้ เพื่อการวิเคราะห์ด้วย ทั้งนี้เพื่อที่จะเป็นการทดสอบข้อสมมติฐานที่สำคัญนี้ พร้อมกันนั้นก็จะเป็นการขยายการวิเคราะห์ออกไปให้มีข้อจำกัดน้อยลง

๒.๔ หุ่นจำลองที่ ๔ การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนแบบที่ ได้รับการแก้ไข

$$d_G = F_2(W) \dots \dots \dots (10)$$

$$d_G = d_{G_1} + d_{G_2} \dots \dots \dots (11)$$

$${}^sG_2 = G_2^- \dots \dots \dots (12)$$

$${}^dG_2 = {}^sG_2 \dots\dots\dots (13)$$

$$W_p = f_3 (y_p) \dots\dots\dots (14)$$

$$V = 0 \dots\dots\dots (15)$$

$$V = \left[\sum_{t=0}^{m-1} (w_{p,t} - w_{p-1,t} - c_{p,t}) (1+r_p)^{-t} \right]$$

$$p = 1, 2, 3, \dots\dots\dots, n$$

$$t = 0, 1, 2, \dots\dots\dots, m-1$$

และ $n \times m = i$

ตัวแปรใหม่ที่นำเข้ามาในที่นี้ก็คือ \bar{G}_2 ซึ่งเป็นค่าที่กำหนดให้ของผู้ที่สำเร็จการศึกษาในระดับต่างๆ ซึ่งประกอบด้วยตัวเลข i จำนวน โดยที่ จำนวน $i-n$ แรกมีค่าเท่า 0

ในหุ่นจำลองนี้ หลังจากที่ได้กำหนดค่า r_p^* แล้ว เมื่อรู้ค่า $c_{p,t}$ และความสัมพันธในสมการที่ (๑๔) แล้ว ก็สามารถคำนวณหาค่า $w_{p,0}$ ได้ และเมื่อรู้ค่า $G_1, {}^dG_2$ ก็จะมีค่า \bar{G}_2 ตามลำดับ ข้อเสียของการวิเคราะห์แบบนี้ ที่สำคัญก็เหลืออยู่เพียงอย่างเดียว คือไม่ได้รวมเอาบัญชีหาอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเข้ามาพิจารณาประกอบด้วย และอีกประการหนึ่งก็คือ มิได้รวมเอาขบวนการผลิตของผู้สำเร็จการศึกษาเข้าไว้ในการวิเคราะห์ด้วย ซึ่งในกรณีหลังนี้ไม่ใช่ประเด็นที่มีความสำคัญมากนัก เพื่อที่จะแก้ปัญหานี้ จึงเป็นการสมควรที่จะรวมเอาวิธีการศึกษาแบบความต้องการกำลังคนเข้าไว้ด้วย เนื่องจากสภาพข้อเท็จจริงที่ว่าวิธีล่าสุด^{๕๗} เป็นการผสมวิธีศึกษาความต้องการกำลังคน เข้ากับวิธีวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายและผลที่ได้รับจากการศึกษา วิธีการศึกษาการวางแผนกำลังคนในรูปแบบใหม่นี้จึงมีชื่อว่า วิธีการศึกษาแบบผสม

๒.๕ หุ่นจำลองที่ ๕ วิธีศึกษาแบบผสม

$${}^dG = F_4 (W, X) \dots\dots\dots (16)$$

$${}^dG = {}^dG_1 + {}^dG_2 \dots\dots\dots (17)$$

$${}^sG_2 = g_1 A \dots\dots\dots (18)$$

$${}^dG_2 = {}^sG_2 \dots\dots\dots (19)$$

$$W_p = f_3 (Y_p) \dots\dots\dots (20)$$

$$V = 0 \dots\dots\dots (21)$$

$$V = \left(\sum_{t=0}^{m-1} (w_{p,t} - w_{p-1,t} - c_{p,t}) (1+r_p)^{-t} \right)$$

$$p = 1, 2, 3, \dots\dots\dots, n$$

$$t = 0, 1, 2, \dots\dots\dots, m-1$$

$$i = m \times m$$

ในหุ่นจำลองนี้ หลังจากกำหนดค่า r^* และ X^* แล้ว ก็สามารถที่จะหาค่า dG^* และ A^* ได้ตามลำดับ จะเห็นได้ชัดว่าวิธีศึกษาแบบผสมนี้ได้ช่วยให้มีการปรับปรุงวิธีการศึกษาการวางแผนกำลังคนจากที่เป็นอยู่เดิมได้เป็นอย่างมาก กล่าวคือ ในหุ่นจำลองนี้ได้มีการพิจารณาถึงปัญหาของการจัดสรรใช้ทรัพยากรกับพิจารณาปัญหาอัตราความเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศพร้อมกันไป นอกจากนี้ ในแง่ของการกระจายรายได้ ซึ่งยังไม่เคยมีการพิจารณาจากที่ใดมาก่อนเลยก็สามารถที่จะนำมาพิจารณาได้อย่างละเอียดในหุ่นจำลองนี้ ทั้งนี้เพราะในหุ่นจำลองนี้ได้พิจารณาถึงการที่ยอมให้มีการเปลี่ยนแปลงในรายได้ขั้นต้นของผู้ที่สำเร็จการศึกษาในระดับต่าง ๆ ไปพร้อมกันด้วย จึงสามารถรวมเอาปัญหาการกระจายรายได้เข้ามาพิจารณาเป็นนโยบายอีกนโยบายหนึ่งเพิ่มเติมจากนโยบายในเรื่องอัตราการเติบโตในทางเศรษฐกิจ ดังที่ได้พิจารณามาแล้วในแต่ละวิธี ประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ จุดอ่อนที่เคยมีจากการศึกษาแต่ละวิธีอย่างเดียวนั้นเป็นต้นว่า ที่เคยพิจารณาว่าวิธีการศึกษาแบบวิเคราะห์ต้นทุนผลตอบแทนแต่อย่างเดียวนั้น ไม่สามารถให้คำตอบแน่นอนเกี่ยวกับจำนวนผลิตของผู้สำเร็จการศึกษา บัดนี้ก็ไม่มีปัญหาเช่นนั้นอีกต่อไป

แต่ข้อบกพร่องที่สำคัญที่สุดของวิธีการศึกษาแบบนี้ และการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนแบบที่ได้รับการแก้ไขก็คือ ความสามารถที่จะใช้ได้นั้นอยู่ในวงจำกัด เพราะว่าสามารถที่จะประยุกต์เข้าได้กับเฉพาะในกรณีที่ตลาดแรงงานมีลักษณะการแข่งขัน ใกล้เคียงกับการแข่งขันสมบูรณ์^{๑๑} ซึ่งหมายความว่า พอที่จะตั้งข้อสมมติฐานได้ว่ารายได้ที่นั่นใช้แทนประสิทธิภาพในการผลิตเพิ่มหน่วยสุดท้ายของแรงงานนั้นเป็นความจริง ในกรณีนอกเหนือจากนี้ย่อมไม่สามารถประยุกต์ใช้ได้ เพื่อที่จะทำให้การประยุกต์ใช้หุ่นจำลองแบบนี้เป็นไปได้โดยมี

๑๑ วิธีศึกษาความต้องการกำลังคนแบบที่ได้รับการแก้ไขแล้วไม่มีปัญหานี้ เพราะตลาดที่สามารถหาเส้นอุปสงค์ของแรงงานได้ ก็วิเคราะห์ได้ เพราะไม่ต้องการข้อสมมติฐานการแข่งขันสมบูรณ์ในตลาดแรงงาน

ขอบเขตจำกัดน้อยลง ควรจะนำแนวคิดในเรื่อง “ค่าแรงเงา” มาใช้คำนวณแทนรายได้ที่ใช้ อยู่ในหุ่นจำลองแบบนี้ ข้อบกพร่องอีกอย่างหนึ่งของหุ่นจำลองนี้ก็คือ การศึกษาหุ่นจำลองนี้เป็น การพิจารณาปัญหาคุณภาพทั่วไป โดยใช้การวิเคราะห์คุณภาพเฉพาะส่วน (Partial Analysis) ที่เห็นได้ชัดของวิธีการเช่นนี้ก็คือ ค่า X^* และ r^* ถูกกำหนดจากปัจจัยภายนอก ระบบการ วิเคราะห์ที่ถูกต้องนั้น X และ r ไม่ควรจะเป็นตัวแปรภายนอก แต่ควรกำหนดภายในระบบ เมื่อเป็นเช่นนั้นจึงมีความเป็นไปได้ที่จะต้องพิจารณาแก้ไขปัญหานี้ด้วย

๓. ค่าแรงเงา

เท่าที่ได้มีการศึกษาแนวความคิดเกี่ยวกับค่าแรงเงามาจนถึงปัจจุบัน ได้มีการถกเถียงกันอย่างมากกว่า จะมีวิธีการคิดค่าแรงเงาอย่างไร จึงจะเป็นวิธีการที่เหมาะสมที่สุด เท่าที่ได้พิจารณาจากข้อเขียนทั้งหมดในเรื่องนี้ อาจจะพิจารณาจำแนกค่าแรงเงาตามวิธีการศึกษาต่างๆ ออกได้เป็น ๓ วิธี คือ วิธีการศึกษาจากปฏิพันธ์การผลิต (Production-Function Approach) วิธีการศึกษาจากค่าเสียโอกาสของสังคม (Social-Opportunity-Cost Approach) และการ ศึกษาที่มองค่าแรงเงาจากสวัสดิการหรือราคาของอุปทาน (Welfare or Supply-Price Approach) ความจริงในสองกรณีหลังนี้สามารถเขียนออกมาเป็นสูตรคณิตศาสตร์สูตรเดียวกัน อย่างกว้างๆ ได้ ข้อแตกต่างระหว่างสองวิธีหลังนี้เป็นแต่เพียงข้อแตกต่างเกี่ยวกับความหมายบางประการเกี่ยวกับค่าของตัวแปร ซึ่งจะมีผลทำให้สูตรทางคณิตศาสตร์ของทั้งสองวิธีแตกต่างกัน บ้างเล็กน้อย¹² คำถามต่อไปที่ควรจะต้องตั้งเป็นประเด็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ก็คือ วิธีการศึกษาอย่างใด ถึงจะเหมาะที่จะประยุกต์เข้ากับการวิเคราะห์ในเรื่องที่ได้เสนอข้างต้น ถึงตรงนี้ควรจะได้พิจารณา ความหมายของวิธีเหล่านี้ พอสังเขป

การศึกษาจากปฏิพันธ์การผลิตเป็นแนวคิดที่พูดถึงและเข้าใจกันโดยทั่วไป เมื่อมีการ พูดถึงค่าแรงเงาก็จะคิดถึงในรูปของประสิทธิภาพในการผลิตเพิ่มของหน่วยสุดท้ายของแรงงาน ถ้าจะพิจารณาตามความหมายของแนวความคิดนี้ วิธีคิดและวิธีคำนวณที่เป็นวิธีลัดและตรงไป ตรงมาอย่างที่สุดก็คือ ค่าของประสิทธิภาพในการผลิตเพิ่มหน่วยสุดท้ายของปัจจัยการผลิตใดก็ตาม

12 William A. McCleary, "On the Shadow Wage of Labor: An Extension of Some Recent Theoretical Contributions" Discussion Paper Series No. 43, Thammasat University, Faculty of Economics, Bangkok, Thailand, September, 1974. p.6

จะสามารถคำนวณจากการหาค่าอนุพันธ์เฉพาะส่วน (Partial Derivative) ของปฏิพันธ์การผลิตนั้น ๆ ในการศึกษาปัญหาในลักษณะใกล้เคียงกับข้อเสนอที่ใช้ในการศึกษานี้ Carnoy และ Thias ก็ประสบปัญหาเกี่ยวกับการหาค่าแรงที่สามารถเทียบเป็นประสิทธิภาพที่แท้จริงในการผลิตเพิ่มหน่วยสุดท้ายของแรงงาน เพราะมีปัญหาอันสืบเนื่องจากข้อเท็จจริงคือไม่ทราบว่าการแข่งขันในตลาดแรงงานที่แท้จริงนั้นเป็นอย่างไร^{๑๓} ในขั้นแรกทั้งสองได้เสนอให้ใช้ปฏิพันธ์การผลิตแบบ Cobb-Douglas แต่ทั้งสองก็รีบตัดบทว่าใช้ไม่ได้ เนื่องจากปฏิพันธ์ในการผลิตแบบนี้มีข้อสมมติฐานที่ค่อนข้างไม่เป็นความจริงอยู่ข้อหนึ่งก็คือ อัตราความยืดหยุ่นของการทดแทน (Elasticity of Substitution) ระหว่างปัจจัยการผลิต จะมีค่าเท่ากับหนึ่งเสมอไป^{๑๔} จึงเสนอให้มีการใช้ปฏิพันธ์การผลิตแบบ CES^{๑๕} แต่ก็ต้องล้มความตั้งใจที่จะนำมาใช้ในทางปฏิบัติ เพราะมีปัญหามากมายเกี่ยวกับการหาตัวเลขที่เหมาะสมมาใช้ได้ ซึ่งความจริงแล้วปัญหาสำหรับการคำนวณจากปฏิพันธ์การผลิตในรูปแบบนี้ไม่มีเฉพาะแต่ปัญหาตัวเลขเพียงอย่างเดียว หากยังมีปัญหาความยุ่งยากสลับซับซ้อนในการคำนวณหาความสัมพันธ์ทางคณิตศาสตร์ในทางปฏิบัติด้วย ทั้งนี้เพราะถ้าหากมีปัญหาก็จะต้องคิดคำนวณในเรื่องนี้สำหรับกรณีที่มีปัจจัยในการผลิตมากกว่าสองชนิดขึ้นไป จะต้องแตกวิธีคำนวณออกมาให้ได้คราวละสองปัจจัยการผลิตเท่านั้น สำหรับปัจจัยการผลิตที่จะต้องใช้คำนวณในกรณีนี้ จะต้องมีการคำนวณหลายสิบตัว เนื่องจากจะต้องจำแนกปัจจัยการผลิตของแรงงานออกอย่างละเอียดตามระดับการศึกษาและประสบการณ์ในการทำงาน ฉะนั้น ในทางปฏิบัติจริง ๆ จึงจะเกิดมีปัญหาย่างมาก แท้ที่จริงแล้ว ยังไม่เคยมีผู้ใดได้รับความสำเร็จจากการคำนวณหาประสิทธิภาพในการผลิตเพิ่มหน่วยสุดท้ายของแรงงานจากการจำแนกประเภทของแรงงานโดยละเอียดดังเช่นว่านี้เลย การศึกษาส่วนใหญ่ในสาขาเศรษฐศาสตร์การศึกษา (Economics of Education) เท่าที่พบมาและได้มีการสร้างหุ่นจำลองปฏิพันธ์ของการผลิตเพื่อนำมาวิเคราะห์ในสาขาวิชานี้ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของ

๑๓ Carnoy and Thias. *op. cit.*, p. 73.

๑๔ ความจริงถึงแม้จะแก้ปัญหานี้ไปได้ ก็ยังมีปัญหาในทางปฏิบัติอีกมาก ถ้าหากจะพยายามแบ่งชอยกลุ่มแรงงานออกตามระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงานด้วย จะยิ่งประสบปัญหาในการคำนวณมากขึ้น

๑๕ อัตราความยืดหยุ่นของการทดแทนคงที่ (Constant Elasticity of Substitution) แต่ค่าไม่จำเป็นจะต้องเท่ากับหนึ่งเสมอไป เหมือนกับของปฏิพันธ์การผลิตแบบ Cobb-Douglas

ความพยายามในการที่จะวัดผลของการศึกษาที่มีต่อการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจ^{๑๖} ผลงานบางชิ้นของการศึกษาเหล่านี้ในหลายกรณี ได้มีการตั้งข้อสมมติฐานล่วงหน้าว่าค่าจ้างเท่ากับประสิทธิภาพในการผลิตเพิ่มหน่วยสุดท้ายของแรงงาน โดยไม่มีการแสดงเหตุผลไว้แต่อย่างใด ทั้งนี้เพราะส่วนใหญ่ไม่มีเหตุผลจะอ้าง แต่ถ้าหากไม่ตั้งข้อสมมติฐานเช่นนั้น ก็ไม่สามารถทำการศึกษาในขั้นต่อไปได้ แต่ในบางกรณีที่มีเหตุผลที่สมควร เนื่องจากการศึกษาปัญหาในประเทศที่พัฒนาแล้ว ซึ่งตลาดแรงงานมีการแข่งขันในลักษณะที่ค่อนข้างจะสมบูรณ์ เช่น ในสหรัฐอเมริกา ซึ่งแม้ว่าจะมีสหภาพการรวมกร แต่อัตราค่าจ้างเป็นไปตามลักษณะของการแข่งขันในตลาดเป็นส่วนใหญ่^{๑๗} อย่างไรก็ตาม ได้มีการศึกษาของ George Psacharopoulos อยู่ในเรื่องหนึ่งที่คำนวณค่าจ้างมาจากค่าเผดของโปรแกรมเส้นตรง^{๑๘} ซึ่งความจริงแล้ววิธีการดังกล่าว โดยไม่มีการดัดแปลงแต่อย่างใด เป็นสิ่งที่ได้มีการพยายามหลีกเลี่ยงอยู่แล้ว เพราะถ้าหากใช้วิธีโปรแกรมเส้นตรง ก็เท่ากับยอมรับว่า ปฏิสัมพันธ์การผลิตมีลักษณะที่มีสัมประสิทธิ์ในการผลิตคงที่ เมื่อเป็นเช่นนั้น ก็ไม่มีเหตุผลที่จะยอมให้ปัจจัยในการผลิตใช้แทนกันได้ ซึ่งหมายความว่า การคำนวณหาอุปสงค์ของแรงงานจะไม่มีเหตุผลแต่อย่างใด และการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนก็จะไม่มีความหมายแต่อย่างใด ทั้งนี้เพราะอัตราผลตอบแทนภายในจะถูกกำหนดล่วงหน้าแล้ว โดยโอกาสเลือกทางเทคนิคที่มีให้เลือกอยู่ทางเดียว หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ไม่มีทางเลือกเลย ฉะนั้น วิธีการคำนวณดังกล่าวจึงไม่มีประโยชน์แต่อย่างใด กรณีเช่นนี้เป็นกรณีที่มีวิธีการศึกษาความต้องการกำลังคน เป็นวิธีการที่มีเหตุผลสนับสนุนมากที่สุด และวิธีการ

๑๖ โปรคตุ Finis Welch, "Education in Production," *Journal of Political Economy* LXXVIII (Winter, 1970) : 35 - 59; Samuel Bowles, "Aggregation of Labour Inputs in the Economic Growth and Planning: Experiments with a Two Level CES Function," *Journal of Political Economy*, LXXVIII (Winter, 1970) : 68 - 81; Z. Griliches, "Note on the Role of Education in Production Functions and Growth Accounting," in *Education, Income and Human Capital*, New York, Columbia University Press (for Nat. Bur. Econ. Res.) 1970; George Psacharopoulos, "Measuring the Marginal Contribution of Education to Economic Growth," *Economic Development and Cultural Change*, XX (July, 1972) : 641 - 658; C.R.S. Dougherty, "Estimates of Labour Aggregation Function " *Journal of Political Economy*, LXXX (Nov./Dec., 1972) : 1101 - 1119.

๑๗ โปรคตุจากข้อเขียนของ George Psacharopoulos และ C. R. S. Dougherty ที่ได้อ้างถึงในตอนต้น

๑๘ George Psacharopoulos, "Estimating Shadow Rates of Return to Investment in Education," *The Journal of Human Resources* (Winter, 1970) : 34 - 51.

วิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนมีเหตุผลอ่อนที่สุด อย่างไรก็ตาม ในการศึกษาต่อมา Psacharopoulos ก็ได้เพิ่มการคำนวณโดยรวมเอากรณีที่ยอมให้มีการทดแทนแบบเป็นช่วงระหว่างปัจจัยในการผลิตได้ ผลการศึกษาปรากฏว่าได้ผลลัพธ์เป็นที่น่าพอใจกว่าเดิมมาก ในตอนสรุป เขาได้กล่าวว่า “อาจจะกล่าวโดยรวบรัดได้ว่า การศึกษาค่าจ้าง โดยยอมให้มีการทดแทนกันได้ระหว่างปัจจัยการผลิต และให้มีการเปลี่ยนแปลงค่าประสิทธิภาพในการผลิตเพิ่มหน่วยสุดท้ายได้ จะเป็นวิธีการที่ดีที่สุดในการประยุกต์การวางแผนการศึกษา”^{๑๙} เนื่องจากวิธีนี้เป็นวิธีที่สามารถจะประยุกต์เข้ากับวิธีการคำนวณจริง ๆ ได้ วิธีนี้จึงเป็นข้อเสนอสำหรับการศึกษาที่จะนำมาใช้ประกอบการวางแผนกำลังคนจริง ๆ ของประเทศไทย

ส่วนแนวความคิดเกี่ยวกับค่าเสียโอกาสของสังคมของคำว่า ค่าแรงเงา นั้น มีประวัติเริ่มแรกจากงานบุกเบิกของ A.K. Sen ข้อเขียนในเรื่องนี้ ครั้งแรกของ Sen ปรากฏอยู่ในหนังสือของเขาที่ชื่อว่า *Choice of Technique* โดยที่เขาได้ให้คำจำกัดความค่าเสียโอกาสของแรงงานว่า คือ จำนวนเงินลงทุนที่จะต้องจ่ายในชนบท เพื่อที่จะรักษาจำนวนผลผลิตให้คงอยู่เมื่อย้ายแรงงานหน่วยนั้นออกมาจากชนบท^{๒๐} แนวความคิดนี้ได้รับการพัฒนาต่อเติมโดยตัวเขาเอง และนักเศรษฐศาสตร์อื่น ๆ ที่มีแนวความคิดในลักษณะเช่นนี้^{๒๑} ในการพัฒนาแนวความคิดนี้ ได้มีการนำไปผสมผสานกับแนวความคิดในเรื่องสวัสดิการ ซึ่งจะเป็นเรื่องที่จะกล่าวในตอนต่อไป ทั้งได้มีการขยายความออกไปโดยการนำเอาแนวความคิดเกี่ยวกับการสูญเสียอรรถประโยชน์เนื่องจากการทำงานและสวัสดิการที่ได้รับเพิ่มขึ้นจากการมีรายได้ เข้ามาคำนวณในการคิดหาค่าแรงเงาด้วย ข้อที่น่าสนใจที่สำคัญระหว่างแนวความคิดนี้กับแนวความคิดที่จะกล่าวถึง

^{๑๙} *Ibid.*, 50

^{๒๐} ในเรื่องนี้ Sen ได้ตั้งข้อสมมติฐานในการวิเคราะห์ของเขาในรูปของระบบเศรษฐกิจแบบทวิลักษณ์ (Dual Economy) กล่าวคือ มีสังคมในเมือง และสังคมในชนบท และเขายังได้มีข้อสมมติฐานต่อไปว่า ในสังคมชนบทนั้น มีปัญหาแรงงานส่วนเกิน ซึ่งข้อสมมติฐานทั้งหมดเป็นลักษณะสภาพเศรษฐกิจของประเทศอินเดีย และประเทศกึ่งพัฒนาที่มีอัตราการเพิ่มของประชากรสูง โปรดดู Amartya K. Sen, *Choice of Technique : An Aspect of the Theory of Planned Economic Development* (Great Britain : Basil Blackwell, 1961).

^{๒๑} โปรดดู Amartya K. Sen, “Peasants and Dualism with or without Surplus Labor,” *Journal of Political Economy* LXXIV (October, 1966) : 425-451, O.E.C.D. *Manual of Industrial Project Analysis in Developing Countries*, Vol. VI “Social Cost-Benefit Analysis,” by Ian M. D. Little and James Mirrlees (Development Centre of the O.E.C.D. : Paris, 1970); UNIDO, *Guidelines for Project Evaluation* (United Nations, 1972).

ต่อไปก็คือ ตามแนวความคิดนี้ ค่าเสียโอกาสของสังคมจะไม่มีค่าแน่นอน จะเปลี่ยนแปลงไปเสมอ เมื่อมีการนำเอาเป้าหมายใหม่ของผลตอบแทนต่อสังคมเข้ามาพิจารณาด้วย เป็นต้นว่า ถ้าหากมีการนำเอาปัญหาเรื่องความเติบโตในทางเศรษฐกิจและการกระจายรายได้เข้ามาพิจารณาเกี่ยวข้องด้วย^{๒๒} สาเหตุที่มีการคำนวณค่าสูญเสียโอกาสของสังคมได้มากมายหลายวิธี ตามความเห็นของผู้เขียนต่าง ๆ นั้น ได้รับการอธิบายโดย Warr ซึ่งได้ชี้ให้เห็นว่า ข้อแตกต่างในแนวความคิดเหล่านี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากข้อสมมติฐานเกี่ยวกับค่าของตัวประกอบที่ใช้ในปฏิพันธ์การบริโภคของผู้ใช้แรงงานในสังคมเกษตรและสังคมเมือง^{๒๓} ถ้าหากจะแสดงความสัมพันธ์ในทางคณิตศาสตร์อย่างง่าย ตามแนวความคิดนี้ ก็อาจจะเขียนได้ดังนี้

(ก) ในกรณีที่สมมติให้ผู้ที่ทำงาน (ในสาขาเกษตรกรรมหรือสาขาอะไรก็ตามที่กำลังศึกษา) บริโภครายได้ที่ได้รับทั้งหมด และยอดเงินออมทรัพย์ยังไม่ถึงระดับสูงสุด^{๒๔}

$$w^{sw} = Z + [(1-s^t) + s^t p^{inv}] w - w \quad \dots (22)$$

โดยที่ w^{sw} = ค่าแรงเงา

Z = ค่าเสียโอกาสของผลผลิต

s^t = แนวโน้มในการออมหน่วยสุดท้าย (Marginal Propensity to Save) ของผู้ที่ทำการออมที่ได้เอาเงินจำนวนนั้นมาลงทุน

p^{inv} = ค่าเสียโอกาสของเงินออม

w = รายได้ที่ได้รับจริง (ค่าแรงของแรงงานในโครงการที่ศึกษา)

^{๒๒} Amartya K. Sen, "Feasibility Constraints, Foreign Exchange and Shadow Wages," in *Cost-Benefit Analysis*, edited by Richard Layard (Middlesex; Penguin Books, Ltd., 1972), p. 152.

^{๒๓} Peter G. Warr "Savings Propensities and the Shadow Wage," *Economica* XL (November, 1973): 410-415.

^{๒๔} เมื่อได้ติดตามที่การออมทั้งหมดยังไม่ถึงระดับสูงสุด ค่าของค่าเสียโอกาสของเงินออม p^{inv} จะมีค่ามากกว่าหนึ่งที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะว่าความหมายของการที่เงินออมยังไม่ถึงระดับสูงสุดนั้น แสดงว่าอัตราผลตอบแทนต่อการลงทุนหน่วยสุดท้ายของเงินลงทุนสูงกว่าอัตราผลตอบแทนภายในต่อสังคม ดังนั้นเมื่ออัตราคิดค่าลด (discount) โดยอัตราผลตอบแทนภายใน (โดยที่ยอมให้ผลตอบแทนหน่วยสุดท้ายที่เพิ่มขึ้นบางส่วน ถูกเก็บไว้ในรูปเงินออม) ก็จะได้ ค่าตอบแทนปัจจุบัน (Present Value) ของผลตอบแทนในปัจจุบันมากกว่าหนึ่ง

สมการ (๒๒) อธิบายว่า ค่าแรงงาก็คือมูลค่าของค่าเสียโอกาสของผลผลิต ถ้าหากจะใช้แรงงานไปในทางอื่นรวมกับค่าเสียโอกาสของเงินที่มาจ่ายเป็นค่าจ้างแรงงาน (ซึ่งเงินจำนวนดังกล่าวจะต้องประกอบด้วยส่วนในถาวรบริโภค และการออมเช่นกัน ค่าเสียโอกาสจะเกิดขึ้นเฉพาะในส่วนของการออม เพราะในส่วนของการบริโภค ไม่ว่าจะอยู่กับใครก็มีการบริโภคเหมือนกัน) ไปด้วยค่าจ้างที่คนงานได้รับจริง ซึ่งในกรณีนี้ไม่มีค่าเสียโอกาส เพราะได้มีข้อสมมติฐานอยู่แล้วว่า รายได้ที่ได้รับทั้งหมดจะถูกใช้ไปเพื่อการบริโภค ถ้าหากไม่มีปัญหาเรื่องค่าเสียโอกาสในการออม ซึ่งหมายความว่าเงินออมอยู่ในระดับสูงสุดแล้ว $p^{inv} = 1$ ในกรณีเช่นนั้น ความสัมพันธ์ในสมการ(๒๒) จะลดรูปลงมาเป็น $w^{sw} = Z$ หรือรายได้เงาก็คือค่าเสียโอกาสของผลผลิต

(ข) ในกรณีที่ลดข้อสมมติฐานว่าผู้ ใช้แรงงานจะไม่ทำการออมลง สมการดังกล่าวก็จะมีข้อจำกัดน้อยลง

$$\begin{aligned} w^{sw} &= Z [(1-s^w) + s^w p^{inv}] \\ &+ w [(1-s^t) + s^t p^{inv}] \\ &- w [(1-s^w) + s^w p^{inv}] \end{aligned} \quad \dots\dots\dots(23)$$

โดยที่ $s^w = Z$ ความโน้มเอียงในการออมของผู้ที่ทำงาน

ในกรณีที่ความโน้มเอียงในการบริโภคของผู้ที่ทำงานเท่ากับหนึ่ง หรือ $s^w = 0$ ซึ่งหมายความว่า ผู้ที่ทำงานจะบริโภคหมด ผลลัพธ์ของสมการนี้ก็จะได้ลดรูปลงเป็นเหมือนสมการที่ (๒๒)^{๒๕}

คำจำกัดความของค่าแรงเงาในรูปนี้มีปัญหาอยู่สองประการ ปัญหาแรกเป็นปัญหาเกี่ยวกับความหมาย เพราะค่าเสียโอกาสโดยตรงที่เกิดขึ้นกับสังคมไม่ควรจะเป็นค่าเสียโอกาสของผลผลิต แต่ควรเป็นราคาอุปทานหน่วยสุดท้ายที่เพิ่มขึ้นของแรงงานหรือถ้าเรียกตามภาษาเศรษฐศาสตร์สวัสดิการ ก็คือ จำนวนเงินต่ำสุดที่คนงานจะยอมรับเพื่อแลกกับงานของตน ทั้งนี้ เพราะว่า ค่าเสียโอกาสของผลผลิตอย่างเดียวนั้นไม่น่าจะเพียงพอ จะต้องรวมค่าเสียหายอย่างอื่น ๆ เช่นการเดินทางมาทำงานไกลขึ้น หรือโอกาสที่จะได้พักผ่อนต้องเสียไปในการเดินทางรวม

ทั้งค่าเสียหายทางจิตใจอันอาจจะมีซึ่งจะต้องทำงานในสถานภาพการทำงานต่างกัน เพราะถ้าหากไม่มีค่าเสียหายหรือค่าเสียโอกาสเหล่านี้แล้ว ราคาอุปทานก็คงจะเท่ากับค่าเสียโอกาสของผลผลิตเป็นแน่ ดังนั้น ค่าเสียโอกาสของสังคมนั้นควรจะประกอบด้วยผลเสียโอกาสของผลิตอันเกิดจากไม่ได้ทำงานอย่างอื่นนั้น รวมทั้ง ค่าทดแทนอื่น ๆ ที่สูญพอที่จูงใจให้คนงานเปลี่ยนมาทำงานในโครงการที่พิจารณาอยู่ ปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ ตามสูตรข้างบนนี้ค่า Z จะไม่สามารถคำนวณหาออกมาได้ เพราะจะไม่ปรากฏค่าจากการสำรวจ หรือจากข้อมูลสถิติที่เก็บและพิมพ์เผยแพร่แล้ว และถึงแม้จะเก็บตัวเลขเอาเองก็ไม่ใช่ของง่ายนัก เนื่องจากค่านิยามไม่มีลักษณะเฉพาะเจาะจงพอ แต่ในกรณีหลังนั้น ค่านิยามค่อนข้างเฉพาะเจาะจง เพราะอย่างน้อยก็สามารถถามเอาจากผู้ที่จะทำงานได้ว่า จะยอมรับค่าแรงต่ำสุดเท่าไรถึงจะพอใจทำงาน

หลังจากได้พิจารณาแนวความคิดดังกล่าวแล้ว น่าที่จะได้พิจารณาแนวความคิดสุดท้ายของค่าแรงเงา ซึ่งได้อธิบายโดยย่อมาแล้วในตอนต้น กล่าวคือ แนวความคิดที่เกี่ยวกับราคาอุปทานของแรงงาน ข้อเสนอสนับสนุนในการใช้แนวความคิดของค่าแรงเงาในเรื่องนี้ที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการก็เพราะว่า สวัสดิการของคนงานนั้นเกิดจากสิ่งที่คนงานคาดว่าเขาจะได้รับได้เท่าไร ซึ่งก็หมายความว่าค่าแรงขั้นต่ำสุดที่เขาเต็มใจจะรับในการทำงาน ไม่ใช่รายได้ในตลาด หรือประสิทธิภาพในการผลิตเพิ่มหน่วยสุดท้าย ปัญหาในเรื่องนี้ก็เหมือนปัญหาที่พูดถึงกันเสมอ แต่มักจะลืมนั่น คือตัวเลขรายได้ประชาชาตินั้น ความจริงไม่ใช่เครื่องวัดสวัสดิการของคนในประเทศ ตามแนวความคิดนี้ Harberger ได้ชี้ให้เห็นว่า ในกรณีเช่นว่านี้ ราคาอุปทานของคนงานในสาขาอาชีพหนึ่ง โดยมีทักษะในระดับหนึ่ง และลักษณะตลาดแรงงานในบริเวณที่กำหนดคืออย่างหนึ่ง คือตัวเลขที่แท้จริงที่จะวัดค่าเสียโอกาสของสังคม (ค่าแรงเงา) หรือตามภาษาของ Harberger เอง ก็คือสวัสดิการของคนงาน ในเรื่องนี้ Harberger ได้ชี้ให้เห็นประเด็นของกรณีที่มีสาขาการผลิตที่ไม่มีการคุ้มครอง (unprotected sector) ในกรณีนี้ค่าแรงที่เกิดขึ้นจากการกำหนดของกลไกราคาในตลาดนั้น จะเป็นตัวเลขที่ดีที่สุดที่จะวัดค่าเสียโอกาสของสังคมของแรงงานในลักษณะเช่นว่านี้ ในบริเวณของตลาดแรงงานนั้น ๆ กรณีนี้ก็เป็นกรณีเดียวกันกับที่ได้เสนอใช้ในหน้าจำลองแบบผสมที่ได้กล่าวมาแล้วในตอนต้น แต่ความหมายของ Harberger กว้างกว่า คือ ในกรณีที่มีการผูกขาดก็ยังใช้แนวความคิดนี้ได้ เพราะการที่คนงานยอมรับค่าจ้างในระดับนั้นเพื่อแลกกับงาน แสดงว่าเขามีความพอใจที่จะขายแรง

งานในราคาที่เขายอมรับที่จะทำงาน เพราะถึงแม้จะเป็นการผูกขาด เขาก็ยังสามารถเลือกได้ว่า จะทำงานหรือไม่ ปัญหาของ Harberger จะมีอยู่ในเฉพาะกรณีเดียว คือ กรณีที่สาขาการผลิต นั้นได้รับการคุ้มกัน ค่าจ้างจะสูงกว่าราคาอุปทานของแรงงาน ในกรณีเช่นนี้ Harberger เสนอว่า ค่าเสียโอกาสของสังคมจะมีค่าอยู่ระหว่างค่าราคาอุปทานที่อาจจะวัดได้ กับราคาตลาดที่ได้มีการจ่ายกันจริง ๆ ในกิจการเหล่านั้น^{๒๖} แนวคิดนี้ได้รับการสนับสนุนอย่างกว้างขวางจากนักเศรษฐศาสตร์ทั่วไป เพราะว่า เป็นความคิดที่ตรงไปตรงมา และสะดวกต่อการคำนวณหาค่าออกมาเป็นตัวเลข เพื่อที่จะเน้นคำจำกัดความเกี่ยวกับแนวความคิดของค่าจ้างเงาตามความหมายนี้ให้เห็นเด่นชัดมากขึ้น และเพื่อที่จะให้ความหมายครอบคลุมมากยิ่งขึ้น จะได้พิจารณารวมเอาต้นทุนทางอ้อมของสังคม (Social Indirect Costs) เข้าไว้ด้วย ดังวิธีการที่ได้ทำมาแล้วในตอนต้น สมมติว่า ให้ l เป็นราคาอุปทานของแรงงาน จากคำจำกัดความที่ได้ให้ไว้ข้างบนนี้ l จะเท่ากับ Z บวก d โดยที่ d คือจำนวนค่าจ้างทดแทนที่อาจจะเปลี่ยนแปลงได้ที่จะทำให้คนงานเปลี่ยนงานจากงานที่เขาเคยทำอยู่

$$\begin{aligned}
 w^{sw} &= l \left[(1 - s^w) + s^w p^{inv} \right] \\
 &+ w \left[(1 - s^t) + s^t p^{inv} \right] \\
 &- w \left[(1 - s^w) + s^w p^{inv} \right] \quad \dots\dots\dots(24)
 \end{aligned}$$

ถ้าหากสามารถสมมติได้ว่า $l = w$ ซึ่งเป็นข้อสมมติฐานที่ใกล้เคียงความเป็นจริงมาก เพราะในกรณีนี้ก็คือ กรณีของสาขาการผลิตที่ไม่มีการคุ้มกันของ (Harberger) นั้นเอง ซึ่งเป็นกรณีที่มีการแข่งขันโดยเสรี หรืออาจจะมีการผูกขาดโดยผู้ผลิต แต่ไม่รวมกรณีที่มีสหภาพกรรมกร หรือมีการกำหนดอัตราค่าจ้างขั้นต่ำที่สูงกว่าราคาที่ต้องการจะได้รับ ถ้าข้อสมมติฐานนี้เป็นจริง สมการนี้จะลดรูปลงมาเป็นสมการที่ (๒๕)

$$w^{sw} = w \left[(1 - s^t) + s^t p^{inv} \right] \quad \dots\dots\dots(๒๕)$$

จะเห็นได้ว่ารูปแบบของสมการนี้น่าสนใจกว่าสมการที่ได้จากแนวคิดของค่าเสียโอกาสของสังคมตามวิธีที่กล่าวข้างต้น นอกจากจะมีความหมายที่ควรจะต้องถูกกว่าแล้ว รูปทางคณิตศาสตร์ก็

^{๒๖} Arnold C. Harberger, "On Measuring the Social Opportunity Cost of Labour," in *Fiscal Measures for Employment Promotion in Developing Countries*, International Labour Office (Geneva, 1972), pp. 3-20.

ง่ายต่อการนำเอาไปใช้มาก ฉะนั้น แนวความคิดของค่าแรงเงาในกรณีที่เป็นสวัสดิการ หรือ ราคาค่าอุปทานของแรงงานนี้จึงเป็นแนวคิดที่น่าจะนำมาประยุกต์ใช้กับการวางแผนการศึกษาของไทย โดยใช้หุ่นจำลองผสมเช่นกัน จะเห็นได้ว่า ในที่สุดถ้าหากจะนำแนวความคิดค่าแรงเงามาใช้ ก็จะต้องได้แตกต่างกันจริง ๆ สองวิธี คือวิธีมองจากประสิทธิภาพในการผลิตเพิ่มหน่วยสุดท้ายของแรงงาน ซึ่งมองเห็นในแง่ของรูปธรรม ส่วนวิธีที่สองนั้น มองตรงไปที่สวัสดิการของแรงงาน ซึ่งเป็นการมองในแง่ของนามธรรม ซึ่งความจริงในแนวความคิดประการหลังนี้เป็นจุดหมายปลายทาง ที่ตรงกับเป้าหมายในทางเศรษฐกิจ เพราะเป้าหมายในการเพิ่มอัตราการเติบโตในทางเศรษฐกิจนั้น มิใช่เป็นเป้าหมายสุดท้าย เนื่องจากเป้าหมายสุดท้ายจริง ๆ นั้น ควรเป็นสวัสดิการของประชาชนในสังคมทั้งหมด ฉะนั้น แนวความคิดของค่าแรงเงาทั้งสองแนว จึงไม่มีอะไรขัดกัน และอาจจะพิจารณาประกอบกันไปทั้งสองวิธีได้ แต่สำหรับในกรณีหลังนี้ มีข้อสังเกตที่สำคัญอยู่ประการหนึ่งก็คือ ค่าแรงเงาตามแนวความคิดแบบสวัสดิการนี้ ได้ตั้งข้อสมมติฐานซึ่งไม่ถูกต้องแอบแฝงไว้ข้อหนึ่งคือ ข้อสมมติฐานเกี่ยวกับการกระจายรายได้ ซึ่งในเรื่องนี้ ได้สมมติเพิ่มขึ้นด้วยว่า การกระจายรายได้ในรูปที่เป็นอยู่ในปัจจุบันเป็นการกระจายรายได้ที่ดีอยู่แล้ว ซึ่งข้อสมมติฐานนี้อาจจะไม่เป็นจริง และข้อนี้เองน่าจะได้นำมาประยุกต์กับข้อเสนอของหุ่นจำลองแบบผสม เพราะได้เปิดโอกาสให้พิจารณาปัญหาเรื่องการกระจายรายได้พร้อมกันไปด้วย สำหรับประเด็นในเรื่องนี้จะได้อธิบายโดยละเอียดในตอนต่อไป

๔. ข้อเสนอในการประยุกต์ค่าแรงเงาเข้ากับหุ่นจำลองแบบผสม

หลังจากได้พิจารณาแนวความคิดของค่าแรงเงาในแบบต่าง ๆ รวมทั้งความเป็นไปได้ที่จะประยุกต์เข้ามาใช้ได้จริง ๆ จากรูปแบบของการคำนวณและตัวเลขที่จะใช้ประกอบการศึกษา ก็อาจจะสรุปได้ว่า ถ้าหากพยายามจะปรับปรุงหุ่นจำลองแบบผสมให้ดีขึ้น โดยสามารถที่จะคำนวณเพิ่มขึ้นอีกไม่มากนัก น่าจะลองนำวิธีการของ Psacharopoulos ที่ใช้ในการคำนวณค่าแรงเงาคู่แฝดของโปรแกรมเส้นตรงที่ยอมให้มีการทดแทนกันได้เป็นช่วงในระหว่างบรรดาค่าใช้จ่ายการผสมต่าง ๆ ตามแนวความคิดนี้ อาจจะแสดงเป็นความสัมพันธ์ทางคณิตศาสตร์ของโปรแกรมเส้นตรงอย่างง่ายได้ดังต่อไปนี้

ปฏิพันธ์ที่เป็นค่าเป้าหมาย (Objective Function)

$$\text{Max. } e'X \quad \text{.....(26)}$$

โดยถูกกำหนดโดยเงื่อนไขต่อไปนี้

$$(I - A)X + M - E \geq D_{\min} \quad (27)$$

$$BX \leq N \quad (28)$$

$$kX \leq S + T \quad (29)$$

$$i'M - i'E \leq R_{\max} \quad (30)$$

$$\left. \begin{array}{l} X_L \leq X \leq X_U \\ M_L \leq M \leq M_U \\ E_L \leq E \leq E_U \end{array} \right\} \quad (31)$$

โดยที่

e = ค่าเพิ่ม (Value Added) ต่อหน่วยของผลผลิต

I = สี่เหลี่ยมเลขเอกลักษณ์ (Identity Matrix)

A = สี่เหลี่ยมเลขของสัมประสิทธิ์การผลิต

M = เลขแถวตั้งของสินค้าเข้า

E = เลขแถวตั้งของสินค้าออก

D = เลขแถวตั้งของอุปสงค์ขั้นสุดท้ายของผลผลิตที่จะใช้บริโภคภายในประเทศ
คำว่า \min ที่ห้อยอยู่ท้ายนั้นแปลว่าจำนวนน้อยที่สุด

B = สี่เหลี่ยมเลขของความต้องการแรงงานที่มีทักษะต่างๆ เพื่อใช้ในขบวนการผลิต

N = เลขแถวตั้ง ซึ่งแสดงถึงจำนวนของแรงงานทั้งหมด

k = ตัวคูณลอยของความต้องการทุนที่จะนำมาใช้ในการผลิต

S = เลขแถวตั้งแสดงถึงจำนวนเงินออม

T = เลขแถวตั้งแสดงถึงการเคลื่อนย้ายเงินทุนสุทธิระหว่างประเทศ

i' = เลขแถวนอนอันเป็นส่วนหนึ่งของสี่เหลี่ยมเลขที่มีค่าตัวเลขในนี้ทุกตัวเป็นหนึ่ง

R = จำนวนเงินสำรองระหว่างประเทศที่จะใช้ได้เพื่อการค้าระหว่างประเทศ คำว่า \max ที่ห้อยอยู่ท้ายนั้นแปลว่าจำนวนมากที่สุด

สมการที่ (๒๖) ซึ่งเป็นสมการที่แสดงถึงวัตถุประสงค์ คือ จะต้องทำให้มูลค่าเพิ่มของการผลิตแต่ละชนิดเพิ่มขึ้นให้มากที่สุด โดยจะต้องอยู่ภายในข้อจำกัดของจำนวนที่จะต้องใช้บริโภคขั้นต่ำภายในประเทศจำนวนหนึ่ง (๒๗) และจะใช้แรงงานเกินกว่าแรงงานที่มีอยู่ทั้งหมดภายในประเทศไม่ได้ (๒๘) และจะใช้ทุนเกินกว่าอุปทานของทุนที่มีอยู่ทั้งหมดก็ไม่ได้ (๒๙) ในขณะเดียวกัน ถ้าหากจะมีการนำสินค้าเข้าหรือส่งออก ส่วนต่างระหว่างมูลค่าสินค้าเข้ากับสินค้าออก จะต้องไม่สูงกว่าเงินสำรองระหว่างประเทศเพื่อที่จะซื้อสินค้าเข้า และสินค้าออกจะต้องไม่สูงกว่าเงินตราต่างประเทศสำรองเพื่อที่จะซื้อขายสินค้าเหล่านั้นจำนวนหนึ่ง (๓๐) สมการนี้จะกำหนดความสามารถขั้นสูงในการนำเข้าของประเทศ ส่วนชุดของสมการใน (๓๐) นั้น กำหนดค่าต่ำสุดและสูงสุดของ X, M, E เพื่อป้องกันมิให้ค่าเหล่านั้นมีค่าสูงหรือต่ำมากเกินไป สมการนี้เป็นสิ่งจำเป็นในการศึกษาโปรแกรมเส้นตรง เพราะในหลายกรณี ถ้าหากไม่กำหนดค่าเหล่านั้นแล้ว อาจจะได้ผลลัพธ์ออกมาเป็นค่า ซึ่งสูงต่ำเกินความน่าจะเป็นจริงไปได้^{๒๗}

คู่แฝดของค่าเดิม (Primal) ในโปรแกรมเส้นตรงนี้ จะให้ค่าประสิทธิภาพในการผลิตเพิ่มหน่วยสุดท้ายของปัจจัยการผลิต หรือที่เรียกว่าค่าแรงเงา ในกรณีนี้ค่าคู่แฝดที่เราต้องการจะหาคือคู่แฝดของ X ในสมการ (๒๘) ซึ่งเป็นค่าจ้างเงาของแรงงานที่มีทักษะในการทำงานต่าง ๆ กัน ในการที่จะรวมเอาวิธีการคิดค่าแรงเงาโดยวิธีนี้มาประยุกต์ใช้กับหุ่นจำลองผสมที่เสนอใช้ จำเป็นที่จะต้องยอมให้มีการทดแทนกันเป็นช่วงระหว่างแรงงานที่มีทักษะต่าง ๆ กัน โดยวิธีการเปลี่ยนค่าในสี่เหลี่ยมเลข B โดยที่จำนวนคณงานทั้งหมดในแถวเลข N และค่าสูงสุดของ eX ที่คิดได้แต่เดิมไม่เปลี่ยนแปลง โดยวิธีการเช่นนี้ ก็จะได้ตัวเลขค่าแรงเงาต่าง ๆ กันตามส่วนผสมที่ต่างกันของแรงงานที่มีทักษะต่าง ๆ ที่ได้นำมาใช้ในการผลิต ความสัมพันธ์ดังกล่าวก็คือความสัมพันธ์ในรูปของอุปสงค์ของแรงงานเหล่านั้น โดยที่มีค่าแรงเงาเป็นตัวแปรค่าแทนค่าแรงที่เป็นตัวเงินตามธรรมดา ปฏิสัมพันธ์อุปสงค์ที่คำนวณหาได้ใหม่จากวิธีนี้ สามารถที่จะนำไปใช้แทนค่าในสมการ (๑๖) ของหุ่นจำลอง (๕) ค่า X ในสมการนั้นไม่มีความจำเป็นที่จะต้องใช้อีกต่อไป เพราะค่าสูงสุดของ X นั้นได้คำนวณไปแล้วโดยวิธีโปรแกรมเส้นตรง โดยวิธีการที่นำเอาการศึกษาแบบโปรแกรมเส้นตรงในลักษณะนี้มาเข้าร่วมไว้เช่นนี้ จะทำให้หุ่นจำลอง (๕) ได้รับการปรับปรุงให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นไปอีก กล่าวคือหลังจากหาค่าปฏิสัมพันธ์อุปสงค์ได้จากวิธีนี้ ค่าสูงสุดของ X หรืออีกนัยหนึ่งคือ X^* ตามแบบที่คิดโดยผ่านวิธีโปรแกรม

^{๒๗} George Psacharopoulos, "Estimating Shadow Rates of Return to Investment in Education," *op. cit.*, pp. 36-37.

เส้นตรงนั้นถูกกำหนดขึ้นในระบบเอง^{๒๘} ตัวปัจจัยภายนอกจริงๆ ของระบบใหม่นี้ก็คือ N , D_{\min} , S , T และ R_{\max} เมื่อได้นำเอาหุ่นจำลองโปรแกรมเส้นตรงเข้ามาพิจารณาด้วยแล้ว ก็ทำให้หุ่นจำลองผสมนั้นถูกรวมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของระบบมหภาคอย่างแท้จริง ดังนั้น เมื่อพิจารณาความหมายของ X^* ในจุดนี้ จะเห็นได้ว่าค่าของ X^* มีความหมายชัดเจนมากขึ้นกว่าเดิม เพราะ X^* ก็คือ $\text{Max. } eX$ นั่นเอง หลังจากที่กำหนดข้อจำกัดต่างๆ แล้ว สิ่งที่ต้องพิจารณาต่อไปก็คือ r^* ก็อาจจะนำเข้ามาศึกษาเป็นการตัดสินใจภายในระบบได้เช่นกัน โดยที่เมื่อมีการเปลี่ยนค่าสัมประสิทธิ์ในสี่เหลี่ยมเลข B แล้ว และกำหนดให้หุนมีจำนวนคงที่แล้ว ก็อาจจะมองหาค่าสัดส่วนของปัจจัยการผลิตที่ทำให้ผลตอบแทนภายในมีค่าเท่ากันหมดทุกกรณีได้ ดังนั้น ในกรณีนี้ r^* จึงถูกกำหนดขึ้นภายในระบบดังที่ได้กล่าวมาแล้ว หลังจากที่นำเอาโปรแกรมเส้นตรงผนวกเข้ากับการศึกษาของหุ่นจำลอง (๕) ทำให้ค่าของ X^* และ r^* ในหุ่นจำลองนั้นมีความหมายชัดเจนขึ้น และถูกกำหนดภายในระบบเอง

สำหรับการนำวิธีคิดค่าแรงเงาตามแนวความคิดสวัสดิการนั้น เมื่อใช้ค่าแรงเงาตามความหมายของสวัสดิการ เลขแถว X ในสมการ (๑๖) ในหุ่นจำลอง (๕) ก็จะไม่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับการศึกษาอีกต่อไป เพราะเมื่อมาถึงขั้นนี้แล้วสิ่งที่ต้องการจะเพิ่มให้ได้มากที่สุดนั้น ไม่ใช่ผลผลิตของ X แต่เป็นสวัสดิการของผู้บริโภค และเมื่อใช้ค่าแรงเงาตามแนวความคิดสวัสดิการ ก็หมายความว่าได้รวมเอาสวัสดิการของคณงานหรือผู้บริโภคเข้ามาพิจารณาด้วยแล้ว จึงมีประเด็นอยู่ประเด็นเดียวที่ควรจะเป็นห่วงก็คือ ถ้าหากยังไม่มีเหตุผลสนับสนุนอย่างชัดเจนว่า การกระจายรายได้ในลักษณะที่เป็นอยู่ ทำให้ผู้บริโภคได้รับสวัสดิการโดยสูงสุด ก็น่าที่จะได้พิจารณาปัญหาการกระจายของรายได้เป็นประเด็นสำคัญ ดังนั้น ในกรณีนี้ทางเลือกอีกทางหนึ่งในการคำนวณค่าแรงเงาตามความหมายนี้ จุดที่ควรจะให้ความสนใจเป็นพิเศษก็คือ การกระจายรายได้ที่ดีที่สุดและการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด แต่ปัญหาที่เกิดจากการคิดคำนวณค่าแรงเงาแบบนี้ ก็มีอยู่ว่า การคิดค่าแรงเงาตามวิธีการเช่นว่านี้ไม่สามารถที่จะหาเส้นอุปสงค์ออกมาได้ เมื่อเป็นเช่นนั้นก็ไม่สามารถจะให้คำตอบได้ว่าควรจะผลิตผู้สำเร็จการศึกษาในแต่ละระดับเป็นจำนวนเท่าใด เพื่อที่จะเป็นอุปทานในตลาดแรงงาน เป็นผลให้วิธีวิเคราะห์แบบนี้มีจุดอ่อนที่จะต้องได้รับการแก้ไข

ทางแก้สำหรับเรื่องนี้อาจจะมียุสองวิธี วิธีที่หนึ่งก็คือ ใช้ค่าปฏิสัมพันธ์อุปสงค์ที่หา

^{๒๘} แต่เดิมนั้น ค่า X^* ในหุ่นจำลอง (๕) ถูกกำหนดขึ้นจากปัจจัยภายนอกระบบ

ได้จากวิธีโปรแกรมเส้นตรง แต่วิธีนี้จะพิจารณาถึงเหตุผลที่จะนำมาสนับสนุนแล้ว จะจะไม่เหมาะสมนัก เพราะว่ามีปัญหาในข้อที่ความหมายของค่าแรงเงาที่นำมาใช้มีลักษณะต่างกัน กล่าวคือ ค่าแรงเงาที่ได้จากปฏิพันธ์การผลิตเป็นค่าแรงเงาในรูปของรูปธรรม แต่ค่าแรงเงาในรูปสวัสดิการเป็นรูปของนามธรรม และค่าแรงเงาตามสองแนวความคิดนี้จะค่าเท่ากันทุกประการ เพียงกรณีเดียวภายใต้เงื่อนไขสำคัญสองประการคือ การแข่งขันที่สมบูรณ์ในตลาดแรงงาน และภาวะที่มีการจ้างงานของปัจจัยการผลิตทุกชนิดเต็มที่ ในกรณีเช่นนั้น $l = w^{sw} = w = z$ ประสิทธิภาพในการผลิตเพิ่มหน่วยสุดท้ายของแรงงาน ทั้งนี้เพราะ $p^{inv} = l$ ด้วย ซึ่งกรณีนี้เป็นกรณีที่ไม่สามารถจะตั้งเป็นข้อสมมติฐานโดยมีเหตุผลสนับสนุนเพียงพอ ฉะนั้น ในกรณีทั่วไป $w^{sw} = w [(1-s^w) + s^w p^{inv}]$ ประสิทธิภาพในการผลิตเพิ่มหน่วยสุดท้ายของแรงงาน อีกวิธีหนึ่งที่น่าจะทำได้ ก็คือ การหาความสัมพันธ์ระหว่างค่า w^{sw} กับ w ซึ่งปรากฏอยู่ในสมการข้างบนนี้ ปัจจัยที่ทำให้ w^{sw} ต่างกับ w ก็คือ การที่ $p^{inv} \neq l$ เมื่อกำหนดความสัมพันธ์เช่นนั้นได้แล้ว ในขั้นต่อไป ก็หาปฏิพันธ์อุปสงค์จากตัวเลขของตลาดแรงงานจริง ๆ

ถ้าจะพิจารณาแนวความคิดโดยรวม ๆ ของวิธีนี้แล้ว จะเห็นว่าเสื่อมใสกว่าวิธีการใช้โปรแกรมเส้นตรง เพราะว่าในกรณีนี้ ได้เจาะลึกเข้าไปถึงเป้าหมายขั้นสุดท้ายของระบบเศรษฐกิจ โดยที่พยายามจะเพิ่มสวัสดิการให้มากที่สุด จากการจัดระบบการกระจายรายได้ที่ดีที่สุด และมีการใช้ทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพมากที่สุดซึ่งในกรณีหลังนี้ การศึกษาจากโปรแกรมเส้นตรงในข้อที่จะหา r^* จากภายในระบบเองจะช่วยให้เป็นอย่างดี แต่ปัญหาที่จะเกิดขึ้นก็คือ การคำนวณหาปฏิพันธ์อุปสงค์จากตัวเลขที่มีอยู่ในตลาดจริง ๆ อาจจะเป็นสิ่งที่ทำได้ยากมาก ทั้งนี้เพราะมีปัญหาอันสืบเนื่องจากการผันแปรที่ไม่อาจจะกำหนดรูปแบบได้ (Stochastic Nature) ของค่า w ที่เกิดจากสภาพความไม่สมบูรณ์ในการแข่งขันของตลาด

อย่างไรก็ดี การศึกษาเปรียบเทียบทั้งสองวิธีนี้จะก่อให้เกิดผลดีมากยิ่งขึ้น เพราะสามารถจะศึกษาเป้าหมายที่ต่างกันสามเป้าหมายของหุ่นจำลองแบบผสมได้ทันที นั่นก็คือ การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ การกระจายรายได้ที่ก่อให้เกิดสวัสดิการในการบริโภคสูงสุดและการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด เป้าหมายในสองประการแรกเป็นเป้าหมายที่อาจจะทดแทนเลือกเอาอย่างใดอย่างหนึ่งได้ ขึ้นอยู่กับลักษณะของการวิเคราะห์ว่าจะใช้แนวความคิดของค่าแรงเงาแบบใดโดยไม่จำเป็นจะต้องขัดกัน โดยเฉพาะหนึ่งหรือสองกับสาม แต่ในกรณีที่มีการขัดกันระหว่างหนึ่งกับสอง ก็ต้องให้ความสำคัญแก่สองมากกว่า ดังนั้น จึงควรจะ

ใช้แนวความคิดของค่าแรงเงาทั้งสองแบบมาประยุกต์ใช้กับหุ่นจำลองผสมในการวางแผนกำลังคนที่จะได้จัดทำต่อไปสำหรับประเทศไทย

๕. ข้อมูล

ปัญหาข้อมูลนั้นมักจะเป็นปัญหาที่พุดถึงกันอยู่เสมอในประเทศไทย ความจริงปัญหา^{๕๗} เป็นปัญหาที่ได้รับการเน้นมาจนเกินความจริง ในหลายกรณีที่มีการพุดถึงว่ามีข้อมูลอยู่ไม่พอเพียงที่จะใช้ทำการศึกษานั้น อาจจะมีข้อเท็จจริงที่มีลักษณะแตกต่างกันไปจากข้อกล่าวหานี้ ในหลายกรณี กล่าวคือ

๑. ไม่ทราบว่าจะใช้ทฤษฎีอะไรมาจับ เพื่อที่จะสามารถนำข้อมูลที่มีอยู่แล้วมาใช้ในการได้ทันที
๒. ไม่ทราบว่าจะใช้ข้อมูลที่มีอยู่ให้ ได้ประโยชน์อย่างเต็มที่ได้อย่างไร ข้อนี้คล้าย ๆ กับปัญหาการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้ ได้ผลตอบแทนสูงสุดดังที่ได้กล่าวไปแล้ว

๓. ไม่ได้พยายามที่จะเสาะหาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ อย่างเพียงพอ

ทั้งสามประการนี้เป็นเหตุผลสำคัญที่บางครั้งมีการพุดถึงปัญหา^{๕๘} การไม่มีข้อมูลมาใช้ศึกษานั้นมิได้เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริง ๆ สำหรับในกรณีหุ่นจำลองนี้ ปัญหาข้อมูลของประเทศไทยก็ไม่น่าจะเป็นปัญหา เพราะในการสร้างหุ่นจำลองผสมนั้น ผู้เขียนได้ลองศึกษาดูแล้ว โดยใช้ข้อมูลจากการทำการสำรวจรายได้ของผู้ที่สำเร็จการศึกษาในระดับอุดมศึกษาและทำงานอยู่ในสถานประกอบการเอกชนต่าง ๆ^{๕๙} ถ้าหากต้องการข้อมูลรายได้ของผู้สำเร็จการศึกษาในระดับอื่น ๆ ก็ย่อมจะทำได้ ซึ่งในกรณีนี้ Mark Blaug ก็เคยศึกษาและได้รับผลสำเร็จมาแล้วสำหรับประเทศไทย^{๖๐} ส่วนข้อมูลที่จะใช้หาค่าคู่แฝดของโปรแกรมเส้นตรงส่วนใหญ่ก็จะหาได้จากสถิติการศึกษา ของคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตัวเลขจากการสำมะโนประชากรและการสำรวจแรงงานที่พิมพ์เผยแพร่โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ และตัวเลขจากคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติและจากกองแผนงานกระทรวงศึกษาธิการ ตัวเลขเหล่านี้ส่วนใหญ่อยู่ในสภาพที่พร้อมจะใช้ได้ทันที หรือพร้อมที่จะใช้ได้หลังจากมีการแก้ไขตัดแปลงเล็กน้อย ส่วนในการคิดค่าแรงเงาตามวิธีที่สองนั้น สิ่งที่จะต้องหาเพิ่มก็คือ p^{inv} ซึ่งก็สามารถคำนวณได้จากตัวเลขที่มีอยู่ของคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยสรุปแล้ว การวาง

^{๕๗} Apichai Puntasen, *op. cit.*

^{๖๐} Mark Blaug, *The Rate of Return to Investment in Education in Thailand, op. cit.*

แผนการศึกษาและกำลังคนโดยใช้หุ่นจำลองแบบผสมประยุกต์เข้ากับแนวความคิดในเรื่องค่าแรงเงาที่จะนำมาใช้สำหรับประเทศไทย จึงไม่น่าจะมีปัญหาแต่ประการใด

๖. สรุป

หลังจากที่ได้พิจารณาศึกษาวิธีการวางแผนการศึกษาและกำลังคนเท่าที่ได้เสนอมานี้ ในทางทฤษฎี และได้มีการปฏิบัติกันในประเทศต่าง ๆ แล้ว น่าที่จะถือได้ว่าหุ่นจำลองแบบผสมที่นำเอาแนวความคิดในเรื่องค่าแรงเงามาประยุกต์เป็นแบบที่มีความก้าวหน้ามากที่สุด และมีจุดอ่อนที่จะโจมตีได้น้อยที่สุด ถ้าเทียบกับวิธีการอื่น ๆ ที่ได้เสนอมานในอดีต ดังนั้นปัญหาเรื่องการที่ยังไม่มีทฤษฎีที่ใช้เกี่ยวกับการวางแผนการศึกษาและกำลังคนที่ยังไม่สามารถยอมรับกันได้โดยทั่วไป เนื่องจากมีข้อบกพร่องต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวอารัมภบทไว้ในตอนต้นนั้น ควรที่จะยุติได้แล้ว

จะเห็นได้ว่า วิธีที่เสนอนี้ได้มีการวิวัฒนาการ จากทฤษฎีศึกษาความต้องการกำลังคน และวิธีวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทน ทำให้จุดอ่อนทั้งสองวิธีถูกกำจัดออกไปและมีการพิจารณาถึงเป้าหมายของการพัฒนาเศรษฐกิจในความหมายที่สมบูรณ์ (คือการกระจายรายได้เพื่อก่อให้เกิดสวัสดิการในสังคมสูงที่สุด) และในขณะเดียวกันก็สามารถพิจารณาปัญหาการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดในเวลาเดียวกันได้ และสามารถกำหนดจำนวนเป้าหมายในการผลิตผู้สำเร็จการศึกษาในระดับต่าง ๆ เป็นตัวเลขที่ค่อนข้างแน่นอนพร้อมกันไปได้ด้วย และเมื่อมีการนำเอาวิธีศึกษาแบบโปรแกรมเส้นตรงที่ยอมให้มีการทดแทนที่มีลักษณะเป็นช่วงได้ด้วยแล้ว ก็สามารถนำการวางแผนการศึกษาเข้าไปประกอบส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจมหภาคทั้งระบบได้ทำให้ความหมายในการกำหนดนโยบายต่าง ๆ ชัดเจนยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อนมาก

สิ่งที่ควรจะได้กระทำในเรื่องนี้ก็คือ ควรจะลงมือศึกษาโดยประยุกต์เข้ากับข้อมูลที่มีอยู่เพื่อที่จะได้ใช้ข้อมูลที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์ให้มากที่สุด หลังจากนั้นถ้าหากมีความจำเป็นที่จะต้องจัดหาข้อมูลบางอย่างเพิ่มเติมเพื่อแก้ไขปรับปรุงวิธีการให้ดีขึ้นยิ่งกว่าเดิม ก็เป็นสิ่งที่น่าจะทำ เพราะปัญหาในการหาข้อมูลนั้นจะไม่ยากนัก ถ้าหากทราบความต้องการของข้อมูลที่จำเป็นต้องใช้อย่างแน่นอน การที่ยังไม่มีการตกลงกันแน่นอนในวิธีการศึกษาย่อมก่อให้เกิดมีปัญหาในการจัดเก็บข้อมูลอย่างมาก และเมื่อสามารถตกลงกันได้ในเรื่องเกี่ยวกับวิธีการศึกษาแล้ว ปัญหาในการเก็บข้อมูลจะไม่ใช่เป็นปัญหาใหญ่อีกต่อไป

หนังสืออ้างอิง

- Bowles, Samuel. "Aggregation of Labour Inputs in the Economic Growth and Planning: Experiments with a Two Level CES Function," *Journal of Political Economy* LXXVIII (Winter 1970): 68-81.
- Blaugh, Mark, *The Rate of Return to Investment in Education in Thailand*. Report to the National Education Council on the Third Educational Development Plan, 1971. Bangkok: December, 1971.
- Carnoy, Martin and Hans Thias, "Educational Planning with Flexible Wages: A Kenya Example," *Economic Development and Cultural Change*, XX (April, 1972), 483-73.
- Dougherty, C.R.S., "Estimates of Labour Aggregation Function," *Journal of Political Economy*, LXXX (Nov./Dec., 1972), 1101-1119.
- Griliches, Z., "Note on the Rate of Education in Production Functions and Growth Accounting," in *Education Income and Human Capital*, New York, Columbia University Press, for Nat. Bur. Econ. Res. 1970.
- Harberger, Arnold C. "On Measuring the Social Opportunity Cost of Labour" in *Fiscal Measures for Employment Promotion in Developing Countries*, International Labour Office. Geneva. 1972.
- Little, Ian M.D. and James Mirrlees, "Social of Cost-Benefit Analysis" in O. E. C. D. : *Manual of Industrial Project Analyses in Developing Countries*, Vol. III. Development Centre of the O. E. C. D. : Paris 1970.
- McCleary, William A., "On the Shadow Wage of Labor: An Extension of Some Recent Theoretical Contributions" : *Discussion Paper Series No. 43*, Thammasat University, Faculty of Economics, Bangkok, Thailand. September, 1974.
- Pantasen, Apichai. *Manpower and Educational Planning: An Application of A Simple Integrated Model to Selected Groups of Thai University Graduates*," unpublished Ph.D. dissertation, Vanderbilt University, 1973.
- Psacharopoulos, George, "Estimating Shadow Rates of Return to Investment in Education," *The Journal of Human Resources* (Winter, 1970).
"Measuring the Marginal Contribution of Education to Economic Growth," *Economic Development and Cultural Change*; XX (July, 1972).
- Sen, Amartya K., *Choice of Technique: An Aspect of the Theory of Planned Economic Development*, Great Britain: Basil Blackwell, 1961.
"Peasants and Dualism with or without Surplus Labor" *Journal of Political Economy* LXXIV, (October, 1966) 425-451.
"Feasibility Constraints: Foreign Exchange and Shadow Wages," in *Cost-Benefit Analysis*, edited by Richard Layard, Middlesex, Penguin Books, Ltd; 1972.

- Thailand, The National Economic Development Board, Office of the Prime Minister,
The National Economic Development Plan 1961-1966, Second Phase :
1964-1960 Bangkok, Thailand : Government House Printing Office, 1964.
- Thailand, The National Economic Development Board, Office of the Prime Minister,
Methodology on Manpower and Employment Projection in the Second
Plan in Thailand Bangkok, N.E.D.B : Office of the Prime Minister 1967.
- Warr, Peter G. "Saving Propensities and the Shadow Wage" *Economica* XL (November,
1973).
- Welch, Fines, "Education in Production." *Journal of Political Economy* LXXVIII Winter
1970).
- UNIDO, **Guidelines for Project Evaluation**, United Nations, 1972.

ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไทยกับญี่ปุ่น :
การค้าและการลงทุน

โดย

SEIJI NAYA

และ

ณรงค์ชัย อัครเศรณี

เรียบเรียงเป็นภาษาไทยโดย เต็มใจ สุวรรณชาติ

* บทความนี้ได้รับการสนับสนุนทางการเงินเพื่อการวิจัยจาก ECOEN

บทที่ ๑

ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไทยกับญี่ปุ่น

ความเบื้องต้น

อิทธิพลของญี่ปุ่นที่มีต่อประเทศกำลังพัฒนาในภูมิภาคเอเชียได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว และเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าจะขยายตัวเพิ่มมากยิ่งขึ้นต่อไปในอนาคต ญี่ปุ่นเป็นตลาดที่สำคัญทั้งในการส่งสินค้าเข้าประเทศอุตสาหกรรมและส่งออกประเทศสินค้าอุตสาหกรรมแก่ประเทศเอเซียอาคเนย์ อิทธิพลของญี่ปุ่นต่อประเทศในเอเซียอื่น ๆ นี้ได้แผ่ขยายออกไป มิใช่แต่เฉพาะความสัมพันธ์ทางด้านการค้าขายระหว่างกันเท่านั้น ความสัมพันธ์ทางด้านอื่น ๆ เช่น การให้เงินช่วยเหลือและปริมาณเงินทุนของเอกชนจากประเทศญี่ปุ่นที่หลั่งไหลไปสู่ประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคเอเชีย ได้ขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วด้วยเช่นกัน จากการที่ญี่ปุ่นเป็นประเทศพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมเพียงประเทศเดียวในทวีปเอเซีย ประกอบกับมีความก้าวหน้าในทางเศรษฐกิจอย่างมาก จึงทำให้มีผลกระทบกระเทือนต่อความพยายามที่จะพัฒนาของประเทศอื่น โดยผ่านนโยบายทางการค้า การลงทุนและการให้เงินช่วยเหลือ

ถึงแม้ว่าเหตุผลทางเศรษฐกิจจะช่วยโน้มน้าวให้ความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจระหว่างญี่ปุ่นกับประเทศในเอเซียอื่น ๆ มีความผูกพันอย่างแน่นแฟ้นเข้าไปทุกทีก็ตาม แต่ก็มีความสำคัญบอกเหตุที่จะทำให้เหตุการณ์ที่กล่าวนี้ต้องมีอุปสรรคสำคัญก็คือ ความหวาดกลัวของประเทศต่าง ๆ ในเอเซียต่อการครอบงำทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่น ซึ่งบางทีอาจจะจริง และบางทีอาจจะจริงแต่เพียงเรื่องที่ดีกว่าจะเป็นก็ตาม แต่ก็ได้มีการชี้ให้เห็นถึงภัยอันตรายจากการถูกครอบงำทางเศรษฐกิจนี้มากยิ่งขึ้น ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดในกรณีของประเทศไทย การค้าขายระหว่างประเทศของประเทศไทยกับญี่ปุ่นได้ทวีสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว การลงทุนของเอกชนจากญี่ปุ่นได้ขยายตัวจนเป็นจำนวนที่สูงเป็นที่น่าสังเกต จนกระทั่งเมื่อเร็ว ๆ นี้ได้มีการเดินขบวนและการรณรงค์เพื่อต่อต้านสินค้าญี่ปุ่นของนิสิตนักศึกษาหลายครั้งต่อเนื่องกัน เพื่อเป็นการแสดงการต่อต้านการขยายอิทธิพลทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นเป็นสำคัญ การต้อนรับนายทานากะ นายกรัฐมนตรีของประเทศญี่ปุ่นในคราวที่มาเยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการเป็นการแสดง

การต่อต้าน ซึ่งนายกรัฐมนตรีท่านนี้ได้รับการต้อนรับในลักษณะเดียวกันนี้จากประเทศอื่น ๆ ในเอเชียอาคเนย์ในคราวเยือนประเทศต่าง ๆ เหล่านี้ด้วยเหมือนกัน

ความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจระหว่างไทยกับญี่ปุ่น มีข้อได้เปรียบกันมากอยู่สองประการคือ ปัญหาการค้าระหว่างไทยกับญี่ปุ่น กับบทบาทการลงทุนของญี่ปุ่นและเงินทุนจากญี่ปุ่นสู่ประเทศไทย ซึ่งความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจทั้งสองประการนี้ และพลังทางด้านเศรษฐกิจที่มีผลกระทบกระเทือนต่อกันนี้ไม่สามารถจะแยกออกจากกันได้ ตัวอย่างเช่น นโยบายการค้าระหว่างประเทศของไทย เป็นส่วนหนึ่งของนโยบายการลงทุนและการพัฒนาอุตสาหกรรม ส่วนนโยบายการค้าระหว่างประเทศของญี่ปุ่นมีส่วนสัมพันธ์แน่นแฟ้นเกี่ยวข้องกับการเงินไปลงทุนยังต่างประเทศ และการเสี่ยงของการลงทุน บทความนี้จะพยายามวิเคราะห์ให้เห็นถึงรูปการทางด้านเศรษฐกิจที่ควรจะเป็นของความสัมพันธ์ทางการค้าและการลงทุนของประเทศทั้งสอง โดยเน้นถึงอิทธิพลทางด้านเศรษฐกิจของญี่ปุ่นที่จะมีต่อประเทศไทย เพื่อที่จะชี้ประเด็นดังกล่าวข้างต้น ๒ ประการให้เห็นเด่นชัดยิ่งขึ้น ก็จำเป็นที่จะต้องกล่าวถึงปัญหาการขาดดุลชำระเงินเป็นประการแรกเสียก่อน

ตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๕๐ เป็นต้นมา อิทธิพลทางการค้าของประเทศญี่ปุ่นที่มีต่อไทยได้ขยายตัวเพิ่มขึ้นมาเรื่อย ๆ ทั้งปริมาณการส่งสินค้าขาออกและนำสินค้าเข้าของไทยก็ขึ้นอยู่กับการค้ากับญี่ปุ่นเป็นอย่างมาก จากการที่ญี่ปุ่นได้มีอิทธิพลทางการค้ากับไทยนี้เอง ทำให้ได้รับความสนใจจากนักวิชาการและประชาชนโดยทั่วไปมากยิ่งขึ้น สาเหตุหนึ่งมาจากภาวะการขาดดุลทางด้านการค้าที่เป็นอัตราที่สูงขึ้นไปเรื่อย ๆ คือจำนวนเงินของสินค้าเข้าจากประเทศญี่ปุ่นของไทยมีอัตราส่วนสูงขึ้น ขณะเดียวกัน จำนวนสินค้าขาออกของไทยไปญี่ปุ่นมีอัตราส่วนลดลง ถึงแม้จะเป็นความจริงที่ว่า ในช่วงระยะเวลา ๙ ปี นับตั้งแต่ปี ๑๙๖๐ ปริมาณสินค้าขาออกของไทยที่ส่งไปญี่ปุ่นมีมูลค่ามากกว่า ๓ เท่า เมื่อเทียบกับต้นปี ค.ศ. ๑๙๖๐ และถึงแม้ว่าญี่ปุ่นจะเป็นประเทศคู่ค้าที่ค้าขายกับไทยเป็นอัตราที่สูง เมื่อเทียบกับปริมาณการค้าขายกับประเทศต่าง ๆ ของไทยทั้งหมด แต่อัตรารการค้ากับไทยของญี่ปุ่นมีเพียงหนึ่งหรือสองเปอร์เซ็นต์ของอัตรารการค้าของทั้งหมดเท่านั้น การที่ดุลการค้าของประเทศไทยขาดดุลเป็นจำนวนมาก สาเหตุส่วนใหญ่มาจากการค้ากับญี่ปุ่นของเราขาดดุลนั่นเอง ฉะนั้นพอจะเห็นได้ว่า ถ้ามองจากประเทศไทย เศรษฐกิจของไทยขึ้นอยู่กับญี่ปุ่นเป็นส่วนใหญ่ ประเทศไทยก็เหมือน ๆ กับประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลาย ที่ได้รับรายได้จากการส่งสินค้าออกน้อยกว่า

รายจ่ายที่จะต้องซื้อสินค้านำเข้าที่จำเป็น คุลการค่าที่ขาดคุลนั้นมีใช้เฟิงเป็นอยู่เฉพาะในระยะ ปัจจุบันหรือเฟิงเกิดขึ้นในระยะ ๒-๓ ปีนี้ แต่เริ่มเกิดขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๖๐ ต่อมาคุลการ ค่ายิ่งทวีมูลค่าการขาดคุลเป็นจำนวนสูงชัน และรักษาระดับอัตราของการขาดคุลที่ใกล้เคียงกัน (ดูตาราง ๑.๑) เช่นคุลการค่าขาดคุลในปี ค.ศ. ๑๙๖๐ ซึ่งขาดคุลเป็นจำนวน ประมาณ ๑,๐๐๐ ล้านบาทได้เพิ่มเป็น ๒,๕๐๐ ล้านบาทในปี ค.ศ. ๑๙๖๕ และเพิ่มขึ้นสูงกว่า ๑๒,๐๐๐ บาท ในปี ค.ศ. ๑๙๗๐ ซึ่งจำนวนที่ขาดคุลดังกล่าวนี้ใกล้เคียงกับมูลค่าการส่งสินค้าออกทั้งหมดในปีนั้น ด้วย หลังจากปี ค.ศ. ๑๙๗๐ คุลการค่าขาดคุลอยู่ในระดับต่ำกว่าปี ค.ศ. ๑๙๗๐ ประมาณ ๒,๐๐๐-๓,๐๐๐ ล้านบาท (ปี ค.ศ. ๑๙๗๓ ขาดคุล ๙.๗ พันล้านบาท)

สาเหตุที่คุลการค่าของไทยเราขาดคุลนั้นเกี่ยวเนื่องมาจากที่เราขาดคุลการค่าต่อญี่ปุ่น นั้นเอง จากคุลการค่าที่ขาดคุลทั้งหมดของไทยในปี ค.ศ. ๑๙๕๐-๑๙๕๙ การขาดคุลการค่า ของไทยต่อญี่ปุ่นยังอยู่ในอัตราส่วนที่ค่อนข้างต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับการขาดคุลในการค้าทั้งหมด แต่อัตราส่วนของการขาดคุลการค่าของไทยต่อญี่ปุ่นได้สูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ตั้งแต่ ปี ค.ศ. ๑๙๖๐ เป็นต้นมา ซึ่งการขาดคุลมีมูลค่าประมาณ ๑,๐๐๐ ล้านบาทในปี ค.ศ. ๑๙๖๐ เพิ่มขึ้นเป็น ๖,๓๐๐ ล้านบาทในปี ค.ศ. ๑๙๖๙ (ในระยะปี ๑๙๖๕-๑๙๖๙ ระดับการขาดคุลมีมูลค่าค่อนข้างคงที่) ถ้าเรายกเว้นปีการค่า ค.ศ. ๑๙๖๑ แล้ว การค่าขาดคุลของไทยต่อญี่ปุ่นมีมูลค่า ประมาณ ๔๗ เปอร์เซนต์ในปี ค.ศ. ๑๙๗๑ และ ๑๑๑ เปอร์เซนต์ในปี ๑๙๖๕ เมื่อเทียบกับ ปริมาณการขาดคุลทางการค้าทั้งหมดในปีนั้น ซึ่งในระยะ ๕ ปี ระหว่างปี ค.ศ. ๑๙๖๐-๑๙๖๕ คุลการค่าของไทยจะขาดคุลกับญี่ปุ่นเท่านั้น ส่วนการค้ำกับประเทศอื่น ๆ รวมกัน นอกเหนือจากญี่ปุ่นจะอยู่ในภาวะการค้ำเกินคุล จากจำนวนคุลการค่าที่ขาดคุลมากมายนี้ จึง มีหลายฝ่ายที่เรียกร้องให้จำกัดปริมาณสินค้าขาเข้าจากญี่ปุ่น และขอให้ญี่ปุ่นซื้อสินค้าจากไทย เพิ่มขึ้น

ความแตกต่างของโครงสร้างทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม รวมทั้งนโยบายของ ประเทศ เป็นสาเหตุหนึ่งในสาเหตุหลาย ๆ ประการที่สำคัญที่ทำให้คุลการค่าของไทยเราต้อง ขาดคุลต่อญี่ปุ่น ซึ่งโดยปกติแล้วคุลการค่าระหว่างประเทศคู่ค้าด้วยกันต่าง ๆ จะไม่มีคุลการ ค่าที่สมดุลกันระหว่างกันนั้น ๆ ทั้งนี้เนื่องมาจากประเทศแต่ละประเทศต้องการที่จะให้มีความ ชำนาญในการผลิตสินค้าของตนเอง แต่โดยทั่วไปแล้วคุลการค่าของแต่ละประเทศควรจะได้ คุล เมื่อคิดเป็นส่วนรวมของการค้ำกับประเทศต่าง ๆ ทั้งหมด เพื่อให้การศึกษาทางด้าน

ตาราง ๑.๑
การค้าและดุลย์การค้าระหว่างไทยกับญี่ปุ่น
(หน่วย : ล้านบาท)

ปี	สินค้าออก			สินค้าเข้า			ดุลย์การค้า		
	รวม ๑	ญี่ปุ่น ๒	เปอร์เซ็นต์ ของญี่ปุ่นจาก ทั้งหมด ๓ (= ๒/๑)	รวม ๔	ญี่ปุ่น ๕	เปอร์เซ็นต์ ของญี่ปุ่นจาก ทั้งหมด ๖ (= ๕/๔)	รวม ๗ (= ๑.๔)	ญี่ปุ่น ๘ (= ๒.๕)	เปอร์เซ็นต์ ของญี่ปุ่นจาก ทั้งหมด ๙ (= ๘/๗)
๑๕๕๐	๓,๔๗๓	๓,๕๕	๑๑.๕	๒,๔๖๑	๔๕๗	๒๐.๒	๑,๐๑๒	-๕๗	-๕.๗
๑๕๕๑	๔,๔๑๓	๕๑๒	๑๑.๖	๓,๖๔๓	๖๗๐	๑๘.๔	๗๗๐	๑๕๗	-๒๐.๕
๑๕๕๕	๗,๑๒๐	๑,๒๖๐	๑๗.๖	๖,๕๐๓	๑,๓๘๐	๑๙.๕	-๓๗๓	-๑๒๐	๓๑.๓
๑๕๖๐	๘,๖๑๔	๑,๕๓๐	๑๗.๖	๕,๐๒๒	๒,๔๖๓	๒๕.๖	-๑,๐๐๘	-๕๕๓	๕๒.๖
๑๕๖๑	๕,๕๕๗	๑,๕๓๑	๑๕.๖	๑๐,๒๗๗	๒,๕๕๓	๒๕.๗	-๒๕๐	-๑,๔๗๒	๕๐๗.๖
๑๕๖๒	๕,๕๒๕	๑,๓๕๒	๑๕.๒	๑๑,๕๐๔	๓,๓๕๗	๒๙.๒	-๑,๕๗๕	-๒,๐๐๕	๑๑๑.๕
๑๕๖๓	๕,๖๗๖	๑,๖๒๖	๑๖.๕	๑๒,๗๐๓	๔,๐๗๓	๓๑.๖	-๓,๑๒๗	-๒,๒๕๗	๗๑.๕
๑๕๖๔	๑๒,๓๓๕	๒,๖๗๓	๒๑.๗	๑๕,๒๕๓	๔,๗๐๔	๓๑.๐	-๑,๕๑๕	-๒,๐๓๑	๑๐๖.๑
๑๕๖๕	๑๒,๕๕๑	๒,๓๕๕	๑๘.๗	๑๕,๕๓๓	๕,๑๓๖	๓๓.๑	-๒,๕๕๒	-๒,๗๗๕	๑๑๑.๕
๑๕๖๖	๑๕,๐๕๕	๒,๕๓๐	๒๐.๘	๑๖,๕๐๔	๖,๕๗๒	๓๙.๕	-๔,๔๐๕	-๓,๖๕๒	๘๒.๗
๑๕๖๗	๑๕,๑๖๖	๓,๐๐๐	๒๐.๕	๒๒,๑๖๖	๘,๐๖๖	๓๖.๕	-๖,๐๒๒	-๕,๐๔๖	๖๓.๑
๑๕๖๘	๑๓,๖๗๕	๒,๖๗๕	๒๐.๓	๒๑,๑๐๓	๗,๒๗๕	๓๔.๗	-๑,๔๒๘	-๕,๕๐๐	๕๑.๖
๑๕๖๙	๑๔,๗๒๒	๓,๑๕๒	๒๑.๓	๒๕,๕๖๖	๕,๕๑๕	๒๑.๖	-๑,๕๒๔	-๖,๓๒๓	๕๖.๒
๑๕๗๐	๑๕,๗๗๒	๓,๗๗๐	๒๓.๙	๒๒,๐๐๕	๑๐,๑๐๗	๔๖.๔	-๑๒,๒๓๗	-๖,๓๓๗	๕๑.๖
๑๕๗๑	๑๗,๒๗๑	๔,๒๗๑	๒๔.๗	๒๖,๗๕๕	๑๐,๐๕๓	๓๗.๖	-๕,๕๑๓	-๕,๖๑๕	๔๗.๕
๑๕๗๒	๒๒,๔๕๑	๔,๖๖๐	๒๐.๗	๓๐,๗๕๕	๑๑,๔๐๑	๓๖.๕	-๘,๓๖๔	๖,๗๕๑	๘๐.๔
๑๕๗๓	๓๒,๐๕๕	๖,๕๐๘	๒๐.๓	๔๑,๗๕๐	๑๕,๗๕๑	๓๗.๖	-๕,๗๕๑	-๖,๓๓๓	๖๕.๐

ดุลการค้าขาดดุลสมบูรณยิ่งขึ้น ก็จำเป็นที่จะต้องกล่าวถึงรายการที่เกี่ยวข้องกับดุลการชำระเงินระหว่างประเทศทั้งสองด้วย

ตามประเพณีนิยมแล้ว เราแบ่งประเภทของรายการต่าง ๆ ในดุลการชำระเงินออกเป็น ๓ ประเภท คือ รายการสินค้าและบริการ การโอนเงินระหว่างประเทศ (เช่นเงินช่วยเหลือ) และเงินลงทุนต่างประเทศ สำหรับในตารางที่ ๑.๒ ได้ชี้ให้เห็นถึงภาวะของดุลการชำระเงินตามมูลค่าสุทธิของประเภทต่าง ๆ เหล่านี้ และได้แสดงรายการอื่นบางรายการด้วย เช่น ดุลการค้า รายการผลิตผลตลาดเคลื่อน^๒ นอกเหนือไปจากการขาดดุลการค้าที่เพิ่มจำนวนเรื่อย ๆ มา ลักษณะที่สำคัญอีกหลายอย่างก็ได้แสดงอยู่ในตารางที่แล้ว เช่นรายได้จากการให้บริการซึ่งช่วยชดเชยให้ดุลการค้าขาดดุลลดลงมากกว่าครึ่งหนึ่งของดุลการค้าที่ขาดดุลทั้งหมด ฉะนั้นจำนวนที่ขาดดุลที่คิดจากการค้าและบริการจะน้อยกว่าที่คิดเฉพาะรายการการค้าแท้ ๆ แต่เพียงรายการเดียว รายได้จากการให้บริการที่สำคัญ เป็นที่ทราบกันส่วนใหญ่ว่า ได้แก่ รายได้จากการใช้จ่ายเพื่อการทหารของประเทศสหรัฐอเมริกาในประเทศไทย รายได้จากการท่องเที่ยวของชาวต่างประเทศหลังจากหักรายจ่ายการท่องเที่ยวของคนไทยไปยังต่างประเทศแล้ว ทำรายได้เข้าประเทศสูงขึ้นทุกปี เมื่อภาวะการทางการเมืองในปัจจุบันทำให้คาดคะเนได้ว่ารายได้จากการนำเงินมาใช้จ่ายของการทหารของสหรัฐอเมริกาในประเทศไทยจะลดลง ซึ่งจะทำให้รายได้จากการให้บริการของไทยเราลดลง และจะทำให้ตัวเลขในบัญชีประเภทสินค้าและบริการมีความโน้มเอียงที่จะแสดงถึงภาวะการขาดดุลที่สูงยิ่งขึ้น ประมาณครึ่งหนึ่งของรายจ่ายเพื่อการทหารของสหรัฐ ฯ ในประเทศไทย ได้ใช้จ่ายออกไปในรูปของการนำสินค้าเข้าเข้ามาบริการให้ความสะดวกแก่ทหารสหรัฐ ฯ เหล่านี้ เพราะฉะนั้นการลดลงของค่าใช้จ่าย^๓ เพื่อการทหารสหรัฐ ฯ ในประเทศไทยนี้ ก็ย่อมจะลดปริมาณสินค้าเข้าที่ให้ความสะดวกแก่ทหารสหรัฐ ฯ เหล่านี้ด้วย

การซื้อสินค้าและบริการของประเทศ ก็มีลักษณะคล้ายๆ กับของบุคคลธรรมดาที่ไม่สามารถจะซื้อสินค้ามีมูลค่ามากกว่ามูลค่าสินค้าที่ขายได้ มิฉะนั้นจะต้องใช้จ่ายจากเงินสดสำรองหรือเงินตราต่างประเทศที่มีอยู่ (ทองคำ เงินตราต่างประเทศ และเงินฝากในธนาคารต่างประเทศ) หรือมิฉะนั้นจะต้องขายกิจการลงทุน กู้เงินหรือขอเงินช่วยเหลือจากต่างประเทศ เป็นต้น ฉะนั้นฐานะการเงินในปัจจุบัน ซึ่งโดยทั่วไป ดูได้จากการหาเงินมาชดเชยกับการขาดดุลได้อย่างไรนั่นเอง ถ้าชดเชยการขาดดุลด้วยการนำเงินสำรองต่างประเทศมาใช้จ่าย

หรือด้วยมาตรการชั่วคราวลดช่วงการขาดดุลบางอย่าง ก็เป็นเรื่องที่น่าเป็นห่วงและกังวลอย่างมาก การนำเงินสำรองเงินตราต่างประเทศมาใช้ ในไม่ช้าเงินตราต่างประเทศที่มีอยู่ก็จะหมดไป ด้วย จากตาราง ๑.๒ เราจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าไทยเราประสบปัญหาดุลการชำระเงินขาดดุล และทำให้เงินสำรองเงินตราต่างประเทศลดน้อยลงในปี ค.ศ. ๑๙๖๙, ๑๙๗๐ และ ๑๙๗๑ ซึ่งนับเป็นปรากฏการณ์ครั้งแรกในรอบเกือบ ๒๐ ปีที่ดุลการชำระเงินของไทยเราขาดดุล และทำให้เราเริ่มมีปัญหาวางจะนำเงินตราต่างประเทศมาใช้จ่ายสำหรับดุลการค้าที่ขาดดุลเพิ่มเติมได้อย่างไร โดยเฉพาะให้ความสนใจเป็นพิเศษต่อปัญหาการขาดดุลการค้าที่เป็นจำนวนเงินมหาศาลต่อญี่ปุ่น

ดุลการชำระเงินที่ขาดดุลของไทยเราเมื่อ ๔-๕ ปีที่แล้วมานี้ ถึงแม้ว่าจะมีระยะการขาดดุลเพียง ๒-๓ ปี และได้กลับเป็นภาวะดุลการชำระเงินเกินดุลในระยะ ๒-๓ ปีที่แล้วมากก็ตาม ทั้งนี้ทั้งนั้นมิใช่เป็นเพราะการขาดดุลการค้าลดลงมาแต่ประการใด ในระยะที่แล้ว ๆ มาการขาดดุลการค้าและบริการโดยเฉลี่ยได้รับการชดเชยให้ดุลการชำระเงินเกินดุลโดยเงินลงทุนเงินกู้ และเงินช่วยเหลือจากต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่ มิใช่โดยมาตรการชั่วคราวแต่อย่างใด ตามรายการข้อมูลผิดพลาดและที่ไม่ได้กล่าวถึงได้แสดงให้เห็นว่า มีเงินทุนจากต่างประเทศเข้ามาในประเทศไทยโดยไม่มีกำบังที่รายการเอาไว้มัน ซึ่งโดยข้อเท็จจริงแล้ว (เว้นแต่ในปี ค.ศ. ๑๙๖๙ ถึง ๑๙๗๐) การโอนเงินระหว่างประเทศสุทธิ (รวมทั้งรายการข้อมูลผิดพลาดและที่ไม่ได้กล่าวถึงต่าง ๆ ด้วย) มีมูลค่ามากกว่ามูลค่าของการขาดดุลการค้าและบริการ ซึ่งทำให้เงินสำรองตราต่างประเทศสุทธิสูงขึ้นด้วย

เงินทุนระยะยาวสุทธิจากต่างประเทศที่หลั่งไหลเข้ามาจะเป็นปรากฏการณ์เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการขาดดุลการค้าและบริการ เพราะเงินทุนจะช่วยชดเชยดุลการค้าและบริการที่ขาดดุลบางส่วนด้วย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ดุลการค้าที่ขาดดุลบางส่วนนี้จะไม่เกิดขึ้นเลย ถ้าการลงทุนสุทธิจากต่างประเทศไม่หลั่งไหลเข้ามา ก่อน รายการเงินโอนระหว่างประเทศเป็นเงินช่วยเหลือจากต่างประเทศเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดการนำสินค้าเข้าเข้าคิดเป็นมูลค่ามากกว่าการส่งสินค้าขาออก ความช่วยเหลือจากต่างประเทศที่ได้รับ อาจจะเป็นไปในรูปของการนำเครื่องมือ เครื่องจักร และสินค้าอื่น ๆ เข้ามา ซึ่งโดยวิธีนี้ทำให้ไทยเราสามารถที่จะใช้จ่ายเพื่อการบริโภคและการลงทุน ได้มากกว่าความสามารถของประเทศที่จะผลิตสินค้าได้ ดุลการค้าที่ขาดดุลต่อญี่ปุ่นของไทยเรานั้น ได้แสดงถึงลักษณะต่าง ๆ ต่อดุลการชำระเงินที่เป็นไปตามข้อเท็จจริงดังกล่าวข้างต้น

ตาราง ๑.๒
ดุลการชำระเงินสุทธิของไทย

(หน่วย : ล้านบาท^๑)

	๑๕๖๔	๑๕๖๕	๑๕๖๖	๑๕๖๗	๑๕๖๘	๑๕๖๙	๑๕๗๐	๑๕๗๑	๑๕๗๒	๑๕๗๓ ^๒
A. ดุลการค้า^๓	-๑,๕๖๐.๖	-๒,๕๕๖.๓	-๔,๔๗๕.๔	-๘,๑๕๐.๒	-๑๐,๖๕๐.๐	-๑๑,๒๕๗.๗	-๑๒,๒๔๔.๘	-๕,๕๓๕.๐	-๘,๘๘๔.๖	-๑๐,๔๕๓.๑
B. บริการ	๗๓๒.๖	๑,๔๔๓.๘	๔,๑๐๕.๕	๕,๕๓๓.๑	๖,๑๔๘.๕	๕,๕๕๔.๔	๖,๐๓๖.๒	๕,๔๐๔.๑	๖,๕๘๓.๑	๖,๘๐๘.๐
การท่องเที่ยว^๔	-๒๑๕.๘	-๑๔๕.๘	๒๖๖.๖	๕๕๖.๔	๓๘๑.๖	๗๖๖.๕	๕๐๒.๖	๕๑๔.๔	๑,๔๓๑.๒	๑,๕๓๖.๕
ของรัฐบาล (ไม่รวมรายการอื่น ๆ)^๕	๗๔๔.๖	๑,๓๐๘.๘	๓,๓๖๒.๘	๔,๖๒๖.๗	๕,๐๕๕.๒	๔,๕๕๑.๒	๔,๕๔๔.๕	๔,๑๑๕.๒	๔,๕๒๕.๗	๔,๕๘๕.๕
รายได้จากการลงทุน^๕	-๗๘.๗	-๑๑.๑	-๕.๔	๖๗.๕	๒๗๒.๒	๒๒๖.๑	๓๗๕.๓	๒๕๖.๖	-๓๒๗.๒	-๔๒๔.๓
สินค้าและบริการ	-๑,๒๒๘.๐	-๑,๑๑๒.๕	-๓๗๓.๕	-๒,๒๒๗.๑	-๔,๕๐๑.๕	-๕,๓๓๓.๓	-๖,๒๐๘.๖	-๔,๕๓๐.๕	-๒,๓๐๑.๕	-๓,๖๐๕.๑
C. เงินโอน	๗๗๕.๑	๗๕๖.๔	๕๖๓.๕	๑,๑๕๘.๒	๑,๕๔๗.๕	๑,๑๕๗.๒	๑,๑๑๑.๗	๕๐๕.๑	๘๑๖.๓	๑,๓๘๘.๓
กระแสรายวันสุทธิ	-๔๕๒.๕	-๓๑๖.๑	๕๕๐.๔	-๑,๐๓๘.๕	-๒,๕๕๔.๐	-๔,๑๕๖.๑	-๕,๑๕๖.๕	-๓,๖๒๖.๘	-๑,๔๘๕.๒	-๒,๒๑๖.๘
D. การเคลื่อนย้ายทุน (ส่วนที่ไม่เกี่ยวกับเงิน)	๑,๖๔๓.๖	๑,๖๖๕.๓	๑,๕๑๘.๘	๒,๒๕๐.๑	๒,๔๕๕.๐	๒,๘๕๗.๖	๒,๔๖๒.๗	๑,๗๓๖.๒	๓,๖๖๓.๓	๒,๐๘๕.๐
E. สถิติผิดพลาดและตกหล่น	๒๓๕.๖	๖๓๕.๘	๑,๑๕๕.๒	๑๑๘.๘	๕๕๕.๑	๓๔๕.๗	๘๒.๒	๑,๒๕๗.๒	๑,๕๕๗.๖	๕๕๖.๐
F. ดุลทั้งหมด (A ถึง E)^๕	๑,๕๓๐.๐	๑,๕๕๕.๐	๖,๓๐๕.๔	๑,๓๓๓.๐	๔๔๕.๑	-๕๑๓.๘	-๒,๖๕๒.๐	-๓๓๕.๒	๓,๕๕๑.๕	๘๖๔.๒

- บันทึก
๑. ตัวเลขที่แสดงไม่มีเครื่องหมาย หมายถึงดุลย์เจ้าหนี้สุทธิ และตัวเลขที่แสดงเครื่องหมาย หมายถึงดุลย์ลูกหนี้สุทธิ
 ๒. เบื้องต้น
 ๓. รวมทั้งน้ำหนักทองคำเข้ามาด้วย
 ๔. รวมแล้วไม่เห่ารายการบริการทั้งหมดเพราะมี ๓ รายการย่อยเท่านั้น
 ๕. รวมทั้ง SDR^๖ (ดุลย์เจ้าหนี้ ๒๘๘.๒ บาท และ ๓๒๐.๒ บาท) ในปี ๑๕๗๑ และ ๑๕๗๒ ตามลำดับ

แหล่งที่มา ธนาคารแห่งประเทศไทย

ในกรณีของประเทศที่กำลังพัฒนาเช่นประเทศไทยนั้น คุณการการค้าขาดดุลมีสาเหตุมาจากความจำเป็นที่จะต้องส่งสินค้าประเภททุนเข้ามา ซึ่งมีผลทำให้สินค้านำเข้ามีมูลค่ามากกว่าสินค้าที่ส่งออกไป ปัญหาที่สำคัญก็มีอยู่ว่า เราได้ใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ที่เราหามาได้จากการโอนเงินระหว่างประเทศ หรือคุณการการค้าขาดดุลนั้น อย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่ ถ้ามีการใช้ทรัพยากรนั้นอย่างถูกต้อง ก็จะเพิ่มความสามารถในการผลิตและจะให้ผลประโยชน์ตอบแทนเป็นกำไร และเงินลงทุนจากต่างประเทศ และก็จะสามารถจ่ายเงินลงทุนดังกล่าวคืนตามที่คาดหมายเอาไว้ได้

เหตุผลดังกล่าวข้างต้นนี้ได้กล่าวให้ง่ายเข้า แต่ไม่ได้นำมาเกี่ยวข้องกับลักษณะการค้าสองฝ่ายแต่อย่างใด ปัญหาสำคัญของประเทศไทย คือการที่คุณการการค้าขาดดุลต่อประเทศญี่ปุ่น และส่วนที่เราต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับและเดือตรอนก็คือ เราได้นำตัวเข้าไปเกี่ยวข้องกับญี่ปุ่นมากเกินไปแทนที่จะเป็นประเทศอื่นหรือไม่ คุณการการค้าที่ขาดดุลนี้เป็นจำนวนที่มากเกินไปหรือไม่ หรือจนกระทั่งนโยบายอย่างอื่นจะดีกว่านโยบายที่เราใช้อยู่ในปัจจุบันหรือไม่ ฉะนั้นจึงเป็นเหตุผลที่เราจำเป็นต้องสำรวจหาความเป็นจริงและข้อต่างๆ ที่เกี่ยวข้องระหว่างความสัมพันธ์ของสองประเทศนี้ ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างสองประเทศที่เราจะต้องมองให้ลึกซึ้งไปถึงปัญหาของประเทศที่พัฒนาแล้ว และประเทศที่กำลังพัฒนาด้วย เพราะสำหรับประเทศญี่ปุ่นเอง จำเป็นต้องคำนึงถึงเศรษฐกิจของประเทศและความร่วมมือทางด้านการค้า ซึ่งจะกลายเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะกล่าวถึงความสัมพันธ์ทางด้านการค้าระหว่างไทยกับญี่ปุ่น

มีปัจจัยที่สำคัญอยู่หลายประการที่ควรจะยกมาอธิบายถึง ปัญหาที่ว่า การค้าและเศรษฐกิจไทยต้องขึ้นอยู่กับญี่ปุ่น ปัจจัยประการหนึ่งที่ได้มีการวิพากษ์วิจารณ์กันเป็นระยะเวลานั้นนานและมีเหตุผลสมควรที่จะกล่าวถึงคือ การกีดกันสินค้าขาเข้าของญี่ปุ่นมีมากเกินไป ซึ่งก็เหมือนกับประเทศที่พัฒนาแล้วทั้งหลายที่มีวิธีการกีดกันสินค้าขาเข้า ด้วยอัตราภาษีศุลกากรและโควตาของสินค้า เนื่องจากมีการเก็บภาษีศุลกากรตามขบวนการผลิตของสินค้านั้น ๆ ว่ามีมากน้อยอย่างไร ถ้าสินค้าใดมีขบวนการผลิตต้องผ่านหลายขั้นตอนก็จะถูกเก็บภาษีอัตราที่สูง ถ้าผ่านขั้นตอนน้อยก็จะเก็บภาษีอัตราที่ต่ำ เราจะสังเกตได้ว่าต่อมาญี่ปุ่นได้ปล่อยให้การนำสินค้าเข้าเสรียิ่งขึ้น โดยยกเลิกมาตรการต่างๆ และมีการสนับสนุนเพื่อนำสินค้าขาเข้าจากต่างประเทศด้วย

การที่ประเทศไทยจะขยายการส่งออกสินค้าออกให้มากยิ่งขึ้นได้รวดเร็วเพียงไรนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับนโยบายการค้าต่าง ๆ ของประเทศญี่ปุ่นเอง และขึ้นอยู่กับความสามารถในการส่งออกสินค้าออกแข่งขันกับประเทศอื่น ๆ ของประเทศไทยเองด้วย ข้อสมมติประการหนึ่งที่น่าจะคิดกันให้ลึกซึ้งก็คือว่า ถ้าประเทศไทยได้รับโอกาสที่จะขายสินค้าต่าง ๆ ให้แก่ญี่ปุ่นได้เต็มที่ แม้ว่าอุปสงค์ในสินค้าเข้าของญี่ปุ่นได้เพิ่มขึ้นอย่างมากมายและรวดเร็วแล้ว แต่นโยบายการส่งเสริมการค้าและอุตสาหกรรมในปัจจุบันของไทยเรา เช่นนโยบายการค้ากำแพงภาษี และมาตรการชักจูงให้มีการลงทุนเพื่อทดแทนสินค้านำเข้า ซึ่งในทางปฏิบัติแล้วเรายังค่อนข้างจะขาดมาตรการการส่งเสริมสินค้าส่งออก ย่อมไม่เป็นการสนับสนุนการส่งออกสินค้าออก ฉะนั้นนโยบายดังกล่าวนอกจากจะไม่เป็นการส่งเสริมให้มีการส่งออกไปยังญี่ปุ่นเท่าที่ควรแล้ว ยังเป็นเครื่องสนับสนุนให้นำสินค้าเข้าจากญี่ปุ่นมากยิ่งขึ้นด้วย

อย่างไรก็ตามก็เป็นความจริงที่การส่งออกของไทยไปยังญี่ปุ่นได้ขยายตัวเพิ่มอย่างรวดเร็ว และมากกว่าการส่งออกของไทยไปยังประเทศอื่นๆด้วยซ้ำ และการส่งออกสินค้าออกไปยังญี่ปุ่นก็ยังมีช่องทางที่จะขยายตัวได้อีก การที่ดุลการค้าของไทยกับญี่ปุ่นได้ขาดดุลย์เพิ่มมากขึ้น มีสาเหตุมาจากมูลค่าของสินค้าเข้าจากญี่ปุ่นขยายตัวมากกว่ามูลค่าสินค้าออกของไทยที่ส่งไปขายยังประเทศญี่ปุ่น การที่ราคาสินค้าออกของญี่ปุ่นราคาต่ำ ค่าของเงินเยนที่กำหนดเอาไว้ในระยะเวลาที่ผ่านมาต่ำกว่าที่ควรจะเป็น การให้สินเชื่อเพื่อการส่งออก และการเลือกสั่งซื้อสินค้าจากญี่ปุ่นของบริษัทญี่ปุ่นต่าง ๆ ในประเทศไทยทำให้ญี่ปุ่นส่งออกสินค้าออกได้เป็นจำนวนมาก

มีมาตรการหลายอย่างที่รัฐบาลญี่ปุ่นใช้เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมสินค้าออก เช่นการลดภาษีรายได้แก่รายได้จากสินค้าที่ส่งออก คิดอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำและกำหนดระยะเวลาชำระคืนเงินต้นที่ยาวนานออกไปสำหรับเงินกู้เพื่อการส่งออก เป็นต้น จนญี่ปุ่นได้รับการกล่าวหาว่า เป็นผู้ทุ่มเพื่อยึดครองตลาด และเพื่อก่อให้เกิดระบบกึ่งผูกขาด ซึ่งจะได้ยึดครองตลาดการค้าในประเทศไทยได้มากกว่าประเทศอื่นๆด้วย แต่อย่างไรก็ตาม นโยบายเพื่อบุกรุกตลาดการค้าของญี่ปุ่นได้มีการยกเลิกแล้วหลายประการด้วยกัน เมื่อสองสามปีที่แล้วมา

เมื่อเงินลงทุนของเอกชน (เช่นเดียวกับเงินช่วยเหลือ) จากญี่ปุ่นได้หลั่งไหลสู่ประเทศไทยมากยิ่งขึ้น บทบาทของเงินทุนดังกล่าวได้ทวีความสำคัญควบคู่ไปกับบทบาทของการค้าและความสัมพันธ์ของประเทศทั้งสองมากยิ่งขึ้น การลงทุนของชาวญี่ปุ่นในประเทศไทย

(เช่นเดียวกับในประเทศอื่น ๆ) ก็เหมือนกับเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับญี่ปุ่น ได้เจริญและขยายตัวอย่างรวดเร็ว ซึ่งดูได้จากข้อมูลของคณะกรรมการการส่งเสริมการลงทุนได้แสดงให้เห็นว่า ในระหว่างปี ๑๙๖๐ ถึง ๑๙๗๓ ทุนจากต่างประเทศจะเป็นหนึ่งในสามของเงินลงทุนที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุนทั้งหมด และทุนที่มาจากต่างประเทศนั้น ญี่ปุ่นมาเป็นอันดับที่หนึ่งเป็นจำนวน ๓๗% ของเงินลงทุนจากต่างประเทศทั้งหมด (ซึ่งทุนที่มาจากสหรัฐอเมริกาเป็นอันดับสอง ประมาณ ๑๖.๓% ของทุนจากต่างประเทศทั้งหมด) และเป็น ๑๑.๖% ของทุนจดทะเบียนที่ได้รับการส่งเสริมทั้งหมด การลงทุนของญี่ปุ่นที่ได้รับการส่งเสริมมีการเจริญเติบโตมากกว่าร้อยละห้าสิบระหว่างปี ค.ศ. ๑๙๖๕ ถึงปี ค.ศ. ๑๙๗๓ นอกจากเงินลงทุนโดยตรงแล้ว ยังมีเงินกู้เพื่อการลงทุนและสินเชื่อเพื่อการนำสินค้าเข้าจากประเทศญี่ปุ่น ได้หลั่งไหลเข้าประเทศไทยเป็นจำนวนมากด้วย

ในสังคมเศรษฐกิจเช่นประเทศไทยนั้น เงินลงทุนจากต่างประเทศจะช่วยกระตุ้นให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจที่เจริญก้าวหน้า แต่ผลกระทบกระเทือนจากเงินลงทุนระยะยาวจากต่างประเทศนั้นก็จะทำให้ดุลการค้าขาดดุลยิ่งขึ้นด้วย ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า การลงทุนจากต่างประเทศจะมีผลมากกว่ารายการเคลื่อนย้ายทุนในดุลการค้าชำระเงิน เพราะส่วนใหญ่ของทุนที่หลั่งไหลเข้ามาจะเป็น ไปในรูปของสินค้า ซึ่งจะมีแนวโน้มทำให้มีการสะสมทุนและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ เครื่องมือ เครื่องจักรความชำนาญในการบริหารงาน และเทคนิคในการผลิตที่ดีด้วย

การลงทุนจากต่างประเทศไม่ว่าจะเป็นประเทศไหนก็ตาม ย่อมก่อให้เกิดความไม่พอใจบางประการให้แก่ประเทศที่ได้รับการลงทุนนั้น ๆ ตัวอย่างเช่น อุตสาหกรรมภายในประเทศก็จะเดือดร้อนเนื่องจากการแข่งขันกันเพิ่มขึ้น จะมีการเข้าควบคุมกิจการทางเศรษฐกิจ โดยกิจการจากต่างประเทศทำให้เกิดมีข้อถกเถียงในเรื่องผลประโยชน์ตอบแทนจากผู้ลงทุนจากต่างประเทศ ซึ่งความไม่พอใจและความกดดันที่เกิดขึ้นจากการลงทุนจากต่างประเทศนั้นก็ก่อให้เกิดความรู้สึกถึงอิทธิพลทางเศรษฐกิจของชาวต่างชาติได้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ สำหรับในประเทศไทยเมื่อเร็ว ๆ นี้ ได้มีการแสดงออกถึงความกดดันต่าง ๆ ที่เรามีความกดดันเหล่านี้ทำให้เกิดปฏิกิริยาเป็นการรณรงค์ต่อต้านสินค้าและการลงทุนจากประเทศญี่ปุ่นหลายครั้งหลายหน ปัญหาที่มีอยู่ว่าการลงทุนของญี่ปุ่นมีผลประโยชน์ต่อเศรษฐกิจของไทยอย่างไร ตามธรรมชาติผลประโยชน์จากการลงทุนที่เราจะได้รับ คือ การมีเครื่องมือเครื่องจักร เทคนิคการผลิต การฝึกฝนแรง

งาน การบริหารงาน การก่อให้เกิดมีการจ้างทำงานเพิ่มขึ้น แต่การลงทุนจากประเทศญี่ปุ่น ก่อให้เกิดประโยชน์เหล่านี้จริงหรือไม่ การลงทุนของญี่ปุ่นเป็นไปในลักษณะที่จะเพิ่มการนำสินค้าเข้า โดยมิว่าติดขัดหลายประการจากประเทศของตนตามมาบ่อนการผลิต และเพื่อที่จะขยายการส่งสินค้าออกจากต่างประเทศของตนหรือไม่ ซึ่งจะเป็นเรื่องที่กล่าวถึงจากงานวิจัยนี้

ในเรื่องอิทธิพลของการค้าระหว่างประเทศ เงินลงทุนจากต่างประเทศขึ้นอยู่กับข้อแม้ของนโยบายภายในประเทศ ดังนั้นปัญหาต่าง ๆ ที่เราจะต้องกล่าวถึงเป็นส่วนสำคัญก็คือว่าประเทศไทยได้รับหรือเสียประโยชน์อะไรบ้างจากนโยบายการค้าขายและภาษีอากรเพื่อดึงดูดเงินทุนจากต่างประเทศเข้ามา รวมทั้งให้มีการลงทุนจากต่างประเทศและในประเทศเพิ่มขึ้น สำหรับเงินลงทุนจากต่างประเทศเราไม่มีกฎเกณฑ์อะไรมากมายนัก คือการที่เราพยายามที่จะมุ่งไปสู่การอุตสาหกรรมจึงได้ใช้วิธีการต่าง ๆ ทางด้านนโยบายการค้าและวิธีการอื่น ๆ ที่จะดึงดูดรวมทั้งการปกป้องอุตสาหกรรมเหล่านี้ เพื่อที่จะให้มีการลงทุนทั้งจากภายในและจากต่างประเทศเพิ่มขึ้น เครื่องมือเหล่านี้มีส่วนที่จะดึงดูดการลงทุนเป็นจำนวนเงินมหาศาลจากต่างประเทศ แต่ลักษณะทั่ว ๆ ไปของความพยายามที่จะกระตุ้นชักจูงการลงทุนต่างประเทศมีลักษณะเป็นการลงทุนการผลิตเพื่อตลาดภายในประเทศมากกว่าที่จะผลิตเพื่อส่งออก ไปจำหน่ายยังต่างประเทศ

ญี่ปุ่นถูกกล่าวหาว่าเป็นพวกที่มีหัวรุนแรง ชาตินิยม และมีความลำเอียงในการจ้างงาน เป็นชาติที่ทำให้ดุลการชำระเงินของไทยเราเลวลง และไม่สนใจต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย นอกจากนี้ยังมีการกล่าวหาว่า ญี่ปุ่นไม่สนใจจารีตประเพณีของไทยเลย ยังคงดำรงการค้าแบบญี่ปุ่นตลอดเวลา^๕ ข้อกล่าวหาดังกล่าวนี้บางส่วนเนื่องมาจากความรู้สึกชาตินิยมและบ่อยครั้งครอบคลุมไปหมดโดยยังไม่ทราบว่าจะอะไรเป็นอะไรในประเทศนั้น คนไทยส่วนใหญ่ไม่ให้ความสนใจต่อญี่ปุ่นว่าเคยให้ผลประโยชน์อะไรแก่คนไทย ประเทศไทยนัก แต่กลับมองไปว่าความสำเร็จในการลงทุนของญี่ปุ่นขึ้นอยู่กับลักษณะของประเทศที่ไปลงทุนนั้นๆ เพราะฉะนั้นความรู้สึกที่ปั่นป่วนต่อการลงทุนของญี่ปุ่นในประเทศไทยจึงเป็นปัญหาที่ทำร้ายต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสอง สำหรับญี่ปุ่นเองทดลองนำเงินลงทุนไปในประเทศต่าง ๆ ส่วนไทยเองก็เล็งถึงผลของการลงทุนของญี่ปุ่นและประเทศอื่น ๆ เพื่อที่จะได้นำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ให้เข้ากับวัตถุประสงค์และจุดมุ่งหมายของชาติ

บทบาทและความสำคัญของการค้าและการลงทุนของญี่ปุ่นในประเทศไทย ได้รับความสนใจเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า ข้อมูลที่จะทำการศึกษาต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านการลงทุนมีน้อยและไม่เพียงพอ เช่นเดียวกันกับประเทศที่กำลังพัฒนาหลาย ๆ ประเทศ ซึ่งไม่มีข้อมูลที่เชื่อถือได้ที่จะแสดงถึงจำนวนการลงทุนจากต่างประเทศให้ปรากฏได้อย่างทันสมัย ฉะนั้นเมื่อใช้ข้อมูลที่ได้รับรวบรวมไว้แล้วอย่างเดียวจะเป็นการลำบากมากที่จะวิเคราะห์ถึงปัญหาต่างๆ ที่ได้ชี้ให้เห็นดังกล่าว ได้อย่างถูกต้องและครบถ้วน อย่างไรก็ตาม ลักษณะที่แน่นอนอย่างกว้าง ๆ และนัยของปัจจัยต่าง ๆ เราพอที่จะบ่งชี้และทดสอบให้เห็นได้ประเด็นที่สำคัญก็คือ เราต้องการชี้ให้เห็นถึงผลกระทบซึ่งกันและกันระหว่างการค้าและการลงทุนกับการค้า ในบทที่ ๒ ได้อธิบายถึงลักษณะและการเจริญเติบโตของการค้าสองฝ่าย ติดตามด้วยการประเมินผลเป็นตัวเลขของการเจริญเติบโตของการค้าสองฝ่ายในบทที่ ๓ ต่อมาในบทที่ ๔ เป็นเรื่องของขนาดและรูปแบบการลงทุนของญี่ปุ่นที่ได้รับบัตรส่งเสริมการลงทุน และการไหลเข้าของเงินลงทุนจากเอกชนซึ่งแสดงในรายการดุลการชำระเงินของไทย บทที่ ๕ พิจารณาผลของการลงทุนของญี่ปุ่นต่อการค้าของไทย บทที่ ๖ เป็นบทสรุปถึงนัยของนโยบาย และข้อเสนอแนะที่ควรจะทำการศึกษาต่อไป เนื่องจากระยะเวลาในการศึกษาเรื่องราวดังกล่าวนี้สั้น ฉะนั้นเรื่องความสำคัญของเงินช่วยเหลือของญี่ปุ่นต่อประเทศไทยจะไม่รวมอยู่ในการศึกษาคั้งนี้

เชิงอรรถ บทที่ ๑

- ๑ เป็นเรื่องธรรมชาติของประเทศที่มีตลาดการค้าขาดดุล จะต้องปันต่อประเทศที่มีตลาดการค้าเกินดุล เมื่อไม่กี่ปีมานี้เอง ญี่ปุ่นก็มีประสบการณ์ในการที่มีตลาดการค้าขาดดุลกับสหรัฐอเมริกา เช่นเดียวกับประเทศไทยกำลังประสบอยู่กับญี่ปุ่น รัฐบาลญี่ปุ่นได้ขอร้องสหรัฐอเมริกาบ่อยครั้งที่จะให้สหรัฐอเมริกาคำเนิการ อย่างไรก็ตามเพื่อที่จะให้เพิ่มการส่งสินค้าเข้าจากญี่ปุ่น คำตอบในข้อขอร้องดังกล่าวก็คือว่า ญี่ปุ่นควรจะมุ่งถึงดุลการค้ากับหลาย ๆ ประเทศมากกว่าที่จะมองเฉพาะดุลการค้ากับสหรัฐอเมริกา อย่างไรก็ตามเมื่อเร็ว ๆ นี้ สหรัฐอเมริกามีสภาพตรงกันข้ามกับเมื่อก่อนนี้ และขอให้ญี่ปุ่นรับนโยบายที่จะแก้ดุลการค้าระหว่างสองประเทศซึ่งขาดดุลกับญี่ปุ่น
- ๒ สำหรับแต่ละประเทศตามปกติแล้วย่อมเป็นไปได้ที่จะรวบรวมตัวเลข อย่างครบถ้วนและถูกต้องสำหรับทุก ๆ รายการในดุลการชำระเงิน ตัวอย่างเช่นสินค้าที่มีการลักลอบไม่มีการบันทึกไว้ในบัญชีการค้า แต่ทว่าการแลกเปลี่ยนการเงินของการค้านี้อาจจะปรากฏอยู่ในบัญชีธนาคารหรือบัญชีอื่น ๆ และในรายการบางรายการเช่นการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว ซึ่งจะต้องทำการคาดคะเนหรือประมาณการ เนื่องจากความไม่แน่นอนและข้อบกพร่องของข้อมูล รายการเจ้าหน้าที่บันทึกไว้ทั้งหมด (รายได้หรือรายการที่เป็นบวก) โดยปกติจะไม่เท่ากัน รายการลูกหนี้ที่บันทึกไว้ทั้งหมด (รายจ่ายหรือรายการที่เป็นลบ) จึงทำให้เกิดความจำเป็นในการรวบรวมไว้ในรายการบัญชีหนึ่ง ที่เรียกว่า ข้อผิดพลาดและข้อบกพร่อง เพื่อที่จะทำให้การบัญชีได้ดุลกัน
- ๓ ดังที่ได้แสดงไว้ในตอนที่ ๔ สินค้าขาเข้าที่เกิดจากการ ใช้จ่าย ทางทหารของ สหรัฐอเมริกามีมูลค่า ๙ เปอร์เซ็นต์ของมูลค่าสินค้าขาเข้าทั้งหมดของไทยในระยะ ค.ศ. ๑๙๖๖ ถึง ๑๙๗๒ (ในปี ค.ศ. ๑๙๖๗ และ ๑๙๖๘ ซึ่งเป็น ระเบิดที่สูงสุดของการนำสินค้าขาเข้าทางทหารของสหรัฐอเมริกาซึ่งมีจำนวนมากกว่า ๑๑ เปอร์เซ็นต์ของมูลค่าสินค้าขาเข้าทั้งหมดในระยะนั้น)
- ๔ จากความรู้และการวิเคราะห์ที่เป็นประโยชน์ในเรื่องฐานะ สภาพ และปัญหาต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการลงทุนต่างประเทศในประเทศไทย ได้รวบรวมอยู่ในการศึกษาของ Economic Cooperation Centre for the Asian and Pacific Region., Thomas Allen, *Direct Investment of Japanese Enterprise in Southeast Asia*, Study No 1, Feb. 1973 and Charles Draper, *Private Foreign Investment in ASIAN*, Study No. 7, Feb. 1974, และ Udom Kerdpibule, "Thailand's Experience with Multinational Corporations," Department of Economics, Kasetsart University, June 1974, mimeo.
- ๕ ญี่ปุ่นมีประสบการณ์น้อยมาก โดยเปรียบเทียบที่จะเป็นประเทศที่มีทุนจากต่างประเทศมาลงทุน ชาวญี่ปุ่นโดยปกติไม่มีใครจะยุ่งเกี่ยวกับคนอื่น และมีความรู้สึกเป็นปรปักษ์กับการเข้ามาแทรกแซงจากกิจการการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ ความโน้มเอียงของญี่ปุ่นที่จะขยายลักษณะการประกอบการเป็นรวมกลุ่มและแยกจากกลุ่มอื่น ซึ่งเป็นลักษณะที่มีอยู่ในการธุรกิจของญี่ปุ่นต่อสภาพแวดล้อมต่าง ๆ กันของต่างประเทศอาจจะเป็นสาเหตุสำคัญในความไม่พอใจต่อญี่ปุ่นในประเทศไทย

บทที่ ๒

ลักษณะและการขยายตัวของการค้าระหว่างไทยกับญี่ปุ่น

ตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๕๐ เป็นต้นมา บทบาททางการค้าต่างประเทศของญี่ปุ่นต่อไทยได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ตัวอย่างเช่น ระยะเวลา ค.ศ. ๑๙๖๐-๖๑ ถึง ค.ศ. ๑๙๗๒-๗๓ สินค้าขาเข้าจากประเทศญี่ปุ่นได้เพิ่มขึ้นในอัตราทบต้นถึงร้อยละสิบสี่ต่อปี เมื่อเทียบกับร้อยละสิบเอ็ดต่อปีของอัตราเพิ่มของสินค้าขาเข้าทั้งหมด เช่นเดียวกันกับในระยะเวลาเดียวกันที่สินค้าขาออกของไทยไปยังญี่ปุ่นได้เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ ๑๓ ต่อปี เมื่อเทียบกับร้อยละ ๙ ต่อปี สำหรับมูลค่าของการส่งสินค้าขาออกทั้งหมด ตัวชี้ที่แสดงให้เห็นถึงความเจริญในแง่หนึ่งก็คือ ขนาดของการค้าไทยกับญี่ปุ่นคิดเป็นสัดส่วนกับการค้าทั้งหมดทางด้าน การส่งสินค้าขาออก เพิ่มขึ้นจากจำนวนน้อยกว่าร้อยละ ๒๐ ในตอนต้นทศวรรษ ๑๙๕๐ เป็นร้อยละ ๓๗ ในปี ค.ศ. ๑๙๗๐ (ถึงแม้ว่าจะได้มีการลดลงของมูลค่าของสินค้าขาออกเล็กน้อย ตั้งแต่บัดนั้นมา คือ เป็นร้อยละ ๓๕ ในปี ค.ศ. ๑๙๗๓) ที่มีความสำคัญพอ ๆ กันก็คืออัตราส่วนที่เพิ่มขึ้นของการส่งสินค้าขาออกของไทยไปยังญี่ปุ่น ในตอนต้นทศวรรษ ๑๙๕๐ มีประมาณร้อยละ ๑๒ ของมูลค่าของการส่งสินค้าขาออกทั้งหมด เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ ๑๕ ในตอนต้นทศวรรษ ๑๙๖๐ และร้อยละ ๒๖ ในปี ค.ศ. ๑๙๗๓ ประเทศญี่ปุ่นตั้งแต่บัดนั้นมาก็มีบทบาทที่สำคัญในการค้า และเศรษฐกิจของไทย องค์ประกอบของการค้าซึ่งกันและกันนั้นจะมีลักษณะคล้ายกับองค์ประกอบของการค้าทั้งหมดประเทศไทยส่งสินค้าเกษตรกรรมบางอย่าง และสินค้าขั้นปฐม เป็นสินค้าขาออก และก็นำสินค้าอุตสาหกรรมเข้ามาหลายประเภท อย่างไรก็ตาม นอกจากลักษณะกว้าง ๆ อันนี้แล้ว ในลักษณะของการค้าและแนวโน้มและสัดส่วนของสินค้าแต่ละชนิดก็มีการเปลี่ยนแปลงพอสมควร การเปลี่ยนแปลงในสัดส่วนและลักษณะของสินค้าเหล่านี้มีความสำคัญ ในการพิจารณาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการค้าระหว่างประเทศทั้งสอง และการเสนอหานโยบายที่จะนำมาใช้ บทนี้จะเริ่มต้นถึงการอธิบายถึงแนวโน้ม สัดส่วน และองค์ประกอบของการค้าสองฝ่าย ซึ่งในตอนแรกจะกล่าวถึงการนำสินค้าขาเข้า และจะกล่าวถึงการส่งสินค้าขาออกในตอนต่อไปอาจจะกล่าวได้ว่า ปัจจัยเหล่านี้ (และอิทธิพลที่มีต่อกัน) มีความสัมพันธ์กันตามธรรมชาติ

ตาราง ๒.๑
องค์ประกอบสินค้า, สัดส่วน และการเจริญเติบโตของสินค้าขาเข้าทั้งหมด
และสินค้าขาเข้าจากญี่ปุ่นของไทยโดยแยกเป็นกลุ่มของสินค้า

(เปอร์เซ็นต์)

SITC	องค์ประกอบของสินค้า (Composition Commodity)					สัดส่วนของญี่ปุ่น		อัตราการเจริญเติบโต โดยเฉลี่ยรายปี			
	รวม			ญี่ปุ่น				ตั้งแต่ ๑๙๖๒-๖๓ ๑๙๖๐-๖๑		ตั้งแต่ ๑๙๖๗-๖๘ ถึง ๑๙๖๐-๖๑ ^b	
	๑๙๕๕	๑๙๖๒-๖๓	๑๙๖๐-๖๑	๑๙๖๒-๖๓	๑๙๖๐-๖๑	๑๙๖๒-๖๓	๑๙๖๐-๖๑	รวม	ญี่ปุ่น	รวม	ญี่ปุ่น
๐. อาหารและสัตว์เลี้ยง	๘.๘	๖.๔๑	๓.๕๘	๐.๖๕	๐.๔๖	๓.๓๔	๔.๓๘	๔.๒	๗.๗	- ๖.๑	๑๑.๐
๑. เครื่องดื่มและยาสูบ	๒.๑	๑.๒๑	๑.๕๓	-	-	-	-	๑๕.๐	-	- ๗.๘	-
๒. วัสดุก่อสร้าง	๑.๐	๑.๘๖	๕.๘๕	๐.๘๗	๑.๖๕	๑๔.๗๐	๑๑.๑๗	๒๗.๖	๓๓.๔	๕๐.๓	๘.๗
๓. นามนเชื้อเพลิงและผลิตภัณฑ์	๕.๒	๑๐.๑๘	๕.๕๕	๑.๒๘	๐.๘๕	๓.๘๕	๓.๓๔	๕.๗	๗.๖	๑๗.๓	๓๓.๖
๔. นามนจากพืชและสัตว์	๐.๔	๐.๑๕	๐.๑๔	-	๐.๐๔	-	-	๑๑.๑๑	*	- ๑๐.๓	๕.๗
๕. เคมีภัณฑ์	๗.๗	๕.๕๓	๑๓.๒๕	๖.๓๕	๑๓.๑๒	๑๕.๕๓	๓๗.๑๖	๑๔.๘	๒๔.๐	๑๐.๗	๒๕.๐
๖. สิ่งทอ	๓๖.๘	๓๓.๑๒	๒๒.๔๔	๕๕.๑๓	๓๓.๕๐	๕๑.๕๓	๖๖.๘๕	๕.๓	๖.๗	- ๐.๘	๒๗.๘
๗. เครื่องจักรและเครื่องมือขนส่ง	๑๗.๔	๒๕.๖๗	๓๔.๕๖	๓๐.๔๖	๔๔.๕๓	๓๑.๗๘	๔๘.๕๐	๑๒.๗	๑๗.๕	๐.๓	๖.๗
๘. สินค้าอุตสาหกรรมอื่น ๆ	๑๒.๒	๕.๐๗	๔.๕๕	๔.๓๗	๓.๕๘	๒๖.๗๐	๓๐.๔๗	๗.๗	๑๐.๕	- ๕.๗	- ๑๐.๗
๙. สุนัขอื่น ๆ	๓.๓	๒.๔๐	๑.๑๓	๐.๗๖	๑.๗๕	๕.๗๕	๑๕.๕๘	๑๗.๕	๒๕.๕	- ๑.๐	๔๑.๗
(๐ - ๔) ปฐม	๒๑.๕	๑๕.๗๐	๒๑.๑๓	๒.๘๕	๓.๑๐	๕.๕๖	๕.๕๓	๑๑.๕	๑๗.๗	๑๓.๗	๑๔.๒
(๕ - ๘) สินค้าอุตสาหกรรม	๗๕.๑	๗๗.๗๑	๗๔.๗๕	๕๖.๓๖	๕๕.๑๕	๓๗.๓๔	๔๗.๕๑	๑๐.๑	๑๓.๒	๐.๗	๑๓.๕
(๐ - ๘) รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๑๓๗.๑๔	๑๐.๖	๑๓.๓	๓.๐	๖.๗

a : ยึดราคาสะสม
 b : ยึดราคาเบื้องต้น
 * : ไม่มีตัวเลขออกในระยะแรก
 แหล่งที่มา : ภาคผนวกตาราง ๒.๑

ตัวอย่างเช่น ความแตกต่างของความเจริญทางการค้า เมื่ออัตราความเจริญทางการค้าเหล่านี้อาจแตกต่างกันด้วยองค์ประกอบของสินค้า จะมีความสัมพันธ์อย่างคร่าว ๆ กับการเปลี่ยนแปลงสัดส่วนของการค้าสองฝ่าย^๑

๒.๑ การนำสินค้าเข้าของไทยจากญี่ปุ่น

ตาราง ๒.๑ แสดงถึงดัชนีของสินค้าขาเข้าทั้งหมดของไทย และการนำสินค้าขาเข้าของไทยจากญี่ปุ่น โดยการใช้การแบ่งกลุ่มสินค้าอย่างกว้าง ๆ ตาม Standard International Trade Classification (SITC) ซึ่งจะเห็นได้อย่างชัดเจนจากตารางว่า การนำสินค้าเข้าเกือบทั้งหมดจากญี่ปุ่นเป็นพวกกลุ่มสินค้าอุตสาหกรรม สินค้าขาเข้าทั้งหมดของไทยประกอบด้วยสินค้าอุตสาหกรรมเป็นส่วนใหญ่ แต่สัดส่วนอันนี้น้อยกว่าสัดส่วนสินค้าอุตสาหกรรมจากญี่ปุ่น นั่นคือ ร้อยละ ๗๕ และ ๘๕ ตามลำดับ ในปี ๑๙๗๐-๑๙๗๑ (ถึงแม้ว่าส่วนใหญ่ในสินค้าขาเข้าทั้งหมดจะเป็นน้ำมันเชื้อเพลิง)

เมื่อได้แบ่งสินค้าขาออกเป็นสินค้าประเภทอุตสาหกรรมและสินค้าขั้นปฐม จะมีการเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อยในองค์ประกอบของสินค้าขาออกจากญี่ปุ่น และจากตลาดอื่น ๆ ทั้งหมดในกลุ่มของสินค้า ๑๐ พวกที่ได้มีการแยกแยะเอาไว้แล้ว ถึงแม้ว่าจะเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ก็ตาม ก็ยังมีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะของสินค้าในปีเหล่านั้น ในช่วงของทศวรรษ ๑๙๕๐ ซึ่งประเทศไทยได้สนับสนุนส่งเสริมการอุตสาหกรรม มีผลทำให้การนำสินค้าขาเข้าประเภทสินค้าอุตสาหกรรมทั่วไป (SITC 8) มีสัดส่วนต่อมูลค่าการนำสินค้าเข้าทั้งหมดลดน้อยลงอย่างมากในตอนต้นทศวรรษ ๑๙๖๐ สัดส่วนนี้ลดลงถึงร้อยละ ๕ ถึงแม้ว่าหลังจากระยะนี้องค์ประกอบของสินค้านำเข้าทั้งหมดได้เปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ และมีลักษณะการเปลี่ยนแปลงจากสินค้าอุตสาหกรรมพื้นฐาน (SITC 6) ไปเป็นเครื่องจักรและเครื่องมือในการขนส่ง (SITC 7) และเครื่องเคมีภัณฑ์ (SITC 5) สัดส่วนผสมของสินค้าสองกลุ่มหลังนี้ได้เพิ่มขึ้นประมาณ ร้อยละ ๑๐ คือ ร้อยละ ๓๙ ในปี ค.ศ. ๑๙๖๒-๖๓ เป็นร้อยละ ๔๙ ในปี ค.ศ. ๑๙๗๐-๗๑ แทนที่การลดลงของกลุ่มแรกในระดับเปอร์เซ็นต์เดียวกัน แต่ที่จะเห็นได้ในตาราง ๒.๑ องค์ประกอบของสินค้าขาเข้าจากญี่ปุ่นรวมทั้งการเปลี่ยนแปลงมีลักษณะคล้ายกับการเปลี่ยนแปลงในองค์ประกอบของการนำสินค้าขาเข้าทั้งหมดเป็นอย่างมาก สัดส่วนของอุตสาหกรรมพื้นฐานที่ส่งเข้ามาจากญี่ปุ่นลดลงจาก ๕๕ เปอร์เซ็นต์ในปี ๑๙๖๒-๖๓ เหลือเพียง ๓๔ เปอร์เซ็นต์ในปี

๑๙๗๐-๗๑ ในขณะที่สัดส่วนของเครื่องเคมีภัณฑ์และเครื่องมือในการขนส่งเพิ่มขึ้นจาก ๓๗ เปอร์เซ็นต์ เป็น ๕๗ เปอร์เซ็นต์ในระยะเดียวกัน ตาราง ๒.๑ ได้แสดงให้เห็นว่า สินค้าขาเข้าจากญี่ปุ่นมีสัดส่วนของสินค้าอุตสาหกรรมพื้นฐานและเครื่องมือเครื่องจักรในการขนส่ง สูงกว่าสัดส่วนของสินค้าประเภทเดียวกันเมื่อเทียบกับสินค้านำเข้าทั้งหมด ประมาณครึ่งหนึ่งของสินค้าขาเข้าทั้งหมดของไทยสองกลุ่มนี้มาจากญี่ปุ่น (๕๗ เปอร์เซ็นต์สำหรับ SITC 6 และ ๔๘ เปอร์เซ็นต์สำหรับ SITC 7 ในระยะปี ค.ศ. ๑๙๗๐) สินค้าขาเข้าจากญี่ปุ่นทั้งสองกลุ่มนี้จะมีมูลค่ามากกว่า $\frac{2}{3}$ ของมูลค่านำสินค้าขาเข้าทั้งหมดของไทย

การพิจารณาโดยการดูสินค้าเข้าบางอย่างจากญี่ปุ่น แสดงให้เห็นถึงการที่ไทยต้องพึ่งญี่ปุ่นมากขึ้น สำหรับสินค้าอุตสาหกรรมเป็นจำนวนมาก ซึ่งเริ่มตั้งแต่วัตถุดิบ พลาสติก บัญชี วัตถุดิบในการทอ นาฬิกาข้อมือ นาฬิกาตั้ง ตลอดจนเหล็กและเหล็กกล้า เช่น พวกเหล็กแท่ง แผ่นเหล็ก เส้นเหล็ก ท่อเหล็ก สิ่งของที่ทำความ้วยเหล็กกล้า รวมทั้งเครื่องมือไฟฟ้า และอื่น ๆ ตลอดจนยานพาหนะ ได้มีการนำสินค้าเหล่านี้หลาย ๆ อย่างเหมือนกันเข้ามาจากญี่ปุ่น มีมูลค่าถึง ๕๐ เปอร์เซ็นต์ หรือมากกว่าของมูลค่านำเข้าทั้งหมด (ดูภาคผนวกจากตาราง ๒.๑) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สำหรับสินค้าเหล็กและเหล็กกล้ามีปริมาณถึงร้อยละ ๘๐ ในปี ค.ศ. ๑๙๗๐-๗๑ จะนำเข้าในรูปของสินค้าเหล็กและเหล็กกล้าเบื้องต้น (SITC 672) และแผ่นและชิ้นส่วนของเหล็กและเหล็กกล้า (SITC 673) การที่อัตราส่วนของการนำเข้าของอุตสาหกรรมพื้นฐานลดลง (SITC 6) ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว เนื่องมาจากสิ่งทอนำเข้าลดลง ถึงแม้ว่าสัดส่วนของ SITC 6 รายการอื่น ๆ เช่น แผ่นและชิ้นส่วนของเหล็ก จะสูงขึ้นก็ตาม

เพื่อที่จะสำรวจถึงกิจการค้าระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่นต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวกับลักษณะอุตสาหกรรมของประเทศไทย เป็นการดีที่จะแบ่งประเภทของสินค้าขาเข้าโดยถือการใช้ครั้งสุดท้ายของสินค้านั้นเป็นหลัก ตามหลักของการแบ่งประเภทสินค้าของธนาคารแห่งประเทศไทย ส่วนประกอบของสินค้านำเข้าทั้งหมดและสินค้าขาเข้าจากประเทศญี่ปุ่น รวมทั้งสัดส่วนของการค้าสองฝ่ายได้แสดงไว้ในตาราง ๒.๒ การเปลี่ยนแปลงของลักษณะสินค้านำเข้าทั้งหมดก็มีลักษณะเช่นเดียวกันกับการเปลี่ยนแปลงของลักษณะสินค้าขาเข้าจากประเทศญี่ปุ่น ซึ่งได้มีอธิบายไว้แล้ว แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากสินค้าเพื่อการอุปโภค บริโภค โดยเฉพาะอย่างยิ่งสินค้าอุปโภค บริโภคไม่ถาวร (Non-durable consumer goods) มาเป็นสินค้านำเข้าระหว่างการผลิต (intermediate goods) และสินค้า

ประเภททุน เครื่องมือเครื่องจักร ตัวอย่างเช่น สัดส่วนของสินค้าไม่ถาวร ในมูลค่าสินค้าขาเข้าทั้งหมดลดลงจาก ๒๔.๘ เปอร์เซ็นต์ในปี ค.ศ. ๑๙๖๒ มาเป็น ๑๒.๘ เปอร์เซ็นต์ในปี ค.ศ. ๑๙๗๐ ในขณะที่สัดส่วนของสินค้านำเข้าระหว่างการผลิตและสินค้าประเภททุนเพิ่มขึ้นจาก ๑๗.๑ เปอร์เซ็นต์ และ ๒๘.๒ เปอร์เซ็นต์ เป็น ๒๔.๙ เปอร์เซ็นต์ และ ๓๔.๗ เปอร์เซ็นต์ในระยะเวลาเดียวกันกับข้างต้น การเปลี่ยนแปลงในองค์ประกอบของสินค้าจากญี่ปุ่น ได้แสดงให้เห็นว่ามีมากกว่าขององค์ประกอบของสินค้านำเข้าทั้งหมด เมื่อประมาณสิบปีที่แล้วมานี้เอง สินค้านำเข้าจากญี่ปุ่น ส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าการอุปโภคบริโภคไม่ถาวร ซึ่งมีประมาณหนึ่งในสามของสินค้านำเข้าทั้งหมดจากญี่ปุ่น ถึงแม้ว่าสัดส่วนนี้จะมากกว่าสัดส่วนของสินค้าชนิดเดียวกันในสินค้าขาเข้าทั้งหมดของประเทศไทย คือ ๓๒.๒ เปอร์เซ็นต์ และ ๒๔.๘ เปอร์เซ็นต์ตามลำดับในปี ค.ศ. ๑๙๖๒ แต่ทว่าจะมีลักษณะตรงกันข้ามซึ่งเห็นได้อย่างชัดเจนในสองสามปีมานี้ ในขณะที่ความสำคัญในเชิงเปรียบเทียบของกลุ่มสินค้าเหล่านี้ได้ลดลง สินค้าอุปโภคบริโภคไม่ถาวรเหล่านี้ปัจจุบันเป็นส่วนที่เล็กที่สุดขององค์ประกอบของสินค้าขาเข้าจากญี่ปุ่น และสินค้านำเข้าเหล่านี้จากญี่ปุ่นมีความสำคัญน้อยกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับสินค้าหมวดนี้กับสินค้าขาเข้าทั้งหมด (นั่นก็คือ ๘.๓ เปอร์เซ็นต์ และ ๑๒.๕ เปอร์เซ็นต์ตามลำดับในปี ค.ศ. ๑๙๗๐) ทั้งนี้เนื่องมาจากการนำเข้าของผ้าและรองเท้าลดลงอย่างมากโดยเปรียบเทียบ ซึ่งทั้งสองเป็นรายการย่อยของสินค้าอุปโภคบริโภคไม่ถาวร (ดูภาคผนวก ตาราง ๒.๒) อีกประการหนึ่ง สินค้าขาเข้าจากประเทศญี่ปุ่นจำพวกเคมีภัณฑ์ เหล็ก และเหล็กกล้า และเครื่องจักร ได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงทำให้สินค้าประเภทการผลิตและสินค้าประเภททุนได้กลายเป็นกลุ่มสินค้าที่มีความสำคัญที่สุด

การแจกแจงในตาราง ๒.๒ ก็มีปัญหาเช่นเดียวกับการแจกแจงโดยทั่วไป เช่น สินค้าประเภทอื่น ๆ ซึ่งแสดงการเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อยในองค์ประกอบของสินค้า รวมรายการต่าง ๆ ของสินค้า เช่น รถโดยสาร รถยนต์ และรถบรรทุก รวมทั้งน้ำมันเชื้อเพลิง จะเห็นได้ในภาคผนวกของตาราง ๒.๒ ซึ่งประมาณครึ่งหนึ่งของสินค้านำเข้ารายการอื่น ๆ ประกอบด้วยน้ำมันเชื้อเพลิง อย่างไรก็ตาม จากรายการสินค้านำเข้าจากญี่ปุ่น สัดส่วนของรถยนต์โดยสาร รถบรรทุกสินค้า เครื่องจักร มีสัดส่วนที่สูง โดยเฉพาะสัดส่วนของการนำเข้าของรถยนต์โดยสาร และรถบรรทุกสินค้าเพิ่มขึ้นจาก ๒.๕ เปอร์เซ็นต์ ในปี ค.ศ. ๑๙๖๒ เป็น ๓.๗ เปอร์เซ็นต์ ในปี ค.ศ. ๑๙๗๐ รายการเหล่านี้เป็นรายการสินค้าขาเข้าจากญี่ปุ่น ซึ่งเป็นถึง ๗๐ เปอร์เซ็นต์หรือมากกว่านั้น จากมูลค่าของสินค้านำเข้าทั้งหมดของไทย

ตาราง ๒.๒
องค์ประกอบ, สัดส่วน และความเจริญเติบโตของสินค้าเข้าทั้งหมด และสินค้าเข้า
จากญี่ปุ่นของไทย โดยแยกเป็นกลุ่มสินค้า (เปอร์เซ็นต์)

เปอร์เซ็นต์

สินค้า	องค์ประกอบของสินค้า (Commodity Composition)						สัดส่วนของญี่ปุ่น			อัตราการเจริญเติบโตโดยเฉลี่ยต่อปี			
	รวม			ญี่ปุ่น						ตั้งแต่ ๑๕๖๒-๖๐ ^a		ตั้งแต่ ๑๕๖๐-๖๒ ^a	
	๑๕๖๒	๑๕๖๐	๑๕๖๒	๑๕๖๒	๑๕๖๐	๑๕๖๒	๑๕๖๒	๑๕๖๐	๑๕๖๒	รวม	ญี่ปุ่น	รวม	ญี่ปุ่น
สินค้าใช้สิ้นเปลือง (Non-durable Consumer Goods)	๒๔.๖๗	๑๒.๕๑	๑๐.๖๖	๓๒.๑๗	๘.๒๖	๕.๘๐	๓๗.๘๕	๒๓.๕๕	๒๐.๐๕	๒.๖	-๓.๒	-๒.๘	-๑๐.๔
สินค้านาน (Durable Consumer Goods)	๗.๐๕	๗.๓๖	๗.๘๖	๕.๕๓	๕.๖๖	๗.๑๕	๓๕.๒๒	๔๕.๐๕	๓๓.๔๘	๑๑.๘	๑๔.๕	๑๑.๒	-๘.๒
รวมสินค้าเพื่อการอุปโภคบริโภค	๓๑.๗๒	๒๐.๒๗	๑๘.๕๒	๔๑.๗๐	๑๗.๕๒	๑๒.๙๕	๓๘.๑๕	๓๓.๐๘	๒๕.๖๘	๕.๒	๓.๓	๒.๓	-๕.๒
สินค้านำเข้าระหว่างผลิตเพื่อการอุปโภคบริโภค	๑๑.๓๖	๑๕.๓๒	๑๕.๐๔	๑๑.๕๓	๑๕.๘๕	๑๗.๓๘	๒๕.๖๑	๓๗.๖๐	๓๓.๗๑	๑๕.๕	๑๕.๔	๒๑.๑	๑๑.๕
สินค้านำเข้าระหว่างผลิตเพื่อสินค้านาน	๕.๖๕	๕.๕๗	๑๐.๕๓	๑๑.๒๓	๑๕.๓๐	๑๗.๒๘	๕๗.๐๓	๕๕.๗๐	๖๐.๖๐	๑๘.๖	๑๕.๓	๑๒.๕	๑๓.๗
รวมสินค้านำเข้าระหว่างผลิตและวัตถุดิบ	๑๗.๑๑	๒๕.๕๐	๒๕.๕๗	๒๒.๗๖	๓๑.๑๕	๓๔.๖๖	๓๗.๘๒	๔๖.๘๑	๔๓.๒๗	๑๖.๖	๑๕.๓	๑๗.๕	๑๒.๘
สินค้านาน	๒๘.๒๓	๓๔.๗๐	๓๑.๖๕	๒๐.๕๔	๓๕.๘๓	๓๘.๖๐	๒๑.๖๕	๓๘.๖๔	๔๔.๕๕	๑๔.๑	๒๒.๗	๒.๒	๑๐.๘
สินค้าอื่นๆ	๒๒.๗๕	๒๐.๑๔	๒๐.๒๐	๑๔.๖๐	๑๕.๑๑	๑๗.๑๕	๘.๖๕	๒๘.๐๘	๒๕.๐๑	๕.๕	๑๕.๓	๗.๓	๑.๕
รวม	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๒๕.๑๘	๓๗.๔๒	๓๖.๕๓	๑๑.๓	๑๕.๘	๗.๒	๖.๕

a : อัตราสะสม

b : อัตราเบื้องต้น

แหล่งที่มา : ภาคผนวก ตาราง ๒.๒

ตาราง ๒.๓

องค์ประกอบของสินค้า, สัดส่วนและความเจริญเติบโตของสินค้าขาออกทั้งหมด และสินค้าขาออกไปสู่ประเทศไทยของญี่ปุ่นโดยแยกเป็นกลุ่มของสินค้า (เปอร์เซ็นต์)

SITC	องค์ประกอบของสินค้า (Commodity Composition)				สัดส่วนของไทย		อัตราการเจริญเติบโตโดยเฉลี่ยต่อปี			
	รวม		ไทย		๑๕๖๒-๖๓	๑๕๗๑-๗๒	ตั้งแต่ ๑๕๖๒-๖๓		ตั้งแต่ ๑๕๖๘-๖๙	
	ถึง ๑๕๗๑-๗๒		ถึง ๑๕๗๑-๗๒				ถึง ๑๕๗๑-๗๒		ถึง ๑๕๗๑-๗๒	
	๑๕๖๒-๖๓	๑๕๗๑-๗๒	๑๕๖๒-๖๓	๑๕๗๑-๗๒	รวม	ไทย	รวม	ไทย		
๐. อาหารและสัตว์เลี้ยง	๕.๘๘	๒.๕๕	๐.๖๐	๐.๓๘	๐.๓๒	๐.๒๘	๘.๘	๗.๐	๑๑.๔	- ๑.๑
๑. เครื่องดื่มและยาสูบ	๐.๑๘	๐.๐๗	-	-	-	-	๗.๕	-	๕.๓	-
๒. วัสดุก่อสร้าง	๓.๑๔	๑.๗๐	๐.๗๒	๒.๕๑	๐.๗๓	๒.๗๑	๑๑.๕	๒๕.๕	๒๓.๐	๕๕.๐
๓. นามนเชื้อเพลิงและถ่านหิน	๐.๓๕	๐.๒๖	๑.๕๕	๐.๖๗	๑๔.๓๒	๔.๗๘	๑๕.๘	๒.๔	๒๒.๗	๑๕.๗
๔. นามนจากพืชและสัตว์	๐.๕๕	๐.๑๔	-	๐.๑๒	-	๑.๖๐	๒.๘	*	๕๖.๑	๒๕.๐
๕. เกล็ดแร่	๕.๕๗	๖.๒๒	๖.๕๐	๑๔.๕๒	๓.๕๓	๔.๔๑	๒๑.๓	๒๒.๗	๒๖.๖	๒๑.๖
๖. สิ่งทอกรรม	๔๒.๑๖	๓๐.๒๕	๕๔.๔๐	๓๐.๗๗	๔.๑๐	๑.๘๗	๑๕.๔	๕.๘	๑๕.๕	๑.๒
๗. เครื่องจักรและเครื่องมือขนส่ง	๒๖.๔๒	๔๖.๐๘	๓๑.๕๔	๔๖.๑๐	๓.๘๔	๑.๘๔	๒๗.๕	๑๗.๔	๓๕.๕	๗.๘
๘. สินค้าอุตสาหกรรมอื่น ๆ	๓๕.๖๖	๑๑.๕๐	๓.๘๒	๔.๒๒	๐.๗๘	๐.๖๕	๑๖.๑	๑๔.๐	๑๕.๗	- ๒.๐
๙. สินค้าอื่น ๆ	๐.๑๐ ^c	๐.๘๕	๐.๐๓	๐.๓๑	-	๐.๖๕	๑๐๑.๐	*	๕๕.๕	๘.๓
(๐-๔) ปฐม	๑๐.๐๕	๔.๖๖	๒.๕๑	๓.๖๗	๐.๕๑	๑.๕๖	๕.๕	๑๕.๗	๑๖.๔	๓๓.๘
(๕-๘) สินค้าอุตสาหกรรม	๘๕.๘๑	๕๔.๔๕	๕๗.๐๖	๕๖.๑๑	๓.๔๔	๑.๘๗	๒๐.๔	๑๒.๖	๒๗.๗	๖.๔
(๐-๙) รวม	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๓.๑๘	๑.๘๔	๑๕.๘	๑๒.๗	๒๗.๒	๗.๐

a : อัตราสะสม

b : อัตราเบื้องต้น

c : ไร่มูลค่าของสินค้านำระยะเฉลี่ยของ

ปีหนึ่งหรือมากกว่าสองปีเป็นฐาน

แหล่งที่มา : U.N. Commodity Trade

Statistics (various issues)

* ไม่มีรายการการค้าในระยะแรก

เป็นที่รู้กันอยู่โดยทั่วไปว่า ลักษณะอุตสาหกรรมของประเทศไทย มีลักษณะเพื่อที่จะผลิตสินค้าอุปโภคและบริโภค และสินค้าระหว่างการผลิต และความสามารถในเชิงเปรียบเทียบที่จะผลิตสินค้าประเภททุนยังมีน้อย จากความพยายามที่จะพัฒนาอุตสาหกรรมและการผลิตสินค้าทดแทนสินค้าเข้า ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในองค์ประกอบของสินค้านำเข้าในลักษณะที่ส่งเสริมสินค้าประเภททุนและกิจการสินค้าอุปโภคและบริโภค แต่ทว่าสินค้านำเข้าก็ได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ยกเว้นปี ค.ศ. ๑๙๗๐-๑๙๗๑ เท่านั้นที่สินค้านำเข้าลดน้อยลง เป็นที่น่าสนใจที่ในระยะแรก ๆ สินค้าเข้าส่วนใหญ่จากญี่ปุ่นเป็นสินค้านำเข้าที่เพิ่มขึ้นอย่างช้า ๆ คือสินค้าประเภทอุปโภค บริโภค แต่ไม่มีผลที่จะทำให้สัดส่วนของการนำสินค้านำเข้าของญี่ปุ่น ต่อการนำสินค้านำเข้าของไทยน้อยลงเลย ญี่ปุ่นได้ประสบความสำเร็จในการเพิ่มสัดส่วนของสินค้านำเข้าที่เจริญอย่างรวดเร็ว คือสินค้าทุน และกึ่งสัดส่วนของสินค้านำเข้าที่เจริญช้า ๆ (คือสินค้าอุปโภค บริโภค)

จากอรรถาธิบายตั้งแต่ต้นมานี้ เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการนำสินค้าเข้าของไทยจากญี่ปุ่นเท่านั้น แต่เนื่องจากว่าสินค้านำเข้าของไทยเหล่านี้ก็เป็นสินค้าส่งออกของญี่ปุ่นมายังไทย ฉะนั้น เราควรจะต้องดูลักษณะหน้าตาของการค้าอีกด้านหนึ่งบ้าง อย่างที่เราทราบกันดีแล้วว่าสินค้านำเข้าออกของญี่ปุ่นในรอบสิบปีหลังจากปี ค.ศ. ๑๙๖๐ มานี้ ได้เพิ่มขึ้นมากกว่าประเทศพัฒนาใด ๆ ในโลก สินค้าประเภทอุตสาหกรรมโดยเฉพาะเครื่องจักรเครื่องมือ เคมีภัณฑ์ เหล็ก และสินค้าโลหะอย่างอื่น ๆ ได้เพิ่มขึ้นในอัตราปีละมากกว่า ๒๐ เปอร์เซ็นต์ ญี่ปุ่นได้เปลี่ยนองค์ประกอบของสินค้าออกอย่างรวดเร็ว ไปยังผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมหนัก และอุตสาหกรรมเคมี การได้เปรียบโดยเชิงเปรียบเทียบของญี่ปุ่น (comparative advantage) ได้เปลี่ยนจากสินค้าอุปโภคบริโภค ที่ใช้แรงงานเป็นจำนวนมาก ไปเป็นสินค้าที่ต้องใช้วิธีการผลิตซับซ้อน ซึ่งอุปสงค์ของสินค้าเหล่านี้ของตลาดโลกได้มีอย่างมากมาย สภาพกิจการการส่งสินค้าออกของญี่ปุ่น ที่มีต่อตลาดของไทย จึงตรงกับความสำเร็จของญี่ปุ่นในตลาดโลกอย่างไรก็ดี การเปรียบเทียบความจริงของสินค้าออกแสดงให้เห็นว่า ญี่ปุ่นไม่ได้รับความสำเร็จในตลาดของไทยเท่ากับที่ได้รับในตลาดโลก ซึ่งจะเห็นได้ในตาราง ๒.๓ ในระยะปี ค.ศ. ๑๙๖๒-๖๓ ถึง ปี ค.ศ. ๑๙๗๐-๗๑ การส่งสินค้าออกของญี่ปุ่นไปยังตลาดโลกเพิ่มขึ้น ๑๙.๘ เปอร์เซ็นต์ต่อปี แต่การส่งสินค้าออกมายังไทย เพิ่มขึ้นเพียงปีละ ๑๒.๗ เปอร์เซ็นต์ในระยะเดียวกัน ถึงแม้ว่าอัตราสำหรับประเทศไทยจะสูงกว่าที่ประเทศอื่น ๆ ส่งมาขายไทยก็ตาม

กลุ่มสินค้าอุตสาหกรรม ๔ ประเภท ซึ่งเป็นส่วนใหญ่ของสินค้าออกของญี่ปุ่น มีแต่สินค้าประเภทเคมีภัณฑ์เท่านั้น ที่ไทยได้ส่งนำเข้าขยายตัวมากกว่าอัตราการเจริญการส่งออกสินค้าขาออกของญี่ปุ่น (ถึงแม้จะเป็นเพียงเล็กน้อยก็ตาม) ในกลุ่มที่เหลืออยู่อีก ๓ กลุ่ม ซึ่งญี่ปุ่นส่งมาขายให้แก่ไทย มีอัตราการเจริญน้อยกว่าอัตราการเจริญของการส่งออกทั้งหมดของญี่ปุ่นมาก ดังนั้น ส่วนสัดของการส่งออกมายังไทย ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบแล้วมียังไม่มาก ได้ลดลงอย่างมากมา (นั่นก็คือ ๓.๔ เปอร์เซ็นต์ ในปี ค.ศ. ๑๙๖๒-๖๓ เหลือ ๑.๙ เปอร์เซ็นต์ ในปี ค.ศ. ๑๙๗๑-๗๒) ดังนั้น ในขณะที่ประเทศไทยได้พึ่งพาการส่งออกสินค้าเข้าจากญี่ปุ่นเป็นอย่างมาก แต่การพึ่งพาของญี่ปุ่นในการส่งออกสินค้าออกมายังไทยได้มีอัตราส่วนที่ลดลงเมื่อเปรียบเทียบกับมูลค่าการส่งออกสินค้าออกทั้งหมดของญี่ปุ่น

๒.๒ สินค้าออกทั้งหมดของไทยไปยังญี่ปุ่น

สินค้าออกของไทยเจริญขึ้นราว ๖ ถึง ๗ เปอร์เซ็นต์ต่อปี ในระยะสิบปีหลังจากปี ค.ศ. ๑๙๖๐ เป็นต้นมา แต่ทว่าการเจริญเติบโตในระยะ ๒-๓ ปีที่ผ่านมาได้เจริญขึ้นมาก อัตราการเพิ่มของการส่งออกสินค้าออกอาจจะเปรียบเทียบได้กับอัตราเฉลี่ยการส่งออกสินค้าขั้นมูลฐานของโลกได้ แต่ก็ยังเป็นเพียงครั้งหนึ่งของอัตราการสินค้าอุตสาหกรรมของโลก การขยายตัวของสินค้าขาออกประมาณ ๖ เปอร์เซ็นต์ต่อปี ซึ่งแทบจะไม่พอเมื่อเปรียบเทียบกับสินค้าเข้าที่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และการช่วยเหลือจากต่างประเทศได้ลดลงเรื่อย ๆ พร้อมทั้งความต้องการอย่างมหาศาลในการที่จะให้มีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งเชื่อว่าจะสามารถแก้ปัญหาความยากจนของประชาชน และก่อให้เกิดการจ้างงานเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม การส่งออกสินค้าออกของไทยไปยังญี่ปุ่นได้เจริญขึ้นอย่างรวดเร็วมากกว่าอัตราการเพิ่มของการส่งออกสินค้าออกทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงระยะหลัง ๆ ของช่วงสิบปีหลังจากปี ค.ศ. ๑๙๖๐ ถึงแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงขึ้น ๆ ลง ๆ ในระหว่างปีมากก็ตาม โดยเฉลี่ยแล้วอัตราการเจริญจะเป็น ๒ เท่าของอัตราการเพิ่มของการส่งออกสินค้าออกทั้งหมด ตัวอย่างตามตาราง ๒.๔ มูลค่าการส่งออกสินค้าออกไปญี่ปุ่นได้เพิ่มขึ้น ๑๒ เปอร์เซ็นต์ต่อปี จากระยะ ๑๙๖๒-๖๓ ถึง ระยะ ๑๙๗๐-๗๑ ในขณะที่มูลค่าการส่งออกสินค้าออกทั้งหมดเพิ่มขึ้นเพียง ๖.๕ เปอร์เซ็นต์ การเพิ่มขึ้นในการส่งออกสินค้าออกไปยังญี่ปุ่นมีประมาณ ๓๙ เปอร์เซ็นต์ของการขยายตัวของการส่งออกสินค้าออกทั้งหมด ดังนั้นจะเห็นได้ว่า สัดส่วนของการส่งออกสินค้าออกไปยังญี่ปุ่นได้เพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก (นั่นก็คือ

ตาราง ๒.๔

องค์ประกอบของสินค้า สัดส่วนและการเจริญเติบโตของสินค้าขาออกทั้งหมด และสินค้าขาออกไปยังญี่ปุ่นของไทยโดยแยกเป็นกลุ่มของสินค้า (เปอร์เซ็นต์)

SITC	องค์ประกอบของสินค้า (Commodity Composition)				สัดส่วนของญี่ปุ่น		อัตราการเจริญเติบโตโดยเฉลี่ยรายปี			
	รวม		ญี่ปุ่น		๑๕๖๒-๖๓	๑๕๗๐-๗๑	ตั้งแต่ ๑๕๖๒-๖๓ ถึง ๑๕๗๐-๗๑ ^c		ตั้งแต่ ๑๕๖๘-๖๙ ถึง ๑๕๗๐-๗๑ ^d	
	๑๕๖๒-๖๓	๑๕๗๐-๗๑	๑๕๖๒-๖๓	๑๕๗๐-๗๑			รวม	ญี่ปุ่น	รวม	ญี่ปุ่น
๐. อาหารและสัตว์เคี้ยว	๕๓.๔๖	๔๕.๔๗	๔๐.๔๗	๔๐.๗๐	๑๒.๗๔	๒๖.๗๓	๕.๕	๑๐.๓	๖.๒	๑๓.๔
๑. เครื่องดื่มและยาสูบ	๐.๔๒	๑.๔๔	๐.๑๖	๑.๕๑	๖.๔๑	๓๕.๕๓	๒๔.๓	๕๓.๖	๑๒.๒	๔๔.๗
๒. วัสดุค้ำยัน	๔๒.๗๑	๓๘.๕๘	๕๘.๕๒	๔๗.๗๖	๒๓.๒๐	๓๒.๗๑	๕.๒	๕.๘	๒.๗	๑๔.๑
๓. นามันเชอเพลิงและถ่านหิน	—	๐.๕๕	—	—	—	—	*	—	๑๑๑.๕	—
๔. นามันจากพืชและสัตว์	๐.๑๒	๐.๑๐	—	—	—	—	๔.๑	—	๒๕๑.๒	—
๕. เกล็ดหิน	๐.๑๑	๐.๒๒	๐.๐๘	๐.๓๓	๑๑.๑๘	๓๕.๐๖	๑๖.๐	๓๘.๐	๓๓.๗	*
๖. วัสดุหัตถกรรม	๑.๖๕	๔.๗๓	๐.๐๘	๔.๓๒	๐.๗๖	๒๔.๑๐	๒๑.๑	๘๖.๓	๓๔.๓	๑๑๘.๖
๗. เครื่องจักรและเครื่องมือขนส่ง	๐.๐๔	๐.๑๕	—	—	—	—	๒๗.๔	—	๑๓๔.๔	—
๘. สินค้าอุตสาหกรรมอื่น ๆ	๐.๔๕	๐.๖๖	๐.๑๗	๐.๑๔	๒.๗๑	๕.๖๔	๑๑.๕	๒๒.๗	๔๔.๗	๖๒.๑
๙. สินค้าอื่น ๆ	๑.๐๐	๔.๐๖	๐.๒๒	๔.๘๔	๓.๗๔	๓๑.๕๕	๒๗.๐	๖๕.๘	๔๐.๗	๗๔.๘
(๐-๔) ปฐม	๕๖.๗๑	๕๐.๑๘	๕๕.๕๕	๕๐.๓๗	๑๗.๓๒	๒๖.๔๘	๕.๕	๑๑.๔	๕.๐	๑๔.๒
(๕-๘) สินค้าอุตสาหกรรม	๒.๒๕	๕.๗๖	๐.๒๓	๔.๗๕	๑.๖๕	๒๑.๕๖	๑๕.๖	๖๕.๓	๓๖.๖	๒๒.๗
(๐-๘) รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๖.๙๒	๒๕.๗๔	๖.๕	๑๒.๔	๗.๑	๑๖.๒

a : รวมค้ำยัน (SITC ๖๘๗) b : ไม่รวมค้ำยัน (SITC ๖๘๘) c : อัตราสะสม d : อัตราเบื้องต้น

* ไม่มีการส่งออกในระยะแรก

แหล่งที่มา : U.N. Commodity Trade Statistics (various issues)

ภาคผนวก ตาราง ๒.๓

๑๖.๘ เปอร์เซนต์ใน ๑๙๖๒ - ๖๓ เป็น ๒๕.๗ เปอร์เซนต์ใน ๑๙๗๐ - ๗๑) ถึงแม้ว่าจะน้อยกว่าสัดส่วนของการพึ่งพาทางการนำสินค้านำเข้าจากญี่ปุ่นอย่างมากก็ตาม

การส่งออกสินค้าออกของไทยเรามีลักษณะที่ตรงกันข้ามกับการนำเข้าสินค้าเข้า คือว่าการส่งออกสินค้าออกของไทยส่วนใหญ่เป็นสินค้าเกษตรกรรม และสินค้าขั้นปฐม การส่งออกสินค้าขั้นปฐมไปขายยังต่างประเทศมีถึงร้อยละ ๘๐ ของการส่งออกสินค้าออกทั้งหมด (ดูจากตาราง ๒.๔) และมีประเภทของสินค้าที่ส่งออกน้อย^๒ คือในระยะสิบปีหลังจากปี ค.ศ. ๑๙๖๐ $\frac{๒}{๓}$ ของมูลค่าของสินค้าออกมีสินค้าเพียง ๔ รายการเท่านั้นซึ่งได้แก่ ข้าว ยาง ข้าวโพด และดีบุก (ดูภาคผนวก ตาราง ๒.๓) องค์ประกอบของสินค้าออกของไทยไปยังญี่ปุ่นก็คล้าย ๆ กับองค์ประกอบของการส่งออกทั้งหมดของไทยเป็นอย่างมาก คือ เน้นที่สินค้าประเภทอาหาร สัตว์มีชีวิตและวัตถุดิบ และการส่งออกสินค้าออกไปยังญี่ปุ่นยังมีการกระจายองค์ประกอบของสินค้าเพียงไม่กี่รายการ และยังคงพึ่งรายการเหล่านี้มากกว่ารายการองค์ประกอบของสินค้าออกทั้งหมด ตัวอย่างอย่างหนึ่งที่จะแสดงให้เห็นก็คือ ค่าของอัตราการรวมสินค้า (The commodity concentration ratio) (ซึ่งเป็นเครื่องมือวัดการกระจาย) ส่งออกไปยังประเทศญี่ปุ่น มีค่ามากกว่าอัตราการรวมของสินค้าทั้งหมด (อันนี้เป็นความจริงสำหรับการส่งออกชนิดเดียวกัน) สำหรับอัตราการรวมสินค้าของสินค้าออกทั้งหมดอย่างที่เห็นในตาราง ๒.๕ ค่าของอัตราส่วนนี้ในปี ค.ศ. ๑๙๗๐ - ๗๑ มีค่าเป็น ๓๙.๐ สำหรับการส่งออกไปยังญี่ปุ่น และมีค่าเป็น ๓๐.๓ สำหรับการส่งออกทั้งหมด^๓

ในเรื่องของ SITC (Standard International Trade Classification) ซึ่งใช้ตัวเลข ๓ หน่วย มูลค่าของการขายสินค้าเพียง ๒ อย่าง คือ ข้าวกับข้าวโพด มีมูลค่าระหว่าง ๕๐ ถึง ๖๐ เปอร์เซนต์ของมูลค่าการส่งออกทั้งหมด ในขณะที่สัดส่วนของข้าวและดีบุกในรายการการส่งออกไปยังญี่ปุ่นมีมูลค่าน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับมูลค่าการส่งออกสินค้าออกทั้งหมด ข้าวซึ่งเคยเป็นสินค้าออกที่สำคัญไปยังญี่ปุ่น ปัจจุบันได้หมดความสำคัญไปแล้ว ทั้งนี้เนื่องมาจากนโยบายในเรื่องข้าวของญี่ปุ่นพยายามที่จะขยายการผลิตภายในประเทศได้ทำให้จำกัดปริมาณการนำเข้า และทำให้ญี่ปุ่นอยู่ในฐานะที่จะส่งข้าวเป็นสินค้าออกได้บ้าง ถึงแม้ว่าข้าวไทยจะได้รับการจัดอยู่ในโครงการความช่วยเหลือทางอาหารของญี่ปุ่นก็ตาม

ในเรื่องของกลุ่มสินค้าขั้นปฐมและสินค้าอุตสาหกรรม ไม่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัดในองค์ประกอบของสินค้าออกทั้งหมด และรวมทั้งองค์ประกอบของสินค้าที่

ส่งไปยังญี่ปุ่นด้วย แต่ในปีที่ผ่านมาเหล่านี้ การส่งออกมีการกระจายมากขึ้น และการที่ได้มีการส่งสินค้าประเภทอุตสาหกรรมออกเมื่อเร็ว ๆ นี้ก็ได้แสดงถึงการเจริญอย่างรวดเร็ว สัดส่วนรวมของรายการที่สำคัญ ๒ อย่างก็คือ ข้าวและยางได้ลดลง ค่าของอัตราการรวมสินค้าได้ลดลง (ดูตาราง ๒.๕) รายการส่งสินค้าขาออกทั้งหมดได้เริ่มต้นที่จะมีจำนวนรายการมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งส่วนใหญ่เป็นรายการสินค้าส่งไปญี่ปุ่น ทั้งนี้รวมทั้งสินค้าต่าง ๆ เช่น การประมง ผลไม้ ผัก ไม้ อาหารสัตว์ และผลิตภัณฑ์สิ่งทอ นอกจากนี้ยังมีการเพิ่มในจำนวนผลิตภัณฑ์ ซึ่งส่วนใหญ่ของสินค้าขาออกประมาณร้อยละ ๔๐ หรือมากกว่าที่ส่งไปยังประเทศญี่ปุ่น

ตาราง ๒.๕

อัตราการรวมของสินค้าของการค้าของไทย

(The Commodity Concentration Ratios of Thailand's Trade*)

	สินค้าออก		สินค้าเข้า	
	๑๕๖๒-๖๓	๑๕๗๐-๗๑	๑๕๖๒-๖๓	๑๕๗๐-๗๑
รวม ญี่ปุ่น	๔๓.๗ ๔๗.๗	๓๐.๓ ๓๕.๐	๑๘.๐ ๒๓.๘	๑๗.๐ ๒๒.๐

* ตัวเลขที่เสนอใช้การคำนวณแบบใช้ตัวเลข ๓ ของตัว SITC ต่าง ๆ
แหล่งที่มา : The U.N., Commodity Trade Statistics

ในระยะสิบปีหลังจากปี ค.ศ. ๑๙๖๐ สินค้าขาออกชั้นมูลฐานเหล่านี้รวมทั้งข้าวโพคก็พอที่จะช่วยทดแทนรายการสินค้าขาออกที่เจริญเติบโตช้า เช่น ยาง และโดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าวได้บ้าง อย่างไรก็ตาม กลุ่มสินค้าที่มีข้าวและยางรวมอยู่ด้วย เช่น อาหาร และสัตว์มีชีวิต (SITC 1) และวัตถุดิบ (SITC 2) มีอัตราการเจริญที่น้อยที่สุด ทั้งนี้เป็นจริงในสินค้าขาออกทั้งหมด และสินค้าขาออกที่ส่งไปยังญี่ปุ่น ถึงแม้ว่าในกลุ่มสินค้าเหล่านี้ สินค้าขาออกไปยังญี่ปุ่นจะเจริญมากกว่าสินค้าขาออกทั้งหมดก็ตาม

การกระจายของสินค้าขาออกที่เป็นมาในอดีตส่วนใหญ่จะเป็นอยู่ในหมู่ของสินค้าชั้นปฐม เช่น จากข้าวมาเป็นข้าวโพค ตามที่ได้แสดงไว้ในตาราง ๒.๔ การส่งสินค้าประเภทอุตสาหกรรมเป็นสินค้าขาออกได้มีการทำอยู่แต่เป็นจำนวนที่ยังน้อยอยู่ สินค้าขาออกไปยังญี่ปุ่นก็ยังประกอบด้วยสินค้าอุตสาหกรรมถึงแม้ว่าจะเป็นส่วนที่น้อยกว่าอัตราส่วนการส่งสินค้า

ตาราง ๒.๖
องค์ประกอบของสินค้า, สัดส่วน และการเจริญเติบโตของสินค้าขาเข้าทั้งหมด
และสินค้าขาเข้าจากไทย ของญี่ปุ่น โดยแยกเป็นกลุ่มสินค้า (เปอร์เซ็นต์)

SITC	องค์ประกอบของสินค้า (Commodity Composition)				สัดส่วนของไทย		อัตราการเจริญเติบโตโดยเฉลี่ยรายปี			
	รวม		ไทย				ตั้งแต่ ๑๙๖๒-๖๓ ถึง ๑๙๗๑-๗๒ ^c		ตั้งแต่ ๑๙๖๘-๖๙ ถึง ๑๙๗๑-๗๒ ^d	
	๑๙๖๒-๖๓	๑๙๗๑-๗๒	๑๙๖๒-๖๓	๑๙๗๑-๗๒	๑๙๖๒-๖๓	๑๙๗๑-๗๒	รวม	ไทย	รวม	ไทย
๐. อาหารและสัตว์เลี้ยง	๑๔.๕	๑๔.๓๓	๓๕.๗๒	๔๔.๔๕	๓.๖๕	๓.๔๗	๑๕.๒	๑๔.๔	๒๐.๒	๒๑.๒
๑. เครื่องดื่มและยาสูบ	๐.๖๔	๐.๖๑	๐.๑๓	๒.๑๔	๐.๒๗	๓.๔๗	๑๖.๐	๕๓.๘	๓๒.๐	๔๒.๔
๒. วัสดุค้ำบยกเวินน้ำมัน	๔๑.๗๕	๓๒.๓๕	๕๘.๗๐	๔๓.๓๘	๑.๘๔	๑.๕๔	๔๐.๗	๑.๐	๑๐.๕	๑๑.๖
๓. น้ำมันเชื้อเพลิงและถลอลน	๑๘.๒๒	๒๔.๘๒	—	—	—	—	๑๘.๖	—	๒๗.๗	—
๔. น้ำมันจากพืชและสัตว์	๐.๕๗	๐.๓๖	—	—	—	—	๘.๘	—	๑๑.๕	—
๕. เคมีภัณฑ์	๕.๔๒	๕.๐๕	๑.๑๗	๒.๑๕	๐.๒๘	๐.๔๕	๑๓.๕	๒๑.๑	๑๕.๓	๖.๗
๖. สิ่งหัตถกรรม	๕.๖๑	๕.๘๓	๐.๑๗	๖.๑๕	๐.๐๕	๑.๒๑	๒๒.๕	๕๔.๘	๗.๕	๑๘.๘
๗. เครื่องจักรและเครื่องมือขนส่ง	๑๒.๗๗	๑๐.๕๕	—	—	—	—	๑๒.๗	—	๒๓.๑	—
๘. สินค้าอุตสาหกรรมอื่นๆ	๑.๘๐	๔.๓๘	—	๐.๔๒	—	๐.๑๑	๒๖.๕	•	๔๗.๘	๑๕.๗
๙. สินค้าอื่นๆ	๐.๐๓	๐.๗๔	—	๑.๒๓	—	๑.๕๑	๖๖.๒	•	๕๖.๕	๑๓๐.๓
(๐-๔) ^a ปฐม	๗๕.๓๗	๗๓.๐๑	๕๘.๖๖	๕๐.๐๕	๑.๗๒	๑.๔๒	๑๕.๒	๑๑.๘	๑๖.๖	๑๖.๐
(๕-๘) ^b สินค้าอุตสาหกรรม	๒๔.๕๐	๓๖.๒๔	๑.๓๔	๘.๗๖	๐.๐๗	๐.๓๘	๑๖.๕	๓๘.๒	๑๔.๔	๔๒.๕
(๐-๙) รวม	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑.๓๑	๑.๑๕	๕๕.๕	๑๒.๘	๑๘.๑	๗๗.๕

a : รวมค้ำบยก b : ไม่รวมค้ำบยก c : อัตราสะสม d : อัตราเบื้องต้น
 • : ไม่มีกรนำสินค้าเข้าในระยะแรก
 แหล่งที่มา : U.N., Commodity Trade Statistics (Various issues)

ของอุตสาหกรรมทั้งหมด (นั่นก็คือ ๔.๘% และ ๕.๘% ตามลำดับ ในปี ค.ศ. ๑๙๗๐-๗๑) อย่างไรก็ดี สินค้าอุตสาหกรรมได้แสดงถึงความเจริญที่น่าประทับใจ และกำลังจะกลายเป็นแหล่งของสินค้าส่งออกที่สำคัญ ตัวอย่างเช่น การส่งสินค้าประเภทอุตสาหกรรมเหล่านี้ไปยังญี่ปุ่นได้ขยายตัวในอัตราที่น่าพอใจคือ ๖๕% ต่อปี จากระยะ ค.ศ. ๑๙๖๒-๖๓ ถึง ๑๙๗๐-๗๑ (และความเจริญของการส่งสินค้าอุตสาหกรรมเป็นสินค้าออกทั้งหมดเพิ่มขึ้น ๑๙.๖% ต่อปี) สินค้าออกเหล่านี้ส่วนใหญ่ประกอบด้วย ผลิตภัณฑ์ผ้า และผลิตภัณฑ์ไม้ (ดูภาคผนวกตารางที่ ๒.๓) แต่ละอย่างเพิ่มขึ้นจากมูลค่าเพียงเล็กน้อยทงนั้น

ตามที่กล่าวข้างต้น กลุ่มสินค้าที่ส่งไปขายยังประเทศญี่ปุ่นเป็นจำนวนมาก (เช่น เกี่ยวกับการส่งสินค้าออกทั้งหมด) ส่วนใหญ่จะขยายตัวน้อยที่สุด (SITC ๐) และ ๒) ซึ่งสิ่งนี้เป็นจริงเมื่อพิจารณาสินค้าขาเข้าของญี่ปุ่น แสดงให้เห็นว่า ลักษณะของอุปสงค์ของญี่ปุ่น (และของโลก) ไม่คล้อยจองกับสินค้าที่ประเทศไทยมีความชำนาญในการผลิต จากการตรวจดูทางด้านข้อมูลของการนำสินค้าขาเข้าของญี่ปุ่น ทำให้เราทราบถึงสิ่งที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งก็คือ การนำสินค้าขาเข้าจากไทยของญี่ปุ่น เจริญน้อยกว่าการนำสินค้าเข้าทั้งหมดของสินค้านามูลฐานเหล่านี้ (ตามตาราง ๒.๖) อันนี้จะเห็นได้ในสัดส่วนที่ลดลงของสินค้าขาเข้าของญี่ปุ่น รวมถึงผลิตผลสินค้าขาเข้าเหล่านี้จากประเทศไทยด้วย ดังนั้นการส่งสินค้าออกของไทยไปญี่ปุ่นจึงเป็นการตรงกันข้ามกับการส่งสินค้าออกของญี่ปุ่นไปยังไทย นั่นก็คือ ในเรื่องของอัตราความเจริญ ไทยส่งสินค้าออกไปญี่ปุ่นในอัตราที่สูงขึ้นมากกว่าสินค้าออกทั้งหมด แต่ยังคงน้อยกว่าประเทศคู่แข่งชั้นของไทยอื่น ๆ ที่ส่งสินค้าไปขายยังญี่ปุ่น ในขณะที่การส่งสินค้าออกของญี่ปุ่นไปยังประเทศไทย เพิ่มขึ้นน้อยกว่าการส่งสินค้าออกทั้งหมดของญี่ปุ่น แต่ก็เพิ่มมากกว่าที่ประเทศอื่น ๆ ส่งมาขายยังประเทศไทย.

เชิงอรรถบทที่ ๒

$$\begin{aligned} \bullet \quad d(T_i/T) / (T_i/T) &= d T_i/T_i - dT/T \\ &= \sum_c [(dT_{ic}/T_{ic}) (T_{ic}/T_i) - (dT_c/T_c) (T_c/T)] \end{aligned}$$

T = มูลค่าการค้าทั้งหมด

d = การเปลี่ยนแปลง

ตัวห้อย i (subscript) = การค้าสองฝ่าย

ตัวห้อย c = สินค้า

ในส่วนสุดท้ายของสมการในแต่ละเทอมจะเป็นอัตราการเจริญเติบโต (เช่น $d T_{ic}/T_{ic}$) คูณ

น้ำหนักโดยองค์ประกอบของสินค้า (เช่น T_{ic}/T_i)

- ๒ ในการอภิปรายของเราให้ตีbukเป็นสินค้าขั้นปฐม ซึ่งตีbukตามปกติแล้วจะจัดอยู่ในส่วนหนึ่งของ SITC 283 แต่ตั้งแต่กลางทศวรรษ ๑๙๖๐ ได้จัดอยู่ใน SITC 687 การที่จัดไว้ต่างกันเช่นนี้เนื่องมาจาก ได้มีโรงงานหลอมและถลุงตีbukและสินค้าตีbukที่ส่งออกก็ได้มีการผ่านกระบวนการผลิตมากขึ้น อัตราส่วนของมูลค่าขาออกของตีbuk (SITC 687) ต่อมูลค่าสินค้าขาออกทั้งหมดมีประมาณ ๑๐ เปอร์เซ็นต์ในระยะ ๒-๓ ปีที่แล้วมา ดังนั้นถ้าเรายังปล่อยให้การจัดอยู่ในลักษณะเดิม (SITC 283) สัดส่วนของอุตสาหกรรม (สินค้าขั้นปฐม) จะมากกว่า (น้อยกว่า) ในเปอร์เซ็นต์ที่แสดงไว้ในตาราง ๒.๔
- ๓ ยิ่งจำนวนของสินค้าชนิดต่าง ๆ ส่งออกไปน้อยลง ยิ่งทำให้มูลค่าของสินค้าที่ทำการค้าเหล่านี้กระจายออกไปมาก ซึ่งจะทำให้อัตราการรวมสินค้า (concentration ratio) เพิ่มขึ้น

บทที่ ๓

การขายสินค้าออกระหว่างไทยกับญี่ปุ่น

ในการอธิบายลักษณะและความเจริญเติบโตของการค้าสองฝ่ายนั้นมีปัจจัยบางอย่างที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการค้าที่แตกต่างกันมาก ซึ่งได้กล่าวถึงมาแล้วคือ ลักษณะของสินค้าและการแข่งขัน ซึ่งจะอธิบายในบทนี้และจะแสดงโดยข้อมูลทางด้านสถิติต่างๆ เพื่อศึกษาความเจริญเติบโตของการขายสินค้าออกระหว่างประเทศทั้งสองเปรียบเทียบกับ การขยายตัวของการส่งสินค้าเข้าทั้งหมดจากประเทศอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเราจะอธิบายการส่งสินค้าออกของไทยและญี่ปุ่นตามลักษณะของสินค้าและการแข่งขัน ก่อนเสนอผลการศึกษาวงจรเราจะอธิบายวิธีที่ใช้วิเคราะห์รวมทั้งปัจจัยสำคัญที่ทำให้มีการเปลี่ยนแปลง

ตามวิธีวิเคราะห์เราแบ่งอัตราความเจริญที่แท้จริง (A) ของสินค้าออก ออกเป็นส่วนต่อไปนี้

W = ปัจจัยของการเจริญเติบโตโดยเฉลี่ย (Average Growth Factor) ซึ่งเป็นแนวโน้มของการนำสินค้าเข้าของญี่ปุ่น (หรือสินค้าออกประเทศอื่น ๆ ไปยังญี่ปุ่น) วัดได้โดยอัตราความเจริญโดยเฉลี่ย ถ้าหากว่าการส่งสินค้าออกของไทยไปยังญี่ปุ่นเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วเท่ากับอัตรานี้ ก็แสดงว่าสัดส่วนของไทยในการนำสินค้าเข้าทั้งหมดของญี่ปุ่นจะรักษาระดับเดิม

C = อิทธิพลในองค์ประกอบของสินค้า (Commodity Compositional Effect) $C=(H-W)$ สินค้าออกของไทยโดยเปรียบเทียบแล้ว ส่วนใหญ่เป็นสินค้าที่ญี่ปุ่นมีอุปสงค์เพิ่มขึ้น เมื่อเป็นเช่นนั้นการส่งออกของสินค้าไทยดังกล่าวจึงไม่มีความสัมพันธ์กับโครงสร้างของการนำสินค้าเข้าของญี่ปุ่น ฉะนั้นเพื่อที่จะประเมินถึงอิทธิพลนี้ ให้ H เป็นอัตราความเจริญสมมติของการส่งสินค้าออกทั้งหมดไปญี่ปุ่น โดยวัดจากการสมมติว่าการส่งสินค้าออกทุกชนิดเพิ่มขึ้นเท่ากับความเร็วโดยเฉลี่ยของสินค้าเข้าทั้งหมดของญี่ปุ่น ผลต่างระหว่าง H กับ W จะแสดงถึงอิทธิพลขององค์ประกอบของสินค้าของไทย ซึ่งแตกต่างไปจากการนำสินค้าเข้าของญี่ปุ่น และอันนี้ก็คืออิทธิพลในองค์ประกอบ (compositional effect)

P = อิทธิพลในสัดส่วน (The Share Effect)

$P = (A - H) = (P_1 + P_2)$ H เป็นอิทธิพลขององค์ประกอบของสินค้าที่ดีหรือไม่ดี (ก็คือว่าอุปสงค์ของญี่ปุ่นคงที่หรือมีมากมาย) ขึ้นอยู่กับวิจารณ์ญาณ แต่ทว่าความเจริญเติบโตของสินค้าออก A โดยปกติจะแตกต่างจากอัตราที่ได้คาดหมายเอาไว้ ความเจริญเติบโตของสินค้าขาออกที่เพิ่มขึ้นนี้ หรือที่ว่าส่วนแตกต่างระหว่าง A กับ H จะแสดงว่าประเทศไทยจะสามารถที่จะขยายสินค้าขาออกแต่ละชนิด มากกว่าที่ประเทศอื่น ๆ ส่งสินค้าไปขายยังญี่ปุ่นหรือไม่ เนื่องจากว่าอิทธิพลอันนี้ได้แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในองค์ประกอบ ของสินค้าขาออกแต่ละอย่างในตลาดญี่ปุ่นที่เปลี่ยนแปลงไป อันนี้จึงได้รับการนิยามว่าอิทธิพลสัดส่วน และนิยามอย่างกว้าง ๆ ว่า อิทธิพลในการแข่งขัน

อิทธิพลสัดส่วนหรืออิทธิพลการแข่งขันที่ความเจริญของสินค้าขาออกได้รับอิทธิพลจากขนาดของสินค้าขาเข้าซึ่งสัดส่วนของไทยในสินค้าแต่ละชนิดเปลี่ยนแปลงไป แต่สัดส่วนอันนี้อาจจะเปลี่ยนในสินค้าที่เจริญอย่างรวดเร็วหรือเจริญช้าก็ได้ ดังที่อิทธิพลของสัดส่วนอาจจะแบ่งออกได้เป็น ๒ ส่วนย่อย ๆ ซึ่งอันหนึ่งวัดได้ด้วยมูลค่าเบื้องต้นของสินค้าขาเข้า และอีกส่วนหนึ่งวัดได้ด้วยการเปลี่ยนแปลงในมูลค่าเหล่านี้อันแรกให้นิยามว่า อิทธิพลสัดส่วนบริสุทธิ์ (P_1) และอันหลังอิทธิพลที่เกิดจากปฏิภิกิริยา (P_2)

ในการตรวจความเจริญของการส่งสินค้าขาออกทั้งสองฝ่ายก็จะเป็นประโยชน์ที่จะเปรียบเทียบในความเจริญที่แท้จริงของสินค้าขาออก (A) กับความเจริญโดยเฉลี่ย (W) เนื่องจากว่าส่วนแตกต่าง ($A - W$) ได้แสดงให้เห็นว่า (A) ได้แตกต่างจากแนวโน้มของโลกอย่างไร ส่วนแตกต่างน้อยอย่างที่เรารู้จักว่าการประกอบของการส่งสินค้าออก จึงเกี่ยวข้องกับอิทธิพลส่วนประกอบ และอิทธิพลสัดส่วน

ในการที่จะอธิบายถึงการประกอบการส่งสินค้าออกมีเหตุผลที่จะคาดได้ว่า อิทธิพลส่วนประกอบสินค้า ได้รับการกระทบกระเทือนจากสถานการณ์ภายนอก (หรือญี่ปุ่น) มากกว่าภายใน และจะเป็นตรงกันข้ามสำหรับอิทธิพลสัดส่วน^๒ องค์ประกอบสินค้าและการรวมตัวของการส่งสินค้าออกได้เปลี่ยนไปตามกาลเวลา แต่โดยทั่ว ๆ ไปแล้วจะค่อย ๆ เปลี่ยน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าปัจจัยต่าง ๆ ไม่สามารถที่จะหาร่องรอยได้ ดังนั้นอิทธิพลภายนอก (ได้แก่ อุปสงค์

ในสินค้าขาเข้าและนโยบายต่าง ๆ) ที่ดีต่อหรือไม่ดีต่อลักษณะของสินค้าขาออกของไทยจึงเป็นตัวกำหนดที่สำคัญของอิทธิพลส่วนประกอบ หรืออีกประการหนึ่งอิทธิพลสัดส่วน ได้แสดงฐานะของการแข่งขัน และประเทศนี้ ได้สนองอุปสงค์จากภายนอกได้มากหรือน้อยหรือไม่ หรือเป็นจำนวนเท่าไร อันจะแสดงให้เห็นถึงความกว้างขวางที่ประเทศจะทำการส่งเสริมหรือตัดทอน (โดยทางตรงหรือทางอ้อม) การส่งสินค้าขาออกของประเทศโดยนโยบายที่เหมาะสม มีปัจจัยหลายประการที่เกี่ยวข้องกันกับการแข่งขัน ซึ่งไม่เพียงแต่ตัวแปรทางราคาเท่านั้นยังรวมถึงตัวแปรที่ไม่ใช่ราคาด้วยเช่นคุณภาพของผลิตภัณฑ์ ความรวดเร็วของการขนส่ง การจัดการทางเรื่องการเงิน เป็นต้น^๓

การอรรถธิบายที่จะกล่าวถึงกรณีลักษณะของการส่งสินค้าขาออกคงที่ แต่ทว่าก็มีประโยชน์ที่จะชี้ให้เห็นถึงอิทธิพลต่าง ๆ ในโครงสร้างระยะสุดท้ายโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้าง^๔ เราอาจจะหาข้อยุติเกี่ยวกับลักษณะที่เปลี่ยนไปในเรื่องของอิทธิพลในโครงสร้างของสองระยะเวลา ในการที่จะหาอิทธิพลเหล่านี้ เราใช้ข้อมูลการส่งสินค้าขาเข้าของญี่ปุ่น (จากประเทศไทย) เป็นการส่งสินค้าขาออกของประเทศไทย ไปยังประเทศญี่ปุ่น เราวัดบทบาททางค่านไทยโดยพิจารณาการดำเนินงานของไทยวัดในเชิงของสินค้า สินค้าตาม SITC ที่ใช้ตัวเลข ๓ ตำแหน่ง ในขณะที่ของญี่ปุ่นได้วัดสินค้าตามการกระจายของอุตสาหกรรมของธนาคารแห่งประเทศไทย ซึ่งผลแสดงได้ดังนี้

๓.๑ ผลของการส่งสินค้าขาออกของไทย

ตาราง ๓.๑ ได้แสดงโดยย่อถึงปัจจัยทั้งภายในและภายนอกที่ได้มีส่วนในการสร้างความเจริญเติบโตให้แก่การส่งสินค้าขาออกของไทยไปยังญี่ปุ่นอย่างไรบ้าง ผลต่อสินค้าขั้นมูลฐาน และต่อผลิตภัณฑ์ทางอุตสาหกรรมก็ได้มีการแสดงในที่นี้ด้วย เช่นเดียวกันกับที่ได้แสดงไว้ในบทที่แล้วมาว่าการขยายตัวของการส่งสินค้าขาออกของไทยนั้น สินค้าขั้นมูลฐานมีส่วนสำคัญเป็นอย่างมาก จากผลสะท้อนอันนี้เอง มูลค่า และลักษณะของผลของการขยายตัวของการส่งสินค้าขาออกทั้งหมดจึงมีสภาพคล้าย ๆ กันกับการส่งสินค้าขาออกของสินค้าขั้นมูลฐาน

จากผลการคำนวณนี้เอง จากตารางจะแสดงให้เห็นถึงการคิดเป็น ๒ ระยะ โดยระยะแรกมีฐานจากโครงสร้างของการส่งสินค้าขาออกในระยะ ปี ค.ศ. ๑๙๖๒ ถึง ๑๙๖๓ และอีกระยะหนึ่งคือจากปี ค.ศ. ๑๙๖๑ ถึง ๑๙๖๒ นอกจากจะกล่าวเป็นอย่างอื่นแล้วการวิเคราะห์จะ

ตาราง ๓.๑
การส่งสินค้าออกของไทยไปยังญี่ปุ่น ตั้งแต่ ๑๙๖๒-๖๓ ถึง ๑๙๗๑-๗๒ (เปอร์เซ็นต์)*

	อัตราความเจริญของการส่งสินค้าออกรายปี (A)	อิทธิพลของความเจริญเติบโตโดยเฉลี่ย (W)	อิทธิพลในองค์ประกอบของสินค้า (C)	อิทธิพลในสัดส่วน			การส่งสินค้าออก (A-W)
				รวม (P)	อย่างเดี่ยว (P ₁)	ปฏิกริยารวม (P ₂)	
๑. โครงสร้างส่งสินค้าออกในปี ๑๙๖๒-๖๓							
เป็นฐาน อัตราการเจริญเติบโตรายปี, เฉลี่ยเบื้องต้น (อัตราสะสม)							
๑. สินค้าปฐม	๑๕.๕ (๑๑.๕)	๒๕.๕ (๑๑.๕)	- ๒๑.๕	๑๕.๕	๕.๒	๖.๓	- ๖.๕
๒. สินค้าอุตสาหกรรม	๒๓๗.๐ (๔๑.๓)	๗๔.๒ (๒๕.๕)	- ๕๐.๖	๒๑๕.๕	๒๐.๒	๑๕๕.๒	๑๖๓.๗
๓. รวม	๒๒.๓ (๑๓.๐)	๓๐.๗ (๑๕.๕)	- ๒๖.๗	๑๗.๒	๕.๓	๗.๕	- ๗.๕
อัตราส่วนของสินค้าออกที่เพิ่มขึ้น							
๔. สินค้าปฐม	๑๐๐.๐	๑๓๓.๓	- ๑๓๓.๓	๗๕.๗	๔๗.๑	๓๒.๖	- ๓๓.๓
๕. สินค้าอุตสาหกรรม	๑๐๐.๐	๓๑.๒	- ๒๑.๓	๕๐.๑	๗.๕	๗.๖	๖๗.๗
๖. รวม	๑๑๕.๐	๑๓๗.๑	- ๑๑๕.๖	๗๑.๕	๕๑.๖	๓๕.๗	- ๓๗.๑
๒. โครงสร้างการส่งสินค้าออกในปี ๑๙๗๑							
-๗๒ อัตราการเจริญเติบโตรายปี, เฉลี่ยเบื้องต้น (อัตราสะสม)							
๗. สินค้าปฐม	๗.๑	๗.๗	- ๕.๐	๓.๓			๐.๗
๘. สินค้าอุตสาหกรรม	๑๐.๖	๕.๗	๐.๑	๐.๕			๐.๕
๙. รวม	๗.๕	๗.๒	- ๓.๗	๓.๘			๐.๗
อัตราส่วนของสินค้าออกที่เพิ่มขึ้น							
๑๐. สินค้าปฐม	๑๐๐.๐	๑๑๐.๐	- ๕๗.๒	๕๖.๒			- ๕๐.๐
๑๑. สินค้าอุตสาหกรรม	๑๐๐.๐	๕๑.๐	๐.๕	๗.๕			๕.๐
๑๒. รวม	๑๐๐.๐	๑๑๐.๐	- ๕๑.๗	๕๑.๖			- ๕๐.๐

* จากผลที่ปรากฏได้มาจากการคำนวณแบบใช้ตัวเลข ๓ ตำแหน่งของ SITC ต่าง ๆ ของสินค้าเข้าของญี่ปุ่นจากประเทศไทย ซึ่งมีประมาณหนึ่งในสามของสินค้าเข้าระยะก่อนทั้งสิ้น โดยใช้ข้อมูลระยะกัน หรือระยะบิกดลยอย่างใดอย่างหนึ่ง การคำนวณรายการทั้งสองนี้ (๑ และ ๒) โดยใช้มูลค่าสมมติขึ้นใช้อัตราการขยายการส่งสินค้าเข้าของญี่ปุ่น ตั้งแต่ ๑๙๖๒-๖๓ ถึง ๑๙๗๑-๗๒ การใช้วิธีการเปลี่ยนค่าไปเป็นอัตราการเจริญเติบโตโดยเฉลี่ย ให้ค่ารวมเรื่องเหล่านี้

ใช้ข้อมูลในระยะแรกเป็นฐาน ตามที่ได้อธิบายไว้ในตารางการคำนวณเหล่านี้มาตรฐานที่ใช้ในการเปรียบเทียบการส่งออกของไทยอันนี้ไม่ใช่การส่งออกเข้าทั้งหมด แต่เป็นเพียงส่วนหนึ่งของสินค้าเข้าของญี่ปุ่นหรือเป็นสินค้าเข้าที่ญี่ปุ่นส่งเข้ามาจากประเทศไทย เหตุผลก็คือว่าประเทศไทยส่งออกแต่เพียงสินค้าบางอย่างเท่านั้น ฉะนั้นจึงมีความหมายมากกว่าที่จะเปรียบเทียบการกระทำกับโครงสร้างของไทย ซึ่งส่งสินค้าที่คล้าย ๆ กันเหล่านี้ไปยังญี่ปุ่น

ประการแรกเราจะกล่าวถึงการส่งออกทั้งหมด การดำเนินการเกี่ยวกับการส่งออกสินค้าออกมีประเด็นที่น่าสนใจในตารางก็คือ การนำสินค้าเข้าของญี่ปุ่นได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วซึ่งเป็นเหตุหนึ่งที่มีส่วนช่วยในการเพิ่มสินค้าออกของไทย ไปยังญี่ปุ่น ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่าอิทธิพลจากปัจจัยการเจริญเติบโตโดยเฉลี่ย (W) ทำให้การส่งออกของไทยได้เพิ่มขึ้นในอัตราที่น่าพอใจ คือโดยเฉลี่ยประมาณปีละ ๒๒.๓ เปอร์เซ็นต์ (อัตราสะสม ๑๓ เปอร์เซ็นต์) แต่อย่างไรก็ดี อัตรา (A) ยังต่ำกว่าอัตราโดยเฉลี่ย (A-W) ๘.๕ เปอร์เซ็นต์ ดังนั้น จึงทำให้อัตราส่วนในสินค้าออกของไทยต่ออัตราการนำสินค้าเข้าทั้งหมดของญี่ปุ่นลดลง

ที่เห็นได้ชัดในลักษณะการส่งออกที่ไม่ดีขึ้นนี้ ได้แสดงถึงค่าของอิทธิพลในองค์ประกอบของสินค้า (C) มีลักษณะที่ตรงกันข้ามกันอย่างมากมายกับค่าเป็นบวกของค่าอิทธิพลในสัดส่วน (P) การส่งออกเข้าของญี่ปุ่นได้มีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ขัดกับโครงสร้างการส่งออกของไทย จึงทำให้การขยายตัวในการส่งออกของไทยช้าลง นั่นก็คือสินค้าออกส่วนใหญ่ของไทย จะมีลักษณะเป็นสินค้าที่ญี่ปุ่นส่งเข้าไปน้อย ถ้ามองถึงสินค้าออกทั้งหมดซึ่งวัดได้ในระยะตอนต้น อิทธิพลในองค์ประกอบของสินค้า (The unfavorable commodity compositional effect) ที่ไม่เป็นที่น่าพึงพอใจนี้ ทำให้อัตราการเจริญเติบโตในการส่งออกของไทยน้อยไป ๒๖ เปอร์เซ็นต์ต่อปี (เป็นอัตราสะสมประมาณ ๑๕ เปอร์เซ็นต์)

บางท่านอาจจะสงสัยว่า อิทธิพลในองค์ประกอบของสินค้าที่ไม่เป็นที่น่าพึงพอใจอันนี้ (The unfavorable commodity compositional effect) เป็นผลเนื่องมาจากสินค้าเป็นสินค้าขั้นปฐม และสินค้าประเภทอุตสาหกรรม เพราะส่วนใหญ่มักจะเชื่อว่าที่เกิดปัญหาการส่งออกก็เพราะสินค้าอุตสาหกรรมส่งออกขยายตัวได้เร็วกว่าสินค้าขั้นปฐมส่งออก แต่ที่น่า

แปลกใจก็คืออิทธิพลนี้มีผลต่อสินค้าออกชั้นปฐมมากกว่าต่อสินค้าออกทั้งหมด จากผลกระทบอันนี้ทำให้การส่งสินค้าขาออกประเภทสินค้าชั้นปฐมได้ลดลงถึง ๒๑ เปอร์เซ็นต์ต่อปี (อัตราสะสม ๑๓ เปอร์เซ็นต์) นั่นก็คือถ้าคิดเฉพาะสินค้าชั้นปฐม แต่เพียงประเภทเดียวกันก็ให้เห็นถึงลักษณะในการส่งสินค้าขาเข้าของญี่ปุ่นว่า ไม่เหมาะสมต่อลักษณะการส่งสินค้าขาออกของไทย จากอิทธิพลที่ทำให้เกิดผลเสียนี้ แสดงว่าปัญหาในการเพิ่มการส่งสินค้าขาออกเป็นเรื่องที่ยากมาก ทั้งนี้ก็เพราะเป็นผลกระทบที่เกิดจากอิทธิพลจากปัจจัยทางเศรษฐกิจและปัจจัยอื่นจากญี่ปุ่นมากกว่าทางด้านของไทย

ผลกระทบที่ไม่น่าพึงพอใจอันนี้ ไม่ใช่เป็นปัญหาเฉพาะของการส่งสินค้าขาออกของไทย ไปยังญี่ปุ่นเท่านั้น แต่ทว่าเป็นปัญหาของการส่งสินค้าขาออกของไทย ไปยังตลาดอื่น ๆ ในโลก ซึ่งโดยแท้จริงแล้วอิทธิพลของการเจริญเติบโตโดยเฉลี่ย (Average growth effect) ของประเทศญี่ปุ่นมีมากกว่าของโลกทั้งในสินค้าทั้งหมดและโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสินค้าชั้นปฐม จึงเป็นเหตุผลที่สำคัญในการขยายการส่งสินค้าขาออกของไทยไปยังญี่ปุ่นมากกว่าที่จะไปในประเทศอื่น ๆ ของโลก^๖

เมื่อเรามองดูอิทธิพลในองค์ประกอบ (The compositional effect) ซึ่งเป็นตัววัดโครงสร้างของการส่งสินค้าขาออกในระยะปลาย ๑๙๗๑ - ๗๒ เราก็มองเห็นได้ว่าลักษณะของการส่งสินค้าขาออกดีขึ้น ถึงแม้ว่าจะมีผลในทางลบอยู่ก็ตาม ตัวอย่างเช่น ทำให้การส่งสินค้าขาออกของไทยน้อยไป ๔ เปอร์เซ็นต์ต่อปี ซึ่งเปรียบเทียบกับ ๒๖ เปอร์เซ็นต์ในระยะตอนต้น (ดูตาราง ๓.๑) หรืออีกนัยหนึ่งก็คือในปีเหล่านี้โครงสร้างการส่งสินค้าขาออกของไทยได้เปลี่ยนไปเป็นลักษณะที่คล่องจงกับการนำสินค้าขาเข้าของญี่ปุ่นมากขึ้น

ในทางตรงกันข้ามกับอิทธิพลในองค์ประกอบที่ไม่น่าพึงพอใจอันนี้ อิทธิพลของสัดส่วน หรืออิทธิพลการแข่งขันเป็นที่น่าพึงพอใจมาก ตามที่ได้กล่าวถึงไว้แล้วว่าค่าของอิทธิพลในสัดส่วนที่เป็นบวก (หรือลบ) ก็ตาม เป็นเครื่องวัดถึงความเจริญเติบโตของการส่งสินค้าขาออกของไทยในสินค้าแต่ละประเภทได้มากกว่า (น้อยกว่า) อัตราความเจริญเติบโตของการนำสินค้าขาเข้าของญี่ปุ่นในแต่ละชนิด การส่งสินค้าขาออกของไทยได้เพิ่มขึ้นถึง ๑๘ เปอร์เซ็นต์ต่อปี (อัตราสะสม ประมาณ ๑๐ เปอร์เซ็นต์) เนื่องจากอิทธิพลในสัดส่วนนี้เอง หรือประมาณ ๘๐ เปอร์เซ็นต์ของปริมาณการส่งสินค้าขาออกทั้งหมดได้เพิ่มขึ้น เนื่องมาจากอิทธิพลอันนี้ อิทธิพลในสัดส่วนได้หักลบอิทธิพล อิทธิพลในส่วนประกอบของสินค้าอันไม่น่า

พอใจไปอย่างมากแล้วก็มีอิทธิพลในการทำให้การส่งออกสินค้าออกได้เจริญเติบโตไปเรื่อย ๆ เหมือน ๆ กับที่ทำให้มีความเจริญเติบโตมาแล้ว นั่นก็คือ ถึงแม้ว่าจะมีอิทธิพลในสินค้าที่ไม่น่าพึงพอใจก็ตามแต่ความสามารถของไทยที่จะสนองตอบในอุปสงค์ของการส่งออกสินค้าของญี่ปุ่นได้ทันช่วงที่ หรือการเพิ่มในสัดส่วนของตลาดของพ่อค้าต่าง ๆ ก็น่าจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความเจริญเติบโตในการส่งออก เป็นเรื่องที่น่าสนใจที่จะมองถึงค่าของอิทธิพลร่วมกัน ซึ่งประมาณครึ่งหนึ่งของอัตราส่วนทั้งหมด หรือของอิทธิพลของการแข่งขันได้แสดงถึงความสำเร็จของไทยในการเจริญขึ้น (ลดน้อยลง) ของสินค้าออกอย่างรวดเร็ว (ช้า ๆ) ในรายการสินค้าบางอย่าง

จะเห็นได้ว่าค่าของอิทธิพลในสัดส่วนมีค่าเป็นบวกในสินค้าเกือบทุกชนิด แต่ในระหว่างสินค้าขึ้นปรุ้มด้วยกัน มีสินค้าประเภท ปลา ข้าวโพค ผัก น้ำตาล ยาง ไม้ (SITC 242) และปอ ที่มีส่วนทำให้เกิดค่าของอิทธิพลในสัดส่วนต่อการส่งออกสินค้าออกทั้งหมดมีค่าที่สูง ญี่ปุ่นได้เพิ่มการส่งออกเข้าประเภท ปลา และ ผักจากตลาดโลกอย่างรวดเร็วในขณะที่การส่งออกเข้าประเภทอื่น ๆ เช่น ยาง ปอ อยู่ในสภาพคงตัว แต่ทว่าสินค้าเหล่านี้แต่ละอย่างซึ่งเป็นสินค้าที่ไทยส่งออกไปยังญี่ปุ่น ได้เจริญขึ้นมากกว่าที่ญี่ปุ่นได้นำเข้าจากประเทศอื่น ๆ อย่างไรก็ตามมีสินค้าบางอย่างที่ประเทศไทยไม่สามารถรักษาอัตราการส่งออกได้ เช่น ข้าว หนังสัตว์ ไม้ (SITC 243) น้ำมันพืช ถั่ว และเมล็ดผลไม้ (SITC 221) เป็นต้น ซึ่งไทยเราไม่สามารถที่จะส่งเป็นสินค้าออกเพื่อสนองตอบอุปสงค์ของญี่ปุ่นได้ ในกรณี ข้าว อุปสงค์ของญี่ปุ่นในการนำเข้าประเทศได้ลดลงอย่างมากมาย แต่ทว่าอัตราการส่งออกข้าวออกไปยังญี่ปุ่นได้ลดลงมากกว่านั้นเสียอีก

ถ้าหันมาดูการวิเคราะห์ในเรื่องของการส่งออกประเภทสินค้าอุตสาหกรรม อัตราการส่งออกประเภทนี้ออกได้เจริญเติบโตขึ้นอย่างเห็นได้ชัด จึงไม่เป็นที่น่าแปลกใจเลยว่า ปัจจัยของแนวโน้มโดยเฉลี่ย W ที่สูงถึง ๗๔ เปอร์เซ็นต์ (อัตราสะสมประมาณ ๒๕ เปอร์เซ็นต์) ได้มีบทบาทต่อการขยายตัวการส่งออกมากกว่าในกรณีสินค้าขึ้นปรุ้มต่าง ๆ การขยายตัวของสินค้าออกประเภทอุตสาหกรรมมีอัตราสูงถึง ๒๐๐ เปอร์เซ็นต์ต่อปี (อัตราสะสมประมาณ ๔๐ เปอร์เซ็นต์) ซึ่งมากกว่าแนวโน้มโดยเฉลี่ย และถึงแม้อิทธิพลในองค์ประกอบจะไม่เป็นที่น่าพอใจ แต่ก็ไม่เลวเท่าอิทธิพลในกรณีสินค้าขึ้นปรุ้ม สำหรับอิทธิพลทางการแข่งขันมีความสำคัญมาก คือมีส่วนถึง ๙๐ เปอร์เซ็นต์ ในการเพิ่มของสินค้าออกประเภทอุตสาหกรรม

อย่างไรก็ดี ตัวเลขที่อธิบายถึงผลกระทบเหล่านี้ อาจทำให้เข้าใจผิดได้ เนื่องจากเราได้วัดจากโครงสร้างของการส่งสินค้าขาออกในระยะต้นของ ๑๙๖๒-๖๓ ซึ่งมีสินค้าประเภทอุตสาหกรรมน้อยมาก เหตุนี้เองการคำนวณที่ใช้ฐานในระยะต้นจึงทำให้อิทธิพลในสัดส่วนมีค่าสูงเกินไป ดังนั้นในเรื่องของสินค้าประเภทอุตสาหกรรมโดยเฉพาะก็ตี จะเป็นการดีกว่าถ้าจะดูถึงอิทธิพลอันที่แล้วก็ให้ดูในระยะของโครงสร้างตอนปลาย ถ้าเราได้ปฏิบัติเช่นนี้แล้ว (ซึ่งก็ได้แสดงไว้ในตาราง) เราจะมองเห็นภาพที่แตกต่างออกไป อิทธิพลในองค์ประกอบจะมีค่าเพียงเล็กน้อยแต่จะไม่มีค่าติดลบอีกต่อไป ปัจจัยของการเจริญเติบโตโดยเฉลี่ย (W) จะมีค่าถึงประมาณ ๙๐ เปอร์เซ็นต์ของการเพิ่มขึ้นของการส่งสินค้าขาออกประเภทอุตสาหกรรม อิทธิพลในสัดส่วน หรืออิทธิพลการแข่งขันที่น่าพึงพอใจนี้จะพบว่าจะไม่มียุทธผลมากเหมือนกับการคิดคำนวณในชุดแรก

ถึงแม้ว่าการส่งสินค้าประเภทอุตสาหกรรมออกได้เจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว และจะขยายตัวได้อีก ตลอดจนการแข่งขันอยู่ในลักษณะที่เข้มแข็งพร้อมทั้งอุปสงค์ของญี่ปุ่นต่อสินค้าไทยนี้ก็มีส่วนช่วยให้การส่งสินค้าขาออกได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว แต่สินค้าขาออกประเภทอุตสาหกรรมก็ยังเป็นส่วนน้อย ฉะนั้นประเทศไทยก็ยังต้องพึ่งในสินค้าขั้นปฐมและสินค้าขั้นปฐมสำเร็จรูป (processed primary commodities) เหมือนที่เป็นอยู่ต่อไป ฉะนั้นนโยบายของรัฐบาลและความพยายามที่จะแก้ไขความลำเอียงในทางที่ไม่ชอบต่อสินค้าขาออกขั้นปฐมและเพิ่มผลิตผลทางด้านเกษตรซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมาก ก็อาจจะเป็นเครื่องมือทำให้การส่งสินค้าขาออกได้ขยายตัวเป็นอย่างดี

การส่งสินค้าออกจะขยายตัวเร็วหรือช้า มากน้อยแค่ไหน มิใช่ขึ้นอยู่กับเฉพาะความสามารถในการแข่งขันเท่านั้น แต่ยังขึ้นอยู่กับนโยบายทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่น และปัจจัยต่างๆ ที่จะส่งเสริมหรือจำกัดการขยายตัวของ การส่งสินค้าขาเข้าของญี่ปุ่น นโยบายที่จะไม่จำกัดขอบเขตการนำสินค้าเข้าของญี่ปุ่นเมื่อเร็ว ๆ นี้ ทำให้การส่งสินค้าเข้าประเภทสินค้าขั้นปฐมได้เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นเหตุผลอันสำคัญที่ทำให้การส่งสินค้าขาออกของไทยและประเทศอื่น ๆ ไปญี่ปุ่นได้เจริญขึ้นอย่างรวดเร็วมากกว่าที่จะส่งสินค้าไปยังประเทศอื่น ๆ ถึงแม้ว่าเหตุการณ์จะเป็นเช่นนี้ก็ตาม แต่ก็ยังมีปัจจัยที่สำคัญอีกหลายประการซึ่งทำให้อุปสงค์ของญี่ปุ่นในสินค้าขาออกของไทยบางอย่างต้องซึบเข้าไป และทำให้อิทธิพลในองค์ประกอบของสินค้ามีผลไม่ดีต่อสินค้าของไทย สินค้าบางอย่างเช่น ยางธรรมชาติ จะมีการแข่งขันเป็นอย่างมากจากยาง

เตรียม นโยบายทางการเกษตรกรรมของญี่ปุ่นและการที่จะปกป้องสินค้าทางการเกษตรกรรมภายในประเทศ การเรียกเก็บภาษีศุลกากรเพิ่มสูงตามระดับการผลิตและสิ่งกีดขวางอย่างอื่นเป็นข้อกีดกันการขยายตัวของ การส่งออกของ ไทย

อิทธิพลในองค์ประกอบของสินค้า ของการส่งออกของ ไทยไปยังญี่ปุ่นนั้นเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับนโยบายการพาณิชย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายการค้าของญี่ปุ่น ญี่ปุ่นจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อนโยบายการขยายตัวของ การส่งออกของ ไทย และของประเทศ อาเซียนอื่น ๆ ซึ่งญี่ปุ่นเองได้มีนโยบายการค้าที่เข้มงวดมาแล้วในอดีต^๗ ถึงแม้การเข้มงวดของการนำเข้าสินค้าของญี่ปุ่นได้ลดลงเป็นอย่างมากในสองสามปีที่แล้วมาก็ตาม ประเทศไทยก็ยังมีเหตุผลที่จะไม่พอใจ คือ โครงสร้างของลักษณะการปกป้องก็ยังเป็นอุปสรรคต่อการขยายตัวของประเทศกำลังพัฒนาเช่นประเทศไทยอยู่มาก ในที่นี้เรายังไม่คำนวณผลของนโยบายการค้าของญี่ปุ่น แต่จะกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงเมื่อเร็ว ๆ นี้ต่อไป

ถึงแม้ว่าญี่ปุ่นจะผ่อนคลายการเข้มงวดในการให้สินค้าเข้ามีเสรีมากยิ่งขึ้น ตั้งแต่ระยะตอนต้นของทศวรรษ ๑๙๖๐ เป็นต้นมาก็ตาม แต่อิสรภาพทางการค้าเช่นนี้ก็อยู่ในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป และไม่ค่อยประสบความสำเร็จจนกระทั่งปลายทศวรรษ ๑๙๖๐ เพื่อเป็นการตอบสนองของปฏิกิริยาจากภายนอก และการที่ญี่ปุ่นเองก็มีดุลการชำระเงินเกินดุลเป็นจำนวนมาก จึงได้มีการลดความเข้มงวดในการส่งออกสินค้าเข้าอย่างสำคัญ ในอดีตที่แล้วมาญี่ปุ่นมีโควตาสำหรับสินค้าเข้าเกือบทุกชนิด และถึงแม้ในปี ค.ศ. ๑๙๖๙ ก็ยังมีโควตาถึง ๑๒๐ รายการ ในเดือนเมษายน ค.ศ. ๑๙๗๒ จำนวนโควตาได้ลดลงเหลือเพียง ๓๓ รายการเท่านั้นเอง (ดูใน BTN ตัวเลข ๔ หลัก มี ๒๔ รายการเกี่ยวกับสินค้าทางด้านการเกษตรกรรม ถ่านหินหนึ่ง และสินค้าอุตสาหกรรม ๘ รายการ) และมีการลดลงไปอีกเหลือเพียง ๓๐ รายการในเดือนตุลาคม ๑๙๗๓

นอกจากโควตาที่เข้มงวดและอุปสรรคอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวกับภาษีศุลกากรแล้ว นโยบายภาษีศุลกากรก็ยังมีความสำคัญในการกำหนดสินค้าเข้าของญี่ปุ่น ตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๖๗ เป็นต้นมา นโยบายการค้าของญี่ปุ่นจะใช้นโยบายลดภาษีศุลกากรและอัตราภาษีโดยเฉลี่ยที่ปรากฏอยู่ลดลงต่ำมาก (ค.ศ. ๑๙๗๐ อัตราภาษีศุลกากร ๒๐ % และอัตรา ๘-๑๐ % ในปัจจุบัน) ซึ่งอาจจะเปรียบเทียบได้กับภาษีศุลกากรของประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศต่าง ๆ ในกลุ่มตลาดร่วม นอกจากนี้แล้วในเดือนสิงหาคม ค.ศ. ๑๙๗๑ ญี่ปุ่นก็ได้ใช้นโยบายเช่นเดียวกับ

ประเทศอื่น ๆ เช่น ประเทศกลุ่มตลาดร่วม และประเทศออสเตรเลีย คือมีการจัดตามแบบที่มีการเลือกปฏิบัติก่อนหลังเพื่อที่จะได้มีสินค้าเข้าจากประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลาย แต่หลังจากการลดหย่อนความเข้มงวดในโควตาสินค้านำเข้าอันนี้ ทำให้อุปสรรคเกี่ยวกับการใช้ภาษีศุลกากร และลักษณะระบบภาษีศุลกากรมีความสำคัญขึ้นมา

ถึงแม้ว่าจะได้มีการลดความเข้มงวดของการส่งสินค้าเข้าจากต่างประเทศแล้วก็ตาม แต่ก็ยังมีข้อบังคับต่าง ๆ อยู่อีก คือ ประการแรกการนำสินค้าเกษตรเข้ามาในประเทศญี่ปุ่นซึ่งเคยกำหนดโควตาอยู่เดิมก็ยังใช้ระบบการกำหนดโดยโควตาต่อไปอีก^๕ ประการที่สอง ความเข้มงวดทางการค้าก็ยังอยู่ในระดับสูงกว่าระดับที่ใช้ในนโยบายภาษีศุลกากร อัตราภาษีศุลกากรจะเพิ่มขึ้นตามระดับขั้นของการผลิตสินค้าอุตสาหกรรม ซึ่งอัตราภาษีจะต่ำสำหรับสินค้าที่ผ่านขบวนการผลิตน้อย และจะเก็บภาษีในอัตราที่สูงสำหรับสินค้าที่ใช้ขบวนการผลิตหลายขั้นตอนหรือสินค้าสำเร็จรูป อัตราภาษีศุลกากรสำหรับสินค้าทางเกษตรกรรมจะเป็นอัตราที่สูงและจะเพิ่มขึ้นในอัตราที่สูงกว่าสินค้าอุตสาหกรรม ดังนั้น การกีดกันจึงเป็นการใช้นโยบายต่อสินค้านำเข้าต่าง ๆ เหล่านี้ เช่นพวกอาหารสำเร็จรูป และสินค้าพวกที่ต้องใช้แรงงานเป็นจำนวนมากในการผลิต ซึ่งประเทศไทยมีแนวโน้มที่จะได้เปรียบทางการค้าในเชิงเปรียบเทียบ (comparative advantage) ประการสุดท้ายถึงแม้ว่าจะนำนโยบายการเลือกปฏิบัติทางภาษีศุลกากรเป็นพิเศษมาใช้กับการนำสินค้าเข้าจากประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลาย ซึ่งเป็นขั้นแรกในการส่งเสริมสินค้าเข้าจากประเทศเหล่านี้ก็ตาม ผลประโยชน์ที่ประเทศเหล่านี้จะได้รับก็น้อยมาก ทั้งนี้เป็นเพราะสินค้าเหล่านี้มีจำนวนไม่มากนัก และขอบเขตของโควตาก็มีน้อยมาก

๓.๒ ผลของการส่งสินค้าออกของญี่ปุ่น

ในบทที่ ๒ เราได้พูดถึงแบบอย่างและลักษณะของสินค้าเข้าของไทยจากญี่ปุ่น เราถือว่าสินค้าเข้าเหล่านี้ก็คือสินค้าออกของญี่ปุ่น ดังนั้น เราจึงจะประเมินผลสินค้าออกของญี่ปุ่น (วิเคราะห์เป็นลักษณะเดียวกันกับการส่งสินค้าออกของไทยไปญี่ปุ่น) ที่จะกล่าวนั้นก็คือ อะไรเป็นสาเหตุที่ทำให้การส่งสินค้าออกของญี่ปุ่นได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว และเพื่อการเปรียบเทียบจะกล่าวถึงผลการเจริญเติบโตของการส่งสินค้าออกของ ๓ ประเทศ คือ สหรัฐอเมริกา เยอรมนีตะวันตก และสหราชอาณาจักร และประเทศอื่น ๆ ที่รวมตัวกันเป็นกลุ่ม

ข้อสรุปเหล่านี้อยู่ในตาราง ๓.๒ ซึ่งได้แสดงให้เห็นถึงกิจการของการส่งสินค้าออกของประเทศเหล่านี้ในการผลิตสินค้าทั้งหลาย ซึ่งประกอบด้วยสินค้า ๕๐ รายการ (ดูในภาค

ผนวกตาราง ๒.๒) ซึ่งสินค้าขาออกของไทยได้เจริญขึ้นในอัตราเฉลี่ย ๑๖.๙ เปอร์เซ็นต์ (อัตรา
 สหสม ๑๑.๓ เปอร์เซ็นต์ในปี ๑๙๖๒ ถึงปี ๑๙๗๐) คืออิทธิพลของการเจริญเติบโตโดยเฉลี่ย W)
 แต่สินค้าที่ส่งออกของญี่ปุ่นได้สูงถึงปีละ ๒๕ เปอร์เซ็นต์ต่อปี (อัตราสหสม ๑๕ เปอร์เซ็นต์) ซึ่ง
 มากกว่าอิทธิพลโดยเฉลี่ยถึง ๘ เปอร์เซ็นต์ต่อปี (A-W) เนื่องจากผลของความแตกต่างในการ
 เจริญเติบโตอันนี้ทำให้อัตราส่วนของญี่ปุ่นในการนำสินค้าเข้าทั้งหมดของไทยได้เพิ่มขึ้น จาก
 ๒๙ เปอร์เซ็นต์ในปี ๑๙๖๒ เป็น ๓๗ เปอร์เซ็นต์ในปี ๑๙๗๐ กิจกรรมของการส่งสินค้าออกอันนี้
 ของประเทศต่างๆ ได้แสดงให้เห็นว่าประเทศญี่ปุ่น (และประเทศเยอรมันตะวันตก) ได้เพิ่มส่วน
 ในสินค้าเข้าของไทย โดยประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศสหราชอาณาจักรและประเทศอื่นๆ มี
 อัตราส่วนลดลง

ได้กล่าวไว้ตั้งแต่ตอนต้นแล้วว่า การที่จะอธิบายความเจริญเติบโตของการส่งสินค้า
 ขาออกของไทยจะต้องดูถึงการเปลี่ยนแปลงของส่วนของสินค้าต่างๆซึ่งก็มีความเกี่ยวพันที่จะต้อง
 ดูถึงลักษณะและองค์ประกอบของสินค้าเหล่านั้น ซึ่งเราจะเห็นได้อย่างชัดเจนในกิจการการส่ง
 สินค้าออกของญี่ปุ่น เมื่อเปรียบเทียบกับการส่งสินค้าเข้าจากประเทศอื่นมายังไทย ปรากฏว่า
 มีลักษณะสำคัญที่น่าจะกล่าวถึงคือ ความเจริญเติบโตของการส่งสินค้าขาออกของญี่ปุ่นมีผลเนื่อง
 มาจากอิทธิพลในองค์ประกอบของสินค้านั้นมีค่าเป็นลบ แต่ค่าของอิทธิพลในสัดส่วนหรืออิทธิพล
 ของการแข่งขันมีค่าเป็นบวก จากส่วนของค่าที่เป็นบวกและมีค่าดังกล่าวจะตรงกันข้ามกับกิจการ
 การส่งสินค้าขาออกของประเทศพัฒนาอื่นๆ จึงเป็นเรื่องที่น่าประหลาดใจว่าลักษณะความเจริญ
 ของอุปสงค์ในสินค้าเข้าของไทยโดยเฉลี่ยแล้ว มีผลไม่ดีต่อสินค้าขาออกของญี่ปุ่นเลย และ
 มีผลดีต่อประเทศพัฒนาอื่นๆ ซึ่งทั้งนี้ก็จะมีส่วนทำให้สินค้าส่งออกของญี่ปุ่นไปยังประเทศไทย
 น้อยไป ๒.๒ เปอร์เซ็นต์ต่อปี ในขณะที่สินค้าส่งออกจากประเทศพัฒนาอื่นๆ ได้เพิ่มขึ้นประ
 มาณ ๔ ถึง ๗ เปอร์เซ็นต์ต่อปี แต่อย่างไรก็ดี ลักษณะที่น่าพึงพอใจอันนี้มีได้เป็นผลทำให้
 การส่งสินค้าออกของญี่ปุ่นเสียหายแต่ประการใด ทั้งนี้ก็เพราะว่าค่าของอิทธิพลในการแข่งขัน
 หรืออิทธิพลในสัดส่วนของญี่ปุ่นมีมากพอที่จะลบล้างผลที่เป็นลบของอิทธิพลในองค์ประกอบ
 ของสินค้าได้จนกระทั่งทำให้มีกิจการการส่งสินค้าขาออกเป็นที่น่าพึงพอใจ ค่าของอิทธิพลใน
 สัดส่วนที่เป็นบวกของญี่ปุ่นอันนี้มีค่าเป็นลบในอิทธิพลดังกล่าวของประเทศอื่นๆ ที่เห็นได้ชัดก็
 คือ ประเทศสหราชอาณาจักร และประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งค่าของอิทธิพลในสัดส่วนมีค่า
 เป็นลบ และมากกว่าค่าของอิทธิพลในองค์ประกอบของสินค้า

ตาราง ๓.๒

การส่งสินค้าขาออกของญี่ปุ่นและประเทศอื่น ๆ ไปยังประเทศไทย ตั้งแต่ ๑๙๖๒ ถึง ๑๙๗๐ (เปอร์เซ็นต์)

ประเทศ	อัตราการเจริญเติบโตแท้จริง (Actual Growth) (A)	อิทธิพลของการเจริญ โดยเฉลี่ย (Average Growth Effect) (W)	อิทธิพลในองค์ประกอบของ สินค้า (Commodity Compositional Effect) (C)	อิทธิพลในสัดส่วน (Share Effect)			การส่งสินค้าออก (Export Performance) (A-W)
				รวม (P)	อย่างเดียว (Pure) (P ₁)	ปฏิสัมพันธ์ (Interaction) (P ₂)	
การส่งสินค้าขาออกทั้งหมดโดยใช้โครงสร้าง สินค้าขาออก ปี ๑๙๖๒ เป็นฐาน อัตราการเจริญเติบโต อัตราเบื้องต้น (อัตราสะสม)							
ญี่ปุ่น	๒๕.๑ (๑๔.๘)	๑๖.๘ (๑๑.๓)	๒.๒	๑๐.๔	๒.๖	๑.๘	๘.๒
สหรัฐ ฯ	๑๓.๒ (๘.๔)	๑๖.๘ (๑๑.๓)	๔.๓	- ๘.๐	- ๓.๔	- ๔.๖	- ๓.๑
เยอรมันตะวันตก	๒๒.๐ (๑๓.๖)	๑๖.๘ (๑๑.๓)	๖.๕	- ๑.๘	๐.๕	- ๑.๕	๕.๑
สหราชอาณาจักร	๑๒.๑ (๘.๘)	๑๖.๘ (๑๑.๓)	๕.๖	- ๑๐.๔	- ๒.๖	- ๑.๘	- ๔.๘
ประเทศอื่น ๆ	๑๒.๒ (๘.๕)	๑๖.๘ (๑๑.๓)	- ๓.๑	- ๑.๖	๐.๕	- ๑.๑	- ๔.๑
อัตราส่วนของสินค้าขาออกทวีเพิ่มขึ้น							
ญี่ปุ่น	๑๐๐.๐	๖๗.๐	- ๘.๖	๔๑.๖	๑๐.๓	๓๑.๓	๓๓.๐
สหรัฐ ฯ	๑๐๐.๐	๑๒๗.๗	๓๑.๑	- ๖๐.๔	- ๒๕.๕	- ๓๔.๕	- ๒๗.๑
เยอรมันตะวันตก	๑๐๐.๐	๗๖.๔	๓๑.๖	- ๘.๐	๐.๒	- ๘.๒	๒๓.๖
สหราชอาณาจักร	๑๐๐.๐	๑๓๕.๔	๔๖.๖	- ๘๖.๐	- ๒๑.๖	- ๖.๔	- ๓๕.๔
ประเทศอื่น ๆ	๑๐๐.๐	๑๓๗.๕	- ๒๕.๖	- ๑๒.๓	- ๑.๐	- ๑๑.๓	- ๓๗.๕

ตัวเลขนี้ได้จาก การส่งสินค้าเข้าของประเทศไทยทั้งหมดที่จัดเป็นหมวดหมู่ ๕๐ รายการ การวัดอิทธิพลของความเจริญเติบโตของการส่งสินค้าออกต่าง ๆ ที่เป็นผลจากสมมติ โดยใช้อัตราการขยายการส่งสินค้าเข้าใน ๕๐ รายการนี้ ตั้งแต่ปี ๑๙๖๒ ถึง ๑๙๗๐ การใช้วิธีการเปลี่ยนค่าไปเป็นอัตราความเจริญเติบโตให้ดูค่าที่แท้จริง

แหล่งที่มา : ภาคผนวกตาราง ๒.๒

ตาราง ๓.๓
การส่งออกของญี่ปุ่นและประเทศอื่น ๆ ไปยังประเทศไทยแยกเป็นกลุ่ม
สินค้าต่าง ๆ ตั้งแต่ ๑๙๖๒ ถึง ๑๙๗๐ (เปอร์เซ็นต์)

	อัตราความเจริญแห่งแรง (A)	อิทธิพลของประกอบของสินค้า (W)	อิทธิพลของความเจริญเติบโตโดยเฉลี่ย (C)	อิทธิพลในสัดส่วน			การส่งออกสุทธิ (AW)
				รวม (P)	อย่างเดียว (P ₁)	ปฏิภนโดยรวม (P ₂)	
โครงสร้างการส่งออกใช้ปี ๑๙๖๒							
เป็นฐาน อัตราความเจริญแห่งแรง							
อัตราเบื้องต้น (อัตราสะสม)							
สินค้าใช้สามปี							
ญี่ปุ่น	-๒.๘ (-๓.๒)	๒.๘	-๓.๑	-๒.๖	-๒.๕	-๐.๓	-๕.๖
สหรัฐฯ	๕.๐ (๓.๕)	๒.๘	๕.๒	-๓.๐	-๒.๕	-๐.๓	๑.๒
เยอรมันตะวันตก	๑๕.๒ (๑๐.๕)	๒.๘	๖.๘	๕.๘	๕.๐	๑.๘	๑๒.๕
สหราชอาณาจักร	๘.๕ (๗.๐)	๒.๘	๖.๗	-๐.๖	๑.๗	-๒.๓	๖.๒
ประเทศอื่น ๆ	๕.๘ (๕.๕)	๒.๘	๐.๕	๒.๖	๒.๖	*	๓.๐
สินค้าถาวร							
ญี่ปุ่น	๒๕.๖ (๑๕.๕)	๑๗.๐	๐.๑	๕.๕	๓.๗	๑.๘	๑๖.๖
สหรัฐฯ	๒๐.๘ (๑๓.๕)	๑๗.๐	-๑.๗	๕.๕	๒.๘	๒.๗	๓.๗
เยอรมันตะวันตก	๑๓.๕ (๕.๗)	๑๗.๐	-	-๕.๑	-๑.๕	-๒.๖	-๕.๑
สหราชอาณาจักร	๑.๕ (๑.๕)	๑๗.๖	-๑.๑	-๑.๕	-๖.๕	-๕.๕	-๑๖.๕
ประเทศอื่น ๆ	๑๕.๘ (๑๐.๓)	๑๗.๐	๑.๕	-๕.๖	-๒.๗	-๑.๘	-๓.๑
สินค้าระหว่างผลิตและวัตถุดิบ เพื่อแปรรูป							
เป็นสินค้าอุปโภคบริโภค							
ญี่ปุ่น	๓๕.๒ (๑๕.๕)	๒๗.๑	-๑.๗	๑๓.๖	๕.๗	๕.๒	๑๒.๑
สหรัฐฯ	๒๑.๗ (๑๓.๕)	๒๗.๑	-๒.๒	๓.๒	-๒.๗	-๐.๕	-๕.๕
เยอรมันตะวันตก	๓๑.๘ (๑๗.๑)	๒๗.๑	๕.๓	-๐.๖	๑.๕	-๑.๐	๕.๗
สหราชอาณาจักร	๑๗.๐ (๑๑.๕)	๒๗.๑	-๐.๒	-๕.๕	-๒.๖	-๑.๗	-๑๐.๑
ประเทศอื่น ๆ	๒๑.๓ (๑๓.๒)	๒๗.๑	*	-๕.๕	-๒.๒	-๓.๖	-๕.๕
สินค้าระหว่างผลิตและวัตถุดิบ เพื่อแปรรูป							
เป็นสินค้าทุน							
ญี่ปุ่น	๓๕.๘ (๑๕.๓)	๓๖.๕	-๓.๕	๕.๗	๑.๖	๕.๑	๒.๕
สหรัฐฯ	๒๖.๕ (๑๖.๘)	๓๖.๕	-๐.๕	-๕.๕	-๓.๘	-๑.๗	-๕.๕
เยอรมันตะวันตก	๔๗.๗ (๒๑.๗)	๓๖.๕	๖.๕	๕.๗	๑.๖	๓.๑	๑๐.๓
สหราชอาณาจักร	๕.๕ (๒.๒)	๓๖.๕	๕.๕	-	-	๕.๕	๕.๐
ประเทศอื่น ๆ	๓๑.๓ (๑๖.๕)	๓๖.๕	๖.๕	-๑๑.๕	-๒.๐	-๕.๕	-๕.๑
สินค้าทุน							
ญี่ปุ่น	๕๕.๕ (๒๒.๗)	๒๓.๖	-๒.๖	๓๐.๕	๑๐.๑	๒๐.๘	๒๕.๓
สหรัฐฯ	๑๐.๖ (๕.๐)	๒๓.๖	๐.๕	-๑๓.๕	-๕.๘	-๖.๖	๑๓.๐
เยอรมันตะวันตก	๒๕.๑ (๑๕.๕)	๒๓.๖	๕.๗	-๕.๒	-๐.๗	-๓.๕	๐.๕
สหราชอาณาจักร	๑๓.๗ (๕.๖)	๒๓.๖	๒.๕	-๑๒.๗	-๓.๗	-๕.๕	-๕.๕
ประเทศอื่น ๆ	๑๗.๕	๒๓.๖	-๒.๕	-๓.๗	-๑.๕	-๒.๒	-๖.๑
สินค้าอื่น ๆ							
ญี่ปุ่น	๒๖.๕ (๑๕.๓)	๑๓.๕	๐.๕	๑๒.๖	๒.๒	๑๐.๕	๑๓.๑
สหรัฐฯ	๑๒.๖ (๕.๑)	๑๓.๕	-๕.๐	-๕.๐	-๓.๒	-๕.๕	-๐.๕
เยอรมันตะวันตก	๑๕.๖ (๑๐.๗)	๑๓.๕	๑.๖	๐.๓	๐.๕	-๐.๓	๒.๒
สหราชอาณาจักร	๑๐.๑ (๗.๖)	๑๓.๕	๑.๒	-๑๐.๕	-๑.๕	-๕.๐	-๓.๓
ประเทศอื่น ๆ	๕.๒ (๑.๗)	๑๓.๕	-๓.๑	-๑.๐	๐.๒	-๑.๒	-๕.๑

* น้อยกว่า ๐.๐๕
 การอธิบายตาราง ๓.๒

อิทธิพลในการแข่งขันซึ่งเป็นค่าที่สนับสนุนในการส่งสินค้าออกมายังตลาดของไทย ประกอบไปด้วยส่วนประกอบ ๒ ประการ คือ ประการแรกคืออิทธิพลในสัดส่วน (Share effect) (P_1) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จของญี่ปุ่นที่สามารถรักษาช่วงสัดส่วนที่สูงกว่าในตลาดของไทยได้ตลอดระยะเวลา ประการที่สอง คือ ค่าของอิทธิพลในทางบวกซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จของญี่ปุ่นที่จะกระจายและขยายสินค้าออกประเภทต่าง ๆ ไปสู่รายการสินค้าที่มีการเจริญและขยายตัวอย่างรวดเร็ว และได้ลดสัดส่วนในสินค้าออกที่เจริญช้า อิทธิพลประการที่สองนี้ ได้มีบทบาทที่สำคัญมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการขยายตัวอย่างรวดเร็วของการส่งสินค้าออกของญี่ปุ่น (๗.๘ เปอร์เซ็นต์ ต่อปี) ดังนั้นญี่ปุ่นถึงแม้ว่าในตอนต้นลักษณะของสินค้าจะไม่เหมาะสมกับตลาด แต่ตอนหลังพอตลาดดีขึ้นก็หาประโยชน์จากตลาดได้เต็มที่

เนื่องจากว่าค่าที่ได้รับตามข้างบนนี้มีฐานอยู่บนผลิตภัณฑ์ทั้งหมด ๕๐ รายการ ฉะนั้นมูลค่าที่แสดงเป็นตัวเลขของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีต่อการขยายตัวของสินค้าออกของญี่ปุ่น อาจจะถูกครอบงำโดยอิทธิพลของสินค้าบางกลุ่มมากกว่าสินค้าอื่น ๆ เพื่อที่จะหาค่าลงในเชิงเปรียบเทียบในกิจการสินค้าออกในผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เราได้แยกสินค้าจำนวน ๕๐ ชนิดเหล่านี้ออกเป็น ๖ กลุ่ม ซึ่งผลทางการปฏิบัติได้แสดงในตาราง ๓.๓ ถึงแม้ว่าค่าอิทธิพลของการเจริญเติบโตโดยเฉลี่ย (W) และค่าของความเจริญเติบโตการส่งสินค้าออกแท้จริง (A) ของประเทศต่าง ๆ จะแตกต่างกันไปตามกลุ่มของสินค้า แต่ผลก็ได้แสดงว่า การส่งสินค้าออกของญี่ปุ่นมีกำลังมากกว่า จะเห็นได้ว่า ค่าของผลต่างที่มีค่าเป็นบวก ($A-W$) หรือว่ากิจการการส่งสินค้าออกที่น่าพึงพอใจของญี่ปุ่น และของเยอรมันตะวันตก จะปรากฏอยู่ในสินค้าเกือบทุกกลุ่ม มีเพียงกลุ่มเดียวเท่านั้น คือ กลุ่มสินค้าใช้สิ้นเปลือง (Non-durable consumer products) ซึ่งแสดงค่าที่ไม่ดีสำหรับญี่ปุ่น ส่วนประเทศเยอรมันตะวันตก อยู่ในสินค้าจำพวกสินค้าใช้คงทน (Durable consumer products) จากจำนวนสินค้า ๔ กลุ่ม ใน ๖ กลุ่ม ประเทศญี่ปุ่นได้แสดงถึงความเจริญเติบโตการส่งสินค้าออกที่แท้จริงมากกว่าประเทศอื่น ๆ

หันกลับมาดูถึงอิทธิพลในองค์ประกอบของสินค้าและอิทธิพลในสัดส่วน อะไรที่เราได้กล่าวเกี่ยวกับสินค้าออกทั้งหมดของญี่ปุ่น ก็สามารถนำมาใช้ได้กับสินค้าแต่ละกลุ่มแทบทั้งหมด นี่ก็คือลักษณะของสินค้าออกของญี่ปุ่น ซึ่งถึงแม้ว่าจะดูตามสินค้าเป็นกลุ่มก็ตาม ก็จะมีลักษณะที่ไม่น่าพึงพอใจในการขยายตัวของสินค้าออก (C) มีสินค้า ๒ กลุ่ม คือ สินค้าใช้คงทนและสินค้าอื่น ๆ ได้แสดงถึงค่าของ C ที่เป็นบวก แต่ว่ามีค่าเล็กน้อยมากซึ่งน้อย

ตาราง ๓.๔
การส่งสินค้าขาออกของญี่ปุ่นไปยังประเทศไทยตั้งแต่ ๑๙๖๒ ถึง ๑๙๗๒ (เปอร์เซ็นต์)

	ความเจริญ ที่แท้จริง (A)	ความเจริญ เติบโตโดยเฉลี่ย (W)	องค์ประกอบ ของสินค้า (C)	อิทธิพลใน สัดส่วน (P)	การผลิตสินค้า ขาออก (A-W)
โครงสร้างการส่งสินค้าออกปี ๑๙๗๐ เป็น ฐาน อัตราความเจริญรายปี อัตราเบื้องต้น					
๑. สินค้าใช้สอย	- ๓.๗	๒.๓	- ๒.๓	- ๓.๗	- ๖.๐
๒. สินค้าลงทุน	๘.๔	๗.๔	- ๐.๑	๑.๑	๑.๐
๓. สินค้าระหว่างผลิต และวัตถุดิบ เพื่อแปรรูปเป็นสินค้าอุปโภค บริโภค	๕.๕	๘.๖	- ๐.๒	๑.๑	๐.๕
๔. สินค้าระหว่างผลิตและวัตถุดิบ เพื่อแปรรูปเป็นสินค้าทุน	๕.๕	๕.๓	- ๐.๒	๐.๔	๐.๒
๕. สินค้าทุน	๑๐.๑	๘.๒	- ๐.๑	๒.๐	๑.๕
๖. สินค้าอื่น ๆ	๘.๕	๖.๕	๑.๓	๐.๗	๒.๐
๗. รวม	๘.๔	๗.๒	๐.๓	๐.๕	๑.๒
อัตราส่วนของสินค้าขาออกที่เพิ่มขึ้น					
๘. สินค้าใช้สอย	- ๑๐๐.๐	๖๒.๐	- ๖๑.๒	- ๑๐๐.๘	- ๑๖๒.๐
๙. สินค้าลงทุน	๑๐๐.๐	๘๗.๗	- ๑.๐	๑๓.๓	๑๒.๓
๑๐. สินค้าระหว่างผลิตและวัตถุดิบ เพื่อแปรรูปเป็นสินค้าเพื่ออุปโภค บริโภค	๑๐๐.๐	๕๐.๒	- ๒๕.๑	๑๑.๕	๕.๘
๑๑. สินค้าระหว่างผลิต และวัตถุดิบ เพื่อแปรรูปเป็นสินค้าทุน	๑๐๐.๐	๕๘.๕	- ๒.๖	๕.๑	๑.๕
๑๒. สินค้าทุน	๑๐๐.๐	๘๑.๑	- ๐.๕	๑๕.๕	๑๘.๕
๑๓. สินค้าอื่น ๆ	๑๐๐.๐	๗๖.๓	๑๕.๕	๘.๒	๒๓.๗
๑๔. รวม	๑๐๐.๐	๘๖.๐	๓.๕	๑๐.๒	๑๔.๐

อธิบาย เช่นเดียวกับตาราง ๓.๒ ยกเว้นอัตราความเจริญเติบโตทั้งหมดใช้ข้อมูลส่งออกระยะหลังเป็นฐาน

กว่า $\frac{1}{2}$ เปอร์เซนต์ต่อปีในกลุ่มสินค้าต่าง ๆ ที่เหลือ อิทธิพลอันนี้มีผลทำให้สินค้าออกของญี่ปุ่นลดลงระหว่าง ๑.๗ ถึง ๓.๔ เปอร์เซนต์ต่อปี อย่างไรก็ตามก็ญี่ปุ่นก็สามารถที่จะลบล้างอิทธิพลในองค์ประกอบของสินค้าที่ไม่น่าพึงพอใจอันนั้นได้อย่างเต็มที่ด้วย ค่าของอิทธิพลของการแข่งขันที่มีค่าเป็นบวกในทุก ๆ กลุ่มนอกเสียจากในกลุ่มสินค้าใช้สิ้นเปลือง ในเรื่องของอัตราเจริญเติบโตค่าของอิทธิพลในสัดส่วนของสินค้าทุนมีค่าสูงมาก ซึ่งทำให้การส่งสินค้าขาออกประเภทนี้เพิ่มขึ้นถึงปีละ ๓๑ เปอร์เซนต์

ตามที่ได้อธิบายมาแล้วว่าได้มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะของสินค้าขาออกต่างๆ ของญี่ปุ่นมายังประเทศไทย ลักษณะที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว คือจากสินค้าประเภทอุปโภคบริโภคมาเป็นสินค้าประเภททุน และสินค้าระหว่างการผลิต (intermediate products) ซึ่งโดยแท้จริงแล้ว เกือบจะเป็นทั้งหมดของการเพิ่มการส่งสินค้าขาออกของญี่ปุ่นตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๖๒ ถึง ๑๙๗๐ จากการเปลี่ยนแปลงลักษณะเช่นนี้ ก็จะมีประโยชน์เป็นอย่างมากถ้าจะดูถึงอิทธิพลที่เป็นตัวอธิบาย ๒ อย่างนี้ (C และ S) ของกิจการสินค้าขาออกโดยดูลักษณะในระยะสุดท้าย

จากผลของการคำนวณที่แสดงในตาราง ๓.๔ ได้ชี้ให้เห็นว่าลักษณะของสินค้าขาออกทั้งหมดมายังประเทศไทยถึงแม้จะน้อยลงก็ไม่เป็นที่ไม่น่าพอใจต่อไป จากการเปรียบเทียบของตัวเลขที่หามาได้ใหม่กับตาราง ๓.๒ เราก็จะสรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงในลักษณะของสินค้าของญี่ปุ่นเป็นไปในลักษณะที่เป็นการเพิ่มการส่งสินค้าออกมายังประเทศไทย เป็นเรื่องที่น่าสนใจที่จะดูว่า กลุ่มของสินค้าแต่ละกลุ่มจะมีค่าของอิทธิพลในองค์ประกอบของสินค้าเป็นลบ ยกเว้นในกลุ่มของสินค้าอื่น ๆ เพียงกลุ่มเดียว นอกจากอิทธิพลในสัดส่วนที่ทำให้ญี่ปุ่นมีส่วนที่ใหญ่ในตลาดสินค้าขาเข้าของไทยยังมีความสำคัญอยู่มาก ถึงแม้ว่าอิทธิพลในการเจริญเติบโตโดยเฉลี่ย (W) จะเป็นตัวที่ทำให้เกิดการขยายตัวอย่างสำคัญ

ในปัจจุบันที่อธิบายถึงกิจการสินค้าขาออกของญี่ปุ่น ค่าของอิทธิพลในสัดส่วนที่เป็นบวกตามที่ได้อธิบายมาแล้วมีอิทธิพลเป็นอย่างมาก ในการวิจารณ์ของเรา ค่าของอิทธิพลในสัดส่วนที่เป็นบวก (ลบ) เป็นเครื่องชี้ถึงการแข่งขันที่คึกคัก (เลวลง) ในตลาดการส่งสินค้าขาออกของประเทศใดประเทศหนึ่ง เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ อย่างไรก็ตาม การที่จะกำหนดลงไปแน่นอนว่าการแข่งขันเช่นนี้ประกอบไปด้วยอะไรบางอย่างหรือหมายความว่าอย่างไรทำได้ยาก ที่เห็นได้ชัดก็คือ ราคาจะเป็นตัวแรกที่สำคัญ แต่ทว่าปัจจัยอื่นๆ เช่น คุณภาพและเอกลักษณ์ของสินค้า ระยะทาง (ค่าขนส่งสินค้า) ความรวดเร็วของการขนส่งสินค้า การบริการภายหลังการขายสินค้า ความผูกพันในตลาดการค้าและการเงิน จะเป็นตัวกำหนดที่สำคัญของการแข่งขันเช่นกัน

ค่าของความสัมพันธ์ของทดแทนระหว่าง ญี่ปุ่น สหรัฐฯ และเยอรมันตะวันตก
ของสินค้า ๘ กลุ่ม

กลุ่มสินค้า	ค่าคงที่ (Constant)	ความยืดหยุ่นของการทดแทน (Elasticity of Substitution)	R ²
๑. เครื่องไฟฟ้า			
๑. ญี่ปุ่น - สหรัฐฯ	๐.๐๕ (๑.๕๕)	- ๑.๓๒ (- ๕.๖๐)	๐.๖๘
๒. ญี่ปุ่น - เยอรมันตะวันตก	- ๐.๐๑ (- ๐.๓๒)	- ๐.๘๓ (- ๒.๐๖)	๐.๓๐
๒. เครื่องรับวิทยุ			
๓. ญี่ปุ่น - สหรัฐฯ	๐.๖๐ (๔.๐๗)	- ๑.๑๒ (- ๑.๖๕)	๐.๒๑
๔. ญี่ปุ่น - เยอรมันตะวันตก	๐.๑๕ (๑.๖๐)	๑.๒๐ (- ๒.๕๐)	๐.๔๖
๓. เครื่องรับโทรทัศน์			
๕. ญี่ปุ่น - สหรัฐฯ	- ๐.๘๕ (- ๔.๑๘)	- ๕.๘๕ (- ๕.๐๖)	๐.๖๒
๖. ญี่ปุ่น - เยอรมันตะวันตก	- ๐.๒๑ (- ๒.๑๕)	๐.๘๓ (- ๑.๓๕)	๐.๑๕
๔. ป้าย			
๗. ญี่ปุ่น - สหรัฐฯ	- ๐.๐๒ (- ๐.๒๑)	- ๐.๒๑ (- ๐.๓๓)	๐.๐๑
๘. ญี่ปุ่น - เยอรมันตะวันตก	- ๐.๑๑ (- ๒.๕๑)	- ๐.๓๐ (- ๐.๓๐)	๐.๐๕
๕. ขาข่ายมดง			
๙. ญี่ปุ่น - สหรัฐฯ	- ๐.๐๒ (- ๐.๑๖)	- ๑.๒๖ (- ๒.๕๕)	๐.๔๖
๑๐. สหรัฐฯ - เยอรมันตะวันตก	- ๐.๒๕ (- ๕.๕๒)	- ๑.๕๖ (- ๕.๓๕)	๐.๖๕
๖. รถแทรกเตอร์			
๑๑. ญี่ปุ่น - สหรัฐฯ	- ๐.๐๘ (- ๐.๕๗)	- ๐.๘๖ (- ๒.๐๐)	๐.๒๕
๑๒. ญี่ปุ่น - เยอรมันตะวันตก	- ๐.๐๓ (- ๐.๕๖)	- ๐.๕๖ (- ๒.๖๕)	๐.๑๕
๗. ท่อน้ำและท่อต่างๆ			
๑๓. ญี่ปุ่น - สหรัฐฯ	- ๐.๓๑ (- ๒.๖๕)	- ๒.๖๕ (- ๕.๑๕)	๐.๖๓
๑๔. ญี่ปุ่น - เยอรมันตะวันตก	- ๐.๓๒ (- ๒.๓๑)	- ๒.๖๖ (- ๒.๘๕)	๐.๔๔
๘. รถโดยสารและรถบรรทุก			
๑๕. ญี่ปุ่น - สหรัฐฯ	- ๐.๑๓ (- ๑.๕๐)	- ๑.๖๖ (- ๖.๕๖)	๐.๘๑
๑๖. ญี่ปุ่น - เยอรมันตะวันตก	๐.๐๕ (๐.๘๓)	- ๓.๓๑ (- ๕.๖๓)	๐.๖๘
๙. รถยนต์			
๑๗. ญี่ปุ่น - สหรัฐฯ	- ๐.๕๖ (- ๔.๕๕)	- ๑.๓๕ (- ๑.๖๕)	๐.๒๑
๑๘. ญี่ปุ่น - เยอรมันตะวันตก	- ๐.๒๕ (- ๓.๕๐)	- ๓.๕๕ (- ๓.๕๑)	๐.๕๕
๑๐. บันทึก: ข้อมูลในวงเล็บ คือ ค่าของสถิติ t			

จากความจำเป็นในการคำนวณค่าของอิทธิพลในสัดส่วนซึ่งวัดด้วยมูลค่าในทางการค้า ถึงแม้ว่าจำนวนสัดส่วนของสินค้าจะดีกว่าสัดส่วนของมูลค่าสินค้านั้นก็ตาม เพื่อที่จะอธิบายอิทธิพลในสัดส่วน ในเรื่องของการแข่งขันทางด้านราคาจึงจำเป็นที่จะต้องสมมติว่า อุปสงค์ในปริมาณสินค้าขาเข้าของไทยจากประเทศใดประเทศหนึ่ง เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ จะขึ้นอยู่กับราคาของสินค้าโดยเปรียบเทียบ หรือเพื่อที่จะให้ชัดเจนยิ่งขึ้นก็คือในการวิเคราะห์ของเราหมายถึงความยืดหยุ่นทดแทน (elasticity of substitution) ระหว่างแหล่งของสินค้าขาเข้าจะต้องมีค่ามากกว่าหนึ่ง ถ้ามิได้เป็นเช่นนั้นละก็ การวัดค่าของอิทธิพลในสัดส่วนอาจจะมี การเคลื่อนไหวไปในทางที่ผิดกับค่าที่ได้มาจากการเปลี่ยนแปลงในการแข่งขันเปรียบเทียบหรือราคาเปรียบเทียบ นั่นก็คือ การเพิ่มขึ้นในราคาโดยเปรียบเทียบก็จะทำให้มีอัตราส่วนเพิ่มขึ้น

เนื่องจากมีข้อขัดข้องอันหนึ่งที่ว่าไม่มีข้อมูลที่เชื่อถือได้พอเพียง ฉะนั้นเราจึงทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างราคากับจำนวนไม่ได้ แต่ค่าของความยืดหยุ่นของสินค้าบางอย่างพอจะแสดงได้ซึ่งก็ได้แสดงไว้ข้างล่างนี้แล้ว จากนั้นเราสามารถให้ความเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ไม่ใช่ราคาด้วย

เราได้เลือกสินค้าขึ้นมา ๙ ชนิดคือ เครื่องไฟฟ้า เครื่องรับวิทยุ เครื่องรับโทรทัศน์ บั๊ยะ ยานพาหนะ รถแทรกเตอร์ ท่อน้ำและท่อต่าง ๆ รถโดยสาร รถบรรทุกสินค้า และรถยนต์ เราเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของปริมาณและราคาของสินค้าเหล่านี้ ซึ่งได้นำเข้ามาจากประเทศญี่ปุ่น กับของประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศเยอรมันตะวันตก ซึ่งประเทศทั้งสองเป็นประเทศที่เป็นคู่แข่งที่สำคัญของญี่ปุ่นในตลาดสินค้าของไทยสินค้าแต่ละอย่างจะมีแนวโน้มที่จะมีลักษณะเหมือนกัน มีอยู่เป็นจำนวนน้อยมากที่มีการแบ่งเป็นตัวเลข ๗ ตัว ดังนั้นจึงทำให้ความผิดพลาดในการแบ่งกลุ่มน้อยลง

ข้อมูลที่ใช้ได้นำมาจากสถิติการนำเข้าสินค้าเข้าจัดพิมพ์โดยกรมศุลกากร ตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๖๐-๑๙๗๑ ดังนั้นดัชนีราคา (P) และปริมาณ (Q) ซึ่งใช้ตามแบบของปาร์เช่ (Paasche) และให้ปี ค.ศ. ๑๙๖๒ เป็นปีฐาน และใช้วิธีการคำนวณ log-linear regression

$$\text{Log } (g_f/g_j) = a + b \text{ log } (P_f/P_j)$$

f ที่อยู่ข้างใต้หมายถึงประเทศสหรัฐอเมริกาหรือประเทศเยอรมันตะวันตก และ j หมายถึงประเทศญี่ปุ่น สัมประสิทธิ์ของ regression b หมายถึงสัดส่วนที่เปลี่ยนแปลงในสัดส่วนของปริมาณโดยที่มีการเปลี่ยนแปลงในราคาโดยเปรียบเทียบ หรือความยืดหยุ่นทดแทนระหว่างแหล่งของสินค้าขาเข้าดังกล่าว ค่าของ regression ที่คำนวณได้แสดงไว้ในตาราง ๓.๕ พร้อม

ทั้งค่าของ R^2 และค่าของ t มี ๑๘ ตัวด้วยกันที่แสดงความยืดหยุ่นทดแทนระหว่างญี่ปุ่นกับสหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่นกับเยอรมันตะวันตก ค่าของ R^2 มีค่าตั้งแต่ ๐.๐๑ ถึง ๐.๘๑ ค่าของ R^2 มีค่าเพียง ๐.๓ หรือน้อยกว่าในสินค้า ๗ ชนิดจากสินค้าทั้งหมด ๙ ชนิด การที่ค่าของ R^2 มีค่าต่ำเช่นนี้แสดงให้เห็นว่าปัจจัยที่ไม่เกี่ยวกับราคา ก็มีอิทธิพลอย่างแน่นอนต่ออธิบายถึงสัดส่วนในเชิงเปรียบเทียบของการนำสินค้าเข้าของประเทศไทย

อย่างไรก็ตามที่คิดออกมาได้ทั้งหมดของความยืดหยุ่นทดแทนมีเครื่องหมายตามที่คาดเอาไว้คือมีค่าเป็นลบ และที่ส่วนใหญ่มีค่ามากกว่าหนึ่ง (ค่าสัมบูรณ์)^{๑๐} และทุก ๆ ค่าของสัมประสิทธิ์ b ก็มีความหมายในเชิงสถิตินอกจากค่าสัมประสิทธิ์ของบัญชี ๒ ค่า และค่าของสัมประสิทธิ์ของเครื่องรับวิทยุ ๑ ค่า (ญี่ปุ่น-เยอรมันตะวันตก) ค่าของความยืดหยุ่นทดแทนที่หามาได้นี้แสดงให้เห็นว่าสัดส่วนของสินค้าเข้ามีสัดส่วนโดยตรงกับการแข่งขันในเชิงเปรียบเทียบ ถ้าหากว่าการแข่งขันทางราคาโดยเชิงเปรียบเทียบของญี่ปุ่นดีขึ้น (เลวลง) แล้ว ญี่ปุ่นก็จะเพิ่ม (ลด) มูลค่าในสัดส่วนของสินค้าเข้าของไทยในสินค้าต่าง ๆ นี้ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือการที่มีการเพิ่มค่าเงินเยนเมื่อเทียบกับเงินดอลลาร์และเงินบาทเมื่อปี ๑๙๗๓ ก็มีผลทำให้ราคาของสินค้าญี่ปุ่นสูงขึ้นสำหรับผู้บริโภคคนไทย และถือค่านางในการแข่งขันทางราคาโดยเชิงเปรียบเทียบกับผู้แข่งขันที่สำคัญคือ สหรัฐอเมริกา

การแบ่งส่วนเช่นนี้แสดงให้เห็นถึงข้อเท็จจริงในทางปฏิบัติ ถึงแม้จะไม่สมบูรณ์นักก็ตามก็แสดงให้เห็นถึงส่วนได้เปรียบของสินค้าญี่ปุ่น ในการที่มีอัตราส่วนใหญ่ในสินค้าเข้าของไทย ยิ่งอำนาจการแข่งขันในเชิงเปรียบเทียบของญี่ปุ่นมีมากเท่าไร ก็ยังมีสินค้าของญี่ปุ่นนำเข้ามากขึ้นเท่านั้น และมีอัตราส่วนของสินค้าเข้ามากขึ้นเท่านั้นด้วย ลักษณะของสินค้าเข้าจากญี่ปุ่นมายังไทยได้เปลี่ยนแปลงไปในทางขยายสินค้าต่าง ๆ มายังไทยด้วย ญี่ปุ่นประสบความสำเร็จในการที่ได้เปลี่ยนลักษณะของกรค่าของไทย การเปลี่ยนแปลงอันนี้เนื่องมาจากนโยบายทางการค้าและอุตสาหกรรมของไทย ซึ่งถ้าเพียงในทางเป็นการขัดขวางสินค้าเข้าประเภทสินค้าอุปโภคบริโภค และสนับสนุนในการนำสินค้าเข้า ประเภทสินค้าทุน และสินค้าระหว่างการผลิต ซึ่งจะได้วิเคราะห์ในบทต่อไปในเรื่องของลักษณะ และความเจริญเติบโตของการลงทุนโดยตรงของญี่ปุ่นในประเทศไทยและเรื่องอื่น ๆ ที่ญี่ปุ่นมีส่วนเกี่ยวข้อง ทำให้สินค้าญี่ปุ่นมีอัตราส่วนในตลาดของไทยเพิ่มขึ้น แต่เพราะเราไม่ได้ศึกษาให้กว้างขวางออกไป เราจึงสามารถพูดได้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น เกี่ยวกับความสำคัญในเชิงเปรียบเทียบของปัจจัยต่างๆ ที่ไม่ใช่ราคา เช่น การจัดหาเงินประเภทสินเชื่อผู้ขายก็ทำให้เกิดสินค้าเข้าจากญี่ปุ่น เป็นต้น

เชิงอรรถบทที่ ๓

- ๑ การวิเคราะห์ที่รู้จักกันคือ The constant-market share model สำหรับรายละเอียดทางทฤษฎีของโมเดลนี้ ดู J.D. Richardson, "Constant Market Shares Analysis of Export Growth" *Journal of International Economics*, 1 (1971), และสำหรับผลงานที่นำเอาโมเดลนี้มาประยุกต์ในเรื่องผลการส่งสินค้าขาออกของเอเชียดู Seiji Naya and Udom Kerdpibule "Trade Policy and Problems of Export Expansion: The Case of Southeast-Asia, ใน *Structural Adjustments in Asian Pacific Trade*, (K. Kojima.ed.), Vol. 1, Japan Economic Research Centre, Tokyo, 1973.

สูตรทางพีชคณิตสูตรหนึ่งที่ใช้ในการวิเคราะห์เรื่องการส่งสินค้าขาออกของไทยไปยังญี่ปุ่นคือ

$$ds = S^0 dM + (\sum S_k^0 dM_k - S^0 dM) + (\sum ds_k M_k^0 + \sum d s_k dM_k) \dots\dots\dots (1)$$

- ซึ่ง X = สินค้าขาออกของไทยไปญี่ปุ่น
- M = ปริมาณสินค้าขาเข้าทั้งหมดของญี่ปุ่น
- $S = \frac{X}{M}$
- o = ระยะเวลาเริ่มต้น
- l = ระยะเวลาหลัง
- K = (ตัวหลัง k) สินค้า k

ถึงแม้ว่า The Constant-market share model จะได้มีการอภิปรายอยู่เสมอในเรื่องของอัตราส่วน แต่ก็มีประโยชน์ที่จะอภิปรายในเรื่องของอัตราการเจริญเติบโตด้วย เช่น

$$dx = gx^0 + (\sum q_k x_k^0 - qx^0) + [(dx - \sum r_k s_k) + (\sum r_k x_k^0 - \sum g_k x_k^0)] \dots\dots\dots 1'$$

- ซึ่ง p และ r เป็นอัตราความเจริญเติบโตของสินค้าขาเข้า กับ M⁰ และ M^l เป็นต้น ตามลำดับ เทอม ๓ เทอมทางด้านขวามือในแต่ละสมการ หมายถึง W, C และ P (= P₁ + P₂) ซึ่งได้มีการอธิบายแล้วสำหรับ เทอมต่าง ๆ เหล่านี้ โดยแสดงเป็นอัตราส่วนของ X⁰ หรืออัตราการเจริญเติบโตของสินค้าขาออกต่าง ๆ
- ๒ การตีความหมายในเรื่องนี้เป็นเรื่องของความมากน้อยเท่านั้นเอง ตัวอย่างเช่น สัดส่วนของสินค้ารายการหนึ่งอาจจะเปลี่ยนแปลงได้ เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงปัจจัยต่าง ๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงโควตาคำกรำนำเข้าของประเทศมากกว่าการเปลี่ยนแปลงของฐาน การแข่งขันของสินค้าขาออก จากลักษณะดังกล่าว และลักษณะของสินค้าขาออกอาจจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปด้วย โดยภาวะภายในและมาตรการอื่น ๆ เช่นค่าพรีเมียมข้าว เป็นต้น
- ๓ เพื่อที่จะอธิบายการเปลี่ยนแปลงของสัดส่วนของการแข่งขันในค่านิราคาก็จำเป็นที่จะต้องสมมติว่า ความยืดหยุ่นทดแทน (elasticity of substitution) ระหว่างแหล่งปัจจัยมีค่ามากกว่า ๑ (การวัดค่าของความยืดหยุ่นที่มากกว่ารายการของสินค้าขาออกได้แสดงไว้ในส่วน ๓.๒)

๔ สูตรสำหรับกรณี ซึ่งเกี่ยวข้องกับสมการ (๑) ในเชิงอรรถคือ

$$dx = rx' + (\sum r_k x_k' - rx') + (dx - \sum r_k x_k') \dots \dots \dots (2)$$

โดยการเปรียบเทียบ (๑) และ (๒) อิทธิพลของสัดส่วนในทอม (๑) ย่อได้เป็น

$$dx = qx^0 + (\sum g_k x_k^0 - gx^0) + (dx - \sum g_k x_k^0) \dots \dots \dots (1'')$$

ความแตกต่างใน (๑'') และ (๒) คือเราใช้โครงสร้างที่ต่างกันของสินค้าขาออก และอัตราความเจริญของสินค้าขาเข้าก็วัดแตกต่างกัน และสมการเหล่านี้แสดงว่าใน (๑'') ระยะสุดท้ายของการส่งสินค้าขาออกที่นำมาทดสอบได้มีการวัดโดยสมมติว่า โครงสร้างของการส่งสินค้าออกคงที่ของระยะที่ใช้เป็นฐาน (เช่น gx^0) ซึ่งใน (๒) สินค้าขาออกเหล่านี้เราหาโดยสมมติว่า โครงสร้างของระยะสุดท้ายคงที่ (เป็น rx')

๕ ในทางปฏิบัติ จากผลที่หาออกมาได้เท่ากับโครงสร้างของการส่งสินค้าขาออกของไทยเพียงเล็กน้อย เมื่อเทียบกับสินค้าขาออกจากทั่วโลกไปยังญี่ปุ่น (หรือสินค้าขาเข้าทั้งหมดของญี่ปุ่น)

๖ การอภิปรายได้เน้นเฉพาะสินค้าขาออกของไทยไปยังญี่ปุ่นเท่านั้น แต่เมื่อรวมสินค้าขาออกไปยังประเทศอื่นเข้าไปด้วย ผลโดยตรงซึ่งวัดผลของการกระจายทางภูมิศาสตร์ของสินค้าขาออกของประเทศกำลังพัฒนาต่าง ๆ ในเอเชียทั้งหมด และรวมทั้งประเทศไทยด้วยแล้ว ก็มีส่วนช่วยความเจริญเติบโตของสินค้าขาออกของประเทศเหล่านี้ ทั้งนี้เนื่องมาจากส่วนใหญ่สินค้าขาออกของประเทศเหล่านี้ได้ส่งไปยังญี่ปุ่น (ดู Naya และ Kerdpibule)

๗ เพื่อจะได้ความรู้ที่ดีในเรื่องนโยบายการค้าของญี่ปุ่น ให้ดู Kiyoshi Kojima, "Japan's Foreign Economic Policy for the 1970's, Reorganization of the North-South Trade," Hitotsubshi University, and Ippei Yamazawa, "Industrial growth and Trade Policy in Japan" Hitotsubshi University, July 1973.

๘ เป็นเรื่องที่น่าสนใจที่ได้ทราบว่า สินค้าขาออกของไทยไปยังญี่ปุ่นนั้นมีสินค้าต่าง ๆ ที่อยู่ภายใต้การกำหนดโควตาขาเข้าจากญี่ปุ่นมีอัตราความเจริญเติบโต สูงกว่าอัตราความเจริญเติบโตของสินค้าขาออกของไทยทั้งหมดที่ส่งไปยังญี่ปุ่น (ดูตารางภาคผนวก ๓.๒) สินค้าต่าง ๆ ที่เป็นสินค้าขาออกเหล่านี้ได้ส่งไปยังญี่ปุ่นมากขึ้นกว่าประเทศอื่น ๆ ซึ่งอาจจะเป็นได้ว่ารายการสินค้าที่อยู่ภายใต้โควตาเหล่านี้ได้รับความสนใจเป็นพิเศษโดยเปรียบเทียบกับผลิตภัณฑ์อื่น ในการประชุมทางการค้าประจำปี ระหว่าง ๒ ประเทศ ชาวก็เหมือนกัน เป็นรายการสินค้าที่ไม่ได้รวมอยู่ในสินค้าเหล่านี้

๙ เพื่อการวิเคราะห์ที่สมบูรณ์ขึ้น อ่าน Mukda Yamprasert, *The Development of Thailand's Imports: A Study of Source of Supply and Elasticity of Substitution, 1960-1971*, M.A. Thesis, Faculty of Economics, Thammasat University, June 1974.

๑๐ พวกเหล่านี้มีปัญหาทางด้านการวัดค่า ตัวอย่างเช่นถ้าการเปลี่ยนแปลงทางค่านาและคุณภาพแสดงถึงการเปลี่ยนแปลงทั้งอุปสงค์และอุปทาน ค่าที่คิดขึ้นมาได้จะโน้มเอียงไปใกล้ศูนย์ ถึงแม้ว่าความผิดพลาดในการวัดมูลค่าและราคาจะทำให้ค่าของความยืดหยุ่นเอียงเข้าใกล้ศูนย์และหนึ่งตามลำดับ อ่าน Guy Orcutt, "Measurement of Elasticities in International Trade," *Review of Economics and Statistics*, May 1950. และ Irving Kravis and Robert Lipsey, *Price Competitiveness in World Trade*, Columbia University Press, 1971. บทที่ ๖

บทที่ ๔

ขนาดและชนิดของการลงทุนของญี่ปุ่นในประเทศไทย

บทบาทที่สำคัญเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ของญี่ปุ่นในการค้าระหว่างประเทศของไทย ได้มีการกล่าวไว้แล้วในบทแรก ๆ อิทธิพลทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นต่อเศรษฐกิจของไทยไม่ได้มีอยู่แต่เพียงในเรื่องของการค้าสองฝ่ายเท่านั้น แต่มีในเรื่องการนำเงินทุนจำนวนมากมาย (ทั้งส่วนบุคคลและทางการ) เข้ามาในประเทศไทยด้วย การค้าและกิจการของญี่ปุ่นได้มีบทบาทในการผลิตและกิจการบริการในประเทศไทย โดยการเป็นเจ้าของเงินลงทุนและการให้ยืมเงินลงทุน อิทธิพลในเรื่องการลงทุนของญี่ปุ่นปรากฏในกิจการค้าหลายสาขา เช่น การอุตสาหกรรม การก่อสร้าง การธนาคาร การโรงแรม ภัตตาคาร เป็นต้น ในบทนี้จะกล่าวถึง ขนาดและชนิดของการลงทุนของเอกชนและการไหลของเงินทุนของญี่ปุ่น และผลของเงินทุนเหล่านี้ต่อการค้าของไทยกับญี่ปุ่นจะได้กล่าวในบทต่อไป

๔.๑ ทุนของญี่ปุ่นในอุตสาหกรรมที่ได้รับการส่งเสริม

เป็นที่รู้กันอยู่ทั่วไปแล้วว่า ญี่ปุ่นเป็นแหล่งเงินทุนส่วนบุคคลที่สำคัญของต่างประเทศ ซึ่งข้อนี้เห็นได้จากข้อมูลของคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน ที่แสดงไว้ในตารางที่ ๔.๑ ว่า ทุนที่ได้รับการจดทะเบียนเป็นทุนจากต่างประเทศถึง ๓๑ เปอร์เซ็นต์ของทุนทั้งหมด (ทั้งจากภายในและต่างประเทศ) ของกิจการต่าง ๆ ที่ได้รับบัตรส่งเสริมการลงทุนในระยะเวลาตั้งแต่เดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๙๖๐ ถึงเดือนธันวาคม ค.ศ. ๑๙๗๓ ขนาดของทุนจากต่างประเทศที่ได้รับบัตรส่งเสริมการลงทุนนั้นมากพอสมควร แต่ก็ยังน้อยกว่าประเทศเพื่อนบ้านของไทยบางประเทศในประเทศไทย สัดส่วนของการลงทุนส่วนบุคคลจากญี่ปุ่นมีมากกว่าจากประเทศอื่น ๆ แต่ละประเทศ จากทุนต่างประเทศที่จดทะเบียนทั้งหมด จำนวน ๓๗ เปอร์เซ็นต์เป็นทุนของญี่ปุ่นของสหรัฐอเมริกา ๑๖.๓ เปอร์เซ็นต์ และสาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน) ๑๕.๓ เปอร์เซ็นต์ ถึงแม้ว่าทุนของสหรัฐอเมริกาจะมีจำนวนมากเป็นที่สองก็ตาม แต่ก็ยังน้อยกว่าครึ่งหนึ่งของทุนที่มาจากญี่ปุ่น ถ้ามองในรูปของทุนที่จดทะเบียน (ทั้งภายในและจากต่างประเทศ) ของกิจการที่ได้รับ

บัตรส่งเสริมการลงทุนทั้งหมด ทุนของญี่ปุ่นมีเพียง ๑๑.๖ เปอร์เซ็นต์ ตาราง ๔.๑ ได้แสดงให้เห็นว่าทุนเกือบทั้งหมดของญี่ปุ่นอยู่ในรูปของการลงทุนร่วมกัน ทุนที่จดทะเบียนที่ญี่ปุ่นเป็นเจ้าของกิจการโดยเต็มที่มี ๑๘ เปอร์เซ็นต์ของทุนของญี่ปุ่นที่ลงทุนในประเทศไทยทั้งหมด และ ๖.๕ เปอร์เซ็นต์ของประเทศต่าง ๆ ที่เป็นเจ้าของทุนทั้งหมด แต่เมื่อได้ดูถึงทุนที่จดทะเบียนของอุตสาหกรรมที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุนที่ญี่ปุ่นมีส่วนเกี่ยวข้องด้วยแล้ว (จาก ตุลาคม ค.ศ. ๑๙๖๐ ถึง มิถุนายน ๑๙๗๓) ทุนของญี่ปุ่นจะมีถึง ๕๔.๓ เปอร์เซ็นต์ (ดูตาราง ๔.๒) ๗๔.๑ เปอร์เซ็นต์ของทุนทั้งหมดอยู่ในกิจการซึ่งมีทุนของญี่ปุ่นมากกว่า ๕๐ เปอร์เซ็นต์ หรือมากกว่า เป็นที่น่าสนใจว่าสัดส่วนเช่นนี้ของสหรัฐอเมริกาโดยเฉลี่ยแล้วมีมากกว่าของญี่ปุ่น ในขณะที่ส่วนของสหราชอาณาจักรน้อยกว่า

เมื่อดูถึงหุ้นทั้งหมดของญี่ปุ่นจะมีความแตกต่างกันไป ในแต่ละเรื่อง ในตาราง ๔.๓ ทุนที่ได้รับการจดทะเบียนและการลงทุนทั้งหมด (สินทรัพย์) ของกิจการอุตสาหกรรมที่ญี่ปุ่นมีส่วนร่วมทุนด้วยได้แบ่งออกตามตัวเลข ๔ หลักของการแบ่งมาตรฐานสากลของกิจการอุตสาหกรรม (Four-digit International Standard Industrial Classification ISIC)^๑ ใน ๑๐ กรณีจากจำนวน ๓๐ อุตสาหกรรมสัดส่วนของทุนจดทะเบียนทั้งหมดของญี่ปุ่นมีมากกว่า ๕๐ เปอร์เซ็นต์ (ถึงมิถุนายน ค.ศ. ๑๙๗๓) ส่วนอุตสาหกรรมอีก ๒๐ อุตสาหกรรมที่เหลือหุ้นของญี่ปุ่นมีน้อยกว่า ๕๐ เปอร์เซ็นต์ แต่ทว่ามีอยู่ ๔ อุตสาหกรรมที่มีหุ้นอยู่เป็นจำนวน ๔๙ เปอร์เซ็นต์ มีอยู่ ๕ กรณีที่ญี่ปุ่นมีหุ้นอยู่ ๓๐ เปอร์เซ็นต์หรือน้อยกว่า ตัวเลขที่ได้กล่าวมาแล้วนี้มีได้กล่าวถึงกิจการของแต่ละกิจการ แต่กล่าวรวมเป็นอุตสาหกรรม อย่างไรก็ตามก็แสดงให้เห็นว่าในแทบทุกกรณีที่ญี่ปุ่นได้ลงทุน ญี่ปุ่นจะเป็นผู้ที่ถือหุ้นจดทะเบียนเป็นส่วนใหญ่^๒ จะเห็นได้ในตาราง ๔.๓ ว่าองค์ประกอบของอุตสาหกรรมหรือองค์ประกอบที่แบ่งออกเป็นส่วน ๆ ถึงแม้ว่าการลงทุนของญี่ปุ่นจะมีอยู่ในหลาย ๆ ส่วนของอุตสาหกรรมก็ตาม แต่หุ้นส่วนใหญ่แล้วจะอยู่ในภาคอุตสาหกรรมเท่านั้น เงินลงทุนที่มากที่สุดจะอยู่ในกิจการอุตสาหกรรมเกี่ยวกับสิ่งทอ และผ้า ติดตามด้วยอุตสาหกรรมเคมี (รวมทั้งอุตสาหกรรมยางในและนอก) และพวกผลิตภัณฑ์ผ้าต่าง ๆ ซึ่งอุตสาหกรรมทั้งสามชนิดนี้มีเงินทุนของญี่ปุ่นถึง ๘๗ เปอร์เซ็นต์ของทุนจดทะเบียนทั้งหมดของญี่ปุ่น ถึงแม้ว่าหุ้นส่วนในอุตสาหกรรมสิ่งทอและผ้าอย่างเดียวมียถึง ๕๒ เปอร์เซ็นต์ แล้วก็ตาม (ถึงมิถุนายน ค.ศ. ๑๙๗๓) วิสาหกิจของญี่ปุ่นได้รวมตัวในการลงทุนที่มีลักษณะถือว่าเป็นแบบเก่าและแบบของอุตสาหกรรมขนาดย่อม เช่น

ตาราง ๔.๑
ทุนจดทะเบียนของวิสาหกิจที่ได้รับบัตรส่งเสริมการลงทุน แยกตามชาติต่างๆ
ตั้งแต่ ๒๖ ตุลาคม ๑๙๖๐ ถึง ๓๐ ธันวาคม ๑๙๖๓

สัญชาติของเจ้าของกิจการ (NATIONALITY OF OWNERSHIP)	ทุนจดทะเบียนซึ่งเป็นทุนจากชาติใดชาติหนึ่ง (REGISTERED CAPITAL SOLELY OWNED BY ONE NATIONALITY)		ทุนจดทะเบียนเป็นทุน ลงทุนร่วม (REGISTERED CAPITAL OF JOINT VENTURES)		ทุนจดทะเบียนทั้งหมด (TOTAL REGISTERED CAPITAL)	
	พันบาท	%	พันบาท	%	พันบาท	%
๑. ไทย	๒,๓๒๔,๑๖๘	๕๐.๕๔	๓,๖๖๓,๓๓๑	๕๘.๕๖	๖,๓๘๗,๕๐๙	๖๕.๐๕
๒. ญี่ปุ่น	๑๕๔,๑๙๔	๖.๕๘	๘๖๖,๑๒๔	๑๓.๐๒	๑,๐๒๐,๓๑๘	๑๑.๕๗
๓. สหรัฐอเมริกา	๒๓,๑๔๐	๐.๕๑	๔๔๐,๐๒๒	๖.๖๓	๔๖๓,๑๖๒	๕.๐๕
๔. สาธารณรัฐจีน	๓,๐๐๐	๐.๑๐	๔๓๖,๕๖๓	๖.๕๘	๔๓๙,๕๖๓	๔.๖๕
๕. สหราชอาณาจักร	๑๑,๖๐๐	๐.๓๓	๑๒๔,๐๓๘	๑.๙๗	๑๓๕,๖๓๘	๑.๔๖
๖. มาเลเซีย	--	--	๑๐๒,๒๕๕	๑.๖๔	๑๐๒,๒๕๕	๑.๑๑
๗. ฝรั่งเศส	--	--	๖๐,๐๐๐	๐.๙๖	๖๐,๐๐๐	๐.๖๕
๘. เนเธอร์แลนด์	--	--	๕๐,๑๕๘	๐.๗๖	๕๐,๑๕๘	๐.๕๔
๙. เยอรมันตะวันตก	๑๖,๓๕๐	๐.๕๖	๓๑,๖๕๒	๐.๔๙	๔๗,๐๐๒	๐.๕๒
๑๐. ยองกง	--	--	๕๐,๒๓๐	๐.๗๖	๕๐,๒๓๐	๐.๕๔
๑๑. สิงคโปร์	๑๖,๑๓๘	๐.๓๓	๒๖,๓๒๘	๐.๔๒	๔๒,๔๖๖	๐.๔๖
๑๒. อินเดีย	๘,๐๐๐	๐.๒๓	๒๐,๑๑๔	๐.๓๒	๒๘,๑๑๔	๐.๓๐
๑๓. สวิตเซอร์แลนด์	--	--	๒๕,๕๕๖	๐.๔๒	๒๕,๕๕๖	๐.๒๗
๑๔. ปานามา	--	--	๑๕,๕๕๒	๐.๒๓	๑๕,๕๕๒	๐.๒๑
๑๕. ออสเตรเลีย	--	--	๑๓,๑๓๕	๐.๒๐	๑๓,๑๓๕	๐.๑๔
๑๖. เดนมาร์ก	--	--	๑๕,๗๐๕	๐.๒๔	๑๕,๗๐๕	๐.๑๗
๑๗. ฟลิปปินส์	--	--	๑๕,๒๓๕	๐.๒๓	๑๕,๒๓๕	๐.๑๖
๑๘. ปอร์ตุเกส	--	--	๑๓,๑๕๓	๐.๒๐	๑๓,๑๕๓	๐.๑๔
๑๙. อิสราเอล	--	--	๕,๒๕๐	๐.๐๘	๕,๒๕๐	๐.๐๖
๒๐. อื่น ๆ	--	--	๒๕๖,๘๓๔	๔.๑๒	๒๕๖,๘๓๔	๒.๗๕
ต่างประเทศทั้งหมด	๒,๓๑๑,๒๒๒	๕๖.๖๖	๒,๕๕๕,๗๓๕	๓๙.๔๔	๔,๘๖๖,๙๕๗	๕๐.๕๕
รวม	๒,๕๕๕,๓๙๐	๑๐๐	๖,๒๑๙,๐๖๖	๑๐๐	๘,๗๒๑,๓๔๖	๑๐๐

แหล่งที่มา : คณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน
 ๑ การอธิบายถึง "ทุนจดทะเบียน" คุในบทความ หน้า (๕-๕)-(๕-๖)

ตาราง ๔.๒
สัดส่วนของทุนต่างประเทศในทุนจดทะเบียนทั้งหมด
ตุลาคม ๑๙๖๐-มิถุนายน ๑๙๖๓
(เปอร์เซ็นต์)^๑

	สัดส่วนโดยเฉลี่ยของทุนจดทะเบียน			องค์ประกอบของทุนจดทะเบียน		
	ต่างประเทศ	อื่นๆ ^๒	รวม	ต่างประเทศ	อื่นๆ ^๒	รวม
สัดส่วนของญี่ปุ่น						
มากกว่า ๕๐%	๖๐.๖	๓๕.๔	๑๐๐	๗๔.๑	๕๗.๒	๖๖.๔
น้อยกว่า ๕๐%	๔๑.๕	๕๘.๒	๑๐๐	๒๕.๕	๔๒.๘	๓๓.๖
รวม	๕๔.๓	๔๕.๗	๑๐๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท)				(๑,๐๗๗.๐)	(๕๐๕.๐)	(๑,๕๘๒.๕)
สัดส่วนของสหรัฐ ฯ						
มากกว่า ๕๐%	๖๖.๕	๓๓.๑	๑๐๐	๕๕.๑	๘๕.๓	๕๑.๖
น้อยกว่า ๕๐%	๓๗.๔	๖๒.๖	๑๐๐	๔.๕	๑๔.๗	๔๘.๔
รวม	๖๔.๔	๓๕.๖	๑๐๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท)				(๖๐๕.๐)	(๓๓๖.๐)	(๙๔๑.๐)
สัดส่วนของสหราชอาณาจักร						
มากกว่า ๕๐%	๘๘.๔	๑๑.๖	๑๐๐	๒๕.๗	๓.๕	๑.๔
น้อยกว่า ๕๐%	๓๑.๕	๖๘.๑	๑๐๐	๗๐.๐	๕๖.๕	๙๘.๖
รวม	๓๕.๑	๖๐.๕	๑๐๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท)				(๑๕๖.๖)	(๒๔๔.๐)	(๔๐๐.๖)

๑ รวบรวมจากข้อมูลของคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน มีวิสาหกิจของญี่ปุ่น ๔๖ กิจการ

สหรัฐ ฯ ๔๖ กิจการ และสหราชอาณาจักร ๒๗ กิจการ

๒ คนไทยเป็นเจ้าของกิจการเป็นส่วนใหญ่

อุตสาหกรรมสิ่งทอเป็นต้น แต่ในขณะเดียวกันวิสาหกิจของสหรัฐอเมริกาเน้นการลงทุนส่วนใหญ่ในกิจการพวกผลิตภัณฑ์ยา และอุตสาหกรรมโลหะ แต่สำหรับในเรื่องอุตสาหกรรมสิ่งทอแล้วมีการลงทุนน้อยกว่าญี่ปุ่นมาก (ดูในสารบรรณตาราง ๔ - ๒)^๓

เมื่อแบ่งส่วนของอุตสาหกรรมเป็นส่วนย่อย หรือใช้ระบบการใช้ตัวเลข ๔ หลัก อุตสาหกรรมใหม่พรมกับด้ายและอุตสาหกรรมผ้า มีจำนวนทุนของญี่ปุ่น ๒๐.๑ เปอร์เซนต์ และ ๒๖.๓ เปอร์เซนต์ตามลำดับของทุนที่จดทะเบียนทั้งหมดที่เป็นกิจการของญี่ปุ่น อุตสาหกรรมอีก ๒ ชนิดที่สำคัญลำดับต่อไปก็ได้แก่อุตสาหกรรมเกี่ยวกับโพลีเอสเตอร์ (synthetic resins) และอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องมีจำนวนทุน ๑๐.๒ เปอร์เซนต์ อุตสาหกรรมยานพาหนะ ๗.๖ เปอร์เซนต์ (รองลงมาได้แก่พวกอุตสาหกรรมเหล็กและเหล็กกล้า ปู่ย เครื่องมือสื่อสาร ยางรถยนต์) ขนาดการลงทุนของญี่ปุ่นโดยเปรียบเทียบอาจจะเห็นได้โดยเครื่องวัดอื่น ๆ เช่น การลงทุนทั้งหมด (สินทรัพย์) แต่ทว่าเครื่องวัดเหล่านี้ก็จะแสดงออกมาในลักษณะเดียวกันกับทุนจดทะเบียนซึ่งผู้ร่วมหุ้นชาวญี่ปุ่นเป็นเจ้าของ

จากการวิจารณ์ข้างต้นนี้ ได้แสดงให้เห็นว่า ญี่ปุ่นเป็นแหล่งทุนแนวหน้าจากต่างประเทศของไทย แต่สิ่งที่ได้เปรียบเทียบมาแล้วคือการดูขนาดของทุนต่างประเทศจากทุนจดทะเบียนเฉพาะวิสาหกิจที่ได้รับบัตรส่งเสริมการลงทุน^๔ (ยิ่งไปกว่านี้คำว่า การลงทุนจากต่างประเทศ ก็มีความหมายไม่ชัดเจน) เมื่อดูจากข้อมูลเกี่ยวกับบุคลากรชำระเงินของธนาคารแห่งประเทศไทยก็จะเห็นรูปลักษณะที่ผิดไปของขนาดการลงทุนต่างประเทศโดยเปรียบเทียบ ตามข้อมูลนี้ (ซึ่งจะได้เสนอในตอนต่อไป) สหรัฐอเมริกาเป็นแหล่งการลงทุนต่างประเทศโดยตรงสุทธิที่สำคัญที่สุดเป็นลำดับแรก และญี่ปุ่นตามมาอย่างใกล้เคียงเป็นที่สอง

ส่วนแตกต่างของแหล่งข้อมูลทั้งสองนี้ เนื่องจากค่านิยมของทุนต่างประเทศที่แตกต่างกันและวัตถุประสงค์ในการเก็บข้อมูลก็แตกต่างกันด้วย ข้อมูลที่ปรากฏในบุคลากรชำระเงินจะครอบคลุมกว้างกว่าข้อมูลของคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน ซึ่งทุนจดทะเบียนหมายถึงทุนของวิสาหกิจต่าง ๆ ที่ได้รับความเห็นชอบได้รับบัตรส่งเสริมการลงทุนแล้ว^๕ จึงมีลักษณะคล้าย ๆ กับค่าของทรัพย์สิน (net worth) สำหรับทุนจดทะเบียนนั้นมิได้หมายถึง ทุนที่ได้ชำระเต็มมูลค่าแล้ว แต่หมายถึงทุนที่ได้มีการประกาศให้ทราบและได้รับความเห็นชอบแล้ว และทุนจดทะเบียนส่วนใหญ่จะเป็นจำนวนที่น้อยกว่าทุนที่ชำระแล้ว และทุนจดทะเบียนนี้ไม่

ตาราง ๔.๓
 ทุนจดทะเบียนและวิสาหกิจที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุน กับการลงทุนของญี่ปุ่น
 (ตุลาคม ๑๙๖๐ - มิถุนายน ๑๙๖๓)

กลุ่มของอุตสาหกรรม	ทุนจดทะเบียน (หน่วย ๑,๐๐๐ บาท)				เงินลงทุนรวม (สินทรัพย์) (หน่วย ๑๐,๐๐๐ บาท)	ส่วนในองค์ประกอบ %			เงินลงทุนรวม
	ญี่ปุ่น	อื่น ๆ	รวม	สัดส่วนญี่ปุ่น (%)		ทุนจดทะเบียน			
						ญี่ปุ่น	อื่น ๆ	รวม	
การเกษตร การทำไม้ และการประมง	๗,๑๕๐	๑๖,๓๕๐	๒๓,๕๐๐	๓๐.๕	๕๕,๐๐๐	๐.๖	๑.๖	๑.๒	๑.๕
๑๑๑ ผลผลิตเกษตรกรรม	๕,๔๐๐	๑๔,๖๐๐	๒๐,๐๐๐	๒๗.๐	๓๐,๐๐๐	๐.๕	๑.๖	๑.๐	๑.๒
๑๓๐๑ การจับสัตว์น้ำในมหาสมุทร และชายฝั่ง	๑,๒๕๐	๑,๒๕๐	๒,๕๐๐	๕๐.๐	๕,๐๐๐	๐.๑	๐.๑	๐.๑	๐.๑
๑๓๐๒ กิจการการประมงที่ไม่ได้ระดับ น้ำตื้น (ห้องเย็น)	๕๐๐	๕๐๐	๑,๐๐๐	๕๐.๐	๕,๐๐๐	๐.๐๕๖	๐.๑	๐.๑	๐.๑
อาหาร, เครื่องดื่ม และยาสูบ	๑๑,๒๐๐	๑๖,๘๐๐	๒๘,๐๐๐	๕๐.๐	๖๖,๐๐๐	๑.๐	๑.๕	๑.๕	๑.๒
๓๑๑๓ อาหารกระป๋องและหีบ	๘,๐๐๐	๑๒,๐๐๐	๒๐,๐๐๐	๕๐.๐	๕๐,๐๐๐	๐.๗	๑.๓	๑.๐	๐.๕
๓๑๒๒ อาหารสัตว์	๓,๒๐๐	๔,๘๐๐	๘,๐๐๐	๕๐.๐	๑๗,๐๐๐	๐.๓	๐.๕	๐.๕	๐.๓
สิ่งทอ และผลิตภัณฑ์ต่างๆ	๕๖๒,๓๕๐	๔๕๔,๗๖๐	๑,๐๑๗,๑๑๐	๕๕.๘	๓,๓๐๔,๗๐๐	๕๒.๒	๔๕.๑	๕๐.๘	๕๖.๓
๓๒๑๑ ผ้าและสิ่งทอ, ผลิตภัณฑ์ เกี่ยวกับผ้า	๒๑๖,๘๕๐	๑๕๕,๕๕๐	๓๗๒,๔๐๐	๕๗.๖	๑,๕๕๕,๑๐๕	๒๐.๑	๑๗.๖	๑๕.๐	๒๑.๗
๓๒๑๒ อุตสาหกรรมปอ	๒๘๖,๕๐๐	๒๐๙,๒๑๐	๔๙๕,๗๑๐	๕๑.๕	๑,๕๕๕,๕๙๕	๒๒.๓	๒๗.๕	๒๗.๕	๒๖.๖
๓๒๑๓ อุตสาหกรรมปอ	๑๐,๐๐๐	๕๐,๐๐๐	๑๕,๐๐๐	๖๕.๕	๕๕,๕๐๐	๐.๕	๐.๕	๐.๖	๐.๕

ตาราง ๔.๓ (ต่อ)

กลุ่มของอุตสาหกรรม	ทุนจดทะเบียน (หน่วย ๑,๐๐๐ บาท)				เงินทุนรวม (สินทรัพย์) (หน่วย ๑,๐๐๐ บาท)	ส่วนในองค์ประกอบ %			
	ผู้ถือหุ้น	อื่นๆ ^๒	รวม	สัดส่วนผู้ถือหุ้น (%)		ทุนจดทะเบียน			เงินทุนรวม
						ผู้ถือหุ้น	อื่นๆ ^๒	รวม	
๓๘๓๑ เครื่องจักรอุตสาหกรรมไฟฟ้า	๕๕,๗๒๐	๒๕,๖๗๐	๘๑,๓๙๐	๕๓.๕	๕๘,๖๕๐	๑.๘	๒.๘	๒.๓	๑.๐
๓๘๓๒ วิทยุและเครื่องมือสื่อสาร	๓๘,๕๒๐	๓๕,๕๗๐	๗๔,๐๙๐	๕๕.๑	๑๓๗,๘๕๖	๓.๖	๔.๔	๔.๐	๒.๔
๓๘๔๓ ยานพาหนะ	๘๒,๐๐๔	๓๗,๘๕๕	๑๒๐,๘๕๙	๖๘.๔	๒๖๓,๖๘๖	๗.๖	๔.๒	๖.๐	๔.๖
๓๘๔๔ รถสองล้อและสามล้อเครื่อง	๑๘,๗๕๐	๑๐,๒๕๐	๒๙,๐๐๐	๖๔.๗	๖๓,๐๐๐	๑.๗	๑.๑	๑.๕	๑.๑
๓๘๕๓ อุตสาหกรรมนาฬิกาข้อมือ และนาฬิกาข้อมือ	๑,๕๐๐	๘,๕๐๐	๑๐,๐๐๐	๑๕.๐	๑๕,๐๐๐	๐.๑	๐.๕	๐.๕	๐.๓
อุตสาหกรรมเบ็ดเตล็ด									
๓๕๐๒ เครื่องใช้ต่าง ๆ	๕,๓๐๐	๖,๗๐๐	๑๒,๐๐๐	๔๔.๒	๑๒,๗๗๕	๐.๕	๐.๘	๐.๖	๐.๒
๓๕๐๕ อุตสาหกรรมที่ต่อกรรมที่ไม่ใช่ ระบบไวทอน	๔,๕๐๐	๕,๕๐๐	๑๐,๐๐๐	๕๕.๐	๑๐,๐๐๐	๐.๕	๐.๖	๐.๕	๐.๒
รวม	๑,๐๗๗,๐๒๕	๕๐๕,๕๒๔	๑,๕๘๒,๕๔๙	๕๕.๓	๕,๗๖๕,๘๘๘	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐

๑ ข้อมูลรวบรวมจากคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน มีวิสาหกิจของผู้ถือหุ้น ๘๖ กิจการ เช่นเดียวกับตาราง ๔.๒
๒ ส่วนใหญ่เป็นกิจการของคนไทย

ตาราง ๔.๓ (ต่อ)

กลุ่มของอุตสาหกรรม	ทุนจดทะเบียน (หน่วย ๑,๐๐๐ บาท)				เงินทุนรวม (สินทรัพย์) (หน่วย ๑,๐๐๐ บาท)	ส่วนในองค์ประกอบ %			
						ทุนจดทะเบียน			เงินทุนรวม
	ญี่ปุ่น	อื่น ๆ ^๒	รวม	สัดส่วนญี่ปุ่น (%)		ญี่ปุ่น	อื่น ๆ ^๒	รวม	
๓๘๓๑ เครื่องจักรอุตสาหกรรมไฟฟ้า	๑๕,๗๒๐	๒๕,๖๘๐	๔๑,๔๐๐	๔๓.๔	๕๗,๖๕๐	๑.๗	๒.๗	๒.๓	๑.๐
๓๘๓๒ วิทยุและเครื่องมือสื่อสาร	๓๗,๕๒๐	๓๕,๕๗๐	๗๓,๑๐๐	๔๕.๑	๑๓๗,๗๕๖	๓.๖	๔.๔	๔.๐	๒.๔
๓๘๔๓ ยานพาหนะ	๘๒,๐๐๔	๓๗,๗๕๕	๑๑๙,๗๕๙	๖๗.๔	๒๖๓,๖๕๖	๗.๖	๔.๒	๖.๐	๔.๖
๓๘๔๔ รถสองล้อและสามล้อเครื่อง	๑๗,๗๕๐	๑๐,๒๕๐	๒๘,๐๐๐	๖๔.๗	๖๓,๐๐๐	๑.๗	๑.๑	๑.๕	๑.๑
๓๘๕๓ อุตสาหกรรมนาฬิกาข้อมือ และนาฬิกาข้อมือ	๑,๕๐๐	๗,๕๐๐	๑๐,๐๐๐	๑๕.๐	๑๕,๐๐๐	๐.๑	๐.๕	๐.๕	๐.๓
อุตสาหกรรมเบ็ดเตล็ด									
๓๕๐๒ เครื่องกีฬาต่าง ๆ	๕,๓๐๐	๖,๗๐๐	๑๒,๐๐๐	๔๔.๒	๑๒,๗๗๕	๐.๕	๐.๗	๐.๖	๐.๒
๓๕๐๕ อุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์ไม้ ระบุไว้ก่อน	๔,๕๐๐	๕,๑๐๐	๑๐,๐๐๐	๔๕.๐	๑๐,๐๐๐	๐.๕	๐.๖	๐.๕	๐.๒
รวม	๑,๐๗๗,๐๒๕	๕๐๕,๕๒๔	๑,๕๘๒,๕๔๙	๕๕.๓	๕,๗๖๕,๗๗๕	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐

๑ ข้อมูลรวบรวมจากคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน มีวิสาหกิจของญี่ปุ่น ๕๖ กิจการ เช่นเดียวกับตาราง ๔.๒
๒ ส่วนใหญ่เป็นกิจการของคนไทย

ได้รวมถึงมูลค่าหุ้น (equity) ส่วนอื่นด้วย ซึ่งได้แก่ รายได้สะสมเอาไว้ซึ่งอาจจะมีเป็นจำนวนมากถ้าหากวิสาหกิจได้ดำเนินกิจการมาอย่างมีกำไรเป็นเวลานาน

ทุนจดทะเบียนนี้ ถึงแม้ว่าจะไม่สมบูรณ์นักก็ตาม แต่ก็ได้แสดงให้เห็นถึงส่วนที่เป็นของเจ้าของทุนเหล่านี้ แต่ทว่าหน้าที่เจ้าของทุนแต่ละคนจะมีอำนาจในการจัดการบริหารงาน การดำเนินการหรือการตัดสินใจอื่น ๆ ในทางธุรกิจเราไม่สามารถจะใช้ขนาดของการถือหุ้นโดยเปรียบเทียบเป็นเครื่องชี้ได้ เพราะว่ายังมีเหตุผลอีกหลายประการ เช่น การที่มีทุนจดทะเบียนเจ้าของเป็นชาวต่างประเทศได้มีการลงทุนร่วม ซึ่งโดยเปรียบเทียบทุนที่นำมาลงทุนอาจจะเป็นจำนวนน้อย แต่ทว่าได้มีส่วนในการนำเงินให้วิสาหกิจนั้นก็ยังมีเป็นจำนวนมาก ซึ่งเงินให้กู้ยืมนี้อาจจะมาจากแหล่งในต่างประเทศเดียวกันก็ได้ เพราะฉะนั้นในกรณีเช่นนี้นักลงทุนร่วมจากต่างประเทศนั้นอาจจะมีอิทธิพลมากในนโยบายต่าง ๆ ของวิสาหกิจมากกว่าที่จะดูขนาดของทุนที่ถืออยู่

๔.๒ การไหลของเงินทุนส่วนบุคคลจากต่างประเทศ

ในบัญชีรายการดุลการชำระเงิน เงินลงทุนโดยตรงประกอบด้วยเงินทุนจากต่างประเทศและการกู้ยืมเงินจากต่างประเทศซึ่งอาจจะนำมาจากบริษัทแม่ หรือบริษัทในเครือของวิสาหกิจนั้น นั่นก็คือนอกเหนือจากเงินหุ้น การกู้ยืมเงินเป็นการลงทุนโดยตรงเหมือนกัน ถ้าหากว่าได้รับการประกันจากวิสาหกิจว่าเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินงานธุรกิจระหว่างประเทศ ข้อสมมติฐานในการที่ได้อบรมเอาเงินกู้ยืมนี้เข้าเป็นเงินทุนด้วยก็คือว่า ขนาดของจำนวนหุ้นเพียงอย่างเดียวอาจจะไม่แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลทางการค้าที่ดำเนินการอยู่ ซึ่งโดยแท้จริงแล้ว การถือหุ้นเป็นเรื่องของการลงทุนแบบ Portfolio มากกว่าที่จะเป็นการลงทุนโดยตรง ถ้าผู้ลงทุนไม่ประสงค์จะควบคุมกิจการด้วย ที่เห็นได้อย่างชัดเจนก็คือ เป็นของยากที่จะแบ่งการลงทุนส่วนบุคคลตามจุดประสงค์ที่ต้องการต่าง ๆ ดังนั้นในการหาตัวเลขต่าง ๆ เหล่านี้ การตัดสินใจง่าย ๆ และการคาดคะเน (rules of thumb) ก็ต้องนำมาใช้บ้าง เช่น ในการแบ่งระหว่างทุนโดยตรงกับทุนอื่น ๆ และการกู้ยืมเงินจากบริษัทในเครือกับบริษัทที่ไม่เกี่ยวข้องกัน เป็นต้น

จากตัวเลขของดุลการชำระเงินของธนาคารแห่งประเทศไทย การไหลของเงินทุนส่วนบุคคลระยะปานกลางและระยะยาว แบ่งออกตามลักษณะกว้าง ๆ จะเห็นได้ในตาราง ๔.๔

ตาราง ๔.๔

การไหลของทุนต่างประเทศของเอกชนระยะปานกลางและระยะยาว
นับรวมตั้งแต่ ๑๙๕๕ ถึง ๑๙๗๓

	รวม	การลงทุนโดยตรง			เงินให้กู้	สินเชื่อสินค้า	อื่น ๆ
		รวม	เงินลงทุน (Equity)	เงินให้กู้			
A. มูลค่า ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท							
ดุลยสุทธิ							
รวม	๑๕,๕๖๖	๘,๓๒๐	๗,๘๐๒	๑,๕๑๗	๑,๗๐๕	๓,๓๓๒	๑,๒๐๔
ญี่ปุ่น	๕,๔๓๐	๒,๕๒๘	๒,๕๖๔	๓๖๓	๕๗๗	๑,๗๘๕	๑๓๕
สหรัฐ ฯ	๕,๘๕๑	๓,๘๓๗	๓,๐๘๐	๗๕๖	๑,๑๐๗	๓๘๗	๕๑๕
สหราชอาณาจักร	๑,๔๐๒	๔๑๔	๓๕๔	๖๐	๘๘๕	๗๐	๒๕
อื่น ๆ	๒,๘๘๓	๒,๑๑๑	๑,๘๐๓	๓๓๘	๘๖๕	๑,๐๘๐	๕๑๗
เงินไหลเข้า (เจ้าหนี้)							
รวม	๓๘,๐๕๔	๑๐,๗๑๕	๘,๑๐๔	๒,๖๑๑	๗,๕๓๒	๑๘,๓๕๒	๑,๔๕๖
ญี่ปุ่น	๑๕,๑๔๓	๓,๑๔๕	๒,๕๕๕	๕๕๐	๑,๐๐๗	๑๐,๗๒๘	๒๖๔
สหรัฐ ฯ	๕,๗๖๖	๔,๕๘๔	๓,๒๔๖	๑,๓๓๘	๓,๓๓๒	๑,๒๘๕	๕๖๒
สหราชอาณาจักร	๓,๓๖๓	๔๔๗	๓๗๗	๗๐	๑,๕๐๑	๑,๓๘๕	๓๐
อื่น ๆ	๘,๘๐๒	๒,๕๑๖	๑,๘๘๖	๖๕๔	๑,๖๘๑	๕,๕๕๓	๕๕๕

ตาราง ๔.๔ (ต่อ)

	รวม	การลงทุนโดยตรง			เงินให้กู้	สินเชื่อบริษัท	อื่น ๆ
		รวม	เงินลงทุน (Equity)	เงินให้กู้			
เงินไหลออก (ลูกหนี้)							
รวม	๒๒,๕๒๗	๑,๓๕๔	๓๐๑	๑,๐๕๓	๕,๗๒๒	๑๕,๐๕๕	๒๕๒
ญี่ปุ่น	๕,๗๑๓	๒๑๖	๓๐	๑๗๖	๔๒๕	๗,๕๔๒	๑๒๕
สหรัฐ ฯ	๓,๕๑๕	๗๔๖	๑๖๕	๕๗๑	๒,๒๒๔	๕๐๑	๔๓
สหราชอาณาจักร	๑,๕๖๑	๓๓	๒๓	๑๐	๖๑๒	๑,๓๑๕	๑
อื่น ๆ	๖,๕๓๘	๓๕๕	๗๓	๓๑๖	๒,๕๕๖	๓,๕๐๐	๗๒
B. การแจกแจงเป็นรายประเทศ (%)							
ดุลย์สุทธิ							
รวม	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐
ญี่ปุ่น	๓๔.๕	๓๑.๔	๓๒.๕	๒๔.๐	๓๓.๗	๕๓.๖	๑๑.๕
สหรัฐ ฯ	๓๗.๖	๕๑.๒	๓๕.๕	๔๕.๗	๖๔.๗	๑๑.๖	๔๓.๑
สหราชอาณาจักร	๕.๐	๔.๔	๔.๕	๓.๕	๕๒.๐	๒.๑	๒.๔
อื่น ๆ	๑๗.๕	๒๓.๐	๒๓.๑	๒๒.๓	- ๕๐.๖	๓๒.๗	๔๒.๕

ตาราง ๔.๔ (ต่อ)

	รวม	การลงทุนโดยตรง			เงินให้กู้	สินเชื่อบริษัท	อื่น ๆ
		รวม	เงินลงทุน (Equity)	เงินให้กู้			
เงินไหลเข้า (เข้าหน้า)							
รวม	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐
ญี่ปุ่น	๓๕.๗	๒๕.๔	๓๒.๐	๒๑.๑	๓๓.๔	๕๗.๓	๑๗.๑
สหรัฐ ฯ	๒๕.๖	๔๒.๗	๔๐.๑	๕๑.๒	๔๔.๒	๗.๐	๓๗.๖
สหราชอาณาจักร	๗.๗	๔.๒	๔.๗	๒.๗	๑๕.๕	๗.๕	๒.๑
อื่น ๆ	๒๕.๗	๒๓.๗	๒๓.๓	๒๕.๐	๒๒.๕	๒๗.๑	๔๑.๑
เงินไหลออก (ลูกหนี้)							
รวม	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐
ญี่ปุ่น	๔๓.๑	๑๕.๕	๑๐.๐	๑๗.๐	๗.๔	๕๕.๔	๔๕.๗
สหรัฐ ฯ	๑๗.๔	๕๓.๕	๕๔.๗	๕๓.๒	๓๗.๒	๖.๐	๑๗.๑
สหราชอาณาจักร	๗.๗	๒.๔	๗.๖	๐.๕	๑๐.๕	๗.๗	๐.๔
อื่น ๆ	๓๑.๗	๒๗.๖	๒๗.๖	๒๙.๕	๔๕.๕	๒๕.๕	๓๗.๗
C. องค์ประกอบอื่น ๆ (%)							
คุลยสุทธิ							
รวม	๑๐๐	๕๕.๕	๕๐.๑	๕.๗	๑๐.๕	๒๑.๔	๗.๗
ญี่ปุ่น	๑๐๐	๕๓.๕	๔๗.๒	๖.๗	๑๐.๖	๓๒.๕	๒.๖
สหรัฐ ฯ	๑๐๐	๖๕.๖	๕๒.๖	๑๒.๕	๑๗.๕	๖.๖	๗.๕
สหราชอาณาจักร	๑๐๐	๒๕.๕	๒๕.๒	๔.๓	๖๓.๔	๕.๐	๒.๑
อื่น ๆ	๑๐๐	๗๔.๓	๖๒.๕	๑๑.๗	๑๐	๓๗.๗	๑๗.๕

ตาราง ๔.๕ (ต่อ)

	รวม	การลงทุนโดยตรง			เงินให้กู้	สินเชื่อสินค้า	อื่น ๆ
		รวม	เงินลงทุน (Equity)	เงินให้กู้			
เงินไหลเข้า (เข้าหน) ^๕							
รวม	๑๐๐	๒๙.๑	๒๑.๓	๖.๕	๑๕.๘	๔๙.๓	๓.๘
ญี่ปุ่น	๑๐๐	๒๐.๘	๑๗.๑	๓.๖	๖.๖	๗๐.๘	๑.๗
สหรัฐ ฯ	๑๐๐	๔๖.๕	๓๓.๒	๑๓.๗	๓๔.๑	๑๓.๒	๕.๘
สหราชอาณาจักร	๑๐๐	๑๓.๓	๑๑.๒	๒.๑	๔๔.๖	๔๑.๒	๐.๕
อื่น ๆ	๑๐๐	๒๕.๕	๑๕.๒	๖.๗	๑๗.๒	๕๐.๘	๖.๑
เงินไหลออก (ออกหน) ^๕							
รวม	๑๐๐	๖.๒	๑.๓	๔.๕	๒๕.๘	๖๖.๘	๑.๑
ญี่ปุ่น	๑๐๐	๒.๒	๐.๓	๑.๕	๔.๘	๕๒.๑	๑.๓
สหรัฐ ฯ	๑๐๐	๑๕.๑	๔.๒	๑๔.๘	๕๖.๘	๒.๓	๑.๑
สหราชอาณาจักร	๑๐๐	๑.๗	๑.๒	๐.๕	๓๑.๒	๖๗.๑	๐.๑
อื่น ๆ	๑๐๐	๕.๘	๑.๒	๔.๖	๓๖.๘	๕๖.๒	๑.๒

แหล่งที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย

ซึ่งแสดงมูลค่าสะสมของการไหลของเงินทุนตั้งแต่ ปี ค.ศ. ๑๙๖๕ ถึง ค.ศ. ๑๙๗๓ ถึงแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงขึ้น ๆ ลง ลง แต่ละปีก็ตาม ประเทศไทยก็ได้รับเงินทุนต่างประเทศในแต่ละปีเป็นจำนวนมาก จากระยะ ปี ค.ศ. ๑๙๖๕ ถึง ค.ศ. ๑๙๗๓ ที่ไหลเข้ามาทั้งหมด (สินเชื่อ) เป็นจำนวน ๓๘.๑ พันล้านบาท และก็มีเงินทุนที่ไหลออกเป็นจำนวน ๒๒.๕ พันล้านบาท เพราะฉะนั้นจึงทำให้มีเงินทุนเข้าสู่สุทธิจำนวน ๑๕.๖ พันล้านบาท แหล่งเงินทุนจากต่างประเทศที่สำคัญที่สุด ๒ แห่งก็คือ สหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น ซึ่งมีถึง ๓๗.๖ เปอร์เซนต์ และ ๓๔.๙ เปอร์เซนต์ตามลำดับของเงินทุนที่ไหลเข้าสู่สุทธิทั้งหมด ถึงแม้ว่าการไหลเข้าของเงินทุนจะมีในรูปที่แตกต่างกันไปการลงทุนโดยตรงก็เป็นส่วนที่ใหญ่ที่สุดสำหรับเงินทุนไหลเข้าสู่สุทธิทั้งหมดจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งจากญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกา การลงทุนนี้ (รวมทุนถือหุ้นและเงินกู้ยืม) มีจำนวนถึง ๕๐ เปอร์เซนต์ของจำนวนทั้งหมด ในขณะที่เงินทุนจากญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกา รวมกันมีน้อยกว่า (๕๓.๙ เปอร์เซนต์) และมากกว่า (๖๕.๖ เปอร์เซนต์) เพียงไม่กี่เปอร์เซนต์จากส่วนเฉลี่ยของชาติในเรื่องของการไหลเข้าของเงินทุนทั้งหมด เงินไหลเข้าสะสมสุทธิของการลงทุนโดยตรงจากสหรัฐอเมริกา (๓.๘ พันล้านบาท) จะมีจำนวนมากกว่าที่มาจากญี่ปุ่น (๒.๙ พันล้านบาท) เกือบหนึ่งพันล้านบาท จากผลดังกล่าวก็เป็นเรื่องที่น่าประหลาดใจและเป็นการตรงกันข้ามกับที่เราได้คาดไว้

ทุนถือหุ้น (มิใช่การลงทุนโดยตรงทั้งหมด) ซึ่งแสดงอยู่ในตาราง ๔.๔ จะเปรียบเทียบได้กับทุนจดทะเบียนของกิจการที่ได้รับบัตรส่งเสริมการลงทุน ในตาราง ๔.๑ การเปรียบเทียบการลงทุนทั้งสองนี้แสดงว่า ทุนจดทะเบียนที่เป็นของชาวญี่ปุ่นทั้งหมด จำนวน ๑,๐๗๑ พันล้านบาท น้อยกว่าเงินไหลเข้าสู่สุทธิสะสมของการลงทุนสุทธิจากญี่ปุ่นจาก ค.ศ. ๑๙๖๕ ถึง ๑๙๗๓ ซึ่งเท่ากับ ๒,๕๖๔ พันล้านบาท (คิดเป็น ๔๑.๘ เปอร์เซนต์) อย่างไรก็ตามก็มีส่วนของเงินลงทุนของญี่ปุ่นนี้ก็ยิ่งมากกว่าส่วนเฉลี่ยของชาติคือ ๓๖.๗ เปอร์เซนต์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมากกว่าสหรัฐอเมริกาซึ่งเท่ากับ ๑๕.๒ เปอร์เซนต์ เนื่องจากว่าค่านิยมและลักษณะต่างๆ ของสถิติการลงทุนของทั้ง ๒ ประเทศที่แตกต่างกัน สัดส่วนนี้ไม่ได้แสดงถึงขนาดโดยเปรียบเทียบของเงินทุนจากต่างประเทศ ซึ่งได้รับอภิสิทธิ์จากการลงทุน ทุนจดทะเบียนนี้เป็นแต่เพียงทุนของวิสาหกิจที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุนเท่านั้น มิใช่ทุนที่ชำระแล้ว ในขณะที่ทุนถือหุ้นเป็นของวิสาหกิจและของเอกชนทั้งหมด และเป็นทุนที่สะสมตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๖๕ ถึง ๑๙๗๓ เท่านั้น แต่อย่างไรก็ตามจากข้อนี้ก็แสดงให้เห็นว่า วิสาหกิจของชาวญี่ปุ่นได้มุ่งไปลงทุนใน

กิจการที่ได้รับบัตรส่งเสริมการลงทุนและได้รับการส่งเสริมจากนโยบายการส่งเสริมการลงทุนของชาติมากกว่าวิสาหกิจต่างชาตินั้น ๆ รวมกัน ทั้งนี้มิใช่แต่ในเชิงเปรียบเทียบเท่านั้นแต่ในเชิงตัวเลขที่เป็นจริงทั้งหมดด้วย ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ขนาดของทุนจดทะเบียนที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุนที่เป็นของชาวญี่ปุ่นนั้นมีเป็นจำนวนมากที่สุด มากกว่าแหล่งต่างประเทศอื่น ๆ ทั้งหมด และมีจำนวนเป็น ๒ เท่าของผู้ลงทุนจากสหรัฐอเมริกา

มีข้อที่น่าสนใจของการเคลื่อนไหวของทุนอีกประการหนึ่ง เมื่อเราได้พิจารณาถึงด้านลูกหนี้และเจ้าหนี้แยกออกจากกัน ซึ่งไม่เหมือนกับด้านดุลสุทธิ ปรากฏว่าญี่ปุ่นมิใช่สหรัฐอเมริกา มีฐานะเป็นที่หนึ่งของขนาดของดุลทั้งสองนี้ ญี่ปุ่นเป็นผู้นำเงินทุนเข้ามามากที่สุดและนำเงินทุนออกจากไทยมากที่สุดด้วย ซึ่งมีเป็นจำนวน ๓๙.๕ เปอร์เซนต์ และ ๔๓.๑ เปอร์เซนต์ตามลำดับ ในขณะที่สหรัฐอเมริกามีเพียง ๒๕.๖ เปอร์เซนต์ และ ๑๗.๔ เปอร์เซนต์ตามลำดับ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือจำนวนการเคลื่อนไหวของทุนส่วนบุคคลระหว่างไทยกับญี่ปุ่นมีจำนวนมากกว่าระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา ซึ่งถึงแม้ว่าเงินทุนไหลเข้าสู่สิทธิจากสหรัฐอเมริกาจะมากกว่าญี่ปุ่นก็ตามที่ คำอธิบายในเรื่องดังกล่าวนี้จะหาได้ในองค์ประกอบ และการเคลื่อนไหวในลักษณะต่าง ๆ ของทุนจากญี่ปุ่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านสินเชื่อ ผู้ขายจากญี่ปุ่น

จากที่เห็นในตาราง ๔.๔ การเคลื่อนไหวของเงินทุนไม่ได้มาจากการลงทุนโดยตรงเท่านั้น แต่อาจมาจากเงินกู้และสินเชื่อต่าง ๆ ด้วย จากการลงทุนโดยตรง แสดงว่าผู้ลงทุนสนใจจะมีธุรกิจถาวร นอกจากเหตุผลข้อนี้และสิ่งที่จะแสดงให้เห็นบรรยากาศการลงทุนที่ดีในอดีต ทำให้มีการลงทุนในประเทศไทยมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเภททุนคือหุ้น และเป็นการลงทุนทางเดียว ตัวอย่างเช่น ในปี ค.ศ. ๑๙๖๕ ถึง ๑๙๗๓ มีเงินทุน (equity capital) เป็นจำนวน ๒.๖ พันล้านบาท ซึ่งมาจากญี่ปุ่น ในขณะที่เงินทุนเพียง ๓๐ ล้านบาทไปยังญี่ปุ่น คิดเป็น ๑.๒ เปอร์เซนต์ของทุนเข้าเท่านั้น (ส่วนเฉลี่ยของชาติเป็น ๓.๗ เปอร์เซนต์ และของสหรัฐอเมริกา ๕.๑ เปอร์เซนต์) แต่ประเภททุนกู้ยืมและการให้สินเชื่อสินค้า (suppliers' credits) ไม่เป็นเช่นนั้น ทั้งนี้ก็เพราะว่าทุน ๒ อย่างนี้มีลักษณะที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และการชำระหนี้กันก็ต้องดำเนินการในช่วงระยะเวลาอันสั้นถึงแม้ว่าระยะเวลากู้ยืมอาจจะมากกว่าหนึ่งปีก็ตาม เมื่อเป็นเช่นนั้นก็จะเห็นได้อย่างชัดแจ้งจากการเคลื่อนไหวของทุนทั้ง ๒ อย่างนี้ คือมีการไหลเข้าเป็นจำนวนมาก และที่ไหลออกเป็นจำนวนมากเช่นกัน และการไหลของแต่ละอย่างนี้จะมากกว่าเงินทุนโดยตรงเป็นจำนวนมาก ที่เห็นได้ชัดคือการเคลื่อนไหวของการให้สินเชื่อ

(suppliers' credits) จากญี่ปุ่นและไปสู่ญี่ปุ่นซึ่งมีจำนวนมากกว่าประเทศอื่นทั้งหมด ในการไหลเข้าของเงินทุนทั้งหมดจากญี่ปุ่นเป็นการให้สินเชื่อสินค้าเสีย ๗๐.๘ เปอร์เซ็นต์ และการชำระสินเชื่อดังกล่าวคิดเป็น ๙๒ เปอร์เซ็นต์ของเงินทุนไหลออกไปสู่ญี่ปุ่น สินเชื่อสินค้าจากญี่ปุ่นและไปสู่ญี่ปุ่นแต่ละอย่างรวมกันประมาณ ๖๐ เปอร์เซ็นต์ ของการไหลทั้งหมดของเงินทุนชนิดเดียวกันไปยังและออกจากประเทศไทย

ข้อสังเกตต่าง ๆ เกี่ยวกับสินเชื่อผู้ขายและการไหลของทุนอื่น ๆ มีลักษณะการสะสมประจำตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๖๕ ถึง ๑๙๗๓ เมื่อเป็นเช่นนี้อาจทำให้เข้าใจผิดได้โดยเฉพาะการเคลื่อนไหวของสินเชื่อผู้ขายของญี่ปุ่น ทั้งนี้เนื่องจากว่าในสองสามปีมานี้สินเชื่อผู้ขายมีจำนวนเข้ามาน้อยลง (ดูภาคผนวกตารางที่ ๔.๔) หลังจากที่การไหลเข้าของเงินทุนมาถึงจุดสูงสุด คือเกินกว่า ๒ พันล้าน ในปี ค.ศ. ๑๙๗๐ และ ๑๙๗๑ การไหลเข้าของเงินทุนนี้จากญี่ปุ่นได้ลดจำนวนลงอย่างมากมายันนั้นก็คือ เป็นเพียง ๑๑๐ ล้านบาทในปี ค.ศ. ๑๙๗๓ หรือประมาณเพียง ๕ เปอร์เซ็นต์ของมูลค่าสูงสุด ในด้านเจ้าหน้าที่เหมือนกันการชำระคืนได้ลดลงจากจำนวน ๑.๖ พันล้านบาทในปี ค.ศ. ๑๙๗๐ มาเป็น ๙๘๗ ล้านบาทในปี ๑๙๗๓ ในขณะที่การไหลออกของเงินทุนมีจำนวนมากกว่าการไหลเข้าทำให้มียอดแสดงเป็นหนี้สุทธิกับญี่ปุ่นเกี่ยวกับสินเชื่อผู้ขายเป็นครั้งแรกคือ ยอดแสดง ๒๓๕ และ ๘๗๖ ล้านบาท ตามลำดับในปี ค.ศ. ๑๙๗๒ และ ๑๙๗๓ ถ้าแนวโน้มจะเป็นเช่นนี้ต่อไป บทบาทของสินเชื่อผู้ขายก็จะน้อยลง

เชิงอรรถบทที่ ๔

๑. ISIC 3211 ได้แบ่งออกเป็น ๒ รายการ คือ รายการค้า และเส้นใย กับผ้า
๒. ข้อมูลล่าสุดหลังจากการเขียนบทความนี้แสดงว่าสัดส่วนเฉลี่ยของทุนญี่ปุ่นลดลงคือเป็น ๔๗.๘ เปอร์เซ็นต์ เมื่อมิถุนายน ๑๙๗๔ ดูภาคผนวกตาราง ๔.๑
๓. เพื่อการเปรียบเทียบในเรื่องขนาดอุตสาหกรรมระหว่างวิสาหกิจของญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา ดู Lawrence R. Krause, *Evaluation of Foreign Direct Investment : U.S. and Japan*, Brookings, Washington, D.C., 1973, and Donald R. Sherk, *Foreign Investment in Asia : Cooperation and Conflict between the U.S. and Japan*, Federal Reserve Bank of San Francisco, San Francisco, October, 1973.
๔. นอกจากการลงทุนในวิสาหกิจอุตสาหกรรมที่ได้รับการส่งเสริม ตามที่ได้มีการอภิปรายกันมาแล้ว วิสาหกิจของญี่ปุ่นได้ลงทุนในกิจการค้าอื่น ๆ อีกหลายอย่างทั้งที่ได้รับการส่งเสริม และไม่ได้รับการส่งเสริม อย่างที่เห็นในภาคผนวกตาราง ๔.๓ มีวิสาหกิจเหล่านี้อยู่ ๒๕๒ กิจการในตอนปลายปี ค.ศ. ๑๙๗๓ ซึ่งพวกนี้กลุ่มหนึ่งจัดอยู่ในประเภทการค้า ตัวอย่างเช่น มีวิสาหกิจจำนวน ๒๕ บริษัทที่เป็นกิจการการค้าขายส่ง ๓ บริษัทเป็นกิจการการค้าของเก่า และ ๑๔ บริษัท เป็นกิจการเพื่อการส่งออก เป็นต้น
๕. ทุนจดทะเบียนจะเป็นจำนวนรวมมากกว่าตามระยะเวลา แต่ทว่าตัวเลขที่ให้เป็นตามระยะเวลา คือ จากเดือนตุลาคม ๑๙๖๐ ถึงธันวาคม ๑๙๗๓ มากกว่าที่จะเป็นระยะเวลาติดตามระบบการบัญชีที่สิ้นสุดเมื่อธันวาคม ๑๙๗๓ การอ่านตัวเลขของเรา ก็คือว่า ตัวเลขทั้งหมดหมายถึงทุนจดทะเบียนของกิจการ ซึ่งได้รับบัตรส่งเสริมการลงทุนเมื่อเวลาใดเวลาหนึ่งในช่วงนี้ ถึงแม้ว่าขณะนั้นจะไม่ได้รับการส่งเสริมแล้วก็ตาม
๖. อัตราส่วนของสหรัฐอันนี้ต่ำอย่างที่เราไม่ได้คิดมาก่อน และน่าประหลาดใจมาก

บทที่ ๕

ความสัมพันธ์กันระหว่างการค้ากับการลงทุน

เราได้แสดงให้เห็นในตอนแรกแล้วว่า ญี่ปุ่นประสบความสำเร็จในการเปลี่ยนสินค้าที่ขายให้เข้ากับลักษณะสินค้าขาเข้าของไทย ลักษณะของสินค้าขาเข้าจากญี่ปุ่นได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาตามเวลาที่ผ่านไป ซึ่งในปัจจุบันนี้สินค้าส่วนใหญ่จะเป็นพวกวัตถุดิบของกิจการอุตสาหกรรม เครื่องมือเครื่องจักรซึ่งนำมาใช้ในอุตสาหกรรมที่กำลังเจริญเติบโตภายในประเทศไทย ความสำเร็จของผลิตภัณฑ์ญี่ปุ่นส่วนหนึ่งมาจากการแข่งขัน แต่ว่ามีใช้ทั้งหมด ประเภทเงินทุนจากญี่ปุ่นและการลงทุนอย่างมากในอุตสาหกรรมที่ได้รับการส่งเสริมก็มีอิทธิพลอย่างเห็นได้ชัดแจ้งต่อการค้าระหว่างไทยกับญี่ปุ่น

ข้อบ่งชี้ที่เรามักได้ยินอยู่เสมอก็คือเรื่องของการลงทุนโดยตรงของญี่ปุ่นซึ่งทำให้มีการขยายตัวทางด้าน การส่งออกสินค้าเข้า แต่ไม่ได้ทำให้เกิดการขยายตัวทางด้าน การส่งออกสินค้าออกของไทย ซึ่งก็เป็นความจริงอยู่มากในการเช่นนี้ ประมาณครึ่งหนึ่งของสินค้าขาเข้าภายใต้สินเชื่อผู้ขายเป็นของกิจการที่ได้รับสิทธิบัตรจากการส่งเสริมการลงทุน สิ่งที่เราจะเห็นได้จากนี้ด้วยคือ ถึงแม้ว่าข้อมูลจะนำมาจากตัวอย่างของบางกิจการข้างล่างเท่านั้นก็ตาม ก็แสดงให้เห็นว่าส่วนใหญ่ของสินค้าขาเข้าจะสัมพันธ์กับรายการการลงทุนโดยตรงของญี่ปุ่น สินค้าขาออกของอุตสาหกรรมที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุนทั้งหมดมีจำนวนน้อยพอสมควรอยู่ ถึงแม้ว่าสินค้าบางอย่าง เช่นพวกผลิตภัณฑ์สิ่งทอก็ได้เริ่มมีการส่งออกไปขายยังต่างประเทศบ้างแล้ว วิสาหกิจการค้าของญี่ปุ่นจะมีความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้น และเกี่ยวข้องโดยตรงในการลงทุนนี้จากสายใยทางการค้าที่ได้วางรากฐานอย่างแน่นแฟ้นทั่วโลกนี้เอง จึงเชื่อได้ว่าญี่ปุ่นสามารถที่จะขยายการส่งออกได้เป็นอย่างมาก แต่ปรากฏว่ากิจการเหล่านี้มีเป็นส่วนน้อยในการที่ทำให้การส่งออกสินค้าออกของไทยขยายตัว

เพื่อที่ว่า ทำไมการลงทุนจากต่างประเทศถึงได้เกิดขึ้นได้ ก็จะต้องดูถึงแรงจูงใจที่วิสาหกิจต่าง ๆ ประสบอยู่ โดยมีการตัดสินใจที่จะใช้ทรัพยากรส่วนหนึ่งเพื่อการลงทุนต่างประเทศ การตัดสินใจเช่นนี้ นอกจากสถานการณ์ภายในของบ้านเมืองแล้ว และยังคงมา

จากสถานการณ์และนโยบายของรัฐบาลประเทศที่จะไปลงทุนด้วย เป็นที่ทราบกันดีว่าในระยะสิบปีหลังจากปี ค.ศ. ๑๙๖๐ เป็นต้นมา นโยบายในการพัฒนาเศรษฐกิจของไทย มีแนวโน้มเอียงไปสู่การผลิตสินค้าเพื่อทดแทนสินค้านำเข้าด้วยวิธีการให้มีการส่งเสริมการลงทุน และการปกป้องด้วยภาษีศุลกากร ดังนั้น การลงทุนจึงมีมากในผลิตภัณฑ์เพื่อการบริโภค และสินค้าสำเร็จรูปและการประกอบสินค้าสำเร็จรูปวิสาหกิจเกือบทั้งหมดที่ได้รับบัตรส่งเสริมการลงทุน มีวัตถุประสงค์เพื่อผลิตสินค้าสำหรับตลาดภายในประเทศ เป็นเรื่องที่สำคัญที่เราจะต้องทราบว่าโครงการต่าง ๆ ที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุนทั้งหมด ที่มีชาวญี่ปุ่น หรือชนต่างชาติอื่น ๆ อยู่ด้วยได้รับการเห็นชอบจากรัฐบาล ดังนั้น จึงน่าที่จะดูถึงลักษณะของการลงทุนของญี่ปุ่น ในนโยบายทั้งหมด และดูถึงนโยบายต่าง ๆ เหล่านี้ที่มีการใช้อยู่ในเมืองไทยขณะนี้

๕.๑ สินเชื่อผู้ขาย (Suppliers' Credit)

สินเชื่อผู้ขาย ทำให้เกิดมีการนำสินค้าต่าง ๆ เข้ามาในประเทศ โดยยังไม่ต้องมีการจ่ายเงินค่าสินค้าในทันที สินเชื่อเหล่านี้มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญก็เพื่อที่จะจ่ายค่าสินค้าขาเข้าของวัตถุดิบ เครื่องจักร เครื่องมือต่าง ๆ ของอุตสาหกรรมที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุน และรถยนต์ เป็นต้น จะเห็นได้จากตาราง ๕.๑ มีจำนวน ๑๐ เปอร์เซ็นต์ของสินค้านำเข้าทั้งหมดของไทยในระยะเวลาระหว่าง ค.ศ. ๑๙๖๖ ถึง ๑๙๗๒ ที่จ่ายโดยสินเชื่อผู้ขาย ในระหว่างปี ๑๙๖๙ ถึง ๑๙๗๑ สินเชื่ออยู่ในระดับสูงสุด คือถึง ๑๒ เปอร์เซ็นต์ของสินค้านำเข้าทั้งหมดของไทย คิดตามความจริงแล้วเกือบ ๖๐ เปอร์เซ็นต์ของสินเชื่อทั้งหมดจะมาจากญี่ปุ่น ดังนั้น สินเชื่อควรจะได้นำไปใช้เป็นค่าสินค้านำเข้าจากญี่ปุ่นเกินกว่า ๑๕ เปอร์เซ็นต์ของมูลค่าสินค้า สินเชื่อผู้ขายเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่ส่งเสริมการส่งสินค้าออกของญี่ปุ่น เพราะว่าได้เงินช่วยเหลือจากรัฐบาลญี่ปุ่น

เนื่องจากว่าอัตราดอกเบี้ยของสินเชื่อผู้ขายต่ำกว่าการให้กู้ยืมทางการค้าจึงมีลักษณะเป็นการให้ความช่วยเหลือเหมือนกันกับการให้กู้ยืมอื่น ๆ โดยได้รับการช่วยเหลือเช่นกัน คนไทยแต่ละคนที่ได้รับสินเชื่อนี้ก็จะมีส่วนได้ทางเศรษฐกิจ (economic gain) ด้วย แต่ก็มีผลของการกระจายทรัพยากรซึ่งอาจจะไม่เป็นไปตามความต้องการของสังคม ผลประโยชน์ส่วนใหญ่แล้วจะไปสู่กิจการลงทุนขนาดใหญ่โดยเปรียบเทียบ (ได้แก่อุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่ผลิตสินค้าเพื่อทดแทนสินค้านำเข้า การคมนาคม การก่อสร้างขนาดใหญ่ และโรงแรมทันสมัย เป็นต้น) โดยที่ผู้เสียประโยชน์คือกิจการลงทุนขนาดเล็ก ผู้อุปโภคสินค้าคงทนที่นำเข้า เช่น

ตาราง ๕.๑
การชำระค่าสินค้านำเข้า

(หน่วย ล้านบาทชำระรัฐฯ)

	๑๕๖๖	๑๕๖๗	๑๕๖๘	๑๕๖๙	๑๕๗๐	๑๕๗๑	๑๕๗๒	๑๕๖๖-๗๒	%
สินค้าเข้าภายใต้การช่วยเหลือ	๒๘.๐	๓๖.๘	๔๕.๕	๒๘.๒	๓๓.๓	๒๕.๕	๒๑.๑	๒๑๘.๘	๒.๖
ช่วยเหลือจากรัฐฯ	๑๕.๖	๒๕.๕	๓๗.๘	๒๔.๖	๓๗.๕	๑๙.๕	๑๒.๕	๑๕๒.๕	๑.๘
ช่วยเหลือจากองค์กรสหประชาชาติและ องค์กรอื่น ๆ	๕.๘	๕.๑	๖.๐	๒.๘	๑๑.๘	๖.๘	๖.๑	๔๘.๕	๐.๖
แผนการณโคถัมโบ	๒.๖	๒.๒	๑.๗	๐.๘	๓.๖	๕.๖	๒.๕	๑๘.๐	๐.๒
สินค้าเข้าภายใต้โครงการเงินกู้	๓๗.๑	๔๒.๑	๕๗.๘	๕๓.๖	๔๓.๐	๓๕.๕	๕๕.๒	๓๖๑.๑	๓.๗
ทางการ	๓๕.๑	๓๖.๕	๕๖.๖	๕๕.๓	๔๓.๐	๓๕.๕	๕๗.๕	๒๘๗.๕	๓.๕
เอกชน	๓.๒	๕.๖	๒.๒	๘.๓	—	๐.๖	๗.๗	๗๓.๖	๐.๓
สินค้าเข้าภายใต้สินเชื่อสินค้า	๕๓.๑	๕๓.๕	๑๐๒.๑	๕๕.๕	๕๗.๑	๑๕๒.๓	๑๐๓.๒	๘๒๗.๗	๕.๘
ทางการ*	—	๐.๕	๓.๖	๑๖.๕	๑๖.๕	๑๐.๕	๐.๗	๕๘.๓	๐.๖
เอกชน	๕๓.๑	๕๓.๐	๙๘.๕	๓๙.๐	๔๐.๖	๑๓๑.๘	๑๐๒.๕	๗๖๙.๔	๕.๒
เครื่องจักรและอะไหล่	๒๗.๘	๕๒.๗	๕๑.๕	๕๖.๕	๘๘.๘	๕๕.๐	๕๗.๘	๓๗๕.๕	๔.๕
(—)	(—)	(—)	(—)	(๒๕.๐)	(๕๐.๕)	(๓๘.๕)	(๓๗.๘)	(๕๕๖.๖)	(๕.๘)
รถยนต์ รถโดยสารและรถบรรทุก	๑๕.๘	๒๓.๒	๕๕.๕	๕๒.๕	๕๗.๕	๓๑.๕	๒๕.๘	๒๕๖.๕	๓.๐
แทรกเตอร์, รถกและรถเกี่ยวน	๖.๘	๑๒.๕	๕.๗	๕.๑	๖.๐	๕.๐	๕.๐	๕๕.๐	๐.๖
อื่น ๆ	๒.๗	๕.๗	๒.๕	๒๓.๐	๕๕.๕	๓๕.๕	๕๕.๕	๑๐๖.๖	๑.๒
สินค้าเข้าภายใต้การลงทุนจากต่างประเทศ	๐.๑	๐.๘	๐.๕	๐.๓	๐.๕	๐.๕	๐.๑	๓.๒	๐.๐๑
สินค้าเข้าเพื่อการใช้จ่ายของทหารรัฐฯ	๗๕.๗	๑๒๐.๓	๑๕๓.๐	๑๐๕.๖	๑๐๖.๕	๕๖.๓	๑๐๓.๐	๗๖๕.๕	๕.๑
ทางตรง	๓๑.๐	๕๕.๓	๕๘.๖	๒๐.๖	๒๐.๐	๑๘.๑	๒๑.๒	๒๑๘.๘	๒.๖
ทางอ้อม	๔๕.๗	๗๕.๐	๙๔.๔	๘๕.๐	๘๖.๕	๓๘.๒	๘๑.๘	๕๔๕.๖	๖.๕
สินค้าเข้าที่ไม่เกี่ยวข้องกับชำระด้วยเงินตราต่างประเทศ	๑๐.๐	๑๑.๐	๑๓.๕	๕๕.๓	๒๒.๘	๒๖.๖	๒๖.๕	๑๓๑.๐	๑.๖
รวมเบื้องต้น	๒๐๕.๒	๓๐๕.๕	๓๕๓.๗	๓๖๕.๕	๓๖๒.๒	๓๒๖.๗	๓๑๕.๕	๒,๒๖๕.๒	๒๖.๘
สินค้านำเข้าชำระหนี้โดยเงินตราต่างประเทศ	๖๘๕.๕	๗๖๒.๒	๘๐๕.๑	๘๗๕.๐	๕๖๖.๓	๕๖๑.๕	๑,๑๖๕.๕	๖,๑๗๓.๐	๗๓.๒
รวมสินค้านำเข้าทั้งสิ้น	๘๙๐.๗	๑,๐๖๖.๗	๑,๑๕๘.๕	๑,๒๔๐.๕	๑,๒๒๘.๕	๑,๒๒๘.๒	๑,๔๘๑.๐	๘,๔๓๘.๒	๑๐๐.๐

* รวมทั้งกิจการของรัฐบาลด้วย
แหล่งที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย

ได้ชี้ให้เห็นถึงประเด็นที่น่าสนใจ และที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ๒ ประการ คือประเด็นแรก มีเหตุผลที่สำคัญ ๒ ประการคือสำหรับเป้าหมายในการลงทุนในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก็เพื่อที่จะรักษาระดับการส่งสินค้าขาออก หรือไม่ก็เพื่อที่จะเพิ่มการส่งสินค้าขาออกของญี่ปุ่น ความสำคัญตามเป้าหมายดังกล่าวมานี้ ญี่ปุ่นได้เน้นความสำคัญต่อกลุ่มประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มากกว่าในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือประเทศกำลังพัฒนาอื่น ๆ รวมกัน ในประเด็นที่สอง การส่งสินค้าออกไปยังญี่ปุ่น หรือไปยังประเทศอื่น ๆ มีบทบาทน้อยในการลงทุนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่เหตุผลข้อนี้ จะมีความสำคัญเป็นอย่างมากในการลงทุนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จากประเด็นดังกล่าว ๒ ประการนี้ จะเห็นได้ว่า การลงทุนของญี่ปุ่นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จะมีแนวโน้มที่จะเพิ่มสินค้าเข้า มิใช่เป็นการเพิ่มสินค้าออกจากดินนั้น

แต่การศึกษานี้ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประเทศทั้งหมดในบริเวณเดียวกัน มิใช่แต่เฉพาะประเทศไทย ตัวแปรที่นำมาใช้นอกจากมิได้มีการให้คำจำกัดความเท่านั้น แต่ยังมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และมีได้แสดงข้อมูลทางสถิติที่พอเชื่อถือได้ไว้ด้วย แต่เรื่องที่ได้มีการศึกษานี้ เป็นการเน้นข้อเท็จจริงบางส่วนที่เกี่ยวกับประเทศไทยตามที่ได้เสนอไว้ข้างล่างนี้แล้ว

ตาราง ๕.๓ ได้แสดงให้เห็นถึงมูลค่าของสินค้าวัตถุดิบ และเครื่องจักรภายในประเทศ และที่ส่งเข้ามา ที่ใช้ในการผลิตของวิสาหกิจญี่ปุ่น ๕๓ กิจการ ที่ลงทุนในปี ค.ศ.๑๙๗๑

จากตาราง ก็เห็นได้อย่างชัดเจนว่า การผลิตสินค้าอุตสาหกรรมเหล่านี้ ต้องพึ่งพาวัตถุดิบที่ส่งเข้ามาจากต่างประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่มาจากญี่ปุ่นเป็นอย่างมาก ตัวอย่างเช่น ได้ส่งสินค้าเข้าประเภทวัตถุดิบ เพื่อใช้ในกิจการอุตสาหกรรมต่าง ๆ เช่น เหล็ก และเหล็กกล้า ๖๑.๗ เปอร์เซ็นต์ ของวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตของอุตสาหกรรมนั้น ๆ อัตราส่วนของวัตถุดิบเพื่อใช้ในอุตสาหกรรมยางได้เพิ่มขึ้นถึง ๗๐ เปอร์เซ็นต์ ๗๔.๒ เปอร์เซ็นต์สำหรับสินค้าที่ใช้ไฟฟ้า ๘๐.๙ เปอร์เซ็นต์สำหรับผลิตภัณฑ์แก้ว ๘๒.๔ เปอร์เซ็นต์สำหรับอุตสาหกรรมรถยนต์ และได้เพิ่มขึ้นสูงถึง ๙๗.๔ เปอร์เซ็นต์สำหรับวัตถุดิบ อุตสาหกรรมสิ่งทอซึ่งเป็นการลงทุนที่ใหญ่ที่สุดของญี่ปุ่น ได้ส่งวัตถุดิบเข้ามาเป็นส่วน ใหญ่เหมือนกันเมื่อเทียบกับวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตทั้งหมด คือ ๔๑.๘ เปอร์เซ็นต์ของวัตถุดิบในการผลิตผ้า และ ๓๓.๓ เปอร์เซ็นต์ของอุตสาหกรรมตัดเย็บและไหม อุตสาหกรรมเกี่ยวกับสิ่งทอได้ใช้วัตถุดิบภายในประเทศถึง ๙๑ เปอร์เซ็นต์ของวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตทั้งหมดของอุตสาหกรรมนี้ อุตสาหกรรมเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์จากข้าวต่าง ๆ ได้ใช้วัตถุดิบภายในประเทศถึง ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์

รถยนต์นั่ง เป็นต้น เนื่องจากว่าสินค้าประเภททุนที่นำเข้ามาเช่นเครื่องมือ และเครื่องจักรต่าง ๆ ได้มีการชำระหนี้ด้วยสินเชื่อผู้ขายจึงเป็นการช่วยเหลือและส่งเสริมให้มีการใช้ทุนมาก

อย่างที่ได้อธิบายมาแล้วว่า ญี่ปุ่นระงับการขยายตัวของสินเชื่อผู้ขายเพื่อที่จะช่วยเหลือการส่งสินค้าออก แต่ถึงแม้ว่าหลังจากที่ไม่มีสินเชื่อเช่นนี้อีกแล้ว สินค้าขาเข้าซึ่งครั้งหนึ่งเคยมีความผูกพันกับแหล่งใดแหล่งหนึ่ง ก็ยังคงมีความผูกพันอยู่เพราะมีความต้องการชิ้นส่วนใหม่และเครื่องอะไหล่ต่าง ๆ

๕.๒ การลงทุนของญี่ปุ่นและการค้ากับต่างประเทศของไทย

จุดประสงค์ในการลงทุนต่างประเทศของวิสาหกิจของญี่ปุ่นนั้น ธนาคารเพื่อการส่งสินค้าขาออก-เข้าของญี่ปุ่น (Export-Import Bank of Japan) ได้ทำการศึกษาไว้แล้ว จากข้อมูลทางสถิติที่รวบรวมเอาไว้ถึง “เป้าหมายในการขายสินค้าของการลงทุนของญี่ปุ่นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และประเทศกำลังพัฒนาอื่น ๆ” ซึ่งได้แสดงไว้ในตารางที่ ๕.๒

วัตถุประสงค์	เอเชียตะวันออกเฉียงใต้	เอเชียตะวันออก	ประเทศกำลังพัฒนา
๑. การค้นคว้า ตลาดที่ เกี่ยว กับ ความ ยากลำบากในการส่งสินค้าออก	๓๑.๓	๑๒.๐	๑๕.๓
๒. กิจการใหม่	๑๖.๔	๑๖.๒	๑๗.๔
๓. การขยายการขาย	๓๕.๘	๒๔.๘	๓๐.๐
๔. สินค้าขาออก	๑๕.๐	๔๕.๓	๓๑.๕
ไปญี่ปุ่น	๗.๕	๑๒.๘	๑๐.๖
ไปประเทศอื่น ๆ	๗.๕	๓๒.๕	๒๑.๓
๕. อื่น ๆ	๑.๕	๑.๖	๑.๕
รวม%	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(จำนวนของกิจการ)	(๖๗)	(๑๑๗)	(๒๐๗)

จากโครงการลงทุนที่เห็นชอบโดยรัฐบาลญี่ปุ่นในกิจการลงทุนต่าง ๆ ในปี ๑๙๖๘ และ ๑๙๖๙

Source : JETRO, White Paper on Overseas Market ๑๙๗๒ : Present Conditions of Overseas Investment, p.๔ quoting Export import Bank of Japan Information ๑๙๗๑.

ตาราง ๕.๓
มูลค่าของวัตถุดิบและเครื่องจักรจากการลงทุนของญี่ปุ่น ในอุตสาหกรรมที่เลือกมาในปี ๑๙๗๑
(ในวงเล็บเป็นเปอร์เซ็นต์)

อุตสาหกรรม	จำนวนของกิจการ	วัตถุดิบ			เครื่องจักรและอะไหล่		
		ภายในประเทศ	นำเข้า	รวม	ภายในประเทศ	นำเข้า	รวม
๑. ผลิตภัณฑ์เกษตรกรรม	๓	๔๓,๔๐๗,๔๔๐ (๑๐๐.๐๐)	--	๔๓,๔๐๗,๔๔๐ (๑๐๐.๐๐)	๓,๓๒๘,๓๓๗ (๗.๖๕)	๓๗,๐๗๙,๑๐๓ (๘๕.๓๕)	๔๐,๔๐๗,๕๐๖ (๙๓.๐๐)
๒. เหล็กและเหล็กกล้า	๘	๑๓๗,๐๓๕,๔๑๖ (๓๗.๒๘)	๒๓๗,๕๕๗,๖๓๕ (๖๓.๗๒)	๔๕๕,๕๙๓,๐๕๑ (๑๐๐.๐๐)	๕๐,๕๖๖,๗๘๕ (๑๒.๗๑)	๒๓๗,๕๕๗,๖๓๗ (๖๓.๗๑)	๓๐๘,๑๖๖,๔๒๒ (๖๗.๖๖)
๓. วัสดุทางเคมี	๑	๖๐๐,๐๐๐ (๒.๖๕)	๒๒,๐๒๖,๔๘๗ (๕๗.๓๕)	๒๒,๖๒๖,๔๘๗ (๑๐๐.๐๐)	๘,๐๐๐,๐๐๐ (๒๗.๕๕)	๒๒,๖๒๖,๔๘๗ (๑๐๐.๐๐)	๒๒,๖๒๖,๔๘๗ (๑๐๐.๐๐)
๔. ไหม, ด้ายและเชือก	๔	๒๐,๕๑๐,๕๑๕ (๖๖.๖๘)	๑๐,๒๕๑,๐๔๐ (๓๓.๓๒)	๓๐,๗๖๑,๕๕๕ (๑๐๐.๐๐)	๖๒๘,๑๕๕ (๒.๐๑)	๒๙,๑๓๓,๔๐๐ (๙๔.๕๕)	๒๙,๑๓๓,๔๐๐ (๙๔.๕๕)
๕. หอผ้า	๕	๓๓๗,๕๖๒,๕๓๕ (๕๗.๑๗)	๒๔๗,๐๑๑,๑๓๕ (๕๑.๗๓)	๕๘๔,๕๗๓,๖๗๐ (๑๐๐.๐๐)	๑๕๒,๕๑๓,๕๓๑ (๒๖.๒๖)	๒๖๒,๐๖๐,๑๓๙ (๔๔.๖๖)	๔๒๒,๐๖๐,๑๓๙ (๗๒.๑๖)
๖. ผลิตภัณฑ์เกมเพื่อการผลิต	๕	๒๕,๗๗๗,๒๕๕ (๕๕.๗๓)	๒๖,๐๕๗,๖๕๘ (๕๐.๑๓)	๕๑,๘๓๔,๙๑๓ (๑๐๐.๐๐)	๕๑,๐๐๐ (๐.๑๐)	๒๕,๗๒๖,๑๕๖ (๕๕.๕๕)	๒๕,๗๒๖,๑๕๖ (๕๐.๐๐)
๗. ผลิตภัณฑ์ยาง	๑	๑๗,๗๒๕,๐๐๐ (๓๐.๑๐)	๔๓,๖๕๒,๐๐๐ (๗๖.๐๐)	๖๑,๓๗๗,๐๐๐ (๑๐๐.๐๐)	๒๑,๖๕๕,๐๐๐ (๓๕.๓๐)	๓๙,๗๒๒,๐๐๐ (๖๔.๗๐)	๖๑,๓๗๗,๐๐๐ (๑๐๐.๐๐)
๘. แก้วและผลิตภัณฑ์แก้ว	๑	๒๓,๒๒๒,๓๐๖ (๑๕.๐๗)	๕,๗๕๒,๕๕๕ (๓.๗๓)	๒๘,๙๗๔,๘๖๑ (๑๐๐.๐๐)	--	๒๖,๒๒๒,๓๐๖ (๙๐.๐๐)	๒๖,๒๒๒,๓๐๖ (๙๐.๐๐)
๙. สิ่งของอื่น ๆ	๓	๑๗๑,๕๕๕,๕๗๓ (๕๑.๐๐)	๑๗,๕๕๕,๐๕๐ (๕.๑๐)	๑๘๙,๑๑๐,๖๒๓ (๑๐๐.๐๐)	๓๗๐,๒๕๐ (๐.๑๐)	๑๗๑,๕๕๕,๒๒๓ (๙๔.๙๙)	๑๘๙,๑๑๐,๖๒๓ (๙๙.๙๙)
๑๐. เครื่องใช้ทอไฟฟ้า	๕	๓๕,๑๕๕,๑๒๖ (๒๕.๑๓)	๑๑๒,๕๓๒,๕๒๓ (๗๙.๘๖)	๑๔๗,๖๘๗,๖๔๙ (๑๐๐.๐๐)	๒๕,๖๖๖,๓๐๑ (๑๗.๓๖)	๑๒๒,๐๒๑,๓๔๘ (๘๒.๕๐)	๑๔๗,๖๘๗,๖๔๙ (๑๐๐.๐๐)
๑๑. อุตสาหกรรม ยานพาหนะ เครื่องยนต์	๑๐	๖๓,๒๖๖,๐๓๘ (๑๗.๖๒)	๒๕๕,๗๕๗,๕๑๑ (๗๒.๓๗)	๓๑๙,๐๒๓,๕๔๙ (๑๐๐.๐๐)	๕๓๑,๒๓๗ (๐.๑๖)	๖๒,๖๖๖,๒๗๖ (๑๙.๖๓)	๖๗,๖๕๗,๘๒๕ (๒๑.๓๖)

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจของคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน มูลค่าสินค้านำเข้า ผลผลิต, เครื่องจักร, จำนวนเงินลงทุน, และอื่นๆ ของกิจการต่างๆ ที่ปรากฏในตารางนี้ ก่อนข้างจะรวมเหตุผลผลและต้องกัน

นอกจากสินค้าวัตถุดิบที่ส่งเข้ามาแล้ว เครื่องจักรและเครื่องอาหลัยต่าง ๆ ก็ได้ส่งเข้ามาสำหรับวิสาหกิจของญี่ปุ่นเป็นจำนวนมาก ตัวอย่างเช่น ใน ๙ วิสาหกิจที่ผลิตผ้ามูลค่าของเครื่องจักรและเครื่องอะไหล่ต่าง ๆ มีมูลค่าถึง ๗๐๙ ล้านบาท และก็เป็นไปตามที่คาดคะเนเอาไว้ เครื่องจักรและเครื่องอะไหล่ต่าง ๆ ในวิสาหกิจอื่น ๆ ก็ได้มีการส่งเข้ามาเช่นเดียวกัน เพราะฉะนั้น จำนวนรวมกันของการส่งสินค้าเข้าประเภทวัตถุดิบทำให้อุปสงค์ของสินค้าเข้าเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากในระยะรอบสิบปีที่แล้วมา

การลงทุนของญี่ปุ่นในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ มิได้ช่วยเพิ่มการส่งสินค้าออกของประเทศในภูมิภาคนี้แต่อย่างใด แม้แต่จะดูเฉพาะประเทศไทย ในปี ค.ศ. ๑๙๗๒ มูลค่าสินค้าออกทั้งหมดของวิสาหกิจที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุน (ทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ) คณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนได้รายงานว่าเป็นจำนวน ๓,๗๒๘.๓ ล้านบาท จำนวนร้อยละ ๑๘.๖ ได้ส่งไปยังประเทศญี่ปุ่น ในขณะที่ร้อยละ ๓๔.๔ ได้ส่งไปยังสหรัฐอเมริกา^๒ ถึงแม้ว่าตัวเลขเหล่านี้จะแสดงถึงสินค้าออกของทุก ๆ วิสาหกิจทั้งหมด (คือ การส่งสินค้าออกของวิสาหกิจการค้าของญี่ปุ่นไปยังสหรัฐอเมริกาด้วย) ก็ตาม ข้อมูลเหล่านี้ก็แสดงให้เห็นว่าสินค้าออกของวิสาหกิจต่าง ๆ ที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุนไปยังญี่ปุ่น มีมูลค่าน้อยกว่าทั้งในเชิงเปรียบเทียบและที่เป็นจริง เป็นความจริงที่ว่าในปี ค.ศ. ๑๙๗๒ มูลค่าสินค้าออกทั้งหมด (คือของวิสาหกิจที่ได้รับการส่งเสริม และที่ไม่ได้รับการส่งเสริมการลงทุน) ที่ส่งออกไปยังญี่ปุ่นมีค่าน้อยมากในเชิงเปรียบเทียบ นั่นก็คือ ๒๐.๗% ของสินค้าออกทั้งหมดของไทย เมื่อเทียบกับ ๒๔.๗% ในปี ค.ศ. ๑๙๗๑ และ ๒๖.๒% ในปี ค.ศ. ๑๙๗๓ แต่ทว่ามูลค่าสินค้าออกไปยังญี่ปุ่นสำหรับวิสาหกิจที่ได้รับการส่งเสริมมีอัตราส่วนที่น้อยยิ่งไปกว่าในปีนั้น ๆ

จากการสำรวจของคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนและหอการค้าของญี่ปุ่นในปี ค.ศ. ๑๙๗๒ มูลค่าของสินค้าออกมีเพียง ๕.๕% ของจำนวนขายทั้งหมดของวิสาหกิจญี่ปุ่นและวิสาหกิจที่มีชาวญี่ปุ่นลงทุนร่วมรวมกัน (ดูตาราง ๕.๔) ลักษณะเช่นนี้เป็นลักษณะที่ตรงกันข้ามเป็นอย่างมากกับการส่งสินค้าออกของวิสาหกิจสหรัฐอเมริกา และวิสาหกิจที่สหรัฐลงทุนร่วม ซึ่งมูลค่าของสินค้าออกเกือบถึง ๔๐% ของยอดขายทั้งหมดของวิสาหกิจของสหรัฐ^๓ ทั้งกล่าวในปีเดียวกัน แต่ทว่า ตัวเลขที่ค่อนข้างสูงนี้ได้มาจากสัดส่วนที่สูงของสินค้าออกพวกแหว่ต่าง ๆ และเครื่องปั้นดินเผา คือ ๔๙.๗๗% (สัดส่วนของวิสาหกิจญี่ปุ่นในสินค้ากลุ่มเดียวกันนี้มีเพียง ๖.๖%)

ตารางที่ ๕.๔

การส่งสินค้าออกของกิจการต่างประเทศที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุน คิดเป็นเปอร์เซ็นต์ตามกลุ่มของสินค้า ปี ๑๙๗๒ วิสาหกิจของญี่ปุ่นและการลงทุนรวมของญี่ปุ่น

วิสาหกิจของญี่ปุ่นและการร่วมลงทุนของญี่ปุ่น

(ก) การสำรวจของคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน

ทุกรายการ	๕.๔๐
สินแร่และเครื่องปั้นดินเผา	๖.๖๐
ผลิตภัณฑ์ยาง	๑.๐๙
สิ่งทอ	๘.๗๙

(ข) การสำรวจของหอการค้าญี่ปุ่น*

ทุกรายการ	๕.๕
ผลิตภัณฑ์เคมี	๖.๒
ยานพาหนะเครื่องยนต์	๐.๑
สิ่งทอ	๗.๓
ผลิตภัณฑ์เหล็กและเหล็กกล้า	๖.๓
ผลิตภัณฑ์อาหาร	๑๙.๔
อุตสาหกรรมอื่น ๆ	๕.๙

วิสาหกิจของสหรัฐ ฯ และการลงทุนรวมของสหรัฐ ฯ

ทุกรายการ	๓๙.๕๖
ผลิตภัณฑ์จากเกษตรกรรม	๙.๑๔
สินแร่และเครื่องปั้นดินเผา	๔๙.๗๗
ผลิตภัณฑ์กระดาษ	๕.๓๖
ยาง	๑.๙๑
เครื่องจักร	๓.๘๓
สิ่งทอ	๒.๑๖

* รวมทั้งวิสาหกิจที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุนและไม่ได้รับการส่งเสริม

ที่มา : อุดม เกิดพิบูลย์, "Thailand's Experience with Multinational Corporations," แผนกเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ตาราง ๓ (โรเนียว)

ญี่ปุ่นได้ลงทุนในอุตสาหกรรมสิ่งทอ และอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งทออย่างมหาศาล ซึ่งมีใช้เฉพาะแต่ในประเทศไทยเท่านั้น ในประเทศเอเชียอื่น ๆ ก็เช่นเดียวกัน สินค้าขาออกประเภทนี้มีขนาดใหญ่และเป็นอุตสาหกรรมที่สามารถจะใช้แรงงานเป็นจำนวนมากได้ เพราะฉะนั้นจึงเป็นสินค้าที่จะสามารถขยายการส่งออกที่สำคัญของประเทศต่าง ๆ คือ เกาหลีใต้ และไต้หวัน จะเห็นได้จากบทที่ ๒ แล้วว่า สินค้าขาออกของไทยก็ประกอบด้วยสินค้าประเภทนี้เป็นส่วนใหญ่ เช่น สิ่งทอ ผลิตภัณฑ์จากไม้ ซึ่งได้เจริญขึ้นอย่างมากมาโดยเฉพาะการส่งไปยังญี่ปุ่นในระยะปีสองปีมานี้ แต่ว่ามูลค่าของสินค้าขาออกเหล่านี้ก็ยังเป็นจำนวนที่น้อยอยู่และการผลิตส่วนใหญ่ก็เพื่อใช้อุปโภคภายในประเทศ การส่งสินค้าพวกสิ่งทอโดยวิสาหกิจญี่ปุ่นไปยังต่างประเทศมีเพียง ๗.๓% ถึง ๘.๗๙% ของยอดขายทั้งหมดในปี ๑๙๗๒ ถึงแม้ว่าเปอร์เซ็นต์การส่งออกนั้นจะมากกว่าสัดส่วนเฉลี่ยและก็ยังมากกว่าวิสาหกิจของสหรัฐอเมริกาในสินค้าชนิดเดียวกัน

การที่พบว่าวิสาหกิจของญี่ปุ่นทำให้มูลค่าสินค้าขาเข้าเพิ่มมากขึ้น และไม่ทำให้มีการเพิ่มการส่งสินค้าขาออกมากเท่าที่ควรนั้น มิได้หมายความว่าญี่ปุ่นไม่ได้ทำประโยชน์อะไรให้กับเศรษฐกิจของไทยแต่อย่างใด การที่จะศึกษาถึงเรื่องนี้ก็ต้องมีการทำการวิจัยในเรื่องนี้โดยเฉพาะมากกว่าที่ได้ทำการศึกษาคั้งนี้ แต่ทว่าจากการศึกษาเกี่ยวกับอุตสาหกรรมสิ่งทอเรื่องหนึ่งได้พบว่า การทำประโยชน์ให้แก่ระบบเศรษฐกิจของบริษัทต่างประเทศที่วัดด้วยตัวชี้ต่าง ๆ เช่น ผลผลิต การจ้างงานในท้องถิ่น การนำทรัพยากรมาใช้ และภาษีอากรต่าง ๆ จะมากกว่าวิสาหกิจที่เป็นของไทยโดยแท้^๓ จากการศึกษา^๓ ในแง่ผลประโยชน์ที่วัดโดยผลผลิตต่าง ๆ ลบด้วยมูลค่าวัตถุดิบนำเข้า และต้นทุนตามค่าเสียโอกาสในการใช้ทรัพยากรในประเทศ ก็พบว่า กลุ่มของวิสาหกิจอุตสาหกรรมสิ่งทอซึ่งญี่ปุ่นมีทุนจากต่างประเทศที่ใหญ่ที่สุด ได้มีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด อย่างไรก็ดี แม้ว่าจะใช้ประสิทธิภาพอะไรก็ตามหรือวิสาหกิจของญี่ปุ่นจะดำเนินการด้านตลาดจะมีผลต่อเศรษฐกิจของไทยก็ตาม ก็ยังมีข้อเสียที่สำคัญอยู่ประการหนึ่งคือ การลงทุนโดยตรงของญี่ปุ่นเป็นเครื่องมือเพียงเพื่อการผลิตเพื่อทดแทนสินค้าขาเข้ามากกว่าจะผลิตเพื่อการส่งออกของไทย

มีประเด็นอีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับการลงทุนของญี่ปุ่น คือ จำนวนกำไรและเงินปันผลที่ส่งกลับคืนไปยังประเทศญี่ปุ่น ถึงแม้ว่าจะเป็นกรวดเร็วเกินไปที่จะวิจารณ์หรือสำรวจถึงกำไรที่เกิดจากการลงทุนของญี่ปุ่นด้วยความแน่ชัดลงไป คือการไหลเข้า

ของเงินทุนของญี่ปุ่นโดยเปรียบเทียบและเราแสดงได้ว่ามีมาก แต่เราไม่มีหลักฐานที่แสดงว่ากำไรและเงินปันผล ได้มีการส่งกลับคืนไปยังญี่ปุ่นเป็นจำนวนมาก ซึ่งความจริงแล้ว ถ้าดูตามสถิติของดุลการชำระเงินแล้ว ส่วนที่ส่งกลับไม่มีจำนวนน้อยอย่างน่าประหลาดใจ เช่นในระบอบปี ค.ศ. ๑๙๖๘ ถึง ๑๙๗๒ คือ ๑๗.๑% ของกำไรหรือเงินปันผลจำนวน ๒,๕๗๕.๖ ล้านบาทที่ไหลออกประจำปีไปยังญี่ปุ่น ในขณะที่ ๓๔.๖% และ ๒๙.๖% ไปยังสหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักรตามลำดับ^๔

ข้ออธิบายอย่างหนึ่งก็คือ วิสาหกิจของสหรัฐอเมริกา และสหราชอาณาจักรได้เริ่มเข้ามาลงทุนในประเทศไทยก่อน และในปัจจุบันนี้ มีวิสาหกิจเป็นจำนวนมากจากสองประเทศดังกล่าวมีหลักฐานมั่นคงแล้ว หรืออีกประการหนึ่งก็คือ การลงทุนของญี่ปุ่นเป็นการเพิ่งเริ่มเข้ามาลงทุนจึงต้องเสียระยะเวลาพอสมควรที่จะมีกำไร เป็นความจริงที่ว่าสถานการณ์ที่แสดงถึงกำไรของวิสาหกิจไม่สามารถจะบอกได้ จากสถิติในดุลการชำระเงินเพียงอย่างเดียว อย่างไรก็ตาม จากผลกำไรและเงินปันผลที่ญี่ปุ่นได้กลับคืนไป โดยเปรียบเทียบแล้วก็แสดงให้เห็นถึงข้อวิจารณ์เกี่ยวกับการลงทุนของญี่ปุ่นว่าได้รับผลตอบแทนเป็นจำนวนมากและเกือบทั้งหมดส่งกลับคืนไปยังญี่ปุ่น ก็เป็นเรื่องที่พูดเกินความจริงไป

๕.๓ การค้า การลงทุน และนโยบายเพื่อการอุตสาหกรรม

มีปัจจัยหลายประการที่เป็นสาเหตุทำให้การลงทุนจากญี่ปุ่นเพิ่มขึ้น ปัจจัยที่สำคัญก็คือ ค่าจ้างแรงงานที่สูงขึ้น และการขาดแคลนแรงงานไร้ฝีมือในญี่ปุ่น ซึ่งค่าจ้างสูงขึ้น ๑๕-๒๐% ทุกๆ ปี โดยเฉพาะตั้งแต่ระยะตอนกลางของรอบสนับปีหลังจากปี ค.ศ. ๑๙๖๐ เป็นต้นไป (การปรับค่าเงินเยนให้สูงขึ้น ๒ ครั้ง คือในเดือนธันวาคม ๑๙๗๑ และกุมภาพันธ์ ๑๙๗๓ ทำให้ฐานะการแข่งขันของวิสาหกิจต่างๆ ที่ใช้แรงงานมาก ๆ หลายกิจการต้องลดลง) จากการที่มีการขาดแคลนแรงงานเพิ่มขึ้น วิสาหกิจของญี่ปุ่นที่ต้องใช้แรงงานเป็นจำนวนมากๆ ก็จำเป็นต้องพยายามที่จะลงทุนในต่างประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศในเอเชียอื่น ๆ รวมทั้งไทยด้วย

ตามที่ได้แสดงในตาราง ๕.๕ แรงงานที่มีเป็นปัจจัยสำคัญในการที่ญี่ปุ่นตัดสินใจที่จะลงทุนในที่ใด ในเอเชียตะวันออก (๖๕.๕%) ในกรณีของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การลงทุนของญี่ปุ่นเพื่อที่จะจ้างแรงงานที่มีค่าจ้างแรงงานถูก มีบทบาทน้อยเต็มที โดยเปรียบ

ตาราง ๕.๕

ปัจจัยต่าง ๆ ของประเทศเจ้าภาพกับการลงทุนต่างประเทศในอุตสาหกรรมของญี่ปุ่น*

วัตถุประสงค์	เอเชียตะวันออกเฉียงใต้	เอเชียตะวันออก	ประเทศกำลังพัฒนา
นโยบายการคุ้มครอง และการให้ความช่วยเหลือการหามาได้ของ	๖๒.๕	๑๕.๐	๓๖.๕
แรงงาน	๒๐.๓	๖๗.๒	๔๗.๓
ทรัพยากรธรรมชาติ, วัตถุดิบและพลังงาน	๑๐.๕	๖๕.๕	๔๒.๔
ตามแนวทางการบริโภคของตลาด	๕.๔	๑.๗	๔.๕
การติดต่อทางการค้าระหว่างประเทศเจ้าภาพกับประเทศสาม	๑๕.๖	๘.๖	๑๑.๘
อื่น ๆ	๑.๖	๕.๒	๓.๕
รวม %	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐
(จำนวนของวิสาหกิจ)	(๖๔)	(๑๑๖)	(๒๐๓)

* จากโครงการลงทุนที่เห็นชอบโดยรัฐบาลญี่ปุ่น

* กิจการลงทุนต่าง ๆ ในปี ๑๙๖๘ และ ๑๙๖๙

ที่มา: JETRO, White Paper on Overseas Market 1972, อ้างแล้ว

เทียบ (๑๐.๙%) ปัจจัยที่สำคัญมากกว่าในการไปลงทุน คือนโยบายเพื่อการคุ้มครองและสนับสนุนของแต่ละประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จากการศึกษาถึงนโยบายการอุตสาหกรรมและการค้าของประเทศไทยในระหว่างระยะสิบปีหลังจาก ค.ศ. ๑๙๖๐ แสดงให้เห็นว่าการคุ้มครองและการช่วยเหลือเป็นลักษณะสำคัญของนโยบายส่งเสริมการลงทุนและลักษณะของภาวศุลกากร

จากการศึกษาของนายณรงค์ชัย อัครเศรณี ถึงมูลเหตุจูงใจของระบบภาษีอากรและนโยบายการส่งเสริมอุตสาหกรรมได้แสดงออกมาเป็นตัวเลขในปี ค.ศ. ๑๙๖๙ โดยใช้ทฤษฎีเรื่องการคุ้มครองจริง ๆ^๖ ได้พบว่านโยบายเพื่อการคุ้มครองและสนับสนุนของประเทศไทยในระยะสิบปีหลังจาก ค.ศ. ๑๙๖๐ นี้ ทำให้เกิดการลงทุนในอุตสาหกรรมเพื่อการทดแทนสินค้าเข้า และไม่สนับสนุนอุตสาหกรรมเพื่อการส่งสินค้าออก ซึ่งนโยบายดังกล่าวช่วยส่งเสริม

ให้มีการนำสินค้าเข้าประเภทสินค้าระหว่างการผลิต เครื่องจักร โดยได้รับการยกเว้นภาษีศุลกากร และภาษีการค้า

อุตสาหกรรมที่ได้รับการคุ้มครองเป็นอย่างมากในทศวรรษ ค.ศ. ๑๙๖๐ ก็ได้แก่ สินค้าประเภทอุปโภคบริโภค เช่น เครื่องรับวิทยุ เครื่องรับโทรทัศน์ เครื่องเรือนต่าง ๆ ผลิตภัณฑ์เภสัชกรรม หลอดไฟ รถยนต์และจักรยานยนต์ การประกอบรถยนต์ น้ำหอม และเครื่องสำอาง อุตสาหกรรมการผลิตสินค้าเพื่อทดแทนสินค้าเข้าอื่น ๆ ซึ่งได้รับการคุ้มครองอย่างสูงตามการส่งเสริมอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้มีการนำสินค้าเพื่อผลิตตั้งกล่าวเข้ามา ได้แก่ ผ้า ผลิตภัณฑ์ยาง วัตถุเคมี อะไหล่รถยนต์ จัวยและไหม แบตเตอรี่ และผลิตภัณฑ์แก้ว แต่ในทางตรงกันข้าม อุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกได้รับการคุ้มครองในทางลบ เพราะว่ามีสินค้าเพื่อการผลิตในอุตสาหกรรมดังกล่าวมีราคาสูง และไม่ได้การช่วยเหลือทางตรงในการส่งไปขายยังต่างประเทศ การส่งเสริมเพื่อการส่งสินค้าออกยังไม่ปรากฏในเวลานั้น หรือมีไม่พอเพียง เมื่อเปรียบเทียบกับส่งเสริมการขายภายในประเทศ

ดังนั้น ระบบภาษีและการส่งเสริมอุตสาหกรรมในปี ๑๙๖๕ จึงมีลักษณะดังนี้คือ ไม่ส่งเสริมอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก เป็นการสนับสนุนอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้า ไม่สนับสนุนให้ขายนอกประเทศ แต่ให้การสนับสนุนเพื่อขายในประเทศ และเป็นการส่งเสริมการนำเข้าของสินค้าพวกวัตถุดิบ สินค้าระหว่างผลิต และพวกสินค้าอาหลี่ยต่าง ๆ เมื่อเราดูผลทั้งหมดของการคุ้มครองต่อการพัฒนาการค้าและอุตสาหกรรมของญี่ปุ่นในประเทศไทยเราก็จะเห็นถึงลักษณะของการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ซึ่งเข้ากับลักษณะของการคุ้มครองนั้น

จากระบบการคุ้มครองอันนี้ก็พบว่า เป็นการส่งเสริมการนำสินค้าเข้าพวกสินค้าระหว่างผลิต (Intermediate inputs) เครื่องจักร และมีการส่งเสริมทดแทนการนำสินค้าเข้าของผลิตผลขั้นสุดท้าย จากระบบการคุ้มครองนี้ก็สามารรถที่จะอธิบายการเปลี่ยนแปลงลักษณะของการนำสินค้าเข้าจากญี่ปุ่นตามที่ได้วิจารณ์มาแล้ว ลักษณะของสินค้าเข้าของไทยจากญี่ปุ่นที่ได้มุ่งหนักไปที่เครื่องจักรและเครื่องมือในการขนส่ง โดยมีการเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อยสำหรับอัตราของสินค้าเข้าพวกสินค้าระหว่างผลิตที่ใช้อยู่ทั่วไป เพราะว่าสินค้านำเข้าเหล่านี้มีการขยายตัวในอัตราที่สูงกว่าสินค้านำเข้าชนิดอื่นเกือบทั้งหมด และก็พบว่า

การลงทุนของญี่ปุ่นได้มุ่งไปที่สินค้าเพื่อการทดแทนการนำเข้า ซึ่งได้รับแรงส่งเสริมเป็นอย่างมากจากการคุ้มครองทางภาษีศุลกากร และการส่งเสริมอุตสาหกรรม^๘

สำหรับอุตสาหกรรมบางอย่าง การคุ้มครองทำให้การนำเข้าลดน้อยลง หรือป้องกัน การนำสินค้าเข้าเป็นผลสำเร็จ (แต่ไม่จำเป็นว่าจะเป็นอย่างมีประสิทธิภาพ) ตัวอย่างเช่น สินค้า ขาเข้าพวกผลิตภัณฑ์ยาง ผ้า เครื่องไฟฟ้า ผลิตภัณฑ์เคมี ผลิตภัณฑ์นม และผงชูรส ซึ่งมี การลงทุนของญี่ปุ่นเกือบทั้งหมด การนำเข้าได้เพิ่มขึ้นด้วยอัตราส่วนเพียงเล็กน้อย

การที่ระบบการคุ้มครองไม่สนับสนุนสินค้าออกก็เป็นระยะเวลาเดียวกับที่อุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกไปยังญี่ปุ่น มีการพัฒนาเพียงเล็กน้อยอย่างที่ ได้แสดงให้เห็นของการส่งออกของไทยไปยังญี่ปุ่นยังไม่มี การเปลี่ยนแปลงในระยะเวลาที่เราทำการศึกษา เพียง เมื่อเร็ว ๆ นี้เท่านั้นที่ลักษณะได้มีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง ตามนโยบายการส่งเสริมสินค้าออก อันใหม่

การที่มีความล่าเอียงในทางต่อต้านสินค้าอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกที่เนื่องมาจากการปกป้องผลิตผลต่าง ๆ ผลิตผลที่ใช้เป็นวัตถุดิบ และอัตราเงินบาทสูงเกินไป ก็พอที่จะอธิบาย ได้ว่าทำไมถึงไม่มีการพัฒนาอุตสาหกรรมส่งออกที่มีใช้สินค้าออกโดยปกติ ที่น่าพอใจนอกจากการผลิตวัตถุดิบเพื่อส่งออก ในประเภทของสินค้าที่แข่งขันกับสินค้าขาเข้า มีแต่เพียงผลิตภัณฑ์น้ำมันปิโตรเลียมเท่านั้น ที่ไม่มีการล่าเอียงในการที่จะส่งออกนอกประเทศ และเป็นสินค้าที่มูลค่าของการส่งออกเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมากในระยะเวลาสั้น สำหรับสินค้าชนิดอื่น ๆ นอกจากพวกผ้าแล้ว ก็มีมูลค่าการส่งออกน้อยมาก

โดยทางอิทธิพลที่มีต่อการส่งสินค้าเข้า การส่งสินค้าออก และการผลิตภายในประเทศ การคุ้มครองอันนี้ทำให้เกิดการขยายตัวและการเปลี่ยนแปลงในลักษณะของการค้าระหว่าง ไทยกับญี่ปุ่น และแบบอย่างของการลงทุนของญี่ปุ่นในประเทศไทย เนื่องมาจากความสัมพันธ์ ระหว่างการคุ้มครองและการทดแทนสินค้าขาเข้า อิทธิพลของการปกป้องจะเห็นได้อย่างชัดเจน ในสินค้าระหว่างผลิตในระดับสูงสินค้าใช้ถาวร เครื่องจักรเครื่องมือในการขนส่ง อุตสาหกรรม ประเภทนี้เกือบทั้งหมดมีลักษณะที่เหมือนกันอยู่หลายประการ คืออัตราการค้าคุ้มครองจริงค่อนข้างจะสูง ยกเว้นผลิตภัณฑ์กระดาษ และอุตสาหกรรมเหล่านี้จะได้รับผลประโยชน์เป็นอย่างดี

มาจากนโยบายการส่งเสริมอุตสาหกรรม เพราะว่ามีเม็ดเงินนำวัตถุดิบและเครื่องจักรเข้ามาเป็นอัตราส่วนที่สูง การเพิ่มของผลผลิตมีผลมาจากการผลิตเพื่อทดแทนสินค้าเข้าเป็นส่วนใหญ่ การส่งออกมีน้อย และประการสุดท้ายก็คือ การลงทุนอย่างมากในอุตสาหกรรมเหล่านี้ก็ไม่ได้ทำให้อุปสงค์ในการนำสินค้าเข้าลดลง จากประเด็นสุดท้ายอันนี้ ทำให้ความเจริญเติบโตของสินค้าเหล่านี้ไม่ว่าจะเป็นการลงทุนของญี่ปุ่น หรือชาติอื่นๆ ก็ตาม ยังมีความต้องการที่จะนำสินค้าเข้าประเภทวัตถุดิบเพิ่มขึ้น ซึ่งทำให้เกิดมีปัญหากับดุลการชำระเงิน

ดังนั้น ก็พอที่จะสรุปได้ว่า อิทธิพลโดยทั่วไปของการคุ้มครองต่อความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของไทยกับญี่ปุ่นอยู่ในลักษณะส่งเสริมการลงทุนในอุตสาหกรรมเพื่อการทดแทนสินค้าเข้าและไม่เป็นการส่งเสริมการขยายตัวของสินค้าออกประเภทหัตถกรรมเช่นเดียวกับสินค้าประเภทอุตสาหกรรม การปกป้องนี้มีอิทธิพลอย่างอื่นอีกต่ออุปสงค์ของสินค้าเข้าพวกเครื่องจักร วัตถุดิบเครื่องอาหลัย จากญี่ปุ่นซึ่งสามารถที่จะชำระเงินได้ด้วยสินเชื่อผู้ขาย (supplier's credit) ทำให้ประเทศไทยต้องพึ่งสินค้าเข้าจากญี่ปุ่นมากขึ้น

เชิงอรรถบทที่ ๕

๑. นโยบายของญี่ปุ่นในการใช้สินเชื่อผู้ขาย (supplier's credit) เพื่อเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมสินค้าขาออกของญี่ปุ่น และการลงทุนของญี่ปุ่นในอุตสาหกรรมเพื่อการทดแทนสินค้าเข้า ดูได้จาก Atsushi Murakami, *Economic Policies of Japan Toward Developing Asian Countries: The Role of Japan in Economic Cooperation* บทความนี้ได้เสนอในคราวประชุม SEADAG ที่กรุงเทพฯ เมื่อมกราคม ๑๙๗๒
๒. Udom Kerdpibule, "Thailand Experience with Multinational Corporations" Department of Economics, Kasetsart University, June 1974, p. 2 (mimeo)
๓. Ruchada Buddhikarant, "A Case Study on the Economic Contribution of Private Direct Foreign Investments in the Textile Industry", M.A. Thesis. Faculty of Economics, Thammasat University, June 1973.
๔. ข้อมูลนี้ได้รับจาก ธนาคารแห่งประเทศไทย
๕. บางท่านอาจจะโต้แย้งว่า ถ้าไรของวิสาหกิจญี่ปุ่นจะมีการปิดบังโดยทางการปฏิบัติทางราคา หรือวิธีการเคลื่อนย้ายอื่น ๆ ถ้ายังไม่มีหลักฐานที่จะแสดงตามข้อโต้แย้งนี้ได้ ข้อโต้แย้งนี้เป็นเพียงการคาดคิดไว้เท่านั้น และไม่มีข้อมูลสนับสนุนในข้อโต้แย้งนี้
๖. ญู Narongchai Akrasanee, *The Manufacturing Sector in Thailand: A Study of Growth, Import Substitution and Effective Protection, 1960-69*, Ph. D. dissertation, Johns Hopkins University. 1973. "Effective Protection" measures protection on value added which is determined by protection and subsidy scheme.
๗. การอธิบายนี้ แน่นนอนย่อมเพียงพอแต่เพียงที่จะพิสูจน์ว่าการค้าของไทยและนโยบายการส่งเสริมอุตสาหกรรมของไทยได้เป็นการส่งเสริมการลงทุนบางอย่างจากต่างประเทศ เหตุผลที่ญี่ปุ่นได้กลายเป็นประเทศที่มีปฏิภักิยาชอบรับนโยบายของไทยนี้ก็เพราะเป็นนโยบายทางเศรษฐกิจของประเทศญี่ปุ่นในเวลานั้น

บทที่ ๖

สรุปนโยบายและข้อสังเกตเพื่อการศึกษาต่อไป

บทความนี้ได้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจทั้งด้านการค้าและการลงทุนระหว่างไทยกับญี่ปุ่น เป็นที่ทราบกันอยู่แล้วว่า ประเทศไทยต้องพึ่งพาญี่ปุ่นทั้งทางด้านสินค้าเข้าและสินค้าขายออกมากขึ้นทุกที สินค้าเข้าของไทยได้เน้นหนักไปในสินค้านำเข้าระหว่างการผลิต วัตถุดิบ เครื่องจักร และเครื่องมือ ซึ่งส่วนใหญ่นำเข้ามาจากญี่ปุ่น ประเทศไทยได้ส่งสินค้าขายออกประเภทวัตถุดิบ ไปสู่ญี่ปุ่นเพิ่มขึ้นด้วย เว้นแต่เมื่อเร็ว ๆ นี้ ได้มีการส่งสินค้าขายออกประเภทสินค้าอุตสาหกรรมไปยังญี่ปุ่นเพิ่มขึ้น แต่ทว่าสินค้าขายออกของไทยไปสู่ญี่ปุ่นทั้งหมดยังเป็นสัดส่วนเพียงเล็กน้อยของสินค้าเข้าของญี่ปุ่นทั้งหมด

เหตุที่ญี่ปุ่นได้ประสบความสำเร็จในการที่ได้เพิ่มการค้ากับไทย เนื่องมาจากปัจจัยหลายประการ อย่างที่ได้วิจารณ์มาแล้วในระหว่าทศวรรษ ค.ศ. ๑๙๖๐ ญี่ปุ่นได้ส่งสินค้าขายออกซึ่งส่วนใหญ่เป็นสินค้าทุน และสินค้านำเข้าผลิต ซึ่งประเทศไทยมีอุปสงค์ในสินค้าเหล่านี้เป็นอย่างมากเพื่อที่จะพัฒนาอุตสาหกรรม นโยบายเพื่อการขยายสินค้าออกซึ่งควบคู่กันไปกับนโยบายในการขยายการลงทุนในต่างประเทศของญี่ปุ่น มีความพ้องเหมาะกันนโยบายสนับสนุนอุตสาหกรรมของประเทศไทยขณะนั้น ฉะนั้น จึงทำให้มีเงินทุนไหลเข้ามาจากญี่ปุ่นเป็นจำนวนมาก ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในรูปของสินค้าเชื่อผู้ขาย เพื่อส่งเสริมการส่งสินค้าขายออกประเภทสินค้าทุนและสินค้านำเข้าผลิตของญี่ปุ่น (ทั้งเป็นนโยบายเพื่อส่งเสริมอุตสาหกรรมของไทยด้วย) ฉะนั้นนโยบายการค้าและการลงทุนของไทยและญี่ปุ่นจึงมีความสัมพันธ์กันมาก สำหรับประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นการนำสินค้าเข้าและการลงทุนเพื่อการผลิตสำหรับตลาดภายในประเทศ มีการขยายการส่งสินค้าขายออกเพียงเล็กน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับการลงทุนของญี่ปุ่น นโยบายการค้ากับญี่ปุ่นในระหว่างทศวรรษ ค.ศ. ๑๙๖๐ ก็มีข้อกีดกันอยู่ ฉะนั้นสินค้าขายออกจากไทยและประเทศอื่น ๆ จึงไม่ได้รับการส่งเสริมจากนโยบายการค้าของญี่ปุ่น

จากประเด็นที่เราได้ชี้ให้เห็นถึงทุนของญี่ปุ่นในอุตสาหกรรมที่ได้รับการส่งเสริมมีจำนวนที่ใหญ่ที่สุด แต่ทั้งระบบเศรษฐกิจของไทยเรา อเมริกามีการลงทุนที่มากกว่าญี่ปุ่นส่วนที่ทำให้การลงทุนของญี่ปุ่นมีอัตราส่วนสูงก็คือ การลงทุนในอุตสาหกรรมที่ได้รับการส่งเสริม ซึ่งมีมากกว่าประเทศอื่น ๆ การลงทุนประเภทนี้น่าจะมองว่าได้ เป็นที่ยอมรับของรัฐบาลไทย แต่สำหรับปัญหาที่เกิดขึ้นก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง

การลงทุนของญี่ปุ่นในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นการตอบสนองต่อนโยบายที่มีการส่งเสริมการลงทุนของประเทศเหล่านี้ ในประเทศไทยเอง ลักษณะของนโยบายที่มีการส่งเสริมการลงทุนเพื่อที่จะสนับสนุนอุตสาหกรรมการผลิตเพื่อทดแทนสินค้าเข้า และสนับสนุนให้มีการส่งสินค้าเข้าประเภทสินค้าทุนและวัตถุดิบเข้ามาในประเทศมากขึ้น สินค้าเหล่านี้ส่วนใหญ่มาจากญี่ปุ่นจึงทำให้วงจรการค้าและการลงทุนของไทยกับญี่ปุ่นสมบูรณ์

เพราะฉะนั้น ข้อสรุปที่มีอยู่ในข้อวิจารณ์ที่ได้มีมาก่อนหน้านี้ ถึงความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจในเรื่องการค้าและการลงทุนระหว่างไทยกับญี่ปุ่น ซึ่งได้แสดงให้เห็นว่า ไทยมีส่วนเกี่ยวข้องกับญี่ปุ่นเป็นอย่างมาก จึงเป็นผลของการค้า และนโยบายการอุตสาหกรรมของทั้งสองประเทศ และเรื่องการพัฒนาอุตสาหกรรม ถ้าพูดอย่างตรงไปตรงมาก็เป็นการยากที่จะปฏิเสธว่าประเทศไทยมีส่วนรับผิดชอบสำหรับลักษณะเรื่องที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้มีกับญี่ปุ่น ก่อนสิ้นทศวรรษ ค.ศ. ๑๙๖๐ ทั้งนี้ ได้นำไปสู่ปัญหาที่ทั้งสองประเทศมีส่วนร่วมกันสร้างขึ้น การบริหาร การเป็นเจ้าของกิจการ แรงงานสัมพันธ์ การเคลื่อนย้ายเทคนิค ตลอดจนต้นทุนของการเคลื่อนย้ายก็เป็นปัญหาทั้งนี้ ทั้งหมดนี้ได้เกิดขึ้นในลักษณะของการเคลื่อนไหวต่อต้านญี่ปุ่น ปัญหาเหล่านี้ไม่ได้ผิดไปจากความคาดหมายไว้เลย เพราะว่าประเทศไทยยังขาดลักษณะที่สำคัญและปัจจัยการผลิตขั้นพื้นฐาน (infrastructure) ซึ่งมีความจำเป็นสำหรับการลงทุนจากต่างประเทศ และการพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็ว ระบบทำให้เกิดความสนใจในการลงทุนจากต่างประเทศที่มุ่งผลิตเพื่อตลาดภายในประเทศ และธุรกิจที่ง่ายต่อการเข้าครอบงำกิจการที่ผู้ลงทุนเกี่ยวข้อง เพราะฉะนั้นสถานการณ์อันอ่อนแอที่ปรากฏอยู่ในประเทศไทยนี้ ญี่ปุ่นจึงใช้เป็นเครื่องมือเพราะญี่ปุ่นมีความแข็งแกร่งกว่า การพัฒนาทางด้านนโยบายเมื่อเร็ว ๆ นี้ เกี่ยวกับการค้าและการลงทุน และข้อแนะนำเกี่ยวกับนโยบาย ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป เป็นการตอบสนองปัญหาที่เกิดขึ้นจากการลงทุนจากต่างประเทศ และการอุตสาหกรรมของทศวรรษ

ประการแรก ระยะตอนต้นของ ค.ศ. ๑๙๖๗ คณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนมีความรู้สึกว่า ข้อจูงใจเพื่อการลงทุนในกฎบัตรของการส่งเสริมการลงทุน ค.ศ. ๑๙๖๒ ให้ประโยชน์แก่ผู้ลงทุนมากเกินไป และมีหลายกรณีก่อให้เกิดความไม่ยุติธรรม เพราะฉะนั้น ภาษีศุลกากรและภาษีการค้าที่ได้รับการยกเว้น ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์และ ๕๐ เปอร์เซ็นต์จากการนำวัตถุดิบและเครื่องจักรเข้ามาตามลำดับได้ถูกยกเลิก และในปี ค.ศ. ๑๙๗๒ รัฐบาลได้ประกาศกฎบัตรการลงทุนใหม่ ซึ่งได้ยกเว้นภาษีศุลกากร และภาษีการค้าเฉพาะเครื่องจักรที่นำเข้ามาเท่านั้น ยกเว้นสำหรับอุตสาหกรรมที่ได้รับการส่งเสริมในท้องที่ที่กำหนด แต่สำหรับอุตสาหกรรมเพื่อการส่งสินค้าออก ที่ได้รับการส่งเสริมนั้น ยังคงได้รับการยกเว้นภาษีศุลกากรภาษีต่าง ๆ ของวัตถุดิบนำเข้าและเครื่องจักรอยู่ต่อไป

การส่งเสริมเพื่อการส่งสินค้าออกในกฎบัตรการลงทุนฉบับใหม่นี้อยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๓ ซึ่งถือว่าการส่งเสริมสินค้าส่งออกเป็นเป้าหมายที่สำคัญอยู่ในอันดับแรก การพัฒนาสินค้าเข้าในเรื่องการค้าและนโยบายการอุตสาหกรรมเมื่อเร็ว ๆ นี้ นั้น ได้มุ่งไปในทางที่เพื่อการส่งเสริมสินค้าส่งออก ผู้ส่งสินค้าออกจะได้รับผลประโยชน์หลาย ๆ ประการเช่น ได้รับการคืนเงินที่จ่ายเป็นค่าภาษีการค้า ได้รับการยกเว้นจากภาษีสินค้าเข้าสำหรับวัตถุดิบต่างๆ ธนาคารแห่งประเทศไทย และบรรษัทเงินทุนเพื่อกิจการอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยให้การสนับสนุนทางด้านสินเชื่อ จากการที่ได้รับสิทธิพิเศษต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้เกิดเป็นมูลเหตุจูงใจสำหรับการส่งสินค้าออกมากขึ้น ตัวอย่างเช่นมีแต่อุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกเท่านั้น ในปัจจุบันที่ได้รับการยกเว้นภาษีสินค้าเข้าประเภทวัตถุดิบและได้รับการคืนเงินที่จ่ายเป็นค่าภาษีสำหรับวัตถุดิบภายในประเทศจากกระทรวงการคลัง ซึ่งค่อนข้างเป็นจำนวนเงินที่มากพอสมควร ในระยะ ๒ ปี ที่ได้ใช้นโยบายนี้ จำนวนภาษีที่จ่ายคืนจากสำนักนโยบายการคลังมีมูลค่า ๕๘.๕ ล้านบาท^๑ อัตราส่วนลดที่กำหนดโดยธนาคารแห่งประเทศไทย มีอัตราต่ำมาก คือเพียง ๕ เปอร์เซ็นต์ต่อปี บรรษัทเงินทุนเพื่อกิจการอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยได้คิดดอกเบี้ยเงินกู้สำหรับการกู้เป็นเงินบาทเพียง ๑๐.๕ เปอร์เซ็นต์ต่อปี และ ๙.๕ เปอร์เซ็นต์สำหรับการกู้เป็นเงินตราต่างประเทศและพร้อมทั้งพิจารณาให้ลำดับความสำคัญในการให้กู้เงินแก่อุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกเป็นลำดับแรก นอกจากนั้นแล้ว วัตถุประสงค์ที่จะได้รับผลประโยชน์ต่าง ๆ เหล่านี้ก็ยังเข้มข้นกว่าเดิม

ควบคู่ไปกับการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกนี้ ประเทศไทยก็ได้ให้ความ

คุ้มครองแก่ธุรกิจและอุตสาหกรรมต่าง ๆ ภายในประเทศ และก็มีควมระมัดระวังต่อการลงทุนจากต่างประเทศและการร่วมลงทุน ทั้งนี้เนื่องมาจากความกังวลและข้อวิจารณ์ต่าง ๆ เป็นการต่อต้านต่อการเข้ามาถือสิทธิพลของต่างชาติในอุตสาหกรรมใหม่ ๆ วิสาหกิจของญี่ปุ่นได้ถูกยกขึ้นมาเป็นข้อโจมตีอยู่เสมอ ทั้งนี้เนื่องมาจากมีจำนวนวิสาหกิจต่าง ๆ ในเศรษฐกิจของไทยจำนวนมากเกินไป ลักษณะตามที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ในกฎหมายธุรกิจต่างชาติ (Alien Business Law) ที่เริ่มใช้ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. ๑๙๗๒ และกฎหมายกรรมสิทธิต่างชาติ (Alien Occupation Law) ในเดือนมีนาคม ค.ศ. ๑๙๗๓ กฎหมายทั้งสองฉบับนี้ได้กำหนดถึงลักษณะของอุตสาหกรรมและกิจการต่าง ๆ ที่ต่างชาติได้รับการอนุญาตให้เข้ามาดำเนินกิจการ หรือไม่ได้รับอนุญาตให้เข้ามาดำเนินกิจการ หรือได้รับอนุญาต แต่อยู่ในขอบเขตที่กำหนด จุดประสงค์ก็เพื่อที่จะให้มีการลงทุนร่วมกัน เพื่อที่จะรักษากิจการไว้ให้คนไทย และประการที่อาจสำคัญที่สุดคือ เพื่อที่จะเผ่าดูการลงทุนของต่างชาติในเศรษฐกิจไทย

เหตุการณ์อีกอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงข้อกังวลของประเทศไทย ได้แก่การจัดตั้งคณะกรรมการพิจารณาการลงทุนของต่างชาติ (Foreign Investment Committee) ในต้นปี ค.ศ. ๑๙๗๔ เพื่อที่จะพิจารณาถึงปัญหาการลงทุนของต่างชาติและเพื่อแนะนำรัฐบาลในเรื่องเกี่ยวกับการลงทุนจากต่างประเทศ ได้มีการถกเถียงและวิจารณ์กันหลายประเด็น และเป็นที่ยกถกกันว่าปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับการลงทุนจากต่างประเทศจะต้องดำเนินการอย่างแข็งขันสักทีหนึ่ง จากข้อวิตกกังวลในเรื่องการครอบงำกิจการการลงทุนต่าง ๆ ของญี่ปุ่นนั้นก็เห็นว่าจะเป็นการดีกว่าที่จะกระจายการลงทุนในหลาย ๆ ชาติ การลงทุนในลักษณะร่วมกันได้รับการแนะนำอย่างแข็งขัน แต่ขนาดของการร่วมทุนนั้นอาจจะเปลี่ยนไปตามลักษณะของอุตสาหกรรมได้ ตัวอย่างเช่น อุตสาหกรรมผลิตผลทางอิเล็กทรอนิกส์เพื่อการส่งออกก็อาจจะเป็นทุนจากต่างชาติทั้งหมดก็ได้ อุตสาหกรรมต่าง ๆ ควรจะมีการจำแนกตามความต้องการการลงทุนจากต่างประเทศ และขยายการลงทุนจากต่างประเทศเหล่านี้ด้วยประการสุดท้ายได้มีความเห็นว่า การที่จะให้อภิสิทธิ์แก่อุตสาหกรรมที่มีการลงทุนจากชาตินั้น ควรจะต้องมีการวิเคราะห์ถึงผลประโยชน์ตอบแทน และต้นทุนอย่างสมบูรณ์ของโครงการเหล่านั้น บัญชีต่าง ๆ เช่น ต้นทุนของเทคนิคการผลิต การควบคุมตลาด สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ และการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ฯลฯ ควรจะต้องนำมาพิจารณาด้วย ทั้งนี้เพื่อจะได้รับประโยชน์เต็มที่จากการลงทุนต่างประเทศ และเป็นการหลีกเลี่ยงปัญหาทางด้านการเมืองที่อาจจะเกิดขึ้นได้

เศรษฐกิจญี่ปุ่นและนโยบาย ทางเศรษฐกิจก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงภายหลังจากทศวรรษที่มีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว และเนื่องจากปฏิกิริยาของการขยายตัวและการเข้าไปเกี่ยวข้องกับภายนอกประเทศ เป็นที่คาดหมายกันว่าอัตราความเจริญทางอุตสาหกรรมของญี่ปุ่นจะลดลง นอกจากนี้เนื่องมาจากความวิตกกังวลเกี่ยวกับสภาวะการณ์แวดล้อมจะทำให้อุตสาหกรรมหนักของญี่ปุ่นบางชนิดจะเคลื่อนย้ายออกไปยังประเทศอื่น ๆ และเนื่องจากญี่ปุ่นได้เปลี่ยนมาเน้นการผลิตสินค้าที่ต้องใช้เทคนิคการผลิตสูง และผลิตภัณฑ์พวกสมัยนิยม ซึ่งทำให้อุปสงค์ในการนำสินค้าเพื่อการอุปโภคบริโภคของญี่ปุ่นเพิ่มขึ้น

การพัฒนาในประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่นเมื่อเร็ว ๆ นี้ จะมีผลต่อความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของไทยกับญี่ปุ่น สำหรับญี่ปุ่นเองข้อกล่าวหาของไทยในเรื่องหนึ่งเรื่องใด ญี่ปุ่นจะต้องรับรู้ประเด็นก็คือ “อะไรของญี่ปุ่น” มักจะหมายถึงการค้าของญี่ปุ่นนั่นเอง เนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่าง ๒ ประเทศใดประเทศหนึ่ง มีมากมายหลายประการ เช่น ในเรื่องสังคม วัฒนธรรม การศึกษา ซึ่งเรื่องเหล่านี้ควรจะมีการวิจัยและได้รับการศึกษาสนับสนุน ในอดีตแล้วเรื่องเหล่านี้ได้รับความสนใจน้อยเต็มที่ ถึงแม้ว่าความสัมพันธ์ทางการค้าสามารถที่จะทำให้ดีขึ้นได้ ในเรื่องของอัตราการค้า (Term of Trade) และการลงทุน ญี่ปุ่นสามารถที่จะมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกของไทยได้โดยผ่านชายประสานงานทั่วโลก ในกิจการวิสาหกิจทางการค้าต่าง ๆ ของญี่ปุ่น การลงทุนในลักษณะของการร่วมลงทุนควรจะได้รับ การสนับสนุนด้วยการร่วมมือเพิ่มปริมาณของฝ่ายไทยในด้านต่าง ๆ เท่าที่จะมากได้ ซึ่งจะช่วยให้ญี่ปุ่นในฐานะที่จะแข่งขันเพื่อการลงทุนในโครงการต่าง ๆ เนื่องจากประเทศไทยมีความรู้สึกว่าจะพอใจนโยบายการลงทุนจากต่างประเทศในลักษณะที่กระจายออกไป

สำหรับประเทศไทยเองเป็นที่คาดกันได้ว่า บทบาททางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นในประเทศไทยมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นมากกว่าที่จะลดลง นโยบายสนับสนุนการส่งออกของ ไทยในระยะตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๗๐ เป็นต้นมา เหมาะกับแนวความคิดของญี่ปุ่นในเรื่องความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยมีการส่งสินค้าเข้ามากขึ้น เพราะฉะนั้น จึงมีแนวโน้มของการลงทุนของญี่ปุ่น เพื่อผลิตสินค้าต่าง ๆ และส่งเป็นสินค้าขาออก (โดยบริษัทการลงทุนของญี่ปุ่น) ไปยังญี่ปุ่น อุตสาหกรรมบางอย่างที่ทำให้สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ถ้ามีมากอาจจะตั้งขึ้นในประเทศไทย ดังนั้น เพื่อป้องกันผลเสียจากอุตสาหกรรมเหล่านี้ จึงต้องตั้งแนวทางและกฎข้อบังคับสำหรับอุตสาหกรรมเหล่านี้ให้ปฏิบัติตาม^๖ ประเทศไทยควรจะต้องถือประโยชน์จากวิสาหกิจการค้าของญี่ปุ่นโดย

การส่งเสริมให้มีการส่งออก ประการสุดท้าย และมีความสำคัญกว่าก็คือ ในระยะยาว เราควรจะมีหลายด้านสำหรับในเรื่องความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไทยกับญี่ปุ่น นั่นก็คือ ควรจะมีมองความสัมพันธ์ในรูปของกลุ่มประเทศอาเซียน (Asean) เอเชียตะวันออก และการค้าระหว่างเหนือกับใต้ เป็นต้น ตัวอย่างการลงทุนของญี่ปุ่นในประเทศต่าง ๆ ในเอเชีย ควรจะเป็นในลักษณะที่ช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ คือสนับสนุนซึ่งกันและกันมากกว่า แทนที่จะเป็นการแข่งขันซึ่งกันและกัน ถ้าหากว่าการค้าขายสินค้าอุตสาหกรรมภายในกลุ่มประเทศต่าง ๆ ในเอเชียสามารถจะสร้างระบบการค้าภายในกลุ่มเอเชียเหล่านี้ได้ ถ้ามีความสนใจในเรื่องของความร่วมมือภายในภูมิภาคเอเชียเหล่านี้ ก็เป็นเรื่องที่น่าศึกษาต่อไป

เชิงอรรถบทที่ ๖

๑. คู่มือเรื่องประเทศไทยใน Charles Draper, "Private Investment in ASEAN," ECOGEN Study No. 7, February, 1974.
๒. สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง กรกฎาคม ๙, ๑๙๗๔
๓. จำนวนเงินให้กู้ของบรรษัทเงินทุนเพื่อกิจการอุตสาหกรรมได้เพิ่มขึ้นมากกว่า ๕ เท่า จากปี ค.ศ. ๑๙๗๐ ซึ่งรวมทั้งหมดเป็น ๑,๑๔๐ ล้านบาท ในปี ค.ศ. ๑๙๗๓
๔. ในการอภิปรายในเรื่องกฎหมายนี้ ดู Charles Draper, Private Foreign Investment in ASEAN, ECOGEN Study No. 7, February 1974 หน้า ๑๖๔ - ๑๖๗
๕. การศึกษาถึงบทบาทการค้าของญี่ปุ่นในเรื่องกิจการค้าภายนอกประเทศไทยได้มีการศึกษาโดยกลุ่ม ECOGEN.
๖. การใช้กฎและข้อบังคับไม่ใช่ของง่ายเลยในเรื่องนี้ ฉะนั้นเราอาจหวังแต่เพียงว่านักธุรกิจจะปฏิบัติตามเท่านั้นเอง

ภาคผนวก
ตาราง ๒.๑ องค์ประกอบของสินค้า สัดส่วนและความเจริญเติบโต
ของสินค้าขาเข้าทั้งหมด และสินค้าขาเข้าจากญี่ปุ่นของประเทศไทย (%)

SITC	องค์ประกอบของสินค้า				สัดส่วนของญี่ปุ่น		ลดความเจริญเติบโตโดยเฉลี่ยรายปี			
	รวม		ญี่ปุ่น		๑๕๖๒-๖๓	๑๕๗๐-๗๑	ตั้งแต่ ๑๕๖๒-๖๓ ถึง ๑๕๗๑-๗๒		ตั้งแต่ ๑๕๖๔-๖๕ ถึง ๑๕๗๑-๗๒	
	๑๕๖๒-๖๓	๑๕๗๐-๗๑	๑๕๖๒-๖๓	๑๕๗๐-๗๑			รวม	ญี่ปุ่น	รวม	ญี่ปุ่น
๑. อาหารและอาหารสัตว์	๖.๔๑	๓.๕๘	.๖๕	.๔๖	๓.๓๔	๔.๓๘	๔.๒	๗.๗	-๖.๑	๑๑.๐
๐๑๑ สัตว์มีชีวิต	-	๐.๐๔	-	.๐๑	-	๗.๗๒	*	*	๒๘.๒	*
๐๑๑ เนื้อสัตว์สด แช่เย็นหรือแช่เย็นจนแข็ง	-	.๐๒ ^๓	-	-	-	-	*	-	๑.๔	-
๐๑๓ เนื้อสัตว์ รมยาหรือที่ไม่ได้รมยาไว้ก่อน	.๐๓	-	-	-	-	-	**	-	**	-
๐๒๒ นมและครีม	๓.๖๒	๑.๑๕	-	.๐๔	-	๑.๑๐	-๑.๗	*	-๑๓.๔	๑๑๕.๗
๐๒๓ เนย	.๐๕	.๔๒	-	-	-	-	๔๓.๕	-	๑๓.๖	-
๐๒๔ เนยแข็งและนมเปรี้ยว	.๐๒	-	-	-	-	-	*	-	๒.๓	-
๐๓๑ ปลาสดและปลาที่เก็บรักษาไว้เป็นอย่างดี	.๑๓	.๑๑	.๑๒	.๐๘	๒๘.๑๖	๒๖.๓๓	๕.๐	๘.๑	๕๒.๐	๓๒๓.๑
๐๓๒ ปลาที่ปรุงแต่งแล้ว ที่ไม่ได้รมยาไว้ก่อน	.๐๗	.๑๘	.๑๒	.๑๑	๕๑.๒๓	๒๓.๗๓	๒๓.๗	๑๒.๐	๔๖.๗	๓๖.๐
๐๔๑ ข้าวสาลี	-	.๓๑	-	-	-	-	*	-	๖.๘	-
๐๔๔ ข้าวไรศ	-	-	-	-	-	-	-	-	**	-
๐๔๖ แป้งสาลี	.๕๕	.๑๐	.๑๔	-	๗.๖๗	-	-๔.๗	**	-๔.๑	-
๐๔๘ สิ่งปรุงแต่งจากเมล็ดธัญพืช	.๑๔	.๔๖	-	.๑๑	-	.๕๑	๒๗.๕	*	๗๒.๘	-๓๐.๐
๐๕๑ ผลไม้สดและแห้ง	-	.๐๒	-	-	-	-	*	-	-๖.๘	-
๐๕๓ สิ่งปรุงแต่งของผลไม้	.๑๓	.๐๓	-	-	-	-	-๔.๕	-	๓๔.๘	**
๐๕๔ ทรศกสด แช่เย็นจนแข็งหรือที่รักษาไว้ไม่ให้เสีย	.๐๘	.๐๔	.๐๔	-	๑๔.๕๘	-	๒.๔	**	-๓๒.๘	-
๐๕๕ ทรศกที่รักษาไว้ไม่ให้เสียหรือสิ่งปรุงแต่งจากทรศกที่ไม่ได้รมยาไว้ก่อน	.๑๕	.๑๓	.๑๗	.๐๘	๓๗.๔๒	๒๒.๗๘	๕.๓	๒.๗	๖๗.๗	*
๐๖๑ นมตาลและนมแห้ง	-	.๐๑ ^๓	-	-	-	-	*	-	-๓๖.๔	-
๐๖๒ สิ่งปรุงแต่งของนมสด	.๐๒	.๐๑ ^๓	-	-	-	-	๔๕.๒	-	-๑๒.๖	**
๐๗๑ กาแฟ	.๓๓	.๑๕	-	-	-	-	๓.๗	-	๑๑.๘	-
๐๗๒ โกโก้	.๐๒	.๐๒	-	-	-	-	๑๓.๒	-	๑๕.๕	-
๐๗๓ ชอคโกแลต และอาหารที่ปรุงแต่งอื่น ๆ ที่ไม่ได้รมยาไว้ก่อน	.๐๑	.๐๓	-	-	-	-	๒๘.๐	-	-๖.๘	-

SITC	ผลิตภัณฑ์ของอุปโภคบริโภค				สัดส่วนของอุปโภค		อัตราการเจริญเติบโต โดยเฉลี่ยรวมปี			
	รวม		ญี่ปุ่น		๑๕๖๒-๖๓	๑๕๗๐-๗๑	ตั้งแต่ปี ๑๕๖๒-๖๓ ถึง ๑๕๗๐-๗๑		ตั้งแต่ปี ๑๕๖๘-๖๙ ถึง ๑๕๗๐-๗๑	
	๑๕๖๒-๖๓	๑๕๗๐-๗๑	๑๕๖๒-๖๓	๑๕๗๐-๗๑			รวม	ญี่ปุ่น	รวม	ญี่ปุ่น
๐๘๔ ชาและชาเมทา	.๒๖	.๑๑	--	--	--	--	๐.๔	--	-๑๐.๖	--
๐๘๕ เครื่องเทศ	.๐๔	.๐๓	--	--	--	--	๕.๗	--	-๓.๑	--
๐๙๑ อาหารใช้เสวยสด	.๐๗	.๑๑	--	--	--	--	๓๔.๐	--	๕.๒	--
๐๙๑ เนยเทียมและน้ำมันสำหรับทอดอาหาร	.๐๓	.๐๒	--	.๐๑	--	๒๑.๘๓	๗.๗	*	๒.๐	--
๐๙๘ อาหารปรุงแต่งที่ไม่ได้ระบุไว้ก่อน	.๖๓	.๓๕	--	.๐๔	--	๔.๐๐	๒.๖	*	-๒๖.๑	-๔.๘
๑. เครื่องดื่มและยาสูบ	๑.๒๑	๑.๔๓	--	--	--	--	๑๔.๐	--	-๗.๘	--
๑๑๒ เครื่องดื่มแอลกอฮอล์	.๑๕	.๑๕	--	--	--	--	-๔.๒	--	๒๓.๓	--
๑๒๑ ใบยา	๑.๐๓	๑.๒๗	--	--	--	--	๑๕.๕	--	-๗.๒	--
๑๒๒ บุหรี่ ยาสูบ	.๐๓	.๐๑	--	--	--	--	๓.๕	--	-๑๔.๐	--
๒. ผลิตภัณฑ์บริโภคที่ไม่ได้ ยกเว้นน้ำมันเชื้อเพลิง	๑.๘๖	๔.๘๘	.๘๘	๑.๗๕	๑๔.๗๐	๑๑.๑๗	๒๗.๖	๒๓.๔	๕๐.๓	๘.๗
๒๒๑ เมล็ดพืชขนานาน ผลไม้เปลือกแข็ง ถั่วขนานาน และ เนยใน ของผลไม้ขนานาน	--	.๐๓	--	--	--	--	*	--	๓๓.๖	--
๒๓๑ ยางดิบ	.๐๒	.๑๔	--	.๑๕	--	๕๒.๒๗	๔๐.๓	*	๓๓.๔	๕๘.๒
๒๔๓ ไม้ทรงต้น หรือทำเป็นสแลทหรือข่อยยาง	--	.๑๓	--	--	--	--	*	--	๓๑.๔	--
๒๔๔ ไม้กอร์ก วัสดุหินและเศษไม้กอร์ก	--	.๐๑	--	--	--	--	*	--	*	--
๒๕๑ เข็มนครและเศษเข็มนคร	.๐๕	.๗๑	--	.๑๕	--	๗.๕๕	๑๕.๓	*	๘๑.๑	๕๑.๐
๒๖๑ ไหม	--	.๐๑	--	--	--	--	*	--	*	--
๒๖๒ ขนแกะและขนสัตว์อื่น ๆ	--	** X	--	--	--	--	*	--	*	--
๒๖๓ ผ้า	.๘๕	๒.๑๖	--	--	--	--	๒๓.๖	--	๘๔.๗	**
๒๖๖ เส้นใยสังเคราะห์	.๑๒	.๕๓	.๓๘	.๗๖	๑.๐๐	๕๕.๔๒	๓๘.๕	๒๔.๑	๑๑.๒	๕๘.๓
๒๗๓ หิน มรยา กรวด	.๐๒	.๐๓	--	--	--	--	๑๕.๖	--	๓๕.๕	--
๒๗๔ กำมะถันและแร่เหล็กสีเหลือง	.๐๕	.๐๖	--	--	--	--	๑๒.๓	--	๑๗.๒	--
๒๗๕ ของมีค่าตามธรรมชาติ	--	.๐๓	--	--	--	--	*	--	๗๗.๘	--
๒๗๖ สินแร่อื่น ๆ	.๒๗	.๕๖	.๐๓	.๐๕	๓.๑๖	๓.๔๒	๒๑.๑	๒๒.๐	๒๕.๐	๑๖.๖
๒๗๗ เศษเหล็กและเหล็กกล้า	--	๑.๑๓	--	.๓๒	--	๑๐.๖๐	*	*	๗๖.๓	*
๒๗๘ สินแร่ไม่แรเหล็กผสม	--	.๐๕	--	.๐๔	--	๓๒.๑๘	*	*	๓๓.๔	๒๓.๐
๒๗๙ เศษโลหะไม่แรเหล็กผสม	.๐๓	.๐๕	--	--	--	--	๑๕.๘	**	๒๓.๓	**

SITC	องค์ประกอบของสินค้า				สัดส่วนของญี่ปุ่น		อัตราความเจริญเติบโต โดยเฉลี่ยรายปี			
	รวม		ญี่ปุ่น		๕๖๒-๖๓	๕๖๓๐-๖๓	ตั้งแต่ ๕๖๒-๖๓ ถึง ๕๖๓๐-๖๖		ตั้งแต่ ๕๖๓๑-๖๕ ถึง ๕๖๓๐-๖๕	
	๕๖๒-๖๓	๕๖๓๐-๖๓	๕๖๒-๖๓	๕๖๓๐-๖๓			รวม	ญี่ปุ่น	รวม	ญี่ปุ่น
๕๕๓ เครื่องหอมและเครื่องสำอาง	.๒๑	.๑๖	.๐๕	.๑๒	๓๓.๐๑	๒๕.๖๕	๖.๕	๑๗.๑	- ๑๐.๕	- ๓๓.๒
๕๕๔ สบู่และสิ่งปรุงแต่งสำหรับชำระล้าง	.๒๔	.๒๐	.๑๒	.๑๖	๓๐.๕๒	๒๐.๒๐	- ๑.๐	- ๖.๐	- ๕.๕	๑๑.๕
๕๖๑ ปูนหัตถกรรม	.๗๗	๑.๕๓	๑.๓๓	๑.๕๓	๕๖.๕๓	๕๐.๕๗	๑๓.๖	๑๗.๗	- ๕.๕	๗.๑
๕๖๓ วัตถุระเบิดและดอกไม้เพลิง	.๐๕	.๑๒	.๐๗	.๐๗	๒๒.๑๓	๒๓.๑๑	๓๓.๓	๑๕.๐	๕.๗	- ๕.๖
๕๗๑ ผลิตภัณฑ์พลาสติก	.๕๗	๒.๓๗	๑.๓๗	๕.๕๗	๕๕.๕๕	๒๗.๑๗	๒๕.๕	๓๑.๗	๓๒.๗	๓๖.๑
๕๗๕ วัตถุเคมีและผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ที่มิได้ระบุไว้ในก่อน	.๑๒	๑.๗๑	.๓๕	.๑๒	๕๐.๕๕	๒๑.๑๕	๑๗.๗	๒๕.๗	๑.๓	๑๑.๗
๖. สิ่งหัตถกรรมจำพวกถาวร	๓๓.๑๒	๒๒.๕๕	๕๕.๑๓	๓๓.๕๐	๕๑.๕๓	๕๖.๗๕	๕.๓	๖.๗	- ๐.๗	๒๗.๗
๖๑๑ หนังฟอก	.๐๓	.๐๒	-	-	-	-	๑.๗	-	- ๒๒.๕	-
๖๑๒ สิ่งหัตถกรรมของหนังฟอกและหนังเทียม	-	.๐๒	-	.๐๒	-	๒๗.๕๗	*	*	๑.๕	- ๒๕.๗
๖๒๑ ประดิษฐกรรมยาง	.๒๐	.๒๑	.๒๗	.๑๗	๕๐.๕๐	๓๑.๒๕	๑๑.๑	๗.๕	- ๓.๗	๑๕.๕
๖๒๕ สิ่งหัตถกรรมยางที่มีโครงสร้างอื่น	.๒๕	.๕๓	๒.๖๓	.๕๕	๓๓.๑๒	๓๗.๕๑	- ๗.๗	- ๗.๑	- ๒๖.๑	- ๓๑.๓
๖๓๑ ไม้ veneer ไม้ขัดและไม้อื่น ๆ ที่จัดทำแล้ว	-	.๐๓	-	-	-	-	*	-	- ๐.๑	-
๖๓๒ สิ่งหัตถกรรมไม้ที่มีโครงสร้างอื่น	.๐๒	.๐๕	-	.๐๕	-	๕๗.๓๗	*	*	๒๕.๒	๑๑.๕
๖๓๓ สิ่งหัตถกรรมไม้ลอร์ค	.๐๓	.๐๓	-	-	-	-	๑๒.๗	-	๒๗.๒	-
๖๔๑ กระดาษและกระดาษแข็ง	๒.๕๕	๑.๖๗	๒.๕๕	๑.๗๑	๓๗.๕๑	๓๗.๕๕	๖.๕	๖.๗	- ๖.๓	๓.๐
๖๔๒ สิ่งทำจากเยื่อกระดาษและกระดาษแข็ง	.๕๐	.๓๕	.๓๓	.๒๗	๒๐.๕๐	๓๑.๑๒	๕.๕	๑๐.๕	- ๐.๗	๓.๑
๖๕๑ เส้นด้ายและด้ายสำหรับสิ่งทอ	๑.๖๖	๑.๕๐	๒.๖๕	๒.๖๗	๕๕.๐๗	๖๗.๑๗	๕.๑	๑๓.๕	๕.๖	๑๒.๕
๑๕๒ ผ้ายืด	๕.๑๓	๑.๐๗	๑๒.๒๒	๐.๗๒	๗๓.๗๑	๒๗.๗๕	- ๖.๕	- ๑๕.๑	๑๓.๑	- ๑๖.๗
๖๕๓ ผ้าทอ (ไม่ใช่จากผ้าฝ้าย)	๓.๓๖	๒.๐๒	๕.๕๖	๕.๒๖	๗.๐๗	๗๕.๒๒	๓.๕	๒.๕	- ๕.๗	๖.๗
๖๕๔ ผ้าโปร่งชนิดทอ ผักไหม ผ้าปัก และสิ่งตกแต่งเล็ก ๆ น้อย ๆ ชนิดอื่น ๆ	.๒๕	.๑๗	.๕๖	.๑๗	๕๗.๕๗	๓๗.๕๑	๖.๕	๐.๕	- ๑๐.๗	- ๑๓.๑
๖๕๕ ผ้าทอขนพิเศษ	๑.๐๓	.๕๒	๑.๖๕	.๕๕	๕๕.๒๗	๕๗.๕๗	- ๑.๒	- ๑.๕	- ๑๒.๒	- ๒๑.๖

(ตาราง ๒.๑ ต่อ)

SITC	องค์ประกอบของสินค้า				สัดส่วนของญี่ปุ่น		อัตราความเจริญเติบโตโดยเฉลี่ยรายปี			
	รวม		ญี่ปุ่น		๕๖๒-๖๓	๕๗๐-๖๑	ตั้งแต่ ๕๖๒-๖๓		ตั้งแต่ ๕๖๕-๖๕	
							ถึง ๕๖๑-๖๑		ถึง ๕๖๑-๖๑	
	๕๖๒-๖๓	๕๖๑-๖๑	๕๖๒-๖๓	๕๖๑-๖๑	รวม	ญี่ปุ่น	รวม	ญี่ปุ่น		
๖๕๖ สิ่งทอสำเร็จรูปไหม ตรีระบุไว้ก่อน	๑.๖๒	.๑๔	๑.๘๒	.๐๕	๓๔.๖๕	๒๕.๓๗	- ๑๘.๖	- ๒๑.๗	- ๑๓.๕	- ๑๗.๕
๖๕๗ สิ่งทอสำเร็จรูปไหม และไหมผสม	.๐๘	.๑๒	-	.๐๔	๑.๓๘	๑๒.๐๗	๑๕.๗	*	๑.๔	๖.๕
๖๖๑ โคม ไซเมนต์และวัสดุใช้ในการก่อสร้างที่จัดทำแล้ว	.๑๘	.๑๒	.๒๑	.๑๐	๓๕.๕๑	๓๑.๓๕	๕.๕	๒.๘	- ๑๔.๑	- ๒๕.๐
๖๖๒ วัสดุก่อสร้างที่ทำด้วยดินเหนียว	.๑๖	.๓๕	.๒๒	.๕๖	๔๓.๓๒	๕๓.๕๓	๒๕.๒	๒๗.๕	๗.๖	- ๐.๑
๖๖๓ สิ่งทอกรรมแรกไหม ตรีระบุไว้ก่อน	.๑๕	.๓๐	.๑๒	.๒๕	๑๘.๕๘	๓๐.๓๒	๑๖.๕	๒๕.๐	๑๐.๕	๕.๖
๖๖๔ แก้ว	.๓๓	.๒๐	.๕๐	.๑๕	๓๗.๗๘	๒๗.๘๘	๖.๘	- ๐.๑๐	๘.๒	๑๑.๖
๖๖๕ เครื่องแก้ว	.๒๐	.๒๐	.๑๓	.๑๓	๑๕.๖๖	๒๕.๒๐	๑๐.๗	๑๕.๑	๕.๖	- ๕.๒
๖๖๖ เครื่องปั้นดินเผา	.๑๗	.๐๖	.๕๒	.๑๑	๕๓.๕๐	๗๕.๒๒	- ๓.๖	- ๖.๒	- ๒๓.๐	๒๕.๕
๖๖๗ ไหมก ธรรมชาติจีนดา	.๐๓	.๒๒	-	-	-	-	๔๒.๐	-	๒๕.๒	* *
๖๗๑ สีนแร่เหล็ก	.๐๓	.๑๐	-	.๐๖	-	๒๑.๓๕	๓๐.๐	*	๒๑.๓	๑๘.๘
๖๗๒ แท่งโลหะและแท่งเหล็ก	-	.๕๒	-	๑.๒๗	-	๕๑.๐๒	*	*	๑๗.๕	๑๕.๓
๖๗๓ เหล็กและเหล็กกล้าเป็นแท่งเหลี่ยม										
แท่งกลมและแบนมน	๒.๑๕	๑.๔๘	๕.๑๘	๒.๕๕	๕๕.๒๕	๗๕.๑๓	๕.๓	๘.๕	- ๖.๑	๑๕.๕
๖๗๔ เหล็กแผ่นและเหล็กรีด	๒.๖๖	๓.๕๕	๖.๕๕	๘.๕๗	๘๑.๐๒	๕๒.๕๓	๑๕.๕	๑๖.๓	๑๗.๐	๑๕.๕
๖๗๕ เหล็กและเหล็กกล้าเป็นท่อและแผ่น	.๐๕	.๑๘	.๐๕	.๕๐	๓๓.๕๑	๘๕.๕๓	๓๕.๕	๕๕.๑	- ๕.๐	- ๗.๕
๖๗๖ รางรถไฟและอุปกรณ์	.๐๓	.๑๖	-	.๓๓	-	๗๘.๗๕	๓๕.๐	*	๑๗.๑	*
๖๗๗ เหล็กเส้นและลวด	.๖๕	.๕๖	๑.๖๖	.๕๖	.๕๕	๗๘.๗๕	๕.๕	๕.๕	๑๒.๕	๑๐.๒
๖๗๘ หลอดและท่อ	๑.๖๕	.๕๕	๑.๖๒	๑.๒๑	๓๓.๕๓	๗๖.๗๒	- ๓.๐	๗.๖	๑.๑	๕.๕
๖๗๙ เงิน ทองคำขาวและโลหะผสม	.๐๕	.๐๒	-	-	-	-	๐.๖	-	*	-
๖๘๒ ทองแดง	.๓๐	.๕๖	.๖๖	๑.๐๒	๖๗.๖๕	๖๘.๗๕	๑๕.๓	๑๕.๖	๑๕.๘	๑๓.๕
๖๘๓ นิกเกิล	.๐๑	.๐๖	-	.๐๓	-	๑๖.๖๖	๓๓.๖	*	๑๕.๕	- ๑๖.๕
๖๘๔ อลูมิเนียม	.๕๕	.๗๕	.๕๗	.๕๘	๓๓.๐๕	๒๕.๖๕	๑๕.๒	๕.๑	๗.๑	๑๕.๐
๖๘๕ ตะกั่ว	.๐๓	.๑๐	-	.๐๓	-	๑๒.๕๐	๒๖.๕	*	๒๗.๗	๑๗.๑
๖๘๖ สังกะสี	.๕๐	.๕๒	-	.๑๕	-	๑๕.๐๖	๑๕.๕	*	๑๓.๖	๗.๑
๖๘๗ โลหะที่ไม่ใช่เหล็กผสม	.๐๒	.๐๑	-	.๐๑	-	๒๑.๑๕	๑๒.๕	-	*	-

SITC	องค์ประกอบของสินค้า				สัดส่วนของญี่ปุ่น		อัตราความเจริญเติบโตโดยเฉลี่ยรายปี			
	รวม		ญี่ปุ่น		๑๙๖๒-๖๓	๑๙๖๖-๗๑	ตั้งแต่ ๑๙๖๒-๖๓		ตั้งแต่ ๑๙๖๗-๖๘	
							ถึง ๑๙๗๐-๗๑ ^B		ถึง ๑๙๗๐-๗๑ ^C	
	๑๙๖๒-๖๓	๑๙๗๐-๗๑	๑๙๖๒-๖๓	๑๙๗๐-๗๑	รวม	ญี่ปุ่น	รวม	ญี่ปุ่น		
๖๘๑ สินค้าส่งออกสำเร็จรูปที่มีได้ระบุไว้ก่อน	๑.๐๑	.๓๓	.๔๐	.๔๗	๑๒.๔๐	๔๘.๒๑	-๒.๕	๑๕.๕	-๑๓.๘	๑๐.๑
๖๘๒ เรือบรรทุกสินค้าและโด่งเก็บของ	.๑๕	.๒๐	.๐๕	.๒๔	๘.๗๑	๔๕.๐๕	๑๑.๑	๓๖.๕	-๒๓.๓	-๑๓.๓
๖๘๓ ผลิตภัณฑ์พลาสติก (ยกเว้นสายไฟฟ้า)	.๕๖	.๓๒	.๔๕	.๒๕	๑๕.๗๒	๓๓.๘๓	-๓.๕	๖.๒	-๑๑.๕	๑๖.๖
๖๘๔ ตะปู ไขควง แม็กเก็ตและของ ที่คล้ายกัน	.๔๕	.๒๖	.๖๕	.๓๘	๕๕.๖๓	๕๕.๑๕	๓.๘	๒.๕	-๖.๑	๕.๓
๖๘๕ เครื่องมือ	.๖๕	.๗๕	.๓๘	.๔๔	๑๕.๕๕	๒๒.๐๖	๕.๘	๑๕.๓	๑.๑	๕.๘
๖๘๖ เครื่องตัด	.๑๘	.๑๕	.๒๔	.๒๓	๓๕.๕๒	๕๕.๓๕	๑๑.๓	๑๓.๑	๕.๒	๓.๐
๖๘๗ เครื่องใช้โลหะประจำบ้าน	.๑๐	.๑๒	-	.๑๒	-	๓๘.๕๕	๑๓.๕	*	-๗.๘	-๑.๗
๖๘๘ สิ่งทอกรรมโลหะที่มีได้ระบุไว้ก่อน	.๕๕	๑.๕๓	.๗๓	๑.๕๐	๓๒.๘๕	๓๕.๒๕	๑๕.๘	๒๓.๕	๕.๕	๑๐.๒
๗ เครื่องจักรกลและอุปกรณ์ในการขนส่ง	๒๕.๖๗	๓๕.๕๖	๓๐.๘๖	๔๕.๕๓	๓๑.๕๘	๔๘.๕๐	๑๒.๗	๑๘.๕	๐.๓	๖.๗
๗๑๑ เครื่องจักรกลกำเนิดกำลัง (ยกเว้น เครื่องกำเนิดไฟฟ้า)	๒.๖๗	๒.๖๗	๑.๕๐	๓.๕๐	๑๖.๑๗	๕๕.๕๘	๑๐.๖	๒๘.๘	-๒.๗	๑๓.๕
๗๑๒ เครื่องจักรกลและเครื่องมือในการ เกษตร	๑.๕๑	๑.๕๓	.๒๓	๑.๐๗	๖.๐๖	๒๖.๑๕	๑๑.๘	๓.๕	-๓.๑	๐.๕
๗๑๔ เครื่องจักรกลสำหรับใช้ในสำนักงาน	.๓๓	.๕๑	.๐๓	.๑๕	๓.๐๕	๑๓.๕๐	๑๖.๕	๕๐.๗	๑๕.๗	๑๐.๖
๗๑๕ เครื่องจักรกลสำหรับตบแต่งโลหะ	.๓๐	.๖๓	.๓๓	.๖๗	๓๕.๒๐	๓๕.๕๕	๒๑.๖	๒๑.๕	-๗.๖	๕๑.๓
๗๑๗ เครื่องจักรกลสำหรับท่อผ่านและฟอก หนัง	๑.๕๑	๓.๕๕	๒.๕๐	๖.๒๗	๔๕.๐๕	๖๕.๘๖	๒๓.๒	๒๗.๘	๕.๘	๘๕.๘
๗๑๘ เครื่องจักรสำหรับอุตสาหกรรมหัตถกรรม	๑.๕๑	๑.๖๓	๑.๓๕	๑.๐๕	๒๒.๘๕	๒๓.๕๕	๕.๑	๕.๘	-๐.๘	๑๕.๕
๗๑๙ เครื่องจักรกล และเครื่องใช้ (ไม่ ใช้ไฟฟ้า) ที่มีได้ระบุไว้ก่อน	๕.๑๐	๖.๒๕	๑.๕๓	๕.๓๐	๑๕.๕๕	๓๑.๗๑	๑๖.๗	๒๘.๖	๕.๐	๑๑.๕
๗๒๒ เครื่องกำเนิดไฟฟ้า	๑.๓๐	๒.๓๕	.๖๗	๒.๘๕	๒๐.๗๕	๕๕.๘๖	๑๕.๒	๒๑.๓	๑.๒	๑๓.๒
๗๒๓ อุปกรณ์จ่ายกระแสไฟฟ้า	.๘๕	.๖๒	๑.๑๕	๑.๐๑	๕๘.๖๗	๖๐.๖๕	๕.๕	๘.๕	-๑๐.๖	-๕.๕
๗๒๔ เครื่องโทรคมนาคม	๒.๒๕	๑.๕๖	๓.๓๖	๒.๑๖	๕๕.๖๘	๕๒.๓๐	๕.๕	๗.๓	-๑๕.๖	-๗.๑
๗๒๕ อุปกรณ์ไฟฟ้าภายในประเทศ	.๕๕	.๖๑	.๕๕	.๖๕	๓๕.๕๒	๔๐.๓๕	๑๕.๐	๑๖.๐	-๑.๓	๗.๒

(ตาราง ๒.๑ ต่อ)

SITC	องค์ประกอบของสินค้า				สัดส่วนของญี่ปุ่น		อัตราการเจริญเติบโต โดยเฉลี่ยรายปี			
	รวม		ญี่ปุ่น		๑๕๖๒ - ๖๓	๑๕๗๐ - ๗๑	ตั้งแต่ ๑๕๖๒ - ๖๓ ถึง ๑๕๗๐ - ๗๑ ^b		ตั้งแต่ ๑๕๖๑ - ๖๕ ถึง ๑๕๗๐ - ๗๑ ^c	
	๑๕๖๒ - ๖๓	๑๕๗๐ - ๗๑	๑๕๖๒ - ๖๓	๑๕๗๐ - ๗๑			รวม	ญี่ปุ่น	รวม	ญี่ปุ่น
๓๒๖ เครื่องมือที่ใช้ทางการเกษตรและเครื่องเอ็กซ์เรย์	๑๔	๑๖	๑๑	๑๑	-	๒๕.๕๓	๑๕.๔	*	- ๖.๑	๑๕.๗
๓๒๕ เครื่องจักรกลไฟฟ้าอื่น ๆ	๒๑๔	๒๑๖	๑๑๑	๒๑๕	๒๕.๐๗	๕๐.๒๔	๑๑.๔	๒๒.๑	๑๖	๑.๒
๓๓๑ รถไฟ	๒๓	๓๑	๑๓	๒๓	๑๗.๒๖	๖๕.๖๕	๑๖.๔	๓๗.๖	- ๑.๕	๒๕.๑
๓๓๒ ยานยนต์ส่วนบุคคล	๕๑๒	๕๕๒	๑๓๒	๑๕๐	๔๕.๐๖	๖๒.๐๗	๑๑.๓	๑๕.๗	- ๖.๕	- ๖.๖
๓๓๓ ยานพาหนะส่วนบุคคลนอกจากรถมอเตอร์ไซด์	๕๖	๒๓	๕๓	๒๕	๕๐.๖๑	๕๐.๖๕	- ๑.๓	* ๓.๗	- ๑๑.๓	- ๒๐.๐
๓๓๔ อากาศยาน	๕๐	๔๔	๑๖	-	๓๖.๖๐	-	- ๑๐.๕	-	- ๒๒.๕	-
๓๓๕ เรือ	๓๓	๒๒	๑๖	๕๔	๑๔.๕๐	๕๕.๑๐	๒๑.๐	๒๒.๕	๑๕.๒	๕.๒๗
๔. สิ่งทอกรรมพิเศษ	๕.๐๗	๔.๕๕	๔.๓๗	๓.๕๗	๒๖.๑๐	๓๐.๔๑	๗.๗	๑๐.๕	- ๕.๓	- ๑๐.๗
๘๑๒ เครื่องตัดและส่วนประกอบของเครื่องซักผ้า										
๘๑๑ เครื่องตัดขนาน เครื่องตัดตั้งแนว เครื่องทำความร้อนและแสงสว่าง	๓๕	๒๕	๑๕	๑๒	๑๒.๕๗	๑๕.๓๗	๖.๔	๑๑.๐	- ๑๐.๕	- ๒๐.๖
๘๒๑ เครื่องเรือน	๑๑	๑๐	๑๕	๑๒	๑๐.๕๐	๔๓.๖๕	๕.๖	๓๐.๔	- ๑๕.๔	- ๑๕.๗
๘๓๑ เครื่องใช้สำหรับเดินทาง กระเป๋าถือและของที่คล้ายกัน	๑๕	๑๑	-	๑๒	-	๑๖.๒๑	๗.๕	*	- ๑๗.๓	๓๐.๐
๘๓๑ เครื่องแต่งกาย (ชุดเวเนโทร์)	๓๗	๓๔	๑๐๓	๒๖	๔๑.๕๕	๒๗.๐๕	- ๑๐.๐	- ๕.๑	- ๑๕.๒	- ๓๐.๑
๘๓๒ เครื่องแต่งกายทำด้วยใย	-	๑๑	-	๑๑	-	๓๕.๑๕	*	*	- ๑๑.๕	- ๒๗.๗
๘๓๓ รองเท้า	๑๖	๑๗	-	๑๗	-	๓๐.๕๗	๑๕.๓	*	- ๑.๕	- ๑๑.๗
๘๖๑ เครื่องซักรีด ตู้ และตู้ควบคุม	๑๑	๕๔	๓๕	๑๕	๑๗.๑๖	๒๕.๗๓	๑๕.๗	๒๒.๒	๑.๒	๑๕.๔
๘๖๒ เครื่องใช้ในการถ่ายรูปแบบและถ่ายภาพยนตร์	๒๕	๒๗	๑๑	๑๗	๑๒.๓๕	๒๓.๑๐	๑๑.๖	๒๐.๕	๓.๓	๒๒.๔
๘๖๓ ฟิล์มอัด พิมพ์ภาพยนตร์	๑๗	๑๕	๑๑	๑๑	๑๗.๒๐	๑๗.๑๔	๑๑.๑	- ๑.๑	- ๕.๖	๓๗.๕
๘๖๔ นาฬิกาข้อมือและนาฬิกาข้อมือ	๑๗	๑๕	๑๑	๒๓	๒๗.๕๖	๖๐.๕๕	๑๗.๔	๑๗.๕	- ๖.๔	๕.๔
๘๕๑ เครื่องดนตรี ฮอร์นและอุปกรณ์	๒๑	๒๑	๒๑	๒๐	๓๓.๑๗	๑๖.๕๖	๑๐.๑	๑๗.๕	- ๑๗.๗	- ๑๑.๑
๘๕๒ สิ่งตีพิมพ์	๑๖	๑๕	๒๒	๒๕	๕.๑๑	๒๐.๓๒	๕.๒	๑๕.๒	- ๑๕.๕	- ๑.๕

SITC	องค์ประกอบของสินค้า				สัดส่วนของญี่ปุ่น		อัตราความเจริญเติบโต โดยเฉลี่ยรายปี			
	รวม		ญี่ปุ่น		๑๕๖๒-๖๓	๑๕๗๐-๗๑	ตั้งแต่ ๑๕๖๒-๖๓ ถึง ๑๕๗๐-๗๑ ^b		ตั้งแต่ ๑๕๖๘-๖๙ ถึง ๑๕๗๐-๗๑ ^c	
	๑๕๖๒-๖๓	๑๕๗๐-๗๑	๑๕๖๒-๖๓	๑๕๗๐-๗๑			รวม	ญี่ปุ่น	รวม	ญี่ปุ่น
๘๕๓ สินค้าพลาสติกเทียมที่ไม่ได้ระบุไว้ ก่อน	.๔๐	.๓๕	.๗๔	.๔๕	๕๖.๖๔	๔๗.๑๒	๑๐.๔	๗.๗	- ๒๓.๑	- ๒๖.๘
๘๕๔ รถเด็กเล่น ตุ๊กตา เครื่องเล่น และเครื่องกีฬา	.๒๔	.๒๖	.๑๘	.๑๕	๒๓.๕๕	๒๒.๐๓	๑๑.๖	๑๐.๘	- ๑๓.๑	๑๐๐.๕
๘๕๕ เครื่องใช้ในสำนักงานและเครื่อง เขียนทุกชนิดระบุไว้ในก่อน	.๓๓	.๓๐	.๔๒	.๒๓	๓๕.๐๕	๒๕.๒๓	๕.๑	๕.๒	๕.๗	๘.๕
๘๕๗ เพชร ทองคำ เงิน	.๐๗	.๐๖	.๐๗	.๐๑	๓๒.๗๕	๘.๑๕	๕.๖	- ๗.๕	- ๑๐.๗	- ๒๗.๖
๘๕๘ สิ่งหัตถกรรมทุกชนิดระบุไว้ในก่อน	.๔๐	.๓๘	.๔๕	.๓๓	๓๕.๒๓	๓๒.๗๗	๑๐.๐	๕.๐	๓.๔	๓.๕
๘. สินค้าที่ไม่ได้แบ่งอยู่ในพวกใด พวกหนึ่ง	๒.๔๐	๔.๑๓	.๗๖	๑.๗๕	๕.๗๕	๑๕.๕๘	๑๘.๕	๒๕.๕	- ๑.๐	๔๑.๘
๕๓๑ การเคลื่อนย้ายพิเศษ	๒.๑๓	๓.๕๓	.๗๖	๑.๗๕	๑๐.๕๘	๑๖.๗๗	๑๕.๕	๒๕.๕	- ๑.๔	๔๑.๘
๕๕๑ บนมถและบุทภัณฑ์	.๑๕	.๒๐	-	-	-	-	๔๕.๗	-	๗.๒	-
รวม	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๓๐.๕๖	๓๗.๑๕	๑๐.๖	๑๓.๓	๓.๐	๖.๘

a : อาจจะเป็นในปีแรกหรือปีที่สองของระยะเวลานั้น

b : อัตราระยะสม

c : อัตราเบื้องต้น

* : ไม่มีมูลค่าในระยะแรก

** : ไม่มีมูลค่าในระยะสุดท้าย

*** : น้อยกว่า .๐๕

ภาคผนวก (ตาราง ๒.๖ ต่อ)

สินค้า	รวม			ญี่ปุ่น			สหรัฐอเมริกา			เยอรมนีตะวันตก			สหราชอาณาจักร			ประเทศอื่น ๆ		
	๑๙๖๒	๑๙๗๐	๑๙๗๒	๑๙๖๒	๑๙๗๐	๑๙๗๒	๑๙๖๒	๑๙๗๐	๑๙๗๒	๑๙๖๒	๑๙๗๐	๑๙๗๒	๑๙๖๒	๑๙๗๐	๑๙๗๒	๑๙๖๒	๑๙๗๐	๑๙๗๒
สินค้าทั้งหมด	๗.๐๕	๗.๓๖	๗.๗๖	๕.๕๓	๕.๖๖	๕.๕๕	๕.๖๕	๕.๖๕	๕.๖๕	๕.๖๕	๕.๖๕	๕.๖๕	๕.๖๕	๕.๖๕	๕.๖๕	๕.๖๕	๕.๖๕	๕.๖๕
๑๑. เครื่องใช้ในบ้าน	๒.๗๕	๒.๗๗	๒.๗๗	๒.๖๕	๒.๖๖	๒.๖๖	๒.๖๖	๒.๖๖	๒.๖๖	๒.๖๖	๒.๖๖	๒.๖๖	๒.๖๖	๒.๖๖	๒.๖๖	๒.๖๖	๒.๖๖	๒.๖๖
๑๒. เครื่องใช้ไฟฟ้า	๒.๒๒	๒.๒๖	๒.๒๗	๒.๑๕	๒.๑๖	๒.๑๖	๒.๑๖	๒.๑๖	๒.๑๖	๒.๑๖	๒.๑๖	๒.๑๖	๒.๑๖	๒.๑๖	๒.๑๖	๒.๑๖	๒.๑๖	๒.๑๖
๑๓. หอถาวรไม้ และไม้ต่อ	๐.๐๕	๐.๒๗	๐.๒๗	๐.๐๓	๐.๒๕	๐.๒๕	๐.๒๕	๐.๒๕	๐.๒๕	๐.๒๕	๐.๒๕	๐.๒๕	๐.๒๕	๐.๒๕	๐.๒๕	๐.๒๕	๐.๒๕	๐.๒๕
๑๔. ผนังห้อง และหลอดธรรม																		
เครื่องนึ่ง	๐.๐๕	๐.๐๕	๐.๐๓	๐.๐๓	๐.๐๓	๐.๐๓	๐.๐๓	๐.๐๓	๐.๐๓	๐.๐๓	๐.๐๓	๐.๐๓	๐.๐๓	๐.๐๓	๐.๐๓	๐.๐๓	๐.๐๓	๐.๐๓
๑๕. เครื่องเรือน	๐.๑๐	๐.๑๑	๐.๑๖	๐.๐๓	๐.๐๓	๐.๐๓	๐.๐๓	๐.๐๓	๐.๐๓	๐.๐๓	๐.๐๓	๐.๐๓	๐.๐๓	๐.๐๓	๐.๐๓	๐.๐๓	๐.๐๓	๐.๐๓
๑๖. เครื่องเพชรรวมทั้งเครื่องเงิน	๐.๑๕	๐.๓๐	๐.๓๑	๐.๑๕	๐.๑๖	๐.๑๖	๐.๑๖	๐.๑๖	๐.๑๖	๐.๑๖	๐.๑๖	๐.๑๖	๐.๑๖	๐.๑๖	๐.๑๖	๐.๑๖	๐.๑๖	๐.๑๖
๑๗. ซองล้อ และสายล้อเครื่อง	๑.๑๓	๑.๑๓	๑.๑๖	๑.๑๖	๑.๑๖	๑.๑๖	๑.๑๖	๑.๑๖	๑.๑๖	๑.๑๖	๑.๑๖	๑.๑๖	๑.๑๖	๑.๑๖	๑.๑๖	๑.๑๖	๑.๑๖	๑.๑๖
๑๘. ยานยนต์	๐.๕๕	๐.๕๗	๐.๕๗	๐.๕๗	๐.๕๗	๐.๕๗	๐.๕๗	๐.๕๗	๐.๕๗	๐.๕๗	๐.๕๗	๐.๕๗	๐.๕๗	๐.๕๗	๐.๕๗	๐.๕๗	๐.๕๗	๐.๕๗
สินค้าระหว่างผลิตและวัตถุดิบเพื่อ	๑๗.๑๑	๒๕.๕๐	๒๕.๕๗	๒๒.๗๖	๒๒.๗๖	๒๒.๗๖	๒๒.๗๖	๒๒.๗๖	๒๒.๗๖	๒๒.๗๖	๒๒.๗๖	๒๒.๗๖	๒๒.๗๖	๒๒.๗๖	๒๒.๗๖	๒๒.๗๖	๒๒.๗๖	๒๒.๗๖
การอุปโภคบริโภค	๑๗.๓๖	๒๕.๗๒	๒๕.๗๙	๒๒.๙๓	๒๒.๙๓	๒๒.๙๓	๒๒.๙๓	๒๒.๙๓	๒๒.๙๓	๒๒.๙๓	๒๒.๙๓	๒๒.๙๓	๒๒.๙๓	๒๒.๙๓	๒๒.๙๓	๒๒.๙๓	๒๒.๙๓	๒๒.๙๓
๑๙. สัตว์ หัก วัตถุประสงค์	๐.๕๑	๐.๕๗	๐.๕๗	๐.๕๗	๐.๕๗	๐.๕๗	๐.๕๗	๐.๕๗	๐.๕๗	๐.๕๗	๐.๕๗	๐.๕๗	๐.๕๗	๐.๕๗	๐.๕๗	๐.๕๗	๐.๕๗	๐.๕๗
๒๐. บุหรี่	๑.๑๐	๑.๐๓	๑.๕๐	๐.๐๓	—	—	๖.๕๑	๖.๕๑	๖.๕๑	๖.๕๑	๖.๕๑	๖.๕๑	๖.๕๑	๖.๕๑	๖.๕๑	๖.๕๑	๖.๕๑	๖.๕๑
๒๑. ไม้ ขุง ไม้จอก ไม้กระดาน																		
และเศษกระดาษ	๐.๐๖	๐.๑๓	๑.๑๐	๐.๐๖	๐.๑๐	๐.๑๕	—	๒.๕๕	๒.๕๕	๒.๕๕	—	๐.๑๕	๐.๑๕	—	—	๐.๑๕	๐.๕๕	๒.๕๕
๒๒. ใยแก้ว	๐.๑๗	๑.๑๑	๒.๑๕	—	—	๐.๑๕	—	๕.๕๖	๕.๕๖	๕.๕๖	—	—	—	—	๐.๑๕	๐.๑๕	๑.๑๑	๒.๑๕
๒๓. ผ้าจอห์นสันและจอห์นสัน	๐.๑๑	๐.๑๓	๑.๐๑	๐.๑๑	๐.๑๓	๑.๑๓	—	๑.๑๓	๑.๑๓	๑.๑๓	—	—	—	—	—	—	๐.๑๑	๑.๐๑
๒๔. ผ้าจอห์นสันและผ้า	๑.๕๗	๑.๑๑	๑.๖๓	๑.๕๗	๑.๕๗	๑.๕๗	—	๑.๕๗	๑.๕๗	๑.๕๗	—	—	—	—	—	—	๑.๕๗	๑.๕๗
๒๕. กระดาษและกระดาษแข็ง	๒.๖๕	๑.๗๕	๑.๖๓	๑.๖๕	๑.๖๓	๑.๖๓	๑.๖๕	๑.๖๕	๑.๖๕	๑.๖๕	๑.๖๕	๑.๖๕	๑.๖๕	๑.๖๕	๑.๖๕	๑.๖๕	๑.๖๕	๑.๖๕

ภาคผนวก (ตาราง ๒.๒ ต่อ)

สินค้า	รวม			ญี่ปุ่น			สหรัฐอเมริกา			เยอรมันตะวันตก			สหราชอาณาจักร			ประเทศอื่นๆ		
	๑๕๖๒	๑๕๗๐	๑๕๗๒	๑๕๖๒	๑๕๗๐	๑๕๗๒	๑๕๖๒	๑๕๗๐	๑๕๗๒	๑๕๖๒	๑๕๗๐	๑๕๗๒	๑๕๖๒	๑๕๗๐	๑๕๗๒	๑๕๖๒	๑๕๗๐	๑๕๗๒
๔๑. เครื่องมือตรวจสอบตาประกอบ แว่น	๑.๒๕	๑.๕๕	๑.๕๑	๐.๗๑	๑.๑๐	๑.๐๓	๒.๐๐	๒.๕๒	๒.๓๓	๓.๒๖	๒.๘๐	๒.๖๓	๑.๙๖	๑.๘๘	๒.๕๖	๑.๕๐	๑.๓๘	๑.๑๘
๔๒. อากาศยาน และเรือ	๑.๔๘	๐.๕๑	๐.๗๖	-	๐.๖๓	๑.๓๐	๖.๒๐	๐.๗๗	๐.๖๐	-	๐.๔๔	๐.๒๖	๐.๑๐	๒.๗๓	๑.๐๕	๐.๑๐	๐.๖๑	๐.๓๕
๔๓. หัวรถจักรและรถจักรไฟฟ้า สินค้าอื่นๆ	๐.๑๘	๐.๓๕	๐.๒๕	๐.๐๖	๐.๐๕	๐.๑๕	๖.๐๕	๐.๐๗	๑.๒๐	๐.๒๕	๐.๐๕	๐.๐๘	-	๐.๐๕	-	๐.๓๗	๐.๕๓	๐.๐๑
๔๔. รถยนต์โดยสาร	๒๒.๗๕	๒๐.๑๕	๒๐.๒๐	๑๕.๖๐	๑๕.๑๑	๑๓.๗๕	๑๘.๗๖	๑๘.๓๕	๑๕.๔๔	๑.๗๑๒	๑๔.๗๓	๑๓.๖๐	๑๕.๕๕	๑๗.๐๗	๑๓.๒๕	๑๒.๗๓	๒๕.๐๕	๑๒.๐๖
๔๕. รถเมสสิ และรถบรรทุก	๑.๒๘	๑.๘๕	๑.๐๑	๐.๔๘	๐.๕๘	๐.๗๗	๑.๑๓	๐.๕๕	๐.๔๕	๔.๗๓	๗.๐๗	๕.๒๒	๒.๕๕	๑.๕๕	๐.๕๓	๐.๕๕	๒.๑๕	๐.๖๒
๔๖. เซลล์และตัวถังรถ	๑.๗๖	๓.๘๐	๓.๓๓	๒.๕๐	๓.๓๗	๖.๕๕	๒.๖๑	๒.๗๕	๐.๒๐	๑.๖๕	๑.๕๕	๑.๘๗	๔.๖๐	๕.๖๗	๔.๕๕	๐.๒๗	๐.๕๕	๐.๕๕
๔๗. ขวางรถยนต์	๓.๖๕	๒.๑๓	๒.๖๗	๓.๕๐	๓.๐๐	๕.๑๐	๒.๘๒	๑.๑๐	๐.๗๓	๖.๖๕	๔.๓๓	๔.๗๗	๒.๗๓	๒.๖๓	๓.๕๕	๐.๖๗	๐.๕๕	๐.๓๗
๔๘. น้ำมันเชื้อเพลิง อากาศยาน	๒.๑๖	๐.๓๕	๐.๑๖	๒.๓๒	๐.๒๕	๐.๑๗	๑.๕๕	๑.๒๐	๐.๑๒	๓.๕๐	๐.๓๑	๐.๒๖	๓.๒๒	๖.๕๐	๐.๒๕	๑.๖๑	๐.๕๑	๐.๑๓
๔๙. เบ็ดเตล็ด	๑๐.๖๕	๗.๖๒	๑๐.๐๕	๑.๒๗	๐.๕๖	๐.๔๘	๕.๒๐	๒.๖๒	๓.๑๐	๐.๓๖	๐.๒๒	๐.๒๒	๓.๗๑	๖.๕๖	๑.๑๕	๒๕.๓๓	๒๓.๘๖	๒๖.๑๕
๕๐. กองแท่ง	๑.๕๖	๒.๕๕	๒.๕๕	๐.๕๑	๓.๐๖	๑.๗๑	๖.๐๕	๑๐.๕๐	๘.๗๕	๑.๐๕	๑.๓๕	๑.๑๗	๒.๑๕	๑.๑๕	๒.๕๑	๑.๓๖	๐.๑๖	๓.๑๕
รวมสินค้าขาเข้า	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๑๐.๐๐๐	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐
B. สินค้าส่งออกสินค้าเพื่อการ																		
อุปโภคบริโภค	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐	๓๗.๑๕	๓๓.๐๗	๒๗.๗๗	๑๐.๗๗	๑๒.๕๕	๑๕.๕๑	๕.๓๑	๖.๒๗	๗.๗๐	๖.๕๕	๖.๕๕	๗.๒๒	๓๕.๖๕	๔๑.๕๒	๔๐.๑๕
สินค้าไปส่งเมือง	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐	๓๗.๗๕	๒๓.๕๕	๒๐.๐๕	๑๐.๑๗	๑๐.๕๖	๑๒.๗๒	๓.๐๕	๕.๕๕	๖.๒๕	๕.๕๖	๖.๕๐	๖.๖๒	๔๕.๓๓	๕๕.๑๕	๕๕.๑๗
๑. ผลิตภัณฑ์นม	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐	-	๐.๓๗	๑.๓๐	๑.๓๒	๓.๕๐	๕.๑๕	-	๑.๖๗	-	๐.๖๖	๔.๐๗	๓.๕๓	๕๕.๐๒	๕๕.๕๗	๕๐.๑๗
๒. ปลาและปลาปรุงแต่ง	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐	๒๓.๒๑	๑๖.๖๗	๒๑.๕๕	๑.๑๕	๑.๒๗	๑.๒๒	-	-	-	-	-	-	๗๕.๐๐	๗๖.๐๕	๗๖.๗๓

ภาคผนวก (ตาราง ๒.๖, ต่อ)

สินค้า	รวม			4 ปีขึ้นไป			สารพัดประเภท			เขื่อนกระดานตก			สารพัดอาชกร			ประเภทอื่น ๆ			
	๑๙๖๓	๑๙๖๑	๑๙๖๒	๑๙๖๒	๑๙๖๑	๑๙๖๒	๑๙๖๒	๑๙๖๑	๑๙๖๒	๑๙๖๒	๑๙๖๑	๑๙๖๒	๑๙๖๒	๑๙๖๑	๑๙๖๒	๑๙๖๒	๑๙๖๑	๑๙๖๒	
๓. เมล็ดพืช และสิ่งปรุงแต่ง	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐	๖.๓๓	๒.๒๐	๔.๒๕	๘.๘๖	๒๑.๓๒	๓๑.๒๕	๒๑.๕๓	๑๒.๕๓	๑๒.๕๓	—	๑.๕๕	๑.๖๕	๑.๕๕	๑๖.๖๕	๑๒.๐๐	๖๒.๕๕
๔. สดในและถัก	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐	๒๒.๑๖	๑๖.๒๕	๖.๕๑	๒๕.๕๕	๑๖.๕๕	๑๐.๒๖	๒.๒๕	๒.๒๕	๑๓.๕๕	๑๖.๕๕	๒.๒๕	๑.๕๕	๕.๐๕	๕๐.๕๕	๕๐.๕๕	๖๖.๖๖
๕. ผ้า และเครื่องเทศ	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐	๑.๐๐	๑.๕๐	๑.๖๐	๕.๐๕	๕.๐๕	๒.๕๐	—	๑.๕๐	—	—	๕.๐๕	๕.๐๕	๕.๐๕	๕๐.๕๐	๕๐.๕๐	๕๐.๕๐
๖. อัญมณี และเครื่องประดับ	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐	๑๐.๕๒	๑.๖๐	—	๒๒.๕๒	๑๐.๕๕	๕.๕๒	๒.๕๒	๑.๕๕	๑.๕๕	๑๕.๕๕	๑๐.๕๒	๑.๕๕	—	๕๕.๕๕	๕๕.๕๕	๕๕.๕๕
๗. บุหรี่	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐	—	—	—	—	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๖๖.๖๖	—	—	—	—	—	—	—	—	—
๘. ส่วนและอุปกรณ์สำหรับยานพาหนะ	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐	๒๓.๐๕	๒๓.๐๕	๒๕.๕๒	๑๖.๕๕	๑๕.๕๐	๑๕.๕๕	๕.๕๕	๕.๕๕	๑๐.๐๕	๑๓.๖๕	๑๕.๕๕	๑๐.๕๒	๑๐.๕๒	๑๐.๕๒	๑๐.๕๒	๑๐.๕๒
๙. เครื่องดนตรี และเครื่องใช้	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐	๖๕.๖๓	๕๖.๕๕	๕๕.๕๕	๕.๕๕	๕.๖๖	๖.๐๐	๑.๖๖	๑.๖๖	๑.๖๖	๑.๕๒	๒.๕๕	๒.๕๕	๒.๕๕	๒๕.๕๕	๕๕.๕๕	๕๕.๕๕
๑๐. เครื่องเรือน และเครื่องใช้	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐	๕.๕๕	๕.๕๕	๑๖.๕๖	๒๑.๕๓	๑๓.๐๕	๑๖.๕๓	๑๖.๕๓	๑๖.๕๓	๑๖.๕๓	๑๖.๕๓	๑๖.๕๓	๑๖.๕๓	๑๖.๕๓	๑๖.๕๓	๑๖.๕๓	๑๖.๕๓
๑๑. เครื่องใช้ในบ้าน	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐	๒๑.๕๕	๑๕.๕๕	๒๐.๕๕	๒๕.๕๕	๒๕.๕๕	๑๖.๕๕	๑๖.๕๕	๑๖.๕๕	๑๖.๕๕	๑๖.๕๕	๑๖.๕๕	๑๖.๕๕	๑๖.๕๕	๑๖.๕๕	๑๖.๕๕	๑๖.๕๕
๑๒. เครื่องใช้ไฟฟ้า	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐	๑๖.๕๒	๑๕.๕๕	๑๕.๕๕	๑๐.๕๕	๑๐.๕๕	๑๐.๕๕	๑๐.๕๕	๑๐.๕๕	๑๐.๕๕	๑๐.๕๕	๑๐.๕๕	๑๐.๕๕	๑๐.๕๕	๑๐.๕๕	๑๐.๕๕	๑๐.๕๕
๑๓. วัสดุก่อสร้างและสิ่งก่อสร้าง	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐	๑๑.๕๕	๑๕.๕๕	๒๐.๕๕	๒๒.๕๕	๒๒.๕๕	๒๒.๕๕	—	๑.๕๕	๑.๕๕	—	๒.๕๕	๒.๕๕	๒.๕๕	๖๖.๖๖	๖๖.๖๖	๖๖.๖๖
๑๔. ไม้เนื้อแข็ง และ วัสดุก่อสร้าง	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐	๒๐.๐๐	๓๐.๐๐	๓๐.๐๐	๒๐.๐๐	๑๐.๐๐	๑๐.๐๐	๒๐.๐๐	๑๐.๐๐	๑๐.๐๐	๒๐.๐๐	๑๐.๐๐	๑๐.๐๐	๑๐.๐๐	๒๐.๐๐	๑๐.๐๐	๓๐.๐๐
๑๕. เครื่องเรือน	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐	๕.๐๕	๑๖.๕๕	๑๐.๐๐	๑๖.๕๕	๑๖.๕๕	๑๖.๕๕	—	๕.๐๕	—	๑๖.๕๕	๑๖.๕๕	๑๖.๕๕	๑๖.๕๕	๑๖.๕๕	๑๖.๕๕	๑๖.๕๕
๑๖. เครื่องหีบข้าวสารและเครื่องใช้	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐	๑๖.๕๕	๑๖.๕๕	๑๖.๕๕	๑๖.๕๕	๑๖.๕๕	๑๖.๕๕	๑๖.๕๕	๑๖.๕๕	๑๖.๕๕	๑๖.๕๕	๑๖.๕๕	๑๖.๕๕	๑๖.๕๕	๑๖.๕๕	๑๖.๕๕	๑๖.๕๕
๑๗. สิ่งของและสิ่งก่อสร้าง	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐	๑๖.๕๕	๑๖.๕๕	๑๖.๕๕	๑๖.๕๕	๑๖.๕๕	๑๖.๕๕	๑๖.๕๕	๑๖.๕๕	๑๖.๕๕	๑๖.๕๕	๑๖.๕๕	๑๖.๕๕	๑๖.๕๕	๑๖.๕๕	๑๖.๕๕	๑๖.๕๕
๑๘. อัญมณี	๑๐๐	๑๐๐	๑๐๐	๑.๖๖	๖.๐๐	๕.๕๕	๑๖.๕๕	๑๕.๐๐	๑๕.๐๐	๑.๖๖	๑.๕๐	๑.๕๐	๑๖.๕๕	๑๐.๐๐	๑๖.๕๕	๑๖.๕๕	๑๖.๕๕	๑๐.๐๐	๑๖.๕๕

ภาคผนวก (ตาราง ๒.๒ ต่อ)

สินค้า	รวม			ดูปิ่น			สารเรืองแสง			เบรอนตะวันตก			ชำระรายเดือน			ประเภทอื่น ๆ		
	๕๖๒	๕๖๑	๕๖๒	๕๖๒	๕๖๑	๕๖๒	๕๖๒	๕๖๑	๕๖๒	๕๖๒	๕๖๑	๕๖๒	๕๖๒	๕๖๑	๕๖๒	๕๖๒	๕๖๑	๕๖๒
สินค้าระหว่างผลิตและวัตถุดิบ	๔.๐	๕๐๐	๕๐๐	๓๗.๗๒	๕๖.๗๕	๕๑.๒๕	๒๐.๑๒	๑๖.๗๐	๕๕.๗๒	๕.๓๗	๕.๗๕	๕.๗๕	๖.๖๕	๕.๗๕	๓.๕๐	๒๕.๑๖	๒๕.๐๕	๒๕.๖๕
สำหรับอบ โกลบรีโกล	๕๐๐	๕๐๐	๕๐๐	๒๕.๖๕	๓๗.๗๐	๓๓.๗๐	๒๕.๗๕	๒๐.๑๒	๒๕.๗๕	๖.๗๕	๗.๗๕	๖.๗๕	๗.๗๕	๕.๗๕	๕.๗๕	๓๕.๑๖	๒๖.๕๓	๒๖.๕๕
๕๕. สัตว์ ผัก วัตถุดิบ	๕๐๐	๕๐๐	๕๐๐	๒๓.๗๐	๓๕.๖๕	๒๕.๕๕	๖.๗๕	๕๐.๒๒	๕๕.๗๒	๓.๗๕	๕.๒๕	๒.๕๕	๕.๗๕	๕.๗๕	๗.๗๕	๕๐.๕๕	๕๗.๓๕	๕๖.๐๕
๒๐. ขาหมู	๕๐๐	๕๐๐	๕๐๐	๐.๗๕	-	-	๕๕.๒๕	๕๗.๒๕	๕๕.๕๕	-	-	-	-	-	-	-	๕.๗๕	๐.๕๕
๒๕. เบื้อง ในถั่วดำ เชือกกระดาษ และเศษกระดาษ	๕๐๐	๕๐๐	๕๐๐	๒๕.๕๕	๕.๗๕	๕.๖๕	-	๕๒.๗๕	๒๒.๐๕	-	๐.๕๕	๐.๕๕	-	-	-	๑๕.๕๓	๕๕.๖๒	๑๒.๗๕
๒๒. หวีผ้า	๕๐๐	๕๐๐	๕๐๐	-	-	๕.๒๕	๑๕.๒๕	๓๗.๕๓	๕๓.๕๕	-	-	-	-	-	๒.๗๕	๐.๕๕	๒๕.๗๕	๕๗.๗๕
๒๓. ผ้าใยสังเคราะห์	๕๐๐	๕๐๐	๕๐๐	๕๐๐.๐๐	๕๓.๗๕	๖๐.๕๐	-	๕๑.๐๓	๓๗.๕๕	-	-	-	-	-	-	-	๕.๕๓	๐.๕๖
๒๔. ผ้าทอและผ้า	๕๐๐	๕๐๐	๕๐๐	๕๖.๓๕	๖๖.๖๗	๕๖.๕๖	-	๕.๕๕	๐.๗๐	๕.๐๐	๕.๗๕	๕.๗๕	๕.๗๕	๕.๖๐	๓.๗๕	๓๗.๕๖	๒๕.๒๕	๓๗.๕๖
๒๕. กระดาษและกระดาษแข็ง	๕๐๐	๕๐๐	๕๐๐	๓๕.๒๕	๕๒.๒๕	๒๕.๕๕	๕๒.๕๓	๕๖.๗๖	๕๒.๗๐	๒.๓๐	๕.๕๕	๕.๕๕	๕.๗๕	๕.๖๐	๓.๗๕	๓๗.๕๖	๒๕.๒๕	๓๗.๕๖
๒๖. เกล็ดปลา	๕๐๐	๕๐๐	๕๐๐	๒๖.๗๕	๕๕.๖๕	๕๑.๕๕	๕๑.๕๕	๕.๗๕	๕๐.๖๒	๕๕.๗๕	๕๕.๗๕	๕๒.๗๕	๕๒.๖๒	๕.๕๐	๗.๗๕	๓๐.๖๗	๕๗.๕๕	๒๕.๒๕
สำหรับสินค้าหาม	๕๐๐	๕๐๐	๕๐๐	๕๗.๐๓	๕๕.๗๕	๖๐.๖๐	๕๐.๕๕	๕.๕๕	๕.๕๕	๒.๕๒	๒.๕๒	๒.๕๒	๓.๗๕	๕.๕๕	๕.๕๕	๒๕.๗๖	๒๒.๗๖	๒๕.๕๕
๒๗. หวี	๕๐๐	๕๐๐	๕๐๐	๕.๗๕	๓.๕๕	๖.๗๕	๒.๗๖	๓.๕๕	๓.๗๕	๒.๗๖	๐.๖๖	๐.๖๖	๐.๖๖	๓.๕๕	๕.๕๕	๕.๕๕	๕๐.๖๖	๕๕.๕๕
๒๘. เหล็กและเหล็กกล้า	๕๐๐	๕๐๐	๕๐๐	๕๐.๕๖	๗๐.๑๒	๕๒.๖๕	๕๒.๕๕	๒.๕๕	๕.๒๓	๕.๖๖	๒.๖๖	๒.๖๕	๒.๖๕	๕.๕๕	๐.๗๖	๕.๕๕	๕๕.๕๕	๕๕.๖๕
๒๙. ไม้ระแนง	๕๐๐	๕๐๐	๕๐๐	๒๕.๕๕	๒๗.๕๓	๒๕.๖๕	๕๐.๗๕	๒๕.๗๕	๕๕.๐๕	๕.๖๖	๕.๕๕	๕.๕๕	๖.๗๐	๕๐.๕๕	๕๕.๕๕	๕๒.๗๖	๓๕.๗๖	๕๕.๖๖
สำหรับ	๕๐๐	๕๐๐	๕๐๐	๒๕.๖๕	๕๕.๖๕	๕๕.๕๕	๒๕.๕๕	๕๕.๕๕	๕๕.๖๖	๕๒.๗๕	๕๒.๗๕	๕๒.๗๕	๕๒.๕๕	๕๐.๕๕	๖.๗๕	๒๗.๗๖	๒๒.๗๖	๒๕.๗๖
๓๐. ปูนและขี้เถ้า	๕๐๐	๕๐๐	๕๐๐	๒๕.๗๕	๕๐.๐๐	๕๒.๖๕	๐๕.๕๖	๕๕.๒๒	๕๐.๗๓	๓๐.๗๖	๒๒.๕๕	๕๖.๕๕	๕.๕๕	๕.๕๕	๒.๕๐	๕.๕๕	๒๒.๗๖	๕๕.๕๕

ภาคผนวก (ตาราง ๒.๒) ต่อ

สินค้า	รวม		ญี่ปุ่น		สหรัฐอเมริกา		เยอรมันตะวันตก		สหราชอาณาจักร		ประเทศอื่นๆ	
	จาก	จาก	จาก	จาก	จาก	จาก	จาก	จาก	จาก	จาก	จาก	จาก
	๑๙๖๒-๖๐ ^a	๑๙๖๐-๖๒ ^b	๑๙๖๒-๖๐ ^a	๑๙๖๐-๖๒ ^b	๑๙๖๒-๖๐ ^a	๑๙๖๐-๖๒ ^b	๑๙๖๒-๖๐ ^a	๑๙๖๐-๖๒ ^b	๑๙๖๒-๖๐ ^a	๑๙๖๐-๖๒ ^b	๑๙๖๒-๖๐ ^a	๑๙๖๐-๖๒ ^b
C. ความเจริญเติบโตของสินค้า												
สินค้านำเข้า												
สินค้านำเข้าจากทั่วโลก	๕.๒	๒.๓	๓.๓	- ๕.๓	๓.๐	๒๖.๕	๑๐.๒	๑๙.๓	๕.๖	๓.๕	๕.๓	๑.๕
สินค้านำเข้าจาก												
๑. ผลิตภัณฑ์รวม	๒.๕	- ๒.๘	- ๓.๗	- ๑๐.๕	๓.๕	๕.๒	๑๐.๕	๓.๖	๓.๐	- ๑.๑	๕.๕	- ๓.๕
๒. ปลาและปลาปรุงแต่ง	๒.๑	๓.๓	*	๑๒๕.๐	๑๖.๕	๗.๒	*	**	๒๘.๓	-	๑.๐	๓.๗
๓. เมล็ดธัญพืช และสิ่งปรุงแต่ง	๕.๒	๒.๖	-	๑๕.๒	-	-	-	-	-	-	๕.๕	- ๑.๘
๔. ผลไม้และผัก	๓.๐	๕.๕	- ๖.๒	๖๖.๗	๑๕.๕	๓๗.๕	- ๙.๓	**	- ๒๐.๓	- ๒๐.๐	๖.๙	๒.๐
๕. กามณี หิน และเครื่องเทศ	๑.๕	- ๑.๕	๕.๓	- ๓๒.๕	- ๓.๒	- ๑๐.๐	๓๕.๐	-	-	-	๑๐.๕	๑๐.๕
๖. อัญมณี และเครื่องประดับ	๒.๓	๕.๖	-	๕๐.๐	- ๙.๓	๒๕.๐	*	**	๒๐.๕	๑๐.๐	๒.๕	๕.๐
๗. บุหรี่	๑๗.๒	๑๐.๘	๑๒.๗	๓.๕	๒๕.๕	๖.๓	๑๕.๕	- ๑๖.๗	๕.๐	- ๒.๕	๑๐.๕	๒๗.๐
๘. สวมและเครื่องทำความสะดวก	๑๕.๘	-	-	-	-	๕๐.๐	-	-	-	-	*	- ๒๕.๐
๙. สวมและเครื่องทำความสะดวก	๒.๒	๕.๕	๒.๓	๑๕.๕	- ๙.๓	- ๑๐.๖	๕.๐	๗๐.๐	๖.๑	- ๑๒.๒	๑๕.๒	๑๕.๕
๑๐. เครื่องแต่งกายและรองเท้า	๑.๐	- ๑๖.๒	- ๕.๖	- ๑๗.๗	- ๒.๕	-	๒.๕	- ๑๕.๒	๕.๖	- ๕.๐	๕.๓	- ๑๕.๕
๑๑. เครื่องเวชภัณฑ์ และผลิตภัณฑ์												
ยาสูบ	๕.๖	๕.๐	๑๗.๖	๓๖.๓	๕.๐	๒.๒	๑๐.๕	๓.๕	๕.๕	๕.๗	๑๒.๕	๑.๓
สินค้านำเข้า												
๑๒. สินค้าใช้ในบ้าน	๑๑.๕	๑๑.๒	๑๕.๕	- ๘.๓	๑๓.๕	๕๒.๕	๕.๕	๒๕.๐	๑.๕	๒๕.๕	๑๐.๓	๑๕.๗
๑๓. เครื่องใช้ไฟฟ้า	๑๑.๕	๕๓.๓	๑๕.๗	- ๑๐.๒	๑๕.๑	๕๓.๕	๖.๑	๑๕.๐	๒.๕	๕๕.๑	- ๕.๕	๑๗.๐
๑๔. วัสดุก่อสร้างและไม้	๑๑.๕	- ๕.๕	๕.๖	๐.๓	๕.๗	๕.๕	๕.๕	- ๒๕.๐	๕.๐	๑๖.๑	๑๖.๕	- ๒๓.๕
๑๕. วัสดุก่อสร้างและไม้	๒๕.๗	- ๒๐.๑	๑๕.๑	- ๑๖.๒	-	- ๒๕.๐	*	-	*	- ๑๖.๗	๓๐.๗	- ๒๓.๕
๑๖. วัสดุก่อสร้างและไม้	๐.๕	- ๕.๐	๑๕.๕	-	-	-	-	-	-	-	๕.๐	- ๑๒.๕
๑๗. เครื่องเรือน	๑๓.๕	- ๒๕.๕	๑๖.๕	- ๒๐.๕	๕.๐	- ๓๗.๕	*	**	- ๖.๒	- ๓๓.๓	๑๕.๕	- ๒๒.๒
๑๘. เครื่องเรือน	๒๒.๕	- ๑๕.๓	๒.๓	- ๒๕.๐	๕.๐	- ๒๕.๐	๑๒.๑	- ๑๐.๐	-	**	๑๕.๒	- ๑๓.๕
๑๙. เครื่องเรือน	๑๑.๑	- ๕.๗	๑๖.๕	- ๑๕.๒	๖.๖	๓๐.๐	- ๒.๕	- ๕.๗	- ๗.๒	- ๓๓.๓	๖.๓	๕.๕
๒๐. อัญมณี	๖.๑	- ๕.๐	๒๕.๑	๕.๓	๖.๕	- ๙.๑	๕.๐	๑๒.๕	- ๕.๒	-	๕.๖	- ๑๕.๕

ภาคผนวก (ตาราง ๒.๒ ต่อ)

สินค้า	รวม		ญี่ปุ่น		สหรัฐอเมริกา		เยอรมันตะวันตก		สหราชอาณาจักร		ประเทศอื่นๆ	
	จาก ๑๙๖๓-๗๐ ^๑	จาก ๑๙๗๐-๗๒ ^๒	จาก ๑๙๖๓-๗๐ ^๑	จาก ๑๙๗๐-๗๒ ^๒	จาก ๑๙๖๓-๗๐ ^๑	จาก ๑๙๗๐-๗๒ ^๒	จาก ๑๙๖๓-๗๐ ^๑	จาก ๑๙๗๐-๗๒ ^๒	จาก ๑๙๖๓-๗๐ ^๑	จาก ๑๙๗๐-๗๒ ^๒	จาก ๑๙๖๓-๗๐ ^๑	จาก ๑๙๗๐-๗๒ ^๒
สินค้าระหว่างผลิตและวัตถุดิบ	๑๖.๖	๑๗.๘	๑๕.๓	๑๖.๘	๑๖.๑	๓๐.๑	๑๖.๖	๑๖.๒	๑๓.๗	-๖.๑	๑๘.๕	๒๔.๘
สำหรับการอุปโภคบริโภค	๑๕.๕	๒๑.๐	๑๕.๕	๑๓.๕	๑๓.๕	๓๖.๐	๑๗.๑	๑๓.๒	๑๑.๕	๑.๖	๑๓.๒	๒๕.๒
๑๕. สัตว์ ผลิตภัณฑ์	๑๒.๘	๒๖.๖	๑๖.๕	๑.๐	๑๕.๐	๒๕.๐	-	๕๐.๐	๕.๗	-๓.๕	๑๒.๑	-
๒๐. วัสดุ	๑๐.๕	๕.๓	**	-	๑๐.๕	๕๖.๕	-	-	-	-	-	-
๒๑. ไม้ซุง ไม้ท่อน ไม้กระดาน และเศษกระดาษ	๕๑.๗*	๕๒.๑	๒๒.๓	๓๕.๐	*	-๑๑.๕	*	๕๐.๐	-	-	๕๕.๖	๑๑๑.๐
๒๒. กัญชา	๒๑.๗	๓๐.๘	-	*	๑๐.๕	๕๕.๒	-	-	*	-๓๓.๓	๓๖.๘	๕๒.๕
๒๓. ไม้ยาง	๓๑.๖	๔๓.๓	๒๑.๘	๑๐๐.๘	*	๗๕.๐	-	-	-	*	-	๒๕.๐
๒๔. ฝ้ายและขนสัตว์	๑๑.๖	๗.๖	๑๕.๐	-๑.๐	*	-๑๐.๐	๑๕.๐	-๖.๓	๑๑.๕	-๑๑.๕	๖.๒	๓๖.๕
๒๕. กระดาษและกระดาษแข็ง	๖.๖	-๐.๕	๗.๖	-๑๕.๕	๗.๓	๑.๕	๑๖.๑	๕๓.๕	๑.๕	-๒๑.๕	๕.๐	๒๕.๑
๒๖. ผลิตภัณฑ์เคมี	๑๕.๒	๑.๑	๒๑.๕	๑๖.๘	๗.๖	๑๗.๖	๑๕.๕	๑๐.๕	๑๑.๕	๑๒.๖	๑๐.๕	๓๒.๕
สำหรับการผลิต	๑๕.๖	๑๒.๕	๑๕.๓	๑๓.๗	๑๖.๘	๑๐.๓	๒๑.๕	๒๗.๖	๒๑.๒	-๒๒.๕	๑๖.๕	๑๖.๓
๒๗. วัสดุ	๑๗.๓	๑๕.๓	๑๒.๕	๖๐.๐	๕๐.๓	-๓๓.๓	-	-	๕.๐	๓๑.๕	๑๖.๕	๕๕.๓
๒๘. เหล็กและเหล็กกล้า	๑๖.๖	๑๒.๑	๑๕.๕	๑๕.๒	๒๒.๑	๑๕.๕	๓๐.๕	๓๐.๕	๕.๐	-๑๕.๒	๑๕.๐	๑๑.๕
๒๙. โลหะอื่นๆ	๒๓.๕	๑๕.๒	๒๑.๕	๑๐.๑	๓๗.๗	-๑.๗	๒๑.๑	๒๑.๕	๓๐.๕	-๒๖.๒	๑๖.๒	๕.๕
สินค้าหุ้	๑๕.๖	๒๒.๓	๒๒.๗	๑๐.๗	๗.๐	-๖.๑	๑๕.๕	-๗.๖	๕.๖	-๑๕.๕	๑๑.๕	๗.๐
๓๐. ใยและขนานเมือง	๒๑.๐	๒๕.๖	๒๗.๕	๑๕.๓	๑๕.๖	๕.๐	๑๕.๕	๑๑.๕	๑๑.๐	๑๑.๐	๑๑.๕	๑๖.๐
๓๑. ซินเทติก	๒.๐	-๕.๖	๕.๗	-๕.๕	-	-	-	-	-	-	๑.๑	-
๓๒. วัสดุอสังหาริมทรัพย์	๓.๕	-๒๓.๗	-๖.๖	-๒๒.๓	๑๕.๕	-๓๒.๒	๕.๐	-๓๐.๕	-๑.๕	๑๐.๐	-๒.๕	-๒๓.๐
๓๓. พลาสติกและท่อ	๒.๑	-๓.๑	๕.๕	๕.๐	๑.๑	๑๕.๐	๗.๕	-๓๐.๕	-๓.๕	-๑๖.๗	-๑๓.๕	-๒๑.๒
๓๔. แก้วและสินค้าจากกระจก	๒๖.๖	-๕.๑	๒๖.๐	๗.๕	๒๕.๒	๕.๗	๒๖.๐	๒๕.๕	๒๖.๖	๕.๕	๒๖.๒	-๕.๗

ภาคผนวก (ตาราง ๒-๒ ต่อ)

สินค้า	รวม		ญี่ปุ่น		สหรัฐอเมริกา		เยอรมนีและแคนาดา		สหราชอาณาจักร		ประเทศอื่น ๆ	
	จาก	จาก	จาก	จาก	จาก	จาก	จาก	จาก	จาก	จาก	จาก	
	๑๕๖๒-๑๖๐	๑๕๖๒-๑๖๒	๑๕๖๒-๑๖๐ ^a	๑๕๖๒-๑๖๒ ^b	๑๕๖๒-๑๖๐ ^a	๑๕๖๒-๑๖๒ ^b	๑๕๖๒-๑๖๐ ^a	๑๕๖๒-๑๖๒ ^b	๑๕๖๒-๑๖๐ ^a	๑๕๖๒-๑๖๒ ^b	๑๕๖๒-๑๖๐ ^a	๑๕๖๒-๑๖๒ ^b
๓๕. ผลิตภัณฑ์ยาง	๑๕.๕	๐.๗	๑๕.๐	๒.๖	๑๑.๗	-	๒๒.๓	-๑๖.๕	๑๒.๗	-๑.๑	๑๖.๒	๑๒.๕
๓๖. ผลิตภัณฑ์โลหะ	๑๐.๗	-๒.๑	๑๕.๒	๑๑.๑	๕.๕	-๑๓.๗	๕.๕	-๑๑.๐	๑.๕	๑๖.๓	๑๐.๖	๑.๕
๓๗. เครื่องจักรกลทางกรเกษตรที่ไม่ใช่ไฟฟ้า	๐.๖	-๑.๕	๒๑.๖	-๑.๒	๕.๐	-๑.๓	*	-	-	-	๕.๐	๓.๖
๓๘. รถแทรกเตอร์	๑๕.๖	-๖.๓	๒๑.๗	๑๖.๕	๑๓.๑	-๒๒.๐	๒๓.๐	-๑๒.๕	๑.๖	-๑๑.๑	๒๑.๒	-๒.๖
๓๙. เครื่องจักรกลสำหรับโรงงานอุตสาหกรรมที่ไม่ใช่ไฟฟ้า	๑๕.๗	๑๕.๗	๓๑.๕	๖.๗	๑๐.๓	-๕.๕	๑๓.๑	-๐.๕	๕.๕	-๑๕.๕	๑๓.๐	๓๐.๗
๔๐. เครื่องจักรกลไฟฟ้าและอะไหล่	๑๖.๑	-๑.๐	๒๒.๕	๑๖.๖	๑.๕	-๑.๒	๑๕.๕	-๒๑.๐	๑.๖	-๑๕.๑	๑๗.๐	-๑๓.๓
๔๑. เครื่องมือกรงขยาและประกอบแว่น	๑๕.๑	๖.๐	๒๑.๑	๒.๑	๑๖.๐	๑.๓	๕.๒	๑.๖	๑๑.๕	๑๕.๕	๑๕.๕	๑.๒
๔๒. อากาศยานและเรือ	๑.๑	-๒.๐	*	๑๐.๐	๑๑.๒	-๑.๖	*	-๒๐.๐	๖.๕	-๓๕.๑	๕.๖	-๒๑.๒
๔๓. ทีวีจอกับและเครื่องใช้	๒๐.๖	-๕.๑	๒๑.๑	๑๑.๑	๑๕.๓	๕๑๖.๗	-	-	*	**	๒๒.๓	-๑๕.๐
สินค้าอื่น ๆ	๕.๕	๑.๓	๑๕.๓	๑.๕	๕.๑	-๒.๕	๑๐.๗	-๑.๐	๑.๖	-๑๕.๕	๑.๓	๑๕.๐
๔๔. รถยนต์โดยสาร	๑๖.๕	-๑๕.๕	๒๑.๕	-๑.๕	-	-	๑๕.๕	-๑๓.๓	๑.๕	-๓๑.๓	๒๒.๕	-๑๒.๒
๔๕. รถยนต์และรถบรรทุก	๑๕.๑	๐.๒	๓๑.๑	๐.๑	๑๐.๑	-๒๑.๑	๑๑.๑	๑๒.๖	๑.๕	-๕.๖	๑๖.๖	๑๕.๓
๔๖. เซลล์และตัวถังรถ	๑.๐	๒๑.๑	๐.๒	๑๖.๐	๒.๑	-๒๐.๖	๑๖.๖	๖.๖	๑.๑	-๑.๕	๑.๕	-๑๐.๑
๔๗. รางรถยนต์	๑๑.๑	-๒๑.๑	๑๓.๑	-๑๒.๐	๑๑.๑	-๑๒.๑	-๑๑.๑	๑.๑	๑.๑	-๐.๑	-๕.๖	-๑๑.๑
๔๘. นามบัตรเหล็กและชิ้นเหล็กอื่น	๑.๑	๑๖.๕	๐.๕	๕.๕	๑.๑	๑๖.๑	๖.๖	-	๑.๑	-๑๑.๑	๑.๖	๒๐.๑
๔๙. เบ็ดตกปลา	๑๑.๑	๖.๕	๑๑.๑	-๑๖.๕	-๑๑.๑	๐.๑	๑๖.๑	-๖.๕	๑.๖	๑๑.๑	-๑๖.๑	๑๕.๑
๕๐. กอหนัง	-๑.๑	**	-	-	-	-	-	-	-	-	-๑.๑	**
รวมสินค้าเข้า	๑๑.๑	๑.๒	๑๑.๑	๖.๕	๕.๐	๑๐.๑	๑๖.๖	-๑.๑	๑.๑	-๕.๑	๑.๕	๑๒.๑

* : ไม่มีมูลค่าในระบอบ

** : ไม่มีมูลค่าในระบอบ

a : ปีแรก

b : ปีถัดมา

แหล่งที่มา : Department of Customs

ภาคผนวก

ตาราง ๒.๓ องค์ประกอบของสินค้า สัตว์น้ำ และอัตราการความเจริญเติบโตของ สินค้าฯ ออกทั้งหมดที่ส่งไปยังผู้ป้อนของไทย (%)

SITC	องค์ประกอบของสินค้า				สัดส่วนของผู้ป้อน		อัตราการความเจริญเติบโต โดยเฉลี่ยรายปี			
	รวม		ผู้ป้อน		๕๖๒-๖๓	๕๖๓๐-๕๖๓๑	ตั้งแต่ ๕๖๒-๖๓ ถึง ๕๖๓๐-๕๖๓๑		ตั้งแต่ ๕๖๓๑-๖๔ ถึง ๕๖๓๑-๖๔	
	๕๖๒-๖๓	๕๖๓๐-๕๖๓๑	๕๖๒-๖๓ ^d	๕๖๓๐-๕๖๓๑ ^d			รวม	ผู้ป้อน	รวม	ผู้ป้อน
๐ อาหารและสัตว์มีชีวิต	๕๓.๐๖	๔๕.๔๗	๔๐.๔๖	๔๐.๗๖	๑๒.๗๐	๒๒.๗๓	๑.๕	๑๐.๓	๖.๒	๑๓.๔
๐๐๑ สัตว์น้ำ	๑.๑๖	๐.๕๕	—	—	—	—	-๕.๗	—	๒๐.๑	—
๐๒๒ นมและครีม	—	๐.๐๕	—	—	—	—	*	—	*	—
๐๒๕ ไข่	๐.๓๖	๐.๒๐ ^d	—	—	—	—	-๐.๗	—	๑.๐	—
๐๓๑ ปลาสดและที่เก็บรักษาไว้อย่างง่าย	๐.๖๖	๒.๕๑	๐.๕๕	๑.๖๐	๑๖.๔๗	๑๓.๕๕	๒๗.๓	๔๗.๕	๑๑.๑	๑.๒
๐๓๒ สัตว์ปรุงแต่งจากปลาที่ไม่ได้ระบุไว้ก่อน	—	๐.๐๒ ^d	—	๐.๑๐ ^d	—	๕๖.๑๓	*	—	*	*
๐๔๒ ขาว	๓๕.๖๑	๓๗.๕๕	๓๑.๔๖	๓๓.๕	๕.๓๕	๒.๐๑	-๒.๕	-๑๓.๑	-๕.๖	๑๐.๔
๐๔๔ ขาวโหด	๑.๑๒	๓๓.๐๗	๒๓.๒๕	๒๔.๒๑	๔๕.๐๑	๑๕.๐๕	๑๑.๕	๑๓.๓	๑๒.๖	๓๑.๖
๐๔๕ ไขมันชนิดอื่น ๆ	—	๐.๑๖	—	๐.๖๕	—	๒๐.๐๕	*	*	๖๒.๖	-๒๐.๐
๐๕๖ แป้งสาลี	—	๐.๐๕ ^d	—	—	—	—	*	—	-๒๓.๕	**
๐๕๗ แป้งจากธัญพืชอื่น ๆ	๐.๓๒	๐.๗๓	๐.๔๗	๐.๐๒ ^d	๒๒.๕๖	๗.๑๕	๑๖.๐	๒.๒	๑.๑	-๓๗.๕
๐๕๘ สิ่งปรุงแต่งจากธัญพืช	๐.๓๒	๐.๐๓	—	—	—	—	-๕.๑	—	๒๒.๔	—
๐๕๙ ผลไม้ สดและแห้ง	๐.๕๒	๐.๒๑	—	—	—	—	๑๑.๕	—	๖๖.๓	—
๐๕๒ ผลไม้แห้ง	—	๐.๑๖	—	—	—	—	*	—	*	—
๐๕๓ สิ่งปรุงแต่งจากผลไม้	—	๐.๓๒	—	๐.๑๓	—	๑๐.๖๕	*	*	๒๖.๔	๓๗.๐
๐๕๔ หน่อกล้วย ข้าวเย็น จนแข็ง หรือที่รักษาไว้ไม่ให้เสีย	๑.๒๕	๒.๐๐	๐.๓๑	๒.๑๖	๕.๐๓	๓๗.๗๕	๑๒.๖	๕๗.๕	-๑.๕	๓๖.๐
๐๕๕ หน่อกล้วยรักษาไว้ไม่ให้เสีย หรือสิ่งปรุงแต่งจากหน่อกล้วยที่ไม่ได้ระบุไว้ก่อน	๔.๑๑	๑.๐๕	๑.๑๕	๒.๑๒	๔.๗๑	๖.๕๔	๑๕.๕	๒๑.๖	๓๕.๗	๑.๗
๐๖๑ นมสดและนมผง	๑.๐๖	๑.๕๖	๓.๑๕	๓.๐๕	๕๕.๓๑	๕๐.๕๒	๑๕.๐	๑๒.๒	๒๖๗.๔	๓๐๗.๕
๐๗๕ เครื่องเทศ	๐.๓๑	๐.๑๗	—	๐.๑๕ ^d	—	๒๗.๒๕	-๒.๓	*	๕๔.๕	*
๐๗๑ อาหารใช้เลี้ยงสัตว์	๐.๔๗	๐.๑๖	๐.๐๕ ^d	๐.๑๖	๑.๖๕	๒๕.๒๓	๑๖.๑	๖๐.๑	๓๑.๑	๓๗.๕
๐๕๕ อาหารปรุงแต่งที่ไม่ได้ระบุไว้ก่อน	๐.๐๗	๐.๐๗	—	—	—	—	๖.๑	—	๕๑.๕	—

(ตาราง ๒.๓ ต่อ)

	องค์ประกอบของสินค้า				สัดส่วนของญี่ปุ่น		อัตราการรวมเจริญเติบโต โดยเฉลี่ยรายปี			
	รวม		ญี่ปุ่น		๑๙๖๒-๖๓	๑๙๖๐-๖๑	ตั้งแต่ ๑๙๖๒-๖๓		ตั้งแต่ ๑๙๖๑-๖๕	
	๑๙๖๒-๖๓	๑๙๖๐-๖๑	๑๙๖๒-๖๓ ^d	๑๙๖๐-๖๑ ^d			รวม	ญี่ปุ่น	รวม	ญี่ปุ่น
๓. นามนเชื้อเพลิงจากแร่และนามนพลอสัน	-	๐.๕๕	-	-	-	-	*	-	๑๑๑.๕	-
๓๓๒ ผลิตภัณฑ์นามนปิโตรเลียม	-	๐.๕๖	-	-	-	-	*	-	๑๑๕.๒	-
๓๔๑ แก๊สธรรมชาติและแก๊สทำงาน	-	๐.๐๒	-	-	-	-	*	-	*	-
๔. นามนและไขมันจากสัตว์และพืช	๐.๑๒	๐.๑๐	-	-	-	-	๔.๑	-	๒๔๑.๒	-
๔๒๑ นามนพืช	๐.๔	๐.๑๕	-	-	-	-	๓.๕	-	*	-
๕. เคมีภัณฑ์	๐.๑๑	๐.๒๒	๐.๐๘	๐.๓๓	๑๑.๑๘	๓๕.๐๖	๑๖.๐	๓๘.๐	๓๓.๗	*
๕๑๒ อื่นๆเคมีภัณฑ์	-	๐.๐๓ ^a	-	-	-	-	*	-	๔๕.๔	-
๕๔๑ ผลิตภัณฑ์เวชกรรมและเภสัชกรรม	๐.๐๒	๐.๑๐	-	๐.๓๐ ^a	-	๘๒.๐๕	๒๘.๕	*	๑๒.๖	*
๕๕๔ สบู่และสิ่งปรุงแต่งสำหรับชำระล้าง	๐.๐๓ ^a	-	-	-	-	-	**	-	-	-
๕๕๕ วัสดุทางเคมีและผลิตภัณฑ์ไม่ได้ระบุไว้ก่อน	-	๐.๐๖	-	-	-	-	*	-	*	-
C										
๖. สิ่งหัตถกรรมที่จำพวกความวิตุด	๑.๗๐	๔.๗๓	๐.๐๘	๔.๓๒	๐.๗๖	๒๔.๑๐	๒๓.๑	๘๖.๓	๓๔.๓	๑๑๘.๖
๖๑๑ หนังห่อ	๐.๐๔	๐.๑๐	-	-	-	-	๘๘.๗	-	๕๗.๗	-
๖๒๕ สิ่งหัตถกรรมบางชนิดระบุไว้ก่อน	๐.๐๓	๐.๐๗	-	-	-	-	*	-	๗๒.๖	-
๖๓๑ ไม้เว้นขร ไม้อัดและไม้อื่นๆ ที่จัดทำแล้ว	๐.๐๓	๐.๐๗	-	-	-	-	๑๖.๕	-	๒๗๑.๓	-
๖๓๒ หัตถกรรมไม้	๐.๐๔	๐.๓๐	-	๐.๑๖	-	๑๓.๘๕	๓๕.๕	*	๕๘.๗	*
๖๔๑ กระดาษและกระดาษแข็ง	-	๐.๐๒	-	-	-	-	*	-	*	-
๖๔๒ สิ่งที่ทำจากเยื่อกระดาษและกระดาษแข็ง	๐.๐๖ ^a	๐.๐๔	-	๐.๑๒ ^a	-	๗๒.๔๒	๒.๐	*	๒๐๔.๘	*
๖๕๑ เส้นด้ายและด้ายสำหรับสิ่งทอ	-	๐.๒๕	-	๐.๖๖	-	๖๐.๐๒	*	*	๗๓.๔	๓๑.๘
๖๕๒ ยาสีย้อม	-	๐.๒๒	-	๐.๐๕	-	๕.๓๖	*	*	- ๐.๒	๒๘.๘
๖๕๓ ผ้าถัก (ไม่ใช่จากยาสีย้อม)	๐.๓๒	๐.๓๕	-	๐.๕๕	-	๔๔.๓๓	๗.๗	*	๕๕.๘	๖๐.๕

SITC	องค์ประกอบของสินค้า				สัดส่วนของญี่ปุ่น		อัตราการนำเข้าโดยเฉลี่ยต่อปี โดยเฉลี่ยรายปี			
	รวม		ญี่ปุ่น		๑๙๖๒-๖๓	๑๙๖๐-๖๙	ตั้งแต่ ๑๙๖๒-๖๓		ตั้งแต่ ๑๙๖๑-๖๙	
	๑๙๖๒-๖๓	๑๙๖๐-๖๙	๑๙๖๒-๖๓	๑๙๖๐-๖๙			รวม	ญี่ปุ่น	รวม	ญี่ปุ่น
๖๕๔ ฝาโปร่งชนิดกลัด ฝาโลหะ ฝาไม้ และสังกะสีทุกชนิด ฝา นอช ฝา ชนิดอื่น ๆ	--	๐.๐๕	--	๐.๐๕ ^a	--	--	*	--	๑๑๘.๕	--
๖๕๕ ฝาทองเหลืองพิเศษ	--	๐.๐๖	--	--	--	๓๖.๙๓	*	*	๑๕.๐	๓๘.๐
๖๕๖ ฝาทองสำริดรูปทรงแปดเหลี่ยม	--	๐.๙๕	--	--	--	--	*	*	๓๒.๓	--
๖๖๑ โลหะ ชามและถ้วยใช้ในห้องครัว	๐.๖๓	๐.๕๕	--	--	--	--	๕.๖	--	๑๐๘.๖	--
๖๖๒ วัตถุก่อสร้างจากดินเหนียว	--	๐.๐๕ ^a	--	--	--	--	*	--	*	--
๖๖๓ สังกะสีกรรมแรกมได้ระบบไวทอน	๐.๐๘ ^a	๐.๐๗	--	--	--	--	๑๕.๓	--	*	--
๖๖๔ แก้ว	--	๐.๐๕ ^a	--	--	--	--	*	--	๑๕.๕	--
๖๖๕ เครื่องแก้ว	๐.๐๕	๐.๐๕ ^a	--	๐.๕๖	--	--	๕.๔	--	*	--
๖๖๖ ไข่มุก เพชรนิลจินดา	๐.๓๑	๑.๒๐	--	--	--	๑๒.๓๘	๒๖.๐	*	๑๓.๓	๒๕.๖
๖๗๓ เหล็กและเหล็กกล้าแบบแท่งเหลี่ยม แท่งกลม และแบน	--	๐.๐๒ ^a	--	--	--	--	*	--	*	--
๖๗๔ เหล็กแผ่นและเหล็กรีด	๐.๐๕	๐.๐๕ ^a	--	--	--	--	๕.๕	--	๑๖.๘	--
๖๗๕ เหล็กเส้นและลวด	--	--	--	--	--	--	--	--	*	--
๖๗๖ หลอดและท่อ	--	๐.๑	--	--	--	--	*	--	--	--
๖๗๗ สังกะสี	--	๐.๐๑	--	--	--	--	*	--	๖๐.๖	--
๖๘๑ สังกะสีออกไซด์รูปทรงแปดเหลี่ยม	--	๖.๐๕ ^a	--	--	--	--	*	--	*	--
๖๘๒ กบรุษและเก็บของโลหะ	--	๐.๐๖ ^a	--	--	--	--	*	--	*	--
๖๘๖ เครื่องตัด	๐.๐๕	๐.๐๕	--	--	--	--	๑๕.๒	--	๓๖.๓	--
๖๘๗ เครื่องใช้โลหะประจำวัน	--	๐.๐๕ ^a	--	--	--	--	*	--	*	--
๖๘๘ สังกะสีกรรมแรกมได้ระบบไวทอน	--	๐.๐๓	--	--	--	--	*	--	*	--
๗ เครื่องจักรกลและอุปกรณ์ในการขนส่ง	๐.๕๐	๐.๕๕	--	--	--	--	๒๖.๕	--	๑๓๘.๕	--
๗๑๑ เครื่องจักรกลและเครื่องใช้ (ไม่ใช่ไฟฟ้า) ตามได้ระบบไวทอน	--	๐.๐๕	--	--	--	--	*	--	๑๖.๓	--
๗๒๑ เครื่องโทรคมนาคม	--	๐.๐๒	--	--	--	--	*	--	*	--

SITC	องค์ประกอบของสินค้า				สัดส่วนของญี่ปุ่น		อัตราความเจริญเติบโตโดยเฉลี่ยรายปี			
	รวม		ญี่ปุ่น		๘๖๒-๖๓	๘๖๗๐-๗๑	ตั้งแต่ ๘๖๒-๖๓		ตั้งแต่ ๘๖๗๐-๗๕	
	๘๖๒-๖๓	๘๖๗๐-๗๑	๘๖๒-๖๓ ^d	๘๖๗๐-๗๑ ^d			รวม	ญี่ปุ่น	รวม	ญี่ปุ่น
๓๒๘ เครื่องจักรกลไฟฟ้าอื่น ๆ	๐.๐๓	๐.๐๕	--	--	--	--	๑๒.๓	--	๕๔.๗	--
๔. สิ่งทอกรรมเบดเคล็ค	๐.๔๕	๐.๖๖	๐.๐๗	๐.๑๕	๒.๗๕	๕.๖๕	๔๑.๕	๒๒.๗	๔๔.๗	๖๒.๑
๘๓๑ เครื่องใช้สำหรับเดินทาง	--	--	--	--	--	--	--	--	**	--
กระเป๋าคาดและของทคล้ายกัน	--	--	--	--	--	--	--	--	**	--
๘๔๑ เครื่องแต่งกาย (ยกเว้นเฟอร์)	๐.๑๘	๐.๒๗	--	--	--	--	๕๒.๑	--	๖๕.๐	--
๘๖๔ นาฬิกาข้อมือและนาฬิกาข้อมวน	--	๐.๐๗	--	--	--	--	*	--	*	--
๘๖๒ สิ่งศัพพ์	--	๐.๐๔ ^a	--	๐.๐๗ ^a	--	๕๓.๒๕	*	*	--	๒๔.๐
๘๕๓ สินค้าพลาสติกเทียมที่ไม่ได้ระบุไว้	--	๐.๐๖	--	--	--	--	*	--	๓๔๗.๒	--
ท่อน	--	๐.๐๖	--	--	--	--	*	--	๓๔๗.๒	--
๘๕๔ รถเด็กเล่น ตุ๊กตา เครื่องเล่น	๐.๐๓	๐.๐๓	--	--	--	--	๒๐.๖	--	๒๔.๒	--
และเครื่องทำ	๐.๐๓	๐.๐๓	--	--	--	--	๒๐.๖	--	๒๔.๒	--
๘๕๖ ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ	๐.๐๓	๐.๐๓	--	--	--	--	๗.๗	--	๗.๖	--
๘๕๗ เพชร ทองคำ เงิน	๐.๑๖	๐.๑๓	--	--	--	--	๓.๕	--	๒๓.๕	--
๘๕๘ สิ่งหัตถกรรมทำมือ ไม้กระป๋อง	--	๐.๐๓	--	--	--	--	*	--	*	--
๔. สินค้าที่ไม่ได้แบ่งอยู่ในหมวดใดหมวด	๐.๕๕	๕.๐๕	๐.๒๒	๕.๗๕	๓๗.๔	๓๑.๕๕	๒๗.๐	๖๕.๗	๔๐.๗	๗๕.๕
หนึ่ง	๐.๕๕	๕.๐๕	๐.๒๒	๕.๗๕	๓๗.๔	๓๑.๕๕	๒๗.๐	๖๕.๗	๔๐.๗	๗๕.๕
๕๓๑ การเคลื่อนย้ายพิเศษ	๐.๕๓	๓.๘๗	๐.๑๕	๕.๐๐	๓.๔๒	๓๓.๔๖	๒๗.๗	๖๕.๖	๔๐.๗	๒๗.๐
๕๔๑ สัตว์บก ไม้กระป๋อง	๐.๐๖ ^b	๐.๐๖	--	--	--	๕๐.๐๐	๖.๕	--	๓๖.๑	๑๓๖.๓
รวม	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๑๖.๗๒ ^a	๒๖.๕๒	๖.๕	๑๒.๔	๗.๑๐	๕๖.๒

a : มีแรกหรือมีที่สองของแต่ละระยะ

b : รวมคูปอง

c : ไม่รวมคูปอง

d : จำนวนรวมใช้มูลค่าผลรวมของแต่ละหนึ่งหลัก

e : อัตราสะสม

f : อัตราเบื้องต้น

* : ไม่มีมูลค่าในระยะแรก

** : ไม่มีมูลค่าในระยะสุดท้าย

ภาคผนวก ตาราง ๓.๑

องค์ประกอบของสินค้าสัดส่วนและอัตราความเจริญเติบโตของสินค้าทั้งหมด ของญี่ปุ่นและสินค้าเข้าจากประเทศไทย (%)

SITC ⁺	องค์ประกอบของสินค้า				สัดส่วนของไทย		อัตราความเจริญเติบโต โดยเฉลี่ยปี			
	รวม		ไทย		๕๖๒-๖๓	๕๖๑-๖๒	ตั้งแต่ ๕๖๒-๖๓		ตั้งแต่ ๕๖๑-๖๕	
	๕๖๒-๖๓ ^d	๕๖๑-๖๒ ^d	๕๖๒-๖๓ ^d	๕๖๑-๖๒ ^d			ถึง ๕๖๑-๖๒ ^e	ถึง ๕๖๑-๖๒ ^f	รวม	ไทย
๐. อาหารและสัตว์มีชีวิต	๔๔.๑๕	๔๔.๖๓	๓๕.๗๒	๔๔.๔๕	๓.๖๕	๓.๔๗	๕๕.๒	๕๔.๔	๒๐.๒	๒๑.๒
๐๐ สัตว์มีชีวิต	๐.๐๖	๐.๑๑	-	-	-	-	๒๓.๓	-	๒๐.๐	-
๐๑ เนื้อสัตว์สด แช่เย็นหรือแช่แข็ง										
๐๑๑ เนื้อสัตว์สด แช่เย็นหรือแช่แข็ง	๐.๓๘	๐.๒๔	-	-	-	-	๓๐.๘	-	๓๔.๕	-
๐๑๒ เนื้อสัตว์แห้ง เค็มหรือรมควัน	-	.๐๕	-	๐.๐๕ ^e	-	.๕๗	.	.	๕๔.๒	-
๐๑๓ ปลาสดและปลาที่เก็บรักษาไว้อย่างง่าย	๐.๓๕	๒.๒๐	.๗๓	๑๐.๕๐	๒.๔๕	๕.๗๐	๓๕.๑	๕๒.๕	๕๗.๕	๓๒.๐
๐๑๒ ปลาที่ปรุงแต่งแล้ว ที่ไม่ใคร่ระบุไว้										
๐๑๒๑ ปลา	๐.๐๑	.๑๐	-	.๕๗	-	๖.๕๔	๔๒.๐	.	๑๑๑.๕	-
๐๑๒๒ ปลา	๐.๔๓	.๐๓	๑๐.๖๔	.๒๕	๓๒.๘๑	๑๐.๗๐	-๑๔.๓	-๒๔.๓	-๒๖.๐	-๓๑.๕
๐๑๔ ปลาไหล	๒.๓๖	.๕๑	๒๓.๕๒	๒๓.๖๐	๑๓.๒๗	๒๕.๗๗	๓.๐	๑๒.๗	-๑๓.๓	๒๖.๕
๐๑๕ ไข่ปลา	๐.๕๕	๑.๒๕	-	.๔๗	-	-	๒๕.๘	.	๒๑.๗	๗.๗
๐๑๖ แป้งจากไข่ปลา	๐.๐๑	-	.๕๔	.๒๐	๔๖.๓๖	๖๗.๕๕	-๐.๗	๓.๖	-๒.๐	-๗.๐
๐๑๓ แป้งปรุงแต่งของปลา	๐.๑๕	.๑๕	-	.๒๑	-	๑.๒๖	๑๔.๗	.	๑๑.๑	-
๐๑๔ พืชผักสดแช่เย็นจนแข็งหรือที่รักษาไว้ไม่ให้เสีย	๐.๓๕	.๓๓	.๒๖	๒.๕๕	.๕๕	๗.๕๑	๔๖.๕	๕๖.๑	๑๒.๖	๓๐.๕
๐๖๑ นาคาลและนมแห้ง	๓.๒๐	๒.๑๓	๓.๓๓	๕.๐๒	๑.๕๓	๒.๗๑	๕.๕	๖๖.๗	๓๑.๗	๒๑๕.๗
๐๑๕ เครื่องเทศ	๐.๐๔	.๐๗	-	.๑๓	-	๒.๐๔	๒๑.๗	.	๖๐.๗	.
๐๑๖ อาหารที่ใช้เลี้ยงสัตว์	๐.๗๕	.๕๕	-	.๕๒	-	-	๑๐.๗	.	๖.๒	-๑.๗
๐๑๗ อาหารปรุงแต่งที่ไม่ใคร่ระบุไว้	๐.๐๓	.๐๖	-	-	-	-	๒๑.๗	-	๗.๗	๑๑
อื่น ๆ	๕.๗๕	๖.๕๒	๐.๑๒	๐.๐๔	๐.๐๓	๐.๐๑	๑๖.๗	๐.๑	๓๗.๔	-๔๗.๒
๐. เครื่องดื่มและยาสูบ	๐.๖๔	๐.๗๑	๐.๑๓	๒.๑๔	๐.๒๗	๓.๔๗	๑๖.๐	๕๓.๗	๓๒.๐	๕๒.๔
๐๑๑ ยาสูบ	๐.๕๑	.๕๒	.๑๓	๒.๑๔	.๓๕	๔.๗๖	๑๔.๗	๕๓.๗	๒๗.๗	๕๒.๔
อื่น ๆ	๐.๑๓	๐.๑๕	-	-	-	-	๑.๕	-	๕๖.๗๕	-
๒. ผลิตภัณฑ์จากไม้ ไม้ไผ่ ยกเว้นน้ำมันเชื้อเพลิง	๔๑.๗๕	๓๒.๓๕	๕๗.๗๐	๔๓.๓๗	๑.๗๕	๑.๕๕	๔๐.๗	๑.๐	๑๐.๕	๑๑.๖
๒๑๑ ไม้ (เว้นแต่หนั่งเฟอร์)	๐.๕๕	.๕๕	๑.๕๓	.๕๒	๒.๐๒	๑.๒๒	๕.๕	๑.๑	๕.๗	๔๑.๐
๒๒๑ เม็ดที่ทำขึ้นมานาน สลัดไม้แปรรูป										
๒๒๑๑ ไม้แปรรูปและเนื้อไม้ของไม้ที่ทนนาน	๓.๗๖	๓.๐๕	๕.๑๗	๔.๑๓	๓.๑๓	๑.๕๗	๓๑.๕	๓.๑	๑๗.๐	๑.๐
๒๒๑๒ ไม้แปรรูป	๒.๒๓	.๕๕	๓๕.๖๔	๒๒.๒๕	๒๑๐.๐	๔๓.๕๕	-๑.๒	๗.๒	-๕.๕	๑๖.๕

SITC	องค์ประกอบของสินค้า				สัดส่วนของไทย		อัตราการเจริญเติบโต โดยเฉลี่ยต่อปี			
	รวม		ไทย		๑๙๖๒ - ๖๓	๑๙๖๔ - ๖๕	ตั้งแต่ ๑๙๖๒ - ๖๓ ถึง ๑๙๖๔ - ๖๕ ^๑		ตั้งแต่ ๑๙๖๔ - ๖๕ ถึง ๑๙๖๕ - ๖๖ ^๒	
	๑๙๖๒ - ๖๓ ^d	๑๙๖๔ - ๖๕ ^d	๑๙๖๒ - ๖๓ ^d	๑๙๖๔ - ๖๕ ^d			รวม	ไทย	รวม	ไทย
๒๔๑ เชื้อเพลิงปิโตรเลียมและถ่าน	๐.๐๑	๐.๔	-	๐.๔	-	๑.๖๑	๔๐.๘	*	๒๒๖.๖	-
๒๔๒ ไม้มงคลหรือทำเบ็นสเลียม อย่างหนาม	๕.๒๗	๖.๗๕	๕.๘	๑.๕๒	๑.๒	๒.๖	๑๗.๕	๒๗.๗	๑๐.๓	๘๕.๔
๒๔๒ ไม้มงคลหรือทำเบ็นสเลียม อย่างหนาม	๕.๖๕	๖.๗	๕.๖	๒.๑	๑.๒๕๒	๓.๓	๑๘.๕	๑.๕	๑๐.๒	๒๓.๕
๒๖๓ ฝ้าย	๖.๗๗	๒.๗๐	-	-	-	-	๓.๕	-	๗.๒	**
๒๖๔ ปอกระเจา	๐.๒๓	๕.๐	๖.๕๘	๓.๕๒	๓๑.๖๕	๖๐.๖๒	-๓.๓	๗.๕	-๑๕.๐	-๑.๕
๒๖๕ เส้นใยจากพืช ยกเว้นฝ้ายและ ปอกระเจา	๐.๓๕	๐.๗	-	๐.๔	-	๒.๒๒	-๓.๕	*	-๑๑.๕	๑๗.๐
๒๗๖ สีนแร่อน ๆ	๖.๐๓	๕.๗	๖.๑	๕.๐๒	๗.๗	๕.๕๓	๑๕.๐	๔๓.๑	๑๕.๑	๑๖.๕
๒๗๖ สีนแร่เหล็ก	๕.๕๖	๖.๕๓	๓.๖	-	๐.๕	-	๑๖.๒	**	๑๕.๕	**
๒๗๒ เกล็ดเหล็กและ ๒๗๓ ๘.๖๗๗ สีนแร่เหล็กและ คิบุก	๒.๕๕	๕.๕	๐.๕	-	๐.๕	-	-๕.๗	**	๑๒.๐	-
๒๗๔ เกล็ดเหล็กในแร่เหล็กผสม คิบุก	๓.๒๖	๕.๓๒	๒.๑๐	๓.๕๗ ^๑	๗.๕	๗.๕	๒๑.๐	๑๒.๐	๒๑.๐	๑๓.๒
๒๗๕ เกล็ดเหล็กในแร่เหล็กผสม และมิใช่ระดับไวทอน	๐.๗๓	๐.๓๕	๐.๓๐	๐.๕	๕.๗	๐.๗	๕.๐	-๕.๕	๕.๕	-๒๗.๕
๒๗๖ เกล็ดเหล็กในแร่เหล็กผสม และมิใช่ระดับไวทอน	๐.๒๓	๒.๓	๕.๕	๗.๗	๒.๗๕	๓.๗๖	๖.๑	๒๐.๒	๑๒.๗	๒๓.๗
๒๗๗ เกล็ดเหล็กในแร่เหล็กผสม และมิใช่ระดับไวทอน	๐.๓๓	๒.๖	๑.๑๐	๑.๓๑	๕.๕๐	๕.๗๗	๑๑.๗	๕.๒	๒๑.๐	๕๐.๕
๒๗๘ เกล็ดเหล็กในแร่เหล็กผสม และมิใช่ระดับไวทอน	๒๒.๖๒	๑๓.๕๗	๐.๖๗	๐.๐๒	๐.๐๕	-	๗.๑	-๒๓.๕๕	๕๖.๗	-๗.๕๕
๓. นามันเชื้อเพลิงจากแร่ นามันพลอสัน และบรรดาวัตถุดิบเดียวกัน	๑๗.๒๒	๒๕.๗๒	-	-	-	-	๑๗.๖	-	๒๗.๗	-
๔. นามันและไขมันจากสัตว์และพืช	๐.๕๗	๓.๓๖	-	-	-	-	๗.๗	-	๑๑.๕	-
๕. เคมีภัณฑ์	๕.๕๗	๕.๐๕	๑.๑๗	๒.๑๕	๐.๒๕	๐.๕๕	๑๓.๕	๒๑.๑	๑๕.๓	๖.๗
๕๕๑ ผลักดันตัวกรรมและเภสัชกรรม	๐.๕๓	๑.๑๗	๑.๑๗	๓.๕	-	-	๒๕.๑	-	๒๕.๓	*
๕๕๕ วัตถุเคมีและผลักดันตัวอื่น ๆ ที่มี โครงสร้างไวทอน	๑.๐๐	๕.๐	๑.๑๓	๑.๗๕	๑.๕๗	๒.๓๒	๑๓.๗	๑๕.๒	๑๒.๕	๐.๗
๕๕๖ วัตถุเคมีและผลักดันตัวอื่น ๆ ที่มี โครงสร้างไวทอน	๑.๐๐	๕.๐	๑.๑๓	๑.๗๕	๑.๕๗	๒.๓๒	๑๓.๗	๑๕.๒	๑๒.๕	๐.๗
๖. สังกะสี (จัดจำพวกตามวัสดุ)	๔๓.๗๕	๓.๐๑	๐.๐๕	๐.๐๑	๐.๐๒	๐.๐๕	๑๑.๕	๒.๖๕	๑๓.๑	-๕.๕๕
๖๓๒ สังกะสีธรรมดาที่มีทั้ง โครงสร้างไวทอน	๔๖.๑	๕.๗๓	๐.๑๗	๖.๑๕	๐.๐๕	๑.๒๑	๒๒.๕	๕.๕๗	๗.๕	๑๗.๕
๖๓๓ สังกะสีธรรมดาที่มีทั้ง โครงสร้างไวทอน	๐.๐๕	๐.๖	๐.๖	๐.๖	-	๕.๐๑	๕.๖	*	๒๐๕.๒	*

SITC +	องค์ประกอบของมูลค่า				สัดส่วนของไทย		อัตราความเจริญเติบโตโดยเฉลี่ยต่อปี			
	รวม		ไทย		๑๕๖๒-๖๓	๑๕๖๓-๖๔	ตั้งแต่ ๑๕๖๒-๖๓ ถึง ๑๕๖๑-๖๒ ^๑		ตั้งแต่ ๑๕๖๔-๖๕ ถึง ๑๕๖๑-๖๒ ^๒	
	๑๕๖๒-๖๓ ^d	๑๕๖๑-๖๒ ^d	๑๕๖๒-๖๓ ^d	๑๕๖๑-๖๒ ^d			รวม	ไทย	รวม	ไทย
๖๔๑ กระดาษและกระดาษแข็ง	๐.๐๖	.๑๒	—	.๐๘	—	.๕๔	๒๓.๗	•	๒๑.๗	*
๖๕๑ เสื่อผ้าและผ้าสำหรับสิ่งทอ	๐.๑๐	.๑๐	—	.๑๗	—	๒.๘๔	๒๖.๕	•	๕๒.๑	๕.๑
๖๕๒ ผ้าเช็ดตัว	๐.๐๓	.๓๓	—	.๑๕ ^c	—	๑.๓๑	๕๓.๐	•	๑๕๖.๕	*
๖๕๓ ผ้าทอ (ไม่ใช่จากฝ้าย)	๐.๒๕	.๖๖	—	.๒๐	—	.๓๔	๒๕.๕	•	๒๒๓.๗	๔๖.๗
๖๕๔ ผ้าทอขนเป็นพิเศษ	๐.๐๒	.๑๓	—	.๒๐	—	๓.๔๗	๒๔.๓	•	๒๓.๗	๓๑.๓
๖๕๖ สิ่งทอสำเร็จรูปทอโครเมียมไวทอน	๐.๐๑	.๐๖	—	.๑๑ ^c	—	๑.๑๒	๓๔.๖	•	๖๕.๕	*
๖๕๗ สิ่งปักและทอรวมแขนคน	๐.๐๑	.๐๗	—	.๐๕ ^c	—	.๓๓	๔๕.๔	•	๕๓.๔	*
๖๖๗ ไหมปัก เพรชปักจินดา	๐.๒๔	๑.๐๕	—	๓.๖๔	—	๔.๐๐	๓๕.๒	•	๔๖.๗	๒๕๗.๕
๖๘๕ โลหะที่ไหม้เหล็กผสม	๐.๘๐	.๓๑	—	.๐๒ ^c	—	.๒๓	๑๘.๔	*	๑๐.๓	*
อื่นๆ	๓.๗๗	๒.๕๗	๐.๑๗	๐.๑๐	๐.๐๖	๐.๐๕	๑๑.๖	๖.๒	—	๒๕.๗
๗. เครื่องจักรกลและอุปกรณ์ในการขนส่ง	๑๒.๗๗	๑๐.๕๕	—	—	—	—	๑๒.๗	—	๒๓.๑	—
๘. สิ่งหัดกรรมเบ็ดเตล็ด	๑.๘๐	๕.๘๘	—	๐.๔๒	—	๐.๑๑	๒๖.๕	*	๔๗.๘	—
๘๔๑ เครื่องแต่งกาย (ยกเว้นเฟอร์)	๐.๐๕	.๖๕	—	.๐๖ ^c	—	.๐๗	๔๓.๐	*	๑๑๐.๕	*
๘๔๒ เครื่องแต่งกายทำด้วยเฟอร์	—	.๑๑	—	.๐๓	—	๓.๑๗	—	*	๑๗๑.๘	*
๘๕๕ สิ่งหัดกรรมทอโครเมียมไวทอน	.๑๕	.๒๖	—	.๐๕ ^c	—	.๑๕	๒๒.๖	*	๑๔.๗	*
อื่นๆ	๑.๕๗	๓.๕๖	—	๐.๐๒	—	๐.๐๗	๒๕.๑	—	๔๑.๕	*
๙. สินค้าในไม้บรรจุอยู่ในพวกใด										
พวกหนึ่ง	๐.๐๓	๐.๗๕	—	๑.๒๓	—	๑.๕๑	๖๖.๒	*	๕๖.๕	๑๓๐.๓
๙๓๑ การถนอมขนเป็นพิเศษ	.๐๑	.๖๖	—	.๒๒	—	๑.๕๓	๓๖.๕	*	๕๕.๒	๑๓๐.๕
๙๕๑ สัตวามโครเมียมไวทอน	—	.๐๖	—	.๔๑	—	๒๑.๓๗	—	*	๕.๗	๑๒๕.๕
อื่นๆ	๐.๐๑	๐.๐๖	—	—	—	๐.๐๑	๓๕.๘	—	๒๐.๘	*
รวม	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐	๑.๓๑	๓.๕๕	๑๕.๕	๑๒.๘	๑๕.๑	๑๗.๘

+ : รายการที่เลขสามหลักเป็นเพียงตัวเลขสินค้าจากไทยในระยะเริ่มแรกหรือระยะสุดท้าย
 a : รวมคีย์ (SITC 687)
 b : ไม่รวมคีย์ (SITC 687)
 c : ขึ้นอยู่กับมูลค่าในปีแรกหรือปีที่สองของระยะ
 d : ขึ้นอยู่กับผลรวมของตัวเลขหนึ่งหลักแทนที่จะเป็นมูลค่าของตัวเลขทั้งหมด
 e : อัตราสะสม
 f : อัตราเบื้องต้น
 • : ไม่มีมูลค่าในระยะแรก
 ** : ไม่มีมูลค่าในระยะสุดท้าย
 แหล่งที่มา : U.N. Commodity Trade Statistics (Various issues)

ภาคผนวก ตาราง ๓.๒															
การส่งสินค้าออกของไทยในผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ภายใต้ข้อตกลงการค้าเสรีกับอาเซียน (ถึง ๓๐ กันยายน ๒๕๖๑)															
สินค้า	B.T.N.	SITC	สินค้าออก (๑๐๐๐ บาท)						สินค้าส่งออกไปยังประเทศในอาเซียน ขอคืนค่าส่งออกทั้งหมด			อัตราการเจริญเติบโต โดยเฉลี่ยรายปี (%)			
			รวม			ไปยังจีน			๔๕๖๐	๔๕๖๖	๔๕๖๘	๔๕๖๐-๖๖		๔๕๖๖-๖๘	
			๔๕๖๐	๔๕๖๖	๔๕๖๘	๔๕๖๐	๔๕๖๖	๔๕๖๘				รวม	ไปยังจีน	รวม	ไปยังจีน
เมล็ด	๑๑๐๑	๑๒๒	๘	๒๔	๓	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
นมขมหวาน	๑๑๑๒	๑๒๓	-	๕๕๖	๖,๒๐๕	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
เมล็ดและเมล็ดพืช	๑๕๑๔	๑๒๔	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
เนื้อวัว-ขาด	๑๒๐๑	๑๑๑	-	-	๕๓	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*
เนื้ออื่น ๆ เล่ม (เนื้อ นอกเนื้อ)	๑๒๑๖	๑๑๒	๕๒	๑๑	๑๖	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
แป้งข้าวโพด	๑๑๑๑	๑๑๖,๑๑๗	๓,๕๑๕	๑๑,๓๐๐	๓,๕๔๑	-	-	-	๓๓,๐๕๓	-	๑๑	๑๕๖,๖	-	๒๕,๖	๑๕๖,๖
ข้าวโพด และอาหารจากข้าวโพด	๑๑๑๒	๑๖,๑๑๗,๑๑๘	๒๖๓	๖๑,๕๕๔	๑๐๐,๑๑๔	-	-	-	๓๓๕	๑,๑๑๕	๑,๕	๑๕,๒	*	๑๖	๑๐,๑
ข้าวโพด	๑๑๑๗	๑๑๘	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ถั่วเหลือง นมวัว นมผง	๑๑๑๑	๑๑๖,๑๑๗	๑๖๒	๕,๖๑๕	๑๒,๖๑๕	-	-	-	๒,๓๑๖	๕	-	๑๑,๑	C	๑๖,๕	-
ผลิตภัณฑ์จากถั่วเหลือง และนมผง	๑๑๑๒	๑๑๘	๑๑๕	๑,๓๑๐	๕,๕๑๕	-	-	-	-	-	-	-	-	๑๖,๖	-
ผลิตภัณฑ์จากข้าวโพดและถั่วเหลือง	๑๑๑๓	๑๑๙	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
เมล็ดพืชชนิดอื่นและผลไม้ชนิดอื่น	๑๑๑๑	๑๒๑	๓๕,๓๑๕	๑๑,๕๑๑	๑๕๖,๑๑๕	๒,๒๑๖	๖,๕๑๑	๑๕๕,๕๑๕	๕,๑	๕,๖	๑๑๑,๑	๑๑,๑	๒๑,๑	๒๑,๑	๕๖,๕
ถั่ว	๑๒๑๑	๑๑๕	๒,๑๑๑	๑,๖๑๑	๕,๑๑๑	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
นม	๑๑๑๑	๑๑๓	-	-	๑๑	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
นมผง (นมผงแข็ง)	๑๑๑๑	๑๑๓	-	-	๑๑	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
น้ำตาลดิบ	๑๑๑๑	๑๑๑	๑,๑๑๖	๑,๖๑๖	๑๑๑,๖๑๕	-	-	-	๑,๑๑๕	๖๕, ๐	-	๑,๑	๑๑,๑	*	๑๖,๑

(ตาราง ๓.๒ ต่อ)

สินค้า	B.T.N.	SITC	สินค้าออก (๑,๐๐๐ บาท)						สินค้าขาออกไปญี่ปุ่นคิดเป็น % ของสินค้าขาออกทั้งหมด			อัตราการเจริญเติบโต โดยเฉลี่ยรายปี (%)			
			รวม			ไปญี่ปุ่น			๘๕๖๐	๘๕๖๖	๘๕๗๑	๘๕๖๐-๖๖		๘๕๖๖-๗๑	
			๘๕๖๐	๘๕๖๖	๘๕๗๑	๘๕๖๐	๘๕๖๖	๘๕๗๑				รวม	ญี่ปุ่น	รวม	ญี่ปุ่น
น้ำตาลทอกล้วน	๑๑๐๒	๐๖๑	๘๕๑	๓๖๑	๘๗๒	-	-	-	-	-	-	๑๐.๓	-	๘๕.๖	-
แป้ง	๑๑๐๘	๔๕๘	-	-	๑๖๒	-	-	-	-	-	-	-	-	*	-
เมล็ดผลไม้ต่างๆ	๑๒๐๘	๐๕๙	-	-	๖,๑๖๙	-	-	-	-	-	-	-	-	*	-
ผลิตภัณฑ์จากถั่วอื่นๆ	๑๙๐๕	๒๕๒	๑๓๕	๔๙๖	๕,๕๕๓	-	๖๖	-	-	๑๑.๕	-	๒๒.๐	*	๕๕.๒	**
ปลา ขั้วคและสด	๐๓๐๑	๐๓๑	๑๘,๓๕๕	๓๖,๒๕๔	๑๒,๖๘๓	๖	๖๒๔	๕,๑๕๗	C	๑.๗	๖.๖	๑๒.๐	๑๔.๓	๑๑.๘	๕๐.๑
ปลาเค็ม	๐๓๐๒	๐๓๑	๑๐,๕๕๓	๑๖,๕๒๓	๑๗,๒๑๗	-	-	๕,๑๕๗	-	-	๕๖.๕	๑๑.๘	*	๕๖.๓	*
หอยสดและเค็ม	๐๓๐๓	๐๓๑	๕,๔๘๑	๑๑,๘๓๕	๓๕,๕๕๕	-	๑๒๑,๖๖๕	๒๐๓,๓๑๕	-	๖๓.๔	๕๗.๑	๘๗.๐	*	๑๖.๒	-๓๖.๓
อาหารสัตว์	๒๓๐๗	๐๑๘	๕๓๘	๕,๕๕๓	๑,๖๕๕	-	๒๑๘	๕๑๓	-	๔.๔	๓๐.๓	๓๖.๐	*	-๒๓.๒	๑๒.๒
พืชเพื่อ	๒๕๐๓	๒๑๔	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*	-
ถั่ว	๒๕๐๑	๒๓๑	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*	-
ถั่วลิสง	๒๕๐๒	๒๓๑	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*	-
ผลิตภัณฑ์นมชนิดอื่น	๒๕๑๐	๓๓๑,๓๓๒	-	๕๕,๒๓๒	๑๓๑,๑๒๕	-	๒๐๖	-	-	๐.๕	-	*	*	๒๓.๘	**
หนังวัวเทียม	๔๑๐๒	๖๑๑	๕,๑๗๐	๓๖,๖๕๔	๒๐,๓๕๑	-	-	-	-	-	B	๕.๖	-	-๑๑.๐	*
หนังแกะ	๔๑๐๓	๖๑๑	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
หนังแพะ	๔๑๐๔	๖๑๑	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
รองเท้า (หนัง)	๖๔๐๒	๘๕๑	๕	๕	๖	-	-	-	-	-	-	๑.๔	-	๖.๗	-
เครื่องคำนวณ	๘๕๕๒	๓๑๑	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
เครื่องจักรกลชนิด	๘๕๕๓	๓๑๑	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
เครื่องจักรกลสำนักงาน	๘๕๕๔	๓๑๑	-	-	๑๕	-	-	-	-	-	-	-	-	*	-

(ตาราง ๓.๖ ต่อ)

สินค้า	B.T.N.	SITC	สินค้าส่งออก (๑,๐๐๐ บาท)						สินค้าขาออกไปอยู่บัญชีเงิน ของสินค้าขาออกทั้งหมด			อัตราการเจริญเติบโต โดยเฉลี่ยร้อยละ (%)			
			รวม			ไปญี่ปุ่น			๑๙๖๐	๑๙๖๖	๑๙๗๓	๑๙๖๐-๖๖		๑๙๖๖-๗๓	
			๑๙๖๐	๑๙๖๖	๑๙๗๓	๑๙๖๐	๑๙๖๖	๑๙๗๓				รวม	ญี่ปุ่น	รวม	ญี่ปุ่น
อะคริลิก และตัวประกอบ เทอมโอน (Thermion)	๑๙๙๕ ๑.๑๒๑	๓๖๔ ๓๒๕	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--
รวม (A)			๕๙,๖๙๘	๕๖๗,๕๖๒	๑,๓๑๓,๒๖๕	๒,๒๖๖	๑๑๖,๙๕๕	๘๖๕,๕๓๓	๒.๔	๒๙.๘	๓๖.๐	๓๘.๕	๑๑๐.๕	๑๕.๒	๒๖.๘
รวมทั้งหมด (B)			๘,๒๘๖,๐๕๒	๑๓,๒๕๐,๐๒๖	๑๕,๕๐๒,๕๖๗	๓,๘๕๘,๒๒๗	๒,๘๗๖,๘๕๓	๓,๕๖๖,๕๕๒	๕๙.๐	๒๑.๓	๒๕.๑	๑.๑	๑๑.๓	๓.๖	๗.๐
A/B (%)			๑.๑๕	๔.๒๘	๘.๖๒	๐.๑๕	๔.๑๓	๑๒.๐๓							

บันทึก a = .๐๒
b = .๐๓
c = .๐๔

* ไม่มีมูลค่าในระยะแรก
** ไม่มีมูลค่าในระยะที่สอง

แหล่งที่มา

๑. กรมศุลกากร กระทรวงพาณิชย์ Foreign Trade Statistics of Thailand
๒. Japanese import quota are as cited in Kiyoshi Kojima, "Hidden Trade Barriers in Japan", Journal of World Trade Law, V. 7, No. 2, 1973, Tables 1 and 2, pp. 139-40.

ภาคผนวก ตาราง ๔.๑
ประเภทของวิสาหกิจอุตสาหกรรมของญี่ปุ่นในประเทศไทย ถึงมิถุนายน ๑๙๗๔

(ชนิดของอุตสาหกรรม)	จำนวนของธุรกิจ	รวมจำนวนเงินลงทุน (พันบาท)	จำนวนเงินทุนโดยเฉลี่ย แต่ละธุรกิจ (พันบาท)	สัดส่วนเฉลี่ยของ เงินทุนญี่ปุ่น (%)
(เหล็ก โลหะ ไม่ใช่โลหะ)	๑๗.	๓๔๖,๐๐๐	๒๐,๓๕๓	๔๕.๕
(สิ่งทอ)	๓๒.	๑,๔๖๒,๘๒๕	๔๕,๗๑๓	๔๓.๐
(เครื่องจักรการขนส่ง)	๑๘.	๒๗๓,๑๐๔	๑๕,๑๗๒	๖๗.๖
(เกมกีฬา และเวชภัณฑ์)	๒๖.	๒๔๑,๔๐๐	๙,๒๘๕	๔๕.๓
(เครื่องจักรกลไฟฟ้า)	๕.	๖๗,๒๕๐	๑๓,๔๕๐	๔๕.๓
(อาหาร)	๑๐.	๑๗๗,๗๕๐	๑๗,๗๗๕	๖๘.๐
(อุตสาหกรรมอื่น ๆ)	๕.	๒๖,๘๐๐	๕,๓๖๐	๔๐.๖
(เหมืองแร่ เกษตรกรรม การประมง)	๘.	๗๔,๗๐๐	๙,๓๓๘	๔๖.๖
รวม	๑๒๑	๒,๖๖๘,๘๒๕	๒๒,๐๖๕	๔๗.๘

แหล่งที่มา : ทอการค้าของญี่ปุ่นในประเทศไทย

ภาคผนวก ตาราง ๔.๒

ทุนจดทะเบียน และการลงทุนทั้งหมดในกิจการลงทุนต่างประเทศ ได้รับการส่งเสริมการลงทุนในประเทศไทย
 ส่วนขององค์ประกอบและสัดส่วนของทุนจดทะเบียน โดยแบ่งเป็นกลุ่มของอุตสาหกรรมต่างๆ ตุลาคม ๑๕๖๐ - มิถุนายน ๑๕๗๓

	องค์ประกอบ				สัดส่วนของทุนจดทะเบียน		
	ทุนจดทะเบียน			รวม การลงทุน	สัดส่วนของทุนจดทะเบียน		
	ต่างประเทศ	อื่น ๆ	รวม		ต่างประเทศ	อื่น ๆ	รวม
ญี่ปุ่น							
เกษตร	๐.๕	๑.๖	๑.๐	๑.๒	๒๗.๐	๗๓.๐	๑๐๐
จับปลา	๐.๒	๐.๒	๐.๒	๐.๒	๕๐.๐	๕๐.๐	๑๐๐
อาหาร เครื่องดื่ม และยาสูบ	๑.๐	๑.๕	๑.๔	๑.๒	๔๐.๐	๖๐.๐	๑๐๐
สิ่งทอ และทอเกี่ยวของ	๕๒.๒	๔๕.๑	๕๐.๘	๕๗.๔	๕๕.๘	๔๕.๒	๑๐๐
เคมีภัณฑ์	๒๐.๖	๑๖.๑	๑๘.๖	๑๕.๖	๖๐.๓	๓๕.๗	๑๐๐
ผลิตภัณฑ์จากแร่ที่ไม่ใช่โลหะ	๒.๒	๔.๐	๓.๐	๔.๓	๓๕.๖	๖๐.๔	๑๐๐
อุตสาหกรรมโลหะขั้นมูลฐาน	๗.๘	๑๒.๕	๕.๕	๑๐.๕	๔๒.๖	๕๗.๔	๑๐๐
ผลิตภัณฑ์พลาสติก	๑๕.๐	๑๓.๕	๑๔.๕	๕.๖	๕๖.๑	๔๓.๘	๑๐๐
อื่น ๆ	.๕	๐.๗	๐.๖	๐.๒	๔๔.๒	๕๕.๘	๑๐๐
รวม (%)	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๕๔.๓	๔๕.๗	๑๐๐
(บาท ๑,๐๐๐,๐๐๐)	๑,๐๗๗.๐	๕๐๖.๐	๑,๕๘๓.๐	๕,๗๖๖.๐			
สหรัฐอเมริกา							
เหมืองแร่ และพลังงาน	๕.๗	๐.๑	๓.๕	๑๐.๘	๕๕.๒	๐.๘	๑๐๐
อาหาร เครื่องดื่ม และยาสูบ	๗.๖	๑๑.๗	๕.๐	๕.๑	๕๓.๕	๔๖.๑	๑๐๐
สิ่งทอ และทอเกี่ยวของ	๗.๕	๑๓.๔	๕.๕	๑๕.๐	๕๑.๗	๔๘.๓	๑๐๐
เชือกกระดาษ และสิ่งพิมพ์	๓.๓	๕.๔	๓.๕	๒.๓	๕๕.๓	๔๔.๗	๑๐๐

(ตาราง ๔.๒ ต่อ)

	องค์ประกอบ				สัดส่วนของทุนจดทะเบียน		
	ทุนจดทะเบียน			รวม การลงทุน	สัดส่วนของทุนจดทะเบียน		
	ต่างประเทศ	อื่น ๆ	รวม		ต่างประเทศ	อื่น ๆ	รวม
ผลิตภัณฑ์เกม	๓๖.๔	๒๒.๖	๓๑.๕	๒๗.๑	๖๔.๕	๒๕.๕	๑๐๐
ผลิตภัณฑ์จากแร่ไม่ใช้โลหะ	๒.๑	๓.๗	๒.๖	๑.๖	๕๐.๐	๕๐.๐	๑๐๐
อุตสาหกรรมโลหะขั้นมูลฐาน	๒๒.๐	๓๓.๖	๒๖.๑	๒๗.๕	๕๔.๓	๔๕.๗	๑๐๐
ผลิตภัณฑ์ผ้า	๑๔.๐	๑๐.๐	๑๒.๖	๑๐.๗	๗๑.๖	๒๘.๖	๑๐๐
รวม (%)	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๖๔.๐	๓๖.๐	๑๐๐
(บาท ๑,๐๐๐,๐๐๐)	๑๐๕.๐	๓๓๖.๐	๕๔๕.๐	๒,๘๔๒.๐			
สหราชอาณาจักร							
เกษตร	๐.๕	๑.๗	๑.๒	๑.๒	๑๕.๐	๘๕.๐	๑๐๐
อาหาร เครื่องดื่ม และยาสูบ	๔.๖	๗.๓	๖.๒	๘.๔	๒๕.๑	๗๐.๕	๑๐๐
สิ่งทอ และทอเกี่ยวของ	๕.๑	๑๘.๓	๑๔.๗	๑๓.๗	๒๔.๒	๗๕.๘	๑๐๐
ผลิตภัณฑ์จากไม้	๐.๕	๑.๒	๑.๑	๐.๖	๑๕.๒	๘๔.๘	๑๐๐
เกมกีฬา	๑๖.๕	๒๑.๓	๘.๐	๗.๐	๘๒.๖	๑๗.๔	๑๐๐
อุตสาหกรรมโลหะขั้นมูลฐาน	๔๒.๑	๔๕.๕	๔๕.๕	๔๕.๗	๓๓.๐	๖๗.๐	๑๐๐
ผลิตภัณฑ์ผ้า	๒๕.๕	๑๓.๕	๑๘.๒	๑๕.๒	๕๔.๕	๔๕.๕	๑๐๐
อื่น ๆ	๐.๘	๐.๗	๐.๗	๐.๔	๔๐.๐	๖๐.๐	๑๐๐
รวม (%)	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๕๕.๑	๖๐.๕	๑๐๐
(บาท ๑,๐๐๐,๐๐๐)	๑๕๗.๐	๒๔๔.๐	๔๐๑.๐	๖๘๒.๐			

รวบรวมมาจากข้อมูลของคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน.

ภาคผนวก ตาราง ๔.๓
ธุรกิจในประเทศไทยที่ญี่ปุ่นเป็นเจ้าของ (สิ้นปี ๑๕๗๓)

ประเภทของธุรกิจ	จำนวนของกิจการ
พวก A	
กิจการการค้าภายในเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์สินค้าเกษตร ที่ดินและบ้าน	๖
ธุรกิจบริการ กฎหมาย	๑
โฆษณา	๓
ตัวแทน	๑๕
การก่อสร้าง	๑๐
พวก B	
ไหม	๒
ป่าไม้	๑
แป้ง	๑
น้ำตาล	๒
ห้องเย็น	๑
ซีเมนต์และปูนปลาสเตอร์	๑
ไม้หิน	๒
การพิมพ์	๒
ผ้าไหม	๑
ขายปลีก	๒๕
การค้าสินแร่เหล็ก	๕
ภัตตาคาร	๒๓
ค้าของเก่า	๓
การท่องเที่ยว	๔
การขนส่ง	๓
พวก C	
การค้าส่ง	๒๕
การค้าเพื่อการส่งออก	๑๕
ขายปลีก เครื่องจักร	๑๐
กิจการอื่นๆ ที่ไม่จัดอยู่ใน A หรือ B	๗๐
การสร้าางอื่นๆ	๕
รวม	๒๕๒

แหล่งที่มา : กรมทะเบียนการค้า, กระทรวงพาณิชย์

ภาคผนวก ตาราง ๔.๔.

เงินทุนจากต่างประเทศระยะปานกลางและระยะยาวไหลเข้าสู่ประเทศไทยทั้งหมด*
รวมทั้งจากญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา และสหราชอาณาจักร ปี ค.ศ. ๑๙๖๕ - ๑๙๗๐

(หน่วยล้านบาท)

รวม	การลงทุนโดยตรง (Direct Investment)			เงินให้กู้ (Loans)	สินเชื่อสินค้า (Supplier's Credit)	อื่น ๆ
	รวม	เงินลงทุน (Equity)	เงินให้กู้ (Loans ๒)			
คุยกุสุทวี						
๑๙๖๕	๑,๒๐๑.๕	๘๖๐.๓	๓๙๔.๓	๒๒๒.๐	๑๓๕.๙	๑๕๑.๐
๑๙๖๖	๕๕๑.๗	๕๖๐.๖	๔๙๓.๔	๗๗.๒	๒๕๙.๕	๕๐.๐
๑๙๖๗	๑,๙๓๓.๘	๘๙๔.๔	๗๑๕.๕	๑๗๘.๙	๕๕.๗	๑๑๔.๔
๑๙๖๘	๒,๐๐๗.๙	๑,๒๓๙.๗	๑,๐๑๙.๗	๒๒๐.๐	๕๕.๖	๙๕.๔
๑๙๖๙	๒,๔๕๗.๒	๑,๐๕๗.๕	๘๙๑.๒	๑๖๖.๓	๓๖๕.๒	๑๐๐.๕
๑๙๗๐	๒,๑๒๖.๕	๘๘๐.๘	๖๕๑.๙	๒๒๘.๙	๗๙๖.๗	๒๕๕.๔
๑๙๗๑	๑,๒๘๗.๖	๗๙๘.๕	๖๘๒.๑	๑๑๖.๔	๕๐.๘	๑๐๒.๙
๑๙๗๒	๓,๐๙๗.๕	๑,๕๒๗.๑	๑,๑๕๕.๗	๒๗๒.๔	- ๘๘.๒	๒๗๗.๙
๑๙๗๓	๔๖๕.๖	๑,๕๘๑.๓	๑,๓๔๕.๘	๒๓๕.๕	- ๗๑๘.๑	๒๐๕.๙
ญี่ปุ่น						
๑๙๖๕	๕๗๙.๔	๓๒๒.๐	๓๐๖.๑	๑๕.๙	๒๕๙.๓	๓.๒
๑๙๖๖	๔๓๒.๘	๒๓๗.๒	๒๒๕.๖	๑๑.๖	๔๐.๗	๕.๔
๑๙๖๗	๗๕๑.๓	๑๖๐.๒	๑๓๗.๓	๒๒.๙	- ๕.๒	๒.๑
๑๙๖๘	๕๕๗.๕	๑๘๑.๑	- ๑๙๑.๙	- ๑๐.๘	๕๐.๒	๒.๓
๑๙๖๙	๑,๖๒๕.๐	๔๐๕.๓	๔๐๖.๑	- ๑.๘	๖๐๘.๔	๒๒.๑
๑๙๗๐	๙๖๑.๔	๓๒๑.๗	๒๙๕.๕	๒๗.๓	๕๘๓.๘	๕๑.๖
๑๙๗๑	๗๘๗.๕	๒๖๓.๖	๒๒๕.๐	๓๙.๖	๕๒๓.๙	- ๒๖.๙
๑๙๗๒	๕๖๕.๖	๓๕๐.๘	๒๖๕.๓	๗๖.๕	- ๒๓๕.๑	๑๑๐.๓
๑๙๗๓	- ๑๑๙.๓	๖๙๗.๕	๕๑๕.๒	๑๘๒.๓	- ๘๗๖.๐	- ๑๗.๑

ภาคผนวก (ตาราง ๔.๔ ต่อ)

รวม	การลงทุนโดยตรง (Direct Investment)			เงินให้กู้ (Loans)	สินเชื่อสินค้า Supplier's Credit	อื่น ๆ	
	รวม	เงินลงทุน (Equity)	เงินให้กู้ (Loans ๒)				
สหรัฐอเมริกา							
๑๕๖๕	๓๕๗.๓	๓๒๗.๗	๓๔๓.๓	- ๑๔.๖	๔๑.๗	- ๑๔.๗	๑.๕
๑๕๖๖	๓๗๐.๒	๒๑๕.๑	๓๗๗.๔	๓๗.๗	๑๔๒.๕	๖.๕	๑๕.๓
๑๕๖๗	๗๔๗.๒	๕๐๕.๓	๔๐๕.๕	๕๕.๗	๕๔.๑	๗๖.๖	๕๗.๒
๑๕๖๘	๗๕๕.๐	๖๗๗.๕	๔๗๕.๗	๒๑๒.๒	๗๖.๖	๕๓.๐	๓๖.๕
๑๕๖๙	๗๕๐.๕	๕๗๖.๓	๓๒๗.๗	๑๔๗.๕	๓๖๔.๑	- ๑.๓	๕๑.๗
๑๕๗๐	๕๕๕.๖	๓๕๑.๗	๒๒๕.๕	๑๒๕.๕	๑๗๗.๗	๒๖.๒	๓๕.๕
๑๕๗๑	๓๒๐.๓	๓๔๑.๐	๒๗๑.๔	๕๕.๖	- ๕๒.๖	- ๒๔.๖	๕๖.๕
๑๕๗๒	๑,๓๖๐.๗	๖๑๕.๖	๕๒๖.๑	๕๓.๕	๕๕๔.๖	๗๗.๑	๖๕.๕
๑๕๗๓	๓๓๕.๓	๓๐๗.๖	๓๑๓.๖	- ๖.๐	- ๒๕๖.๒	๑๗๗.๗	๑๕๐.๑
สหราชอาณาจักร							
๑๕๖๕	๕๖.๗	๔๔.๓	๔๔.๓	-	๖๓.๑	- ๑๑.๕	๑.๒
๑๕๖๖	๑๕.๔	๒๗.๕	๒๗.๕	-	๑.๔	- ๒๐.๕	๖.๐
๑๕๖๗	๑๐๕.๖	๓๑.๒	๒๕.๐	๖.๒	๑๗.๗	๔๕.๕	๖.๒
๑๕๖๘	๕๓.๖	๒๑.๕	๒๑.๕	-	๓๔.๗	๓๗.๒	- ๐.๒
๑๕๖๙	๑๗๒.๕	๒๖.๑	๒๗.๐	- ๐.๕	๗๗.๖	๕๖.๗	๑.๑
๑๕๗๐	๒๑๖.๕	๓๗.๗	๓๓.๕	๓.๕	๗๕.๕	๗๗.๗	๑.๐
๑๕๗๑	๑๕๗.๖	๑๗.๔	๑๗.๗	- ๐.๔	๒๔๑.๗	- ๖๒.๖	๖๐.๗
๑๕๗๒	๖๐๗.๖	๑๓๐.๗	๑๑๐.๕	๒๐.๓	๔๖๖.๓	๕.๓	๕.๒
๑๕๗๓	- ๑๐๕	๗๔.๕	๔๔.๓	๓๐.๖	- ๑๑๔.๕	- ๗๒.๖	๗.๖

ภาคผนวก ตาราง ๔.๔ (ต่อ)

รวม	การลงทุนโดยตรง (Direct Investment)			เงินให้กู้ (Loans)	เงินเชื่อสินค้า (Supplier's Credit)	อื่น ๆ	
	รวม	เงินลงทุน (Equity)	เงินให้กู้ (Loans ^๒)				
เจ้าหนี้ (ไหลเข้า)							
รวม							
๑๕๖๕	๒,๐๔๗.๒	๕๑๐.๓	๘๖๐.๓	๕๐.๐	๒๗๗.๐	๘๕๙.๕	๒๔.๕
๑๕๖๖	๒,๐๒๔.๑	๖๒๕.๑	๕๓๘.๐	๕๑.๑	๒๓๑.๕	๑,๑๐๓.๘	๕๕.๗
๑๕๖๗	๓,๒๖๒.๕	๕๗๐.๐	๗๕๕.๕	๒๑๐.๑	๒๓๗.๗	๑,๕๓๙.๒	๑๒๐.๖
๑๕๖๘	๓,๘๑๓.๕	๑,๒๓๕.๑	๑,๐๓๖.๖	๒๘๘.๕	๓๕๐.๕	๒,๐๔๘.๕	๕๕.๑
๑๕๖๙	๔,๕๕๕.๖	๑,๑๖๕.๘	๕๐๓.๘	๒๖๒.๐	๗๗๖.๖	๒,๕๕๒.๑	๑๑๕.๑
๑๕๗๐	๕,๓๓๓.๐	๑,๐๐๕.๕	๖๗๕.๖	๓๒๘.๘	๗๓๐.๒	๓,๒๒๓.๕	๒๗๕.๕
๑๕๗๑	๕,๐๑๘.๗	๑,๐๑๗.๕	๗๘๓.๒	๒๓๕.๗	๑,๐๘๗.๕	๒,๗๕๒.๕	๑๗๐.๕
๑๕๗๒	๖,๖๕๐.๕	๑,๕๕๓.๕	๑,๑๖๕.๗	๓๘๘.๒	๒,๖๒๒.๗	๒,๑๓๒.๖	๓๓๑.๓
๑๕๗๓	๕,๐๒๕.๕	๒,๑๓๘.๑	๑,๓๘๐.๖ ^m	๓๕๗.๕ ^๕	๑,๒๘๗.๑	๑,๓๕๓.๒	๒๕๖.๓
เจ้าหนี้							
๑๕๖๕	๕๖๕.๓	๓๒๕.๐	๓๐๖.๑	๒๒.๕	๓๕.๕	๕๕๐.๗	๖.๑
๑๕๖๖	๘๕๕.๗	๒๕๕.๗	๒๓๐.๓	๒๕.๕	๕๕.๕	๕๕๖.๖	๒.๕
๑๕๖๗	๑,๓๖๑.๒	๑๘๓.๐	๑๕๓.๕	๒๕.๑	๑๐.๕	๑,๑๖๕.๗	๒.๑
๑๕๖๘	๑,๓๘๘.๘	๒๑๓.๗	๑๕๒.๒	๒๑.๕	๗๐.๕	๑,๐๕๗.๒	๒.๕
๑๕๖๙	๒,๓๐๘.๖	๕๒๓.๒	๔๐๗.๒	๑๖.๐	๑๖.๘	๑,๘๕๖.๕	๒๒.๑
๑๕๗๐	๒,๗๐๕.๕	๑๕๗.๖	๒๕๖.๒	๕๑.๕	๑๕๓.๘	๒,๑๓๖.๐	๗๒.๐
๑๕๗๑	๒,๕๗๗.๕	๒๘๑.๐	๒๒๕.๑	๕๑.๕	๖๘.๐	๒,๐๕๗.๕	๓๑.๐
๑๕๗๒	๑,๕๕๓.๓	๓๖๕.๑	๒๖๕.๓	๑๐๐.๘	๓๘๗.๓	๑,๐๕๕.๖	๑๑๕.๓
๑๕๗๓	๑,๐๘๕.๗	๗๕๖.๓	๕๗๕.๗	๒๓๐.๖	๒๖๖.๓	๑๑๑.๗	๑๐.๕

ภาคผนวก ตาราง ๔.๔ (ต่อ)

รวม	การลงทุนโดยตรง (Direct Investment)			เงินกู้ยืม (Loans)	สินเชื่อสินค้า (Supplier's Credit)	อื่นๆ	
	รวม	เงินลงทุน (Equity)	เงินให้กู้ยืม (Loans)				
สหรัฐอเมริกา							
๑๕๖๕	๔๓๐.๓	๓๕๕.๗	๓๕๐.๖	๕.๑	๕๓.๕	๑๗.๓	๓.๗
๑๕๖๖	๔๗๖.๕	๒๕๓.๗	๒๐๖.๑	๓๗.๗	๑๖๗.๕	๕๕.๗	๑๕.๕
๑๕๖๗	๕๑๓.๗	๕๕๖.๗	๔๒๕.๑	๑๒๒.๗	๑๕๑.๕	๑๖๒.๗	๖๒.๕
๑๕๖๘	๑,๐๖๗.๓	๗๑๓.๓	๕๗๗.๓	๑๓๖.๐	๑๕๕.๗	๑๕๕.๖	๓๕.๗
๑๕๖๙	๑,๒๕๑.๖	๕๕๐.๗	๓๓๒.๕	๒๐๗.๕	๕๓๕.๗	๑๐๗.๖	๕๗.๕
๑๕๗๐	๑,๐๒๐.๖	๕๑๑.๒	๒๓๐.๕	๑๗๐.๗	๕๒๖.๕	๑๕๐.๑	๕๒.๗
๑๕๗๑	๑,๐๕๐.๕	๕๕๒.๗	๓๖๕.๗	๑๒๒.๕	๕๑๖.๗	๗๑.๓	๑๐๐.๒
๑๕๗๒	๒,๐๑๕.๑	๖๗๕.๐	๕๓๓.๕	๑๕๕.๖	๑,๐๕๑.๗	๒๐๐.๐	๗๗.๓
๑๕๗๓	๑,๕๕๕.๗	๖๐๑.๕	๓๒๑.๐	๒๗๐.๕	๓๗๓.๕	๓๕๕.๒	๑๕๑.๗
สหราชอาณาจักร							
๑๕๖๕	๒๐๕.๗	๕๖.๗	๕๖.๗	-	๖๗.๕	๗๕.๕	๑.๒
๑๕๖๖	๑๖๕.๖	๒๗.๕	๒๗.๕	-	๑.๕	๑๒๗.๗	๖.๐
๑๕๖๗	๒๑๕.๒	๓๑.๒	๒๕.๐	๖.๒	๑๗.๗	๑๕๕.๑	๖.๒
๑๕๖๘	๒๑๗.๕	๒๕.๗	๒๕.๗	-	๓๕.๗	๑๕๖.๖	๐.๓
๑๕๖๙	๓๕๓.๕	๒๗.๕	๒๗.๕	-	๕๑.๗	๒๒๓.๐	๑.๑
๑๕๗๐	๕๑๕.๓	๕๓.๕	๓๕.๑	๗.๕	๕๖.๐	๒๗๕.๗	๑.๑
๑๕๗๑	๕๐๕.๗	๒๒.๗	๑๗.๗	๕.๐	๒๗๖.๕	๑๐๕.๗	๑.๓
๑๕๗๒	๕๓๖.๗	๑๓๓.๗	๑๑๑.๕	๒๐.๓	๖๒๕.๗	๑๗๒.๐	๕.๓
๑๕๗๓	๕๕๕.๐	๗๗.๒	๕๖.๕	๓๐.๗	๒๗๗.๗	๗๖.๕	๗.๗

ภาคผนวก ตาราง ๔.๔ (ต่อ)

รวม	การลงทุนโดยตรง (Direct Investment)				เงินให้กู้ (Loans)	สินเชื่อสินค้า (Supplier's Credit)	อื่น ๆ
	รวม	เงินลงทุน (Equity)	เงินให้กู้ (Loans ^๒)				
ลูกหนี้ (ไหลออก)							
รวม							
๑๕๖๕	๘๔๕.๗	๔๐.๐	๑๒.๐	๒๘.๐	๑๔๑.๓	๖๕๕.๐	๑๐.๔
๑๕๖๖	๑,๐๗๒.๔	๕๗.๕	๔๔.๖	๑๓.๕	๑๕๕.๕	๘๘๔.๓	๕.๗
๑๕๖๗	๑,๒๘๗.๗	๗๕.๖	๔๔.๔	๓๑.๒	๑๗๓.๐	๑,๐๒๓.๕	๖.๒
๑๕๖๘	๑,๗๐๕.๖	๗๕.๔	๑๖.๕	๖๗.๕	๒๗๕.๗	๑,๔๓๐.๗	๔.๗
๑๕๖๙	๒,๔๕๒.๔	๑๐๗.๓	๑๒.๖	๕๕.๗	๓๕๓.๔	๒,๐๗๗.๑	๑๓.๖
๑๕๗๐	๓,๑๗๖.๕	๑๒๓.๖	๒๓.๗	๕๕.๕	๕๑๕.๖	๒,๕๑๒.๒	๓๕.๑
๑๕๗๑	๓,๗๓๓.๑	๒๑๕.๔	๑๐๑.๑	๑๑๗.๓	๑,๐๓๖.๗	๒,๕๘๐.๐	๖๗.๐
๑๕๗๒	๓,๕๔๓.๐	๑๒๖.๗	๑๑.๐	๑๑๕.๗	๑,๑๔๒.๐	๒,๒๖๐.๗	๕๓.๔
๑๕๗๓	๔,๕๖๐.๑ ^๕	๕๕๖.๗	๓๕.๗ ^๖	๕๒๒.๐	๒,๐๐๕.๖	๑,๕๗๑.๓	๕๐.๕
ผู้ถือหุ้น							
๑๕๖๕	๓๗๕.๕	๗.๐	—	๗.๐	๕.๒	๓๖๑.๗	๒.๕
๑๕๖๖	๔๖๖.๕	๑๗.๕	๗.๐	๑๓.๗	๓.๗	๔๔๓.๑	๑.๕
๑๕๖๗	๖๐๕.๕	๒๒.๗	๑๖.๖	๖.๒	๕.๖	๕๖๒.๕	—
๑๕๖๘	๗๓๖.๓	๓๒.๖	๐.๓	๓๒.๓	๒๐.๓	๖๗๓.๓	๐.๑
๑๕๖๙	๑,๒๗๕.๖	๑๗.๕	๑.๑	๑๗.๗	๒๗.๖	๑,๒๓๑.๑	—
๑๕๗๐	๑,๗๕๗.๐	๒๕.๕	๑.๗	๒๕.๑	๓๕.๐	๑,๖๙๖.๗	๓๐.๕
๑๕๗๑	๑,๖๕๐.๐	๑๗.๕	๕.๑	๑๒.๓	๕๑.๑	๑,๕๗๑.๖	๕๗.๕
๑๕๗๒	๑,๕๗๗.๗	๒๔.๓	—	๒๔.๓	๑๓๗.๗	๑,๓๑๖.๗	๕.๐
๑๕๗๓	๑,๒๐๕.๐	๕๗.๗	๐.๕	๕๗.๓	๑๕๐.๐	๑,๐๗๗.๗	๒๗.๕

ภาคผนวก ตาราง ๔.๔ (ต่อ)

รวม	การลงทุนโดยตรง (Direct Investment)			เงินให้กู้ (Loans)	สินเชื่อสินค้า (Supplier's Credit)	อื่น ๆ	
	รวม	เงินลงทุน (Equity)	เงินให้กู้ (Loans) ^๒				
สหรัฐอเมริกา							
๑๕๖๕	๗๓.๓	๒๕.๕	๗.๒	๑๗.๗	๑๑.๘	๓๓.๐	๒.๓
๑๕๖๖	๑๐๖.๗	๒๗.๗	๒๗.๗	—	๒๕.๐	๕๒.๘	๐.๒
๑๕๖๗	๑๖๕.๖	๓๗.๕	๑๔.๖	๒๒.๘	๔๗.๘	๗๖.๑	๔.๒
๑๕๖๘	๒๐๗.๓	๒๕.๔	๑.๖	๒๓.๘	๗๓.๑	๑๐๖.๖	๓.๒
๑๕๖๙	๓๕๐.๗	๖๔.๕	๕.๑	๕๙.๔	๑๗๑.๗	๑๐๗.๕	๕.๖
๑๕๗๐	๔๒๕.๐	๕๙.๔	๔.๕	๕๔.๙	๒๔๗.๗	๑๑๓.๙	๒.๙
๑๕๗๑	๗๗๐.๖	๑๕๑.๗	๗๗.๔	๖๓.๓	๕๐๙.๓	๑๐๕.๙	๓.๗
๑๕๗๒	๖๕๗.๔	๕๙.๔	๗.๓	๕๒.๑	๔๕๗.๒	๑๒๒.๙	๑๗.๙
๑๕๗๓	๑,๑๕๖.๕	๒๙๓.๗	๗.๔	๒๗๖.๔	๖๗๙.๖	๑๗๑.๔	๑.๗
สหราชอาณาจักร							
๑๕๖๕	๑๐๙.๐	๒.๔	๒.๔	—	๕.๓	๑๐๑.๓	—
๑๕๖๖	๑๔๙.๒	—	—	—	—	๑๔๙.๒	—
๑๕๖๗	๑๐๙.๖	—	—	—	—	๑๐๙.๖	—
๑๕๖๘	๑๒๓.๗	๓.๙	๓.๙	—	—	๑๑๙.๘	๐.๕
๑๕๖๙	๑๗๐.๙	๑.๔	๐.๕	๐.๙	๓.๒	๑๖๖.๓	—
๑๕๗๐	๑๙๗.๔	๕.๗	๑.๒	๔.๕	๖.๖	๑๘๖.๐	๐.๑
๑๕๗๑	๒๐๗.๑	๔.๔	—	๔.๔	๓๕.๒	๑๖๗.๓	๐.๒
๑๕๗๒	๓๒๙.๒	๒.๙	๒.๙	—	๑๕๙.๕	๑๖๖.๗	๐.๑
๑๕๗๓	๕๖๔.๐	๑๓.๓	๑๒.๑	๐.๒	๔๐๒.๖	๑๕๙.๐	๐.๑

บันทึก ๑ รวมทั้งทุนจากประเทศญี่ปุ่น, สหรัฐอเมริกา, สหราชอาณาจักร และประเทศอื่นๆ ทั้งหมด

๒ เงินให้กู้จากบริษัทในเครือต่างๆ

๓ รวมทั้งเงินทุนของธนาคารต่างประเทศ (สุทธิ ๗๕.๗ ล้านบาท) ๔ เงินให้กู้จากบริษัทในเครือโดยเฉพาะ

๕ รวมทั้งเงินทุนของธนาคารต่างประเทศ (สุทธิ ๗๕.๗ ล้านบาท) ๖ เงินให้กู้จากบริษัทในเครือเท่านั้น

แหล่งที่มา.-

ธนาคารแห่งประเทศไทย

“ในโลกของนักวิชาการหรือผู้ที่อยู่ในแวดวงของการสอนหนังสือ นั้น ปัญหาเรื่องภารกิจของนักวิชาการอาจแบ่งออกได้เป็นสองประเด็น ในประเด็นแรกทีเดียว นักวิชาการมักจะถกมองว่าอาศัยอยู่บนนิเวศน์แห่งโลก หรืออยู่ในหอคอยงาช้างที่ห่างไกลจากสภาพความเป็นจริง แต่ที่แท้จริงแล้ว ไม่ว่าสิ่งที่เป็นกิจของนักวิชาการจะมีความสัมพันธ์โดยตรงหรือโดยอ้อมกับสภาพความเป็นจริงในปัจจุบันมากน้อยแค่ไหน อย่างไร ก็ยังคงดูเหมือนว่าจะมีความสำคัญน้อยกว่าประเด็นที่สองที่ว่า ในการปฏิบัติภารกิจของตนนั้น นักวิชาการได้ปฏิบัติตนเยี่ยงนักวิชาการที่แท้จริงหรือไม่เพียงใด นักวิชาการพยายามที่จะหลีกเลี่ยงการแสวงหาสัจจะอันเป็นเป้าหมายของวิชาการในเรื่องที่ตนคาดคะเนว่าจะได้ผลลัพธ์ที่ไม่ทำให้ตนเป็นที่นิยมของหมู่ชนหรือไม่ นักวิชาการบิดเบือนข้อมูล หรือจงใจให้ได้มาซึ่งข้อสรุปที่ตนปรารถนาจะได้ เพื่อแลกกับสิ่งตอบแทนบางอย่างหรือไม่ นักวิชาการใช้โล่ของความเป็นกลางในการแสวงหาสัจจะมาปฏิเสธการรับผิดชอบที่จะต้องแสดงความเห็นในฐานะเป็นผู้ใช้วิชาชีพทางวิชาการต่อสังคมหรือไม่ คำตอบเหล่านี้ ทั้งนักวิชาการและสังคมจะต้องเป็นผู้พิจารณาเอาเอง . . .”